Ketabton.com

(c) kotabton.com: The Digital Library

PROPERTY OF ACKU 4499

د

رحمان بابا دیوان

خپروونکی

پښتو ټولنه

د

۱۳۵۶ کال دزمری پنځلسم

۳۰۰۰ ټوکه

دچاپ شمیر

دولتی مطبعه

(c) kotabton.com: The Digital Library

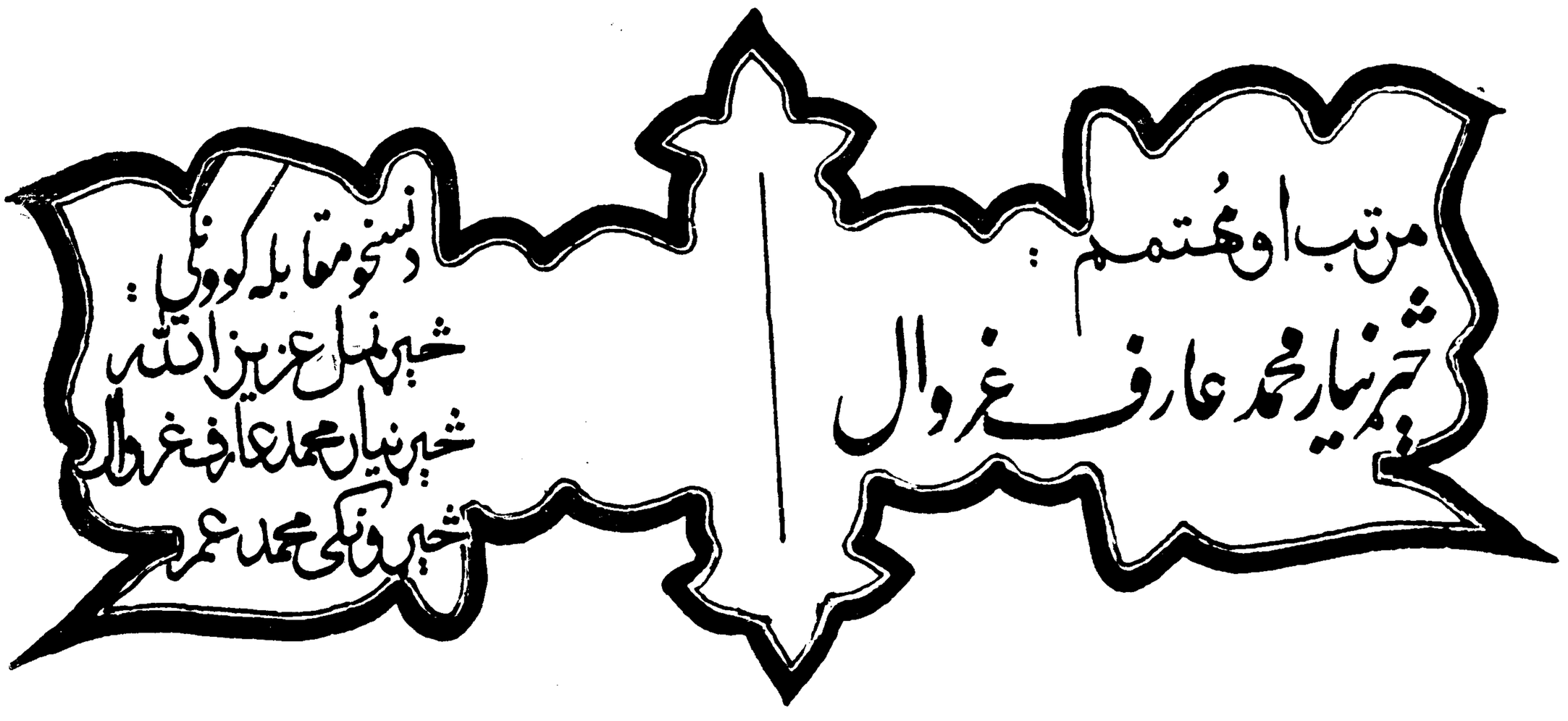

خپل پیر ترلاسه د قدر وړ او ښایسته ملګری، او پیر لښه ملګری او پیر لښه ورور عنایت حال (ښاغلے) ته ئې چې پیره مینه او ښه هیله ئې وړاندې کوم، د بادګار په ډول ئې وسپارم.

چې کشور دافغانانو معطر کړي
خورا او ملګرې دې
ګل سلې رخانم)
دهر بیت مصرع مې زلفې د خوبان کړي
(۶۰/۱۵/۲۸۵)

وې

لړځه مودې راهیسې د رحمان بابا د دیوان چاپي نسخې ناپیدا ښکاري. نا یا به ځکه وي چې د هغه د اصلي، پښتو متولني تصحیح ونیوچې د بابا یو نسبتًا جامع او ښه چاپ دیوان ئې وسپارلے. خو نه چې کتاب دیوې علمي او ادبي اکاډمۍ له خوا خپرېدے لازمه وه چې تر دوسیه وسپورې اکاډمیک او علمي پرنسیپونه پلېنې وسنجول شي. د دې هدف د تحقق دپاره، له پنځو چاپي او شپاږس قلمي نسخو څخه استفاده شوه. دا باور ې خبره ده چې د رحمان بابا د دیوان قلمي نسخې د پښتو ټولنې په هرګوټ کې پیدا کېږي خو له یوې خوا د ملګرو ادبي ټولنې او علمي کړیتیا له بلې خوا د پښتو ټولنې مالي ملاتړ نه وو، نو له همدې کبله کار نور هم وغځېد.

په همدې اساس، د پښتو ټولنې د کتاب او فولکلور د مدیریت د ظېفه وړونکو چې د بابا د دیوان یو ښه اکاډمیک متن تیار کړي. د دې دیوان په څېړنیزه دوسیه به دا د بابا خپل د ژوند ې ځانګړتیاوې، ترلاسه کړي چې د بابا ادبي سبک، "ژبه"، او د فکر طرز په ټولګه وڅېړي او هغو اشعارو پرې ماهیت باندې هم رڼا واچوي چې د رحمان بابا ته منسوب شوي دي.

دلدیای خیرونکی د خپلو علمی خیرنو دپاره، البته، په دې نسخه باندې بسنه آوفناعت نشي کولی
ځکه سره له دې چې کتاب له یوشمیر نسخو څخه ترکیب توی دی خو هره نسخه یې د متن کره کتنې -
textual criticism له مخې څانګړې مطالعه اوتروره خیرنې غواړي. له دې امله، د دې
نسخې په چاپید لو سره دادبی کره کتونکو وظیفه پای ته نه رسیږي بلکه په نوی افق کې د خپلو خیرنو
ته دوام ورکوي.

زه دلته درحمان بابا د فکار و د ترجمانۍ تعبیر اوتفسیر څخه د په کوم حرکت یې هر خوک د خپلو
عقیدو څخه په بل رنګ وینې اوبهره به دوی څیړي په دې باره کې څانګړې رسالې یا کتابونه د لیکل شي.
سره له دې، دلوحاب اد فونکلور دلوی مدیریت له خوا درحمان بابا یو لنډ بیوګرافي ترتیب توی ده
چې مبتدیو لوستونکي له څینو عمدو اساسي ټکو سره آشنا کړي لو د دې بابا نوته د ریاني خیرنې د پاره
چمتو ورکړي.

دې کتاب ته تدوین کې د لوحاب اد فونکلور دلوی مدیریت مسلکي غړو نو ښاغلي محمد عارف غړدال،
ښاغلي عزیز الله، ښاغلي شاه ولي اوښاغلي محمد عمر اونورو څخه هر ډول مرستې کمال د ښتو ولنه
په دې وسیله د دوی د زیار لو د لو په تمام یا ګرونه کوي لو د دې ښتو ټرۍ اوله خدمت په لاره کې د دوی
د نورو تو بر یا لیتو بو نو هیله لري.

۱۳۵۵/۷/۱

خیرنوال محمد صدیق روهی
د پښتو تولنې رئیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمان بابا

ژوند پېژندنه او دیوان

لیکوال

حبیب الله رفیع

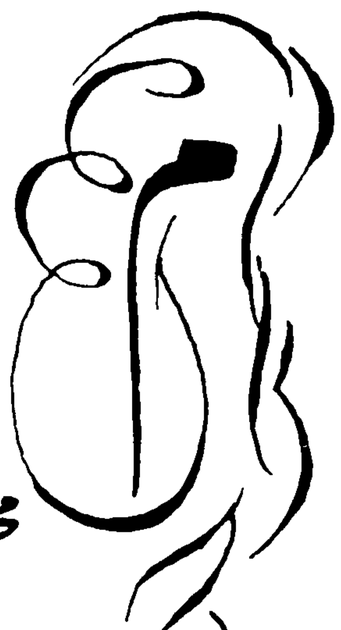

ما غوښتل چې په دې لیکنه کې د رحمان بابا په ژوند پسې،
فکر او فن لږ شې په خبر کړو. لټون مې پیل کړ، یادداشتونه
مې راغوندې کړل، د پښتو خبرې مخې ته راغلې مجبور وم چې په ټولو
وخت پېن م نوځله خبره د دیوان له سرې شخه لوه لږ شې کتاب ته اوږده شوه.
په دې سریزه کې د رحمان بابا د فکر او فن له څېړنې څخه تېر پېن م ځکه چې له دې خواخبره -
اوږد د پېن دې اوله برله پلوه د ده فکر او فن په دې دیوان کې ستاسو په مخ کې دی. نو
یوازې ژوند پېژندنه اوله دیوان سره مربوط مطالب یې راوړم، البته د ده باب به
هر اړخیز خبرې په هغه څانګړې کتاب کې چې "رحمان بابا - د پښتو عالمګیر" مې نوم ورته ټاکلی دی راوړې شي.

زه عاشق يم سر وکار مې دی له عشقه
نه خليل، نه داؤدزی يم، نه موسی

[I]

د رحمان بابا تاريخي څېړه

د رحمان بابا لکه څومره چې په پښتنو کې وتلی او منلی شخصيت دی هما غومره يې ـ ژوند پيښې تتې اودتاريخ په تياروکې پټې دي، داځکه چې دی ديوې غريبې کورنۍ غړی ؤ اودغريبانو ژوند اومرګ ته چا ددې ارځښت نه ورکاوه چې ځان پرې ـ ستړی کړي او ژوند پيښې يې وکاږي؛ دده ژوند هغه وخت ارځښت ومونده چې دخپل شعر په قوت د پښتنو زړونه اود "روه" سيمه تسخير کړل اودتولوپام يې ځان ته وړاړاوه خو داداسی وخت ؤ چې دده ژوند درپ خدهېر شوي وو.

دده ژوند پيښو په باب د پرو کسانو داتکل نيلی ځغلولی او د پرې خبرې پرې شوې خو دده په باب د پرحقايق پټ هم پاته شوي او د پرداسې څه هم ورسره ترل شوي چې په اصطلاح دده ارواهم ترې خبره نه ده.

تبر، کلی اوزوکره: رحمان بابا د پښتنو د روايتي سلسلة النسب له مخې "سربن"[1] په سربن کې غوريا خېل[2] په غوريا خېل

---

(۱) يوکتاب په سربن کې چاوند کړ
بې رحمانه چې يې وکړ اکتاب
(د رحمان بابا ديوان، کابل پښتو ټولنه، ۴۱ مخ)

سل سربنی دې تر دا يو غزل لاړ ين يې
من چې دا پښتو د کړلانې خوشال ويلې
(کليات خوشحال خان خټک، د دوست محمد خان کامل په سريزه ۴۶۸ مخ)
پاتې په (۳) مخ کې

کې "مومند" [۳] په مومند کې "دويزی" [۴] او په دوين يوکې "ابراهيم خپل" [۵] دی.
راورتی دی په مومند وکې غوريا خپل بولي [۶] خوشرنگه چې مومند د غوريا خپلو
بناخ دی نوځکه نومورې ختيځ پوه تپروتلی او دخبرې دښه سپينتابه له پاره له
مومند نه تر سرې بن پورې شجره دلته کاږو :

د (۲) مخ پاتې :

فکر کيږی چې له سرې بنی نه مراد رحمان بابا وي او د رحمان بابا دا بيت دده خواب گڼل کيدای شي :

يو خوشال يوکم سل ختک نور په طبيعت کې خاړشه د رحمان سرې بني له يوه فرده

(رحمان بابا ديوان ، کابل ، ۱۴۲ مخ)

بيا په دوه د شاه عالم په خرې بنو کې را سنگاړه شو په جهان عبدالرحمان

(پيراحمد شاه رضوانی - روهی گلوبند ، ۱۲۳ مخ)

(۳) - زه ختک د يار په غم تازه تازه شم غوږ په خپل رحمان که شو د خبرې ستری

(د عبدالقادر خان ختک ديوان ، د استاد حبيبي تدوين او تصحيح ، ۱۳۴ مخ)

د دې مخ د متن پايلیکونه :

(۳) که يې شعر د رحمان مومند ترغوږ شی غوږ به نه باسي په شعر د خوشال خوک

(د رحمان بابا ديوان ، کابل ، د استاد بينوا په سريزه ، ۹۴ مخ)

خدايه دا بې مثله مومند عبدالرحمان پرې نازل کړې خپل رحمت لکه باران

(ديوان عظيم (عبدالعظيم افغيزی) لاهور ۷۶ مخ)

(۴) ما نجيب هم په دا طور غزل وويې که د يلی دويزي عبدالرحمان دی

(ديوان نجيب ، د پښتو پښتو اکاډمی ، ۲۷۳ مخ)

د ملا نبی يسته خان په جونگ کې هم چې د رحمان بابا د ژوند وخت ته ورلنډ کتنه شوی ، دده له نامه سره د دويزې کلمه شته

(د ملا نبی يسته خان جونگ ، قلمي نسخه ، د ليکوال نکې کتابتون)

(۵) "رحمان بابا لکه چې پاڼې هيوادليکي ابراهيم خپل مومند وُ . د پښتو د مومندو په تپه کې چې کوم خلک ځان د رحمان بابا نسبي او
عزيزان بولي هغوی په ابراهيم خپلو يادوي ... " (رحمان بابا ، د دوست محمد کامل مومند ، پښتو ۱۹۵۸ ع. ۸ مخ)

(۶) کامل ، دوست محمد : "رحمان بابا" ، ۵ مخ

خلورم

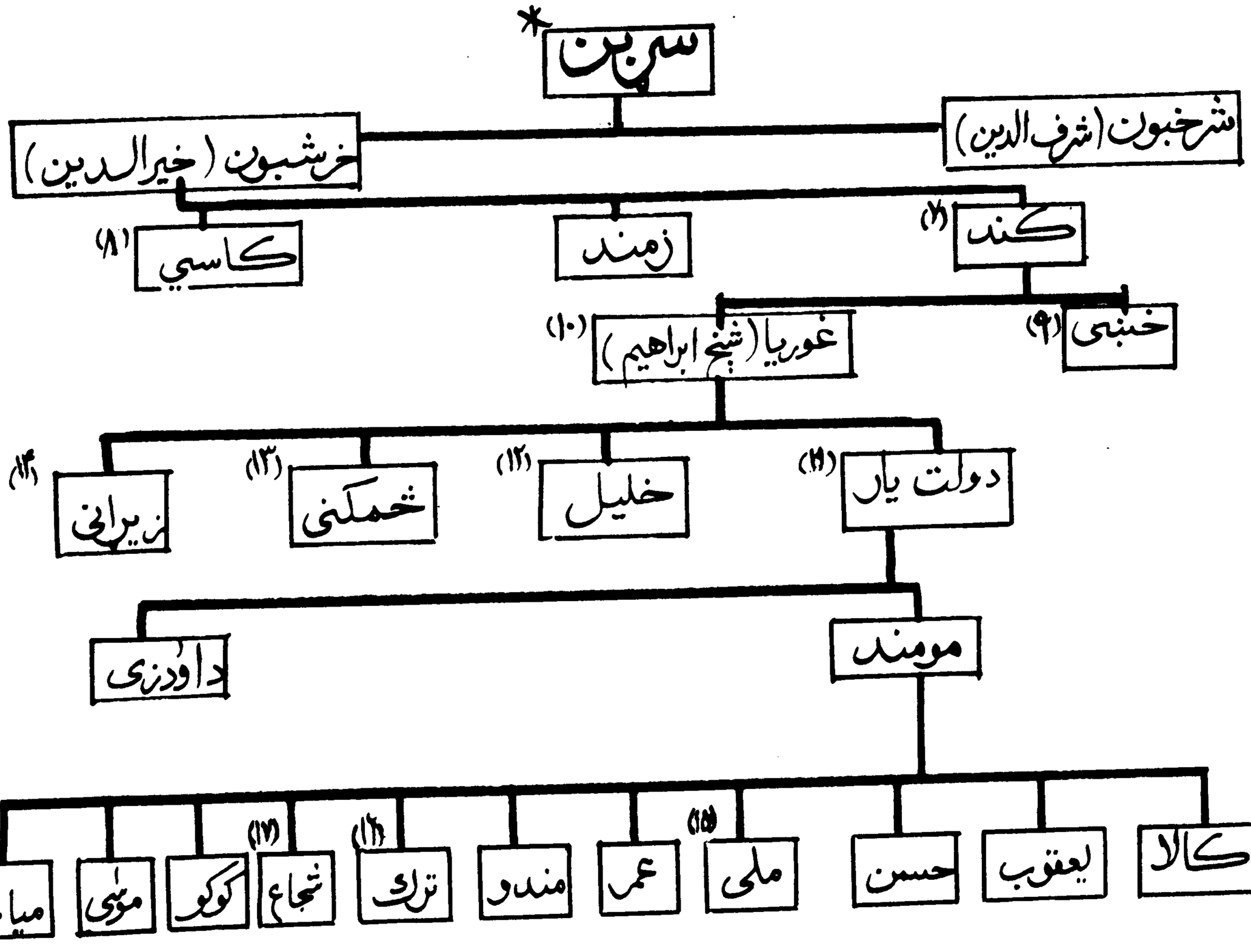

---

* . دې شجرې په ترتيب لوكې دخواجه نعمت الله هروي له " مخزن افغانۍ " په ۱۹۶۲ ع . كال كې دواكې چاپ دحافظ رحمت خان له "خلاصة الانساب" په ۱۹۷۳ ع . كال د پيښور د پښتو اكېډمۍ چاپ، دافضل خان خټك له "تاريخ مرصع" په ۱۹۷٤ ع كال كې د پيښور سټي بک ايجنسۍ چاپ ، دظفر كاكاخېل له "پښتانه دتاريخ په رڼا كې" په ۱۹۶۵ ع . كال كې د پيښور سټي بک ايجنسۍ چاپ ؛ څخه استفاده شوې ده .

(۷) "پښتانه دتاريخ په رڼا كې" دالوم "گند" كاږي .

(۸) "تاريخ مرصع" دكاسي لوم نه اخلي .

(۹) دالوم "خلاصة الانساب" د "شمخي" محرف بولي ، مخزن افغاني يې "شيخا" او "خرخشي" قيدوي ، پښتانه دتاريخ په رڼا كې يې په دريو ښو: "شيخا ، خوښي ، خاسبۍ" راوړي

(۱۰) د "غوريا" لوم مخزن افغاني "غوري" او "عوړا" اوتاريخ مرصع "غوری" راوړي .

(۱۱) خلاصة الانساب اومخزن افغانۍ خپلې نسخې (چې دخلاصة الانساب اخځ هم دي) دغوريا زامن پنځه بولي په دې ترتيب : "خليل ، داؤد ، مندك ، يوسف ، مومند" اوبه دې اساس مومند او داؤدزۍ دخليل وروڼه نه بلكه وروڼه ګڼي اوسبكاري چې رحمان بابا هم دهمدې عقيدې په اغېز كې وايي :

"نه خليل نه داؤدزۍ يم نه مومند"

دمخزن افغاني خپلې نسخې د "دولت يار" وجود دخپلې فولكلوري روايا تو په اساس ردوي اومومند اوداؤد دده زامنو په توګه غلط بولي.

(۱۲) د مخزن افغاني معتبرې نسخې دغوريا په زامنو كې ترخليل وروسته د "منون لي" په نامه يولوم نور يا توي اودغوريا زامن پنځه بولي.

(۱۳) دالوم د مخزن خپلې نسخو "جوكن" ضبط كړې دې .

(۱۴) د "زيراني" لوم مخزن افغاني "زيرانه" راوړې دې .

(۱۵) د "ملي" لوم مخزن افغاني اوپښتانه دتاريخ په رڼا كې "ملهي" كښلې دې.

(۱۶) د "ترك" لوم په خلاصة الانساب اومخزن افغاني كې نشته .

(۱۷) د "شجاع" لوم هم خلاصة الانساب اومخزن افغاني نه راوړې .

(۱۸) دالوم خلاصة الانساب اوپښتانه دتاريخ په رڼا كې "مهيار" كاږي .

رحمان بابا په "بهادر کلي" کې چې له پښتنو څخه دی خلور میله لیرې[19] جنوبي اړخ ته پروت دی[20] له عبدالستار مومندکره وزېږېده[21] پته خزانه د محمد رسول کلاتلل دبیاض[22] له مخې د رحمان بابا د زېږېدو کال (۱۰۴۲ هـ.ق.) ښيي[23] چې څه هم ځينې کسانو مخه کړې چې داسنه سمه ونه بولي خصوصاً ښاغلی کامل مومند په خپل - "رحمان بابا" نومې تحقيقي اثر کې د زيار ايستلی چې داتکلونو په اساس دې کال په څنګ کې دې نور کلونه وړاندې کړي خو بريالی شوی نه دی او مجبور شوی چې د خپل بحث په پای کې بيا هم دده زېږېدل دهمدې کال شا اوخوا بولي.[24]

د پښتونستان يوبل مؤلف ښاغلی عبدالحليم اثر سره له دې چې د پښتو د پښتو اکېډمۍ د پښتو مجلې د ۱۹۷۶ م. کال د اپرېل په ګڼه کې پته خزانه يو د پر باور يې کتاب بولي خو د ښاغلي مير عبدالصمد خان د "رحمان بابا شاعر انسانيت" د کتاب په سرېزه کې بې له دې چې کوم اخځ وښيي، کاږي چې سوانح ليکونکی د رحمان بابا د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق. بولي.[25] بيا دا کال ردوي او جالبه ده چې د اځل هم بې له دې چې کوم لاسوند ولري، ليکي: "زما د معلوماتو (؟) له مخې رحمان بابا د ۱۰۳۸ هـ.ق. کال د جمادی الثاني په ۲۱ نېټه د جمعې په ورځ د پښتو له مضافاتو څخه په بهادر کلي کې وزېږېد".[26]

د رحمان بابا نومې بې ليکوالو کتاب هم د رحمان بابا د زېږېدو په باب د فکر نيلی - د غلولی او د پته خزانې د صراحت په خلاف يې دده د زېږېدو کال ۱۰۶۳ هـ.ق. اتکل

---

(۱۹) عبدالصمد خان، رحمان بابا شاعر انسانيت، ۱۹۷۴ ع. پېښور، ۶۹ مخ.
(۲۰) حبيبي، استاد عبدالحی، پښتانه شعراء (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش.، کابل، ۱۹۲ مخ.
(۲۱) محمد هوتک "پته خزانه" د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبي په سرېزه، سمون او تشريح ۱۳۲۳ ش. کابل ۹۳ مخ.
(۲۲) د دې بياض نسخه محمد هوتک ليدلې وه خو اوس يې چېرته پته نشته او د زماني پېښور له ستر ګو الوزيا کړې ده.
(۲۳) پته خزانه، ۹۳ مخ.
(۲۴) وګورئ: له ۷ تر ۱۶ مخ پورې.
(۲۵) رحمان بابا شاعر انسانيت، ۱۳ مخ.
(۲۶) همدا اثر.

کړۍ دی. (۲۷)

دهپوهاند پیاوړی محقق لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی درحمان بابا دژوند په باب دپښتو خرانې وینا سمه بولي اود هیڅ شک ځای نه پکې وینې (۲۸).

په دې ترتیب وینو چې درحمان بابا دژوکړې په برخه کې دپښتو خرانې دوینا په مقابل کې ماتونکی سند نشته نومونږ په دې برخه کې دده خپل دیوان ګورو چې هلته ددې وینا په رد یا منلو کې څه موندلای شوکه نه ؟

رحمان بابا په خپل دیوان کې دلندې بحر یوه اوږده بوللړي ، چې ددنیا بې وفایي او دخپل ځان سپینې ږیرې توب پکې انځورولی اود اورنګ زیب په مړینه بحث اوساندې پکې کوي ، دابوللړ ظاهراً په ۱۱۱۸ هـ.ق. کال چې داورنګزیب دمړینې کال دی (۲۹) اویا هم احیاناً په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال ویلې شوې ده . په دې بوللړ کې یوبیت داسې لولو :

ترپنجاوپنجه تیرشوې ته لاځان بولې پسر (۳۰)

نوکله چې دی په ۱۱۱۸ هـ.ق. کال ترپنځوس تیر وبولو اوداتیر والی هم دده شپیته کلنی ومنو نوبیا دده دزېږدو کال ۱۰۵۸ هـ.ق. راځي اودې خرانې تر سنې (۱۶) کاله راوروسته کېږي خو دې خرانې کال له دې سره هم نه ږدېږي. ځکه چې دابیت درحمان بابا دد یوان په بېلو- بېلو نسخو کې یوله بله توپیر لري.

---

(۲۷) محکمهٔ نشر واشاعت قبایل، "رحمان بابا". داکتاب نه دلیکوال نومرلری اونه دې دچاپ کال شته اوښکاري چې دکوم غرض له مخې په دې برعجولانه دول درحمان بابا په باب دا افکار و دتشتت لپاره خپور شوی دی.

(۲۸) - حبیبي ، پوهاند عبدالحی ؛ دافغانستان پښتانه ، ۱۳۵۳ ش ، ۱٤۰ مخ .

(۲۹) محی الدین اورنګزیب عالمګیر دکورګاني شاهجهان دریم زوی دی چې په ۱۰۲۷ هـ.ق. کال دهند په احمد آباد کې وزېږېده . په ۱۰۶۸ هـ.ق. کال یې خپل پلار بندي کړ اودی پرتخت کښناست ده دخپلې واکمنۍ په دوره کې پښتانه دېر وکوتل اوپه پښتو غوا کې دده په ضد پیاوړی دملي نهضتونه پیل شول چې داخوند چلاك ، اپل خان اوخوشال خان غوږ ځنګونه یې زمونږ دملي تاریخ برونه بالونه دي . (دتفصیل له پاره وګورئ : تاریخ افغانستان درعصر کورګانی هند ، دلوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی اثر ، دخوشال خټك مرغلرې ، کلیات خوشال خان ، ارمغان خوشحال او نور ....).

(۳۰) دیوان عبدالرحمن ، دپښتو پښتو اکېډمۍ ، ۳۸ مخ .

اووم

او خصوصاً د رحمان بابا د ډیوان په یوه هغه نسخه کې چې د پښتو ټولنې په کتابتون کې ساتلې کیږي، دا بیت داسې دی:

تر پښو وشسته تېر شوې تـه لا ځان بولې پسر

او په دې متن کې هم همدا بیت داصل په توګه راغلی دی.

د ټیټ خزانې دسني لـه مخې دا وخت د ده عمر ۷۶ کلو ته رسیږي او تر شپیته کلنۍ تېر ېدل شپږ اویا کلنۍ ته رسېدل نه مقید وي نو ځکه د ټیټ خزانې وینا بیا هم سمه او په ځای ده.

استوګنه، زده کړه، اوسفرونه:

مونږ مخکې وویل چې رحمان بابا پېښور ته وخېرمه په لهاد ر کلي کې زېږېدلی دی. راورتلی لیکي چې دی د پېښور د مومند و ډتېپ په هزارخانی ټوپي کلي کې اوسېده[۳۱] دا چې رحمان بابا په هزارخانی کې اوسېدلی له نوره روایا تو څخه هم سنګاري خو اچې دی په خه علت له لهاد ر کلی څخه هزارخانې ته تللی د څېر لوړه ده.

لوی استاد پوهاند حبیبي په دې برخه کې کاږي: "... عبدالرحمن په خپله زمانه کې یو صوفي مشرب او په عشق کې داسې ډوب شاعر تېر شوی دی چې خپلې فقیرمزاجۍ او په خپل عشق کې فنا شوی حالت - دی د خپل کلي (نه) هزارخانې ته په تلو او استوګنه مجبور کړ."[۳۲] په دې توګه وینو چې د رونـدا و محترم استاد ده دلېږ د علت د ده فقیرمزاجي ګڼي.

د "رحمان بابا" لومړی کتاب نامعلوم مؤلف ده د دې لېږ دلـه پاره لاندې دوه عاشونه توږي: "... لکه څنګه چې مشهوره ده رحمان بابا پیدا شوی خو په لهاد ر کلي کې وخوږستو

---

(۳۱) - کامل مومند، دوست محمد، رحمان بابا، ۹ مخ.

(۳۲) - پښتانه شعراء، ۱۹۲ مخ.

دحُینو وجوهاتوله کبله یې خپل کلی پرپښود اوهزارخوانۍ (؟) ته راغی. په دې وجوهاتو دوه خبرې زما په خیال قیاس ته دپرې نزدې دي : یوه داچې ده په هزارخوانۍ کې دپرخواخوښي خپل خپلوان لرل دهغوی کشش دی هلته بوتله اودویمه داچې دی دعلم حاصلولو دپاره هزارخوانۍ ته راغلی وي اوبیا دهمدې ځای شوی وي ، بلکه دادواړه قیاسونه یوځای کولې هم شوې چې دعلم دتحصیل له پاره هزارخوانۍ ته راغلی وي. دلته یې خپل خپلوان وي . استوګنه یې دهغوی کره وي . وروسته یې واده هم دلته کړې وي اوبیا دهمدې ځای شوی وي .(۳۳)

بناغلی اثرله بهادرکلی نه هزارخانې ته دحمان بابا لپاره دپدل دقبایلي ولسپش(۳٤) له مخې بولي اووایي چې ددې ولسپش په سلسلې کې ددوی کورهزارخانې ته راغی(۳۵) دا انګل ځکه سم نه برپښي چې که رحمان بابا د "ولسپش" دوران ته لوړیدلی وای نو باید لس دوولس کاله وروسته په هزارخانې کې هم نه وای پاتې شوی اوکومې بلې سیمې ته لاړ دول شوی وای ، سره له دې چې دده تول ژوند په هزارخانې کې تیرشوی اوهم هوډې مړاوخښ شوی دی.

زما عقیده داده چې بنایي رحمان بابا د کورنۍ اصلی ځای هزارخانې وي اوپه موقتي دول بهادرکلي ته تللی وي چې داوخت دی هم هوډې نه پدل اودماشومتوب دوره یې تیره کړې وي . ددې یودلیل دادی چې پښتانه خپل مړی په خپله اډیره کې خښوي . نوکه ددوی اصلي ځای بهادرکلی وای حتماً به یې دده مړی بیرته بهادرکلی ته وړې وُ ، سره له دې چې دده مړستون (قبر) په هزارخانۍ کې دی اوهم دمومندو

(۳۳) رحمان بابا ، محکمهٔ نشر واشاعت ، ۱۷ مخ.

(۳٤) دولسپش قوانین دپښتنولۍ مفکر او مقنن شیخ ملی جوړ اوپه خپل دفترکې یې وکښل ددې ولسپش له مخې به په هر ولسو دوولسو کلوکې دپښتنو دښلو - ښلو کورنیو ترمنځ محکمه اوکوروند سره بدلیدل اودبالغانو په سر به ولسپش کیده . شیخ آدم ملی په قام یوسفزی اوخپل قام ملی مشر وُ چې د ۸۳۰ هـ.ق کال په حدودوکې یې ژوند کاوه (دتفصیل له پاره وګورئ : دپښتو ادبیاتو تاریخ (دوهم ټوک) ، داستاد حبیبی تالیف له ۲۳۵ تر ۲٤۲ مخ پورې).

(۳۵) رحمان بابا شاعر انسانیت ، سریزه ، ۱۷ مخ.

دویزی په هزارخانه کې استوګن سنګاري ځکه چې درحمان بابا تر ټولو ډیر خوښ کالونه وروسته د احمدشاه بابا په دوره کې یوبل دویزی مومند چې رکن الدین نومیږي اوشاعر دی هم په هزارخانه کې میشته وُ ، دی وایي :

که ظاهریه ساکن هزارخانه کې زړه مې خاص دی ستا د در په دربانه کې
په نسب کې دیوزی یا همند ی یم ستا ... د در بندي یم (۳۶)

درحمان بابا داستوګنځی په باب کې حقیقت هرڅه وي خو دا مثلی خبره ده چې د ی په بهادرکلي کې زېږېدلی ، په هزارخانه کې استېدلی اوهم هلته مړشوی او خښ شوی دی.

اوس درحمان بابا ژوند کړې اود علومو تحصیل ته رسېږو ، پښتو خزانه دده دنده کړې په باب کاږي :

" رحمان بابا له ملا محمد یوسف یوسفزي څخه لوست وکا اوله هغه څخه ډیر فقه او تصوف زده کړل ، بیا ولاړ کوهاټ ته ، هلته یې هم سبقونه ولوستل اوبیا عالم شو . په ځوانۍ کې دنیا پرېښو دله اوډیر به په عزوګرځېدی او کله به ولاړ دهندوستان پرخوا اودخدای عبادت به یې کاوه ددنیا په کار وبه نه مشغول کېدی ، عبدالرحمان بابا یوعالم ربانی اوعابد سړی وُ "(۳۷)

بناغلی عبدالحلیم اثر بې له دې چې ډېلې وینا له پاره کوم تاریخي سند ملاتړ وښیي ، دده دنده کړې په باب ترډې زیات معلومات وړاندې کوي اولیکي چې : رحمان بابا تر زېږېدو اووه کاله وروسته په ۱۰۴۵ هـ.ق. کال په بهادرکلي کې له مولینا عبدالحق څخه قرآن مجید اولوړلومړنی دیني علوم زده کړل ، په ۱۰۵۲ هـ.ق. کال یې له مولینا محمد یوسف دمولینا محمد یعقوب یوسفزي له زوی څخه د پېښور په سلطان پوره کې

---

(۳۶) شاهنامهٔ احمدشاه ابدالی ، پښتو اکېډمۍ ، پېښور ، ۱۹۶۵ع . ضمیمې برخه ، ۲۰۸ مخ.
(۳۷) پښتو خزانه ، عکسي چاپ - ۱۲۵۴ ش . د پښتو د پرمختیا اوپیاوړتیا آمریت ، ۴۴ - ۴۵ مخونه.

(c) kotabton.com: The Digital Library

لسم

زده کړه وکړه ، بیا حضرت محمد صدیق پښتوړی ته کوهاټ ته ورغی . خرنګه چې محمد صدیق پښتوړے د پښتو لوړ شاعر وُ ، نو دا وخت رحمان بابا ته لږه نه دفیض موندلو موقع لاس ته ورغله ، همدا وخت یې د شعر او شاعرۍ دور پیل شوه ، دخپل استاد په غزلونو یې د پرتوالی غزلونه جوړ کړل چې لمونې یې په دیوان کې شته (۳۸).

په ۱۰۶۱ هـ.ق. کال کې بیا د کوهاټ په شپږ کوټ کې داخوند محمد یوسف سره وُ ، په ۱۰۶۶ هـ.ق کال په پاس شپږ کوټ کې وُ ، په همدې کال یې د اخوند درویزه له لارې اخوند کرمیداد سره وکتل او حاجي بهادر کوهاټي چې داخوند کرمیداد مخلص وُ د رحمان بابا استاد او طریقي لارښود وُ . دی دوه کاله په پښور کې داخوند کرمیداد په حضور کې وُ او د کبرویه سلسلې بیعت یې ترې وکړ او د شعر او ادب په دې خاص مکتب کې وروزل شو (۳۹).

داسې ، د کار او د رحمان بابا د علمي او ادبي زده کړې په باب ، په زړه پورې معلومات دي خوکاش چې سناغلی اثر خپل سند سنودلی وای ، خکه په داسې زړورتیا د کلونو او پښتو سنودل او په داسې قاطعیت د پښنو بیانول د تاریخي څېړنو په برخه کې د تینګ سند ترسنود لوړې هیڅ اعتبار نه لري ، تاریخي پښتني او نیټې په قاطعیت سره راوړل داتکل او اند کار نه دی د کار پوخ سند اولاسوند غواړي. نو که د سناغلی اثر دا معلومات رښتینی وای او غوښتی یې چې څوک یې ورسره ومنې سنایي د خپلو خبرو ملاتړ یې په تینګو سندونو کړی وای ؛ خو څرنګه چې سند نه لري نو همدومره د پښتو خزانې د باوري سند په درلودلو سره دا یې سنده خبرې نشو منلای.

---

(۳۸)- رحمان بابا شاعر انسانیت ، داثر سریزه ۱۳-۱۴ مخونه
(۳۹)- همدا اثر ، ۱۵-۱۷ مخونه

مخکې مو وويل چې پښتې خزانې د محمد رسول کلاتوال د کښنې له مخې د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۲ هـ.ق. ښودلی اوبل داسې سند نه لرو چې داسنه غلطه وباسي نو ځکه د اثر صاحب د اخبره چې تذکره کې لیکونکي د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق بولي اودده د اخبره چې زما د معلوماتو له مخې د رحمان بابا په ۱۰۳۸ هـ.ق کال زېږېدلی دمنلو وړنه ده د اخبره هم د منلو وړنه ده چې رحمان بابا په ۱۰۴۵ هـ.ق کال په زړه کې پیل کړی وی ځکه چې دی د اوخت د ړې کلن و او په ډېرې کلنۍ کې مېخ ماشوم هم په منظمه زړه کې پیل نشي کولای ، په همدې دول یې نور کلونه هم د رد ولی.

پاتې شوه له محمد صدیق پسښوری څخه د ده د ادبي زړه کړې موضوع ، مونږ په لیسټ تذکروکې د صدیق په نامه یو شاعر لرو چې د بشپړ دیوان پته یې لا تر اوسه نشته خو دوینا و لمونې یې له دوولاړو مونږ ته رارسېدلې ، لومړی د چمن بې نظیر په خطي نسخه کې (۴۰) د ده د اوولسو غزلونو موجودیت دی چې پا د ړي هیوا د په کلیدافغاني (۴۱) کې د دوې غزلې ترې راخیستې او بیا د اغزلې لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په لومړی ټوک پښتانه شعرا (۴۲) کې راوړې دي . اوبل د ملا سنا یسته خان په جونګ کې (۴۳) د یوه غزل او یو بیت دي چې ما په ادبي ستوري (۴۴) کې ترې راخیستي . د اشاعر لوی استاد پوهاند حبیبي په متوسطه طبقه شعرا وکې د رحمان بابا له پیروالو څخه بولي (۴۵)

---

(۴۰) چمن بې نظیر د پښتو شعر یوانتخابی اثر دی چې د پښتو د ۲۹ نومورکو اونامتو شاعرانو شعر ونه پکې راغلي او په الفبایي دول ترتیب شوی دی. (د برتانوی تاپوګانو په کتابتون کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ ، د بلوهارت او د آکټر مکینزي تالیف ،لندن ۱۹۶۵ع .. د اثر ګران ملګری سنا غلی عنایت الله محرابی راته ژباړلی چې په دې وسیله منندتری کوم.)

(۴۱) کلید افغاني د پښتو د نثر او نظم اولیکونو مجموعه ده چې پا د ړی هیوا د تولې کړې ده او مغه نسخه یې چې په ۱۸۷۲ع . کال خپره شوې ۴۱۸ مخونه لري (د پښتو پخوانۍ تذکرې ، حبیب الله رفیع ، د افغانستان اکاډمي، د تاریخ اوادب ټولنه ، ۱۳۵۰ ش ، ۶۸-۶۹ مخونه .).

(۴۲) وګورئ پښتانه شعرا ، لومړی ټوک ۳۰۸ - ۳۰۹ مخونه .

(۴۳) د ملا سنا یسته خان جونګ د دوولسمې پېړۍ په د ر ې مې برخې راغونډ شوی او یوه نسخه یې د لیکونکي په کتابتون کې ده.

(۴۴) وګورئ : ادبي ستوري ، لومړی ټوک ، حبیب الله رفیع ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ - ۲۴۷-۲۴۸ مخونه .

(۴۵) پښتانه شعرا ۱/ ۳۰۸

اوا غلب گمان دادی چې تر رحمان بابا کشر اوددوولسمې پیړۍ په دومه نیمایي کې
به یې ژوندکړی وي . که له محمد صدیق پیښوري څخه دسنا غلی اثر همدا صدیق مراد
وي داسې خوظاهراً تر رحمان بابا راوروسته دی اوکه بل سړی وای نو سنایي سنا غلی
اثر دده په باب مستند معلومات وړاندې کړی وای ، هغه ځای یې سنو دلی وای چې
دده دیوان یې ساتل کېږي اودهغه اثر نومړی اخیستی وای چې دده په باب -
معلومات لري ، همدارانه دصدیق په نامه نور شاعران هم تر ده راوروسته دی* ، رحمان
بابا کوم غزلونه اوبیتونه چې اثر صاحب دمحمد صدیق پیښوري دغزلونو اوبیتونو
په پیړۍ بللي کېدای شي چې دده له خوا دسند دنه سنو دلو تر وخته پورې داغزلونه
اوبیتونه رحمان بابا دغزلونو اوبیتونو په پیړۍ وبولواو صدیق رحمان بابا شاګرد وګڼو
نه رحمان بابا دده !

همدارانه له اخوند کریمداد دروېنې یې اوحاجي ظاهر دکوهاتي څخه دده علمي اوادبي ژوند
دکومې سندله خوا نه تائید ېږي اوخصوصاً دده په دیوان کې داسې اشارې اودلایل
شته چې دی دفکر اوشعر له مخې دروښانیانو پیړو ؤ اودروښان په هغه روښانه لاره
یې یون کاوه چې دروېنې یان یې کلک مخالف وو اوددې لاړې په وراندې یې تول
ژوند صرف کړی ؤ . (٤٦)

په هرحال ، دپښتو ژبې صراحت اودده دخپلو وینا ؤ شهادت څرګندوي چې رحمان بابا
دوخت دودې علومو لوستي ووا ودعلم تر بشپړتابه وروسته یې باطني تزکیې اوتصوف ته
لاس اوښه کړی ؤ اوپه سبه پوهه اوبصارت یې مسایل څېړلای اوتحلیلولای شوای .
ده سبه علمي اوادبي مطالعه درلوده ، دیني مسالې یې په شعرونو کې ځای په ځای بیان

---

* وګورئ هیواد مل ، زلمی : فرهنګ ژبان وادبیات پښتو ، دص ردیف .

(٤٦) په دې موضوع ما په "رحمان بابا - دپښتو ژبې عالمګیر" نومې اثر کې داسنا دوپه رنا کې بشپړ بحث کړی چې څېړنه دادب دعلاقمندانو خدمت ته وړاندې شی .

شوې چې په دینې علومو کې دده د سبو معلوماتو څرګند وې کوي اوهم دده په شعر وتو کې دارزانې، میرزا، دولت اوخوشال خان یادونه سبې چې ده د دې شاعرانو دپوانو سره لوستې وو اوده په ادبي پیاوړتیاکې د دې شاعرانو د شعر د وند اغېز و، همدارنګه ده د دې شاعرانو دپوانونه هم په ژوره توګه کتلې وو اوځای په ځای یې د دوی له ویناوو څخه لفظي او معنوي اخیستنې کړې اود دیوان په هغو دوو نسخو کې یې چې له ما سره شته د حکیم سنایي غزلوي نوم صراحتاً اخیستی اوویلي یې دي:

په لسبتو کې رحمان ووې
په فارسي کې سنایي

دده ادبي لټون دومره پیاوړی وُ چې د لسبتو اودرې دهغو شاعرانو شعرونه یې هم لوستي ووچې له ده سره یې د ژوند وخت لږ واټن درلود د لمونې په توګه میرزا عبدالقادر ببدل چې په ۱۰۵۴ هـ.ق. کال[47] یعنې تر ده وروسته ژوند کړلے یو بیت لري:

هرکه پاکیې نمیگذارد خون دل ما میخوریم　　شیشهٔ ناموس عالم در بغل داریم ما[48]

او رحمان بابا وایي:

که سبسبه د نام ونګ دې شي تر څنګه　　دهرچا په کږوي به خپل ځیګر خوري

نو که په دې بیتونو کې د توارد له موضوع نه ستړګې پټې کړو نو یقیناً رحمان بابا تر ببدل پورې تنې بیت ورسېدلے دی.

د رحمان بابا د سفر اوچیرته تګ په باب پته خزانه وایي: "... په ځوانۍ یې د دنیا پر سبو دله اواکش به په غږ و ګرځېدی او کله به ولایې د هند وستان پرخوا ..." خو بنا غلی کامل مومند داوینا د رحمان بابا د ځینې بیتونو له مخې سمه نه بولي اووایي چې دی

---

(۴۷) احوال و آثار میرزا عبدالقادر ببدل، دکتور عبدالغني - د میر محمد آصف الضاري ژباړه، کابل پوهنتون - د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۱ه ش/ ۹ مخ

(۴۸) کلیات میرزا عبدالقادر ببدل. توک

چې ترته نه دی خوږ پدلی . په دې برخه کې په خولو ورو بیتو سره بېنه دا بیتونه راوړی:

هم په داچې نه لرځایه چې ترته خوځښم نه د چا مخلوق یوه منت بار
نه مې سنګته ملک لپدلی دی نه پورته خبر نه یم په یمین او په یسار
آب وخوړلکه آسیا په ځای را رسي په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار (۴۹)

په بر سېرن نظر به د دې بیتونو په رڼا کې د پټې خزانې وینا ناسمه وبولو خو له لنډ غور نه وروسته که ووایو څرنګه چې د دې بیتونو دویلو نپټه نه ده څرګنده نو سبا یې هغه ټول بیتونه به چې سبا غلی کامل راوړي رحمان بابا تر خپل سیر اوسیاحت وروسته یې ویلي وي ځکه مونږ ته ثابته ده چې ده شاعري له زلمیتوب څخه پیل کړې او دیوه شاعر په دیوان کې یو دبل ماتوونکي شعر ونه له همدې کبله . مونږ کولی نه شو چې یو شعر یې د ټرونډ دیوه وخت او بل یې د بل وخت وي . او که په دې پسې د رحمان بابا دا بیتونه هم ولولو چې :

د وسپنایي مې په طلب کې شوه حاصله شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم
چې صفت د تور وزلفو داشنا کړم پلی سر په لویه لار د هندوستان یم
داشنا زلفې مې وینوی په لاس کې * * * * * بند په لار د هندوستان ولیدی د ریغ

نو نه یوازې دده "سکون" ماتوي بلکه صراحتاً د هندوستان د سفر یادونه کوي او ثابتوي چې دی هندوستان ته تللی دی. او که تر دې وروسته دا بیت هم وګورو :

سنتا په زلفو په رخسار پسې د رحمان شوې بې وطنه مسافر د هندوستان د خراسان دی زما روح

نو نه یوازې دا تر دې زیاد پرې چې دی هندوستان ته تللی وُ ، دا هم ثابتوي چې دی خراسان ته هم راغلی وُ ؛ ځکه چې پېښور د لرغونی خراسان په ساحه کې نه وُ او دا بل بیت که

---

(۴۹) رحمان بابا ۱۷ مخ .

پنځلسم

ددې وي[50] چې پرې وړيات کړو :

چې مېوې يې دکابل خورلې نه وي دهغوله فحمه وخلکې شي گور گوري

دا اتکل هم پلاس راکوي چې دې کابل ته هم راغلی اودلته يې دومره وخت تېر کړی
چې دکابل بېلابېلې مېوې يې خورلې دي حُکه په هغه وخت کې دارتباط دحمدې
وسايلو دنشتوالي له کبله کابل اوپېښور د پرسره لرې ووا ودکابل مېوې
په هغه صلحکم اوکيف چې رحمان بابايې ستايي پېښور ته نشوې رسېدلی.

په دې باب دده لوړ بېتونه هم شته چې دده له کوره وتل او په غزوکې اوسېدل
خرگندوي .

عاشقي سړي مجنون کاندې رحمانه
گنه خوک په هوسيارۍ وزې له کوره

* * *

که ليلی غواړې بايد ، دې دا رحمانه
چې مجنون غوندې ساکن دکوه وکاږې

خپلوان، اولاد ونه اومالي وضعه :

درحمان بابا يو بېت دی :

نه شی دخانانو دملنگو سره کلی چې ته عزيز خان چې ته ملنگ عبدالرحمان

له دې بېت نه خلکو افسانې جوړې کړې چا عزيز خان دده ورور ګڼلی، چا يې
نژدې تر بوربللی اوحُيني بيا وايي چې عزيز خان دی بندي کړی وُ اوخه خه . . .

---

(۵۰) خرنګه چې دا بېت په لږ تغيير دخوشال خان ختک په دېوان کې هم شته نوحُکه دې دې ځای
پيدا کېږي چې دا بېت به کاتبانو دده په غزل کې ورزيات کړی اودخوشال بابا له
ورته غزلې څخه به يې راانيستی وی (دې موضوع ته لومړی سنا غلی مومند متوجه شوی او په خپل
"رحمان بابا" نومی کتاب کې يې کړې ده).

شپارسم

خوله بيت نه تر دې زيات صراحت لاس ته نه راځي چې عزيز خان اورحمان بابا
ديوه کلي وو هغه دکلي خان اودی يوملنګ سړی وُ اوپه دې بيت کې رحمان بابا
دخپلې استغنا له مخې اعلان کړی چې دی دخانانو فرمانبردار نه دی.

درحمان بابا له نورو بيتونو څخه داڅرګنديږي چې د ده دخپلوالو سلسله پراخه
وه ، ديوه کور په ځای په کور ونو کې اوسيدل اوده ګه ټولو سره راشه درشه درلوده
په دردې کې دردمن اوپه خوښۍ کې خوښ من وُ ، وايي :

په هر کور کې نخوران را ته پرانه دي لاس مې نه رسي دهمچا په دوا

دده دواده کولو په باب دا بيتونه پوره صراحت لري :

په مجنون باندې قلم راغلی نه دی که حلال يې په مخ وړشي که حرام
حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی په حلالو کې مدام وي احترام

درحمان بابا دا بيتونه دواسې وخت دی چې دده مينه بربيالی شوې اوشرعي واده
يې کړی دی.

تردې وروسته نو بيا داولاد په عوسښتنه کې داشرطونه نه دي.

خدای له هسې رنګ زوزاده امان راکړه چې بې دين ، بې ديانت شي ، بې نامه

يو وخت يې چې اولاد موندلی ، وروسته اوخپلوان يې مطالعه کړي نو خپلې مطابق
نتيجه يې په خپل يوه بيت کې داسې ځای کړې ده :

که مې وروړ ، که مې عزيز ، که مې فرزند دے واړه غواړي خپله - خپله مدعا

درحمان بابا د ديوان په داخلی شهادت برسېره ځينې مؤرخين هم دده داولاد په
باب روايتونه لري له دې نه يوهم انګليسي څېړنې پوه ميجر راورټي دی اووايي چې درحمان بابا
دلورلې طرفه دهغه اولاد اوس هم دومره وپه شمار کلي کې اوسي خو دهغه ديکې يونوی

اوولسم

اولاد د پره موده وشوه چې ختم دي.(۵۱)

درحمان بابا دنور وخپلوانو په سلسله کې "حمیدګل" لومي شاعر دارمستتر دده خوږې بولي اود "پښتو ټولنې د شعر په هار وبهار" کې یې دده یوه غزله راخیستې ده(۵۲)

درحمان بابا دمالي وضعې په باب هم دده په خپل دیوان کې داخلي شهادتونه شته دی په خپلو پارچوکې له ناداري اوتش لاسۍ څخه سرتکوي ، دنار وغانو د درملو پیسې نه لري اود درهم اودینار مالک نه دی :

په هر کور کې ټوکران راته پرانستې ... لاس مې نه رسي د هیڅ په دوا

د دنیا خبرې وایمه په دنیا شي ... ما به څه کاخوک ، چې نه لرم دنیا

* * *

څوک دې را کاندې قسم په کردګار ... که درم لرم په کور کې یا دینار

خو بیا هم څرنګه چې چاته یې لاس اوږد نه دی ، ګوزاره یې کېدله اوخای په خای خواږه وړسېدل نو ځکه خلکو فکر کاوه چې دنیا دار دی :

نه درم اودینار نه لرم په کور کې ... ولې نور عالم مې بولي دنیا دار

هم په دا چې نه له خایه چیرته خوځم ... نه د هیڅ یوه مخلوق یم منت بار

نه مې بنکته ملک لیدلی دی نه پورته ... خبر نه یم په یمین او په یسار

آب وخوړلکه آسیا په خای را رسي ... په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار

دده دوینا په رښتیا کې دا تکل کولاے شو چې رحمان بابا هم لکه دنور و پښتنو غوندې دومره ځکه درلوده چې دهغې په حاصل یې ګوزاره کېدله خو محصولات یې دومره نه کېدل چې خرڅ کړي یې واے او پیسې یې پرې ترلاسه کړي واے ، دده د ځکې درلودل دهغې بوللې په ترڅ کې چې د :

هر چې کښت یې په باران اوپه سیلاب وي
دهغوئ مره وایمه په عذاب وي

---

(۵۱) دیوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "ت" مخ ؛ رحمان بابا ، کامل مومند ، ۲۸ مخ .
(۵۲) وګورئ : دارمستتر ؛ د پښتو ټولنې د شعر ، د وبهار ، ۱۸۸۸ ع ، د پاریس سرکاري مطبعه ، پښتو متن او فرانسوي سریزه .

په کسر پیل شوې ، څرګندیږي . د پښتنو په کلیوالي ژوند کې لا تر اوسه هم داجناسو تبادلې تر د پره حده د پیسو د رلودلو ضرورت تر سره کړی ، نو ځکه هغه وخت هم د درم اودینار نه د رلودل د مفلسۍ او غریبۍ نښه نه وه .

مونږ ته د رحمان بابا وینا دا هم راښیي چې دی که دنیادار وُ او که نه خو د اسې لوړهمت یې د رلود چې د دنیا تر لاسه کولو له پاره یې د زړدار و څنګ ته نه پرښودو او په دې جرأت یې په زړداری او زړدار و د وینا وار ونه کول او شعار یې ورکاوه چې :

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه
بت که جوړشي د سر و زر نو انسان شه

سماع ، موسیقی او دمینې پرا وونه :

د رحمان بابا د فکري اړخ په څېړلو کې دده په تصوفي لارې او تصوفي منابعو د پرې خبرې کېدای شي خو دلته دده د ژوند دیوه اړخ په توګه دده په سماع ، موسیقی او مینه لنډې خبرې کوو .

د رحمان بابا د تصوف په باب د پرې خبرې شوې خو دده د سماع[۵۳] په برخه کې څه نه دي ویل شوې دا ځکه چې دده تصوفي لارې دده له شعر و نوشتې را وزې اوده د د یوان په خو و نسخو کې داسې کومر شعر نه وُ چې د رحمان بابا د سماع په برخه کې

(۵۳) سماع په تصوفي اصطلاح کې هغه غږ ته ویله کېږي چې د اورېدونکي په حالت کې اوسښتون را ولی . په شرح التعرف کې وایي چې : یخوانیو په خپل نفس د پرمجاهده اودومره د ریاضت لې وکړ چې وبه د پرېدل له کاره وه نو لویږي نو د نفس د پیاوړتیا له پاره به یې څه وعوښتل اودوه بیتونه به یې اورېدل البته د حال د ره سم بیت ... څوچې به په وجد را غلل اولړځاند به یې خبره شول او د مستۍ په حال کې به یې ځان نشو اداره کولی او په غځاب را ټلل ،، (سماع د رسلسلې هو ، محمد جهان بګلو " تجدد " ، ایران ، ۱۳۵۱ ش .) د مولانا جلال الدین بلخي تصوفي رقص لا تر اوسه هم د پیروان لري او په ترکیه کې د کال په تاکلې خت کې د مولانا د علاقمندانو له خوا تر سره کېږي ، په چشتیه طریقه کې د سماع او موسیقۍ سترې برخې د ، چې تفصیل یې د تصوف په باب په لیکلو آثارو کې شته .

لاسوند شوی وای ، په دې برخه کې دده یکې یوازې غزل متعصبینو د پښتنو
دده له دیوان څخه غورځولې وه ، خوله نیکه مرغه دده د دیوان په یوه زړه نسخه کې
دا غزل وموندله شوه چې په دې چاپ کې هم نیول شوې او په صراحت راښیي چې رحمان بابا
سماع او صوفیانه رقص کاوه د غزلې څو بیتونه داري :

ساقي راکړه ته وماته جام درقص
زه ارزو یې زړه لرم مدام درقص
ده وې اوس به دخوښۍ ساعت په تاشي
مغنی راکړه ته وما پیغام درقص
سرتې پاس ترنه فلک څرګند ښي
چې په چاوشي ارشاد اعلام درقص
لیاقت یې هر وګړي څخه نشته
په لایقو باندې وي انعام درقص
خویې سا په وجود شته عبدالرحمان
حقیقت به هومره نه کا تمام درقص

درحمان بابا د موسیقي او خصوصاً د رباب د زده کړې په باب تر دې پخوا هم خبرې
شوې ، مېجر راورټی او عبدالمجید افغاني دوایه مني چې موسیقی درحمان بابا په ژوند
ژوراغېز درلود ، رحمان حساس او ژوندی زړه درلود او چې د رباب تار به وکړنګېدو
او دهغه نه به خوږه نغمه راولرزېده نو درحمان رګ رګ به ورپېده د بابا ګوته به
لکه دده د زړه په تار لګېده - دی به اکثر داستغراق په حالت کې و ... عجب خان -
وایي چې درحمان آشنا مجنون په هندوستان کې د بزرګانو د خدمت له کبله د بړۍ
خاوند شو او چې څه وخت وطن ته رخصت شه نو د خپل پیر شاه شرف قلندر

نه یې رحمان دپاره هم څه تحفه وغوښته - شاه شرف قلنده په رباب کې رحمان
برخه مقرره کړه او راوایي ستولو - ولې شرط دې کې داوُ چې مجنون به ترمخې رباب
نه گوتې نه وروهي ترڅوچې تې رحمان نه وي لېدلی او رحمان نه دې هغه گوته
وهی کومه چې د شاه شرف له لوري یې مقرر شوې وه نو مجنون به مرشي او رحمان
به ژوندی شي هم دغه وشوه . مجنون چې هغه گوته ووهله نو دی خو په ځای پرپوت
مرشو او رحمان دې وځُې بهلوشه وُ اوچې په خودشو نو حال یې بدل وُ...(۵۴)

همدارانه سنا غلی جعفر اخکزی هم په دې برخه کې کاږي :

" وایي چې په رحمان به کله د آمد دوره راغله نو هغوی به خپل رباب په غاړې کې
ورته کښېښوی او په تارونې گوتې پورې کړې ، د تارونو څه به یو پرسوزه سا ز
پیدا شو او بیا به یې په خپله خپل اشعار ویل شروع کړه ، پرسوزه آواز او دلکش
ساز به په یوه آن کې د عقیدتمند و اجتماع جوړه کړه ... "(۵۵) څرنگه چې دې خبرو
له پاره کومه سند نه وُ نو دا تر اوسه د مغو فولکلوري خبر وله دلې څخه ګڼلې کېدې چې
په رحمان بابا پسې کېدلې خواوس د همدې رقص په غزل کې یو داسی بیت مومو چې د
رحمان بابا د موسیقی په زده کړه دلالت کوي او ښيي چې ده موسیقی له استاد څخه زده
کړې او په فني ډول یې په موسیقي کې لاس درلودلی دی ، وایي :

مسقی علم خپل استاد راته تعلیم کړ
رانمایې کړه هر تار مقام د رقص

اوس موږ چې د رحمان بابا دا غزل تر لاسه شوې نو دده د دې بلې غزلې څو بیتونه
یې هم په ملاتړ کې وړاندې کولی شو :

---

(۵۴) دیوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سرېزه ؛ دیوان عبدالرحمان د پروفیسر عبدالمجید سرېزه ؛
سوانح عمری د ملا عبدالرحمان ، د عجب خان فولکلوري کیسه ، د لاهور چاپ .
(۵۵) اخکزی ، محمد جعفر : " وندر " ۱۹۵۹ع . کوټه ، ۱۵۳ مخ .

مرهطب چې غوښې تاوکا د رباب — په دا تا وکې زما زړه کاندې کباب
چې سامع یې په نغمه په ترانه شم — دیوانه شم ګریوان خیرې مست خراب
هم یې تار هم یې ګفتار هسې اثر کا — چې هیڅوک یې نه طاقت لري نه تاب

تر دې وروسته درحمان بابا دمینې پراوونو ته راسپږ و ، دې دمجازي مینې په پورې دحقیقي مینې دمعراج لورته ورختلی ، ځینې کسان دده مینه یوازې حقیقي مینه بولي اوله مجازي مینې نه یې منکر دی خو دده په دیوان کې داسې بیتونه مومو چې هیڅ منکر دانشي ویلی چې ده دې مجازي مینه نه وي کړې . موږ دده له یارګونه دارانیستلی شو چې رحمان بابا په سنګلا او سنګلاو مین و ، دژوند دپړه برخه یې دمینې په یارونو او دبیلتون په بادونو کې تېره کړې ده ، کله هجران خو ولی ، کله وصال ، کله یوه یې مخې سنګار کړی او کله بل ، کله مینې کلی ورته اوړکړی او کله یې په بېدیاکې بې تابه کړی دی ؛ دده دژوند داتولې پېښې دده په شعرونوکې نغښتلې شوې او ترمونږ پورې راسپېدلې دي درحمان بابا دژوند دپړه برخه په مجازي مینه کې تېره شوې او دعشق په مدرسه کې یې بې له زلفو ، بې له خطه ، بې له خالو بل څه نه وولوستی . په مینه کې یې له پیغور څخه عار نه درلود:

زه عار نه لرم په عشق کې له پیغوره — بې پروایم دستي په څېر له اوره

دده شعرونه سنبیې چې ده ژیاتې مینې کړې او ژیاتو سنګلو یې زړه وړې:

زه رحمان په زړه نري کړم هغو نجونو
چې یې ملاوې دوپسنته په دودنۍ

* *

په رحمان دسنایسته وُ قدره پردی
دطبیب له قدره چا زده بې رنځوره

که مې پېرۍ که مې پلوړۍ چاره نشته
زه رحمان دښایسته وُ خانه زادیم

* * *

ګونبۍ ګونبۍ ښایسته مې زړه وکاږۍ
زه وکوم پوه ته وایم چې تا یوړه

اویو وخت داسې هم پرې راغلی چې :

زړه که یووی ما خو تالره درکړی
مګر نور ولړه نور زړه ونه پیدا کړم

رحمان بابا مینې داسې پوهېده ته ر سولی وُ چې دخپلو نرۍ لږه ګوچنی ونډې نه پېژندلی وُ او ویل به یې :

زه عاشق یم سر وکار مې دی لږ عشقه
نه خلیل ، نه داوُد زی یم ، نه مومند

دنوخطو مینه رحمان بابا بله مشغولاوه :

خط دې نور حرف و نه مخ دې پانې د کتاب دې
شغل د کتاب دې بل کتاب راتخه یووړه

* * *

په رخسار چې دې د خط غبار څرګند شو
سر بلند ه شوه فرقه د خاکسار الف

* * *

سیاهي دنوي خط دې همسې زیب کا
لکه کښلی واړه توری د قرآن

* * *

څه شوکه زه نیم انګشت نما په مینه ستاکې
زیاتله ما نه خو بس ته د قاضي هم د ملایې

ده ته عشق دومره رښتينی ؤ چې دسر قرباني يې په دې لاره کې هېڅ بلله :

وهغوته عاشق نه ويلی بويه

چې يې فکر يا دسر يا ددستار وي

په هرحال دده مينه دحسن اوسېکلامينه وه له جنسی اونفسی غرضه پاکه وه نوځکه يې په جرأت سره ويل :

پسران دې عار زماله عشقه نه کا

پاک عاشق، پيراو پلار دې واره يودی

* * *

الف اومنزه دی عشق دنفس له خاصيته

چې رته چاه دگپدې، چې رته چاه درنخدان

اوهمدې مينی ده ته داسې استغنا اوغرور ورښلی ووچې په لوړه غاړه به يې ويل:

دلبرانو وته خاک ترتلی لاندې

ددې نورجهان په سرلکه آسمان يم

* * *

نوکری دمعشوقو کوم په عشق کې

همينی نه دجهلول، نه داورنگ خورم

درجمان بابا په نظر کې دمينې معراج نه رسېدل هسې مرحله ده چې :

که مين يې په خپل يار باندې رښتيا آواره کړه اول دين پسې دنيا

دجنت له حورو تېرشه که يارغواړې خدای دې نقد دچا نه کاندې نسيا

* * *

عاشقان دسپين رخسار دتورو زلفو

څه پروالری دکفر داسلام

خبره نه اوښ دوم؛ خو دومره وایم چې دده دمینې مهم پړاو حقیقي اودخدائي مینه ده ، دا پړاو ددده دمینې معراج دی :

رحمان حسن دیار وینم په پرده کې
نه پټیږي لکه د شمعې په فانوس

* * *

دا حجاب چې نور عالم یې حجاب بولي
دا زما دیار ترمیانه حجاب نه دی

* * *

که څوک وایي هنر کومردی؟ وایه داری
چې بې خدایه نوره مینه په چا نکړي

ادبي شهرت اومقبولیت :

په وراندې پانوکې مو د پښتې خزانې په استناد وویل چې رحمان بابا په ۱۰۴۲ هـ. ق کال سنې پېښلی خوښ اغلی اثر یې چې دکوم سند ترسنو دلو پرته د ۱۰۳۸ هـ. ق. سنو دلی دانظر هم وګرځي چې ده ټ خوږلس کلنۍ وروسته د محمد صدیق پښتوري نه ادبي زده کړه کړې اوشعر یې ویلی دی . مونږ دا ټول خبرې مخکې هم نه وې منلې اودلته یې هم نه منو ؛ خو د رحمان بابا روانې طبعې ته چې ګورو یقیناً په خوږلس کلنۍ اوپخلس کلنۍ کې به یې د شعر ویل پیل کړي وي نو زمونږ په حساب به د ـ ۱۰۵۶ یا ۵۷ ـ ۵۸ اوان ټ ۱۰۶۰ کلو پورې دده د شعر پیلولو وخت وي دا وخت په هند اوافغانستان کې د شاه جهان کورګاني د واکمنۍ (۱۰۳۷-۱۰۶۷ هـ.ق) دوره ده . د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه مونږ ل کیږي چې د شاه جهان

دواکمنی په دوره کې یې دویلو وخت واټکلو ولکه دا بیت :

د کاملې عقیدې له برکته
د دولهی په غاړه ناست شاه جهانیم

نو په دې اساس تر ۱۰۵۶ هـ.ق. کال وروسته دده شاعري په اټکلي دول اوتر ۱۰۶۷ هـ.ق کال وړاندې په باوري توګه پېښ شوې ده او که دخان خوشالخان ختک دا بیت :

سل سره بنې دې تر دایو غزل ځاړینه
من چې دا پسنتو ده کړلا نی خوشال ویلې (۵۶)

دده په برخه کې وبولو بیا نو داهم ویلی شو چې درحمان بابا شاعري تر ۱۱۰۰ هـ.ق کال وړاندې چې دخوشال بابا دمرینې کال دی دومره شهرت موندلی وُ چې خوشال خان خوندې قادرالکلام اوبې جوړې شاعرې چې هم دې ته اړ کړي وُ چې دده دشعر داغېز کمولو له پاره په تعلی لاس پورې کړي او خپل شعر تر ده سنه وبولي .

دخوشال خان ختک خوښ ژبې زوی اشرف خان هجري چې په ۱۱۰۶ هـ.ق کال یې له دنیا نه ستر ګې پټې کړې دخپل وخت دشاعرانو په ډله کې رحمان بابا ته په دې مقام قایل دی:

خوښ زبان په زمانې مشکری نو لی — هغه واف (۵۷) چې مستقر یې پلپنور دی
درحمان په ویل ځای دلقب نشته — چې یې ما شعر منظور کړه معتبر دی (۵۸)

---

(۵۶) کلیات خوشال خان ختک ، ۴۶۸ مخ .
(۵۷) واف بلبل .
(۵۸) رحمان بابا ، کامل مومند ، ۳۴ مخ (دده داشعر دهجري له یوې داسې قلمي نسخې څخه راغیستې چې دچاپي نسخې په اصل کې ندۀ)

درحمان بابا په شعر دا قضاوت درواسې شاعر له خواشوی چې دخپل شعر په باب داسې نظر لري:

چې یې سحر بولي خوک شعر نه ښادی نور دواړو شعر سحر دادی
که باور دې په دانه شي پاخه ګوره زما هر غزل شاهد په دا دعوا دی[59]

پښتانه محققین درحمان بابا په شعر دهجري دې قضاوت کولو وخت تر ۱۰۹۲ هـ.ق. کال وړاندې بولي ځکه چې تر دې کال وروسته هجري په هندوستان کې دکورګانیانو له خوا په بېلو- بېلو زندانو کې اچول شوی و او نو ځکه ده دا قضاوت باید داسې وخت کړی وي چې درحمان بابا داشعار وزیاتې لمونې ورته رسېدلی وی[60].

له دې خبرو نه څرګنده ښي چې درحمان بابا شعر تر ۱۱۰۰ هـ.ق. کال وړاندې سبه شهرت موندلی او په ادبي حلقو کې پېژندل شوی او منل شوی و.

همدارانې تر ۱۱۱۹ هـ.ق کال وړاندې دده اشعار د دیوان په بڼه په ټولو پښتنو کې خواره شوي او د پښتو نخوا ګوټ-ګوټ نه رسېدلی وو اوده دخپل دې ادبي اوروحاني شهرت په بدل کې له پښتنو نه د "بابا" اعزازي لقب تر لاسه کړی و ځکه چې په پورتني کال میرویس نیکه په کندهار کې دخپل ملي غورځنګ د پیل لپاره دده په دیوان فال اچوی اوله دې نه په دې الفاظو مشوره غواړي:

"راسئ چې عبدالرحمان بابا قدس سره هم ولپښتو، چې دده دیوان یې خلاص کا هسې شعرونه وو..."[61]

عبدالقادرخان ختک (۱۰۶۳- ۱۱۲۵ هـ.ق.) چې دده همځولی دی هم دده یادونه کوي:

---

(۵۹) دیوان هجري، مرتب همېش خلیل، ۱۹۵۸ع.، (۵۰۱ ع).
(۶۰) رحمان بابا، کامل مومند، تر ۳۳ ع وروسته.
(۶۱) پېښه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ ع.

زه خټک دیاں په غم تازه - تازه شم
غوږیه خپل رحمان که شو وږنې ستړی (۶۲)

درحمان بابا په ژوند دده ادبي شهرت دخوږ پدلو په باب دده په خپل دیوان کې هم ځای په ځای ځینې بلیتونه شته چې ځینې یې سره له دې چې دشاعرانه غرور او تعلی نه ښکاره دی خو بیا هم دده ادبي شهرت دخوږ پدلو نمایندګي کوي :

ستا دحسن دتعریف له برکته
درحمن دشعر کوکې په عالم دي

* * *

چا پیژندم زه چې عاشق ندوم په جهان کې
اوس مې ستا له روپه لوم رسوا په درست جهان دی

* * *

خوشالا اودولتا مې غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عالمګیر یم

رحمان بابا دومره ادبي شهرت موندلی وُ چې دیوه ځانګړي ادبي سبک تیوري یې کښوده اودده په ادبي مکتب کې دپښتو دیو خوښ ژبي شاعران وروزل شول اوهمدا سبب وُ چې راوروسته شاعرانو په یوه خوله دده ستاینه وکړه اویوه یوه نیم دیرې تعصب له کبله دده په شعري مقام ستر ګې پټې کړې .

دده په مرثیه دده شاګرد یونس خیبري چې په ۱۱۰۰ هـ.ق. کال زیږیدلی یوه له سوزه ډکه مرثیه ووییله اودده ادبي مقام یې پکې وستایه :

چې پیدا له اشنایۍ سره هجران شه څکه داغ مې په خاطر باندې ارمان شه

---

(۶۲) دیوان عبدالقادر خان ختک ، مرتبهٔ همیش خلیل ، ۱۹۷۲ع. ، ۲۱۶ مخ .

انجمن دسنو یارانو نوبهار دی — جدایی وربانديې پيروکه خزان شه
چې په قدرګې درونه دریاب وو — اوس صدف دمغو درګورستان شه
چې په شرق داشنایدلکه نمروخوت — په مغرب دجدایې کې نهان شه
داچې باد دجدایې په جهان ګرځي — له هیبته مې صورت بیدلرزان شه
دسکوت قلف به یې خرنګ لیږي کېږي — چې په مرګ یې درون بند کلید زبان شه
له رحمانه فیض یاب عبدالرحمان شه — چې له دې سرایه په نوي سرای مهمان شه
مرګ سخي دسنو خبرو هسې شوم کا — چې یې یوکلام زړه نه کېږي پرې ګران شه
چې په ملک یې نام دنیکوشه مړینه دی — څه شو داکه په حساب دمردګان شه
په لیږنتو شعر یې هسې نامه یوره — چې خبر یې په اشعار ایران توران شه
پرلږت شعر به شوک کاندې "یونسه!"
چې په مرګ ځنې خاموش عبدالرحمان شه (۶۳)

مصری خان ګګیانی درحمان بابا دعصر یوبل شاعر دی چې دده دخوا نه شعر ستاینه داسې کوي:

شعر دفارسي وینم شیرین لکه شکره
شعر دلیږنتوکې ترفارسي حمید رحمان لذیذ (۶۴)

معزالله مومندهم چې درحمان بابا دپیړۍ شاعر دی درحمان بابا دادبي قدرت اوقوت ستاینه په دې تلګې کوي:

دتمامې لیږنتو نخوالې شاعرانو
معزالله عبدالرحمن دی منتخب

---

(۶۳) دیونس خبرې دیوان، دجمورې ارګ دکتابتون نسخه، ددې غزلې نقل بناغلی خپرندوی عبدالله خدمتګار راسپارلی چې په دې وسیله منه ترې کوم.
(۶۴) دمصری خان ګګیانی دیوان، دپیښور پښتو اکېډمۍ، ۱۹ مخ

* * *

که دشعر کرامت دچا نه غواړې
معز الله درحمان شعر کرامت دی (۶۵)

کاظم خان شیدا چې درحمان بابا تر مرګې وروسته زېن پدلی اودپښتو
دپښتو خوږ ژبی شاعر دی درحمان بابا دغزلو پیروي کوي :

درحمان په دامصرع دشیدا زېره دی (۶۶)
"ته پرې یې، که آهو یې، که جادو کمرې"

اومه په خپل یوه بل بیت کې دی اوحمید بابا د دووموندو په نامه دسنو اذې
حکیمانو په توګه پېژني :

په دې وخت کې که شیدا دواړه ګډمندو وے
ثناخوان به ووهم دم ستا د و یلو (۶۷)

نجیب چې درحمان بابا دادې مکتب شاګرد دی ځای په ځای درحمان بابا د
شعرونو په اقتفا اوپیروۍ شعرونه وایي اودده په باب عقیده لري :

دشعرا وُ سرحلقه عبدالرحمان دی
نو نجیب دده دشعر دامنګیر یم
چې یې شعر لامثل دی باندې سنایي
که رحمان وایي په شعر ځانګلیر یم (۶۸)

دپښتو خوږ ژبی بېدل چې دپښتنو شاعرانو دیادونې په لړکې رحمان بابا

---

(۶۵) دیوان معزالله خان مومند، دخیال بخاري ترتیب اوتدوین، ۱۹۵۸ع. پښتو اکېډمۍ، ۱۶، ۱۰۰ مخونه.
دیوان معزالله خان مومند، دهمېش خلیل ترتیب اوتدوین، ۱۹۶۱ع. دارالتصنیف، ۲۶، ۱۳۹ مخونه
(۶۶) دیوان کاظم خان شیدا، دهمېش خلیل ترتیب اوتدوین، ۱۹۶۵ع، ۱۴۲ مخ. دابیت دکابل په چاپ کې نشته.
(۶۷) دکاظم شیدا دیوان، داستاد بېنوا ترتیب اوتدوین، ۱۳۳۱ ش، پښتو ټولنه، ۵۲ مخ. دیوان
کاظم خان شیدا، دهمېش خلیل ترتیب، ۵۲ مخ.
(۶۸) دیوان نجیب، ۱۵۱ مخ.

ته راسپين يې نو د سلطان الشعراء لقب ورکوي اووايي :

چې مشهوريې په پښتو ژبه ديوان دی شعرا ؤ کې هغه عبدالرحمان دی
قال وحال يې سره سم زيات وکم نه دي مسلم ځکه دهر دانا نادان دی
په سلطان الشعراء دی ملقب دی چې يې بيت مصرع په هر ځای کې برهان دی (۶۹)

عبدالعظيم رانه ليږی دده دپښتو بل شاعر دی چې د ده ناوی سر داسې ورته تيښتوي :

د همند عبدالرحمان صاحب په مثل هسې خوښ زبان زما وی د ريغه
زه عظيم به خاص غلام د دې همند وم اوس ژوندی که په دنيا وی د ريغه (۷۰)

د دې عصر په شاعرانو کې يوازې يې شاعر چې له رحمان بابا سره يې د مومندۍ اوختکی تعصب کړی نو له ختک دی اوسنايي چې دغې شاعرانه غرور کسات اخلي چې رحمان بابا د خان خوشالخان ختک په برخه کې کړی ، نو ځکه وايي :

چې په غوښ کا څوک گوهر زما د نظم د رحمان د ديوان به ومنډی په جيب
برابر مې کړه غزل دده له شعره چې د ووزی له خاطره شک اوريب

* * *

په لحد کې به تو به کا ندي له شعره
دا غزل کړې څوک ولولي رحمان ته (۷۱)

د پښتو خوښ ژبې اود ځانګړی ادبي مکتب د لودونکی شاعر پيرمحمد کاکړ چې په همعصرو کې ترخپل شعر لوړه نه وينې ، د رحمان بابا شعر معجز ګڼي اووايي :

که هر څو وايي نازک شاعران شعر ولې دوی ګڼي معجز د رحمان شعر

---

(۶۹) ديوان بيدل ، د همېش خليل ترتيب او تدوين ، ۱۹۵۷ع . ، ۲۱۲ مخ .
(۷۰) ديوان عظيم ، ۱۳۳۳ ق . ، لاهور ، ۶۳ مخ .
(۷۱) د ګنجينه خزانه (لومړی ټوک) ، همېش خليل ، ۱۹۶۰ع . ، ۳ ، ۵ مخونه (ديوان ختک برخه) .

سوز ګداز د محبت یې مګر نهایت ؤ　　چې سوزان یې هسې شان کم بیا شعر
جوړ په شعر کې د رحمان غیب اللسان دی　　په داخبر نشته هرګز دانسان شعر
تر مصرع یې ځار شه لاړم دملغلرو　　په څه تاریخ آویخته کم یکسان شعر
هیڅ تر شعره د رحمان به د پښتو کم نه وی　　ومنصف ته دختمک خوشال خان شعر (۷۲)

رحمت داوی د دوولسمې پیړۍ داواخر و یو بل شاعر دی چې په کشمیر کې هستېدلۍ او د رحمان بابا تر شعر داسې قربانېده :

هر څوک شعر کام لاف د شاعرۍ کا
نه قربان تر شیرین شعر د محمد (۷۳)

شمس الدین کاکړ چې د پیر محمد کاکړ دادبي مکتب پیرو دی ، د خپل استاد په پیروۍ د رحمان بابا په باب وایي :

که څوک ونېسي په لاس میزان د شعر　　په عروض کاسنجیده بیان د شعر
و به نه رسي په شعر له رحمانه　　که هر څو کوی هوس افغان د شعر
په تحقیق سره رسېدلی السان الغیب دی　　لیاقت یې د لوده لسان د شعر (۷۴)

میرزاحنان بارکزی د رحمان بابا شعر یو تر بل سره ګڼي اووایي :

بل رحمان سر بندی د پښتو ر دی　　په لېښتو یې غزل ېه دی یو تر بل (۷۵)

عبدالله پوپلزی یو بل کندهاری شاعر دی چې د رحمان بابا شعر معجزه بولي اووایي :

د رحمان له شعره بوی د معجزې ځیږي
مرید نه رکاندې له پیړه برابر (۷۶)

---

(۷۲) د پیر محمد کاکړ دیوان ، داستاد بینوا تر تېب او تدوین ، ۱۳۲۵ ، پښتو تولنه ، ۴۲ مخ .
(۷۳) ورکه خان ، لومړۍ توک ، ۱۵۳ مخ .
(۷۴) د شمس الدین کاکړ دیوان ، پښتو تولنه ، ۱۳۳۳ ش . ، ۴۱ مخ .
(۷۵) د حنان بارکزی دیوان ، پښتو تولنه ، ۱۳۳۶ ش . ، ۶۳ مخ .
(۷۶) مرهې ګلونه ، داستاد خادم تولونه ، ۱۳۲۶ ش . پښتو تولنه ، ۱۲۱ مخ .

عبدالغفار هوتك دكلات دسيوري شاعر چې د ديارلسمې پيړۍ په اوايلو كې يې ژوند كاوه درحمان بابا دادبي مكتب پيروي اوځان دده نايب بولي

په افغان كې شاعران ترحساب تېردي

عبدالغفار دي درحمان شاعر نايب[77]

دروانې پيړۍ داوايلو شاعر قاضي مير احمد شاه رضوانې درحمان بابا شعرونه له وجد اوجذب څخه دك گڼي اووايي :

بيا په دوردشاه عالم په څېرينو كې — راسنكاره شو په جهان عبدالرحمان
موسيقان ښوندې يې هسې نغمې وكړې — چې يې پوره كمال لوا ور په كل جهان
تا به وې چې دشپږ ان خواجه حافظ دي — چې پيدا شو په اولس كې دافغان
كه صوفي، كه محتسب اوكه قاضي و — بې له مانه تول يې گډ كړه په مېدان[78]

په دې سربېره احمدي صاحبزاده[79]، قنبر علي خان اپريدي اوقاسم علي خان اپريدي[80] هم درحمان بابا په پيروي شعرونه وائي اويا دوونه يې كوي.

درحمان بابا شهرت اومقبوليت دومره زيات وُ چې په ډېرلږ وخت كې يې شعر تولې پښتو نخوا تسخير كړه اود "ړوه"، لوستې، نيم لوستې اونالوستې تولې طبقې يې ځان ته درجلب اوجذب كړې، صوفيانو يې په شعر كې دمعنوي دنيا وړانگې وليدې، سياستمدارانو اوملي مشرانو دخپلو ملي غورځنگونو په لاروكې دروبې كار تري واخيست. مستانو اوجذوبانو درباب په تار ونو كې دده نغمې ونغوبې، هرڅوك يې په ژبه پوه اودهرچا دزړه تېرونوته ملحم شو، څوك چې لوستې وو

---

(٧٧) دعبدالغفار هوتك قلمي ديوان.
(٧٨) ړوهي گلونه، ١٢٣ مخ.
(٧٩) تېرهېر شاعران، عبدالحليم اثر، ١٩٦٣ع. پښتو اكېډمي، ١٤٢ مخ.
(٨٠) وگورئ دقنبر علي خان ديوان، ديپښور چاپ اودې نومه مؤلف "رحمان بابا".

دده شعر ونه يې په خپله ولوستل ، دنيمه لوستو له پاره يې دلوستو شوق
اوذوق ورو باسنه اودې پر داسې کسان پيدا شول چې يوازې درحمان بابا
دشعر دلوستو مينې دتور اوبو نرده کړې ته اړ کړل . چا چې په خپله نه شوې
لوستى هغوى هغه کسان لوستلو ته مجبور کړل چې لوستاى يې شول ، او
دوى ته يې واورول ؛ مطلب نو اوښتو تولوته دده شعرونه وروررسېدل او
هرچا دخپل زړه هيلې اومرادونه پکې ولتول اوپکې وموندل .

دده په ژوند دده ديوان په توله پښتو نخوا کې خورشو اودې ټول درحمان بابا
دنوې ادبي مکتب په وړه دپښتو نخوا دپر شاعران ورښوتل اوله دې منبع څخه يې
دشعر سوغ اوالهام واخيست .

لوى استاذ پوهاند عبدالحى حبيبى درحمان بابا دادبي سبک سپېڅلى اوځانګړنې
داسې ښيې :

۱ - په دې سبک کې شاعر دروح الهام مني ، دمادې سره يې دپرسروکار
نه دى ، له هغې دنيا څخه خبرې کوي چې له دې خاکي دنيا څخه پرته بله دنيا ده او د
معنوي فيوضاتو منبع هم دغه ځاى دى .

۲ - په دې سبک کې شاعر له مادي کثافاتو څخه ليرې کېږي اوهلته ځيچې
صلح کل دى اوددې خاورينې نړۍ غوغا اوشور ماشور پکې نشته ، شاعران
يې ددنيا پر بد وتنقيد کوي اوځان يې له کلمو اوکړکېچنو څخه پاکوي .

۳ - په ادا اوداحساساتو په تصويرونو اوسپېڅلى داسبک خواسپېڅلى
اوسليس دى ، ابهام سره نه ګڼي . دشعر الفاظ اوعبارات ساده اوسپېڅلي غوره کوي .

٤ - غزليات ، قصايد ، رباعيات ، تخميس اودشعر نور تولهاقسام په سپېڅلي
ډول واېي اودې پرله مينې اواخلاقو څخه ږغېږي .

۵ - د عشق او مینې په دنیا کې هم دواقعیت خواته ځي او د خیال لږ تابع کېږي.
۶ - ددې سبک شاعر عشق او الهام د ژوند ون مدار ګڼي ، یقین او ایمان پر
عقلیت باندې خوښوي.(۸۱)

هو ! په دې لاره د پرشاعران روان شول او په سوونو وینا والو
له رحماني غږ څخه الهام واخیست.

د رحمان بابا ادبي لارې مشهور لاروي دادي :

عبدالرحیم هوتک ، احمد شاه بابا ، اخوند ګدا ، عبدالعظیم سواتی ، میانغیم متې زی
ملا جمعه باړکزی ، عبدالنبی بېتنی ، شېر محمد هوتک ، مطیع الله پیر خپل ، -
قاسم علی اپریدی ، یونس ، غفور ، صدیق ، شمس الزمان ، دالپوری حافظ(۸۲)
نیاز محمد ، عبید ، نصرت(۸۳) ، ابن یمین ، بانجمد بنګښ ، عبدالرسول ماشوری
عبدالغفار هوتک ، عجب ، فضل شاه ، ګل محمد کاکړ ، شیخ نامدار ، معزالله-
خان مومند(۸۴) ، عبدالوهاب اخکزی(۸۵) اولور ...

په پښتو ټولو کې د رحمان بابا شهرت او محبوبیت دومره زیات شو چې دده
شعرونو د خلکو په ورځنیو خبرو کې د متلونو بڼه ومونده او د پاخه سند
په توګه استناد پرې وشو.

د پښتنو دیوه لوی روحاني شخصیت سوات صاحب څخه روایت کېږي
چې ده به ویل : "چې که چېرې د کلام پاک نه علاوه بل کلام کې موږ
کول رواوي نو ما به یقیناً د رحمان صاحب کلام غوره کړی وُ." (۸۶)

---

(۸۱) پښتانه شعراء ۱/ ۳۱
(۸۲) ددې کسانو سوانح په لومړي اوږدوم ټوک پښتانه شعراء کې ولولئ !
(۸۳) ددې شاعرانو سوانح په لومړي ټوک ادبي ستوري کې ولولئ !
(۸۴) دلندې پاچا د پښتو ګلوبند له پاړه یې وګورئ : هیواد مل ، زلمی : فرهنګ ژبان او ادبیات پښتو.
(۸۵) وګورئ : زېری ، د لیکونکی مقاله ، د ۱۳۵۶ کال ، ۱۳ ګڼه.
(۸۶) تاریخ ریاست سوات ، محمد آصف خان . ۱۹۵۸ء ، ۱۱۱ مخ.

هغه مشاعري چې لا تراوسه يې هم دلري او بري پښتو ځوا شاعران د بابا په مزار کوي دده د محبوبيت او مقبوليت ښه ښکاره ند وي کولای شي او څوچې پښتو او پښتون وي "رحمان" به "بابا" اوويناوه يې د زړونو دواوي.

مرينه او مزار :

پټه خزانه کاندي چې رحمان بابا "په سنه ۱۱۱۸ هجري وفات شو خلق يې تراوسه د پښور په هديره کې زيارتونه کا."(۸۷) نوړچا دده د مرينې نېټه نده ضبط کړې خصوصاً د رحمان بابا شاګرد يونس خيبري دده له سوز دکه مرثيه وايي خوله بده مرغه د مرينې تاريخ يې نه ښيي.

د رحمان بابا په ديوان کې داسې داخلي شهادتونه نه شته چې دده ژوند تر دې کال راوړوستم ثابتوي، په دې شهادتونو کې يوهغه اوږد نظم دی چې داورنګزيب مرينه پکې يادوه شوې ، اورنګزيب د ۱۱۱۸ کال د مياشتې په ۲۸ نېټه مړشوی دی خو په دې نظم کې يو بيت دی:

اوس نوبت د شاه عالم دی
دوړاوطوريې شو دګر

اورنګزيب چې شاه عالم د ۱۱۱۹ هـ.ق په عاشور يا څېرې کې خپله پاچايي اعلان کړې نو ځکه سنا غلی کامل داپاړکی د ۱۱۱۹ هـ.ق. کال بولي(۸۸) او په دې وسيله دده ژوند تر ۱۱۱۹ هـ.ق کال پورې ثابتيږي. همداراز د بابا په ديوان کې د ګل رحمان او جمال خان د مرينې په يو بسنه هم يو نظم شته چې د ا

---

(۸۷) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ٤٥ مخ.
(۸۸) رحمان بابا، ۲۲ مخ.

پېښه د رحمان بابا ژوند څېړونکي د اورتمۍ دوینالۍ مخ له ۱۱۲۳ هـ.ق. کال سره من بوطه ګڼله او د اورتمۍ دوینا په استنادیې دده ژوند ترډېر کال پورې هم اتکلا وه[۸۹]؛ خو څرنګه چې د اورتمۍ خپل سند نه وُ سنبو دلی داسنه اتکلی بلل کېږي ، اوس چې د تاریخ مرجع متن د کامل مومند په همت خپور شو هلته په صراحت سره ددې پېښې په باب لیکل شوي :

" پسله فوته د اورنګ زیب بادشاه جمال محمد او بعضی ظاهر بین کوتد اندلیش ورسره سر په شورش پورته کړی وُ - په محمد کې موسرینۍ وه او موسرینۍ په محمد وکې کمزورې تېره ده - غرض یې داوه چې په دا شورش کې به د مانامه ناموس وشي - اربابي به بیا مومم - په دامیان کې د پراخراط تفریط وشنه وشه - هرګاه چې په سن رسل دوه ویشت صوبه داري د دارالملک کابل په نامه د ناصرخان شوه - پښاور قندهار ، اربابي یې ورکړه - اما دده ناکردې چې پخواد ناصرخان ترسرداري یا په صوبداري کې یې د ناصرخان کړې وې د ناصرخان په خاطر وې په خپلې اربابۍ کې یې کلی د عیسی محمند هم وواهه - په تل یې ختنه وکړه - عیسی محمند په خپل خپل کې زورور دی - جوړه یې د ناصرخان سره وکړه - د مغل په ویرانی کې پښتانه خپله مدعا ده.

مصرع : بهر طرف که شود کشته سود اسلام است

په دامیان کې د جمال د زوی دواده کار پېښ شه - ناصرخان دوه زره روپۍ هم په طریق دانعام ورکړې - لور عیسی په توم د مغل جرې ورلېږي کړه - هغه شپه چې یې د زوی واده وُ د لښکره سره ورروان شه.

---

(۸۹) رحمان بابا ، د دوست محمد کامل ، ۲۷ مخ . رحمان بابا ، د مجهول مؤلف ، ۱۲ مخ .

په کور يې ورنځی ـ جمال له دې هسې آفته غافل ؤ مخې ته ور وووت ـ تاب يې دجنګ را نه وو ـ ښځی کورته ننوت ـ عيسی يې په کور او ريږې کړ پکې وسه ـ انتياکسه نږدې ووړکی هلکان دواده هم په هغه کورکې ورسره وسول داواقعه په سمن زهرسل درويشت وه ـ خدائے دې له دې هسې آفته امان وکا." (۹۰)

موږ وينو چې دې پېښې په باب تاريخ مرصع يو باوړې او دهغه وخت سند دی چې راورتی هم بې له دې چې خپل اخځ وښيي له همدې تاريخ نه ددې پېښې کال سنبولی دی . له بله پلوه رحمان بابا دا تراژيدی په خپل يوه نظم کې په دېرسوز او درد انځور وي :

دېر ياران وو دګل خان او جمال خان — په کار نه شو يو په وخت د ارستان
دهمه وار و يار الوځ دې تور شي — که به خوک وبله ياري کا په داشان
چې يو يار په سوری پروت وي بل په اوړکي — وهغوته به خوک خه وائي يا ران
هيڅ تعريف يې په داش به وايه نه شي — صدر حمت شه په ياره هم دګل خان
په دا پورته د يارې شرطونه خه وي — چې په اوړکې دواړه وسوځي يکسان
چې له آله له اولاده سره وسول — خدائے دې نه کا خوک دمسې مظلومان
تر يا يه...

خرنګه چې دا دهماغه پېښې انځور دی او د پېښې کال هم ۱۱۲۳ هـ. ق کال دی نو ددې باوړې سند لږمخې تر ۱۱۲۳ هـ. ق کال پورې د رحمان بابا ژوند يقيني کېږي خو تر دې وروسته خرګنده نه ده چې تر کوم کال پورې ژوند کړی. اوس په دې برخه کې يو بل ځانګړی هم را منځ ته کېږي او هغه دا چې تاريخ مرصع

---

(۹۰) تاريخ مرصع، افضل خان خټک، ۱۹۷٤ ع.، ٤۰۲ مخ.

او پته خزانه دوارې د پښتنو باوري سند ونه دي او په تاريخ مرصع کې د پښتي کال په توره : " سن زرسل درويشت " کښل شوی او هم د تاريخ مرصع تولې نسخې په دې برخې کې يوه خوله دي ، ځکه د دې کال دباور يې وب په باب د شک ځای نه پاتې کيږي ؛ خو په پته خزانه کې د رحمان بابا د مرينې د کال (۱۱۱۸ هـ.ق.) په باب دا اتکل ځای شته ځکه چې هلته دا کال په شمېر (۱۱۱۸) کښل شوی اوله بلې خوا د پټې خزانې د تر لاسه شوې نسخې په پای کې کاتب کښلي : " باستجال تمام قلمی شد " نو دې اتکل ځای پيدا کيږي چې سبا يې د پټې خزانې په بله نسخه کې به داسې " ۱۱۱۸ " نه بلکه بل څه او هم احياناً « ۱۱۲۸ » وي چې دې د " استجال " په سيب به " ۲۸ " ، " ۱۸ " کښل شوې وي . اوکه دا اتکل ومنو نو بيا به د رحمان بابا ژوند تر ۱۱۲۸ هـ.ق. کال پورې راوغزيږي .

په هرحال ، که رحمان بابا د ۱۱۲٤ هـ.ق. کال په شا او خوا کې مړ شوی وي نو ويلاى شو چې د " ۸۲ " کالنۍ عمر کړی او که تر ۱۱۲۸ کال پورې يې ژوند اتکل کړو نو بيا يې ژوند " ۸۶ " کلونه اوږد ښيي او دا کوم غير عادي اوږاشو نی ژوند نه دی .

د رحمان بابا مزار د پښور سنا رته د پرلنډ په هزارخانی کې دی او د اخون د ويښ په هدېره کې خښ دی چې خلک يې زيارت ته ورځي او کال په کال يې د پښتو نسټان شاعران په مزار غونډه کوي . د دې قبر چوالې پخوا خښتو روغ وُ خو په ۱۹۵۸ ع . کال پښتو تولنې د کابل د هجارۍ اونجارۍ په فابريکه کې د مرمر وله د بړۍ څخه جوړ شوی سنګلی اونفيس تعويذ ورواستاوه او دده په قبر کې پښو دل شو .

رښتيا هم چې :

که نظر که څوک په کار د درويشانو خو به وويني وقار د درويشانو

هو مره خلق بې زيارتا کا پس له مرګه چې بازار وې په مزار د درويشانو

نه د پرښتم

زه رحمان یم چې خپل شعار شکر ګوزارم
چې د راهسې ننګ د پوهان مې د موندلی

[II]

د رحمان بابا دیوان

د رحمان بابا دیوان را تولید لو په باب هم لکه د ده د ژوند په پسنو غوندې هر چا په لې بېلې خبرې کړې او بېل - بېل نظرونه پرې وړاندې کړي دي چې موږ یې دلته بېل - بېل څېړو:

فولکلوري روایت:

زه د پرکوچنی وم، د رحمان بابا شعرونه مې له خپلې خورځخه (چې په خوند - به یې لوستل) اوریدلی و وخو په خپله یې لا دلوستلو نه وم، په همدې وخت کې مې له دې نه دا فولکلوري روایت هم اوریدلی و: "رحمان بابا یو ملنګ شاعر و، له خلکونه به ګوښه دسیند په غاړه ناست و، شعرونه به یې ویل

اوپه هغو کودو رو به يې لپکل چې خپل څنګ ته يې راټول کړي وو ، يو وخت څوک ورنځي اودي يې د شعر په لپکلو بوخت ولېد ، رحمان بابا د پر ځمکه لپکل شوې کودو ډېرې سپېنې ټوټې واچولې ، هغه کودو ډېرې چې ترې پاتې وو هغه سړي سره راټول کړل او رحمان بابا دا موجوده دېوان يې ترې جوړ کړ."

دا يو منلی روايت وُ چې د رحمان بابا دوينا د عامو علاقمندانو قناعت يې حاصلاوه او اوس يې هم مني.

له فولکلور څخه متاثر روايت :

د رحمان بابا د دېوان لومړنۍ سرچينه
لېکوالې پروفېسر عبدالمجيد

افغاني د رحمان بابا د دېوان دا ټولېدو وېپه باب لېکي :

"... څه وخت چې مجنون[۹۱] ده ته هغه رباب د طريقهٔ چشتيه وغږاوه نو مجنون مړ شه او عبدالرحمان د يې وړځې. سهوسنه پروت وُ چې څه وخت په هوښ راغی نو حالت دده تبديل وخو په اوله ټيکانو شمار شه او د يې وجهې نه به ده سرود او ږدلو او آخر پرې د ومره استغراق غالب شو چې نمونځ ترې نه هم پاتې شه او د پسښتنو په اصطلاح د ملا عبدالرحمان نه يو ملنګ جوړ شه ، والي چې شپه او ورځ دی وُ او ژړاوه ترهسې چې پورې چې اوسکو يې په مخ باندې لاړې جوړې کړې ، خدای ورکړه يو څو دوستان هم ورکړې وه چې ده به څه ويل هغوی به جمع کول او دا هغې يارانو برکت دی چې د عبدالرحمان د ژړا قطرې په هر ځای کې په وينو سړې پرتې دی..."

---

(۹۱) مجنون په رحمان بابا پورې د تړل شوی فرضي معشوق نوم دی چې عجب خان يې په آب وتاب بيانوی او ويوه اوږده کيسه ورته تړي (وګورئ : سوانح عمری ملا عبدالرحمان ، د لاهور چاپ.)

... بیا هم ددې قابل نه وُ چې خپل اشعار یې جمع کړي وي دوستانو به جمع کول او دهغه د مرګ نه وروسته یې داد دیوان جوړ کړ مګر بیا هم د عبدالرحمان د پرا شعار ضایع شوي او اوس هم دهغه په دیوان کې د پرا اختلاف دی ، د پرې غزلې دي چې په موجوده دیوان کې نشته مګر د پښتنو په مجلسونو کې ویلې کیږي ..."(۹۲)

تر ده وړاندې میږ راورتې هم نظر وکړي وُ چې رحمان بابا به چې شعر ونه وویل نو دهغو نقل به یې خپلو خاصو دوستانو ته واستاوه ، د ده دوستانو به د غه د ځان سره ټولول او سا تل خو دیوبل نه خبر نه وو هر اشنا به یې داخیال کړو چې د ده د مرګ نه پس به د غه یو ځای کړي ، د ده دوستانو هم د غسې وکړه ، د ده ځینې نیمګړو دوستانو په دې غرض د رحمان په کلام کې خپل کلام ګډ کړو چې دا معلومه شي چې له دوی څخه د رحمان د کلام ذخیره تر نورو زیاته ده ، کلام به د دوی وُ او کسر به یې پرې د رحمان وویلو ددې نتیجه داشوه چې د ده د دیوان دوه دفترې یا حصې جوړې شوې ، دا ټکی برګی په وخت معلومه شوه ځکه چې د رحمان ځینې دوستان لا ژوندي وو او دهغه ویلې اشعار یې پټ ندل هم ، دوی پرته چا ته کړه او سوچه کلام یې پاتې شو خو بیا هم په د پرو نسخو کې اختلاف موجود دی ..."(۹۳)

د راورتې دا نظر هم تر د پرې حده په فولکلوري روایاتو ولاړ ښکاري او د کوم باوري سند له مخې نه غږ پرې .

یوه بله رایه :

د رحمان بابا د دیوان غوندې ولو په باب یوه بله رایه دا روا سناد مولانا عبدالقادر ده:

---

(۹۲) دیوان عبدالرحمان ، د پروفیسر عبدالمجید په سرپرستۍ ، د لاهور چاپ .
(۹۳) دیوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "خ" او "د" مخ .

چې دنورو رايو په نتيجه کې يې ورکړې ده ، دی وايي چې : "داستغراق په دورکې درحمان کلام دده دوستانو جمع کړی دی او چې کوم وخت بيا رحمان د دنيا څوک ته په راګرځيد و مجبورشو اوده کلام کې داولس او قوم په اخلاق درای زنځه کيفيت پيدا شوی دی - نوشايد ده ته داخيال پيدا شوی وي چې راشه دا ديوان راغونډکړه دا بعيد از قياس نه ده ، دا هم ضروري نه ده چې شاعر چې څه ووايي نو ګنې تل دې هغه دده دحافظې په کتاب کې موجود وي، دې ټول شاعر ته خپل کلام نه وي ياد ولې دوستانو شاګردانو يې يا دلرلی وي، کيدی شي چې دترتيب په وخت هغه ټول خلک دده شا اوخوا موجود نه وو اوځکه دده دې پسې غزلې په ملکو کې خورې وي ، ولې ديوان کې شاملې نه کړی شوې ... "(۹٤)

مستند نظر :

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبي (۳٦) کاله پخوا په پښتانه شعراء کې وکښل :

" محققين مورخين دې خبرو ته اهميت نه ورکوي (دده د ديوان وروسته تولول ښيي) او وايي چې رحمان بابا خپل ديوان په خپل ژوند غونډاو مرتب کړی دی . لېکن دا موجوده ديوان درحمان ټول اشعار نه دي ځکه چې درحمان دې ډېر اشعار په دې ديوان کې نسته مګر د پښتنو په خولو کې جاري دي..."(۹۵)

د دې نظر په ملاتر کې مون دوه دوله ملاتړی شته دتونه لرو: يو په خپله هغه شاهدتونه دي چې ځای په ځای دده په خپل ديوان کې موندل کېږي.

---

(۹٤) ديوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سربنډ ، "د" او "ذ" مخونه.
(۹۵) پښتانه شعراء ، ۱/۱۹٤

اوبل هم دهغه وخت د معاصر و متنبو نو شمار تونه دی.

مون د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه مومو چې نه یوازې داښیي چې ده خپل دیوان په خپله ټول کړی بلکه داهم څرګندوي چې ده له خپلو شعرونو سره د ډبره مینه درلوده او په زیاته علاقه یې په غونډو لوبوخت وُا ودد یوان ترجوړیدلو مخکې دهغه بیاض پته هم راکوي چې ده به خپل شعرونه له ویلو سره سم پکې ثبتول:

هسې زیب کا په بیاض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

ده له خپلو شعرونو دلپکلو په برخه کې دا بیت مخې ته راځي:

د رحمان تر قلم مسنک او عنبر اوري
چې آغان یې کړه اشعار د تور و زلفو

له خپلو شعرونو سره ده مینه له دې بیتونو څخه سنکاري:

د رګوهر په تله نه دي چا تللي
د رحمان شعر ګوهر دی خدې تولې

* * *

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي
د رحمان تمام غزل دی انتخاب

* * *

لکه زه چې سخندان او هنرمندیم
بل به نه وي سخندان او هنرمند

* * *

هم نغمې کاندې هم رقص کا، هم خاندې
د رحمان په شعر تُرکی د باګرام

اودا بیتونه خو یې دهغه وخت دی چې دی د بشپړ دیوان خاوند ؤ :

یو کتاب په سر بن کې چا ونه کړ
بې رحمانه چې یې جوړ کړ و دا کتاب

* * *

د رحمان و سوزان شعر ته حیران یم
چې یې اول شوی نه دی په دیوان

* * *

درست دیوان د رحمان زار تر دا غږ لاشه
چې بیان یې کړو کړ دا ر ددې روښانو

* * *

زه رحمان په خپل اشعار شکر ګوزار یم
چې دا هسې رنګ دیوان مې دی موندلی

د "کتاب جوړول" ، "درست دیوان" او "دیوان موندل" په خپله ددې معنۍ لري چې ده خپل دیوان په خپل ژوند ترتیب کړی او جوړ کړی دی .

د رحمان بابا په ژوند دده د دیوان د ترتیب د لو په باب یو بل دلیل دا هم دی چې دی لا ژوندی ؤ چې دیوان یې په ټولو پښتنو کې خورشوی ؤ او پښتنو دده د ذېلوی ادبي قدرت په صله کې د "بابا" درونه لقب ورکړی ؤ ، په ژوند کې یې دده دیوان د پښتو را ودخټې افغانستان ټولې سیمې فتحه کړې وې او دده په ژوند دده له لقب "بابا" سره د افغانستان لوېدیځو سیمو ته ان ترکندهار په پورې رسېدلی ، خورشوی او منل شوی ؤ او وروسته وروسته یې د رحمان بابا دیوه لوی روحانی شخصیت په توګه خلکو ته ور پېژندلی ؤ ، همدا سبب ؤ چې د رحمان بابا ترمړینې خو کاله وروسته د ملي مشر میرویس نیکه ده ته دده پر عقیدت درلود لو

له مخې دده په دیوان پال نښي او په خپل ملي اقدام کې دده روحاني ملاتړ ترلاسه کوي او دې لومړۍ ځل ورته وايي :

زه مکتوب غوندې په پته خوله گويا يم خاموشي ز ما تېرې کا ترغوغا ز ما
کښېنت د عشق په تودې زمکه امان چېرې سمندر بويه چې زليت کا په صحرا ز ما

ر خو بيا بل ځل داسې مشورې ورکوي :

چې آسمان يې مخ پټ کړې په سحاب ځ خدای د ماوته ښکاره کړه هغه لمر بيا
چې رقيب راته ترلې په زنځير ځ خپل حبيب راباندې پرانست هغه در بيا

په وصال يې منت بار اوسه رحمانه
(۹۶)
په صدف کې دخل نشته دگوهر بيا

اومپر ويس نېکه هم درحمان بابا مشوره خلکو ته ابلاغوي او په خپل ملي غورځنګ په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې پيل کوي.

په دې سرپېره دوخت دودهم داسې ځې شاعرانو به خپل دېوانونه په خپل ژوند ترتيبول ؛ مثلاً د خوشال خان خټک هغه دېوان چې دده له مرينې نه يو کال مخکې لپکل شوی د دې خبرې سند ثبوت دی[۹۷] داچې هر شاعر به مخه ګوله چې د تولو تر وېښتې په خپل دېوان کې ولري په خپله دده سند دی.

اکثر وشاعرانو چې خپل دېوانونه د "يې" تر ردیفه رسولي ، بيا يې سره تول کړي د يوان کړې يې دي او په خلکو کې خواره شوي ، د دېوان له ترتيب نه وروسته يې چې کوم غزلونه ويلي هغه بيا دده يا نور وکسانو له خوا په خپل خپل ځای د دېوان په څنډو او يا هم د وروستيو نسخو په متن کې وزيات شوي دي.

---

(۹۶) پته خزانه (عکسي نسخه) ، ٤٦ - ٤٧ مخونه.
(۹۷) د خوشال خان خټک د دېوان دا نسخه د ښېنټ تولنې په کتابتون کې خوندي ده.

کله چې رحمان بابا په ژوند دده دد یوان دترتیبید واوراغوند پدو په باب دومره کلك اسناد اودلایل لرونو بیا په دې کې دهیڅ شك ځای نشی پاتې کیدلای چې ده دې خپل دیوان په خپله نه وي ترتیب کړی.

نوځکه په نتیجه کې ویلای شو چې رحمان بابا خپل دیوان په خپل ژوند په خپله ترتیب کړی دی.

داچې ځینې غزلې اوبیتونه یې کم اوزیات دی اویا یې ددیوان دنسخو ترمنځ زیات توپیرونه دي ددې ښه. ښه عوامل دي یوداچې سنایي ځینې غزلونه لرده نه دتدوین په وخت کې هېرشوي وي اویا یې نقل په لاس کې نه وو. ځینې غزلونه یې سنایي ترتدوین وروسته ویلې وي، ځینې شعرونه یې متعصبینو د دیوان لرنسخو څخه غورځولې لکه د "رقص" په ردیف غزل چې په یوازینۍ نسخه کې را پاتې ده اودنسخو ترمنځ سره توپیر ونه خو "خطاطانو اوکاتبانو" خاصه لوړینه (!) ده چې دهرچا اوهرتالیف په حق کې یې لري اویوازې درحمان بابا دیوان یې نمونه نه دی.

یوه بله پوښتنه لاپاتې ده اوهغه داچې درحمان بابا دیوان ولې په عنعنوي دول په دوودفترونوکې راپاتې دی؟

دلته یوانګل داسې هم کیدای شی چې سنایي په یوه دفترکې درحمان بابا دژوند دلومړۍ برخې اوپه بل دفترکې یې دژوند دبلې برخې شعرونه تردیف اوتدوین شوي وي نوکه دا انګل ومنو هم دلومړی دفترشعرونه دده دژوند دلومړۍ برخې نه دي ځکه په دې دفترکې درحمان بابا هغه نظمونه شته چې دژوند لسې وروستۍ برخې سره یې اړه لري لکه دا ورنګزیب مرثیه اودګل خان اوجمال خان کیسه؛ نوعجالتاً دخپل دې انګل مانې داسې ودانولای شو چې سنایي رحمان بابا دخپل ژوند دلومړۍ برخې شعرونه په یوه دفترکې سره تول کړی

اوتر دیف کړي اوترهغه وروسته شعرونه يې په بل دفتر کې راغونډ کړي اوتدوين
کړي وي، څرنګه چې ددوهمې برخې شعرونه يې په حمد، نعت اوددنيا په بې وفايۍ
پيلين يې نو ځکه دوهم دفتر تر لومړي دفتر وړاندې شوی اويو دبل ځای يې نېولی
دی چې دا مو ومنله نو بايد داهم ومنو چې په خلکو کې دده په ژوند بايد دده
د ديوان دوهم دفتر خو رشوی وي اولومړی دفتر يې بيا وروسته خلکو ته رسېدلی وی
خو کله چې هغو فالونو ته راورسېږو چې مېرويس ښکه درحمان بابا په ژوند
په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې دده په ديوان اچولي نو بيا زمون دا تهکل دامانځ هم
وړاندې يې ځکه هغه دواړې غزلې چې مېرويس ښکه فال پرې نېولی دده د ديوان
په موجوده لومړی دفتر کې دي اوپه همدې دفتر کې د ګل خان اوجمال خان ديښنې
نظم هم شته چې تر دې فال نېولې پنځه کاله وروسته په ۱۱۲۳ هـ.ق. کال
ويل شوی دی.

ځکه چې له دې بحث نه هم نتيجه نه تر لاسه کېږي نو دده د ديوان دوه
دفترونه جوړ پدل تر اوسه کوم تاريخي اصالت اوروايت ترشا نه لري.

سباغلی کامل د دوو دفترونو سره ګډ وونکی استاد بېنوا بولي[۹۸]؛ خو دا کار
د بېرنجوا شوی اوله ما سره درحمان بابا د ديوان يوه زړه قلمي اويوه زړه چاپي نسخه
شته چې متاسفانه دواړې نيمګړې دي اودلپکلو او چاپ کال نه لري، دا
دواړې ديوه دفتر په اساس دي اود دواړو دفترو شعرونه يې سره پکې يوځای
کړي اوپه يوځلي تر دیف کړي دي. همدارازد بمبئ د ۱۸۸۳ ع. کال چاپ
نسخه هم په يو دفتري ډول ده[۹۹] چې سنايي زما نيمګړې چاپي نسخه همدا نسخه وي.

---

(۹۸) رحمان بابا، ۷۰ مخ.
(۹۹) د برتانوي ټاپوګانو په کتابتونونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ، ډاکټر مېکنزي، لندن، ۸۵ مخ.

الله خلو پښتم

قلمي نسخې

: څرنګه چې رحمان بابا د پښتنو ملي شاعر دی نو ځکه دده دیوان د پیړیو نسخې لیکلې شوې او خوړې شوې دي . پته خزانه کاږي : " چې ظل الله پادشاه جهان شاه حسین کاتبان واستول اوله پښتونه يې د عبدالرحمان بابا علیه الرحمه د دیوان نقلونه راوړل او په قندهار کې علما او زهاد و وکښل او اوس د پردي. فقرا او د خدای دوستان د عبدالرحمان بابا شعرونه د پیړلوړي او خوښوي او عام خلق فالونه پرې ګوري . حتی چې ښځې هم د اکتاب د پرې وایي او خدای تعالی دده په وینا کې هسې برکت اېښی دی چې دهر خوب من زده دا رویه کا او هر غریب او محتاج مستغنی کا . "(۱۰۰)

دا روایت سنیي چې له دې پخوا څخه د رحمان بابا د دیوان د تکثیر او د پرسنت له پاره کار پیل شوی او په پښتو نخوا کې يې زیاتې نسخې خوړې شوي دي.

د دې لپاره چې دا خبره چې په نظر کې ولرو چې ده د رحمان بابا د وینا د انتخاب په وخت کې له شپیتو نسخو څخه استفاده کړې(۱۰۱) نو بیا د پښتو تر هر کتاب نه ده د دیوان د نسخو شمېره د پرې ده ان چې د اخون د روبنه تر مخزن الاسلام نه يې هم د نسخو شمېره اوړي خو په موجود وخت کې د رحمان بابا د دیوان د قلمي نسخو د شپږو له مخې تر مخزن الاسلام را ورسته دوهم کتاب دی(۱۰۲) او د هېوادا و نړۍ په پلو- پلو رسمي او شخصي کتابتونو کې يې نسخې شته.

د پښتو خطي نسخو په لاره کې زما لتون دوان دی خو تر اوسه نه يم بریالی شوی چې په ټوله نړۍ کې د پښتو خطي نسخو شمېره تر لاسه کړم ، په همدې توسن

---

(۱۰۰) پته خزانه (عکسي چاپ) ، ۴۵ مخ

(۱۰۱) د دیوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سرښته ، " د " مخ . " د دوران " مجله ، پېښور ۱۹۵۸ع. (۱۳، ۱۴ ګڼه- ګانې)

(۱۰۲) رفیع ، حبیب الله ؛ "د پښتو قلمي نسخې" وږمه ، ۱۹ کال ، ۴ ګڼه (۱۲۵۴) ، ۸۳ مخ. - د نومورې مولانا مقاله)

درحمان بابا د ډيوان د ټولو نسخو شمېره هم زما په لاس کې نشته ؛ خو تر کومه ځايه مې چې ياد دي ښتو نه راغونډ کړي د رحمان بابا د ډيوان دا لاندې نسخې راته معلومې دي:

الف : د برتانوي تاپوګانو په ټولګو کتابتونو کې د رحمان بابا د ډيوان ۹ پوړه او شېګړې نسخې شته په دې ډول :

۱ ـ برېتمش موزيم : د سيد غلام علي په قلم ، ۱۳٤ پاڼې ، کال نه لري .

۲ ـ دلينډ سيانا کتابتون : خطاط نامعلوم ، ۱۳۳ پاڼې ، بې تاريخه .

۳ ـ د هند دارې کتابتون : خطاط مياصدرالدين ، ۱۵۳ پاڼې ، د خطاطي کال ۱۲۷۰ هـ.ق.

٤ ـ برېتمش موزيم : خطاط مېرزا محمد اسماعيل ، ۱۶٤ پاڼې ، د ۱۲۷۷ هـ.ق. ، ۱۸۶۱ع. کال لېک.

۵ ـ برېتمش موزيم : خطاط غلام جيلاني پېښوري ، ۱۳۹ پاڼې ، د ۱۸۷۲ع. کال لېک.

۶ ـ د هند دارې : ۱۵۷ پاڼې ، خطاط او د خطاطي کال نه لري .

۷ ـ د هند دارې : خطاط فاضل محمد د عبدالغني کاسي زوی ، ۱۱۸۷ هـ.ق ، ۹۳ پاڼې .

۸ ـ برېتمش موزيم : خطاط سراج الدين ، ۱۱۱ پاڼې ، د ۱۲۷۱ کال لېک .

۹ ـ بودليان : (د ډيوان انتخاب) ، ۸۵ پاڼې ، د ۱۹۰۰ع. کال شاوخوا لېک (۱۰۳) .

ب : دلېنګراد په آسيايي موزيم کې د رحمان بابا د ډيوان درې نسخې خوندي دي :

۱۰ ـ د ۱۸۱۰ع. کال لېک .

۱۱ ـ د ۱۸۳۰ع. کال لېک .

۱۲ ـ د ۱۸۳۷ع. کال لېک . (۱۰٤)

ج : د هند په کتابتونو کې ښايي د رحمان بابا د ډيوان درې نسخې وي چې خو دا درې نسخې يې فهرست شوې :

۱۳ ـ د رامپور رضا لايبرېري : خطاط محمد شاه بلخي ، د ۱۲۱۹ کال لېک ، ٤۷۰ پاڼې ، مصورې نسخه (۱۰۵)

۱٤ ـ د بنګال د ايشيايي ټولنې کتابتون : د شاه ثناءالله په قلم .

د دې مخ د متن پايليکونه په (۵۰) مخ کې وګورئ .

۱۵ - د پلي د پوهنتون کتابتون : د حافظ عبيد الله په قلم.[۱۰۶]

ل : د پښتونستان په شخصي اوږسيي کتابتونو کې د رحمان بابا د ديوان ډيرې نسخې شته خو مټاسفانه د ټولو فهرست پي لاس ته نه دی راغلی ، يوازې دالاندې نسخې پيژانده معلومې دي :

۱۶ - د پېښور د اسلاميه کالج کتابتون[۱۰۷]

۱۷ - د پروفيسور ولي محمد خان سيال کاکړ کتابتون : د ملاولي په قلم ، ۹۰ پاڼې.

۱۸ - د سيال کاکړ کتابتون : د ملاولي په قلم ، ۱۷۹ پاڼې[۱۰۸]

ه : په فرانسه کې د رحمان بابا د ديوان دوو نسخو پته شته :

۱۹ - د فرانسې د ګيمي موزيم : د ۱۲۰۹ ق. کال لیک د ولي محمد په قلم .

۲۰ - د فرانسې د ګيمي موزيم : د ۱۷۹۴ کال لیک[۱۰۹]

و : په امريکا کې د يوې نسخې پته شته :

۲۱ - د پرنسټن د پوهنتون کتابتون[۱۱۰]

ز : د کابل د خطي نسخو په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دا نسخې موجودې دي:

۲۲ - د ملاولي په قلم چې ۳۲ انځورونه هم لري ، ۱۸۴ پاڼې .

۲۳ - په کشمير کې د ۱۲۲۷ کال لیک ، د ملا عبيد الله په قلم ، ۱۶۰ پاڼې.

۲۴ - بله نسخه ۱۱۹ پاڼې لري.

د ۴۹ مخ پايلیکونه :

(۱۰۳) د برټانوی تاپو ګانو په کتابتون کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ ، د الټر مکينزې ، ۱۹۶۵ع. له ۸۵ تر ۹۳ مخ.

(۱۰۴) هېواد (ورځپاڼه) ، ۱۳۴۶ کال وږی ، د ښاغلي رښتين مقاله .

(۱۰۵) د خان غازي کابلي قلمي يادداشت ، د استاد بېنوا د کتابتون .

(۱۰۶) هېواد ، د ښاغلي رښتين مقاله .

(۱۰۷) همدا ورځپاڼه .

(۱۰۸) سيال کاکړ ، پروفيسور ولي محمد : " پښتو نسخې " قلمي .

(۱۰۹) هېواد ورځپاڼه . يادونه شوې مقاله .

(۱۱۰) همدا انځور .

۲۵ - بله نسخه چې ۶۵ پاڼې لري.

۲۶ - بله نسخه چې ۱۷٤ پاڼې لري.

(۱۱۱)

۲۷ - بله نسخه یې چې ۱۶۷ پاڼې لري اوله حینې شعروسره یې دري ژباړه هم شته

ح : د جمهوري آرګ په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا نسخې شته:

۲۸ - یوه نفیسه نسخه ده چې ۱۲۰ پاڼې لري[۱۱۲]

ط : دهرات په موزیم کې :

۲۹ - خوشخطه نسخه ده چې ۱۸۲ پاڼې لري[۱۱۳]

ی : د کابل پوهنتون په کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان دا اندې نسخه ساتله کیږي:

۳۰ - د ملا ولي د زوی ملا کمال په لیک چې ۱٤٤ پاڼې لري[۱۱٤]

ل : د پښتو ټولنې په کتابتون کې د بابا د دیوان دا اندې نسخې شته:

۳۱ - د شاه زمان د سلطنت په وخت کې لپکل شوې نسخه ده چې ۲۵۱ پاڼې لري خطاط یې وجه الدین اود خطاطۍ کال یې ۱۲۳۰ هـ.ق. دی.

۳۲ - د سرله خوا نیمګړې نسخه ده چې ۱٤۲ پاڼې یې پاتې دی.

۳۳ - د سراوپای دوارو لخوا نیمګړې نسخه ده چې ۱۳۱ پاڼې یې پاتې دي.

۳٤ - د ملا اختر بیاض دی چې د رحمان بابا د اشعارو چاپ یکې شته[۱۱۵]

ل : د محترم استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان نسخې شته چې یوه هم نسخه یې داده :

۳۵ - د ۱۱٤۵ هـ.ق. کال لیک ده او کامګار خان ختک د نامدار خان زوی

---

(۱۱۱) "د پښتو قلمي نسخې" د لیکونکي اثر، خطي.

(۱۱۲) د بورکوی د خطي نسخو فهرست، ۱۹٦٤ع. ۶۵ مخ.

(۱۱۳) همدا اثر، ۳۲۹ مخ.

(۱۱٤) ستوده، محمد ابراهیم او عبدالرحمن: "د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پیژندنه"، ۱۳۵۴، ګستنزی چاپ، ۲۵ مخ.

(۱۱۵) "د پښتو قلمي نسخې".

داشرف خان لمسي اودخوشال خان ختك كړوسي يوه مثنوي په خپل قلم
پرې كښلې اوهر يې پرې لگولى دى.(۱۱۶)

م: دښاغلي عبدالقدوس نجيب په كتابتون كې يې دانسخې شته:

۳۶- د ۱۲۷۹ هـ.ق. كال ليك چې ۱۳۶ پاڼې پاتې دي اودپاى پاڼې يې نشته.

۳۷- يوه نيمگړې نسخه ده چې ۵۳ پاڼې يې پاتې دي(۱۱۷).

ن: دښاغلي محمد حليم سليمي په كتابتون كې هم درحمان بابا دديوان دوې نسخې خوندي دي:

۳۸- خطاط يې انعام نومېنې چې په ۱۱۷۶ هـ.ق. كال يې كښلې ده، دوارې
دفتر ونه يې بېل- بېل گنډل شوي دي چې تولې پاڼې يې ۱۳۴ دي.

۳۹- د ۱۱۹۹ هـ.ق كال په شاوخوا كې كښل شوې، دپاى لخوا نيمگړې ده
او ۷۲ پاڼې يې پاتې دي(۱۱۸)

س: دښاغلي زلمي هيواد مل په كتابتون كې درحمان بابا ددوه ديوان لاندې
نسخې خوندي دي:

۴۰- د ۱۲۱۲ هـ.ق كال ليك چې ۸۴ پاڼې لرې.

۴۱- يوه زړه بې تاريخه نسخه چې ۲۰۰ مخونه لري.

۴۲- درحمان بابا دشعرونو يوه انتخابي مجموعه چې ۱۶ پاڼې لري(۱۱۹)

ع: دلیکونکي په كتابتون كې درحمان بابا ددوه ديوان دالاندې نسخې خوندي دي:

۴۳- دملا قمرالدين په خط لپكال شوې نسخه ده چې درې څو پاڼې يې لوېدلي

---

(۱۱۶) دمحترم استاد، پوهاند عبدالشكور رشاد يادداشت چې په خاصه لوړپېنه يې راسپارلى دى.

(۱۱۷) "دپېښتو قلمي نسخې" دښاغلي نجيب صاحب په دېره مېنه دخپل كتابتون نسخې دمعرفي په غرض راسنوولې چې په دې وسيله مننه ترې كوم.

(۱۱۸) "پېښتو قلمي نسخې"، دښاغلي سليمي صاحب هغه سخاوتمندي چې دخپل خاني كتابتون دنسخې په راسنولو كې يې كړې دډېرې مننې وړ ده.

(۱۱۹) "پېښتو قلمي نسخې". دگران ملگري ښاغلي زلمي هيواد مل لوړپېنه ترتعارف لوړه ده ځكه كتابونه مودا سې سره گډ دي چې داسې وختونه هم پېښېږي چې يو دبل كتاب نه سره پېژنو..

اودپای یوځ یې نشته موجودې پاڼې یې ۹۱ دي.

٤٤ - بله نسخه ده چې ځینې پاڼې یې ضایع شوې، دانسخه په یوه دفتر کې ترتیب شوې خو نوې غزلې هم لري چې پاڼې یې ۸٤ دي.

٤٥ - ددې نسخې هم ځینې پاڼې لوېدلې او ۹٦ پاڼې یې راپاتې دي.

٤٦ - ددې نسخې زیاتې پاڼې نیمه خواشوې اویوازې ٤٧ مخه تر ې راپاتې دي.

٤٧ - دایوه زړه نسخه ده چې پنځوس پاڼې یې راپاتې دي.

٤٨ - دملا سنایسته خان جونګ چې درحمان بابا زیاتې غزلې پکې چاپ شوې او خوندي دي.[120]

له دې سره - سره بیا هم دا پورتنۍ احصائیه یوه ډېره لنډه ګنډه اونیمګړې احصائیه ده ځکه د بابا د دیوان ډېرې نورې نسخې هم شته چې علاقمندانو یې ساتلې دي، ما دا تلونکو احصائیو په هیله داشمېره وړاندې کړه.

۱۸ چاپي نسخې:

لکه څرنګه چې درحمان بابا د دیوان قلمي نسخې ډېرې دي همدارنګه د دې دیوان چاپونه هم له پخوا راهیسې روان دي اوپه لسګونو ځله خپور شوي دي.

د دې دیوان تر تولو زړه چاپي نسخه چې مالپدلې ده په ۱۲۸۰ هـ.ق. کال کې د بمبئ چاپ نسخه ده چې په سنه صحافت خپره شوې ده[121]

او تر تولو نوې چاپي نسخه یې چې د اکټر مکینزیې اود "رحمان بابا" د کتاب بې نومه مؤلف درحمان بابا د دیوان لومړۍ چاپي نسخه ګڼلې، هغه نسخه ده چې مولوي احمد

---

(۱۲۰) "ډېښتو قلمي نسخې" په دې نسخو کې دوې نسخې ګران ملګري سنا غلی احسان الله آرینزی را ښلې چې کورودانی ورته وایم.

(۱۲۱) دانسخه د سنا غلی زلمي هیواړمل په کتابتون کې خوندي ده.

دتنگی دخوشحاله مخ ترتیب کړې اوپه ۱۸۷۷ع. کال په لاهور کې پادري هیوز چاپ کړې ده (۱۲۲)

ددې دیوان یوه بله زړه چاپي نسخه دحیدري مطبعې چاپ ده چې دقاضي فتح محمد په اهتمام خپره شوې، په ۱۸۸۳ کال کې یوځل په بمبئي اودوه ځل په دهلي کې چاپ شوې اوترهغه وروسته یې چاپونه لړشمېره اوږي. یوه زړه نفیسه نسخه یې چې په ښکلي خط کښلې شوې په ۱۳۲۸ ش. کال پښتو ټولنې داستاد بینوا په زیار خپره کړه اویوبل انتقادي متن یې د پښتو پښتو اکېډمۍ په ۱۹۶۳ع. دارواښاد مولانا عبدالقادر په سریزه خپور کړاوهم یې هم دې اکېډمۍ لړمنظومې اردوترجمې سره یومتن خپور کړ (۱۲۳).

چاپي انتخابونه:

درحمان بابا دديوان چاپي انتخاب دده ترټولو چاپي نسخو وړاندې دې ځکه لومړی ځل دده غزلې آلماني خېښځو پوه دورن په خپل "خرېستوماتیا" نومې کتاب کې چې دپښتو ادبیاتو انتخابي مجموعه ده په ۱۸۴۷ع. کال په پټرزبورګ کې خپرې کړې (۱۲۴) بیا دده غزلې انګرېزي خېښځو پوه میجر راورټي په ۱۸۶۰ع. کال په خپل "ګلشن روه" نومې مجموعه کې نشر کړې (۱۲۵) اوبیا پادري هیوز په "کلید افغاني" کې درحمان بابا دديوان غزلې انتخاب کړې چې یوځل یې د ۱۸۷۲ع. کال دی (۱۲۶).

همدارنګه "جشن فیروزي"، "ګلشن نوروزي"، "بهارګلشن" اودقاضي میراحمدشاه رضوانی په "بهارستان" اوشکرستان" کې هم دده دديوان انتخابات شوې او په دې سربېره په دېرو نورو یاتو مجموعو کې درحمان بابا ملکوتي وینا دې خېښتلې شوې اوخپرې شوې دی.

---

(۱۲۲) دقلمي نسخو کتلاګ، دالتر میکنزي، ۸۵ مخ. رحمان بابا، ۲۲ مخ.
(۱۲۳) درحمان بابا دیوشمېر چاپي نسخو دمعرفې لپاره وګورئ: لېنتو کتاب سنود، دلیکونکي اثر.
(۱۲۴) وګورئ، خرېستوماتي.
(۱۲۵) وګورئ: ګلشن روه ۱-۳۰ مخونه.
(۱۲۶) وګورئ: کلید افغانی.

(c) kelabton.com: The Digital Library

پنځه پنځوسم

اخځونه

۱ ـ افضل خان خټک : "تاریخ مرصع"، مقابله ـ تصحیح او نوټونه د دوست محمد خان کامل مومند ۱۹۷٤ ع. یونیورسټی بک ایجنسی ـ پیښور .

۲ ـ حافظ رحمت خان : "خلاصة الانساب" د محمد نواز طائر دیباچه او ترجمه ، ۱۹۷۳ع. پښتو اکېدمی ـ پیښور .

۳ ـ خواجه نعمت الله هروی : "تاریخ خان جهانی و مخزن افغانی"، تصحیح او تنقیح د سید محمد امام الدین ، ۱۹۶۰-۶۲ع. ایشیاتک سوسائټی د اکه (په دوه ټوکونو کې).

٤ ـ محمد هوتک : "پټه خزانه" ، د استاد حبیبی سریزه او سمون، ۱۳۲۳ ش پښتو ټولنه کابل

۵ ـ محمد هوتک : "پټه خزانه" (عکسي چاپ) ، د استاد حبیبی نوی سریزه ، ۱۳۵٤ ، د پښتو د پراختیا او پیاورتیا آمریت ، کابل .

۶ ـ سنا یسته خان : "د ملا بنا یسته خان جونګ" ، د دوو لسمې پیړۍ لیک ، د لیکنو کتابتون

۷ ـ حبیبی ، پوهاند عبدالحی : "پښتانه شعراء" (لومړی ټوک) ، ۱۳۴۰ ش ، پښتو ټولنه ، کابل

۸ ـ حبیبی ، پوهاند عبدالحی : "افغانستان د عصر کورګانی هند" ۱۳٤۱ ، تاریخ ټولنه .

۹ ـ حبیبی ، پوهاند عبدالحی : "د پښتو ادبیاتو تاریخ" ، (دوهم ټوک) ، ۱۳٤۲ ، پښتو ټولنه ـ کابل

۱۰ ـ حبیبی ، پوهاند عبدالحی : "افغانستان پبلیک" ، د ښوونې کتابتون خپرولو موسسه ، ۱۳۵۳ ش کابل

۱۱ - حافظ مرغزی : "شاهنامهٔ احمدشاه ابدالی"، پښتو اکیډمی، ۱۹۶۵ع. پیښور.

۱۲ - کامل مومند : "رحمان بابا"، ادارهٔ اشاعت سرحد، ۱۹۵۸ ع. پیښور.

۱۳ - عبدالصمد خان : "رحمان بابا شاعر انسانیت"، داثر پسریزه، ۱۹۷٤ع. پیښور.

۱٤ - بې نومه مؤلف : "رحمان بابا" محکمهٔ نشر و اشاعت قبایل

۱۵ - ظفر کاکاخیل، سید بهادر شاه : "پښتانه د تاریخ په رنا کې" یونیورسټی بک ایجنسی ۱۹۶۵ع. پیښور

۱۶ - حبیبی، پوهاند عبدالحی (تصحیح او سریزه) : "د خوشال خان خټک مرغلری"، طلوع افغان ۱۳۱۷ کندهار

۱۷ - کامل، دوست محمد (سریزه او سمون) : "کلیات خوشال خان خټک"، ادارهٔ نشر و اشاعت سرحد، ۱۹۶۰ (دوهم چاپ) پیښور.

۱۸ - رسا، سید رسول (سریزه او ترتیب) : "ارمغان خوشال"، یونیورسټی بک ایجنسی، پیښور.

۱۹ - بینوا، عبدالرؤف (سریزه او سمون) "د رحمان بابا دیوان"، پښتو ټولنه، ۱۳۲۸ کابل

۲۰ - عبدالقادر، مولانا (سریزه) : "دیوان عبدالرحمن"، پښتو اکیډمی" ۱۹۶۳، پیښور.

۲۱ - عبدالمجید، پروفیسر (سریزه) : "دیوان عبدالرحمن مع رباعیات دیوان عبدالحمید"، صابر الکټرنیک پریس - لاهور.

۲۲ - غردال، څېړنیار محمد عارف (سمون) : "د رحمان بابا دیوان" (همدا متن) لاسکښلی نسخه

۲۳ - خادم، قیم الدین (تولوونکی) "د رحمی ګلونه"، پښتو ټولنه ۱۳۲۶ کابل

۲٤ - حبیبی، پوهاند عبدالحی (سریزه او سمون) : "د عبدالقادر خان خټک دیوان"، طلوع افغان ۱۳۱۸ کندهار.

۲۵ - عظیم : "دیوان عظیم"، ۱۳۳۳ هـ.ق.، مطبع اسلامیهٔ لاهور.

۲۶ - بخاری، خیال (ترتیب او تدوین) : "دیوان نجیب"، پښتو اکیډمی، ۱۹۷۲ پیښور.

۲۷ - دارمستتر : "د پښتنخوا د شعر هاروبهار"، د پاریس د ختیځ ټولنه، ۱۸۸۸ ع. پاریس.

۲۸ - همېش خلیل (ترتیب او سریزه) : "دیوان هجری" ۱۹۵۸ع. پیښور.

۲۹ - همیش خلیل (ترتیب اوسریزه) : " دیوان عبدالقادر خان ختک " ، ۱۹۷۲ ع . پېښور .

۳۰ - دیونس خیبری دیوان ، دارګ دکتابتون قلمی نسخه .

۳۱ - عبدالقادر ، مولانا (سریزه) : " دیوان مصری خان ګګیانی " . پښتو اکېډمی ، پېښور

۳۲ - بخاری ، خیال (ترتیب اوتدوین) : " دیوان معزالله خان مومند " ۱۹۵۸ ع . پښتو اکېډمی پېښور

۳۳ - همیش خلیل (سریزه اوترتیب) : دیوان معزالله خان مومند " ، ۱۹۶۱ پېښور .

۳۴ - همیش خلیل (سریزه اوترتیب) : " دیوان کاظم خان شیدا " ، ۱۹۶۵ ع . پېښور

۳۵ - بېنوا ، عبدالرؤف (سریزه اوترتیب) : " کاظم خان شیدا دیوان " ۱۳۳۱ کابل

۳۶ - همیش خلیل (سریزه اوترتیب) : " دیوان بېدل " ۱۹۵۷ ع . پېښور

۳۷ - همیش خلیل : " ورکه خزانه " (لومړی ټوک) ، ۱۹۶۰ ع . پېښور

۳۸ - بېنوا . عبدالرؤف (ترتیب اوسریزه) : " د پیر محمد کاکړ دیوان " ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه کابل

۳۹ - " د شمس الدین کاکړ دیوان " ۱۳۳۳ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۰ - " د حنان بارکزی دیوان " ۱۳۳۶ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۱ - " د عبدالغفار هوتک دیوان " ، قلمی نسخه .

۴۲ - اثر ، عبدالحلیم : " تېرې چېرش ارمان " ، ۱۹۶۳ ع . پښتو اکېډمی ، پېښور .

۴۳ - همیش خلیل (سریزه اوترتیب) : " دیوان قنبر علی خان " .

۴۴ - دورن (ټولونکی) : " خریستوماتیا " ، پترزبورګ ، ۱۸۴۷ ع .

۴۵ - راورټی ، میجر (ټولونکی) : " ګلشن روه " ، ۱۸۶۰ هرټفورډ .

۴۶ - هیوز ، پادری (ټولونکی) : " کلید افغانی " ، ۱۸۷۲ ع . لاهور .

۴۷ - محمد آصف خان : " تاریخ ریاست سوات " ۱۹۵۸ ع . سوات .

۴۸ - خان غازی کابل (قلمی یادداشت) : " کتابخانه رضا " ، د استاد بېنوا کتابتون .

۴۹ - سیال کاکړ ، پروفیسر ولی محمد خان : " پښتو نسخې " - د سیال کاکړ ځانی کتابتون دنسخو معرفی "

لاسکښلي نسخه .

۵۰- بورکوی : " د افغانستان خطي نسخې " ، ۱۹٦٤ ع .

۵۱- میکنزی ، دکتر : " د برتانوی تاپوګانو په کتابتونو کې د خطی نسخو کتلاګ " (د دې کتاب لپاره پر متن ګران ملګری عنایت الله محرابی راته ژباړلی) .

۵۲- عبدالغنی ، دکتور : "احوال و آثار میرزا عبدالقادر بیدل" ژباړن میر محمد آصف انصاری ، کابل پوهنتون ، ۱۳۵۱ .

۵۳- "کلیات بیدل" ، د پوهنې وزارت ، ، کابل .

۵٤- تجدد ، محمد حسین جهانګلو : " سماع در سلسله هو " ۱۳۵۱ ، تهران .

۵۵- اچکزی ، محمد جعفر : " وندر " ۱۹۵۹ ع . کوټه .

۵٦- عجب خان د چګی : " سوانح عمری د ملا عبدالرحمن " (فولکلوریکه) ، لاهور .

۵۷- رښتین ، صدیق الله : " د پښتو نسخو فهرست " ، هیواد (ورځپاڼه) ، ۱۳۵٦ ، د سدا د سنبلی ګڼه .

۵۸- ستوده ، محمد ابراهیم او عبدالرحمن : " د پښتو د ۱۰۸ قلمی نسخو لنده پیژندنه " ۱۳۵٤ ، ګستنزی چاپ د کابل پوهنتون کتابتون .

۵۹- هیواد مل ، زلمی : " فرهنګ د ژبې او ادبیاتو پښتو " . لاسکښلی نسخه .

٦۰- رفیع ، حبیب الله : " عبدالوهاب اچکزی " زیری ، ۱۳۵٦ ، د جوزا ۱۳ ګڼه .

٦۱- رفیع ، حبیب الله : " د پښتو ژبې د تذکرې " ، افغانستان اکادمی ، د تاریخ او ادبیاتو ټولنه ۱۳۵۰ کابل

٦۲- رفیع ، حبیب الله : " ادبي ستوري " (لومړی ټوک) ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ ، کابل

٦۳- رفیع ، حبیب الله : " د پښتو قلمي نسخې " ، ویژه ، نولسم کال ، لسمه ګڼه ، ۱۳۵٤ ش .

٦٤- رفیع ، حبیب الله : " د پښتو خطي نسخې " (په نړۍ کې د پښتو خطی نسخو معرفی) ، قلمی .

٦۵- رفیع ، حبیب الله : " د پښتو کتاب ښود " ، قلمي .

(c) kelabton.com: The Digital Library

نه پوهوسم

د دې نسخې

د رحمان بابا د ډیوان د انتقادي
متن پلمې بې د ولوکې له د څو چاپي ها و
خطي نسخو څخه کار اخیستل شوی دی:

د رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن په تیارولو کې له څلورو چاپي نسخو، شپارسو خطي نسخو، خرڅستوماتي یادونو او مجموعې او د شوروي اتحاد څخه د راغونډ شوي میکروفلم څخه کار اخیستل شوی دی. کوم څرګند توپیر چې په کومه نسخه کې په نظر راځي هغې نسخې حواله د ورکړل یا کوم نوی غزل او نوی بیت مونډل شوی دی په لمن لیک کې د هغې نسخې حواله د ورکړې ده د غو نسخو ته مونږ مخفف نومونه ورکړي دي تر څو محققین او لوستونکي له ډیر یا تو خنډ ونوسره مخامخ نه شي؛ مثلاً د پښتو ټولنې نسخې مود "پ"، د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابخانې نسخې مود "خ" نسخې په نامه او د پښتو چاپي نسخو ته مود "پ، پ" یعنې پښتو اکیډمۍ چاپ، "ق، ك" یعنې قدیمي کتابخانې چاپ او "ق" یعنې قصه خوانۍ چاپ نومونه او د پښتو ټولنې د بېنوا صاحب له خوا چاپ شوی دیوان ته مود "پ" چاپ نوم ورکړی دی. د غه انتقادي متن مولکه د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوي دیوان غوندې په یوه دفتر کې ترتیب کړی او د پښتو ټولنې د مسلکي غړي او ځوان

خطاط سبا غلي نصير "هنر" پښتون له خو اخطاطي شوی دی.
ددې د پاره چې د رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن محترم لوستونکي له دغو
چاپي او خطي نسخو سره سره بلد شي هره نسخه په خانګړې توګه معرفي کېږي:

د کابل د پښتو ټولنې چاپ :- د دغې نسخې کچه ۱۵×۱۰ سانتي متره ده
او په کوچنۍ قطع چاپ شوې ده د دغې
نسخې مصحح، مدون او مقابله کوونکی استاد بینوا دی چې د شاعر محزن الدین کیلی له خوا
خطاطي شوی او په ۱۳۲۸ کال کې د کابل د عمومي مطبعې په آفست کې چاپ شوی دی.
مقدمه هم د استاد بینوا له خوا پرې لیکل شوې چې د رحمان بابا د پېژندګلوی په باب
خورا په زړه پورې مواد لري.

د غه چاپي د یوان ټول " ۲۶۰ " مخونه دي چې (۱۳۰) پاڼې کېږي، په دغه
د یوان کې (۳۳۸) پارچې راغلي دي او د ټولو بیتونو شمېر یې (۳۸۵۳) دی. د غه نسخه
د رحمان بابا د نورو چاپي او خطي نسخو پر خلاف په یوه دفتر کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پښتو رلیږنې اکېډمۍ چاپ :- کچه یې ۲۰×۱۶ سانتي متره
ده. د غه چاپي د یوان د لومړۍ ځل
له پاره د ۱۹۶۳ ع. کال د جولای د میاشتې په دېرشمه نېټه د هغه وخت د پښتو اکېډمۍ
د مشر مولانا عبدالقادر په تمهید چې د ۱۳۶۸ هـ. کال د صفر المظفر د میاشتې په ۱۸
نېټه چې د ۱۹۴۸ عیسوي کال د دسمبر له شلمې نېټې سره برابره ده کښلی،
چاپ شوی دی د رحمان بابا د غه نسخه په دوو دفترونو کې چاپ شوې چې د محزن شمېر
یې (۲۸۵) ته رسېږي او مقدمه یې د الفبا په ترتیب ورسره چاپ شوې ده.
په د غه د یوان کې (۳۴۴) پارچې راغلي دي چې ټول (۳۷۰۰) بیته دي.

د پېښور قدیمي کتابخانې چاپ :- درحمان بابا د دغه چاپي دیوان کچه ۱۵ X ۲۴ سانتي متره ده ،

د پېښور د کالج د پېښو د فپسر عبدالمجید اوشاه افضل صاحب په سربرو په (۱۷۷) مخونو کې د پېښور د قصه خوانۍ د تاجرالو حاجي فضل احمد او حاجي عبدالرحیم له خوا چاپ شوی دی . دچاپ نېټه یې نه ده معلومه ، د پارکوشمېر یې (۳۴۷) او د بیتونو شمېر یې (۳۷۶۴) دی ، دغه نسخه هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور قصه خوانۍ چاپ :- د دغې چاپي نسخې کچه هم ۱۵ X ۲۴ سانتي متره ده چې

په ۱۹۲۰ عیسوي کال کې چاپ شوې او د مخونو شمېر یې (۱۸۴) دی ، په دغه نسخه کې ټول (۳۲۱) پارکي راغلي او د بیتونو شمېر یې (۳۶۰۳) دی ، دغه چاپي دیوان هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوی دی .

د پښتو ټولنې د کتابتون خطي نسخې :- د پښتو ټولنې په کتابتون کې د درحمان بابا دیوان

درې خطي نسخې او یو قلمي جونګ چې درحمان بابا یو شمېر غزلې هم پکې دي شته چې په هره نسخه په ببلا ببل ډول خبرې کېږي .

د "پ" لومړۍ نسخه :- د "پ" د کتابتون لومړۍ نسخې کچه ۱۳ X ۲۳ سانتي متره ده دا نسخه

دسر او پای له خوا بشپړه ده ، د مخونو شمېر یې (۲۵۱) او د پارکو شمېر یې (۳۱۴) دی ، دغه نسخه د شاه زمان د سلطنت په مهال کې لیکل شوې ده .

د"پ" ډیمه نسخه :-

د"پ" په کتابتون کې درحمان بابا بله نسخه هم شته چې دد ویمې نسخې په نامه نومل شوې ده، ددغې نسخې کچه ۲۶X۱۴ سانتي متره اودمخونو شمیر یې ۱۴۱ دی، دخطاطې کال اودخطاط نوم یې نه ښکاري. دانسخه نیمګړې ده اوټول ۲۴۹ پاڼې پکې راغلې دي.

د"پ" دلیمه نسخه :-

د"پ" دکتابتون دغه نسخه هم دسراوپای لرخوا نیمګړې ده دمخونو شمیر یې ۱۳۱ اود پاڼو شمیر یې ۱۵۲ نه رسیږي اوکچه یې ۱۶X۱۴ سانتی متره ده.

دکابل پوهنتون دکتابتون نسخه :-

دکابل پوهنتون په لوی کتابتون کې هم درحمان بابا ددیوان یوه قلمي نسخه شته چې ددغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده تري شوې ده، ددغې نسخې کچه ۱۵X۷ انچه اودخطاطې کال یې نه دی معلوم خودملا کمال دملاولي دنوي لخوا لیکل شوې ده ټول مخونه یې طلایي اوسره چوکاټونه لري. دپانو شمیر یې ۱۴۴ دی چې ټوله ۲۸۸ مخونه کیږي.

داطلاعاتو اوکلتور دخطي کتابتون خطي نسخې :- داطلاعاتو اوکلتور

دوزارت په خطي کتابتون کې درحمان بابا دد یوان پنځه قلمي نسخې شته چې ددغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده تري شوې ده اوپه ترتیب سره خبري پرې کیږي:

د"خ" مصورہ نسخه :-

ددغې نسخې کچه ۱۸X۱۲ سانتي متره ده دلیک دول یې نسخ دی دپانو شمیر یې ۱۸۳ ته رسیږي چې ټول ۳۶۶ مخونه کیږي ۲۹۸ غزلې اودوه مخمسه لري، پشتي یې کیږه، (۳۲) بنکلي عکسونه اویونیم مخ نقاشي لري، په کشمیر کې دملاولي په قلم لیکل شوې ده.

د "خ" لومړی نسخه :- د "خ" دغې نسخې کچه ۱۹X۱۳ سانتی متره اود لیک ډول یې نسخ دی ، د څرمنې پشتې لري.

د پانو شمیر یې (۱۶۰) دی چې (۳۲۰) مخونه کېږي (۳۵٤) غزلې اود وه مخمسه لري چې دغه نسخه په ۱۳۲۷ کال په کشمیر کې لیکل شوې ده.

د "خ" دویمه نسخه :- دخطی کتابتون د دغې نسخې کچه ۲۳X۲۱ سانتی متره اود لیک ډول یې نستعلیق دی

د پانو شمیر یې (۱۱۹) دی چې ټول ۳۳۸ مخونه کېږي ۳۰۸ پاڼې کې اود وه مخمسه لري، پشتې نه لري اولیکوونکی یې معلوم نه دی.

د "خ" دریمه نیمګړې نسخه :- دخطی کتابخانې د دغې نسخې لیکوونکی نه دی معلوم. دسرا وپاڼې له خوا نیمګړې ده کچه یې ۲٤X۱۷ سانتي متره اوکاغذي پشتې لري . دلیک ډول یې نسخ او ۵۶ پاڼې لري چې ۱۱۲ مخونه کېږي اوټول (۱۸۰) پاڼې پکې راغلی دي.

د "خ" څلورمه نسخه :- دخطی کتابتون د دغې نسخې لیکوونکی هم نه دی معلوم. دلیک ډول یې نستعلیق اوکچه یې ۲۱X۱۳ سانتي متره ده ، پشتې یې کاغذي اود پانو شمیر یې ۱۷٤ دی چې ټول ۳٤۸ مخونه کېږي ، ۳۲۹ پاڼې پکې راغلی دي یومینا تورلري اودهر غزل له پیل سره د پرسنکلي اوپه زره پورې ګل کاري شوې ده .

د زلمي هیواد مل نسخې : له سنا غلی زلمی هیواد مل سره هم درحمان بابا د دیوان دوې قلمی نسخې شته چې د دغه

خلورشپېتم

انتقادي متن په تیار ولوکې کارتړې اخیستل شوی دی اوپه لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه :- دغه نسخې کچه ۱۷X۱٤ سانتي متره ده ، تولې ۷٤ پاڼې لري چې ۱٤۸ مخه کېږي . خطاط يې نه دی معلوم اوپه ۱۲۱۲ هـ.ق. کې لیکل شوې ده .

دویمه نسخه :- دغه نسخه دپنه زره ده (۲۰۰) مخه لري او په هر مخ کې يې معمولاً (۱۸) بیته لیکل شوی دی چې په دغه حساب يې تول بیتونه ۳٤۰۰ ته رسیږي .

دحبیب الله رفیع نسخې :- دسباغلي حبیب الله رفیع په شخصي کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان خلور خطي نسخې شته چې په دغه انتقادي متن کې استفاده ترې شوې ده چې دوې نسخې دسباغلي احسان الله آرین زي له خوا ورکړل شوي دی او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي :

لومړی نسخه :- یوه زره نسخه ده سراوپای نه لري ، دخطاط نوم او د لیکلو کال يې نه معلومېږي . دمخونو شمېر يې (۱۹۰) ته رسیږي ، په هر مخ کې يې معمولاً پنځلس بیته راغلي دي دوو دفترونو په ولیش لیکل شوې ده اوکچه يې ۱۷X۲۱ سانتي متره ده .

دویمه نسخه :- دسباغلي رفیع دکتابتون دغه نسخه هم زره ده . د سراوپای پاڼې يې نشته . تر لاسه شوی مخونه يې ۱۷٤ دي . هر مخ يې ۱٤ بیتونه لري . تول شعرونه يې په یوه دفتر کې راتول شوي

اودد وودفتر وو ویش نه لري . تر تولو نسخو زیاتې غزلې لري او تقریباً یوه وتلې نسخه بلل کیداى شي . کچه یې ۱۷٫۵ X ۲۱ سانتی متره ده .

د لیکنې نسخه :- دسباغلی رفیع د کتابخانې د دغې نسخې د سرخوپانې لوبدلې دي . خطاط یې د ملا حسن زوی ملا قمرالدین دے . مخونه یې ۱۸۲ دي . او په هر مخ کې یې ۱۹ بیتونه راغلي دي . دغه نسخه په دوو دفترونو کې ترتیب شوې ده . د ځینې نهایت بیتونه هم لري او کچه یې ۱۵ X ۲۵ سانتی متره ده .

د ملا بسایسته خان جونګ :

د سباغلی رفیع په کتابتون کې د ملا بسایسته خان یو قلمي جونګ هم شته چې د رحمان بابا ځینې غزلې پکې راغلې دي اود دغه انتقادي متن په برابرولو کې استفاده ترې شوې ده .

خپړنیال محمد عارف غروال

(c) kelabton.com: The Digital Library

اړوه شپیته

د پاپکو لارښود

دلومړیو مرستو دلومړی تور له مخې پېژندنه

ترتیبونکی: حبیب الله رفیع

د دې لپاره چې د رحمان بابا د دیوان عنعنوي دوه دهم ساتل شوي وي، په دې لارښود کې د هغو غزلو مسریو ته چې د دیوان په نسخو کې په دوهم دفتر کې راغلي دستوري (*) نسبه شوې او په دې ترتیب دلومړی او دوهم دفتر ویلش سره شوی او هغه غزلې چې نوې موندلې شوې له مسرې سره یې کوچنۍ دایره (٥) کښله شوې ده چې نویې موندل شوې غزلې په نسبه کشوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته شپېتم

مخ

آشنايي بده بلاده آشنا مه شې ۲٤۲
آفرين دعاشقانو په همت ٤۰

ا

اعتماد به په دنيا کوې ترکومه ۱۷۰
اورنګ زيب اوشاهجهان غوندې اشراف ۷۹
* اورنګ زيب چې آرايش دتخت وتاج کا ۱۹
اوښکې نه لري حساب زما دستر گو ۱۲۲
اومه کله دي پاخه وايي و اعظ ۷٦
○ اې دنفس اودحرص په هوالپوه ۲۸۵
اې زما دزړه آرامه راشه راشه ۱۵۵
ايښې مې په سړې ستا دمخ دمينې ګل ۸۸

ب

بادشاهانو کې قرونه کرل بنيا د ٤٦
* بادشاهي لري هر يو غلام دستا ۱۲
* باړه وتړه هله کښت، زراعت کړه ۱۵۲
بداختر به نېک اختر نشي هرګز ٦۹
* بدلوې په دنيا دين اوايمان ولې؟ ۲۵٤
○ بلبلان که له ګلزاره مومي حظ ۷۷
* بوص تو مارا کجا ہاتھ ہے ۲۷٦

* بیادې مخ دی جار وتلی خه بلا شوه ۱۷۷
* بیادې نوې شراب څښلي دي پوهیږم ۹۷
بیاې زړه دتورو زلفو مسخر شه ۱۵۸
* بېلتانه دې هسې خوار کړم زما دل ۹۱

پ

* پاڅه یو ځله سپرلی دعشق په جام شه ۱۵۹
○ پټ پناه مې په خاطر لګی او رونه ۱۷۵
* پس له مرګه که څوک ارت غواړي خپل ګور ۶۵
* پورته بدن را ښکاره شو ښکته نر ۵۶
* په امید دګانده وړځ زړه ورمه شه ۱۶۰
○ په اول کی تا دعشق وهلې لاڅې ۲۴۵
* په بزرګه دهغه پاک پروردګار ۵۰
په پیرۍ کې چې هوس دمی ناب کړې ۲۱۷
په تندۍ چې آتش بل کړ مدام شمع ۷۷
* په حالت دعاشقانو نظر لږ ویه ۱۷۹
* په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې ۲۷۱
* په خاطر باندې مې ستا دغم غبار دی ۱۸۸
* په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه ۱۷۴
* په دنیا کې څه کار دی خو دین دی ۲۰۰
* په دنیا کې هر څوک وبله پیوند وي ۲۶۲
* په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه ۱۵۷

په دنیا کې مخ د یار دی نورځه نشته	۱۳۶
په دوران مې هسې رنګ دلبر پیدا شه	۱۵۵
په بنادی بناد شوی نه یم دهېڅا	۱۱
په بنایست زما دیار نه دي خبر څوک	۸۵
* په سنه خوی له بدخواهانو بې پروایم	۱۰۱
* په طلب دهر ویانو سرګردان دی زمانوخ	۴۳
په ظاهر صورت چې ستا د درګدای دی	۲۰۹
* په لمه کې مې مدام	۹۳
په نامه دهغه خدای مې دا بیان دے	۱۹۵
په نظر د بې بصر	۵۹
* په نورځه پسې بې خدایه ژاړې ولې؟	۲۵۵
* په روح ناست یې بې طلبه	۱۲۸
* په هرڅاے چې ستا ثنا شي شپونه ګرې	۲۱۲
* په هر زمه چې د یار مینه شی غالبه	۱۳۱
په یوه ذره به وښی یا به مورې	۲۷۰
په یوه غمزه دستر ګو یې فنا شوم	۱۰۰

تا

تا چې په دا تور وستر ګو وکا ته وما ته	۱۳۱
تا چې رنګ د میو ورکړ ولبانو	۱۲۴
تا چې مخ د پیری ستر ګې د آهو کړې	۲۲۴
* تا خوندہ زما د زړه له احتیاجه	۱۳۷

*	تبسم مې دوګړي په روزګار شي	۲۳۰
*	ترابدې وځې پورې به جفا کړې	۲۱۷
	ترحد تېره شوه په یارپسې ژړانما	۲٤
	ترهغه حده پهورته بد سړے شوم	۱۰۰
*	تل به نه وي شګفته ګلزار دعمر	۵۵
*	تل دې ستا دخواب آلود وستګو خواب وي	۲۵۹
○	تل ژړا فریاد کړم د دلبر پرآستانه	۱۷۲
*	تورلېمه مې دفراق په ژړا سپین شول	۹۲
	ته په هره ګړي غم دسیم وزر خوږې	۲۱۵
	ته چې خپله بې عقلي هوسیاري بولې	۲۵۵
	ته چې ما ته وایې چې په چا باندې شیدا یې؟	۲۶۷
*	ته چې ما ته وایې چې په څه کوې ژړا؟	۱۰
*	ته چې هسې ګاه یې ترش ګاه یې خندان	۱۱٤
*	ته شما یې شکرلبه	۱۲۹
	ته ناحق په ماکینه کړې کینه ناکه	۱۰
	تېرشو په داطمع په درستاعمر زما	۲۸۲
*	تېرشو دستاعمر زما په داهوس	۷۱

چ

	چاچې کړې ودنیا و ته اسرې دي	۲۱۱
*	چاچې نرۍ وي په خپلو ویښو وللی	۲۲۷
*	چاامید په عمارت د دې جهان کا	۲۲

*	چې امید په عمارت د دې د نیا کا	۱۷
	چې برهم کا عاشقي د چا مزاج	٤۲
	چې پاے بند شو دلیلی په اشتیاق	۸۰
*	چې پخته شي آشنایي	۲٦۷
*	چې په زړه مې تور لحد شي د خپل خاك	۸۲
	چې په رود ورسره نه یې برابر	۵۷
	چې په ستر گو کې یې خار وي خه به خوبونکا	۱۸
*	چې په مخ باندې د اوسنکو یو رقم وي	۲٦۵
	چې په نوړځه پورې زړه تړې بې خدایه	۱۷۹
*	چې په وخت د خنکدن وکاږي زمین	۱٤٦
	چې پیدا شوه ستا چشمان داهسي شوخ	٤٦
*	چې تر سنگ او تر آهنه یې زړه سخت وی	۱۸٦
	چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه	۱۳۷
*	چې خمه یې د سپلاب په مخ شوه لکه	۱٦۷
*	چې دارو د درد و غم د ی هغه مې	۲۷٤
*	چې داهسي لاس په لاس د نیا پر پسودې	۲۰۲
*	چې د خنگه مې د لبر په لاس کې جام دی	۱۹٤
○	چې د وې سنځې وې د چا	٤
	چې د ې زړه دی پرې تر لی استوار	۵۱
*	چې پرته د یار شوند ې چې پرته غم د دل و جان	۱۱٦
*	چې سړی له بله بد وایي بد گوی شي	۲٤٤

	چې شهید د تورو ستر گو په خنجر شي	۲۳۱
○	چې سنگار ه شو راته راز دیار له پته	۱۶۳
	چې علاج کولی نه شي د قسمت څوك	۸٤
*	چې غبار د ستا له لاري په خوا ورشي	۲۳۲
	چې غرقاب شي تر و چشمان په یم د زړه	۱۵۰
*	چې کوتلی وي په تیغ ستا د چشمانو	۱۲٤
	چې له تاسره په سر کاندې سودا	۱۵
*	چې له ستر گو مې خوناب د زړه عیان شد	۱۶۱
*	چې له مرگه بې پروا یې په هردم	۹۸
*	چې له نازه پوشیده لري چشمان خپل	۹۱
*	چې مجنون غوندې یو موتی استخوان شي	۲٤۱
*	چې مدام د بل وعیب وته نظر کړې	۲۱۸
	چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوك	۸۶
*	چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه	۱۵۱
*	چې مې یار ولید په سیمه دا غیار گډ	٤۹
	چې نصیب یې سینه چاکه زړه افگار شه	۱۵۶
	چې نظر کړم په قسمت او په نصیب	۳۸
*	چې نظر کړم د خو با نو و رخسار ته	۱۳۲
	چې واده یې که په د ول او په سرنا	۲۸
	چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی	۲۵۳
	چې ویلی مې له تا دی دا حدیث	٤۲

*	مادده غم وهلی دی په لته	۱۳۳
*	مادستالمن ته اچولی داخپل ځان دی	۱۹٤
*	ماسحر سبالپدلی وُ دچا مخ	٤۵
*	ماوپے زه به نه کړم په خوبانو باندے مینه	۱۷۶
*	مخ ته که دې نمر وایم دنمر زلفې تار تار نشته	۱۳۵
*	مخ دیار شمس وقمر دې واړه یو دے	۲۰۱
*	مدام ناستیم وچ گوگل ستر گې په نم کې	۲٤۹
○	مست دهغه مخ یم چې مستانې لرې ستر گې	۲۸۷
*	مغرور مه اوسه دعشق په کاروبار کې	۲٤۸
	مه غوږ باسه د نااهلو قیل وقال	۹۰

ن

○	نن نگاں ومانه راکړ دیارې خط	۷۶
*	نه رسیږي ستا وحسن وته حوره	۱٤۵
*	ندیم خوږ دسروگلونو په سایا زه	۱۵۳

و

*	وخت دعیش وطرب تیر شو خزان راغی	۲٤۵
*	وخت دنوبهار دی زه جدا له خپلې یارې	۱٤۲
*	وخوبانو وته ولې نظر نه کړې	۲۲۶
	ورځ چې بده شي عاقل وداناخه کا	۲۱
*	ورځ دې تیره په شومۍ کړه شپه لړ خوابه	۱۲۸
	ورقونه لتوم دهر مکتوب	۳۸

	خو به وران شي د دنیا بازاره ناره	۱۴۹
*	خو زما په وړمبړه ماتول شپې یې	۲۶۹
*	خوی که په داشان وي دل آزارستا	۱۳

د

	داچې مست په میوړانې یار د چادی	۱۸۴
	داخه مخ دی منود	۵۴
	دادنیا د ه بې وفا	۱۱
*	داژوندي چې معلومېږي واړه مړه دي	۲۰۸
*	داشنا له لاسه ناستیم په زړه ستړی	۲۲۰
*	دایوځ نگه ژوندون دی نه پوهیږم	۴۷
*	دبلبل له حاله زده کړه په خزان کې	۲۵۰
	دبې درد و همدمي به دې بې دردکا	۱۹
○	د پښتون غمی دی زیبکا په لبانو	۱۲۶
	دخپل ځان له خاکساری نه بلند شوم	۲۸۴
	د د لبر و په درگاه	۱۲۷
*	د د نیا د سود د پاره غمگین مه شه	۱۵۹
	د د نیا کار د ونه واړه غولول دی	۱۹۳
*	د ړغه ولیدی یو ځل مغه مخونه	۱۷۵
	د زړه حال وتا نه څه وایم په ژبه	۲۸۸
	د ساقي په لاس کې جام د میو ناب دی	۱۸۵
*	دستا د ر د به په تمام جهان و رنه کړم	۹۷

*	دسکوت په تیغ چې ژبه بریده شي	۲۴۴
	دعاشق بې خپاه یاره قرار نه شي	۲۴۳
	دعاشق نظر په خوږو په خواب نه دی	۲۰۴
	دعشق زخم څه د زخم په شان نه دی	۲۰۴
	دغه یار د ی د ا اغیار	۵۳
	دلربا که د خپل حسن مخ عیان کا	۲۸۳
	دلمخ چې ستاله مخه نه شرمیږي	۲۲۷
	دل و دین مې هغې ترکي کمر رها	۲۹
	دنیا دار د د نیا کار کا زه د دین	۱۱۳
	دنیا دار که مستغني په سیم و زر دی	۱۹۰
	دوارې ستر ګې مې کن پې دستا په لور دي	۱۹۱
*	دوباره دې را ته له نشته په د نیا	۲
*	دوصال په هوا والوتې مرغه شوې	۲۶۴
*	دوصال شپه مې بدله په بیلتون شوه الغیاث	۴۱
	دهجران له دیره غمه ولې نه مرم	۹۴
○	دهغوچې په هجران شي سینه داغه	۱۶۳
*	دهغوچې وبله همه د محبت وې	۲۶۰
*	دهغې بناچې نوم محنت آبادوي	۲۶۱
	ډ	
*	ډیر عمر مې تیر کړ بیهوده په زمانه	۱۷۱
	ډیر یاران وو د ګل خان او جمال خان	۱۱۰

*	دپري خولې زما په ياد شکر خوږې شوې	۲۷۵
	ړ	
	ړاشه مه کوه له چا سره جفا	۷
*	ړاکوی دبلدیکه پیغورونه	۱۷۳
	ز	
○	زړه مدام راته ویل چې ژاړه ژاړه	۱٤۸
*	زړه مې بایلوستا په هر محبت کې	۲٤۷
*	زړه مې بې له خپل نگاره آرام نه کا	۲۲
	زړه مې تراشي د بنو په تېره نوک	۸۳
*	زړه مې دوب دوب کېږي ستادغم په غلبو کې	۲۵۱
*	زړه مې ستا په ذکر وفکر گلستان دے	۱۹۸
*	زړه مې وسکر و خودرائے	۱۸۰
	زخړه واغونده ملا وتړه په جنگ	۸۷
*	زلفې دې له دې پرې درانه یه پای ترسره دی	۱۸۹
*	زما اوسنکې چې داهسې شست وشوکا	۲۱
*	زه بلبل ستا دوصال یم بوستان خدے	۲۰۲
*	زه په سل رنگه راغب	۳۹
*	زه تپر شوے یم ترسر	۵۶
	زه داهسې دیوانه او مجنون چاکړم	۹۶
*	زه دستالغمه ژاړم وارې وپنې	۲۷۲
*	زه دیار په درد وغم کې شادمان یم	۱۰۵

* زه دیار په درد وغم کې غرقاب خوښ یم ۱۰٤

زه عار نه لرم په عشق کې له بیخوده ۱٤٤

زه که لافه د وفا کوم هر چند ٤۸

زه له دې جهانه تلونی په شتاب یم ۱۰۱

زه یو دم دستاله غمه بې غمه نه یم ۱۰۸

ش

ژوبل ژوبل د ترکانو په نگاه یم ۱۰٦

* ژوندي کاندې د دنیا کاروبار وته ۱۷٤

س

ساقي پورته شه د میو جام تیار کړه ۱۵۰

○ ساقي راکړه ته وما ته جام درقص ۷٤

* سپین رخسار ومشکین خال دې وبله ضم دې ۱۹٤

سپین مخونه تور کودی شي په پیرۍ کې ۲۵۲

ستا په څیر نه دي خوبان لپدلي ما ۲۷

* ستا په عشق کې د روغژن یم سر تر سره ۱٤۳

ستا په عشق کې هسې خلاص یم له شعوره ۱٤۷

* ستا په مخ کې چې حساب د جمال نشته ۱۳٤

* ستا جفا ترحده چې نه ده صنمه ۲۷۸

ستا د تورو ستر گو په یاد داشتې اوښکې اوري ۲۱٤

ستا د عشق حرفونه تور نه دی گلگون دي ۱۹۹

* ستا د مینې گوهر نشته په هر آب کې ۲٤٦

* ستادې خواب آلود وستر گو خواب راتخه یووړه	۶۶
ستاله رحمه به نه ولې نا امیدی کړم	۲۸۶
* ستاله غمه مې په سر کې هسې شور دی	۱۹۱
* ستاله غمه مې په مخ باندې ولې دې	۲۱۱
* ستاله لاسه په ما جوړدی که دا دی	۱۸۷
* ستا وصال دی را بسنلی زما ژوند	۴۴
* سر زما سامان زما، خارشه ترجانان زما	۲۶
○ سر مې په کار نه دی چې یې ستا ترسر قربان کړم	۹۵
* سل خله که وخوړې ناصحان خیګر زما	۲۵

ټ

○ شمع د دلبر ستر ګی عاشق پرې پروانه	۱۷۰

ښ

* ښخ مې ستاد ښو غشي په سینه دي	۲۰۳
ښه ده ښه ده دا د نیا	۵

ص

* صبحدم چې هغه یار را باندې راشي	۲۲۸
* صبح وشام مې لاس ښولې دي دعا کړم	۹۶

ط

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط	۷۵

ع

* عاشقان د ناصحانو وینا نه کا	۲۳

انډيکس

* عاشقان دې په اور سوي دي که نه دی ۲۰۷
عاشقی رابانديې سوريې کړې مړی ۲۱۳
عاشقی مې يې په زړه وکړ گوزار بيا ۳۰
عالمان دي روښنايي ددې د نيا ۱۰

ع

* غمخواري داهسې چېرې وي غمخوری ۲۱۵
* غم دې هسې غلبه شو په ما باندې ۲۰۰
غواصان که گوهر غواړي گوهر دادی ۱۸٤

ف

* فراموش مې دی دستا په مينه ځان ۱۱٦

ک

* کړ د گلو کړه چې سيمه دې گلزار شي ۲۲۸
* کشکې زه خاورې اېن پې دستاددر وای ۱۸۱
* کله شولا کله خپدا ريم ستا د مخ ٤۵
* کمينې يو نا در کار دی ۱۸۹
که بې ځايه زړکې نه وسنګی آواز ٦۹
* که چوا تر آشنايۍ وی بېلتون ۱۲۰
که په بخت کم بختان نه وای خسته دل خوشحال ۸۷، ۲۸۳
* که په سر دهغه يار له لاسه سنګ خورم ۹۵
* که په عقل پسې ولاړم په کار نه شم ۱٦۲
که په قطع د تمام جهان ملک يې ۲۸۷

	كه په ګنج دشاهي فخر شهريارکا	۲۰
	كه په هجرکې خوك ما پوښتي له حاله	۱۶۸
*	كه په هجرکې خوك ما پوښتي له حاله	۷۳
○	كه ترستوني دې شي ګوټ له جام خاص	۱۱٤
*	كه تري ولوښته شاهان اوسلطانان	۷٤
	كه ته نه کړې په بل چا باندې غرض	۷۱
	كه خوك فخرکا په ننګ اوپه ناموس	۱۳۵
	كه خوك لاس له سوده وکاندې زيانشته	۱٤
	كه خوك ياس په جهان غواړي ياس دې دا	۱۳۹
*	كه خه وايم له هجرانه وايم خه	۱۱
	كه خپل زړه غواړې له چا	۲۱۰
*	كه دخلق ونظر ته آدمي دی	۲٦۲
*	كه ددرستې دنيا غم مې په سر باروي	۲۳٤
	كه دزړه مې روس وی خوچې مرشي	۲٤۰
*	كه دزړه په وينو رنګ دچا ګوګل شي	۲٦٤
*	كه دستا دخاطر مينه په اغيارو	۲۲۳
	كه دعشق خبرې تېرې ترګلوکړې	٦٤
*	كه دعشق لاره اغزنه ده هرګوړ	۱۳۲
	كه دعقل خه اثر لرې و سرته	۱۹۲
○	كه دلدار په دلداری نه ما قدم نه دي	۷۸
*	كه دې غم ددرست جهان ترزړه چاپېر شي	۲۳۲

*	کەزمامینە پە تادەخطا نەدە	١٤٠
*	کەستاخپلە سیاەرویی نەوی دبنمنە	١٧٤
*	کەسری دخپلی پوهی تقصیر نەکا	٢٣
*	کەسلحُلەم کنارەم بغل شی	٢٣٩
	کەصورتادمحمد نەوی پیدا	٢
	کەقاصدیی دمقصود	٤٧
○	کەگوهردعشق پەلاس راکړی غواص	٧٣
*	کەلەتایی شرم نەکیدی همړی	٢١٤
*	کەلەدیرەغمەدم دچاختی	٢٧٤
*	کەلەمخەریوەخواکا حجابونە	١٧٢
*	کەمابنام ترستونی سبکتەکړی حلوا	٢٩
*	کەمطلبومدعادسړی خدای دی	٢٠٩
	کەمی خوك پەفقیرەشمړی فقیریم	١٠٣
	کەمینی پەخپل یار باندې رسنتیا	٣٠
	کەمی وشی لەدلبرەملاقات	٣٩
	کەمی ونمانځی ساقی پەیوەجام	٩٤
○	کەمی یار پەدیدن سرغواړی عوض	١٧٥
	کەنظرپەماتوگودوړوزگارکړی	٢٢٥
	کەنظرکاخوك پەکار ددرویشانو	١٢٥
*	کەهزارحُلەنژدی دزرەپەیادیم	١٠٣
*	کەهرخوپەصحراسرشوم هم پەکلیو	١٢٦

* که یو ځل مې هغه یار ولیدی دریغه ۱۶٤

* که یې هر و محبت که یې عنادی ۱۸۷

ګ

ګاه په غاړه سوځې ګچې ریږدی په سارې ۱٤۸

* ګوره بیا به څوک ادا په زړه کا غوندې ۱٤۱

ګوره څه بلند مقام دی د اخلاص ۷۲

ګوره هسې کړ ګار دی رب زما ۱

* ګډه وتړه په پړی سره کلکه ۱۶۸

ل

* لاس مې وتړې د زلفو په طناب ۳۷

لکه کاندې په کوټ و نظر باز ۶۸

* له اغیارسره خندا څه په کار نه ده ۱٤۰

○ له چشمانو مې د غمه اوښې اوږې ۲۱۶

له دې کټه له پوزې په خوبه ولاړ شې ۲۳۳.

* له هغوسره به څه فکر د یار وي ۲۶۳

م

* ما به ولې کړم فریاد او فغان دریغه ۱۶٤

ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړې ۲۲۲

* ماتوپې مې خوله په سوک ۸۳

ماچې جور و جفا بیا مونده له یاره ۱٤۲

* ماچې ستر ګې و ګلرخ ته وار ولې ۲۵۳

*	چې هرچا لپاره نه وي یار زما	۲۹
○	چې هردم له خپله ځانه ګرځان یم	۱۰۶
*	چې یې نقش په زړه خیال شي دآشنا	۲۸
	چې یې ولېد دستا حسن بې حسابه	۳۹

څ

*	څوبه شمېرم زه غمونه دهجران	۱۱۷
*	څوبه صبر په جفا د یار کوم	۹۹
○	څوبه هسې آزادي په داجهان کړي	۲۲۱
*	څوترمیانه ویرانه نه کړې دتن پوله	۱۶۹
	څوجفا قبوله نه کړي د اغیار	۵۲
	څوك دې راکاندي قسم په کردګار	۵۳
*	څویوځله یې تاراج په جفا نه کا	۲۱
	څه شوکه خاموش یم ستاد عشق له آه سرده	۱۳۹

خ

*	خان سلطان د دې جهان	۱۱۸
	خبر نه یم چې یې راوستم له کومه	۱۶۹
*	خدای دې وژغوره له هرې پریشانۍ	۲۷۱
*	خدایه څه شوه هغه سنګلي سنګلي خلق	۸۲
	خدایه زړه درقیب نرم په احسان کړې	۲۲۱
*	خدایه مه کړه ناامید هغه وګرځي	۲۱۹
*	خراب زړه مې د دلبر و هوا یوور	۶۷

	ورك شه ورك شه بد کردار اوبدسی	۲۷۳
*	ورکه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان	۱۱۸
*	ولې تللی يې له مامدام په څه	۱۳۸
*	ولې نه ګوري وما ته سم په څه	۱۳۸
*	ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې	۲۲۶
	ومحمود وته نظر کوه مدام	۹٤
*	وپښته سپين ستر ګی تاريکي غالبن کند اس	۷۰

ه

○	هرچې خپلې مينې خوارکړ خواريې مرګنه	۲۸٤
	هرچې ستا په زنخدان کې يې منزل شي	۲۳۹
*	هرچې ستا کوڅه ما واکا	۱۶
	هرچې کښت يې په باران اوپه سيلاب وې	۲۵۷
	هرچې نه وي خوار و زار	۵٤
*	هرچې وويني په ستر ګو روی دستا	۱۳
*	هرساعت زما دغوښ په تا وولو	۱۲۳
*	هرساعت که څه ګوزار دی بې مخلصه	۱۶۲
	هرګفتار هر ويناچې څوک عبس کا	۲۸۲
*	هرمطرب چې غوږ ی تاوکا درباب	۳۷
	هرنګار چې بې وفا دی نګار نه دی	۲۰۶
*	هروګړی چې منصور خوندې په دار شي	۲۲۹
	هريوګل دستا دباغ ، روشن تردی تر چراغ	۷۸

*	هسې بې یاره خفه یم په جهان کې	۲۵۰
	هسې تله کاندې وګورته یاران ژړژړ	۵۷
	هسې تږی دومې د و ر ان	۱۰۹
	هسې خوښ یم ستا دره په خاکسارۍ کې	۲۵۱
*	هسې دوب یم ستا غم په دریاب تللی	۲۵۶
*	هسې رنګ نعمت راکړی خدای وما دی	۱۸۳
	هسې مست یم ستا د شوند و په شراب	۳۵
	هسې نرچې زما یار واړه جفاکه	۱۶۷
*	هسې یادیې همېشه مدام زما	۲۵
	هسې یمه یاره ستا په غم تازه	۱۵۳
	هغو بیاموند سعادت په دا دنیا	۳۱
	هغه دم چې زړه ملال شي	۲۳۴
	هغه زړه چې خدای روښانه کا جام جم شي	۲۴۰
*	هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی	۱۸۵
	هغه ژوی چې بې خدایه محبت کا	۱۹
	هغه ژوی چې مین وي خه به خوبکا	۱۷
	هغه یار چې بې وفا دی خه یار نه دی	۲۰۷
*	هغه یار چې سنا یسته دی تر آفتا به	۲۷۶
	همېشه د پاره زما سر او ستا قدم وی	۲۶۶
	هوښیار مه ګنه هوښیار د دې د نیا	۳۳
	هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار	۵۱

* هېڅ ثابته نه کړه چا دې دنیا وفا ٤
هېڅ مې نه زده نه پوهېږم داخه پرېشه ۱۵۸
هېڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل ۸۹
هېڅوک مه شه گرفتار د تورو زلفو ۱۲۱

ی

○ یا داستا چشم وابرووینم په خواب کې ۲۴۶، ۲۸۶
یا دوې په خوله مکه او مدینه ۱۷۷
* یار یاري راسره نه کا الغیاث ٤۱
○ یو خُل ولېدی دیار پرېشانې زلفې ۲۵۲
* یو یو داغ په تن ابسې دهر چا دی ۱۸۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

وړه هسې کردګاردی رب زما
چې صاحب دکل اختیاردی رب زما

همګي بن ګوادان چې خوک یې وائی
ترهغه ؤ بن ګواردی رب زما

نه یې هیڅ حاجت پرې باندې موقوف دی
نه دهیڅ منت باردی رب زما

له نیستی یې ډدې هستی صورت پیدا کا
هسې رنګ پرورګاردی رب زما

هم صانع دی د جمله ؤ مصنوعاتو
هم سامع دهر ګفتاردی رب زما

چې یې هیڅ پرې نه مثل نه مثال شته
دهغوی عطر وعطاردی رب زما

هر تعمیر چې د دنیا او د عقبی دی
دهمه وار ومعماردی رب زما

خوانندهٔ دنا نویسو صحیفو دی
دانندهٔ دهر اسرادی رب زما

که ظاهر دی که باطن دی که مابین دی
له همه ؤ خبردارډی رب زما

که پیدا که پوشیده دی که اوسط دی
په همه ؤ وقوف داردی رب زما

شریک نه لري په خپله بادشاهي کې
بې شریکه شهریاردی رب زما

هسې نه چې واحد یې یاده له عجزه
په واحد وجود بسیاردی رب زما

خه حاجت دی چې ویل خواته یې غواړم
په خپل کور کې همکناردی رب زما

حاجت نه لري دهیڅ او یاري ته
له هغوی چې یاردی رب زما

هیڅ تغییر او تبدیل نه لري دا ذات
تل تر تله برقراردی رب زما

۱ ۱۵

---

(۱) دا بیت د "ب" په قلمي نسخه او د کلټور وزارت په دوو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۲) قلمي نسخې: "خه حاجت دی چې یې بله خواته غواړم". د "خ" په اوله نسخه کې "حاجت نه لري دنور چا ویاري ته"، او په دوهمه

(۳) د "ب" په نسخه کې "حاجت نشته دنور چا ویاري ته"، نسخه کې "حاجت نه لري دنورو ویاري ته" راغلی دی.

که صورت د محمد ﷺ نه وی پیدا
پیدا کړې به خدای نه وه دا دنیا

کل جهان د محمد ﷺ په مخ پیدا شو
محمد ﷺ دی د تمام جهان آبا

نبوت په محمد ﷺ باندې تمام شو
نشته پس له محمد ﷺ ه انبیا

نور هاله د محمد ﷺ و پیدا شوی
چې نه عرش و نه کرسي وه نه سما

بوی هاله د محمد ﷺ و په جهان کې
چې بوی نه و د آدم او د حوا (۱)

که صورت یې آخرین دی پیدا شوی (۲)
په معنی کې اولین دی ترهرچا

که نبي دی که ولي دی که عاصي دی
محمد ﷺ دی د هم واړو پیشوا

چې یې دین د محمد ﷺ دی قبول کړی (۳)
جنتي دی که فاسق دی که پارسا

محمد ﷺ دګمراهانو رهنما دی
محمد ﷺ دی د دیندارو دلاس عصا

که زناده پیروي د محمد ﷺ ده
گنه نشته په جهان بلدرنا

محمد ﷺ د بیچاره و چاره ګر دی
محمد ﷺ دی هر درمندلره دوا

خدای یې مه ګنه بې شکه چې بنده دی
نور یې کل واړه صفات دی په ژبتیا (۴)

نه د محمد ﷺ د د خاکر و بیم
که مې نه کا خدای له دې دره جدا (۵)

دوباره دې را تله نشته په دنیا
نن دې وخت دی که دروغ کړې که رښتیا

هره چا چې تر وخت تېره شي عنقا شي
عنقا نه دی په دام نښتی د هیڅا

تر وخ تېر چې او به بېرته نه جاروزي
نه جار و زي تېر ساعت په بېرته بیا

تېر ساعت په مثال مړی د لحد دے
مړ چا نه دی ژوندی کړی په ژبا (۷)

که مقصود لرې تلوار کړه وخت کوتاه دی (۸)
غوره مه شه د دې عمر په بقا

۲

۲۸ (۶)

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(۲) د "پ" په نسخو کې "خو شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "که صورت یې آخرین و پیدا شوی"، په دوهمه نسخه کې: "په دا خو شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی".
د "پ" چاپ: "د صورت که آخرین دی پیدا شوی په معنی کې اولین دی د هرچا".
همدغه چاپ: "که صورت یې پیدا شوی آخرین دی په معنی کې اولین دی ترهرچا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې چا دین د محمد دی قبول کړی".
(۴) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "نور د محمد واړه صفات دی په ژبتیا".
(۵) د "پ" چاپ: "که مې خدای نه کا له دې دره جدا".
(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې دوهمې مسرې د "وخت" پر ځای "وار" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې او "پ" چاپ: "مړ چا نه دی ژوندی کړی په دنیا".
(۸) د "ت، ک" چاپ: "که مقصود لرې په ژبه کې وخت کوتاه دی".

هره نښه چې صحيح ګڼي په ژړه ګي
په غرور به دغه[1] نښه کړي خطا

په اميد اميدي خلق نا اميد کړل
دا يام له مکره مه شه بې پروا

چې د مرګ په تا چه دې شي خوله ماته
تر وړې ماته خوله به څرنګ کړي ثنا[2]

ويژدلې ارتيني چې وينا وايي[3]
تا ته وايي که پوهيږې دا وينا

هلک نه يې چې په زور دې خوک تعليم کا
هم عاقل يې هم بالغ يې هم دانا

په عمل دنيا ک وبد و فهم[4] وکړه
چې پدا کې دې بهبودي که په دا

سر دننه په ګرېوان کې مه ستګې ګوره
دين په پوټه پوټه مه ځه سر هوا

سر هوا سر هوا مه ځه و آسمان ته
ته په اصل کې له خمکې يې پيدا

د عمل په ځای به دا پوښتنه نه وي
چې ته زوی يې يا لمسی يې د فلانا[5]

په خپل ځان ښېګړه وکړه غره مه شه
په ښېګړه دادي او د بابا[6]

هغه نا وې چې په ځان ښايسته نه وي
خوک بې څه کاندي ښايست دمودنيا[7]

داخبره زه و ځان ته کړم اې يار ه[8]
دلګير مه شه که مې نوم واخيست دستا

نوم دستا او دبل اخلم ځان ته وايم
دا عيبونه دي همه واړه ن ما[9]

هرچې وايم همه واړه ځان ته وايم
نه مې کار نه مې غرض شته په بل چا[10]

هرچې وايم همه واړه ځان ته وايم
دا عيبونه دي همه واړه ن ما[11]

که مې ځای د دې غمونو وي په ژړه ګي
ما به څه لره کوله دا انشا

چې د مرګ سختي خواړې دستا په خوا دي[12]
اې ولې نه مې لا پخوا

---

(١) د "پ" له لومړۍ نسخې، "ق" ک" چاپ او "ق" چاپ نه پرته په نورو ټولو کې "هغه" راغلی دی.
(٢) د "پ" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه: "تر وړې ماته خوله به څرګوي ثنا". "ق ک" چاپ: "بيا په ماته خوله به څه وايي ثنا".
(٣) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او د "پ" لومړۍ او مختلطه نسخه: "ويژدلې ارتيني چې وينا وايي".
(٤) د "پ پ" چاپ کې "فهم" پرځای "عمل" راغلی دی.
(٥) د "ق ک" چاپ په لومړۍ مسدۍ "ته وی" پرځای "ته شي" راغلی دی او دوهمه مسدۍ يې داسې ده: "چې ته زوی يې يا لمسی يې د فلانا".
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "په خپل ځان ښېګړه وکړه که مې وي غره مه شه په ښېګړه دادي او د بابا". "ق" چاپ: "چې ته زوی يې يا لمسی يې د فلانا".
(٧) د "خ" لومړۍ نسخه: "خوک بې څه کاندي ښايست دمودنيا". د "خ" دوهمه نسخه، "پ" چاپ، "ب ب" چاپ او "پ" مختلطه نسخه: "خوک بې څه کوي ښايست دمودنيا".
(٨) د "ق" چاپ: "داخبره کړمه ځان ته نه هوښيار ه".
(٩) چاپي ديوانونه: "نه مې کار نه مې غرض شته په بل چا".
(١٠) دا بيت په "پ" چاپ، "ق ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته. د "پ پ" چاپ کې دوهمه مسدۍ داسې ده: "خه مې کار شه مې غرض نه په بل چا".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په بل چا" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د لومړۍ مسدۍ د "همه واړه" پرځای "همګي" راغلی دی.
(١١) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نه دی راغلی.
(١٢) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې د مرګ سختي خواړې دې په خوا دي". "ق" چاپ: "چې د مرګ سختي خواړې دې وي په خوا کې". د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او د "پ" مختلطه نسخه: "چې د مرګ سختي خواړې دې لا په خوا دي".

هېڅ ثابته نه کړه چا دې دنیا وفا — وایه مینې کاندې بهوده په داد نیا (1)
هر څوک چې دعوی په داد نیا کا د خپلو — وایه باطل وایي دنیا نه ده هېچا
دا فلک کلال دی سا ندول او ماتول کا — دې ېن پې ما و تا غوندې پیدا کړه هم فنا
هر سنګ وکلوخ چې څرګند بن یې د دې د هر — وایه ګډی دي څوک د شاه څوک د ګدا (2)
دام دې هېڅوک نه بن دي د دنیا و هګذر — سنګار به وکړی نه شي د سیمرغ او د عنقا (3)
هر څوک چې له دې فاني نفس وابستګي کا — نه به شي ترلی په ځنځیر سره هوا (4)
ماه دی که آفتاب دی عاقبت وایه خراب دي — ګل که همیشه وي هسې نه تر ابدا (5)

٤ ماخ ۵۸

مه د ر و مه ماخ پې خلاف د دا نایانو
مینه د دنیا پسندلې نه ده هېڅ دا نا

چې د وې بنځې وي د چا — هم سُني وي هم پاړسا (6)
خدمت کړونې د خښتن وي — په سنه خوی وي اراستا
تفاوت پکې حرام دی — که شري وي که خاصا
لازم دادی و خښتن ته — تفاوت دې نه کا بیا
په خوراک هم په پوشاک کې — که کنه وي که حدوا (7)
او که داهسې به نه کا — خپل عمل به کا بیدیا
یو دلې به مجنون و مړي — بل هوډې به شي د وی سیا
دا حدیث دی وارد شوی — که څوک فهم کا په دا
هغه څوک چې تفاوت کا — زه وپاریم دی له ما
په مشکوة کې دي راغلي — د رشه و پوښته علما

ماخ ۵ ۶۹

ژغورې یوه خدایه
له عذابه له خطا

---

(1) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو ، د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې د "بهوده" پر ځای "بې وفا" راغلی دی.
(2) د "پ" لومړۍ نسخه : "وایه ګډی دي څوک د شاه و د ګدا".
(3) دا بیت او وروسنی بیتونه په مصوره نسخه کې نشته.
(4) د "ق ب ک" چاپ : "کله شی ترلی په ځنځیر سره هوا".
(5) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، د "پ" چاپ کې داسې دی : "ماه دی که آفتاب دی همګې وایه خراب شی ګل که همیشه وي هسې نه تر ابدا".
د "پ" لومړۍ نسخه : "ګل که همیشه وي هسی نه تر ابدا".
(6) دا شعر د مدوړن له مجموعې څخه چې په ۱۸٤۷ کال کې خپره شوې ده نقل شو او د "پ" په دریمه نیمګړې نسخه کې هم ورو ستې لاس ته راغی.
(7) په اصل نسخه کې "خذ وا" راغلی دی مګر معنی یې څرګنده نه شوه لکه نو دلته د "حدوا" په شکل د نیول شو چې معنی یې "نال" دی.

سپرده سپرده دا د نیا — چې تو سپرده د عقبا
مذمت د دنیا مه کړه — واوره پند کړه د اوینا
د دنیا په بازار کې ږي — دهغه ځان سودا
په دنیا کې د پر حکمت دی — پرې پوهیږي حُکما[1]
که غلیم لره يې ورکړي — غلیم دوست کا په هوا
که تر سې يې صدقه کړي — رفع د فع کا بلا
که په اود بانا يې کې ږدي — بوی د عود وکا پیدا
که يې تویه په صحرا کې[2] ږي — بنایسته کاندي صحرا
که يې نذر کړي و پیر ته[3] — خوشحال درومي په خندا
خوښ وندی وي په ځان کې — یاد وي د ې په دعا
د حاتم په څیر دې ستایي — خطاب در کا د سخا
سخي هر یو د خدای دوست دی — وَلَوْ کَانَ فَاسِقًا
هر بخیل د خدای د بنمن دی — وَلَوْ کَانَ زَاهِدًا
دنیا کې بنت د آخرت دی — د اخرې د ه د ښتیا
د د نیا طالبان د پر دي — که يې مومي خوك لږ چا
ولې مرد پکې هغه دی — چې سخي وي هم پار سا
په دنیا کې بدي نشته — که بدي نه وي لږ تا[4]
په دنیا کې خطا نشته — که لږ تا نه وي خطا[5]
دنیا بحر دی هیڅ يې — اَیینې غوندې صفا
خپل خپل مخ پکې لیدې شي — که خوك زشت وي که زیبا
هم خط پکې د سې شته — هم ګوهر دی بې بها
وفادارلره وفا شوه[6] — جفاکارلره جفا
لږ یوه مخه يې درد وي — لږ بل مخه يې د وا[7]

---

(۱) د پیښور چاپ او قلمي نسخې : " ده شد و پوښته حکما ".
(۲) د " پ " چاپ او د " خ " لومړۍ او دوهمه نسخه : " که يې توی کړې په صحرا کې ".
(۳) د " پ " لومړۍ او دوهمه نسخه : " که يې نذر کړي وفقیر ته ".
(۴) د " پ " لومړۍ او دوهمه نسخه : " که لږ تا نه وي خطا ".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۶) د " خ " دوهمه نسخه : " وپا کارلره وپاشوه ".
(۷) دا بیت د " خ " په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی ، د " خ " دوهمه نسخه او د " پ " سپینې نسخې : " لږ یوه مخه درد وي ".

چې ته خوندکاندې دزهرو — چې ته خوندکا د حلوا
کارمه واړه موقوف دی — دسړي په مدعا
سالکان دې نندا چې شي — دخپل ځان په تماشا
هیڅ کاهغه به مومي — دنیا ځای دی دجزا
لکه وي هسې به پاڅې — که نادان وي که دانا
فتوی ونیسه په مخ کې — پسې مت کړه په تقوا
دنیانده هغه دین دی — چې لږ نهې وي سپوا
وطاعت وته ولاړ وي — همیشه ترلچ ملا
لحرامو یې پرهیز وي — هم مشغول په پنج بنا[1]
کلمې یې وي قبوله — هم په جهر هم خفا[2]
ددنیا دکار د پاره — فرض لمونځ نه کاندې قضا[3]
هم صالم درمضان وي[4] — هم زکوة کاندې ادا
که یې توان دحج ورسېږي — حج هم وکا پسې بیا
داپنځه بنا دین دی — چې بیان یې وکړ ما
چې یې یوه په دا طریقو — هغه کس د ی اولیا
که یې مال ددنیا پرې دی — هیڅ دې نه کاندې پروا
دنیا بده د هغو د ه — چې یې کسب وي ریا
یا یې کسب دریا وي — یا یې وګټې په غلا[5]
یا یې تولګا په ظلم — یا دخمرا[6] په سودا
یا یې ودکا په شرابو — یا یې ودکا په زنا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "پای شپول پنج بنا" ، د "پ" دوهمه نسخه : "بیایې شپول وي پنج بنا".
(۲) د "پ" چاپ کې "هم په جهر هم په اخفا" ، په پیښور چاپ کې "هم په جهر هم خفا" ، د "ب" په لومړی نسخه کې : "هم په جهر هم خفیا" د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "هم په جهر هم په خفا" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "فرض لمونځ نه کاندې قضا" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٤) په پیښور چاپ کې "هم صائیم وي درمضان" او د "خ" لومړی نسخه "هم صایم به درمضان وی" راغلی دی.
(٥) دا بیت د "پ" چاپ کې نه دی راغلی
(٦) په چاپي دیوانونو کې او د "پ" په دوهمه نسخه کې "خمرو" راغلی دی.

یا ناحق خونونه کاندي — یا مالونه خوري د چا
عبادت کا په ځان فرض — د بادشاه د امرا (١)
حق باطل کا، باطل حق کا — په سبب د ریا (٢)
نه یې ویره شي (٣) له خدایه — نه یې شرم نه حیا
دیوې ګډې د پاره — هزار خوني کا ببدیا (٤)
همیشه یې له ستم — خلقه وی په غوغا (٥)
ګوش او هوش یې هرګز نه وی — د مظلومو په ژړا
د فرعون په څیر به (٦) ناوی ست — بې پروا او کبریا
بتخاني وته یې مخ وی — ومسجد وته یې شا
اختلاط کا له بد انو — له نیکانو وی جدا (٧)
هیڅ یې نه وی په خاطر کې — تولا و تبرا

و ته پیښه مدکمه (٨)
خدای یه هسی رنځ بلا

را شه مه کوه له چا سره جفا — لږ ژوند ون دی ضایع کړي بیوفا
په دنیا کې هیڅوك نه دی پاتي شوني — واړه تالوني دي کړ نن دي که سبا
دایاران چې نن وتا وته جاوه کا — په دوه ورځې پس به واړه شي فنا (٩)
که دیدن دې د دوی خوښ وي وړته ګوره (١٠) — چې فنا شي بیا به کله شي پیدا
د خزان پانې چې بېلې شي له ښاخه — په حکمت به یې پیوند نه کا حکما
چې په ځمکه څاڅکی پریوځي له آسمانه — بیاله ځمکې ختی نه شي په سما
ګومان مه کړه چې بیا ستر ګوله وړشي (١١) — هغه اوښکې چې له ستر ګو شي جدا

---

(١) د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا سر راغلی دی : "د بادشاه او ګدا". د "پ" په دوهمه نسخه کې دا سر راغلی دی : "د بادشاه وامراء"
د "پ" لومړۍ نسخه : "د بادشاهانو دامرا".
(٢) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی
(٣) په چاپي دیوان کې د "شي" پرځای "وی" راغلی دی.
(٤) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ببدیا" پرځای "پیدا" راغلی دی.
(٥) په چاپي دیوان کې "واړه خلګ وی په غوغا" او د "خ" په دوارد قلمۍ نسخه کې "خلقه وی په غوغا". او د پښتو تولنې
په دوهمه نسخه کې "خلقي وي په غوغا" راغلی دی.
(٦) د "خ" په دوارد نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې "به" نه دی راغلی.
(٧) د "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې "سیوا" راغلی دی.
(٨) د پیښور چاپ : "مارحمان ته پیښه مدکمه".
(٩) د "پ" په لومړۍ او په دوهمه نسخه کې "په دوه ورځ پسې به واړه شی فنا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا سر راغلی دی: "په دوه ورځو پس به واړه شی فنا"
(١٠) دا مصرع د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "که دیدن دې د چا خوښ وی وړته ګوره" :
او د "پ" په دویمه نسخه کې دا سر راغلی دی : "که دیدن دې د حبیب خوښ وی وړته ګوره".
(١١) د "پ" لومړۍ نسخه "ګومان مدکمه چې به ستر ګو له بیا وړشی". د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا سر راغلی دی :
"ګومان مدکمه چې بیا ستر ګوله وړشی". او د "خ" په دوهمه قلمۍ نسخه کې دا سر راغلی دی : "ګومان مدکمه چې له ستر ګو له وړشی".

داپه هره ورځ چې خپلې بېلې بېلې نېمګړې دي — هرچېرې پرلپوځي هغه نه شي ختنې بيا
که جنت په زهد نه دی بې کرمه (١) — هرهرې دې خپله غاړه کا ا د ا
که د نفس (٢) دپاره سل محنته وکړې — يو محنت به دې په کار نه شي فردا
که تمام جهان په خپله ګېډه وخورې — يادبه نه شي په درود او په د عا
که يوه دانه (٣) دوزې په لاس ورکړې — هم دغه به دې توښه شي د عقبا (٤)
که يو څاڅکی اوبه تر بې لره ورکړې — د دوزخ اوستا ترمیان به شي دريا
که يو ځله سر د خدای دپاره (٥) تېټ کړې — په قيامت به سربلند شې ترهرچا
بازار دا دی که خوک سودا وسوداګانو دی — په هغه جهان نه سود شته نه سودا
آشنايان که خوک (٦) پوهيږې نن يې وخت دی — چې زاريږي يو آشنا تر بل آشنا
که ژوند ون دی خوهم دادی په جهان کې — چې له چا سره تېر يږي په خندا (٧)
خدای امان راکړه له هسې ژندګۍ (٨) — چې ته بد وايې له بله ، بل له تا
زهر ښه دي که په صلح او په صلاح وي — نه شکرې په فتنه او په غوغا
نفس په خاورو په خس دک ښه دی بې غمه (٩) — نه غم په خار وخس پخه حلوا
ماته ملا په مشقت په محنت ښه ده (١٠) — نه حرامه همیانه د چا تر ملا
ډوند بهتر دی چې خه نه وينې په ستر ګو — نه چې ستر ګي په پردي حرام کا وا (١١)
ګونګ بهتر دی چې بې کاره بې زبان وي — نه چې ژبه شي په بد ويل ګويا (١٢)
کون بهتر دی چې خه نا اوري په غوږ و — نه چې غوږ کاندي په بد ويل شنوا (١٣)
ديوانه د که په خوا درشي خو بهتر دی — خدای دې بد سړی درنه ولي په خوا (١٤)

---

(١) په چاپي ديوانونو کې "بې له فضله" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مصرې داسې راغلې ده : "که جنت په زاهدی نه دی چا موندلی".
(٢) په "پ" چاپ کې د "نفس" پرځای "نفس" راغلی دی.
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "يوه دانه" پرځای "يو ذره" راغلی دی.
(٤) د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "عقبا" پرځای "بقا" راغلی دی.
(٥) په پېښور چاپ ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "دپاره" پرځای "په لوړ پ" راغلی دی.
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه : "آشنايان که څو پوهيږې نن يې وخت دی". او په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده : "آشنايان که څه پوهيږې دا يې وخت دی".
(٧) دا بېت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٨) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې : "خدای امان وکړې له هسې ژندګيه" د "خ" په دوهمه نسخه کې : خدای امان وکړې له هسې ژندګسه".
(٩) دا بېت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(١٠) دا بېت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(١١) دا مصرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "نه چې ستر ګي په پردي دنيا نوا" او همدا بېت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(١٢) دا بېت په پېښور چاپ کې "ګونګی ښه دی چې بې کاره وي بې زبان وي - نه چې ژبه شي په بد ويل ګويا" د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې : "ګونګ بهتر دی چې بې کاره بې زبان دی - نه چې ژبه شي په بد ويل ګويا". او د "پ" په دوهمه نسخه کې : "ګونګ بهتر دی چې مکاره سړی پاته دی نه چې ژبه شي په بد ويل ګويا" راغلی دی.
(١٣) دا بېت د "پ" په چاپ ، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.
(١٤) دا بېت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "ديوالبوه که چا خوا درشي بهتر وی که له چا سره هم مردی اژدها". او د "خ" په دوهمه نسخه کې د لومړۍ مصرې داسې راغلې ده : "ديولبوه که چا خوا درشي بهتر دی".

دجاهل ترهمدمی نه به بهتر وی — که له چا سره همدم مروي اژدها (١)
که مشکل دي خودن رونو رغول دي — سهل کار دی سودا وزیان ددي دنیا
سودا وزیان ددنیا واړه سهل کار دی — خدای دي نه کا څوك په سهل کار سودا (٢)
چې دوروړا ودعزیز زړه پرې آزارشي (٣) — حاصل مه شه هغه خپله مدعا
ښه خواړه چې یوپې خوري بل ورته گوري — خواړه نه دي هغه زهر دي گویا
گاه دنور ورضا بویه گهي خپله — په کار نه ده همیشه خپله رضا (٤)
چې سبا دي پې یوزمان وي غم ترتله — دغه هسې چارې نه کا ندي دانا (٥)
لکه ځان هسې ویل وته نظر کړه — لکه ستا دی هسې ځان دی دهرچا
منصفانولره بویه چې انصاف کا — نه چې نغوته کا دحرص او د هوا
دسړي په خاطر هرڅه هرڅه کړي — هسې نه چې واړه وگڼي روا (٦)
دین داران دې وخپل دین وته نظر کا — څوك فکرونه دصواب دي څوك خطا (٧)
خدای دې نه کا ندي خطا دچاله لاسه — څه نسبت دی دخطا ودعطا (٨)
هسې نه چې سړي واړه سره سم دي — څوك عالي (٩) دي څوك اوسط دي څوك ادنا
دهرچا حرمت په خپله اندازه دی — نه چې ځای مومي نفرد امرا (١٠)

زه لا چاشکوه شکایت نکړم (١١)
نشته بل دوست او دښمن زما بې تا

---

(١) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کښه دی راغلی.
(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښه دی راغلی.
(٣) پښور چاپ: "چې دوروړا ودعزیز پرې زړه آزارشي". د "پ" دویمه نسخه: "چې دوروړ عزیز زړه پرې آزارېږي".
د "خ" لمړۍ او دوهمه نسخه: ١ـ لومړی نسخه: "چې دوروړ دعزیز زړه پرې آزارېږی". په دوهمه نسخه کښه "آزارېږی" پرځای "زهیرېږی" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کښه نه دی راغلی.
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښه نه دی راغلی.
(٦) د "پ" لومړی نسخه: "نه چې هسې واړه وگڼي روا". او د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کښه دا هسې راغلی ده: "نه چې وگڼي همه واړه روا".
(٧) دا مصرع په "پ" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کښه دا هسې راغلی ده "څوك فکرونه دصواب څوك دخطا" په پښور چاپ کښه دا هسې راغلی ده: "څوك فکرونه دثواب کا څوك خطا". د "پ" په دوهمه نسخه کښه "څوك فکرونه دثواب وی څوك خطا". او د "خ" په دویمه نسخه کښه "څوك پکرونه دعطا دی څوك خطا" راغلی دی.
(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښه نه دی راغلی.
(٩) د "پ" چاپ، پښور چاپ، او د "خ" په دوهمه نسخه کښه د "عالي" پرځای "اعلی" راغلی دی.
(١٠) دا مصرع په پښور چاپ، "پ" چاپ، او د "خ" په لومړی نسخه کښه دا هسې راغلی ده: "نه چې مومی کفر ځای دامرا"
(١١) د "خ" په لومړی نسخه کښه: "رحمان شکر شکایت له چې چا نه نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې تا".
د "خ" په دوهمه نسخه کښه: "نه رحمان شکر شکایت له چا نه نکړم — نشته په جهان کې بل دوست دښمن ځما".
او د "پ" په دوهمه نسخه کښه: "رحمان شکوه شکایت له چې چا نه نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې ما".

ته چې ماته وایې چې په څه کوې ژړا
نه در معلومیږي دغه (۱) خپل جوز و جفا

ته جور و جفا کړې زه ژړا کوم دلبره
ستا که دغه نه وي دا به هم نه وي زما (۲)

څه بنادي به کاندي طایفه د عاشقانو
رسم د بتانو (۳) که هم دا وي لکه ستا

دا خصلت چې ستا دی که هم تل په دغه شان وي
نه را معلومیږي د درد من نه زړه دوا (٤)

یو دستا مانې شو بل غوږ ځي (٥) د رقیبانو
وار په وار مې وژني کله هغه کله دا

هرچې عاشقي کاکه په قطع افلاطون وي
زه خوې مجنون ګڼم که نن وي که سبا

سپې هم په عذاب د جدایۍ دوژلو نه دي
زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپۍ شوم په دنیا (٦)

۸ هیڅ مې په کار نه دی تا غواړم دلبره (۷) ۱۷۲
زه په دا راضي یم باقي هرڅه ستا رضا

عالمان دي روښنایي د دې دنیا
عالمان دي د تمام جهان پیشوا

که څوک لا رغواړي وخدای هم و رسول
عالمان دي د دې لا رې رهنما

کیمیاګر که د کیمیا په طلب ګرځي
همدې د عالمانو ده کیمیا

په مجلس د عالمانو به سړه زړه شي
که څوک کاڼي وي که لوته دمحرا (۸)

جاهلان دي په مثال د مردګانو
عالمان دي په مثال د مسیحا (۹)

چې مرده یې له نفسه ژوندی کیږي
عالمان دي واړه هسې اولیا (۱۰)

هر سړی چې رتبه نه لري د علم
سړی نه دی خالي نقش دی ګویا

۹ زه یم حلقه بګوش د هر عالم یم (۱۱) ۱۸۰
که اعلی دی که اوسط دی که ادنا

---

(۱) د "پ" په لومړنۍ نسخه کې "هغه" راغلی دی.

(۲) د "خ" دوهمې نسخې : ته جور و جفا کړې زه مدام افسوس ژړا کوم ستا که دغه نه وای دا به هم نه ووزما . د "ق،ک" چاپ او د "ق" چاپ کې "له ما" راغلی دی او د "پ" په چاپ کې "دا به هم نه ووزما" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړنۍ نسخې کې د "بتانو" پر ځای "خوبانو" راغلی دی.

(٤) چاپي دیوانونه : "نه را معلومیږي د درد من نه زړه دوا". مصورې نسخې کې لومړۍ سترې : "داخصلت چې ستا دی که بل هم په دغه شان وي". د "خ" دوهمې نسخې : "که دې جور و ستم درست په دغه شان دی".

(٥) چاپي دیوانونه : "هرور" او د "خ" لومړنۍ نسخې کې : "غوږ نرنګ" راغلی دی.

(٦) دا بیت د "خ" په لومړنۍ او دوهمې نسخو او مصورې نسخې کې نشته ، "ق،ک" چاپونو کې دا ډول دی :
سپې هم په عذاب سړه دې خدای چې بې مرنه کا زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپۍ یم په دنیا
د "ق" چاپ : سپې هم په عذاب د خدای د وژلو پاره نه دی زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپۍ شوم په دنیا

(۷) چاپي دیوانونه : "هیڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره دا زما رضا ده باقي هرچې ستا رضا" .
مصورې نسخې : "هیڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره زه په دا راضي یم باقي هرچې ستا رضا" .

(۸) "ب ، پ" چاپونه : "که څوک کاڼي وي یا بوڼي د صحرا". د "خ" لومړنۍ نسخې : "که څوک کاڼي څوک لوته د صحرا".
د "پ" لومړنۍ نسخې : "که څوک کاڼي وي که څوک لوته د صحرا".

(۹) د "پ" دوهمې نسخې : "عالمان دی واړه هسې اولیا"

(۱۰) د "خ" دوهمې نسخې : "چې مرده یې په نفس ژوندی کیږي عالمان دی واړه هسې اولیا".

(۱۱) د "پ" دوهمې نسخې : "زه د رحمان د عالمانو خاک پای یم".

که خپل زړه غواړې له چا ځان صیاد کړه د عنقا
دحباب کلاه په سر کړه سور په آس شه د هوا
لکه خضر هسې پا څه اوبه وخښه د بقا
له زمینه قدم کیږده په آسمان لکه عیسا
دهغه استاد شاګرد شه چې در وښیي کیمیا(۱)
دا چې ما درته بیان کړه که حاصل کړې وارې دا

هالدطمع کړه ځ
له خوبانود وفا

۱۰ ۱۸۷

داد نیا ده بې وفا بې وفا ده بې بقا
نه یې مخ شته نه یې څټ شته لکه لوټه د صحرا
په یوه ګړۍ یې مخ وي په یوه ګړۍ یې شا
په یوه ګړۍ دستا شي په یوه ګړۍ نړ ما
په یوه ګړۍ یې درد وي په یوه ګړۍ د وا
په یوه ګړۍ یې خوف وي په یوه ګړۍ رجا
په ساعت کې یې بقا وي په ساعت کې یې فنا
په ساعت کې یې سکوت وي په ساعت کې یې غوغا
په ساعت کې یې خندا وي په ساعت کې یې ژړا
په ساعت کې یې وفا وي په ساعت کې یې جفا
په ساعت کې یې افلاس وي په ساعت کې یې غنا
چې نه شان لري نه شکل کله داشی کله دا

خدای خوك پښې مه کړه ځ
په داهسې رنګ بلا

۱۱ ۲۰۰

په بنادی بنادشوی نه یم دهیڅا تور تپ شوی یم په غم دهر آشنا(۲)
که زه طمع توقع له بله نه کړم دبل طمع توقع کیږي له ما

---

(۱) دابیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) دامصرع د "خ" په لومړنۍ نسخه کې داسې راغلې ده : "نه وربیت شوی یم په غم دهر آشنا".

که مې ورور که مې عزیزدی که مې یاردی(۱)
واړه غواړي خپله خپله مدعا

په هرکور کې ړانګې ران راته زګیروي کا (۲)
لاس مې نه رسي دهیڅا په دوا

د دنیا خبرې واړه په دنیا شي
ما به څه کا څوک چې نه لرم دنیا(۳)

که په کلي کې مې کوردی زه ګومان کم(۴)
چې کور نه دی دا مې ګوردی په صحرا

چې څه کار پرې نه پوره وي نه نیمګړی(۵)
څوک به څه کا له هغو سره خندا

چې یې سند توښه وبله سره نه شی(۶)
تر هغه آشنا بهتر دی نا آشنا

۱۲

۲۰۹

پ ته وده ځمکه استوګنه ده مشکله
څه به ژیست شی له نا سره دچا

با دشاهی لرې هر یو غلام دستا
د خاصانو په ځای ناست وي عام دستا

پخته کله وي چې لاف د پختګی کا
پختګان دي په داځم کې خام دستا

خو هم هومره یې په ننګ ونام نظر وي(۷)
چا چې نه وي اوریدلی نام دستا

همیشه به له مقامه بې مقامه وي
هغه څوک چې لتوي مقام دستا

څو په خپلو وینو ګل غوندې غرق نه شي(۸)
وبه نه وینې رخسار ګلفام دستا

صبح وشام په هغو خلقو باندې یووي
چې آرزو لري هر صبح وشام دستا

بل کلام یې په زړه کله اثر کاندي(۹)
چې ترغوږ یې شي شیرین کلام دستا

فراموش کاندي همه(۱۰) لوړي مستۍ
هر چې نوش کاندي باده په جام دستا

دام دستا د تور وزلفو عالم ګیردی(۱۱)
تنها نه یم نښتی زه په دام دستا

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې دا مصرع داسې راغلې ده : "که مې ورور که مې عزیز که مې فرزند دی". د "خ" په لومړنۍ نسخه کې داسې راغلې ده : "که مې ورور که مې عزیز دی که مې یار وی". د "خ" په دوهمه نسخه کې : "که مې ورور که مې عزیز که مې څه یار دی". راغلې ده.

(۲) دا بیت د "خ" په لومړنۍ نسخه کې نه دی راغلی او په نورو ټولو کې د "زګیروی کا" پر ځای "پراته دی" راغلی دی.

(۳) د "پ" لومړنۍ نسخه : "ما به څوک څه کا ندی چې نه لرم دنیا".

(۴) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لومان کم" پر ځای "پوهیزم" راغلی دی.

(۵) د "خ" لومړنۍ نسخه کې "چې دی نه پرې څه پوره وی نه نیمګړی" په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی : "چې پرې نه وی څه پوره او نه نیمګړی". د "خ" په کومې نسخه کې "چې دې نه پرې څه پوره وی که نه نیمګړی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده : "چې دې نه پرې څه نیمګړی نه پوره دی".

(۶) د "پ" لومړنۍ نسخه : "چې یې چیخ سند توښه وبله نه شی".

(۷) چاپي دیوانونه : "خو هم هومره یې نظر په ننګ ونام وی".

(۸) چاپي دیوانونه : "چې په خپلو وینو ګل غوندې غرق نه وی".

(۹) د "خ" دوهمې نسخه : "بل کلام به یې په زړه کله اثر کړ".

(۱۰) د "ق" چاپ او د "ک" چاپ : "هغه" او نورې مړې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "فراموش که هغه نور جاموته واړه".

(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په لومړنۍ او دوهمه نسخه کې : "دام دستا د زلفو عالم ګیردی". په "ق" او "ک" چاپ کې داسې ده : "دام د زلفو دې دنیا کې عالم ګیردی". او د "خ" په لومړنۍ نسخه کې داسې ده : "بوی دستا د تور وزلفو عالم ګیردی".

۱۳

زه نالم دعا سلام په هغه وایم (۱)
هرچې مالره راوړي سلام (۲) دستا

۲۱۹

هرچې وویني په ستر ګو روی دستا (۳)
بې دماغه به ترسره وماله تیر شي
که لوبي کړي څه بې ځایه خوبي نه کړي
نور بهار شو عالم سیر د بوستان کا (۵)
د عیسی له دمه دم وهلی نه شم
هم په دامی له چشمانو نو (۷) لهیبي
همیشه یې زړه په اور باندې سپندوي
دلهم لاشه یې ماته وي په زړه کې
وُنخیړوته یې څه لره را کا بې
وګرنګ وته یخپله ځان پرې باسي
که ته سل ځله زما یې زه دستا یم (۱۰)

مخ یې کوږ وي همیشه په سوی دستا
چې یې تیر شي تر دماغه بوی دستا
چې په دا رنګه قامت دی لوی (٤) دستا
خدای وماوته بوستان کړ کوی دستا
چې خوله بیرته شي په گفتگوی دستا (٦)
چې یا دبې یې قامت د لجوی دستا
وهغه ته چې څرګند شي (۸) خوی دستا
چې یې نقش وي په زړه ابروی دستا
لیونیولره بس وي موی دستا
چې وزړه وته پرې باسي (۹) روی دستا
تلونی نه دی له ما جستجوی دستا

۲۲۱

۱٤

گل لمبه شود بلبل په آه (۱۱)
نه گروهې یې یار په هاوهوی دستا

خوی که په داشان وی دل آزار ستا
حیف چې اوریده شي لیده نه شي (۱۲)

څه ښادی به کاندی طلبګار ستا
حسن ولطافت دی پریوار (۱۳) ستا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه او د مصوره نسخه : "رحمان تل دوعا سلام په هغو وایم".
(۲) د "خ" لومړی نسخه : "پیغام".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "یار".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته ، په دوهمه نسخه کې د "لوی" پرځای "لجوی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه ، د "خ" دوهمه او د مصوره نسخه : "نوبهار دی عالم سیل د بوستان کا".
د "خ" لومړی نسخه : نور بهار به عالم سیر د بوستان کا".
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه : "راود" او د "خ" درې واړه نسخې : "جوی".
(۸) د "خ" په درې واړه قلمي نسخو کې د "شي" پرځای "وي" راغلی دی.
(۹) دا بیت په "ق ک" کې نشته . د "خ" په لومړی نسخه کې د "راوی" پرځای "موی" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوی" او په "ق" چاپ کې د "ګرنګ" پرځای "څنګیر" او د "راوی" پرځای "موی" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" درې واړه نسخې : "که سل ځله زه دستایم ته ځایي".
(۱۱) د "خ" لومړی نسخه : "ګل که سره لنبه شي د بلبل په آه رحمانه".
(۱۲) د "خ" لومړی نسخه : "حیف چې اوریدی شي لیدی نه شي په جهان کې".
(۱۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په هر لور".

بیا دوباره نه گوري وبل ته (١) هرچا چې لیدلی وي رخسار ستا
خدای زده چې ته یارد کوم ریوه یې هرطرف یاران دي صدهزار ستا (٢)
ځای د پښوایښود ومونده نه شي هومره عاشقان دي په دربار ستا (٣)
بل به هسې نه وي که یې خدای کا (٤) ما غوندې خاکسار وهوادار ستا
بل گومان په ماباندې وم کړه عمر واړه زه اوانتظار ستا (٥)
عشق له حسنه حسن دی له عشقه ته نگار زمایې زه نگار ستا
ته زما مطلوب یې زه طالب یم ته زما طبیب یې زه بیمار ستا (٦)
ته که تازه گل دنوبهار یې زه یم عندلیب په لاله زار ستا
جور که جفاده که ستم دی واړه می منلي دي یکبار ستا
جور وجفا څوك په بها پاورې (٧) زه یم د جور ونو خریدار ستا
یو تار که ضایع شي ستا د زلفو ځان به صدقه کړم تر (٨) هر تار ستا
سل ازمیښتونه دي راوکړه حیف دی چې لاند شي اعتبار ستا (٩)

١٥ تیر یم زه ترنوره (١٠) کاره ٢٤٦
اوس می ملاتر لې ده په کار ستا

که څوك یار په جهان غواړي یار دی دا یار دی دا، که د جهان سینگار دی دا؟ (١١)
خیال د زلفو یې زما تر زړه چا پرې شو یا تر گنجه چا پرې شوی ماردی د ا ؟
دا جهان دی خدای له عشقه پیدا کړی (١٢) د جمله ؤ مخلوقاتو پلار دی دا

---

(١) د "خ" لومړی نسخه : "بیا به دوباره ونه گوري بل مخ ته".
(٢) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" لومړی نسخه : "په هغه ځای باندې چې ټول دی عاشقان ستا".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "بل به هسې څوك نه وي که خدای کا".
(٥) "ق، ک" چاپ : "عمر واړه زه یم په انتظار ستا".
مصوره نسخه : "عمر واړه زه یم انتظار ستا". د "خ" لومړی نسخه : "عمر واړه اوزه اوانتظار ستا".
(٦) د "خ" لومړی نسخه : "ته زما نگار یې زه افگار ستا".
(٧) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته. قلمي نسخې : "جور وچا څوك په بها پاورې".
(٨) په چاپي دیوانونو او لوړو قلمي نسخو کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(٩) د "خ" دوهمې نسخه : "باری حیف دی چې لاند شی اعتبار ستا".
(١٠) په چاپي دیوانونو کې "له هره کاره" راغلی دی.
(١١) دا مصرې د "خ" په لومړی نسخه کې دې ډول راغلې ده : "یار دی دا که تمام جهان سینگار دی دا".
(١٢) دا مصرې د "پ" په دوهمه نسخه کې دې ډول راغلې ده :
"دا جهان دی خدای په عشق کې پیدا کړی".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت بیخي نه دی راغلی.

ترعشق واړ ړکار بل په جهان نشته — ترهمه کار ونو واړ ړکار دی دا (۱)
بل بلبل به دګل نوم اخستی نه وُ — که خبر وی چې ګل نه دی خار دی دا (۲)
بیا راتله دې جهان ته بل واړ نشته — بل واړ نشته بل واړ نشته واړ دی دا
د حباب عمر دې وګورې چې څودی ؟ (۳) — که څوک شمار کاندي د عمر شمار دی دا

۱۶ — د مجنون صورت په زړه کړه ګوره (۴) — ۲۵۴
ستا په عشق کې هسې خوار وزار دی دا

چې له تا سره په سر کاندي سودا — بل به نه وي هسې ماغوندې شیدا (۵)
نه به ماغوندې شیدا وي په جهان کې — نه به تا غوندې دلبر شي بل پیدا (۶)
ما داستا جور وجفا دې قبول کړې (۷) — ولې نه شي د ژړا په ځای خندا
بې دستاله مخه کون وکه مکان دی — سنه تو سنه مې نه په داشي نه په دا
جدایي به دې هیڅ رنګ قبوله نه کړم — خومې نه دی روح کالبوت سره (۸) جدا
لکه ورستو مقتدیان وړاندې امام وي — ما په تا پسې ده کړې اقتدا (۹)
زه یې وینم درست جهان په تامین دی — که بادشاه دی ددې دورکه ګدا (۱۰)
کاشکې خطدامانی ومالراکړې (۱۱) — چې له ما سره وعده کړې د فردا
زه پخپله په تا نه یم مین شوی — ستاله لوري په ما شوې ده ندا
زه په تا باندې مین یم له ازله — نه چې کړې مې نن ورځ ده ابتدا

---

(۱) دابیت په "پ" چاپ کښې دهسې راغلی دی: "ترعشق غوره بل څه کار په جهان نشته ترهمه کار ونو غوره کار دی دا." په "پ پ" چاپ کښې "ترعشق غوره بل هیڅ کار په جهان نشته" د "خ" په لومړنۍ نسخه کښې: "ترعشق غوره کار بل په جهان نشته ـ ترهمه کار دونو غوره کار دی دا." د "خ" په دوهمه نسخه کښې "ترعشق غوره کار بل په جهان نشته" اود "پ" په دوهمه نسخه کښې په عین شکل راغلی دی.

(۲) په "پ پ" چاپ کښې "یو بلبل به دګل نوم اخستی نه وُ"، د "خ" په دوهمه نسخه کښې "لومړی ګل به بلبلان اخستی نه وو". اود "پ" په دوهمه نسخه کښې دابیت نه دی راغلی.

(۳) دامصرع په "پ پ" چاپ اود "خ" په لومړنۍ نسخه کښې دهسې راغلې ده: "دحباب عمرته وګوره چې څه دی ؟" په "پ" چاپ کښې "د حباب عمر دې وګورې چې څه دی". د "پ" په دوهمه نسخه کښې "دحباب عمرته وګوره چې څودی" راغلی ده اودابیت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نشته.

(۴) دامصرع د "خ" په دوهمه اود "پ" په دوهمه نسخه کښې دهسې راغلې ده: "دمجنون صورت په زړه کړه ای رحمانه".

(۵) دامصرع د "پ" په دوهمه نسخه کښې دهسې راغلې ده: "بل به تا غوندې دلبر شی راپیدا".

(۶) د "پ" لومړنۍ نسخه: "نه به تا غوندې دلبره شی پیدا"، د "پ" په دوهمه نسخه اوه "پ پ" چاپ کښې "نه به تا غوندې دلبر شی راپیدا". اود "خ" په دوهمه نسخه کښې "نه به تا غوندې دلبر شی بیا پیدا" راغلی ده.

(۷) دامصرع د "خ" په لومړنۍ نسخه کښې "ما به صبر ستا په جور وجفا وکړ" اود "خ" دوهمه اود "پ" په دوهمه نسخه کښې "ما به صبر ستا په جور په جفا وکړ" راغلی ده.

(۸) د "خ" په لومړنۍ نسخه کښې "وبله" او په دوهمه نسخه کښې "څبله" راغلی دی.

(۹) دامصرع په "پ پ" چاپ کښې دهسې راغلی ده: "هسې ما تا پسې کړې اقتدا"

(۱۰) دابیت په "پ" او "پ پ" چاپ کښې دهسې راغلی دی: "زه یو نه یم درست جهان په تامین دی که بادشاه دی ددې دهرکه ګدا". او وروستنۍ مصرع یې د "خ" په دوهمه نسخه کښې "که بادشاه ددې دهرکه ګدا" د "خ" په مصوره نسخه کښې دهسې راغلی ده: "که بادشاه دی که وزیر دی که ګدا"

(۱۱) دامصرع په "پ" او "پ پ" چاپ کښې "کاشکې خط دامانی ومالراکړې" راغلی ده.

۱۷ د رحمان غاړه به هاله شي ا د ا — چې دستا د عاشقۍ په تېغ شهيد شي

۲۶۶ د رحمان وزېږي رنګ وته نظر کړه — چې مدام مې په تاپسې کاندي ژړا (۱)

هر چې ستا کوڅه ما واکا — ځای يې برشي ترافلاکا (۲)
ځان هاله ورته بادشاه شي — چې يې ستا د درګدا کا (۳)
چې دستا د درکدا شي (٤) — بادشاهي وته نورشاکا
نظر بې دستاله رويه — نه په ارض نه په سماکا
مينه بې دستاله مخه — نه په دين نه په دنيا کا
ستا په مهر و محبت کې — ځان جهان وارې فناکا
د دنيا کور و ګوري (۵) — ستا په مينه کې تالاکا
رضا ستا په رضا (۶) کې بدي — ترکه خپله مدعاکا
وهر خواته چې ستا مخ شي (۷) — دی هم مخ په هغه خواکا
که له چا سره جفا کړي — له هغه سره جفاکا
که له چا سره وفا کړي — له هغه سره وفاکا
که په عمر چېرې ژاړي — خو په تا پسې ژړاکا
که په عمر چېرې خاندي — خوله تا سره خنداکا
که مطلب يې د ديدار وي — ستا د حسن تماشاکا
که مطلب يې د ګفتار وي — ستا په ذکر مشغولاکا
درښتينو مقام دا دی — که څوک مينه په رښتياکا (۸)

۱۸ عاشقان په عاشقۍ کې — چې رحمان وايي هم داکا ۲۸۳

---

(۱) دا بيت د "خ" لومړی او د "پ" دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) دا غزل په مصور نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسری داسی ده: "ځای يې رسي ترافلاکه".
(۳) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې: "چې ځان ستا د درګدا کړه".
(٤) "ق، ک" چاپ: "څوک چې ستا د درګدا شي"، او دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" لومړی نسخه: "د دنيا کور وکوت"، او د "خ" نيمګړی نسخه: "د دنيا کور او محلونه".
(۶) د "پ پ" چاپ کې "قضا" راغلی دی.
(۷) د "خ" قلمی نسخه: "هری خواته چې ستا مخ وي". د "پ" لومړی نسخه: "په هر خوا چې دستا مخ وي".
(۸) په "ق، ک" چاپ کې او هم د "ق" په چاپ کې د "رښتيا" پر ځای "رضا" راغلی دی.

چې امید په عمارت دډې دنیا کا
د کاغذ په کشتی سیر د دریا کا (۱)

د آسمان توسن هیڅ انه دی تېز لی
خوک به څرنګه سورلی دباد په شا کا

نه لیږه په آدمیت اموخته کړې
نه امید د مروت شي له افلاکا

له فلکه د وفا امید باطل دی
کله دیوله آدم زاد سره وفا کا

زمانه په اسلام کفر سمه ګرځي
فرق د تور و د سپین کله نابینا کا

ما د دهر علامت په ستر ګو ولید
په هر دم هزار پیدا هزار فنا کا

هیڅ امید مې دایام په ګردش نه شي
چې فرصت به په خپل دور و مارا کا

په خپل عمر به هیڅ ایدلی نه وي
هغه چاري چې دی هر ساعت په ما کا

که د ګلو غونچه کیږ دم په دستار کې
شوم طالع می هلته خار څنې پیدا کا

که وزر و وته لاس کړم خاورې کیږي
که د خاور و په ارزوشم استغنا کا

جدایي د خدای بلا شوه نه توانیږم
خوشی زړه مې په دیدن پسې ژړا کا (۲)

هومره صبر دی عاشق سره له کومه
چې د نن وعده موقوفه په سبا کا

که د اور جامې راواغوندي دلبره
په نظر زما جلوه لکه دیبا کا

په خپل عشق کې (۳) که څوک بد رایاندی وایي
زه ګومان کړم چې همدزما ثنا کا

ملامت په عاشق سنایي دا دستور دی
چې روغ خلق په رنځور پورې خندا کا

عاشقي ننګ و ناموس دی وبله لري
په روسپانه ورځ به څرنګه څوک غلا کا

که زه طمعه کړم د ګلو له طالع نه
ما عاجز لره د ګل په ځای خار راکا (۴)

که زه ځان ژغورم په عشق کې له عالمه
زمانه مې په جهان باندې رسوا کا

همیشه به په عالم کې وي سرخرویه
چې ثنا لکه بلبل د خپل آشنا کا

دا ځواب د نالې هغه کا چې دولت وې
"که دلبر د دیدن مې پیاله راکا" (۵)

هغه څوی چې مین وی شه به خوب کا
چې مجنون غوندې کړمن وی شه به خوب کا (۶)

---

(۱) دا غزل د "پ" په لومړۍ، دوهمه او مصوره نسخه کې نشته د "پ پ" چاپ کړ د "سیر" پر ځای "سیل" را غلی دی.
(۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه قلمي نسخه کې د "ژړا" پر ځای "بلا" را غلی دی.
(۳) په "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کړ "ستا په عشق کې" را غلی دی.
(۴) دا بیت او درپسې دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. دوه بیت لومړۍ مترې په "ق ک" چاپ کړي دي: "که زه طمع کړم د ګلو له خپل بخته" د "خ" دوهمه نسخه: "که دلبر د دیدن مسته پیاله راکه". د دولت، دیوان: "که دلبر د دیدن مې پیاله راکه" ۱۴۲ مخ، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳
(۵) دا مصرې په چاپي دیوانونو کې دي مره ده: "چې فرهاد غوندې کوهکن وی شه به خوب کا"، په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دي مره ده: "چې مجنون او کوهکن وی شه به خوب کا" د "خ" دوهمه نسخه کې دي مره ده: "چې مجنون او کوهکن وی شه به خوب کا"، او د پښتو چاپي دیوانونو کې د "ژوی" پر ځای "زوی" را غلی دی.

هر نفس دسري تله دي له جهانه (۱) — چې يې هر نفس رفتن وي شه به خوب کا
چې سباله خپله يارة جدا کړي — که د سلو شپو کرهن وي شه به خوب کا
عاشقي ده خدای له اوږه پيدا کړي — که په اورکې يې وطن وي شه به خوب کا (۲)
داوبو تږی هم خوب کولی نه شي — خوک چې تږی د ديدن وي شه به خوب کا (۳)
د رقيب له جوړ خوب د عاشق نه شي — د هغو چې ديو (۴) د ښمن وي شه به خوب کا
د مجاز بندي خو خوب کولی نه شي — چې يې زلفې طوق رسن وي شه به خوب کا (۵)

۲۱۰ — خوب خندا له بيغمې نه شي — ناقص (۶)
۲۱۱ — خوک چې ستا په خپر غمجن وي شه به خوب کا

چې په ستر گو کې يې خار وي شه به خوب کا — چې په زړه يې غم دیار وي شه به خوب کا
خوب له يارة سره هم د عاشق نه شي — چې يې يار په بل دیار وي شه به خوب کا
په دنيا کې خوب هغه کا چې نادان وي — هغه ژوی (۷) چې هوښيار وي شه به خوب کا
کوم طالب مطلوب نيولی (۸) دی په خوب کې — هغه خوک چې طلبګار وي شه به خوب کا
د ديدار نه دی چا په پټو ستر گو کړی — چې مطلب د چا ديدار وي شه به خوب کا
بله لار د مرګ تر لاری ګرانه نشته — چې په خوا يې هسې لار وي شه به خوب کا
هر ڼګاه د دلبرانو ذوالفقار دی — هر چې غوږ په ذوالفقار وي شه به خوب کا
دلبره چې چلی خوب کولی نه شي — چې خورلی تور سنا مار وي شه به خوب کا

۲۱۰ — نه ناقص ديار بنده هم خدمتګار يم
۲۲۰ — چې بنده او خدمتګار وي شه به خوب کا

---

(۱) دامړی په مصوره نسخه کښ دا ډول ليکل شوی دی: "هرنفس سړی په تله دی له جهانه".
(۲) د "پ" دلومړی نسخې نه پرته په ټولو کښ "چې" راغلی دی.
(۳) دا بيت په چاپي ديوانونو او مصوره نسخه کښ نشته، دوهمه مړی يې د "خ" په دوهمه نسخه کښ داسې ليکل شوی دی: "چې به تږی د ديدن وی شه به خوب کا".
(۴) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کښ د "ديو" پر ځای "يار" راغلی دی.
(۶) په "پ" او "پ، پ" چاپ کښ: "خوب خندا په بې غمی کې پرې رهمانه هر چې تاغوندې غمجن وی شه به خوب کا".
د پښور "ق، ک" چاپ: "هر چې ما غوندې غمجن وی شه به خوب کا". د "خ" لومړی نسخه: "خوک چې تاغوندې د زړه من وی شه به خوب کا".
د "خ" دوهمه نسخه: "خوک چې ستا په شهر د زړه من وی شه به خوب کا"، مصوره نسخه: "خوک چې ستا په شهر غمجن دی شه به خوب کا".
او د "پ" دوهمه نسخه کښ داسې ليکل شوی دی: "خوک چې تاغوندې غمجن وی شه به خوب کا".
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کښ نشته د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شوی او د سمدستي مړی يې په اصلي نسخه کښ داسې ليکل شوی دی: "چې ټی زلفې په ګردن کښ طوق رسن دی شه به خوب کا".
(۷) دامړی د "ق، ک" "چاپ کښ داسې ليکل شوی دی: "هغه زوی چې دانا دی شه به خوب کا". او په دوارو چاپي ديوانونو کښ د "ژوی" پر ځای "زوی" راغلی دی.
(۸) د "پ" دلومړی نسخې نه پرته په نورو ټولو کښ "موندلی" راغلی دی. او همدا نومورې بيت د "پ" په دوهمه نسخه کښ نشته.
يادونه: لاندې بيت يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کښ راغلی دی، او د ټاس لاندې نورو نسخو او ديوانونو کښ نشته.

دلبره په چلی خوب کولی نه شی
چې خورلی تور سنا مار وی شه به خوب کا

هغه ژوی چې بې خدایه[1] محبت کا — همکې واړه بې ځایه محبت کا
محبت بې خدایه واړه دزړه رنځ دی — که مدام له چنګ ونایه محبت کا
خرخاري ده چې يې يوځبله[2] کاندي — هر خودرای چې له خود رایه محبت کا
نتیجه يې ریش کنده جامه پاره وي — آدم زاد چې له چارپایه محبت کا[3]
هغه سرای لره به تله وربانديی ګران وي — هر سړی چې له دې سرایه محبت کا[4]
بوالهوس به نه پتنګ نه پروانه شي — دمګس په خپل له ورایه محبت کا[5]
چې د تورو زلفو سیوری په چا وشي — هغه کاله له هما یه محبت کا

۲۲ — نهم ځکه د ریبار متابعت کړم[6]
چې هر وله رهنمایه محبت کا — ۲۲۸

اورنګ زیب چې آرایش د تخت وتاج کا — تخت وتاج به يې مرګی تاراج کا[7]
په جهان کې به يې پاتې نه شد نوم شي — دی که چارې دکسرئ که د حجاج کا
او به ستر ګو لره لاړې او ږدزړه شو — خوک به څه شکل ژوندون په دام زاج کا
جدايي زما په زړه کا هسې چارې — لکه بازې په تار واوپه دراج کا
زما او سنګې چې پیدا دزړه له یم شوې — لکه اوریې له کبا به نم اخراج کا
زه غمجن د عید په جشن خبر نه شوم — که نور خلق هوډ ای ته احتیاج کا

۲۳ — هر ناوک چې د قضا له شسته خیږي
زمانه د نهم زړه ورته آماج کا[8] — ۲۳۵

دبې درد وهمدمي[9] به دې بې درد کا — د نامرد وهمدمي به دې نامرد کا
صحبت بې تأثیره نه دی د احدیث دی — ګنګو نمرې هم په شهر د ګنګو زرد کا[10]

---

(۱) د "پ پ" چاپ کې د "بی خدایه" پرځای "بې یاره" راغلی دی.
(۲) په چاپی دیوانونو کې "یولبه بلبد" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د لومړۍ مسدی د "ریش کندۀ کلمه د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ریش کندن" په شکل راغلی ده.
(۴) دا بیت په مصوره نسخه او د "ع" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې په "پ" چاپ او د "پ، پ" چاپ کې یې لومړۍ مسدی دهې ده: "بلهوس به نه پتنګ وپروانه شی".
(۶) دا مسدی په چاپی دیوانونو کې دهې ده: "همان ځکه د ریبار متابعت کا"، د "خ" لومړۍ نسخه: "زه د همان شکه دیاره محبت کړم".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه، د "خ" په لومړۍ نسخه او د "ق ک" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه قلمۍ نسخه کې "امواج" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه د "خ" لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "همراهی" او د پینسر "ق ک" چاپ کې "همدردی" راغلی ده.
(۱۰) دا مسدی په "پ" نسخه او دهم په "خ" نسخه کې دهې ده: "ګنګو نمرې د ګنګو په شهر د زرد کا".

هر کالی چې خوک په څمکه باندې کېږدي
هغه څمکه يې له جنسه دخپل ګردکا

په مجلس دويژ(1) ليو خوک ورمه شه
که صحيح وسلامت وي آه يې سردکا

٢٤ چې دويي له ميانه لرې شي رسمانه(2)
معشوقې عاشق پخپله نازپرورد کا ٣٤٠

که په ګنج د شاهي فخر شهريارکا
عاشقان يې د دلبر و په رخسارکا

خرقه پوشو په خرقه کې دی موندلی
هغه حظ(3) چې په دنيا کې دنياداراکا

پتنګانو لره ورکړ خدای په اور کې
هغه عيش چې يې بلبله په ګلزارکا(4)

نېک ساعت(5) په بد بدل ډېر چا مه شه
په وصال کې غم د هجر ورد و خارکا

نس(6) دګوراو دمور يو دی په معنی کې
خو په چال يې تور لحد په چابازارکا

دبېړی په دوبده چې خدای راضي شي
يګانګي دزړونو هلته کله کارکا(7)

هغه مخ چې مادرزاد ښايسته نه وي
مشقت د مشاطې وارې مردارکا

يار د نازله خوبه پاڅي پسې ګرځي
چې فلک د عاشقانو بخت بيدارکا(8)

بې له تانه مدام سوزي دا يې حال دی
لکه شمع چې خوک بله په مزارکا(9)

دمستۍ د هوښيارۍ يون څرګند وی
په هر چاکې چې څه وي هغه رفتارکا(10)

د بلبلو زاغ ګولی نه شي
هر سړی ود آواز په طور د خپل تارکا(11)

٢٥ هسې بې وقوف سوداګر نه دی
چې د دين متاع بدله په دينارکا(12) ٢٥٢

---

(1) په قلمی نسخو کې "ويژ ليو" راغلی دی.
(2) دا بيت د "خ" په لومړنۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دويي" پرځای "دوهی" او په مصوره نسخه کې "دودی" راغلی دی.
(3) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خوند" راغلی دی.
(4) د "پ" لومړنۍ نسخه او د "خ" لومړنۍ نسخه : "هغه عيش چې بلبلې په ګلزارکا"
(5) په مصوره نسخه کې "نېک عمل" راغلی دی.
(6) دا بيت د "خ" په لومړنۍ نسخه کې نشته، په قلمی نسخو کې د "نس" پرځای "نفس" راغلی دی په "ق ،ک" چاپ کې د "بازار" پرځای "ګلزار" راغلی دی.
(7) دامسری په چاپی ويو الونو کې دا بيت داسې راغلی دی: "بيا ملاح دزړونو کله هلته کارکا" په مصوره نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی: "يګانګی د ملاحانو کله کارکا".
(8) دا بيت د "خ" په لومړنۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "ياد زما له خوبه پاڅی پسې ګرځی چې فلک دعاشقانو محنت بيدارکا".
(9) دا بيت د "خ" په لومړنۍ نسخه کې نشته، لومړی مصرع يې په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "نيمې شپې يې يار تر سره پورې کينی". د "ق ،ک" چاپ کې د "يې" پرځای "مې" راغلی دی. په مصوره نسخه کې دامسری داسې راغلی ده: "نيمې شپې می تر سره ويږ دی پورې کينی"
(10) دا بيت په "پ" نسخو او د "خ" نسخو کې داسې راغلی دی: "دمستۍ د هوښيارۍ يون څرګند وی په هر چاکې چې څه دی هسې رفتارکا!" "ق ،ک" کې لومړنۍ مصرع داسې راغلی ده: "دمستۍ د هوښيارۍ يون سره څرګند دی" او د "خ" په لومړنۍ نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی: "دمستۍ د هوښيارۍ يون سره څرګند دی په هر چاکې چې څه يون هسې رفتارکا".
(11) په "پ" چاپ کې د "تار" پرځای "کار" راغلی دی.
(12) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دنيا" راغلی دی.

ورځ چې بده شي عاقل وداناخه کا
چې قضا شي وردوخارې حکماخه کا (١)

مورو پلار خونبك فرزند له خدايه غواړي
چې بدبخت شي ادې خه کا باباخه کا (٢)

يارله يارې په لوى لاس کله ښلېږي (٣)
چې لاس نه رسي يارخه کا آشناخه کا

په ښېرو په دعاخه شي کم وني خداى دى
چې خداى نه کا ښېرې خه کا دعاخه کا

بخت په زوراوپه زرنه دى چاخپل کړي (٤)
په داکار کې ناتوان خه کا توناخه کا

٢٦ — ٣٥٨

اې زړه پتنګ ولې شه چې وسو (٥)
نوردشمع خنداخه کا ژړاخه کا

زما اوښکې چې داهسې شست وشوکا
دا محنت وارې زما دمخ په ولوکا (٦)

تل يې مخ وي ترخوبانو پورې وللى
عاشقي چې دچا اوښکې په شيبوکا

دعاشق دسينې چاك به ورځ رګند شي
که خوك سر وخپل ګريوان وته فروکا

دعشق اور چې شمع خود په سر قبول کړي
پروانه به خه حجت دځان په سوکا

ګل خه نه وايي چې غرق په وينو ناست وي
بلبل خه لره بې ځايه ګفتګوکا

زه که مرګ غواړم بې يارې ګرم خونه يم
جدايي سړې په ځان پورې پکوکا

٢٧ — ٣٦٥

معشوقې په محنت نه دي چاموندلي
مګر خداى يې په صبر باندې پرزوکا

خويوځله يې تاراج په جفانه کا
يارله هيڅچا (٧) سره مهر وفانه کا

که يې سر په بوسه وکړم زه پوهيږم
چې قبول به دغه عجز زمانه کا

چې په خپله رضا تللى مادرزاد وي
هغه هيڅپرې دنورو رضانه کا

خويې خپله مدعا حاصله نه شي
مهرويان په خوله دخضر سودانه کا

که يې سل ځله دعاکوم په عمر
ګوش وهوش ددعاګوى په دعانه کا

که آهونه آتشين پسې وکاږم
لکه سړوله خزانه پروانه کا

---

(١) داغزل د "خ" په لومړنۍ نسخه کې نشته.
(٢) د "پ، پ" چاپ کې دا مصرع داسې ده: "چې بخت بدشي ادې خه کا باباخه کا".
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپلېږي" راغلې دى.
(٤) دا مصرع په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور وزاړې نه دى چاخپل کړى". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور وپه زرنه دى چاموندلى" او د پينور "ق، ك" چاپ کې داسې ده: "محبت په زور چانه دى حاصل کړى".
(٥) د "پ" او "پ پ" چاپ کې "عذرخواه" او د "ق، ك" چاپ کې "اوشو" راغلې دى.
(٦) په چاپي ديوانونو کې "دمخ ابرو کا" راغلې دى.
(٧) په چاپي ديوانونو کې "له يارې" راغلې دى.

٢٨

که آرام غواړي نو لږ په عاشقۍ کې
دغه واړه نارواکار وانه کا

٣٧٢

زړه مې بې له خپل نګاره (١) آرام نه کا
بې نا کامه ژيست محال دی په دنيا کې
د آسمان مانی به هم په قرار نه وي
ګاه يې کښينوي په تخت کله په خاورو
بې له سروي چې آزاده خلای پيدا کړه
کوه ودشت هم دخزان له غمه ژيړ دي
چا چې سر دی په سجده ويارته اينسۍ
چې يې کړه ده ديار په لوړې لوښتې (٢)
نشستن دعاشق نشته لکه شمع
چې محظوظ وي په تش بوی دهر ويانو
چې لذت يې دسروشونډو ووي موندلی
په هغود لعلولبو مې حرام دی

کامرانی راشخه غواړي نا کام نه کا
د کوم آس په خوله کې دخل لګام نه کا (٢)
سالک څکه قصد د قصر و دبام نه کا (٣)
زمانه رضا د هيڅا مدام نه کا
ترکې څکه د هيڅا ته سلام نه کا (٤)
څکه زرکه وچمن ته خرام نه کا
دوباره له دې سجوده قيام نه کا (٥)
لکه بحر هسې درومي مقام نه کا
خو صورت دعشق په اورکې تمام نه کا
هغه فکر دبوسې د پيغام نه کا
نورې مينه د شرابو په جام نه کا
خو دانور لذت په خپسر حرام نه کا

٢٩

هسې وخپل يار ته بې حجت دی (٧)
لکه عذرا چې صاحب ته غلام نه کا

٣٨٥

چې اميد په عمارت د دې جهان کا
د اوبو په مخ د کربنې بقا نشته
نادانانو هسې دين په دنيا بايلود
د دنيا د دين نسبت (٩) وبل ته نه شي

لکه کرښه په اوبو هسې نښان کا
په نابود باندې ناحق د بود ګومان کا (٨)
لکه وورکی دُر بدل په پارچه نان کا
اوږا و بوسره استوګه په خرشان کا

---

(١) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "يار" راغلی دی.
(٢) د "پ" په لومړنۍ نسخه او د "خ" په لومړنۍ نسخه کې "نعام" راغلی دی.
(٣) له دې بيته نه وروسته بيتونه او پخپله دا بيت د "پ" په لومړنۍ نسخه کې نشته.
(٤) دا بيت د "خ" په لومړنۍ نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" دوهمې نسخه: "دوباره يې له سجوده قيام نه کا"
(٦) د "خ" دوهمې نسخه: "چې بې ژړه وي تل دياره په لوړې تللې". د "خ" په لومړنۍ نسخه کې د "پوښتې" پرځای "اينسۍ" راغلی دی.
(٧) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لاجواب دی" راغلی دی.
(٨) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(٩) د "خ" په لومړنۍ نسخه کې "نښته" راغلی دی.

عشق دنفس له خاصیته منـــزه دی — کار دستر گو به شوك څرنگ په دهان کا
لکه چشم وگوش په کار کې وبله بېل وي(۱) — هسې دین ودنیا حکم ځان په ځان کا
په پیرۍ کې د ځوانۍ خیال دی هسې — لکه شوك چې دباغ سیر په خزان کا

۳۰ — بې درگاه کې بل ځای د نظم نشته — ۳۹۳
په سفر استوګه خو مسافران کا

عاشقان دناصحانو وینا نه کـــا — مست هاتي دهموتانو پروانه کا
واړه جوړ ددې دور(۲) مې قبول دی — که خدای ماله خپله یاره جدا نه کا
چې دګلو پریشاني شوه ورځ ګنده — غونچې سر په زانو کېښود خندا نه کا
وسپلاب ته د دې نړۍ وکې څه استاد(۳) وي — زړه چې ژاړي ستر ګی څرنګ ژړا نه کا
دنیا کل په احمقانو ده ودانه — دانا څکه وابستګي د دنیا نه کا
چې یې زړه دی په هوا لوړي ترلی — د حباب عمارت څکه بقا نه کا
بې هنر دی چې شوك دین په دنیا پلوري — هنرمند سړی د اهسې سودا نه کا
که شوك وایي هوښیار کوم دی وایه دای — چې بې خدایه نوره مینه په چا نه کا
ګدایي که وړ پېښیږي دایي ځای دی — هر بادشاه چې دلجوي د ګدا نه کا (٤)
چې بې دل یې په یوه نګاه رغـــږي — څه انصاف دی چې دلبر یې دوانه کا
هر چې زړه یې وي په یار باندې بایللی — نوره مینه په چا بې له آشنا نه کا (٥)
چې ترغوږ یې وي وینا د آشنا شوې — هغه غوږ هرګز په نوره وینا نه کا
وبه نه رسي دیار تر بلند بامه — چې د زړه غولی روښن په ژړا (٩) نه کا

۳۱ — زه نظم د هغه یار په جفا خوښ یم — ٤٠٧
که اغیار مې خدای له میانه پیدا نه کا (٧)
که سړی د خپلې پوهې تقصیر نه کا — د خدای کړه به شوك په پوهه تغیر نه کا
خواه ناخواه به د تقدیر شوې (٨) وړ پېښ شې — که شوك هیڅ پرې نظر په تقدیر نه کا

---

(۱) "پ" چاپ او د پېښور نور چاپ دیوانونه: "لکه کار د ګوش وچشم سره بېل دی."
(۲) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دهر" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې "حاجت" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) دا بیت او د پسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(٩) په "ق، ک" چاپ کې "رڼا" راغلی ده.
(٧) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: — "چې اغیار مې خدای له میانه جدا نه کا" د "خ" لومړنۍ او مصورې نسخې: "که اغیار مې تر دامیانه پیدا نه کا".
(٨) د پېښور په چاپي دیوانونو کې "کښلی" راغلی دی.

PROPERTY OF ACKU 4499

دهغوچې بخت بیدار شو غم یې نشته — که هیڅیرې بیداري وشبګیر نه کا
دالدخپلې کم فهمۍ مونږ خه وایو — چې فلانی سړی تالاش وتدبیر نه کا (١)
دلګیري اوخوشحالي که په خپل لاس وي — په خپل لاس به خپسړ هیڅوک دلګیر نه کا
معرفت دخدای څرګند دی په هر څه کې — ستر ګې وخوړه چې څوک هومره نظیر نه کا
دانفس په مثال برق صورت فانوس دی — برق به هیڅوک په فانوس کې اسیر نه کا
ددنیا سړي همدواړه درمانده دی — کوم بادشاه دی چې منت دوزیر نه کا
کوم واده کومد کوژدن ده په جهان کې — چې فلک یې وآخرته په وبر نه کا
په خوله هر یوسړی اسم دپیر اخلي — باري څه په کار چې نغوته دپیر نه کا
څه نښې دقیامت نه دي لورځه دي — چې دپلار ویل په زوی تأثیر نه کا
هسې چارې له ناحې واقع کیږي — چې له شرمه یې هیڅ غل وکاسیر نه کا
په مړه پسې تکبیر وکاروان شي — هیڅ ګومان په ځان دهسې تکبیر نه کا
په دنیا پسې درست عمر زهیر یږي — ځان یودم دخدای دپاره زهیر نه کا
دعیال دپاره تیر ترسره مال شي — دلجوئي په یوه ټوک دفقیر نه کا

٣٢ — ګرهدی چې ناري دهجران اوري
٤٢٣ — واشنا وته کا ته په ځیر ځیر نه کا

ترحده تیره شوه په یار پسې ژړا زما — نه ګروهیږي په ژړا سره آشنا زما (٢)
که مې هره وینا دُرشي مرغلر شي — لا دغوږ لایقه نه ګڼي وینا زما (٣)
په ناروبه ما بیدار کړه که اوده وی — باري وپښې راته اوده شو دلربا زما (٤)
زه مکتوب خوندې په پته خوله ګویایم — خاموشي زما تیري کا ترغوږ غا زما (٥)
کښت دعشق په توده ځمکه آسان ندی — سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما (٦)

---

(١) دابیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٢) دابیت په "پ" چاپ کې دهمې راهلې دی: "دیره شوه په یار پسې ژړا زما نه ګروهیږي په ژړا آشنا زما". اود پینور چاپ د "خ" په دوهمه اود "پ" په دوهمه نسخه کې نه یواځې دابیت بلکه دوې راهلې قول هیتونه نه دي راهلې.
(٣) دابیت د "خ" لومړۍ نسخه کې دهمې راهلې دی: "که مې هره وینا دُرشي مرغلري لایقت دغوږ دو نه ګڼي وینا زما". او د "پ" چاپ کې دهمې راهلې دی: "که مې هره وینا دُرشي یاګوهرشي ستا دغوږ نه ده لایق وینا زما".
(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "په ناروبه ما بیدار کړه که خوب دی وړی ولی وپښې راته اوده شه دلربا ځما".
(٥) "پ" چاپ: "زه مکتوب خوندې په پته خوله ګویایم لاندې کړله خاموشي خوغا زما".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "کښت دعشق په توده زمکه اسمان نکه سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما".
په "پ" چاپ کې: "کښت دعشق په توده زمکه اسمان نه دی سمندر بویه په دې صحرا زما".

دایار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ — روح زما دی چې له تنه دی جدا زما (۱)

۳۳

زه رنځ بې خپله یاره هیڅ نه غواړم (۲)
که قبوله وي د خدای په درد عا زما

۴۳۰

سل ځله که وخوري نا صحمان ځیګر زما — بېل به ځبله نه کا د درد ستا او سر زما (۳)
صبر ستا په عشق کې د اخبره څوك اوزه څوك — نشته ددې چاري توان یو موی قدر زما (۴)
ستا له محبته جار واته وما ته عار دي (۵) — ولې خاوري نه شي په دالار بشر زما
واړه معشوقې د عاشقانو خبر اخلي — بې له تا چې نه اخلي یو دم خبر زما
هیڅ اندوه مې نشته بې د ستا له جدایۍ — نو راند وه به څه وي تر دغه بتر زما
خوب د کور وکلي په نار وزما برهم شو — څه چل دی (۶) چې نه شي ستا په زړه اثر زما

درست جهان که واړه ما رنځ لره دلبر شي (۷)

۳۴

۴۳۷

چېرې دی دلبره بې تابل دلبر زما — چې اورا دې مې په هر صبح وشام زما
هسې یادې همیشه مدام زما — سل تو بې دي په هغه کلام زما
هر کلام چې بې د ستا له یاده وکړم — نه شي نه شي په هیڅ رنګ آرام زما (۸)
زه که بې له تا له زړه آرام کړم په سل رنګه — زاړه شه ستا ترمینې ننګ ونام زما
ننګ ونام که ستا په مینه له ما درومي — هیڅ شو دلته واړه بل مقام زما (۹)
چې قایم شوم په مقام د عاشقۍ — پخته نه شو دغه عقل خام زما (۱۰)
څو د عشق په خم خانه مې داخل نه کړم — څو چې خاورې نه دی هر اندام زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړنۍ نسخه : " دایاران چې دی هجران له ما بېل کړی — روح زما دی چې له تنه دی جدا زما".
"پ" چاپ : " دایار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ — دغه روح له تنه شه جدا زما".

(۲) "پ" چاپ : " زه رحمان بې خپله یاره هیڅ نه غواړم — که قبوله خدای نه وي دعا زما".

(۳) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۴) په "ق" او "ق ك" چاپ کې د "موی" پر ځای "جو" راغلی دی.

(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړنۍ نسخه : "جاروانه زما دروغ دی". مصوره نسخه : " جاروانه زما غلط دی".

(۶) قلمي نسخې "څه چارده".

(۷) چاپي دیوانونه : "کل واړه جهان که ما رحمان لره دلبر شی".

(۸) د "پ" نسخې : " بې له تا که زړه آرام کړم په سل رنګه — نه شی نه شی پاته په هیڅ رنګ آرام زما
د "خ" لومړنۍ نسخه او مصوره نسخه : "که بې تا د زړه آرام کړم په سل رنګه — نه شی نه شی په هیڅ رنګ آرام زما

(۹) قلمي نسخې : "هیڅ شو دلې وته بل مقام زما".

(۱۰) چاپي دیوانونه : "څو د عشق په خم خانه کې داخل نه کړم — پخته نه دی دغه عقل خام زما".

(۱۱) د "پ" لومړنۍ نسخه : " خو تر خاورو نه دی لاندې هر اندام زما". د "خ" لومړنۍ نسخه : " خو چې لاندې شي تر خاورو هر اندام زما".
د "خ" دوهمه نسخه : "بیا به څوك د رسوی پیغام زما". مصوره نسخه : "خو لاندې تر خاورو هر اندام زما".

هزار رجام دصراحي دپ فلك مات كړل
خوبه گرځي په دادورجام زما

٣٥

زه نظم به دانا كام كوم تركومه
وايه (١) كله به حاصل كړي (٢) كام زما

٤٤٦

چې هرچالیدلی نه وي يار زما
خپړدی داكه والي بد په كار زما (٣)

هرهغه چې وي دلبر زما ليدلئ (٤)
نه به كا انشاءالله انكار زما

سر زما درگاه دهغه يار عزيز وي
بې له دې لار نشته بله لار زما (٥)

ما بې عشقه بل څه خپړ زده كړی نه دی
چې څه دی هم دادی واړه كار زما (٦)

خدای دې هيڅوك يو ځله ازار نه كا
اې دلبره مداخله ته ازار زما (٧)

ياره ستا په جدايی او په درغم كې (٨)
سينه داوښكودرومي په رخسار زما

لوی دی كه هلك دی واړه ستا خبرې كاندی
بل گفتگوی نشته په ديار زما (٩)

٣٦

زه نظم به لاف په عشق كې څه وهمه
خو به ځان څرگند كا انتظار زما

٤٥٤

سر زما سامان زما زار شه ترجانان زما
زار شه ترجانان زما سر زما سامان زما

زيان زما نقصان زما واړه ديار هجر دی
واړه ديار هجر دی زيان زما نقصان زما

گل زما ريحان زما ستا رخسار وزلفې دی
ستا رخسار وزلفې دی گل زما ريحان زما (١٠)

مښك زما زعفران زما ستا د كوڅې خاوری دی
ستا د كوڅې خاوری دی مښك زما زعفران زما

فكر زما توان زما ستا په غم كې نه رسي
ستا په غم كې نه رسي فكر زما توان زما

آه زما فغان زما هيڅ په تا اثر نه كا
هيڅ په تا اثر نه كا آه زما فغان زما (١١)

---

(١) د "خ" لومړنسخه : "خدايه".
(٢) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "ق ك" چاپ : "شی".
(٣) قلمی نسخه : "چې هرچالیدلی ندوی يار زما خير دی داكه والي بد په كار زما".
د "خ" دوهمه نسخه : "چالیدلی ندی په جهان كی يار زما څه شوه كه بد والي په كاروبار زما".
(٤) قلمی نسخه : "هرچاچې زما دلبر ليدلی وی". د "خ" دوهمه نسخه : "هرچاچې يې ليدلی هم ودلبری دی نه به كه انشاءالله انكار په كار زما".
(٥) چاپي ديوانونه : "سر زما درگاه دهغه يار عزيز وي بې له دې نه نشته بله لار زما".
(٦) قلمی نسخه : "مابې عشقه هيڅ نه دی نور زده كړي هرچې دی هم غه دي واړه كار زما".
د "خ" لومړنسخه : "خو به ځان څرگند كا انتظار زما" دوهمه نسخه : "ما په عاشقي كې نور څه نه زده كه باور كړی هرچې دی دغه دی واړه كار زما".
(٧) قلمی نسخه : "هيڅوك دی خدای يوله بله ازار نه كا ای دلبره مداخله هرگز ازار زما".
(٨) قلمی نسخه : "ياره ستا د جدايي په غمونو كی". او دابيت د "خ" په دوهمه نسخه لكه نشته".
(٩) "پ" چاپ او د "پ ، پ" چاپ : "لوی هلك كړی همه واړه ستا خبری گفتگوی نشته بل په ديار زما".
"ق" چاپ او "ق ك" چاپ : "لوی واړه كړی همه واړه ستا خبری گفتگو نشته بل څه په ديار زما".
مصوره نسخه : "لوی هلك واړه ستا خبری كه". د "خ" دوهمه نسخه : "لوی هلك همه واړه ستا خبری كه دلبره". او دابيت د "خ" په لومړنسخه كې نشته.
(١٠) دې بيت د "پ پ" چاپ او د "خ" قلمی نسخه : "گل زما ريحان زما ستا د رخسار زلفی دی ستا د رخسار زلفی دی گل زما ريحان زما".
(١١) دابيت په مصوره نسخه كې نشته.

دا پیران شیخان زما ستا په غم کې نه رسي — ستا په غم کې نه رسي دا پیران شیخان زما (۱)
زړه زما چشمان زما بې تا هیڅ حال نه لري — بې تا هیڅ حال نه لري زړه زما چشمان زما
باغ زما بوستان زما بې تا میوه نه نیسي — بې تا میوه نه نیسي باغ زما بوستان زما

۳۷

وصل هم هجران زما ای ناڅ خیږدی
ای ناڅ خیږدی وصل هم هجران زما (۲)

٤٦٤

ستا په شهر نه دي خوبان لپدلي ما — نه په غوب وچپې اوړپدلي ما (۳)
هیڅ وفاله عاشقانو سره نه کا — دلبران دي واړه ازمایلي ما (٤)
چې مې ستا وښکلي مخ نه دي کتلي — بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما (٥)
د زړه غولي مې نیولی ستا غمونو — نور غمونه دي له زړه ویستلي ما (٦)
چې مې کار دعاشقۍ په لاس کې واخیست — دي له بله کاره لاس وکښلي ما (۷)
نور غمونه مې له زړه نه دي وتلي — ستا غمونه دي پکې کرلي ما (۸)
که جفاکوې که جور واړه ځای لري — د ستا جور وجفا واړه دي منلي ما (۹)

۳۸

زه ناڅ بې یاره خوب وخندا نه کړم
بې ده نه دي خوب خندا پسندلي ما (۱۰)

٤٧٢

---

(۱) په نورو قلمي نسخو کې دا بیت نشته لوده "پ" په لومړۍ نسخه کې دهغه دی:
"پیران شیخان زما ستا په غم کې نه رسي — ستا په غم کې نه رسي پیران شیخان زما".

(۲) قلمي نسخه: "وصال نه ما هجران زما رحمانه واړه خیږدی — رحمانه واړه خیږدی وصل هم هجران نه ما".

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې دهغه راغلی دی: "نور خوبان دستا په خبر نه دی لپدلی ما — نه لپدلی نه په غوب وا اوړپدلی ما".

(٤) قلمي نسخه: "دلبران دنه مانې دی ازمایلی ما".

(٥) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې مې ستا کښلی مخ وته کتلی دی — نور کاروند دی له لاسه غوږ خولی ما".
په "پ پ" چاپ کې: "چې مې ستا دې ښکلی مخ ته دی کتلی — بل یو مخ ته نه دی بیا کتلی ما".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې مې ستا دې ښکلی مخ وته کتلی دی — نور بیا نه دی وبل مخ نو نه کتلی ما".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا رديف بیخي نه دی راغلی.

(٦) قلمي نسخه: "د زړه غولی مې نیولی ستا غمونو دی — نور غمونه دی له خاطر ویستلی ما".

(۷) قلمي نسخه: "چې مې کار دعاشقۍ په لاس اخیستی دی — نور کاروند دی له لاسه اچولی ما".

(۸) قلمي نسخه: "هم په دامې نور غمونه له زړه وواته — چې په زړه کې ستا غمونه دی کرلی ما".

(۹) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۱۰) قلمي نسخه: "زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه لرم
خوب خندا بې یاره کله دی پسندلی ما".

د "خ" لومړۍ نسخه:
زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم
خوب خندا بې یاره کله پسندلی ما".

چې واده يې کا په دول اوپه سرنا (١)
بيا پرې والي زمانه دوير وينا

که مې هر خو دلبري اودلجوي کا
زه پوهيږم د خپل يار په استغنا (٢)

په يوه ګړۍ مې يارهم مې آشنا شي (٣)
بيا مې بله ګړۍ نه ګڼي آشنا

دا زه خپله تسلي کوم يار بولم (٤)
څه يارې ده د ناتوان او توانا

يو زمان يودم او بې خپله صنم (٥)
زه لهڅه تر بقا ګڼم فنا

هر سړی په يوې چارې خدای مشغول کړ
زه مشغول کړم خدای د ترکو په ثنا

مابې عشقه بل هنر نه زده ناحمحه
په خندا (٦)، شه که نادان يې که دانا

چې مې غوږ په نارونه باسي حيران يم
پروانه لرې که وور وي که برنا (٧)

بې دياره له ښه د پدنه دې خدائ نه کا
د رحمان په زړه کې بله تمنا

٣٩ ٤٨١

چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا
صدقه يې سر و مال شي د آشنا

پس له مرګه يې تيغ هسې مخ ورون وي
چې آشنا په تيغ حلال شي د آشنا (٨)

په آسمان د آشنايې به يې مکان وي
چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا (٩)

خوشحالي زما د زړه په هغه دمروي
په هر دم چې زړه خوشحال شي د آشنا

روح هغه ساعت داخل ګڼم په تن کې
چې مې (١٠)، دخل په وصال شي د آشنا

هم هغه يوه ګړۍ رابانديې کال وي (١١)
چې يوه ګړۍ محال شي د آشنا

نور دهيڅا قيل وقال مې په کار نه وي
چې ترغوږ مې قيل وقال شي د آشنا

زړغونه کاندي دانه زما د عيش (١٢)
چې په زړه مې زړغون خال شي د آشنا

---

(١) د "خ" لومړی نسخه : "چې واده وي په ټول په سرنا بيا پرې زمانه دويروينا". د "خ" دوهمه نسخه : "چې واده يې وي په دول اوپه سرنا بيا پرې والي زمانه دوير وينا".
(٢) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې دې رڼلی دی : "که يې هر خو دلبري اود لجوي کړم زه پوهيږم د خپل يار په استغنا".
(٣) د "خ" په لومړی نسخه کې د "شي" پرځای "وی" ډاډلی دی.
(٤) د "پ" او "پ پ" چاپ : "دا زه خپلې تسلی کړم يار يې بولم".
(٥) د "خ" لومړی نسخه "يو زمان يودم بې خپله دلبره". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) په لوزو ټولو نسخو او ديوانونو کې د "په خندا" پرځای "بخښنده" ډاډلی دی.
(٧) په چاپي ديوانونو کې دا مصرع داسې ډاډلی ده : "پروانه لرې که زوروي که برنا". د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ډاډلی دی : "پروانه لرې که زوروی که برنا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بيت نه دی ډاډلی.
(٨) مصوره نسخه : "چې زمين غوندې پايمال شی د آشنا".
(٩) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(١٠) چاپي ديوانونه : "چې يې دخل په وصال شی د آشنا".
(١١) د "خ" لومړی نسخه : "هم يوه ګړۍ وړځ رابانديې کال وی".
(١٢) مصوره نسخه : "عشق".

نه بل څوك زما طبيب بې آشنا شته دی(١) — نه بل څوك به په مثال شي د آشنا

٤٠ د نظم نظر په هيڅا باندې نه وي
چې نظر يې په جمال شي د آشنا ٤٩١

که ما بنام ترستوني ښکته کړې حلوا — سبا خواست کوې له خدايه د سنورا
په هيڅ حال کې دې قرار وصبر نه شي — لېونی کړې د پېر حرص د پرې هوا
تا مې عمر تر يار تر عزيز پورې — لويې ګيډې(٢) مختورن کړې هم رسوا
چې په خپله رسوايي دې پروانه شي — نور به څه کړې په جهان دې چا پروا
چې د نفس د پاره لاس وخدائے نه نيسې(٣) — دا زحمت له خدايه غواړې که د وا
نفس بې شماره عالم پر پوست وکوهي ته — خداى دې نه کا نابينا د چا پېشوا(٤)
په روا په ناروا کله پوهيږي — وچا پای ته څه روا څه ناروا
چا پايان که غوږ وستګي لرې څه شو — په معنی کې نابينا دي ناشنوا

٤١ زه نظم له هغه علمه(٥) پناه غواړم — ٥٠٠
چې له دينه له مذهبه وي سيوا

دل ودين مې هغې ترکې کړدها(٦) — لايې نه حسابوي د ځان بلها
د بنايست صفت يې څوکوم حيران يم — په هيڅ رنګ يې مونده نه شي انتها
د صورت له عيبه هسې پاکيزه دی — لکه ذات د وينبته نشته دی پېدا(٧)
که يې مخ په زلفو پټ وي باك يې نشته — تل په ګنج باندې پراته وي اژدها
لکه نمر هسې جلوه کا په شفق کې — چې په سر کاندې اودنی دسوها(٨)
نه پوهيږم چې په کومه لاره درومم — چپ وراست مې رقيبان دي هزارها
خداى دې هسې تنها نه کا څوك په غم کې — لکه زه يم ستا په غم کې يو تنها (٩)

---

(١) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "نه بل څوك زما طبيب نه مې اشنا شته".
"ق" چاپ او "ق ك" چاپ : "نه بل څوك زما طبيب او اشنا شته دی".
(٢) چاپ ديوانونه : "لوې ګيډې"
(٣) " " : "وچا نه نيسې"
(٤) "ق" چاپ : "اشنا"
(٥) مصوره نسخه : "زه رحمان له هغه خلکه پناه غواړم".
(٦) چاپ ديوانونه : "دل ودين مې په هغه ترك کړ فدا"
(٧) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(٨) دا بيت د "خ" " " " " کې نشته.
(٩) د "خ" لومړی نسخه : "خداى هسې رانګ تنها په غم څوك نه کا لکه زه ديار په غم کې يم تنها".

٤٢

همیشه دبیلتانه په غم کې لولم
زه ﷺ نعوذ بالله منها (١)

که مین یې په خپل یار باندې ښتیا
اواره کړه اول دین ، پسې دنیا

په وفا د دلبرانو غلط مه شه
دغه قوم دی بې وفا اوکبریا

د خوبانو طایفه ده همسې شوخه
چې غوږ نه باسي دچاپه واویلا (٢)

د پرناز اود پرکبر له سببه
عمل نه کا په گفتار د اولیا

هل ودین په نیم نگاه دسړي یوسي
نه یې ویره له چا لږي نه حیا

بل به همسې سرگردان په جهان نه وي
یا عاشق دی یا آسمان دی یا آسیا

ته چې ژغورې سر و مال په عاشقي کې
عاشقي دا همسې چیرې وي ویریا (٣)

د جنت ترحور و تیرشه که یار غواړې
خدای دې نقد دچانه کاندې نسیا (٤)

د ساقي له لاسه همسې باده نوش کړه
چې دې غوښ کا د زړه خیری درپیا

چې یې کسب عاشقي شي د دلبرو (٥)
نظر نه کاندې په کسب د کیمیا

٤٣

یو گفتار ورله بس کاندې ﷺ
څه به هر ساعت پوښتنه کړې بیا بیا

عاشقي مې یې په زړه و کړ گذر بیا (٦)
بیلتانه مې لمبې بلې کړې په سر بیا

که دفتر د خپل قسمت مې په خپل لاس وی
ما به ستا نه غم (٧) وران کا دا دفتر بیا

ما له نومرد آشنایې اخستی نه ؤ
جدایی یې راته جمع کړ لښکر بیا (٨)

پس له مرگه به یې بیا ترتا قربان کړم (٩)
که صورت مې خدای پیدا کړه په محشر بیا

د هجران محنت مې وارله زړه هیر شو
چې مې ولیده په ستر گو ستا بشر بیا

---

(١) د "خ" دریې واړه نسخې : " زه رحمان اعوذ بالله منها ".

(٢) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "د خوبانو طایفې دی همسې شوخی چې غوږ نه باسي دچاپه واویلا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "واویلا" پرځای "انگولا" راغلی دی.

(٣) دا مصرع په مصوره نسخه کې او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "عاشقی دا همسې چیرې ده ویریا".

(٤) دا مصرع په پ نسخه کې داسې راغلې ده : "خدای دې نقد دچا ونه کاندی نسیا".

(٥) دا مصرع په چاپي دیوانونو کې او هم د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده : "چې یې کسب عاشقي شوه د دلبرو". او د "پ" په دوهمه او د "خ" په مصوره نسخه کې د "شوه" پرځای "ده" راغلی دی.

(٦) د "پ" لومړۍ نسخه : "عاشقی مې یې په زړه و کړ اثر بیا". د "پ" په چاپ کړې لومړۍ مصرع داسې راغلې ده : "عاشقی مې په زړه او کړ لوگذر بیا".

(٧) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "له غمه" پرځای "له لاسه" راغلی دی.

(٨) دا مصرع په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده : "جدایی دې راته جمع کړ لښکر بیا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "بیلتانه دې راته جمع کړ لښکر بیا".

(٩) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پرځای "شوم" راغلی دی.

چې آسمان یې مخ پټ کړی په سحاب وُ(۱) خدای وما وته څرګند کړ هغه نمر بیا
چې رقیب راته ترلی په ځنځیر وُ خپل حبیب راباندې پرانت هغه ور بیا(۲)
په یوه نظر یې زړه را څخه یو وړ خدای دې خیر کا چې لا وکا بل نظر بیا(۳)

٤۴ ۵۲۸

په وصال یې منت بار اوسه
په صدف کې دخل نه وی دګوهر بیا

هغو بیا موند سعادت په دا دنیا چې یې وکړ قناعت په دا دنیا(٤)
نه ملکونه د سلیمان په هزار کاله نه یوه ګړی طاعت په دا دنیا
یونفس د خدای په یاد واولی تر دی نه د درست جهان دولت په دا دنیا
په دنیا کې لوټ هغو عالمو وکړ(۵) چې یې وکړ عبادت په دا دنیا
که نعمت دی خو طاعت او عبادت دی ګنه نشته بل نعمت په دا دنیا
که محنت که مشقت دی خو دین دی په کار نه دی بل محنت په دا دنیا
بې له خدایه هر چې دی هم فانی دی(۶) که لذت دی که زینت په دا دنیا
که بادشاه دی آخر خاورو لره درومي څه عزت دی څه قربت په دا دنیا
تر هغه به بل نادان په جهان نه وي(۷) هر چې غواړې فراغت په دا دنیا
نه چې څو ورځې فرصت په دنیا غواړې(۸) چا موندلی دی فرصت په دا دنیا
عمارت په سر د پیګور وان کاندې(۹) هر چې کاندې عمارت په دا دنیا
د مستانو تر لغزشه څه کم نه دی دسړی استقامت په دا دنیا
هر څوندی چې د مړه په قبر ورشي بس دی هومره نصیحت په دا دنیا(۱۰)
په روانو او بو ورشه عمر ګوره دپر دی هومره اشارت په دا دنیا

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښه در اغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کښه دهې راغلی دی: "خپل مین راباندې پرانت هغه در بیا".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښه نه دی راغلی، د "پ" "چاپ کښې" او روستۍ مصرع دهې راغلی ده: "خدای دې خیر کا چې لا بل وکړی نظر بیا".
او د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کښه دهې راغلی ده: تر دې وګوره که لا وکا نظر بیا".
(٤) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کښه دا غزل نه دی راغلی.
(۵) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کښه "په دنیا کې لوټ هغو زلمیو وکړ".
(۶) دا مصرع د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کښه او هم د "پ" "چاپ کښه دهې راغلی ده: "بې له خدایه هر چې دی وایه فاني دی".
(۷) دا مصرع په "پ" "چاپ کښه دهې راغلی ده: "له هغه به زیات نادان په جهان نه وي".
(۸) دا مصرع په قلمي نسخو کښه دهې راغلی ده: "ته چې چند ګاه فرصت په دنیا غواړې".
(۹) دا مصرع په "پ" "چاپ کښه "عمارت په سر د پیګ روان کاندی". او په "پ پ" "چاپ کښه "عمارت په سر د پیګ به روان کاندی" راغلی ده.
(۱۰) قلمي نسخه کښه "بسکه ..." راغلی دی.

داپاخه پاخه سرايونه محلونه
وړې سترګې د آسمان څه هسې نه دي(١)
هرچې راشي همه واړه ځني درومي
رياضت په قيامت نه شي مړ دهغه دی
هم په داخوی وخصلت به سپاپاخي(٢)
هم هغه بې خرمن وي پس له مرګه
که هغه جهان په داکې لپاره نه شي
په قيامت به ښه توښه ځله نه شي
امانت به د لحد په ميان کې پروت وي
نېک عمل حضور جنت دی طاعت بويه(٣)
نېک کردار هم نېک عمل هم نېک خويونه
ضديت د سړي عمر په عذاب کا
لاس په سر په سينه ايښی وهرچا ته
که بلنده مرتبه د چا په کار وي
بل ارمان به له جهانه يوورنه شي (٥)
د هغه جهان سودا واړه دلې د ه (٦)
که طالع د سړي نه وي جاروتلې
نېک له نېکو سره بويه بد له بدو
ولايت دی خدای هغه لره ورکړی
که تمامه دنيا واړه سره يو شي
که څوک (٧) مړ دی خو هغه دی په دنيا

خوبه وران شي عاقبت په دا دنيا
چې څوک پرېږدي سلامت په دا دنيا
مسافر دی هر صورت په دا دنيا
چې پې وکړ رياضت په دا دنيا
خدای څوک مکړه بد خصلت په دا دنيا
هرچې کاندي زراعت په دا دنيا
زه يې وينم علامت په دا دنيا
مالپدلی دی قيامت په دا دنيا
هرچې اوسي امانت په دا دنيا
چې حاصل کا څوک جنت په دا دنيا
هم جنت دی هم راحت په دا دنيا (٤)
په کار نه دی ضديت په دا دنيا
هم دغه دی شرافت په دا دنيا
لوی مقام دی عدالت په دا دنيا
مګر همه محبت په دا دنيا
که څوک کاندي تجارت په دا دنيا
هيڅ پټ نه دی حقيقت په دا دنيا
که څوک غواړي ولايت په دا دنيا
چې پې ورک کړ سکونت په دا دنيا
نور به نه کا خپل قسمت په دا دنيا
هرچې نه لري حاجت په دا دنيا

---

(١) د "پ" نسخه او د "ځ" لومړنۍ نسخه: "وړې سترګې د آسمان څه هومره نه دی."
(٢) قلمي نسخه: "هم په داخوی وخصلت به پاخاوه شی."
(٣) په قلمي نسخه کې "طالع" واغلی دی.
(٤) دا بيت د "پ" په نسخه کې نه دی راغلی، د "ځ" په وروسته قلمي نسخه کې "نېک کردار له نېک عمل سره بويه" راغلی دی.
(٥) "ب پ" "چاپ" "بل ارمان به له جهانه پوره نه شی."
(٦) "ب پ" "چاپ" "د هغې جهان سودا واړه دلې ده شی."
(٧) په قلمي نسخه کې "که څه" راغلی دی.

چې رغبت يې د جمله بلاؤ سړی ځوک به څه کاندی رغبت په دا دنیا (۱)

په نالوح باندې داعمر هسې تېر شو ۵۶۵
لکه تېر شو يو ساعت په دا دنیا ٤٥

هوښیار مه ګنه هوښیار دې دنیا بې وقوف دی و قوفدار دې دنیا
روښنايي په هغوز رونوده حرامه (۲) چې پرې کښې ګرد غبار دې دنیا
پوچ ګويي ده چې يې اهل د دنیا کا (۳) هر کلام او هر ګفتار دې دنیا
د طفلانو په څېر واړه خاکبازي کا هر چې کاندي کاروبار دې دنیا
واړه ډکې خولې د پيوهلکان دي کار دیده او پخته کار دې دنیا
همېشه به بې وقوف او بې شعور وي چې مخمور وي په خمار دې دنیا
د شرابو هم لاهومره مستي نه وي لکه مست وي خمرخوار دې دنیا
هر بيمار لره دارو په جهان شته دي دارونه لري بيمار دې دنیا
دهر سوي علاج وشي په جهان کې مګر سوی په شرار دې دنیا
هر چې اچوي واورته واړه سوئ مور به نه شي طلبګار دې دنیا
ګرفتاري همېشه په غم کې ډوب وي هېڅوک مه شه ګرفتار دې دنیا
تل به پروت وي په ظلمت او په توريم کې چې اسير وي په کفار (٤) د دې دنیا
په مسلمو کې خاصه مسلم هغه دی چې يې وشلاوه زنار د دې دنیا
څه وبت وته سجده څه ودنیا ته بت پرست دی پرستار دې دنیا
تن يې پاتوشي بې سره، سر يې لاړشي سردار کله دی سردار دې دنیا (٥)
ز وی اولونه يتيمان کا ځني درومي (٦) بې وفا دي مور او پلار دې دنیا
همېشه به يې يو پند دغم په سر وي چې په سر يې وي دستار دې دنیا (۷)
واړه غم دی که يې پرې که يې (۸) پلوري نورځه نشته په بازار دې دنیا

---

(۱) دا بيت په "پ" چاپ لکه نشته.
(۲) د "خ" په دوارو نسخو لکه " روښنايي ده په هغوز رونو حرامه". راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوارو نسخو او "پ" په "چاپ لکه" پوچ ګويي ده چې يې اهل د دنیا کاندي" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړی قلمي نسخه لکه "ګفتار" راغلی دی.
(٥) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه لکه نه دی راغلی.
(٦) په "پ پ" چاپ لکه: "زامن لونه يتيمان کا ځني درومي".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړی قلمي نسخه لکه نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په نسخه لکه "يا يې" راغلی دی.

همګي واړه تګان دي تګي کاندي — فروشنده او خریدار دي دنیا (۱)
په دنیا به مینه نه کاندي هیڅیرې — چې خبروي په اضرار (۲) دي دنیا
چې نظر دچا په دین او په ایمان وي — هغه نه کا انتظار دي دنیا (۳)
چې وېرېږي له کوهي او له ګرنګه (٤) — هغه نه دروي په لار دي دنیا
آشنایان دي همدواړه مکاران دي — څه وپسا ده په مکار دي دنیا
لوی، هلک یې، همه واړه اغیار دي — یار دي چېرې په دیار دي دنیا
چې پیدا شي همګي واړه فنا شي — راشه وګوره ناتار دي دنیا
هر سړي لره چې وړشي ځني دروي — مالیدلی دي رفتار دي دنیا
په یوه ګړۍ بهار وي بیا خزان شي — بقا نه لري بهار دي دنیا
که هزار هزار پښتی ورته کېږدي (٥) — بې بنیاده دي دیوار دي دنیا
که داوسپنو حصار ترځان چاپېره کړي — سنبنبه وګنه حصار دي دنیا (٦)
لکه سیوري د آفتاب په مخ کې ګرځي — نشته هیڅیرته قرار دي دنیا
هېڅ ګومان د بهتري ورباندې مه کړه (٧) — کهتري ده وار په وار دي دنیا
بې مقراضه غوڅوي دسړي عمر — هم دالیل او هم نهار دي دنیا
پس له مرګه به حساب له سړي غوښتې — په اندازه او په مقدار دي دنیا
عاقبت خوبه یو موتی شي دخاورو — ګلعذار او ګل رخسار دي دنیا
برابر به له ګدایه سره پاچې — شهزاده او شهریار دي دنیا (٨)
پاس به داغ وي دلئیم په سینه باندې — هر درهم او هر دینار دي دنیا (٩)
دقانع تر قناعته صدقه شه — هم دنیا او هم دینار دي دنیا (١٠)
پس له مرګه به همدواړه مظلوم وي — ظالمان او ستمګار دي دنیا
تر قیامت به دغه شل او دغه لس وي (١١) — پوره نه کړ هیڅوا شمار دي دنیا

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او د "پ پ" چاپ کې د هغې راغلی دی: "همدواړه یې تګان دی تګي کاندي".
(٢) په چاپې نسخو کې "اسرار" راغلی دی.
(٣) د "پ" نسخه: "هغه نه لري نظر په کار دي دنیا". د "خ" دوهمه نسخه: "هغه نه لري هېڅ کار دي دنیا".
(٤) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "چې یې وېره شي له کوهه له ګرنګه".
(٥) قلمي نسخه: "که هزار هزار پښتی ورته کېږدي".
(٦) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "بې بنیې وګنه حصار دي دنیا"، د "پ پ" چاپ کې: "سنبنبه وګنه دیوار دي دنیا".
(٧) قلمي نسخه: "هېڅ ګومان د بهتري په پرې مه کړه".
(٨) دا مصرع د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې د هغې راغلې ده: "شهزاده او شهسوار دي دنیا". (٩) دا بیت د "خ" په نسخو کې نه دی راغلی.
(١٠) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.
(١١) دا مصرع په چاپې دیوانونو کې د هغې راغلې ده: "ترقیامته د غه لس او د غه شل دی".

چې ایام پرې د کفن او غسل وشي — بې پردې شي پرده دار ددې دنیا
په تخته باندې بیرون شي له حجابه — شرمناک او شرمسار ددې دنیا (۱)
تر هرچا به پیغمبر څخه وه ډیره — که څه قرب وی یا وقار ددې دنیا

یو فساد به یې بیان په نظم نه شي (۲) — ۴۶
فساد ونه دي بسیار ددې دنیا — ۶۰۸

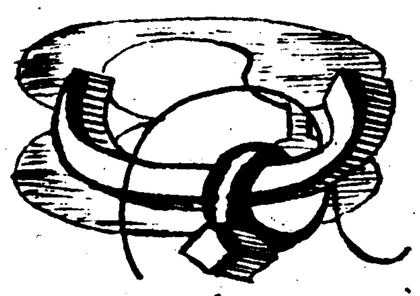

(۳)
سې مست یم ستا د شونډو په شراب — چې به نه وي بل داهسې مست خراب
لاس دستا په مینه اچوم و ګل ته — لکه بوټي ته لاس اچوي غرقاب
دا سرخي او سپیدي د ستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی د خوناب (۴)
خدا ثر به زما او ښکې په تا کاندي — لا تازه شي او ر په او ښکو د کباب
عاشقان دې ستړي روڼې کا په عشق کې — دا خواب نه دی دا منزل دی د سیلاب (۵)
ما چې خال د ستا د رخ و په میان ولید — نه بل هسې رنګ امام شته نه محراب (۶)
سنا پرې چې لپاه نه شي سبب دادی — مخ د ستا له شرمه نغاړي په حجاب (۷)

(۱) دامړی د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې دې رڼلی ده : " شرمناک وشرمدار ددې دنیا ".
(۲) د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې : " یو فساد به یې بیان تر رحمان نه شي ".
(۳) دامړی په پښور چاپ کې دې رڼلی ده : " هسې مست یم د شونډو په شراب "
(۴) دا بیت په "پ" چاپ کې دې رڼلی دی : " دا سرخی او سپیدی ده ستا په مخ کې — که زما په مخ باران دی د سحاب ".
د "خ" په لومړی نسخه کې دې رڼلی دی : " دا سرخی او سپیدی چې ستا د مخ ده — دا زما په مخ باران دی که سیلاب ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دې رڼلی دی : " دا سرخی او سپیدی خوستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی د خوناب ".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې دې رڼلی دی : " دا سرخی او سپیدی چې ستا د مخ ده — که زما د مخ باران دی د خوناب "
(۵) دامړی په "پ" چاپ کې دې رڼلی ده : " دا خواب نه دی منزل ګاه دی د سیلاب ".
(۶) دامړی په "پ" چاپ کې دې رڼلی ده : " نه بل هسې رنګ امام شته د محراب ".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې دې رڼلی ده : " نه بل هسې رنګ امام شته په محراب ".
(۷) دامړی په "پ" چاپ کې دې رڼلی ده : " مخ د ستا له شرمه نغاړي په حجاب ".

چې سباشي ستا ترمخ پورې شرمېږې — ځکه زیست په تورې شپه کاندې مهتاب
حجاب واخله مخ کړه تورد هغو خلقو — چې تحسین کا ستا په دوردآفتاب
هسې نه چې زه دلبر وایم وتا ته — خدای دې تالره درکړې داخطاب
ستا د مخ په ورق باندې خط وخال دی — د مصحف په صحیفو باندې اعراب
ستا د حسن حساب هیڅ په رحمان نه شي — هم په دا چې بې حساب دی بې حساب

یوکتاب په سربن کې چاونه کړ (۱)
بې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب

٤٧ ٩٢١

چې یې ولید د ستا حسن بې حساب — له دې قصده تاو پیدا شوله آفتاب (۲)
ستا له غم مې سترغلی سرې سرې ناغې شوې — یا خپلې دې سیاه پوش سره طناب (۳)
په آرزو دې د نرګس سترګې خلورشوې — غونچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب (٤)
که دې زلفې په مخ پیچوتاب شوې بنایي (٥) — وې بنت خه طاقت لري دا ورله تاب
زه چې خدای د ستا له غم سره آشنا کړم — خوشحالي مې نورنایابه شوه نایاب
سترغلي مې د فراق په ژړا سره شو و — د سبزي اثر یې پاخپله له آب (٦)
مه، خورشید چې دې بنایست پورې شرمېږې — ځکه مخ پناه کوي ترکوه قاف (۷)
زه دې پیژنم په اصل کې خاکي یې — ځان به خوشحالې په ګوتي له تراب (۸)
خودې خیال دا شنا کړې په لمه کې — خبر زده کړه ته دا وسبکوله سیلاب (۹)

٤٨ ٩٣١

د رحمان بخت به هاله له خوبه ویښ شي — که ته سترګې ورته پورته کړې له خواب (۱۰)

---

(۱) دامصرع په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب"، اودې بیت لومړۍ مصرع د "خ" په دوارد قلمي نسخو کې داسې راغلې ده:
"یوکتاب په سربند کې چا ونه کړ".

(۲) ددې بیت ردیف په "ب" چاپ کې نه دی راغلی اودا بیت د "خ" په دوصمد قلمي نسخو کې داسې راغلی دی: "چې مې ولید ستا حسن بې حساب له دې قصده تاو پیدا شود آفتاب".

(۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ستا په غم مې سترغلی سرې سرې ناغې شوې یا خپلې دې سیه پوش سره طناب" خو په نورو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې دا بیت نه دی راغلی.

(٤) دا بیت په "ب پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په ارزو مې د نرګس سترګې خلورشوې غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په دوصمد قلمي نسخو کې داسې راغلی دی: "په ارزو د نرګس دوې سترګې خلورشوې غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو دې د نرګس سترګې خلورشوې غنچه شوه د زړه په وینو کې غرقاب".
د "پ" په دوصمد قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو د نرګس سترګې خلورشوې غنچه سره د زړه په وینو کې غرقاب".

(٥) دامصرع د "خ" په لومړۍ نسخه کې (قلمي نسخه کې) داسې راغلې ده: "که دې زلفې په مخ پیچ، پیچ دې سنایي".

(٦) دامصرع د "خ" په دوارد قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "سترغلی مې د فراق په ژړا سپین شو". اود "پ" په دوصمد نسخه کې د "سپین" او "سره" پرځای "شنه" راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" په دوارد قلمي نسخو د "ب" په دوارد قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۸) ددې بیت دوصمد مصرع د "خ" په دوصمد قلمي نسخه کې داسې راغلې ده "ځان به خوشحالې په ګوتو له تراب". مګر په لورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۹) دا بیت پرته له "پ" چاپ څخه په لورو نسخو کې نه دی راغلی.

(۱۰) دامصرع د "خ" دوصمد قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "که ته سترګې ورته پورته کړې له خواب".

لاس مې وتړې د زلفو په طناب — بيا مې وپلوړي دسترګو په قصاب (١)
هسې آب يې دی د دوو سترګو په تيغ کې — چې بې سره په سر نه لړي حباب
چې توسن د فلک زين کاندی له نازه — د هلال (٢) په ځای راوشي د رکاب
په درګاه يې د درويزه کاندي د حسن — کنډ ولی په لاس سپوږمۍ هم آفتاب (٣)
چې رايادې يې سړې شونډې سور پيرزوان کړم (٤) — تر چشمانو مې بهيږي سره شهاب
چې د مخ و آب وتاب ته يې نظر کړم — راته هېڅ شي د ګلونو آب وتاب (٥)
چې نسيم يې د زلفينو راپيدا شي — درست مې د وب کاندي په مښکو په ګلاب
چې د سپی اوازې واورم هسې خوښ شم — لکه څوک په نغمه خوښ وي د رباب
ما وې ګوندې مخ يې ووينم په خوب کې — باري چېرې شي بې ياره د چا خواب (٦)

٤٩ — په غزل کې خو دوه بيته انتخاب وي (٧) — ٦٤١

د [illegible] تمام غزل دی انتخاب

هر مطرب چې غوږ ې تاو کا د رباب — په داتاو کې زما زړه کاندي خراب (٨)
چې سامع يې په نغمه په ترانه شم — ديوانه شم ګريوان خيرې ميست خراب
هم يې تار هم يې ګفتار هسې اثر کا — چې هېڅوک يې نه طاقت لري نه تاب
يو يې ساز بل يې اواز دی دلبتيو — دريم شعر پرې آغاز کا انتخاب
څلورم يې يو ساقي د څنګه ناست وي (٩) — چې مخی يې نه افتاب وي نه مهتاب
د اځلور واړه فتنې په څلور کنجه — اوپنځم يې صراحي د مينو ناب
شپږم روخت د نوبهار اوومر خوانې دے — اتم شغل د کتاب فهم رباب (١٠)
چې د اهومړه آفتونه سره ټول شي — تر وخوک څرنګ ځنې کاندي اجتناب

---

(١) د دی غزل پنځه بيته په مصوره نسخه کې نشته په چاپی ديوانو کی د "ويلوړی" پر ځای "وسپاری" راغلی دی.
(٢) قلمي نسخې : "داهلال په ځای راوشي د رکاب". د "خ" دوهمه نسخه : "دهلال پر ځای يې ونښلي رکاب".
(٣) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "کنډ ولی په لاس نيولی دی مهتاب". د "خ" دوهمه نسخه : "کنډ ولی په لاس سپوږمۍ هم د آفتاب".
(٤) چاپی ديوانونه : "چې په ياد کې مې سړې شونډې سپين رخسار دی".
(٥) "ق" او "ق، ک" چاپ : "راته هېڅ شي د ګلونو آب وتاب".
(٦) چاپی ديوانونه : "ما وې مخ يې ګوندې وويني په خوب کې باري چېرې شي بې ياره خورد وخواب".
(٧) د "خ" لومړی نسخه : "په غزل کې يو دوه بيته انتخاب وي".
(٨) په چاپی ديوانونو او د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کی د "خراب" پر ځای "کباب" راغلی دی.
(٩) چاپی ديوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "څلورم يې يو ساقي تر څنګه کښيني"
(١٠) قلمی نسخی : "شپږم روخت د نوبهار او د خوانۍ اووم شغل د بياض و د کتاب"

چې داهسې دلبران پرې اثر نه کا — یا به دیو وي یا د پوال وي یا د واب
راځرگند به شي پرهېز د پرهېزگار و — که قادرشي په شاهد او په شراب (۱)

۵۰

زه ژاړم له ریا زهده (۲) پناه غواړم — ژاړم ۶۵۲
د ریا زهد عذاب دی هم عتاب

ورقونه لتوم د هر مکتوب — پکې غواړم خال وخط د خپل مطلوب (۳)
یا تنوردی یا د کان د آهنگر و — چې په عشق کې تصور کړم خپل قلوب
په خندا خندا ځان اچوي او ورته — خدای خوک مه کړه په جذبه د عشق مجذوب (۴)
زه چې غم د هر ویانو راپه زړه کړم — له دې غمه ولاړشي زړه راځنه ډوب
گوره څرنگ عشق آسان کړه وعاشق ته — دا مشکل مشقتونه د ایوب (۵)
په ژړا ژړا ترهسې حده را غی — چې ځان ړوند کړم په یوسف پسې یعقوب
عشق دے دا چې معشوقه شوه وعاشق ته — نه رخسار د هر ویانو په اسلوب (۶)
هغه څه پوښتی له هجره له وصاله — چې په خپله هم محبوب شي هم محبوب

۵۱

چې نظر کړي له صورته په معنو کړم (۷) ۶۶۱
و ژاړم ان وته یکسان شو زشت وخوب

چې نظر کړم په قسمت او په نصیب — راته هېڅ شي خپل تالاش وخپل ترتیب (۸)
مگر خود په خپله خدائے دے چا طبیب شي — گنه نشته په جهان کې بل طبیب
راځرگند دی په سود او زیان د رقیبانو — که خدای نه کاندي خپل یار د چا رقیب (۹)
چې خپل یار د چا رقیب شي دلیل دا دی — لکه څوک چې په وطن کې شي غریب (۱۰)
چې غریب شي په وطن کې فرق یې نه وي — که فرسنگ یې وي تر میانه که جریب
ما په عشق کې هېڅ حاصل نه کړه بې غمه — هرچې والي وا ره (۱۱) سنه والي ادیب

---

(۱) مصوره نسخه : " که قادر شی څوک په شهد و په شراب " (۲) په " ق " چاپ او د " خ " لومړی نسخه کی " پرهېز " او په " ق ک " چاپ کی " امان " راغلی دی "
(۳) دامصرع په چاپي دیوانونو او د " خ " په دوهمه قلمی نسخه کی داسی راغلی ده : " پکې غواړم خال وخط د خپل محبوب " . د " خ " لومړی نسخه : " او پکې غواړم خطوخال د هر مطلوب " .
(۴) دا بیت د " خ " په لومړی او دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی : " په خندا خندا ځان اچوم وا ورته خدای خوک مدکړه په جذبه د عشق مجذوب " . خو په لومړی قلمی نسخه کی د " مجذوب " پرځای " میزوب " راغلی دی . په " پ پ " چاپ کی داسی راغلی دی : " په خندا خندا ځان اچوی بل او رته خدای چې خوک کړی په جذبه د عشق مجذوب " .
(۵) چاپي دیوانونه : " گوره عشق څرنگ اسان کړه د عاشق ته دا مشکل مشقتونه دایوب " . " خ " په لومړی نسخه کی د " ایوب " پرځای " وعیوب " راغلی دی .
(۶) دا بیت د " خ " په دوهمه قلمی نسخه کی نشته ، دوی بیت چه لومړی مصرع کی د " شو " پرځای ، په " پ " چاپ کی " شنه " په " پ پ " چاپ کی " شوه " ، " خ " په لومړی قلمی نسخه کی " شی " او د " پ " په دوهمه نسخه کی " واه " راغلی دی .
(۷) دا بیت د " خ " په لومړی قلمی نسخه کی داسی راغلی دی : " چې نظر کړي له صورته په معنو کړم ورځان وته یکسان شی زشت وخوب " .
(۸) دوی ردیف ټول بیتونه د " خ " په دوهمه قلمی نسخه کی نه دی راغلی (۹) دا بیت په " پ " چاپ کی داسی دی : " راځرگند دی سود و زیان د رقیبانو که خدای دې نه کاندی خپل یار د چا رقیب " . په " پ پ " چاپ کی : " راځرگند دی سود و زیان د رقیبانو که خدای نه کاندی خپل یار د چا طبیب " . د " خ " لومړی قلمی نسخه کی : " راځرگند دی پسورا واز د رقیبانو که خدای نه کاندی خپل یار د چا رقیب " .
(۱۰) دا بیت په " پ " چاپ کی داسی راغلی دی : " چې خپل یار د چا طبیب شی مثال دادی لکه څوک چې په وطن کی شی غریب " . مگر د " خ " لومړی نسخه کی نی دوهمه مصرع داسی راغلی ده : " لکه څوک چې خپل وطن کی شی غریب " .
(۱۱) په " پ پ " چاپ کی د " واړه " پرځای " هغه " راغلی دی او دوهمه مصرع یې د " پ " په دوهمه قلمی نسخه کی داسی راغلی ده : " هرچې والي واړه بد والي ادیب " .

٥٢ دوستي نه کاله ... سره حبيب ٦٦٨

دښمن هم دسړي کله کله دوست شي

زه په سل رنګه راغب ... ته په سل رنګه غائب
دا به څرنګ شي دلبره ... چې زه مست يم ته تائب
کله جوړه دې فرياد کړم ... داهم نه دی مناسب
کله خدای نه مې رسي ... زه مغلوب يم ته غالب
خه سيالي برابري ده ... د مطلوب او د طالب[1]
داستا مهر و محبت کړو ... خدای په ما باندې واجب
درد و غم دې هومره نه دی ... چې يې وکښم په کاتب
جدايي ده په ډېره سخته ... دا رواح اود قالب
چې مجنون په ځنګلونه شو[2] ... زه يې پرېښودم نائب
وصيّت يې راته وکړو ... په خو رنګه[3] عجايب

٥٣ زما واړه مراتب ... چې روزي دې شه ٦٧٩

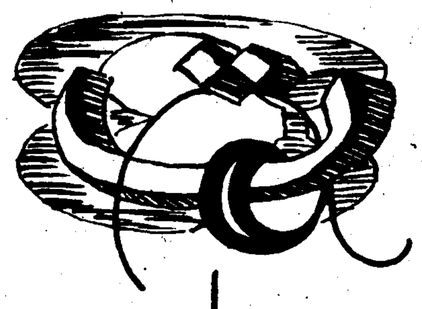

له مې وشي له دلبره ملاقات ... بيا به نه ځم له دې دره په حيات (٤)
پس له دې مې دا ستوګنه خدای نصيب کا ... په دا درکې که حيات وي که ممات

(١) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "چې مجنون له دې جهان ته".
(٣) "ق" او "ق،ک" چاپ: "په سل رنګه"
(٤) دا مصرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "پا به نه سم له دې دره په حيات".

ځای لری که زه ویار وته سجده کړم (۱)
هغه یار زما قبله دی د حاجات (۲)

د خپل یار نر لعلو لبو به پې زار کړم
که شکرې وي که قند وي که نبات

دا زما د یار جلوه ده چې لیده شي
لکه لمر په صومعه د سومنات (۳)

تر مالا په دلبرانو د پرمین دي
چې خبرې کا د کشف او کرامات

د ریاله زاهدي زما توبه ده
چې یې کا ندي خوک په رسم او په عادات

په ورځ پند او نصیحت وایي ویل ته
په شپه ناست وي د مغان په خرابات

دین یې دام وي د دنیا په لارکې ابښي
پرې را اړوي وحشیان د مخلوقات (٤)

د هغو په لوړې ستر گې وي ختلې
چې په لاس یې سر سایه وي یا زکات

زه ران لـه هسې اهله پناه غواړم (٥)
هر چې لاف کا په خلاف د مقامات

٥٤

٦٨٨

آفرین د عاشقانو په همت
چې په عشق کې یک انداز وي یک جهت

نه یې هیڅ پرې تغیر نه یې تبدیل وي
که تمام جهان پرې وایي ملامت

که خوک سل نصیحتونه ورته کا ندي
غوږ یې نه وي د هیڅ چا په نصیحت

چې په یار پسې تر ځان تر جهان تیر شي
خوک کولی شي دا هسې مشقت

که تمام عمر یې یار په ستر گو ناست وي (٦)
تمام عمر ورسنګار پرې یو ساعت

که یو دم شي هغه یار ورڅخه لرې
هغه دم شي ورته عمر د قیامت

که د وزخ لره دیار په مینه درومي
د وزخ هم ورته جلوه (۷) کا د جنت

د عشق لار د توکل په پښو غوڅ پرې
نه په پښو د ریاضت او دیانت (۸)

په تدبیر او په تالاش کله مونده شي
چې موقوف وي هغه کار په عنایت

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "ځای لری" پر ځای "ښایي دا" راغلی دی.
(۲) دامسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "هغه یار که قبول که دعا حاجات". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "هغه یار زما قبله دی هم حاجات"
(۳) دامسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه او په سومنات". په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه وسومنات".
(٤) دابیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "ابښي دام وی د دنیا په لارکې نیسی پرې را اړوي د حشیان او مخلوقات".
دابیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان له هسې علمه پناه غواړم هر چې لاف کا په خلاف د مقامات".
د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان حال پناه غواړم و خدای ته هر چې لاف کا په خلاف د مقامات".
دامسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "که تمام عمر مې یار په عبر کې ناست وی".
دامسری د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
د "خ" هم ورته کوڅ کا د جنت
د لومړی قلمي نسخې کې داسې راغلی ده: "نه په پښو د ریاضت د وانیت".

دعاشق خاطر له غیر و پاک پزه دی د دریاب په مخ کې نه وي نجاست

خدای چې زړه د مطلوب کانی کړي رحمانه (١)
کانی پروت د طالب په عمارت

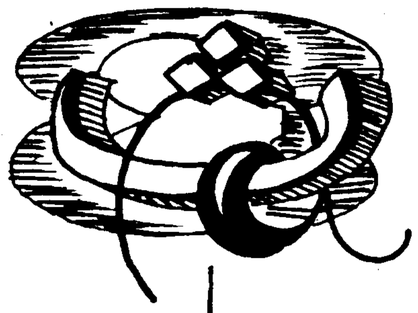

وصال شپه مې بدله په بیلتون شوه الغیاث
ما الاطمع د وصال د نعمتونو تریې کوله (٣)
هغه چا چې مې په لاس وه زړه پرې نه وم پوهیدلی
د وصال په طمع طوق د جدایۍ شو را په غاړه
په حکمت په عقل پیتې د عشق اخستی خوک نه شی (٥)

دقیامت خوارۍ راپیښه په ژوندون شوه الغیاث
ناګهان کاسه (٢) نسکوره د ګردون شوه الغیاث
اوس چې پوه شوم له اختیاره مې بهرون شوه الغیاث
هغه طمع چې زما وه اوس طاعون شوه الغیاث (٤)
په دا کار کې ما تامل د افلاطون شوه الغیاث

٥٩٩

٥٨

٧٠٥

٥٦

ما رحمان دیار وصال په اسانۍ موندلی نه دی (٦)
ز رد رویي مې سرخ رویي په ځګر خون شوه الغیاث

یار یاري راسره نه کړه الغیاث
سر و مال وارې زما و دلارام ته
په حمل و حملو مې زړه و ړې نه پوهیږم (٧)
بیلتانه یې پیښور راته تنور کړو

نه یې ترس شي نه یې کړکه الغیاث
نه ارزیږي په کنجکه الغیاث
افریدی ده که ختکه الغیاث
له خیبره تر اټکه الغیاث

---

(١) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کې داسې راغلي دی: "چې خدای زړه د مطلوب نرم کړي رحمانه کانی بوتی پروت طالب په عمارت".
او دوهم بیت دوهمه مصرې د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "کانی پروت وی د طالب په عمارت".

(٢) په چاپي دیوانونو کې "پیاله" راغلی ده.

(٣) د "خ" دوهمه نسخه: "زه پرې هیڅ نه پوهیدلم".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٥) مصوره نسخه: "په حکمت په عقل کله خوک په عشق پوهیږی".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "مارحمان مثال په اسانۍ موندلی نه دی". د "پ پ" چاپ کې د "اسانۍ" پرځای "اشنایي" راغلی ده.

(٧) د "خ" لومړۍ نسخه: "په حملو حملو یې زړه وانخه یوړ".

خوچې راکاږي چوګان په مخ دزلفو — ګوی زما داخراب زړه که الغیاث
هیڅ سبب ئې لیدې نه شي جفا کاندي — نه پوهیږم چې ولې څه که الغیاث
په اخلاص وپه راستي وړته ولاړیم — یار جفا هومره په څه که الغیاث (۱)
سل خبرې کړله صدقه وړته وکړم — یار یوه راسره نه که الغیاث
چې مې وینې له رقیبه سره خاندي — په ژړا مې لیمه سره که الغیاث

۵۷ زه وړانځ مدام دیار په رضا دروم ۷۱۵
یار په خپله رضا تله که (۲) الغیاث

چې ویلی مې له تا دی داحدیث — سرنامه دهر انشاء (۳) دی داحدیث
چې آغاز مې کړ په مدحه دخوبانو (٤) — څکه ګنج بې بهادی داحدیث
په ثنا دې دل پسند و دلربا ؤ (۵) — دل پسند او دلربا دی داحدیث
لکه باد د صبحدم چې غونچه واکا — هسې رنګه دلکشا دی داحدیث
چې اوصاف مې دسرو شوند و یې راوړه — خوږ تر قند و تر حلوا دی داحدیث
نه پوهیږم چې او به دي دحیا تو — که نفس د مسیحا دی داحدیث
د غونډې ژبو شاعرانو خولې نه دی — څکه هسې رنګ صفا دی داحدیث
ستا د مخ ته که خوک شمس و قمر وایي — دروغ نه دی په ریښتیا دی داحدیث

۵۸ که خوک وایي چې چاکړی داحدیث دی ۷۲٤
وړانځ وایي چې زما دی داحدیث

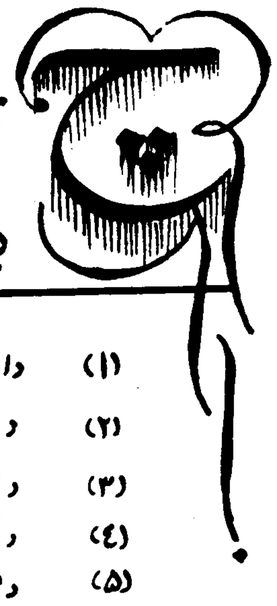

پې بزم کا عاشقي دچا مزاج ـ — حکیمان پې درمانده شي په علاج
په آشنا پسې تل ژاړي په دوه سترګو (۶) — داوبو په ځای خونابې کاندي اخراج

(۱) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته . " ق، ک" چاپ ، " یار وفا راسره نه کا الغیاث "
(۲) د " خ " لومړۍ نسخې د " تله که " پر ځای " نه که " راغلی دی.
(۳) د " خ " دواړو قلمي نسخو اود " پ " په دوهمه نسخې کې : " سرنامه دهر اشنا دی داحدیث ".
(٤) د " خ " دوهمه قلمي نسخه : " چې آغازه پې کړه مدح دخوبانو ".
(۵) د " پ " دوهمه اود " خ " لومړنۍ قلمي نسخې : " په ثنا دې دل پسند و دلبرانو ".
(۶) دا مصرع د " خ " په لومړۍ قلمي نسخې کې داسې راغلې ده : " په اشنا پسې تل له دواړو سترګو ".

دواړه لاس يې وي له دوارو کونو وللي
دوب وي تل دعاشقې په لوی امواج (١)

په هغو کې چې څه بوی دعاشقې وي
پاکې نه وي بوی د رسم او د رواج

ابراهيم ادهم څه هسې نادان نه ؤ
چې نظر يې يا په تخت ؤ يا په تاج (٢)

مجنون هسې رنګ مين په ليلى نه ؤ
چې په نورو يې موقوف وي احتياج (٣)

لپونتوب له لپونيو تلونى نه دى
که يې راج په خونه وژي که تاراج

که يې سر لکه منصور غوندې په دار شي
دغه دارد ى و ران وته معراج

٥٩

٧٣٢

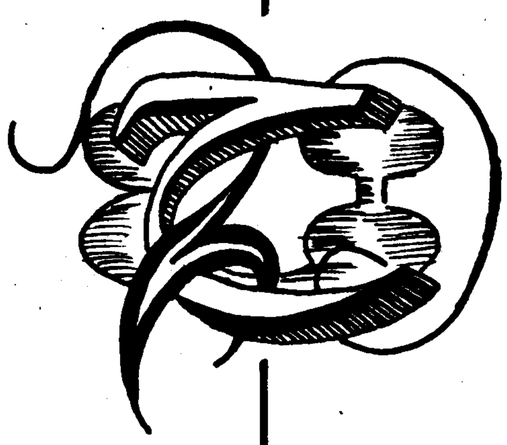

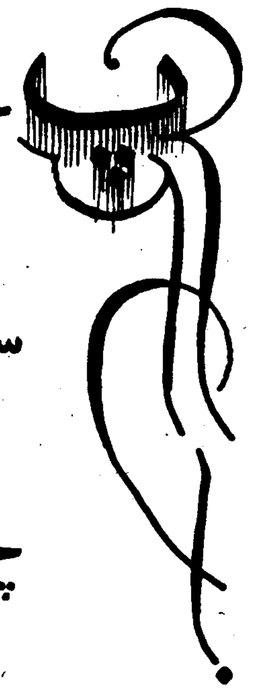

له طلب څه ويانو سر گردانۍ زما روح
لکه باد د گل په بوی پسې پريشانۍ زما روح

ستا د حسن و آفتاب ته خان سپارلى يې په تبسم کې (٤)
لکه صبح د ژړا په ځاى د خندان ى زما روح

چې مې ولېده د ستا د جمال عکس په خپل خان کې
هم په داد آيينې په خپر روښانۍ زما روح (٥)

ستا د مخ د آيينې له برکته زما جانه
همېشه لکه تو تي هسې گويانۍ زما روح

---

(١) دامړى په "پ" چاپ او د "خ" په لومړى قلمى نسخه کې د هى راغلى ده : " ډوب وي تل د عاشقې په امواج ".

(٢) دابيت د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړى قلمى نسخه کې د هى راغلى دى : " ابراهيم ادهم هسې نادان نه دى چې نظر يې يا په تخت وى يا په تاج ".

(٣) دابيت د "پ" په دوهمه قلمى نسخه کې د هى راغلى دى : " مجنون هسې رنګ مين په ليلى نه دى چې په نورو يې موقوف دى احتياج ".
د "خ" په لومړى قلمى نسخه کې دا بيت د هى راغلى دى " مجنون هسې رنګ مين په ليلى نه دى چې له نورو يې موقوف وى احتياج ".

(٤) چاپى ديوانونه : "ستا د حسن د آفتاب ته چې سپارلى خان شبنم دى". د "خ" لومړى نسخه : "ستا د حسن آفتاب ته خان سپارلى د شبنم کې ".
مصوره نسخه : " ستا د حسن د آفتاب ته خان سپارم په شبنم کې ".

(٥) چاپى ديوانونه : " چې مې ستا د جمال عکس دى ليدلى په خپل خان کې هم په داد آيينې په خپر حيران دى زما روح ".
د "خ" لومړى نسخه کې لومړى مصرع دا هى ده : " چې يې وليد د ستا د جمال عکس يخپله ".

لکه رنګ دمیونابوچې لپډه شي په شیشه کې
هسې رنګ په ضعیف تن کې نمایان دی زما روح

منتظر دې دوصال دګلستان یم تل ترتله
سرتر پایه د شبنم په شر چشمان (۱) دی زما روح

چې حاصله مې له حسنه روښنایي شوه په طلب کې
شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان دی زما روح (۲)

ستا په زلفو په رخسار پسې زما یم (۳) بې وطنه
مسافر دهند وستان وخراسان دی زما روح

۶۰

ستا وصال دی رابښلی زما روح
ستا په مخ پسې یې مخ وینو راهې شوه (۵)،
چې هرګز ملك الموت پرې نه پوهیږي
ځان یې هسې ستا په مینه پسې ورګډ کړ
که وې هم به تا شخه وې که یې خدای کا
بلبل نه دی دا چې الوځي په ګلو
چې یې خاورې کړه صورت دستا په درکې
ته یې پرې نې چې څه دی یا څه نه دی

۷۴۰

ستا هجران دی رانیولی (۴)، زما روح
له صورته دی وتلی زما روح
هسې شان دی تا وکښلی زما روح
چې هیڅ نه دی لیدلی (۶)، زما روح
نه دی بلې خواته تللی زما روح
ستا په لور دی الوتلی زما روح
سرتر عرشه دی وکښلی زما روح
نور چا نه دی پرې نښلی زما روح (۷)،

۶۱

زه زما ن له خپله ځانه خبر نه یم (۸)،
چې په څه رنګ دی وکښلی زما روح

۷۴۹

---

(۱) "ق،ک" چاپ کې "ګریان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "یم" پر ځای "شو" راغلی دی.
(۴) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "پرې ودلی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه: "ستا په مخ پسې مې درست وجود رهی شو". د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا په مخ پسې مې وینې رهي شوې".
د "خ" دوهمه نسخه: "ستا په مخ پسې مجنون غوندې رهي شو" او مصوره نسخه: "ستا په مخ پسې مخ وینو چې رهی شو".
(۶) په چاپي دیوانونو کې "موندلی" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "زه زما ن له خپله یاره خبر نه یم چې په څه شان دی کوتلی زما روح".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې په څه رنګ دی وتلی زما روح".

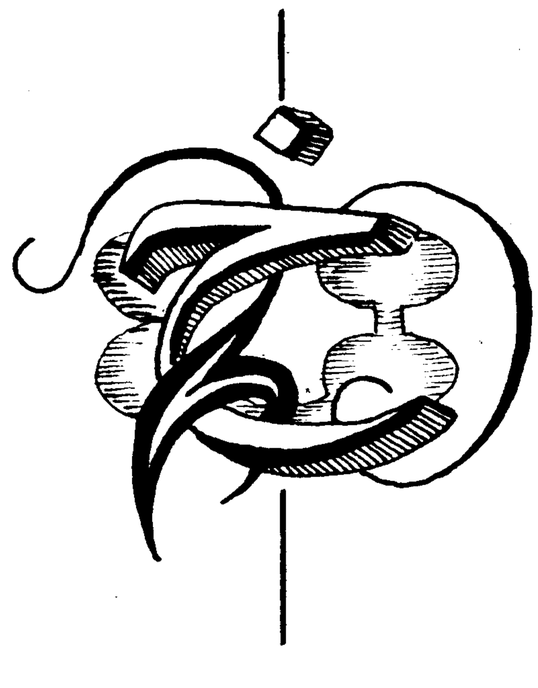

ما سحر سبا لیدلی وُ دچا مخ
چې مې درسته ورځ ونه لیده داستا مخ

دا خو مخ زما وتا وته خدای هیڅ کړې
گنه هر یو آشنا گوري د آشنا مخ

په پر مخونه د جفا دې را څرگند کړل
لا به کله را څرگند کړې د وفا مخ

خو د مرگ په تمه چه اوښتی نه دی
اوښتونی له تانه دی دا زما مخ (۱)

زه په تاپسې راغلی په دا مخ یم
که ته نه وی ما به څه کول په دا مخ

ما به څه لره په تاپسې ژړا کړه
که موندلی شوی بل دستا په څیر زیبا مخ

د رقیب طمع مې نه وه ستا په در کې
رادې وښود په جنت کې د بلا مخ (۲)

زه به څرنگ د رقیب و مخ نه گورم
کله اهل سنت گوري د ترسا مخ

د چکنا چکنی بیلتون په نیمه شپه وی
ستا زما په حال خمار شود سبا مخ (۳)

رحمان ستا په مخ داورانه دنیا گوري
خدای بې تا را څرگند مه کړه د دنیا مخ (٤)

۷۵۹

۹۲

کله شولا کله خرید اریم ستا د مخ
تر تر سره و ماله په بازار یم ستا د مخ (٥)

بې دستاله مخه نور مې هیڅ په مخ کې نشته
هسې رنگ نتلی په ناتار یم ستا د مخ (٦)

هیڅ په ستر گونه ویم داخپل صورت چې کومدی
د وب تر هسې حده په انوار یم ستا د مخ (۷)

درد و آه و کاږم بهانه د تماکو کړم (۸)
سوی لوغړن مدام په نار یم ستا د مخ

نور و گرې وا ره همگي د دنیا کار کا
زه همیشه غرق په انتظار یم ستا د مخ

---

(۱) چاپی دیوانونه او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " اوښتونی له تا مه گنه زما مخ ".
(۲) "ق ،ک" چاپ : " په جنت کی خدای را وښود د بلا مخ ". نور چاپی دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه کی : " په جنت کې دې را وښود د بلا مخ ".
(۳) دا بیت په قلمی نسخو کی نشته.
(٤) چاپی دیوانونه : "خدای بې تا ورځ څرگند مه کړه د دنیا مخ ".
(٥) دا غزل د "خ " په لومړی نسخه کی نشته.
(٦) په مصوره نسخه کی د " ناتار " پر ځای " انتظار " راغلی دی.
(۷) د "خ " دوهمه نسخه : "سوی لوغړن یم زه په نار د ستا د مخ "
(۸) قلمي نسخې : " د و د و آه و کاږ م بهانه د تماکو " . او دا بیت د "خ " په دوهمه نسخه کی نشته.

٦٣

شکر چې پې خلاص کړم د نور خلقو له منته
سر په سجده اپښی منت باریم ستا د مخ

٧٦٦

هره خواچې در ومم زه ولاړ (ن) د زړه په سیل (١)
بل مطلب مې نشته طلبګاریم ستا د مخ

چې پیدا شوه ستا چشمان داهسې شوخ
نور به نه وي مردمان داهسې شوخ

کجې زلفې کج ابرو لکه چې ستا دی (٢)
نه لړم شته نه ماران داهسې شوخ

د پرغمونه شوخ شوخ شته په دا دنیا کې (٣)
ولې نه لکه هجران د اهسې شوخ

مګر دیوو ي چې بې غم وي په هجران کې
ګنه نه به وي انسان داهسې شوخ

دا فتنې او فساد و نه به و و چیړې
چې پیدا نه وی آسمان داهسې شوخ

دا شنا له غمه زړه د آشنا نه چوې
آفریده کړه خدای جهان داهسې شوخ (٤)

چې یوسف یې د دنیا په مطاع ورکړ (٥)
پیدا مه شه بل کاروان داهسې شوخ

٦٤

چې بوسه له یاره غواړې بې ادبه
خدای دی نه کاندې ولاړ (ن) داهسې شوخ

٧٧٤

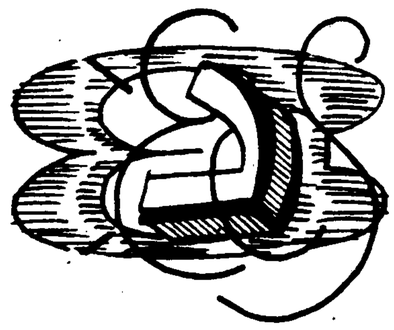

بادشاهانو که قصرونه کړل بنیاد
ما د عشق عمارتونه کړل آباد (٦)

نوم د کوم یوه بادشاه هسې یاد یږي
لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد (٧)

---

(١) "ق ک" چاپ کې د (سیل) پر ځای "مینه" راغلی ده.
(٢) دامړی په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "کجې زلفان کج ابروان لکه چې ستا دی".
د "پ" لومړۍ نسخه: "لکه کجې زلف کج ابرو دستا رکه ... ج دی". او د "پ" په دوهمه قلمي نسخه او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دامړی داسې راغلی ده:
"لکه کجې زلف کج ابروی ستا دی".
(٣) دامړی په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "د پرغمونه شوخ شوخ شته په جهان کې". په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخو کې داسې راغلی ده:
"د پرغمونه شوخ شوخ شته دی په جهان کې". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "د پرغمونه شوخ شوخ شته په دا جهان کې".
او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "د پرغمونه شوخا شوخ شته په دنیا کې".
(٤) دابیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "داشنا له هجره زړه داشنا چوې افریده کا خدای جهان داهسې شوخ".
(٥) دامړی د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: "چې یوسف غوندې د دنیا په مطاع پلوزی". د "پ" دوهمه نسخه کې: "چې یوسف د دنیا په متاع پلوری". راغلی دی.
(٦) دابیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه قلمي نسخه او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "بادشاهانو که قصرونه کړل آباد ما د عشق عمارتونه کړل بنیاد".
او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دابیت داسې راغلی دی: "بادشاهانو خو قصرونه کړه آباد ما د عشق عمارتونه کړه آباد".
(٧) دامړی په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: "لکه نوم دی د مجنون او د فرهاد".

عشق عاشق لره یوهسي پیر استاد دی — چې به نه وي بل داهسي پیر استاد (۱)
دغه واړه کرامات دعاشقی دي — چې څوك قطب کا څوك غوث کا څوك اوتاد (۲)
د دنیا چاري همه واړه فاني دي — څوك په څه کا په داچار و اعتماد (۳)
لکه سیوري چې دلمر په مخ کې ګرځي — نه استوګنه چیرته کاندي نه استاد
هیڅ وفایي له هیڅا سره و نه کړه — که جمشید وُ که بهمن وُ که قُباد
که جمشید وُ که بهمن وُ که قُباد وُ — که نمرود وُ که فرعون وُ که شداد (٤)
رسولي یې ترمرادې هیڅوك نه دي — همه واړه هسي پاتي شونا مراد
نه چاختم نه دعا ورپسي وکړه — که یې آل که یې عیال وُ که اولاد (٥)

٩٥ — زه ژاړم دزمانې له جوړه درومم — ٧٨٥
خپل صاحب لره په داد او په فریاد

که قاصد یې د مقصود — اواړه کړه زیان او (٦) سود
هرچې درشي ستا په مخ کې (٧) — واړه وګڼه بهبود
هرچې وي سپوا له خدایه — واړه وګڼه نا بود (٨)
رضا پاسله وقضا ته (٩) — مدام خوښ اوسه خوشنود
وهستی وته جلوه کا (١٠) — لکه ابر هسې د و د
ته وځان وته نظر کړه — چې قبول یې که مردود
نندارچې د خپل صورت شه — چې مسلم یې که جهود

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(٢) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې بیا لومړی مصرې داسې راغلی ده: "دغه واړه کرامت دعاشقی دی".
(٣) دا مصرې په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "څوك به څه کا په داچار و اعتماد".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مصرې یې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "که جمشید وُ که بهمن که کې قُباد وُ".
(٥) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) یوازې په "پ پ" چاپ کې "او" راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې "و" راغلی دی.
(٧) دا مصرې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "پ" چاپ :- "هرچې درشي ستا په وراندې". د "پ" لومړۍ نسخه: "هرچې درشي په مخکښې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "هرچې درته شي په مخ کې".
(٨) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هرچې دی بغیر له خدایه همه وشمېره نا بود".
لومړی مصرې یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "هرچې درشي له خدایه" په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې دوې مصرې د "هرچې دی" پرځای "هرچې دی" راغلی دی.
(٩) دا مصرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "رضا وسپاره قضاته". او د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "رضا پاسوله قضات".
(١٠) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "جلوه کا" پرځای "نظر کړه" راغلی دی. او دا مصرې د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
"وهستی وه جلوه کړه".

اُمتی دابراهیم شه — تابع مه شه د نمرود
د غفلت له خوبه پا خه — خوبه اوسي خواب آلود
مُقید(۱) اومشغول اوسه — په دعا او په درود
آسمان طوره په رکوع شه — زمین طوره په سجود
هر(۲) اشیا دحق ثنا کا — په نغمه لکه داود
که بیدارشي خودبه اوري — په هر لوري داسرود(۳)
که آیازشي بندگي کي(٤) — نوربه نازکري په محمود
هر(۵) اسباب د نبودبدو — مُهیا دی هم موجود
که دانایی وبله بیل کړه — فرموده ونا فرمود(٦)
چې سپند نه شي په اور کې(۷) — نه وي خوند دبوی دعود(۸)
څان له غشه(۹) پاک پزه کړه — لکه بحر نامعدود
هلاك څکه شو رحمانه — چې پې پاك نه شو وجود(۱۰)

بې د یار له ذکره
نه زده بل گفت وشنود

زه که لافه دوفا کوم هر چند(۱۱)
زه بې یاره هسې زیست کم پیجهان کې
هغه یار مې باور نه کا په سوگند
لکه زیست وي(۱۲) په مجمر کې دسپند

---

(۱) یوازی د "پ" په لومړی نسخه کی "متعبد" راغلی دی په نورو ټولو کی "مقید" راغلی دی.
(۲) په "پ" چاپ کی د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی نه دی راغلی اولومړی مسری یې په چاپی دیوانونو کی داسی راغلی ده: "که بیدارشی خودبه واوری".
اوه د "خ" په دوهمه قلمی نسخه کی دامسری داسی راغلی ده: "که بیدارشی دابه اوری".
(٤) دامسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "که ایازخوندې بنده شی". په "پ" لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "که ایازشې بندگي کې".
اوه د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی داټول بیت داسی راغلی دی: "له ایازشه په بندگي پې نوربه نازکړي په محمود".
(۵) په "پ" چاپ کی د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی. اوه دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی.
(٦) دا بیت د "ح" په لومړی اوه د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی اولومړی مسری یې په "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "هردانایې وبله بیل کړه".
(۷) په "پ" چاپ کی د "چې" پر ځای "څو" راغلی دی.
(۸) دامسری د "خ" په دواړو قلمی نسخو کی داسی راغلی ده: "نوی خوند بوی دعود". د "پ" په دوهمه نسخه کی: "نوی خوند وبوی دعود".
اوه په "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "نه وی خوند اوبوی دعود".
(۹) په "پ پ" چاپ، "پ" چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه اوه د "خ" په لومړی نسخه کی د "غشه" پر ځای "خښه" اوه د "خ" په دوهمه نسخه کی "غلوغشه" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په دواړو قلمی نسخو کی نه دی راغلی په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی: "هلاك څکه شی رحمانه چې پاك نه شی داوجود".
په "پ پ" چاپ کی دا بیت داسی دی: "هلاك څکه شه رحمانه چې پاك نه شه داوجود".
د "پ" په دوهمه نسخه کی دا بیت داسی راغلی دی: "هلاك څکه شه رحمانه چې پاك نه شه داوجود".
(۱۱) دامسری په چاپی دیوانونو کی داسی راغلی ده: "زه که لافی دوفا کړم هرچند". د "خ" په لومړی نسخه کی د "کړم" پر ځای "کوم" اوه د "خ" په دوهمه نسخه کی "وهم" راغلی دی.
(۱۲) د "خ" په لومړی نسخه کی د "وی" پر ځای "دی" راغلی دی.

آبرویي دطالبانو خپل مطلب[1] وي — آبرویي دغلامانو خپل خاوند
لکه یار مي سربلند دی په جهان کي — په تاثیر[2] یي هسي زه شوم سربلند
چې مي مدحه دخویانو کړه آغاز ده — هر کلام مي دل پذیر شو[3] دل پسند
لکه خوندلري زما خوږ یي خبرې — په شکرو کې هم نشته هسي خوند
هغه قند چې خدائے زما په خوله کې کیښود — حلوایانو څخه نشته هسي قند
لکه زه چې سخندان وهنرمند یم — بل به نه وي سخندان وهنرمند[4]
په اشعارو کې قوت ناك لکه مزرې یم — ولې نه یم دمزرې په څیر گزند
هم په مدح بنده پوهیږم هم په هجوه — ولې نه یم په داچاروډیر خورسند[5]
بې له عشقه که مي عیب که مي هنر دی — ما غوښ کړی دی له څانه بل پیوند
زه عاشق یم سروکار مي دی له دردۀ[6] — نه خلیل نه داود زې یم نه محمد
چې وما ته نصیحت کا څوك په عشق کې — گویا پلار ته نصیحت کاندي فرزند
هر سړی چې آیینه په لاس کې خاندي — گویا کاندي په خپل ځان پوري ریشخند
رنگ ریزان دي اول خپلې زیړې رنگ کا — بیا هاله دي وراخ ته وایي پند[7]

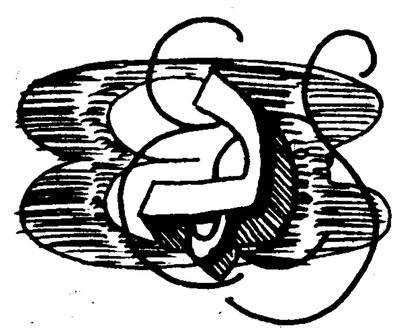

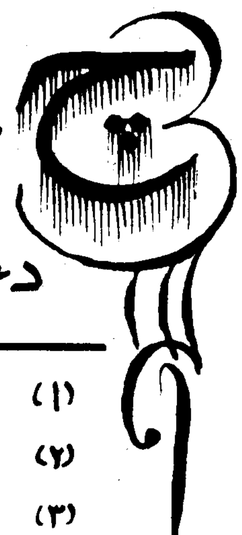

یې مې یار ولید په سینه داغیار گډ — له غیرته مي لیمه شوه په خونبار گډ[8]
دغه حق دبلبلانو په جانب دی — خدای دي نه کا منګیرك په لاله زار گډ[9]

---

(١) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "مطلب دی" پرځای "مطلب دی" راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې "محبوب دی" او د "پ" په دوهمه نسخه کې "مطلوب دی" راغلی دی.
(٢) په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "شوم" پرځای "یم" راغلی دی.
(٣) په "پ" چاپ کې د "شو" پرځای "دی" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه زه چې سخندان هنرمندیم بل به نه دی سخندان هنرمند".
(٥) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مصرې داسې راغلی دی: "هم په مدح هم په هجو بنده پوهیږم".
خو د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا مصرې داسې راغلی دی: "هم په مدح بنده پوهیږم هم په پوچو".
(٦) دا مصرې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه". د "خ" په دوارو او د "پ" په قلمي نسخو کې د "سروکار" پرځای "سرویکار" راغلی دی.
(٧) دا مصرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نور بیا هاله دی رحمان ته وایي پند"
(٨) مصوره نسخه: "خدای دی نه کا منګیرك په لاله زار گډ".
(٩) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

زه په وصل کې هجران هسې پېژنمه (۱)
لکه څوک چې خالي لاس وي په بازار کې

زړه مې بې خپله نګاره آرام نه کا
که هر څوې کړم په نقش و په نګار کې (۲)

په امید د زلفو ونښتم په دام کې
روهیلي وم ساده دل په هند و بار کې

د دې د ګدایۍ کې مې ننګ نه شي
د روپزه کړم د بتانو په دیار کې (۳)

د وفا د ګلو پانې پکې نشته
کاشکی مه وې د دې هم په ګلزار کې

ګډ پخوا تر آشنایۍ بېلتون لیدې شوی
هیڅ بنده به د خدای نه وُ په داکار کې

زه د فاتح یې د فردوس له غمه خلاص کړم
۶۸ ۸۲۹
چې په کلي په کوشه شوم د خپل یار کې

په بزرګۍ (۱)، هغه پاک پروردګار
موقوف مه شه په سړي د سړي کار

په سړي چې د سړي غرض موقوف شي
نور بې آبه بې رحمته شي رو زکار

احتیاج هسې بلادی په جهان کې
چې پلار زوی کا د زوی د نادی او زوی د پلار

که د پیر په خپل مرید باندې غرض وي
هیڅ پې نه وي په مرید باندې وقار (۵)

زمانه هسې په مخه ده بې رویه
چې غالب کا په اسلام باندې کفار (۶)

په ساعت کې شاه ګدای کا ګدای شاه کا
دا فلک څکه بالشي کج رفتار (۷)

چې همه عمر پې تاج وي په سر ابسی
ور په سر کا ندي ګبه ی د خس و خار (۸)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خراب کړم" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپی دیوانونه، د "خ" لوړی نسخه او مصوره نسخه: "د روپزګړم د بتانو په بازار کې".
(۴) د "خ" په لوړی نسخه کې "په پاکی" راغلی دی.
(۵) دا بیت په چاپی دیوانونو کې نشته.
(۶) دا بیت په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "دا فلک څکه پیدا شو کج رفتار".
(۸) دا بیت د "خ" په لوړی نسخه کې نشته.

چې قادر نه په درهم و په دینار وي په هغو باندې ګنجونه کا انبار

زمانې د رحمان زړه دی کباب کړی ۶۹
له احواله يې څوک نه دي خبردار ۸۴۸

هومره اوښکې مې بهيږي په رخسار (۱) چې غرقاب مې هم ګريوان دی هم کنار
هغه يار مې هسې نا ست دز ړه په سر دی لکه ابنبی چې (۲) چا ګل وي په دستار
که څوک وايي چې مار کله په کټ خيژي زه خو ړلی يم په کټ د زلفو مار (۳)
خو دیار بيمار يې ستر ګې خدای خوني کړي ګنې خون کله کولی شي بيمار (۴)
که په دارشم زه دیار له لاسه خوښ يم سرو قد دی زما يار او زما دار (۵)
بسکه (۶) دا چې زه په يار پسې غوڅ غوڅ يم خدای دې نه کا لکه زه يم هسې يار
هومره جور لکه يار له ما سره کا (۷) يادمې نه دی هومره جور دا غيار
دلبران کوډې جادو کړي ز ړونه اخلي هغه وايه چې بې کوډه ووي دلبدار (۸)
چې د ز ړونو له نما ځلو بې پروا دي (۹) تر وکه زړه دسړي يوسي څه په کار

په ګريبان يې تل دا وښکو باران اوري (۱۰) ۷۰
نه ورکيږي د رحمان دزړه غبار ۸۴۸

چې دې زړه پوری تر لی استوار دا جهان دې دنيکه دی که د پلار (۱۱)
ته خپل پلار اونيکه وګوره چې څه شول هسې ستا دی په هغو پسې رفتار (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه اود "خ" لومړی نسخه : "هسې سړې اوښکې مې بهيږي په رخسار".
(۲) په "پ" "چاپ" ، د "پ" په دوهمه نسخه اود "خ" په لومړی نسخه کی د "چې" پرځای "د" راغلی دی.
(۳) دامسری د "خ" په لومړی اود "پ" په دوهمه نسخه کی دا ډول راغلی ده : "زه خو وخورم په کټ دن لغوما ر".
(۴) دامسری د "خ" په لومړی نسخه کی دا ډول راغلی ده : "ګنه خون کله کول شی په بيمار".
(۵) دامسری په "پ" "چاپ کی دا ډول راغلی ده : "سروقد دی زمايار زما دلدار". د "خ" په لومړی نسخه کی : "سروقد دی زمايار هم زمايار". په دوهمه نسخه کی "سروقد دی زمايار دی دغه دار". اود "پ" په دوهمه نسخه کی دا ډول راغلی ده : "سروقد دی زمايار هم زما دار".
(۶) په "پ" "چاپ کی د "بسکه" پرځای "بس کړه" راغلی دی.
(۷) دامسری په "پ" "چاپ کی دا ډول راغلی ده : "هومره جور لکه يار چې ما سره کا". په "پ پ" "چاپ کی "هومره جور لکه چې يار ما سره وکړ". د "خ" په لومړی نسخه کی "هومره جور لکه يار ما سره کا ندی". په دوهمه نسخه کی "هومره جور لکه يار چې له ما سره کړ". اود "پ" په دوهمه نسخه کی دا ډول راغلی ده : "هومره جور لکه يار سره وکړ".
(۸) د "پ" په لومړی اود "خ" په دوهمه نسخه کی : "دلبری اود لجويی خوکو د ګرکړی ده دکو د ګرو هغه وايه چې دلبرشی هم دلدار".
د "پ" په دوهمه نسخه کی : "دلبری خوکو د ګرهم په کو د و وکا هغه وايي چې دلبرشی هم دلدار".
د "خ" په لومړی نسخه کی : "دلبری خوکو د ګرهم په کو د و وکا هغه وايي چې دلبرشی هم دلدار".
(۹) د "پ" لومړی نسخه : "چې د ز ړونو له نما ځلو بې پروا يې".
(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی دا ډول راغلی دی : "په ګريوان مې تل دا وښکو باران وو ري نه وو د بری د رحمان د زړه غبار".
(۱۱) د دی غزل د "خ" په مصور نسخه کی لومړی پنځه بيتونه د دی راغلی او هم نومورې غزل د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی نشته.
(۱۲) دامسری په چاپی ديوانونو کی دا ډول راغلی ده : "هسې ستا دی هم په دوی پسې رفتار".

تل پرمیږ دوستي پل دی پرې تېریږي — کړی نه دی چاپه پل باندې قرار
هسې نه چې زه تنها (۱) وتا ته وایم — راغله لاړه ستا په طور صد هزار
دعوه مه کړه په ناحق به یې خپل نه کړې — پردی شهر، پردی ملک، پردی دیار (۲)
چې استوګه په پردی وطن کې کاندې — هغه نه لري دهېڅ واک واختیار (۳)
که هزار قسمه وخوړې په یو کار کې — نه کا خوک په مسافر واعتبار (٤)
چې په صبح شګفته شي په شام رژي — خه امید دی د ګلونو په ګل زار (۵)
که دې ورورکه دې عزیز دی که دې یار (۶) — مه یې ورورمه یې عزیز ګنه مه یار

۷۱ — ۸۵۸

چې پیدا شي هګۍ واړه فنا شي
اې مرحمانه داجهان دی دایې کا

۷۲ — ۸۶٤

هسې زیب کا په بیاض د زمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

خوجفا قبوله نه کړې داغیار — وبه نه وینې په ستر ګو مخ دیار
چې اول یې خار زرغون شي په پهلو کې (۷) — غونچه هاله شګفته شي په ګلزار
جنت چا په ریاضت موندلی نه دی — ولی بویه هر بنده لره خپل کار (۸)
که موندې شوی خوشحالي په خوشبویې — پروت به نه وو په چندن باندې سنامار (۹)
آب ترلعلو د لاله ګلونو (۱۰) پرې دی — بخت دی دا چې خوک عزیز کاندې خوک خوار

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "متنها" پرځای "یوازی" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" نسخې: "دعوه مدکړه په ناحق په خپل نه کړې پردی ملک، پردی شهر، پردی دیار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا ډول راغلی دی: "دعوی مدکړه په تحقیق به یې خپل نه کړې پردی شهر، پردی ملک، پردی دیار".
(۳) د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه: "هغه نه لری هېڅ واک واختیار". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا ډول راغلی دی: "هغه نه کړی هېڅ واک وخپل اختیار". د "پ" په ګډه نسخه کې د دې بیت دلومړی مصرې د "استوګنه" پرځای "استوزه" راغلی دی.
(٤) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" نسخې: "که هزار قسمه وخوړې په مامله کې نه کا خوک په مسافر واعتبار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا ډول راغلی دی: "که هزار قسمه وخورمه په مالدکې نه کا خوک په مسافر واعتبار". او دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۵) دا بیت په "پ" چاپ کې دا ډول راغلی دی: "چې سبا شګفته کېږی ما سبام رژي خه امید دی په ګلونو د ګلزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې لې لومړی مصرې دا ډول راغلی ده: "چې په صبح شګفته کېږی په شام رژي".
(۶) دا مصرې په "پ" چاپ کې دا ډول راغلی ده: "که دې ورورکه دې عزیز وي که دې یار وی".
په "پ پ" چاپ کې دا ډول راغلی ده: "که دې ورورکه دې عزیز اوکه دې یار وی".
(۷) دا مصرې د "خ" په لومړی نسخه کې دا ډول راغلی ده: "چې اول خار زرغون په بهار کې".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې دا ډول راغلی دی: "جنت چا په زاهدکه موندلی نه دی ګنه بویه هربنده لره اختیار"
(۹) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې دا ډول راغلی دی: "که موندې شوی خوشبویې په خوشبویې پروت به نه وو په چندن دپاسه مار".
په "پ پ" چاپ کې دا ډول راغلی دی: "که موندی شوی خوشبویی په خوشحالۍ کې پروت به نه وُ په چندن باندې سنامار".
د "خ" په لومړی نسخه کې دا ډول راغلی دی: "که موندی شوی خوشحالي له خوشبویی پروت به نه وُ د چندن دپاسه مار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا ډول راغلی دی: "که موندی شوی خوشحالي له خوشبویی پروت به نه وُ په چندن دپاسه مار".
په مصوره نسخه کې دا ډول راغلی دی: "که مونده شوی خوشبویی بی خوشبویی پروت به نه وُ په چندن باندې سنامار".
(۱۰) د پښتور په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړی، دوهمه نسخه او د "پ" په نسخو کې د "ګلونو" پرځای "ګلونه" راغلی دی.

خوك دې راكاندې قسم په كردگار — كه درم لرم په كوركې يا دينار (۱)
نه دينار او درم نه لرم په كوركې — ولې نور عالم مې بولي دنيادار
هم په داچې نه لرځايه چې رته خوځم (۲) — نه دهيڅ يوه مخلوق يم منت بار
نه مې سنګته ملك لپدلی دی نه پورته — خبر نه يم په يمين او په يسار
آب وخورلكه آسيا په ځای رارسي — په خپل كوركې مې سكون دی هم رفتار (۳)
لكه ونه مستقيم په خپل مكان (٤) يم — كه خزان راباندې راشي كه بهار
توكل مې لاس پښې سره كړل په نكر يزو — چې په ځای يې كښولی يم قرار (۵)
چې زما په باب دې سنګلی دي رارسي — كه راحت دی كه زحمت دی وارپه وار (۶)
چې هر ده هزار قومونه يې پيدا كړل — مرئي مې دی هغه پروردګار (۷)
كار همه په اراده دخدای موقوف دی — هيڅ موقوف نه دی دچا په اختيار (۸)

۷۳ غم به هيڅ يې ونه كا په دنيا كې
كه څه كپړې د رنځ په اختيار (۹) ۸۷۵

دغه يار دی دا اغيار — دغه ګل دی دغه خار (۱۰)
دغه ګل دی دغه خار دی (۱۱) — دا منصور دی دغه دار (۱۲)

---

(۱) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه كې نه دی راغلی او لومړی مصرې يې په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلی دی: "كه خوك راكاندې قسم په كردګار".

(۲) د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې "د دوهم" راغلی دی.

(۳) دا بيت د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه كې داسې دی: "آب وخورلكه آسيا په ځای رارسي — په خپل كوركې مې سكون دی هم رفتار".
د "خ" په لومړی نسخه كې داسې راغلی دی: "آب خوراك مې هم په ځای رارسيږي — په خپل كوركې مې سكون دی هم رفتار".

(٤) د "پ پ" په چاپي ديوانونو، د "خ" په نسخو او د "پ" په لومړی نسخه كې "مقام" راغلی دی.

(۵) د "پ" لومړی نسخه: "توكل مې لاس او پښې كړه په نكر يزو — چې په ځای كې يې نښولی يم قرار".

(۶) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دی راغلی، په "پ" چاپ كې داسې راغلی دی:
"چې ځما په باب كې كښلی دی رارسي — كه رحمت دی كه زحمت دی وارپه وار".
"پ پ" چاپ: "چې زما په باب څه سنګلی دی رارسي — كه رحمت دی كه زحمت دی وارپه وار".
"خ" لومړی نسخه: "چې زما په باب كې دي هغه رسيږي — كه راحت دی كه رحمت دی وارپه وار".
د "پ" دوهمه نسخه: "چې زما په باب يې سنګلي وما رسي — كه راحت وی كه زحمت وي وارپه وار".

(۷) د "پ" لومړی نسخه: "مربي يې دی هغه پروردګار".
د "خ" لومړی نسخه: "مربي مې وه يې هغه پروردګار".
د "خ" دوهمه نسخه: "منزه دی هغه پاك پروردګار". نو مورې بيت په مصوره نسخه كې نه دی راغلی.

(۸) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دی راغلی، د "خ" په لومړی نسخه كې داسې راغلی دی: "كار هغه په اراده دخدای موقوف دی هيڅ موقوف نه دی زما په انتظار".
د "پ" دوهمه نسخه: "كار كاهمه په اراده پوهې موقوف دی هيڅ موقوف نه دی دچا په انتظار". د "پ" په لومړی نسخه كې يې دوهمه مصرې داسې راغلی ده:
"هيڅ موقوف نه دی زما په اختيار". د "خ" په دوهمه نسخه كې دا مصرې داسې راغلی ده: "هيڅ موقوف نه دی زما په اختيار".

(۹) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دی راغلی او د "خ" په لومړی نسخه كې دا بيت داسې دی: "غم يې هيڅ يې ونه كه په دنيا كې — كه څه كپړې د رحمان په اختيار".
د "پ" لومړی، دوهمه او د "خ" دوهمه نسخه: "كه څوك كپړې د رحمان په اختيار".

(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه كې نه دی راغلی. د دی بيت دوهمه مصرې د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلی ده: "دغه ګنج دی دغه مار!"

(۱۱) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه كې د "دی" كلمه نه ده راغلې

(۱۲) دا مصرې د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلی ده: "دغه [illegible] مار".

دا رقیب دی د احبیب دی — دغه گنج دی دغه مار[1]
دغه عشق دی دغه عقل — دغه غم دی دا غمخوار
دا هجران دی دا وصال دی — دا خزان دی دا بهار[2]
دا طاعت دا معصیت دی — دغه نور دی دغه نار
دا عالم دی دا جاهل دی[3] — دا خفته دی دا بیدار

٧٤

دا رحمان دی دا جانان دی[4]
دا طبیب دی دا بیمار

٨٨٣

هر چې نه وي خوار وزار — په طلب دخپل دلدار[5]
تر پرونې یې صدقه شه — دهغه عاشق دستار
هزار حیف دی هزار حیف دی — هزار څه لا صد هزار
چې عاشق په عاشقۍ کې — نه حلال وي نه مردار
نه پتنګ دخپل چراغ وي — نه بلبل دخپل ګلزار
نه مجنون غوندې رسوا وي — نه منصور غوندې په دار

٧٥

دوارې نه کیږي رحمانه
یا به یار شي یا به پرزار

٨٩٠

داخو مخ دی منور — چې هم شمس دی هم قمر[6]
داخو زلفې دی مشکینې — چې هم مښک دی هم عنبر
داخو پیوسته ابروې[7] — چې هم نیش دی هم نشتر
داخو ستړګې دي قاتلې — چې هم سیف دي هم خنجر
داخو شونډې دي مې ګونې — چې هم مې دی هم شکر

---

(١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: " دا رقیب دی دا حبیب دا طبیب دی دا بیمار "
او دوی بیت لومړی مصرې په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "دا رقیب دی دا حبیب".

(٢) دا بیت اوله دوی نه دروسته بیتونه د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او دوی بیت لومړی مصرې په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " دا هجران دی دا وصال ".

(٣) په "پ" چاپ کې د "دی" کلمه نه ده راغلی.

(٤) په "پ" چاپ کې "دی" نه دی راغلی.

(٥) دا غزل په مصوره نسخه د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) دا غزل د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(٧) دا مصرې په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده "دا ابروخه پیوسته دی".

داخه سپین سپیخلي غـــــابن دي — چې هم دُر دي هم گـــــوهر
داخه سپب زنخـــــدان دي — چې هم سیم دي هم ثمـــــر
داخه قد اوخه قـــــامت دي — چې هم گل دي هم عـــــرعر
داخه ملاده باریك وضـــــع — چې هم موی دي هم کمـــــر
داخه زړه دي د خوبـــــانو — چې هم موم دي هم حجـــــر
داخه یار دي نه پوهـــــیږم — چې هم دل دي هم دلـــــبر
داخه بت دي زمـــــا ربه[1] — چې هم بت دي هم بشـــــر

۷۶ — داخـــــه شعر درحمـــــان دي[2] — ۹۰۳

چې هـــــم گنج دي هـــــم هنر

تل به نه وي شگفته گلزار دعمر — نه به جور وي همیشه بازار دعمر[3]
لکه سیند داباسیند په غورځي[4] دروي — هسي یون دي په تلوار تلوار دعمر
لکه برق چې مخ څرگند کاندي بیا نه وي — هسي تیز دي بې سکون رفتار دعمر[5]
سرکشي لري ترهسي حدّه پوري[6] — چې نیوی نه شي هیڅوك[7] همهار دعمر
چې سمندي نه جلب لري نه واگي — خو به پر یوځي عاقبت شهسوار دعمر[8]
په ساعت د سلوکالو یاري پري کا — بې وفا دي هسي رنگه یار دعمر[9]
خپل صورت به دحباب په ستر گو گوري[10] — که څوك وکاندي په زړه کي شمار دعمر
نه له کوره چې رتم نه سفر کرم[11] — بې سفره مي غوڅ بي لار دعمر
عاقبت به داجل په مقراض غوڅ شي — پیوسته به مدام نه وي تار دعمر

۷۷ — بیایي وار په داد نیا نشتر مالح نکړه[12] — ۹۱۳

په هرچا باندي چې تیر شو وار دعمر

---

(۱) د "پ" په دوهمه نسخه کې دا سري داسې راغلی ده : " داخه یار دي نه پوهیږم".
(۲) دا سري په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده : " داخه شعر دي رحمان".
(۳) "ق" چاپ : " تل به نه وي شگفته بهار دعمر نه به جور وي همیشه گلزار دعمر".
د "پ پ" چاپ : تل به نه وي شگفته بازار دعمر نه به جور وي همیشه بهار دعمر".
(۴) د پښتو په چاپي دیوانونو کې "غورځنگ" راغلی دی. (۵) قلمي نسخې : "هسي تیز دي په سکون رفتار دعمر".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "سرکشي نه دي ترهسي حدّه پوري". (۷) په "ق، ک" چاپ کې "هرگز" راغلی دی.
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . (۹) چاپي دیوانونه : " بې وفا په هسي رنگ دي یار دعمر".
(۱۰) د پښتو په چاپي دیوانونو کې "په څیر دگوري" راغلی دی.
(۱۱) د "پ" نسخې او "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "نه وځم چیرته له کوره نه سفر کرم". د "خ" لومړۍ نسخه : "نه سفر کرم نه له کوره چیرته لحمه".
(۱۲) د "پ پ" چاپ او "خ" دوهمه نسخه : " بیایي وار په دنیا نشته دَی رحمانه ".

زه تپرشوی یم ترسر — په طلب د خپل دلبر
خوژوندی یم په دنیا کې — پرې به نه ږدم دغه در
د آشنا په طلب گرځم — وچې شوند پې لیمه تر(۱)
یو قدم مې دی په بحر — بل قدم مې دی په بر
دوارې لاس مې دې نیولی۔ — هم په شام هم په سحر
مناجات مې دی وخدای ته — که پې وینم بشر
همیشه له خپله بخته — گله من یم مرور
چې په مایې پرې زونه کړ(۲) — د خوبانو یو نظر
هم پې ونه سنود وماته — پې له عشقه بل هنر
عاشقي مې خدای راسوا کړه — په جهان کې لکه نمر
نصیحت را باندې نه کا — لکه موی هوم اثر
واوره غوږ باسه ناصحه — کوتاه وایم مختصر
په مولا مې دي سوگند وي — هم په روح د پیغمبر
جاروانه مې پرته نشته — چې عالم(۳) شو راخبر
ترمینه به پې زار کړم — که مې سیم دی که مې زر
که مې سیم دی که مې زردی — که مې دُر دی که گوهر(٤)

۷۸

زه له رحمان ترهرڅه تپریم — تپر به نه شم تر دلبر

۹۳۰

پورته بدر را سنکاره شو سنکته نمر — سنکته پورته واړه مخ دی د دلبر
نمر سپوږمی مې د پالنگ د پاسه رغړي(۵) — چې مې یار په بالښت ولګوي سر
په سرو سپینو در ولعلو پې غوږ پرک شي — چې مې غوږ کاندي د اوښکو په در در(۶)

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "پ" لومړی نسخه: "چې په ما پرزو ونه کړ".
(۳) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې د "عالم" پر ځای "جهان" راغلی دی.
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په چاپی دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کې دوهمه مصرع داسی ده: "که می دُر که می گوهر".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "نمر سپوږمی پې پرپالنگ د پاسه رغړي".
(۶) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

چې دې وويښم(۱) په مخ مې اوښکې درومې
لکه موم چې په آفتاب شي برابر

بل مذکور د سخنګو يوستر ګونه زده
بې له دې ذکره چې الله اکبر

ضد دې اور واوبه بې ديار له شوند و
چې هم اور دې هم اوبه دي دکوثر(۲)

په شرابو کې خوند نشته د شکرو
دې ار شوند ې هم شراب دي هم شکر

که سل ځله پټ ترشوند ولاندې خاندې
نه پټېږي آب دلعل ودګوهر

د اخو مالره خدای راکړه ګنه نشته
هسې بت په بتخانه کې د آذر

پس له دې به يې په نام د ملک(۳) بولم
هم په دا چې نشته دارنګه بشر

که رماځ صاحب نظر باله شي بنايي
چې مدام دیار په مخ لري نظر

۷۹

هسې تله کاندې وګورته يا ران ژرژر
لکه تله کا وخپل کورته کاروان ژرژر(۴)

هسې ژرژر مرګ په موږه شتابي کا
لکه لودپاخه کښت کا دهقان ژرژر(۵)

هسې ژرژر دا دنيا وبله اوړي(۶)
لکه اوړې وبله ريګ روان ژرژر(۷)

هسې ژرژر صورتونه دي نرېږي(۸)
لکه رڼې لاله زار په خزان ژرژر.

هسې ژرژر داشېرين عمر تېرېږي
لکه بحر چې بهېږي روان ژرژر

۹۴۱

۸۰

هسې زرزر ځنبول دبنو نه وي(۹)
لکه درومي له جهانه ران ژرژر

۹۴۷

چې په زور ورسره نه يې برابر
د هغو تر خنګه مه کښېنه زړور(۱۰)

زور ور اور اواوبه دي فهم وکړه
چې دوب نه شي يا ونه سېږي بشر(۱۱)

---

(۱) په "ق،ک" چاپ ، "ق" چاپ او قلمي نسخو کې "چې يې وويښم" راغلی دی.
(۲) دا بيت په "پ" چاپ ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته
(۳) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې د "ملک" پر ځای "فرښتو" راغلی دی.
(۴) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته ، دوهمه مسری يې په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده : "لکه تله کاندې خپل کورته کاروان ژرژر".
په "پ" چاپ کې "لکه درومې چې خپل کورته کاروان ژرژر". په مختلطه نسخه کې "لکه تله کاندې وکورته کاروان ژرژر". او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده : "لکه درومې وخپل کورته کاروان ژرژر".
(۵) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده : "لکه لودچې په کښت ګې کا دهقان ژرژر". او په "پ" چاپ کې د "پاخه" پر ځای "پاسه" راغلی دی.
(۶) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه او د "پ" په مختلطه نسخه کې داسې راغلی ده : "هسې ژرژر دا دنيا وبله نه اوړي".
(۷) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده : "لکه اوړې وبله ريګ دبيابان ژرژر".
(۸) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده : "هسې نارې ژرصورتونه وبله رېږي".
(۹) په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده : "دبنو زنبل هم هسې ژرژرنه وی". د "خ" په لومړی نسخه کې "دبنو وبله ول هم هسې ژرنه وي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا دبنو زنبول هم هسې ژرژرنه وی" او د "پ" په مختلطه نسخه کې داسې راغلی ده : "دبنو زنبول هم هسې ژرنه وي".
د "پ" لومړی نسخه : "دبنو زنبول هم هسې ژرژرنه وی".
(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا بيت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی : "زور آور خو اوراوبه دی فهم وکړه چې دوب نه شي يا ورېت نه شي په شا".

زندګي که بې اوبو بې اوره نه شي تل هم ابنبي هيچا نه دي په تهتر (۱)
خدای ورمه وله سيلاب دچا په خونه (۲) که په قطع (۳) هم اوبه وي د کوثر
ودې نه لګيږي اور په کورد هيچا (۴) که رنا يې وي د شمس اود قمر
چې يې درست صورت غلبيل شي په اغزيو (۵) وخوږه شه دهغې ونې ثمر
دهغه دبوال په سيوری څوک کښينه (۶) چې ولاړ وي لکه زور چاود کمر
چې په ګيډې دې خوخبرې مخ يې ورک شه (۷) که د سر وزر و چاره وي يا خنجر
ودرياب ته اچاوه نه شي ځان خوږ وي (۸) ګنه پردي په درياب کې دُر ګوهر
ناکرده سود ونه پردي په جهان کې سود هغه دی چې دخير وي نه دشر (۹)
چې له آبه له حرمته سره نه وي خدای ورمه کړه وچاهې سيم وزر (۱۰)
زور ورکه رسوي وچاته فيض له دې فيضه سره وکړه ضرر
په ياری دزور ورو غلط مه شه مګر دا چې تر ده ، ته يې زور ور
په هرګاه چې دی مغلوب وي ته غالب يې (۱۱) تر وهاله يې قدمونه نه ده په سر
يا خو دا چې که قدمې يې په درنه نه دي دغه پسه يې ځان وګنه پلار (۱۲)

۸۱ چې هنرګنې ياری د زور ورو ۹۶۳
بول وکړم زه رمانځ په داهنر (۱۳)

---

(۱) دابيت په "پ" چاپ کې دهمې راغلی دی : " زندګی که بې له اوره اوبو نه شی تل هم نه دی هيچا ابنبی پرې تهتر " . د "خ" په لومړی نسخه کې :
" ناب هم ابنبی هيچا نه دی په تهتر " . اود "خ" په دوهمه نسخه کې دهمې راغلی دی : " تل هم ابنبی هيچا نه دی پرې تهتر "
(۲) دامصری د "خ" په دوهمه نسخه کې دهمې راغلی دی : " خدای دی ورمه ولی سيلاب دچا په خونه " .
(۳) په قلمی نسخه کې د "هم" پر ځای "يې" راغلی دی .
(۴) دامصری په "پ پ" چاپ ، د "خ" په لومړی اود دوهمه نسخه کې دهمې راغلی ده : " ودی نه لګيږی اور دچا په خونه " . اود "پ" په لومړی نسخه کې دامصری
دهمې راغلی ده : " ودی نه لګيږی اور په کور دچا " .
(۵) دامصری د "پ" په لومړی نسخه کې دهمې راغلی ده : " چی درست صورت غلبيل کا په اغزيو " په "پ پ" چاپ کې دهمې راغلی ده : " چې يې تول
صورت غلبيل شی په اغزيو " . د "خ" په لومړی نسخه کې " چی دې درست صورت غوټيږي په اغزيو " . اود "خ" په دوهمه نسخه کې
دهمې راغلی ده : " چې يې درست صورت نه خی شی په اغزيو " .
(۶) د "خ" په لومړی نسخه کې : " دهغې دبوال په سوری څوک مه کښينه " اود "خ" په دوهمه نسخه کې دهمې راغلی ده : " دهغه دبوال په سوری کښناست مه شې " .
(۷) دامصری د "پ" په لومړی نسخه کې دهمې راغلی ده : " چې په ګيډه ه دی خوخبرې مخ يې تورشه " . په "پ پ" چاپ کې : " چی په ګيډه ه دی خښبرې
مخ يې ورک شه " . د "خ" په لومړی نسخه کې " چی په ګيډه ه کی خرخبرې رنګ يې ورک شه " . اود "خ" په دوهمه نسخه کې دهمې راغلی ده :
" چی په ګيډه ه دې خرخبرې مخ يې ورک شه " .
(۸) د "پ" لومړی نسخه :- " واوبو نه اچا وه نه شی ځان خوخوږ دی " . د "خ" په لومړی نسخه کې " واوبو اچا وه نه شی ځان خوږ دی " . اود "خ"
په دوهمه نسخه کې دهمې راغلی ده : " ځان شيرين دی و درياب نه اچول نه شی " .
(۹) دامصری د "خ" په لومړی نسخه کې دهمې راغلی ده : " سود هغه دی چې يې خير دی له شر " .
(۱۰) " پ پ" چاپ : " خدای ورمه کړه چا نه هسې سيم وزر " .
(۱۱) دامصری په "پ" چاپ کې دهمې راغلی ده : " په هر وقت چې نه غالب ودی مغلوب وی " . د "خ" په لومړی نسخه کې : " په هر ګا چې دی غالب وی نه مغلوب
اود "خ" په دوهمه نسخه کې دابيت دهمې راغلی دی : " په هر کار چې نه غالب يې دی مغلوب وی تر وهاله يې قدمونه نه ده په در " .
(۱۲) چاپی ديوانونه : " يا خو دا چې نه قدم يې په درنه نه دي هله پسه يې ځان وګنه پلار " .
(۱۳) دامصری په چاپی ديوانو کې دهمې راغلی ده : " نه رمان کو مه بول په داهنر " . اود "خ" په لومړی نسخه کې دهمې راغلی ده : " بول وکړم رمان په داهنر " .

په نظر دې بصر — لکه شام هسې سحر[1]
لکه شام هسې سحر — لکه سنګ هسې ګوهر[2]
لکه سنګ هسې ګوهر — لکه خاوري هسې زر
لکه خاوري هسې زر — لکه خیر هسې شر
په نظر يې معلومېږي — هر واړه برابر
که څوک بنه ورسره وکا — تر بدۍ يې وي بهتر[3]
که څوک بد ورسره وکا — تر نېکۍ يې وي بهتر[4]
نه په بد ویل زهیر وي — نه پرښه وي د چا زبر[5]
په ثواب او په خطا يې[6] — نه دلیل وي نه نظر
نه آګاه په خپل ځبود وي — نه آګاه په خپل ضرر
نه په عیب څه پوهېږي[7] — نه پوهېږي په هنر
لکه رونده او کوڼ چې ګوري[8] — هسې هیڅ نه وي خبر
له طاعت له ګناهه — څه خبر وي څناور[9]
څناور د رونو رڅه نه زده — یا يې رغبت[10] وي یا يې څخر
د اخوته يې زما نفسه — چې دې نه کړم کوز و کر
تمام ووتی[11] له عقله — په دنیا پسې اوتر

---

(۱) دا غزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی او هم د "پ" په دوهمه نسخه کې يې د سربیتونه نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: " لکه سنګ هسې ګوهر لکه شام هسې سحر".
(۳) دا بیت د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " که څوک بنه ورسره کاندي تر بدۍ يې وي بتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " که څوک بنه ورسره کاندی تر بدۍ وي لا بتر".
(۴) — دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " که څوک بد ورسره کاندی تر نېکۍ يې وي بهتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " که څوک بد ورسره کاندی تر نېکۍ وي لا بهتر".
(۵) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " نه په بد ویل زهیر وي نه پرښه وي د چا زبر".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " نه په بد ویل زهیر وي نه پرښه وي د چا زر و ر".
د "خ" په لمړۍ نسخه کې: " نه په بد ویل زهیر وي نه پرښه وي د چا بر".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: " نه په بد ویل زهیر و ي نه پرښه يې د چا ز و بر".
(۶) دا سړی په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " په ثواب او په خدایۍ یې".
(۷) دا سړی په چاپی دیوانو کې داسې راغلی دی: "نه په عیب باندې پوهېږي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: " نه په عیبو څه پوهېږي".
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګوري" پر ځای "ګرځي" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "څناور" پر ځای "شناور" راغلی دی.
(۱۰) په چاپی دیوانونو او ټولو قلمي نسخو کې، پرته د "پ" له لومړۍ نسخې څخه د "رغبت" پر ځای "خوب" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دو تې" پر ځای "دو تم" راغلی دی.

نه دې فرض د خدای ادا کړه — نه سنت د پیغمبر
نه دې مرګ په زړه کې یادوی[1] — نه خواږی دې د محشر
اوده پروت یې دا دې نه زده — چې په خوالړم سفر
په هر دم درځه دروې — که پوهیږی دا بشر
هغه تور وېښته دی خه شول؟ — چې هم مښک وو هم عنبر
هغه قد دی مجنون بید شو[2] — چې چنار وُو هم[3] نښتر
تن دې درست زیړ وزبرشو — زړه دې نه شول روبر
تر پنجا وشسته تر پرشوې — ته لاځان بولې پسر[4]
نه دې ترس شی نه دې ویره — نه په زړه باندې اثر[5]
بلبل به نه وی لکه ته یې — هسې شوخ اوځیګر وړ
په غفلت دې عمر تېر کړ — نه ږهروشوې نه رهبر
عبادت دې په ریا شو — لکه ډک په لاکه وزر
له قلب[6] ناسره ګهر — پټ په زړوکې حجر[7]
له زړی په مېوه کې — درون سنګ بېرون ثمر
له پټ وي په دانه کې — سل اغزیه د شجر[8]
له سحر چې برپای کا — سحرګر او جادوګر
له تش صورت بې روحه[9] — چې تصویر کا مصور
له تش کڅوړې بې مغزه — میان خالي وی تن پرو

---

(۱) دامصری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده : " نه دې مرګ په زړه کې یادیږی ". اوده " خ " په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده :
" نه دی مرګ په زړه کې یادوی ".

(۲) دامصری په " پ " چاپ او " ب پ " چاپ کې داسې راغلی ده : " هغه قد دې مجنون بید شد ". د " خ " په لومړی نسخه کې " هغه قد د مجنون خه شو ".
اود " پ " په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده : " هغه قد دې مجنون بید شی ".

(۳) په " پ " چاپ کې د " همه " پرځای " یا " راغلی دی .

(٤) دابیت د " خ " په لومړی نسخه کې نه دی راغلی لومړی مصری یې په " ب پ " چاپ کې " تر پنجاه و پنځه تېرشوې "، په " ب " چاپ کې " تر پنځوس - تر پنځه تېرشوی "، د " خ " په دوهمه نسخه کې : " تر پنجاه تر پنجاه تېرشوی ". اود " پ " په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده :
" تر پنجه تر پنجاه تېرشوی ".

(۵) دابیت د " خ " په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۶) په " ب پ " چاپ کې د " قلب " پرځای " کلپ " راغلی دی.

(۷) د " پ " په دوهمه نسخه کې د " حجر " پرځای " خنجر " راغلی دی .

(۸) دابیت د " خ " په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۹) دامصری د " خ " په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده : " لکه تش صورت په روح کې ".

لکـــــــــه بې لاسه لستونی — سر تر پایه پای ترســـــــــر
لکـــــــــه تګ اودغه بازوی — په مرغانو کې دګـــــــــر (۱)
لکـــــــــه بې ټمله ناوې — چې په سر کاندې میـــــــــزر (۲)
تـــــــــر میز رلاندې چاځه زده — چې دختر دی (۳) که مـــــــــادر
نـــــــــه یې حسن نه جمال وی — غولوي خلق په زیـــــــــور
هـــــــــی له هسې فریبانو (٤) — لکه زورند چاودکـــــــــر
نیـــــــــم په مځکه کې دننه — نیم په سروي لکه نغـــــــــر (٥)
پـــــــــه دستار کې یې مسواک وی — تر بغل لاندې خنجـــــــــر
پـــــــــه ایرو کې پټ بخری — په وینو کې پـــــــــت ژور (٦)
پـــــــــه شپه وینې د مظلوم خوږی (۷) — سبا کینې په ممـــــــــبر
پـــــــــه زړه تور لکه تبې (۸) وی — په مخ سپین لکه قمـــــــــر
ددنیـــــــــا په طلب گرځې — خپل ځان بولي قلنـــــــــدر (۹)
کلیمـــــــــه په ژبه وایي — په زړه نه لري بـــــــــاور
پـــــــــه مثال د منافقو (۱۰) — نه مسلم وي نه کافـــــــــر
نـــــــــه مسلم وي نه کافر وی — نه پخلا نه مـــــــــر
پـــــــــریشان گرځي سر وهلی — کوی په کوی اودر پـــــــــه در
همیشه رفت وآمد کا (۱۱) — د زردار و په گـــــــــنه
پـــــــــه کوڅه د دنیا دار و — گوخورګي کا لکه خـــــــــر
اورنـــــــــګ زیب هم یو فقیر و — چې تویې یې وه په ســـــــــر
وتـــــــــویې وته یې شاګرد — چې قادر شو په افســـــــــر (۱۲)

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کی د "دګر" پرځای "دیګر" راغلی دی. (۲) په "پ پ" چاپ کی "خادر" راغلی دی.
(۳) په "پ" چاپ اود "پ" په دوهمه نسخه کی "وی" راغلی دی. (٤) د "پ" په لومړی نسخه کی "هیځ له هسې فریبانو"، په "پ پ" چاپ کی "هیځ توبه له فریبانو"، اود "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "هیځ توبه له هسې فریبه".
(٥) دابیت په چاپی دیوانونو کی داسی راغلی دی: "نیم په زمکه کی دننه نیم برسپره لکه نفر" اود "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "نیم برسپره لکه نفر" اود "خ" په لومړی نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کی یې دوهمه مصری داسی راغلی ده: "نیم په سر وی لکه زغر".
(٦) دابیت د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی نه دی راغلی اود "پ" په دوهمه نسخه کی د "ژور" پرځای "ژادر" راغلی دی.
(۷) دامصری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "په شپه مال د مظلوم وخوړی". (۸) د "خ" په لومړی نسخه کی "کودی" راغلی دی.
(۹) په "پ پ" چاپ کی "بولی ځان په قلندر"، د "خ" په لومړی نسخه کی "خسرو بولی قلندر"، د "خ" په دوهمه نسخه کی "خپل سر بولی قلندر"، اود "پ" لومړی نسخه کی "ځان بولی قلندر" راغلی دی.
(۱۰) په قلمی نسخو کی "منافقانو" راغلی دی.
(۱۱) دامصری د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "همیشه یې رفت امدی" (۱۲) دابیت د "خ" په دوهمه قلمی نسخه کی نه دی راغلی.

خـــــــــوي هومره فقيري ولا — چې خدنه و و ميســـــــــــــر
چـــــــــې فلك يې ياري وكړه — نوريې ملك كړ مسخـــــــــــــر
گـــــــــوره څه چاري يې وكړې — په عيال (1) د خپل پـــــــــــدر
وار پـــــــــه وار يې ترتيغ تېر كړ — د خورم تمام تـــــــــــبر
يـــــــــو تېر د خورم څه وُ — د پر عالم يې كړه بـــــــــــر
تمـــــــــامې جهان يې ونغړد (2) — چې يې لاس شو باندې بـــــــــر
پـــــــــه فريب فريب يې خپل كړه — بيجاپور او بهانـــــــــــگر (3)
بيـــــــــجاپور او بهانگر څه وو — لاجنجې او جنجـــــــــــاور (4)
هـــــــــم يې هند په دكه وا خيست (5) — هم كابل هم (6) پيښـــــــــــور
بيـــــــــايې ذكر شو په زړه كې — بادشاهي د هفت كشـــــــــــور (7)
لـــــــــه حرصه ورته هېڅ شوه — هم دا راهم سكنـــــــــــدر (8)
خيـــــــــال يې داوُ په خاطر كې — چې به خپل كړم بحر و بـــــــــــر
بـــــــــاري وړځ د څخه (9) لاړه — وخت پرې راغى مازديـــــــــگر (10)
نـــــــــه يې مراد د زړه حاصل شو — نه يې يخ كړ خپل تـــــــــــه تر
همـــــــــگي شوه څنې پاتې — كه يې ملك وُ كه لښـــــــــكر
خـــــــــالي لاس له دنيا ووت — لكه عينِ د روپزگـــــــــــر

---

(1) د "خ" په لومړي نسخه كې د "د" پرځاى "په" راغلى دى.
(2) د "پ" لومړى، دوهمه او د "خ" لومړي نسخه: "تمامې جهان يې ونغړ" او د "خ" په لومړۍ نسخه كې دا رنګه راغلى ده: "تمامې عالم يې ونغښت".
(3) د امسدى په "پ پ" چاپ كې دا رنګه راغلى ده: "بيجاپور او بهاگ نگر".
د "خ" په لومړي نسخه كې: "پنجاب پور او بهاگ نگر".
د "خ" په دوهمه نسخه كې: "پنجاپور بهانه گر".
او د "پ" په دوهمه نسخه كې: "پنجاپور و بهاك نگر".
او په مصوره نسخه كې: "بيجاپوره و بهاك نگر". راغلى ده.
(4) دا بيت په "پ" چاپ كې دا رنګه راغلى دى: "بيجاپور بهان گرځه وو لاچينجا و چينجاور".
"پ پ" چاپ: "بيجاپور بهاگ نگرځه وو لاجنجې او جنجاور".
لومړي مسرى يې په مصوره نسخه كې: "بيجاپور و بهاك نگرځه وه". د "خ" لومړي نسخې دا بيت دا رنګه راغلى دى: "پنجاب پور بهاك نگرځه وو لاچنجې چنچاور".
د "خ" په دوهمه نسخه كې: "پنجاپور بهان گرځه وو لاچنجا و چنجاور". او نومورى بيت د "پ" په دوهمه نسخه كې نه دى راغلى.
(5) په "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمې نسخې كې دا رنګه راغلى ده: "هم يې هند په دگه واخست"
او د "خ" په لومړي نسخه كې دا رنګه راغلى ده: "هسې هند په دكه واخست".
(6) په چاپي ديوانونو كې د "هم" پرځاى "او" راغلى دى.
(7) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه كې دا رنګه راغلى دى: "بيا يې ذكر شو په زړه كې هم دا راهم سكندر".
(8) دا بيت اوله دى نه وردسته بيتو نه په مصوره نسخه كې نه دى راغلى او دم نومورى بيت د "خ" په لومړي نسخه كې نشته.
(9) په چاپي ديوانونو كې د "د څخه" پر ځاى "د څخې" راغلى دى. (10) په قلمي نسخو كې "نماز ديگر" راغلى دى.

لـــــــه دنیایي هیڅ یونه وړه — مګر شویي یو څـــــــاد،
خـــــــوارحیران په ځمکه پریووت — بي بالین او بي بســـــــتر[۲]
نـــــــه پوزی شو تري دلاندي[۳] — نه ترلاندي شو تغـــــــر
دبنـــــــي[۴] په څپر خفیف شو — چې ثقیل وُ لکه غـــــــر
دسپـــــــلاب په مخ کې لاړ شو[۵] — لکه خس او(؟)، یـــــــا وزر
حـــــــق یې پاتې په ګردن شو — دسپاهي او دچاکـــــــر
اوس یـــــــې زه په روح دعا کړم — که یې خدای کا بهـــــــر ور
حـــــــق تعالی یې په نصیب کړه — شېرین حوض د کوثـــــــر[۷]
دجنـــــــت په خوشبویي[۸] — خدای دماغ کړه معطـــــــر
پـــــــه درست هند باندې[۹] حق وُ — هند یوشپه وه دی یولـــــــر[۱۰]
دذې لمـــــــر په روښنایي[۱۱] — تام هنـــــــد وُ منـــــــور
پـــــــه زړو یې خلق[۱۲] زیست کړ — نه څه خوف وُ نه خطـــــــر
خوچـــــــې مخ یې په غروب کړ — نور پیدا شو شور و شـــــــر[۱۳]
چـــــــې په نام[۱۴] داورنګ زیب وُ — وخورګاوه غه دفتـــــــر
اوس نـــــــوبت دشاه عالم دی — دورطور شو دیګـــــــر[۱۵]

---

(۱) دامسری په "پ پ" چاپ کی دهی راغلی ده: "مګرشیرې یوشاد" اوده "خ" په دوهمه نسخه کی دامسری دهی نهی ده: "مګردشویو یوشاد".

(۲) په چاپی دیوانونو کی دابیت دهی راغلی دی: "خوارحیران په ځمکه پریووت بې بالینه و بې بستر".
د "خ" په لومړی نسخه کی: "خوارحیران په ځمکه پروت وُ بې بالینه بې بستر".
د "خ" په دوهمه نسخه کی یې دوهم مصری دهی راغلی ده: "بې بالښته بې بستر".

(۳) دامسری په "پ پ" چاپ اوده "خ" په لومړی نسخه کی دهی راغلی ده: "نه شو تره لاندې"

(۴) د "خ" په دوهمه نسخه کی د "بنې" پرځای "بهنو" راغلی دی.

(۵) په "پ پ" چاپ کی "لاړو" راغلی دی.

(۶) په چاپی دیوانونو، د "خ" په لومړی نسخه اوده "پ" په دوهمه نسخه کی د "او" پرځای "وي" راغلی دی.

(۷) په "پ پ" چاپ کی: "حق تعالی که یې نصیب کا شه شیرین حوض کوثر". راغلی دی.
د "پ" چاپ کی دهی راغلی دی: "حق تعالی که یې نصیب کا شه شیرین حوض کوثر".
د "خ" په لومړی نسخه کی یې پرې نصیب کړه: "حق تعالی یې پرې نصیب کړه".

(۸) دامسری په قلمی نسخو کی دهی راغلی ده: "دجنت په خوشبویي".

(۹) د "خ" په دوهمه نسخه کی د "وُ" پرځای "دی" راغلی دی.

(۱۰) دامسری په چاپی دیوانونو کی دهی راغلی ده: "هندیوشپه وه دی وُ نمر". د "خ" په لومړی نسخه کی دهی راغلی ده: "هندشپه وه دی لونر".

(۱۱) دامسری د "پ" په لومړی نسخه کی دهی راغلی ده: "دده نمر په روښنایي"
اوده "خ" په لومړی نسخه کی دهی راغلی ده: "ددې لونر تر روښنایي".

(۱۲) په چاپی دیوانونو، د "خ" په دوهمه نسخه اوده "پ" په دوهمه نسخه کی د "خلق" پرځای "خلکو" راغلی دی.

(۱۳) دابیت په "پ پ" چاپ کی نه دی راغلی.

(۱۴) په چاپی دیوانونو کی "نوم" راغلی دی.

(۱۵) دامسری په "پ پ" چاپ کی دهی راغلی ده: "دور او طور بې شو دیګر"، اوده "خ" په لومړی نسخه کی دهی راغلی ده: "دورنور وشه دیګر".

خدای زده څه باندی شي پښه — چې عاشو شي که اختر (۱)
رنګارنګه بازی کاندي (۲) — دا آسمان دی بازیګر
ګهې تلخ شي لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر (۳)
چې څوک وشوه هغه وشوه — لابه کیږي مقدر (٤)
ما خو نوم داورنګ وا خست — دا احوال دی دهر
هر سړی د خپلې خونې — هم بادشاه دی هم سرور
هر چې اهل دنیا دي — واړه هسې دي اکثر

۸۲ — دا بیت ان دوو دراز وُ (۵) — ۱۰۵۶

رحمان وکړ مختصر
که د عشق لاره اغزنه ده هر ګور — د عاشق په پښو څپلۍ دي داور (۶)
که دیدن د ګلعذار په انتظار شي (۷) — زما ستړګې دی شبنم غوندې څاڅور
تیغ دا وسپنې محتاج د نرم آب دی — قرب وحلم یو په سل دی زیات تر زور (۸)
له لویي له سرکښی زما توبه ده (۹) — خدای څوک مه کړه د آسمان په څیر نسکور
خدای زده څه سودا به پښه په بازار شي — د بازار خبرې نه شي په خپل کور (۱۰)
دا همه واړه عاشق لره پیدا شوه (۱۱) — که تهمت که ملامت دی که پیغور
جفا جور ناز وکبر د خوبانو (۱۲) — ما په ځان دي قبول کړي لکه پور

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې دې رڼلی دی: "خدای زده څه چارې شي پښې — چې عاشو شي که اختر".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دې رڼلی دی: "خدای زده څه بازی پښه — چې عاشو شي یا اختر".
او په چاپي دیوانونو کې دوهمه مصرې دې رڼلی دی: "عاشورا شي که اختر".

(۲) دا مصرې په "پ" چاپ کې دې رڼلی ده: "رنګارنګ بازی کاندی". "پ، پ" چاپ: "رنګارنګي بازی کاندی".
د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې او د "ب" په دوهمه نسخه کې دې رڼلی ده: "رنګارنګ بازی کاندی".

(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې دې رڼلی دی: "ګهې تلخ شي لکه زهر — ګه شیرین لکه شکر".
په "پ پ" چاپ کې: "ګاهې تلخ شي لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دې رڼلی دی: "ګهې تلخ شي ګاهې زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دې رڼلی دی: "ګهې تریخ شي لکه زهر — ګاهې شیرین لکه شکر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې دې رڼلی دی: "ګاه تریخ شته لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی رڼلی. لومړۍ مصرې یې په قلمي نسخو کې دې رڼلی ده: "چې څوک وشوه هغه وشوه".

(۵) د "پ" دوهمې نسخې: "دا بیان دوو دراز وُ ده".

(۶) دا غزل په مصورې نسخه کې نه دی رڼلی او دې بیت دوهمې مصرې په "پ پ" چاپ کې دې رڼلی ده: "د عاشق په پښو کې دی څپلۍ داور".

(۷) دا مصرې په چاپي دیوانونو کې دې رڼلی ده: "که دیدن دیار مونده په انتظار شي".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی رڼلی او دې بیت دوهمې مصرې د "پ" په لومړۍ نسخه کې دې رڼلی ده: "قرب وحلم یو په سل دی تر زور".

(۹) دا مصرې د "خ" په لومړۍ نسخه کې دې رڼلی ده: "که لویي ده که سرکښي زما توبه ده". او د "خ" په دریمه نسخه کې دې رڼلی ده: "له لویۍ له سرکښي مې توبه ده".

(۱۰) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی رڼلی.

(۱۱) په "پ" چاپ کې د "شوه" پر ځای "دی" رڼلی دی.

(۱۲) دا مصرې په "پ پ" چاپ کې دې رڼلی ده: "نانوجور وکبر د خوبانو". او په "پ" چاپ کې دې رڼلی ده: "جفا ناز وجور وکبر د خوبانو".

راحت بې زحمته نه دی چا موندلی (۱)
غم ښادي دي ددې دهر خورا وورور

۸۳
لکه غوښ په خپل اولاد وي پلار اومور

۱۰۶۵
هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم (۲)

پس له مرګه که څوک ارت غواړي خپل ګور
که حق وایم هومره ارت دې بویه کور (۳)

تر ځان زیاته کمه چارخه په کار نه ده
ځان په لوښت کړه چې دې خوښ اوبه ده سور

چې جامه د چا کوتاهه یا اوږده شي
ورکاوه شي هنرمند لره پیغور

هر سړی چې په حساب کې تیر وبیر شي
ملامت پرې وایه کیږي لوړ د لور

چې لایق د ملامت او د تهمت شي
ځای لري که بې عزت شي هم سر تور

چې عزت حرمت یې نه وي په جهان کې
هغه هسې ژوندون وسوزه په اور

بې عزت سړی به خوښ د هیڅا نه وي
مګر هسې بې عزت وي ځینې نور (۴)

خپل مجلس یې تر جمله مجلسه خوښ وي
په هر ځای چې سره جمع شي ځمسور (۵)

هر هم جنس له خپله جنسه سره خوښ وي (۶)
نر یب کاهره کښیده په خپل اغوږ

نابینا په خپله سیمه کې بینا وي
بینایان په پردی ملک شي کروکور

که ته نه یې بدکردار سړی بدکرداره بدعمله
کښیدی منه بدکردار سړی په غور (۷)

درست صورت دیوه نوک په درد درمند شي (۸)
وران شي ښهر دیوه سړي په توره

چې یوغابن په خوله کې زور پرې شي یا ووځي
درسته خوله پرې بدنمایه شي هر ګور (۹)

---

(۱) دامسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: " راحت نه دی بې زحمته چا موندلی ".
د "پ" په دوهمه نسخه کې نومړی مسری داسې راغلی دی: " راحت نه دی چا موندلی بې زحمته ".

(۲) دامسری په "پ" چاپ، د "خ" په لومړی نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: " رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ دی ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: " زه رحمان هسې په خپل یار باندې غوښ غوښ یم ".
د "پ" لومړی نسخه: " زه رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم ".

(۳) د "پ" لومړی نسخه: "پس له مرګه که ارت څوک ګڼي خپل ګور که حق وایم هومره ارت بویه کور ".
په مصوره نسخه کې لومړی مسری داسې ده: " پس له مرګه که خوارت کوي خپل ګور ".

(۴) "ق" چاپ: " بې غیرت سړی به خوښ د هیڅا نه وي مګر هسې بې غیرت وي ځینې نور ".
د "خ" په لومړی نسخه کې د "ځینې نور" پرځای "خم خور" راغلی دی.

(۵) د "خ" لومړی نسخه: "په هر ځای چې سره وي ویشي ځلور". د "پ" لومړی نسخه: " په هر ځای چې وبله ورشي خمسور ".

(۶) دابیت اوورپسې ټوله غزله په مصوره نسخه کې نشته، چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده: "هر هم جنس له خپل هم جنس سره جوړه وي".
د "خ" لومړی اود دوهمه نسخه: "هر هم جنس له خپله جنسه سره جوړ وي".

(۷) دابیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ اود "خ" په لومړی نسخه کې نشته. د "پ" په لومړی نسخه اوخ په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی "که ته نه یې بدکردار وبدکردار کاهه کښیدی منه بدکردار سړی په غور". اود "خ" په دوهمه نسخه کې دابیت داسې دی: " که ته نه یې بدکردار ه بدعمله کښیدی منه بدکردار سړی په کور ".

(۸) دامسری د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۹) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

یوسړی چې په کورمه کې دچا کرم شي
واړه ګرم کاکه پنځه دي که څلور (۱)

بدکړدار زوی پیدا مه شه له موره
ابته کاندي ناموس دپلار ومور

هر څوك خپله خوشحالي له خدایه غواړي
باري (۲)، نه شي دغه کار په زرو زور

خدای په خپل قدرت څوك لوی وځوك هلك کړه
نه چې هر بنهر دیلی شي یا لاهور

د تهنګو پورونه هر څوك وبله کاندي
بخت هیچا ورکړی نه دی ځبله پور

دچا تاج په سر زرین خنجر ترملا وي
دچا پند په سر په ملا تومبلی لور

څوك په آس د پاسه سوري توغ دوړاندې
څوك ښیرکلی ګرځاوه شي په خره سور

ای ریحمانه دخدای نوم به چا وانخست
که دخدای چاري په پلار شوې یا په مور

۸۴ ۱۰۸۶

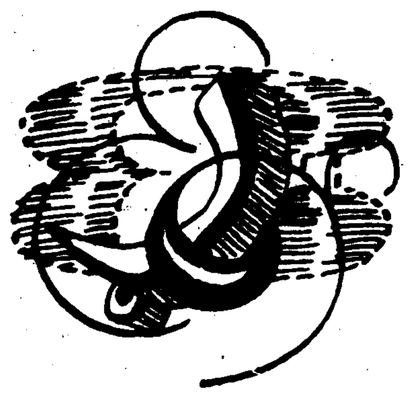

یوساقي بل یار دریم مطرب سره یوځای شول
زړه مې په نغمو نغمو سوری کړ مطربانو

څه شوکه یې یوورځ خراب (۲) دل مې تري قربان شه
زړه یې له ګوګله په شتاب راځه یووړ

تا دې خواږه آلو دوستر ګو خواږه راځه یووړ
لبو (۳) دې لذت د میوناب راځه یووړ

نه مې اوښکې پاتې شوې نه صبر په صورت کې
دیږې بې صبرۍ د مخ آب راځه یووړ (۴)

زړه مې په نغمو نغمو سوری کړ مطربانو
عقل ساقیانو په شراب راځه یووړ (۵)

یوساقي بل یار دریم مطرب سره یوځای شول
زړه یې له ګوګله په شتاب راځه یووړ

څه شوکه یې یوورځ خراب (۶) دل مې تري قربان شه
نور چاوري نه دی خپل احباب راځه یووړ (۷)

---

(۱) چاپی دیوانونه : " یوسړی چې په کورمه کې دچا بدشی . واړه بدشی که پنځه دی که څلور".
(۲) د "خ" دوهمې نسخې کې "موندې نه شي" راغلی دی.
(۳) په چاپی دیوانونو کې "شوندې" راغلی دی.
(۴) "ق، ګ" چاپ : " دیږې بې صبرۍ مې د زړه آب راځه یووړ".
"ق" چاپ : " دیږې بې صبرۍ مې د مخ آب راځه یووړ".
"پ، پ" چاپ : " دیږې بې صبرۍ دې د مخ آب راځه یووړ".
(۵) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . "پ، پ" چاپ کې لومړی مصرع داسې ده : "زړه مې په نغمو نغمو سوری کړ مطربانو" "ق" چاپ : " زړه مې په نغمو سوری سوری کړ مطربانو".
(۶) په چاپی دیوانونو کې "خسته" راغلی دی (۷) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

خط دې تور حرفونه مخ دې پانې دکتاب کړې[1]
شغل دکتاب دې بل کتاب را څخه یوړ[2]

هر اسباب چې ما څخه دزهد دپرهېز وُ[3]
وارِه تا دحسن په اسباب را څخه یوړ[4]

۸۵ — ۱۰۹۴

کړی مارِ ماښام پرې زړه کې نقش دمحراب وُ
ستا آبرو یو نقش دمحراب را څخه یوړ

خراب زړه[5] مې ددلبر وهوا یوړ
دهوالله وړیو چا زده چې چا یوړ

گوښې گوښې ښایسته مې زړه وکانې
زه وکوم یوه ته وایم چې تا یوړ[6]

چې مې زړه لره دتورو زلفوځای غوښت[7]
هغه زړه را څخه دېرې ژړا یوړ

دسپلاب په مخ کې کله دچا خوب شي
شېرین خواب را څخه دېرې ژړا یوړ

هغه رخت چې مې د صبر د سکون وُ
هېڅ رانه کړ هوشانو وپرېږدیو یوړ

هغه عقل چې یې لاف دخود رایۍ کړې
په یوه پیاله د میو مینا یوړ[8]

کې یې یوړ خسته دل مې تر یې قربان شه
نا آشنا وُ وړی نه دی آشنا یوړ[9]

۸۶ — ۱۱۰۲

هېڅ ناحق پرې شوی نه دی که حق وایم
معشوقې درماښام زړه په رضا یوړ

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "دی" او د "خ" په دې وارِه نسخو کې "شوی" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ:
"شغل دکتاب دې خورد وخواب را څخه یوړ".
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "دشرم یا دننګ وُ"
او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "زهد وتقوی" راغلی دی.
(۴) "ق،ک" چاپ: "وارِه ستا دحسن دې سپلاب را څخه یوړ".
(۵) په قلمي نسخو کې "دل" راغلی دی.
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په "ق،ک" چاپ کې لومړی مصرې داسې دی:
"چې مې زړه مینه په تورو زلفوکړله".
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی:
"هغه عقل چې یې لاف دخود رایۍ کړې په یوه پیاله یې وارِه لما یوړ".
د "خ" لومړی نسخه: "هغه عقل چې یې لافی دخودی کړې".
(۹) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ع

لکه کاندي په کوتر و نظر باز
هسې زه يم د دلبرو نظر باز

زه ونورچاته خبرې دراز نه کړم[1]
بې هغوچې موی[2] مژکان لري دراز

بل بادشاه لره محال دی ملک دزرونو
مګر مخ دچا محمود شي خال ايا ز[3]

ستا تر[4] زنې ترسيب پورې راښکاريږي
نوري زنې د خوبانولکه پيا ز[5]

د تصوير له ګلو طمع دبوی مه کړه
بې وفادي واړه تُرکي دمجا ز[6]

هغه يار که په خپل ناز خوښ وخرم دی[7]
زه هم خوښ يم هميشه دياره په نا ز

هميشه مې لاس نيولی دی دعا[8] کړم
چې مدام دې دياره ناز وي زما نيا ز

که څوک آه وفرياد نه کړي په عشق کې[9]
زه په عشق کې دغه کار ګنهم غما ز

بنادي هرچيرې دغم په اندازه وي
هسې غم دی د بنادی په اندا ز[10]

نيستی واړه[11] دهستی په دنبال ګرځي
نه په وبږي په اوبو کې تش جها ز

دا قاعده ده لکه لوړهومره ژور وي[12]
يوصورت دی هم نشيب شي هم فرا ز

چې يکسان گوري هم شاه وهم ګدا ته[13]
هسې يار دی د ان غريب نوا ز

---

(١) په چاپي ديوانونو کې دامصرې داسې راغلې ده : "زه ونورچاوته دراز خبرې نه کړم". (٢) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دوی" راغلی دی.
(٣) د "خ" لومړۍ نسخې دامصرې داسې راغلې ده : "مګر مخ دچا محمود حال دا يا ز" او په همدې مصرې کې د "شي" پرځای د "پيښور" په چاپي ديوانونو ، مصوره نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کې "وی" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "تر" پرځای "د" راغلی دی.
(٥) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی : "ستا دزنې ترسيب پورې ښکاريږي نوري ترکي او خوبانې لکه پياز".
(٦) دامصرې په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده : "له منقوشو مرغونه خبرې آواز". (٧) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "وی" پرځای "دی" راغلی دی.
(٨) په مصوره نسخه ، د "خ" لومړۍ نسخه ، د "پ" دوهمه نسخه ، په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې د "دوعا" پرځای "خواست" او "ق ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.
(٩) دامصرې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده : "که څوک آه وفريا دونه کړي په عشق کې". (١٠) دامصرې په چاپي ديوانونو کې داسې ده : "هسې غم دی د بنادی په اندا ز".
(١١) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "واړه" پرځای "هرچيرې" راغلی دی. (١٢) دامصرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "دا قاعده ده لکه لوړهومره په حُور وی".
(١٣) دامصرې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده : "چې يکسان گوری وشاه دوهم گدای ته". په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : "چې يکسان گوری هم شاه ته هم گدا ته".

که بې ځایه زرکې نه وسکی آواز — نه صیاد ځنی خبر وُ نه شهباز (۱)
سکه له دې خبرې هسې معلومیږي — خپل صورت دی هرسړی لره غماز (۲)
د منصور وحال ته گوره حال یې څه شو (۳) — خدای دې فاش دهیڅانه کاندې پټ راز
د بغه د بغه که وروستی عقل ډوبی وی — د انجام خبرې نه شي په آغاز
نیک عمل د علمانو (۴) نیک فرزند دی — خدای خوک مه کړه شراب خور او قمارباز
چې فرزند یې شراب خور او قمارباز شي (۵) — نور یې کافی شي د پلار په خونه سازه
خدای له هسې زاهو زاده امان راکړه (۶) — چې بې دین بې دیانت شي بې نماز

۸۸ — ۱۱۲۲

چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دا دې شعر دی د صالح نامه که اعجاز

بد اختر به نیک اختر نه شي هرگز — مرغ چوچه به در گوهر نه شي هرگز (۷)
که مکان یې په آسمان دی (۸) غزا وشوه — ستاره به شمس و قمر نه شي هرگز۔
که یې اصل له یوې څمکې وي څه شو — بید به سرو صنوبر نه شي هرگز
که همه عمر باران ور باندې ووري — خس به گل د پیغمبر نه شي هرگز (۹)
له نااهلو د فاطمې وه مه کړه (۱۰) — گنده نل به نیشکر نه شي هرگز
که تور غرله ځایه خوزي وبه خوزي (۱۱) — ولې نور به مقدر نه شي هرگز

۸۹ — ۱۱۲۹

د ان نامه پرباب چې وشوه هغه وشوه
مکرر (۱۲) به دا دفتر نه شي هرگز

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې دا سې راغلی دی: "هم له دې خبرې هسې معلومیږي خپل آواز دی هرسړی لره غماز".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا سې راغلی دی: "څکه له دې خبرې هسې معلومیږي چې خپل صورت دی هرسړی لره غماز".
(۳) د "پ پ" چاپ کې د "څه شو" پر ځای "څه دی" راغلی دی.
(۴) په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "عالمانو" پر ځای "عاملانو" راغلی دی.
(۵) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۶) دا سړی په "پ" چاپ کې دا سې راغلی دی: "خدای له هسې زاوزاده امان وکړه".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او د دې بیت دوهمې مصرې "مرغ چوچه" په چاپي دیوانونو کې "مرغ چوچ" د "خ" لومړۍ نسخه کې "مرغچی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مرغ بچه" او د "پ" په دوهمه نسخه کې هم "مرغ بچ" راغلی دی.
(۸) په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "دی" پر ځای "وی" راغلی دی.
(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مصرې یې د "خ" په دوهمه نسخه کې دا سې راغلی دی: "خس به گل صنوبر نه شی هرگز". او لومړۍ مصرې یې د "پ پ" چاپ کې دا سې راغلی دی: "که همه عمر باران ور باندې وشی".
(۱۰) په "ونه کړې" راغلی دی.
(۱۱) دا سړی د "پ" په لومړۍ، دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا سې راغلی دی: "که تور غرله ځایه کوزی وبه کوزی".
دا ټول بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا سې راغلی دی "که تور غرله ځایه گرځی وبه گرځی ولې تور به مقدر نه شی هرگز".
(۱۲) د "پ" په دواړو نسخو کې د "مکرر" پر ځای "مکدر" راغلی دی.

پښته سپين سترګی تاريکی غابن کنډس
نه وکاږی د دنيا له چار و لاس

په هرطور (۱) چې يې مومې پسې درومې
نه په چپ لوری صرف کړې نه په راس

يو وپښته دعقيدې دی په تن نشته
سر تر پايه هسې ډوب (۲) يې په وسواس

خدای رازق بولې او رزق بولې له کسبه
په داشناخت وځان ته والی حق شناس

هسې رنګ په بدصفت يې موصوف شوی
چې هيڅ نه پوهيږم ناس يې که خناس (۳)

په دويمه کې به ورته شې تر توحيده
که پيشوا کړې همتر خضر همتر الياس (٤)

وا په زهر وقاتل نغری که پوهيږې
که سيوالې خدايه نغری هر انفاس

امر دادی چې له ځانه لاس کوتاه کړې
اوکه نه وی خپسر وګنه مواس (٥)

خير دادی چې له شره وجار وځې
په داچاروکې هيڅ نشته کوزوپاس (٦)

که زما ويل دروغ ياکوزوپاس وی
ته پخپله په خپل زړه وکړه قياس (۷)

له سره يه غرض وا په سړی توب دی
نه چې پټ وی دسروزرو په لباس (۸)

خه په دا به عراقي او ترکي نه شي
که په خړه باندې خوک سوزشي که په آس (۹)

---

(۱) په قلمي نسخو کې "په هرطور" راغلی دی.

(۲) د "پ" په لومړی نسخه کې "دوب يم" راغلی دی.

(۳) دا بيت په "ق ،ک" چاپ ، اود "خ" په لومړی نسخه کې نشته ، په نورو چاپي ديوانونو کې دغسې دی :
"هسې رنګ په مذبذب صفت موصوف شوی نه پوهيږم چې ناس يې که خناس".
د "پ" په لومړی نسخه کې يې دومره بدلون راغلی دی : "چې هيڅ نه پوهيږم ناس يې که خناس"

(٤) له دې بيت نه وروسته بيتونه په "ق ،ک" چاپ کې نشته.

(٥) د "خ" په لومړی نسخه کې دا بيت نشته.

(٦) د "خ" لومړی نسخه : "امر دادی چې له ځانه وجار وزې په داچارې کې هيڅ نشته کوزوپاس".

(۷) د پښتو چاپي ديوانونه او قلمي نسخې : "ته پخپله په خپل زړه کې وکړه قياس".

(۸) د "خ" لومړی نسخه : "له سره يه غرض دا په سړی خوی دی نه چې پټ وی زرد مسو په لباس".
د "پ" لومړی نسخه : "له سره يه غرض دا په سړی هوس دی نه چې پټ وی مس دزرو په لباس".
د "پ پ" چاپ : "که سړی يې غرض دا په سړی هوش کا نه چې پټ وی د سروزرو په لباس".

(۹) د "خ" لومړی نسخه : "که دخړه په سرسړی وی د آس".
د "پ" په لومړی نسخه او "خ" په دوهمه نسخه کې : "که دخړه پوسړسړی يې کړی د آس".
مصوره نسخه : "که دخړه په سر سړی سوزشی که د آس".

دتشنه خوله اوبو سره مطلب وي — نه تش اپنی بې اوبو د زروطاس[1]
هر زاهد چې په ریا زهد نازبن ي — د خربښت گومان یې کړي په اماس
دا زما عاجزامید دی که رب کاندي — په قیامت به مې شفیع شي خیرالناس[2]

٩٠ — اې رب تاله نه ګه څه کاردی خو دین دی[3] — ١١٤٥
نور کارونه بې وفا دي بې اساس

تر شو درست عمر زما په داهو س — که مې وپوښتې چې څوك یې یا څه کس[4]
یو پرسش د هغه یار مالره بس کا — چې څه کس وي خو یې یوه وپناوي بس[5]
هزار حیف دی چې په هر نفس تري تښتم — هغه لورته چې مې تله دي هر نفس
چې یې زه په هر نفس له خدایه غواړم — هغه کله کله وینم په د بر پس[6]
که یو خس وي په محتاج و لکه کرو رشي[7] — خدای دې نه کا څوك محتاج دیوه خس
هر مرغه په خپله جاله کې همای دی — که کارغه که مښګیرك دی که ققنس
که شهباز له سینه ده د تنزري — عنکبوت له سینه ده د مګس[8]
خو چې خاورو له ورشي برابر شي — که چاغوندی وي اغوستی که اطلس[9]

٩١ — هم هغه یې ژړوي چې خندوي یې[10] — ١١٥٤
نور څوك نشته د رنځ فریاد رس

که څوك فخر کا په ننګ او په ناموس — دا په عشق کې نه ارزي یو فلوس[11]
که اغوستی یې زري جامې وي خه شو — ګنه یا مرغ زرین دی یا طاؤس[12]

---

(١) د "پ" لومړی نسخه : " نه تش بې اوبو د سیمو زروطاس".
مصوره نسخه : " نه چې تش کهټوری د سیم وزروطاس".
(٢) دا بیت د "ق" چاپ نه نقل شو.
(٣) د "خ" په نسخو کې د "دین" پر ځای "خدای" راغلی دی.
(٤) دا غزل په "ق ،ک" چاپ کې نشته.
(٥) "پ" چاپ : " که څه کس وي خو یو ویله ورله بس".
د "پ پ" چاپ : " که څه کس وي خو یو وار وی ورله بس".
"ق" چاپ : " که څه کس وي خو یو حرف ورله بس".
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " چې څه کس وي خو هم یو دې دی بس".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې څه کس وي خو په یو ولی وی بس".
(٦) د "خ" لومړی نسخه : " هغه کله کله وینم په د بر پس".
(٧) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته ، په چاپی دیوانونو کې لومړی مصرع دا ډول ده : " که یو خس وی په محتاج و لکه غرایشی".
(٨) د "خ" لومړی نسخه : " که شهباز له تا به ده د تنزري عنکبوت له تا به ده د مګس".
(٩) په "پ" چاپ کې "چا اطلس" ، او د "پ" په لومړی نسخه کې "یا اطلس" راغلی دی.
(١٠) چاپی دیوانونه : "هم هغه مې خندوی چې ژړوي مې بل څوك نشته د رنځ فریاد رس" او د "پ" په لومړی نسخه کې "نور څه نشته" راغلی دی.
(١١) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته
(١٢) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، او لومړی مصرع یې د پښتو په چاپی دیوانونو کې داسی راغلی ده : " که اغوستی یې زرین لباس وی خه شو".

که یې تاج وي په سر اینبی غزا وشوه — په نظر زما هدهد ی یا خروس (۱)
نه یې فهم اوفراست وي نه یې عِلم — خالی نقش لکه عکس د معکوس (۲)
نه یې مغز نه دانه وي په خرمن کې — عبث هسې په سر لوني واړه بوس (۳)
د مجازله اهله طمع د خیر مه کړه — تامي شر او شدت دی دا لوس (٤)
ودانې یې همه واړه ویراني ده — راشه وګوره مانی د کیکاوس (٥)
که زما په ګفتګوی کې زیات و کم وي — څوك دې ګډ کا په دا بنهر کې جاسوس (٦)
ساقي جام او باده راوړه چې بې خود شم — خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس (۷)
که څوك وغواړي تمامه دنیا واړه — زما یار غوندې به نه وي بل عروس (۸)

۹۲ — ۱۱۶۵

حسن د یار وینم په پرده کې (۹)
نه پتهږي نور د شمع په فانوس

ورځه بلند مقام دی د اخلاص — چې جهان واړه غلام دی د اخلاص (۱۰)
که له څمکې و آسمان ته خاته ګران دی (۱۱) — دا سفر په یوه ګام دی د اخلاص

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . (۲) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مخلطه نسخه کې نشته ، لومړی مسري یې په "پ" چاپ کې دې راغلی ده : " نه یې فهم فراست دی نه یې عقل". او د "پ پ" چاپ کې دې راغلی ده : "نه یې نقش او فراست دی نه یې عقل".
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، دوهمه مسري یې په "پ" چاپ کې دې راغلی ده : "عبث هسې خالی لونی په سر بوس".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مخلطه نسخه کې نشته ، د "پ پ" چاپ کې دا بیت دې راغلی دی :
" د مجاز له یاره طمع د خیر مه کړه — تامی شر او شدت دی یا سالوس"
د "پ" لومړی نسخه "د مجاز له یاره طمع د خیر مه کړه — تامی شر او شدت دی له او الوس".
اود "خ" په لومړی نسخه کې یې لومړی مسری دې راغلی دی : " د مجاز له اهل دله طمع مه کړه".
(٥) په چاپي دیوانونو کې د "کیکاوس" پر ځای "قیانوس" راغلی دی ، او دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مخلطه نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مخلطه نسخه کې نشته او دوهمه مسري یې د "خ" په لومړی نسخه کې دې راغلی ده : "څوك دې وکه په دا بنهر کې جاسوس".
(۷) دا بیت د "پ" په مخلطه نسخه کې نه دی راغلی ، دا بیت په "پ" چاپ او مصوره نسخه کې دې راغلی دی : " ساقی جام د باده راوړه چې بې خود شم — خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس".
په "ق ك" چاپ کې : "ساقی جام د میو راکړه چې بې خود شم — خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس". په "پ پ" چاپ کې : " ساقی جام د میو راکړه چې بې خود شم ـ خدای دې مه کړه په خودۍ کې محبوس". د "خ" په لومړی نسخه کې لومړی مسری دې راغلی ده : " ساقی جام د باده راوړه چې په خود شم ".
(۸) دا بیت د "پ" په مخلطه نسخه کې نشته ، د "خ" په لومړی نسخه کې د "بل عروس" پر ځای "یک عروس" راغلی دی (۹) د پښتو په چاپي دیوانونو اود "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسری دې راغلی ده : " رحمان حسن د یار وینم په پرده کې".
(۱۰) غزل په مصوره نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ اود "پ" په لومړی نسخه کې دا بیت دې راغلی دی : " خه عجب بلند مقام دی د اخلاص — چې جهان واړه امام دی د اخلاص".
اود "پ" په دوهمه نسخه کې د "مقام" پر ځای "مکان" راغلی دی . (۱۱) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې دې راغلی ده : " له دې څمکې و آسمان ته خاته ګران دی ".

چې خبرکا مخلصان له غیبه علمه[1] — دا همه واړه الهام[2] دی د اخلاص

د رواج اورسم عمر مدام نه وي — لکه[3] عمر چې مدام دی د اخلاص

بې اخلاصه د اسلام حلاوت نشته — که اسلام دی خو اسلام دی د اخلاص[4]

څه عجب دی که مستان تر ې چاپېر ناوي — هر ساقي څخه چې جام دی د اخلاص[5]

څه عجب دی که همائي په دام نښلي — هر صیاد څخه چې دام دی د اخلاص

پس له مرګه به دا مهر واخلاص نه وي — که اخلاص کړې نن هنګام دی د اخلاص[6]

۹۳ — د [ز]ړه کلام په دا سبب شیرین دی — ۱۱۷٤

چې پې هر کلام ، کلام دی د اخلاص

که ترستوني دې شي ګوټ له جام خاص — هغه دم به شي د غم له شپبو خلاص[7]

تل په سپینه جامه تکی بدلیده شي — ته د اعامې چارې مه کړه خاص الخاص

که دوبي ننګ ځان ته ، یو لقمه کړې — زر به را وړې په تحقیق سره غواص

په لباس به دې آسان په صورت ګران شي — مشکلات به دې اسان شي له اخلاص

که نغمه د محبت په غوږ و واورې — په فلک به شي زهره غوندې رقاص

معنوي صورت پیدا کړه که مېړه یې — فایده څه ده د بوتانو له اشخاص

د بل څیز په خاصیت به هغه ګورې — چې خبر نه وي د مینې له خواص

۹۴ — چې تار چه ور ځینې رخت د مینې نکه — ۱۱۸۲

فهم دا راوسه [ز]مانه له رصاص

که ګوهر د عشق په لاس را ګړې غواص — بیا هاله یې دی له ما سره اخلاص[8]

په کاله به د رقیب غمونه زور شي — که مې یار کاندې حساب له خاص الخاص

---

(۱) دا مصرې په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " چې خبر کا مخلصان له علم غیبه ".

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې " اعلام " راغلی دی .

(۳) په قلمي نسخو کې "ګکه" راغلی دی .

(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو کې یې لومړۍ مصرې داسې ده : " بې اخلاصه حلاوت د اسلام نشته ".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " بې اسلامه د اخلاص حلاوت نشته ".

(٥) دا بیت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او لومړۍ مصرې یې په "پ" چاپ کې داسې ده : " څه عجب دی که مستان وی تر ې چاپېره ". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " څه عجب دی که مستي یې دی له جوړه ".

(٦) دا بیت د "ق ،ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته خو لومړۍ مصرې یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " پس له مرګه چې دا مهر اخلاص نه دي .

(۷) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی ، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته .

(۸) دا دوا ړه یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی ، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته .

پەکمند دمستي مينې دخوبانو
بندي مەکړې خدای دحشرە پورې خلاص

٩٥
اې چې يې د پاك الله پە دربار خاص
پە ﷺ باندې نظر دکرم وکړې
١١٨٦

ساقي راکړە تە وماتە جام درقص
زە آرزو پە زړە لرم مدام درقص
دە وې اوس بە دخوښۍ ساعت پە تاشي
مغنی راکړ وما پيغام درقص
مسقي(١) علم خپل استاد راتە تعليم کړ
راښايې کرهر تار مقام درقص
سرې پاس ترڅە فلکە څرگندېږي
چې پە چاوشي ارشاد اعلام درقص
چې جلوە پرې د محبوب لە لورې کېږي
هرگز نشتە پە هغە اشام درقص
لياقت يې هروگړي څخە نشتە
پە لايقو باندې وې انعام درقص

٩٦
خوښې سا پە وجود نشتە عبدالرحمانه
حقيقت بە هومبړې نە کە تام درقص
١١٩٣

ض

٩٧
زما ﷺ دعشق پە درد کې هسې خوښ يم(٤)
چې مې نشتە پە دوا باندې غرض(٥)
١١٩٩

کلە تە نە کړې پە بل چا باندې غرض
بل بە هم نە کا پە تا باندې غرض(٢)
کە گدای دبل پە غولي غرض(٣) نە کړي
سپی بە نە کا پە گدا باندې غرض
پە ساحل کشتی دهيڅا نە دوبيږي
کە څوك نە کا پە دريا باندې غرض
خلوتيان پە خپل خلوت کې فراغت دي
درسوادی پە رسوا باندې غرض
دادنيا پە احمقانو ودانە
دافانە کا پە دنيا باندې غرض

---

(١) پە اصل نسخە کې پە هدې ډول ليکل شوی دە . (٢) دا غزل پە مصورە نسخە کې نشتە ، دوهمه مصری يې پە "پ" چاپ او "ق" بمبئی چاپ کې راغلی دی . "بل پە هم نە کا نو کە پە تا باندې غرض".
(٣) د "خ" پە لومړی نسخە او "پ" پە دوهمه نسخە کې "گدا" راغلی دی. (٤) دا مصری د "خ" پە لومړی نسخە کې راغلی دە : "زە رحمان بە دانا کام کوم تو قومە". (٥) دا مصری د "خ" پە دوهمه نسخە کې راغلی دە : "چې مې نشتە پە بل چا باندې غرض".

په دربار کومه د سنګلي ډله بر عرض — په هر دم په هر ساعت مقرر عرض[1]
که قبول شي د مولا په پاك دربار کې — دا په روی د شاه نبی پیغمبر عرض
په مانند د ګړیال په پنځه وخته — په شورش د غه له خوف د سفر عرض
بې خاوند ه دکار (و) کله څه کېږي — څه که کار ته همیشه که قلندر عرض

۹۸ — دا د ځان بې نبي کله د رخښتن ته — ۱۲۰۴
شوی کولی د بل نکاره سراسر عرض

که مې یار په دیدن سر غواړي عوض — و رقربان شه چې دله بر غواړي عوض
چې هستي واړه نیستي کاندي واصل شي — ګند کچکول دې قلندر غواړي عوض
د دوهمې په اوربه څه خاجت موقوف وي — عاشقي ترې خاکستر غواړي عوض
خپل صورت ورته بافه کړه ته د مشکو — یار مجنون لره عنبر غواړي عوض
دلباس له سنګلیو طمع بوسه مه کړه — د بوسې په درکړه زر غواړي عوض
د دې دهر له تګې وبړه وکړه — د کمتری په ځای بهتر غواړي عوض
د عشق د رخه په اسانه لوسته نه شي — په دا ځای کې زیر و زور غواړي عوض

۹۹ — په یو ځله به تر ې خلاص نه شي د ګمانه — ۱۲۱۲
سر و مال دې مقرر غواړي عوض

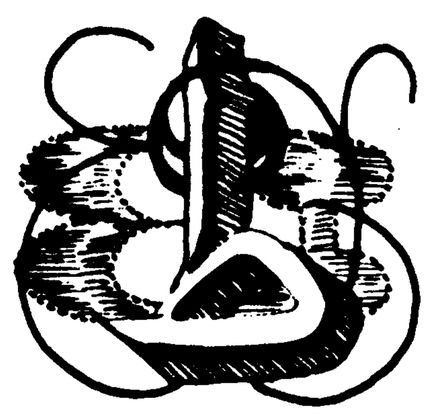

مع مه کړه په دنیا کې د نشاط — بیا به نه مومې نشاط په دا بساط[2]
لکه د اغله بیا به هسې ځنې د رومې — دا جهان دی د هر ویو یو رباط[3]
تر هر ګام لاندې کوهی دی د دې دهر — اینبی بویه هر قدم په احتیاط

---

(۱) دا د دوا د غزلی د "خ" له دوهمی نسخی نه نقل شوی.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کی نشته.
(۳) دا بیت په چاپی دیوانو نو او د "پ" په دوهمه نسخه کی دا سی راغلی دی: "لکه د اغلې بیا به هسې ځنی د رومې دا جهان د هر د انو دی رباط".

وداناوته په داجهان سنکارپږي — هم جنت اوهم دوزخ اوهم صراط
په عاشق به هیڅ دهشت درقیبانه وُ — که یې نه کړی له خوبانو اختلاط
له کم ذات بې دیانته بې نمازه — طمعه مه کړه دنیکی دیوقیراط[1]

١٠٠ غم دترکو تررواج هسې چاپېرشو[2] — ١٢١٩
لکه وسکنې جامه په چاخیاط

نن نگار وماته راکړ دیاری خط — وې یې واخله دامې دی دلدارۍ خط[3]
دغمازله دوراهی تراهي وکړه — ځای به بایاې دمکارپه جواری خط
چېرې نه وې چې یې خېرې په غفلت کړې — تل یې لوله په تمیز په هوښیاری خط
په مدت سره به ستا انجام ته رسي — اسان کله دی داستادریاری خط
دغفلت له خوبه پاڅه بیله ډیکړه — تل وتاته سپارلی دبیلارۍ خط
برابر دخط په حکم قدم کېږده — که ته غواړې په عقبیٰ دنامالارۍ خط

١٠١ له میزانه که امان غواړې رحمانه — ١٢٢٦
تل خولوله په ډیر عجز په زاری خط

ط

(٤) وم کله دي، پاڅه وایي واعظ — هرچې وایي واړه سنه وایي واعظ
چې دی مالې خپله یاره لرې باسي — نور به څه ورته اوم وایي واعظ (٥)
جاروانه زمالې یاره ډیر مشکل دي — زیاتي څله دوباره وایي واعظ

---

(١) دابیت د "پ" په دواړو نسخو اود "خ" په لومړی نسخه کی نشته اولومړی مسری یې دپیښور په چاپی دیوانونو کی دهغی راغلی ده:
"له کم اصله بی دیانته بی نمازه" اود "خ" په دوهمه نسخه کی دامسری دهغی ده: "له کم اصلو بی دیانتو بی نمازو"

(٢) دمسری په "ق، ک" چاپ کی دهغی ده "غم دترکو درحمان هسې چاپېر دی". (٣) داغزل د "خ" له دوهمی نسخی نه نقل شو. (٤) داغزل په مصورو نسخو
"پ" په دواړو نسخو اود "خ" په لومړی نسخه کی نشته. (٥) دابیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی دهغی راغلی دی. "دی چې مالې خپله-
یاره لرې باسي نور به څه راته اوم وایي واعظ". د "خ" په دوهمه نسخه کی دهغی دی: "چې ته مالې خپله یاره لرې باسی زه به څه درته وایم وایی واعظ".

په خوب و پسته خبرو يې غلط شوې (١)*
خوك به څه باور دده په نصيحت كا
زه بې عشقه بل يو كار كولى نه شم
اعتبار يې په نرمۍ په گرمۍ مه كړه (٢)
اوږد ونكى يې ط ح ن د ويل نه يم (٣)
بهتر دادى چې نور نه والي واعظ

١٠٢

١٢٣٤

داخواږه خواږه تراخه والي واعظ
چې له يارې جار واته والي واعظ
د پرله عشقه تښتيده والي واعظ
داتاوده تاوده سارې والي واعظ

بلبلان كه له گلزاره مومي حظ
زه د عشق له تاوده اوره بهره مند يم
د چمن غوټې واذ سحر باد كا
په طلب يې نفع مند شوم له هرچا نه
مجنون بيامونده خوښې په بيابان كې
څوچې ملك د جهان زير و قدم نكا
شگفته چې د غونچې غوندې سحروي
په سبنډل د سر مې سر د وصل بيامونده

مشتاقان له خپلې يارې مومي حظ (٤)
سمندر له سره انگارې مومي حظ
عاشقان خو له ريبارې مومي حظ
تل سنگاري له خپلې سنگارې مومي حظ
هر منصور له تيرې دارې مومي حظ
په خپل ځاى به څوك قرارې مومي حظ
هغه ژمى به بې شمارې مومي حظ
وپاري تل له وپارې مومي حظ

١٠٣

١١٤٣

چې نيولى يې خپل ځان د غم واورته
ز ا ن ح څكه له انوارې مومي حظ

له تندې چې آتش بل كړه مدام شمع
څكه بيامونده له خلقو اكرام (٥) شمع (٦)
په انوار يې منور اهل ابصار شو (٧)
لا به كله شي سنگاره د انعام شمع

---

* . د دې مخ د متن پايليكونه دى په (٧٨) مخ كى ولوستل شي .

پتنګان يې لوړپه لوړتر مخ خرخيږي (۱)
وسيزه ته ځان زما په شعله باندې

ځکه (۲) نه کوي په سول کې آرام شمع
کړه پتنګ ته په رموز کې کلام شمع (۳)

۱۰۴ ستا مجلس دخاصوخا صو (۴) سرفرازدو ۱۲۴۸
د رحمان په څېر نه مومي هرعام شمع

ګله دې پرې کړه له وګړيو رسېتيا طمع
زلږې رنګ د آشنايۍ مبدل شي

نور بادشاه يې هرګز مه کړه له چا طمع (۵)
پيدا مه شه د اشنا له اشنا طمع

چې له سنګلیو دې دهر وفا غواړي
چې مراد غواړي دزړه له هر ويانو

دنادان په څېر يې شي د کيميا طمع
ستا په دام کې نيوای شي د عنقا طمع

خدای دعقل جواهر ورته بخښلي
ځکه سپی دفقير پښې اولمن نيسي

له نادانو به څه شان کا د انا طمع
چې د خدای له دره پرې کا ګدا طمع

۱۰۵ له دغه رنځ يې طاعون، تبه لهتردی ۱۲۵۵
ای رحمانه خدای دې مه کړه پيدا طمع

۱۰۶ ـ ريو ګل د ستا د باغ روشن تردی ترچراغ
ستا د باغ ودبن زاغ په نظر زما همای دی

روشن تردی ترچراغ هر يو ګل د ستا د باغ (۶)
په نظر زما همای دی ستا د باغ ودبن زاغ (۷)

---

(۱) د پښور چاپي ديوانونه اود "پ" لومړی نسخه : پتنګان دی لوړ په لوړ تر مخ خرخيږي". د "خ" دوهمه نسخه : "پتنګان يې لوړ په لوړ ترمخ تيريږي". (۲) "ق،ک" چاپ کې "هغه نه کوی" راغلی دی. (۳) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی په عوض يې دابيت راغلی دی : "لوړ دلوړه جهان واړه که دوښمانه چې شی بلله په هرځای په مقام شمع".
(۴) د "خ" په دوهمه نسخه ، "پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "خاصوخاصو" پر ځای "خاص الخاصو" راغلی دی.
(۵) داغزل د "خ" له دوهمې قلمی نسخې نه نقل شو.
(۶) داغزل په مصوره نسخه کې نشته (۷) دابيت په قلمی نسخو کې دې ډول راغلی دی { "ستا د باغ د بنو زاغ په نظر زما همای دی / اود "پ" چاپ کې د "همای دی" پر ځای "همای ده" راغلی ده. } په نظر زما همای دی ستا د باغ د بنو زاغ".

د (۷۷) مخ د متن مربوط پاڼليکونه :-

(۱) دامړی د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "په خوږو پستو خبرو خلط مه شه". (۲) دامړی په چاپي ديوانونو اود "پ" په لومړی نسخه کې داسې ده : "اعتبار يې دښمن والي په ګڼه مه کړه". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "اعتبار دښمن په ګڼه مه کړه". (۳) دامړی د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "اوريدونې يې رحمان دوبل نه دی".
(۴) داغزل د "خ" له دوهمې قلمی نسخې نه نقل شو. (۵) په "پ" چاپ کې "آرام" راغلی دی (۶) داغزل په مصوره نسخه ، د "پ" په دواړو نسخو اود "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۷) دامړی د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "په انوار دې منور اهل ابصار شوه".

د درد منو په دماغ ستاد درخاورې عنبرۍ
ستاد درخاورې عنبرۍ د درد منو په دماغ

د عاشق د تېرداغ په آسمان د عشق آفتاب دی
په آسمان د عشق آفتاب دی د عاشق د تېرداغ (۱)

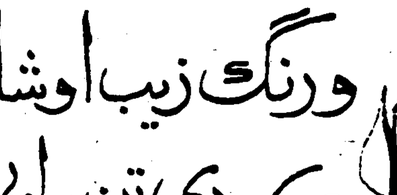

د دماغ د زړه فراغ نه شي نه شي بې خوبانو (۲)
نه شي نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ

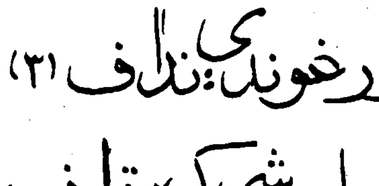

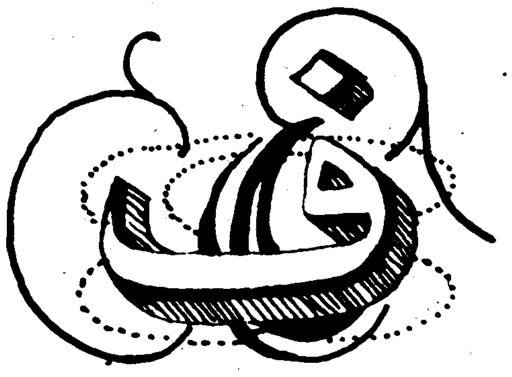

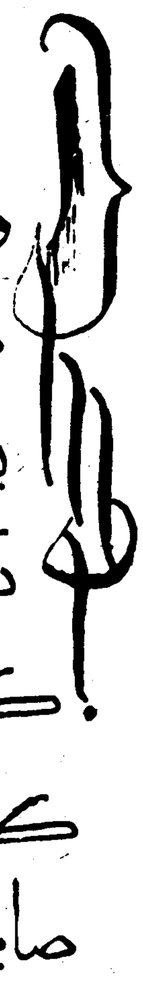

ورنګ زیب او شاهجهان غوندې اشراف
صدقه شه ترمنصور غوندې نداف (۳)

که دې تن په لوېي لوی دبه پې خه کړې (۴)
مه کړه خدای چې کوه طور شي کوه قاف

بوالهوس دې عاشقي ته هوس نه کا
دا دروغ دی چې زرد وزشي بوریاباف (۵)

دمکې په بزرګۍ کې هیڅ شک نشته (۶)
ولې خربه حاجي نشي په طواف (۷)

که په سل دریاب غسل د ځان وکا (۸)
ګومان مه کړه چې به سپی شي پاک وصاف

کشتي هم چې پرې ډکه شي په وبیړي
د مسرف بلا په ځان شي خپل اسراف (۹)

صابر انو صبر پرې بنو د حریصان شول
نه څه عدل شته په ځان کې نه انصاف (۱۰)

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "د عاشق د تېرداغ په آسمان باندې آفتاب دی په آسمان باندې آفتاب دی بل د عاشق د تېرداغ".

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "د رحمان د زړه فراغ به نه شي بې خوبانو - به نه نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".
د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د زړه فراغ نه شي بې خو با نو - نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

(۳) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۴) په چاپي دیوانونو کې: "که دې تن په لوېي لوی دی ته نه بې خه کړې".
په "پ" چاپ کې داسې دی: "که دې تن په لوېي لوی دی ته بې خه کړې".
د "خ" لومړۍ نسخه: "که دې تن په لوېي وه دی نه بې خه کړې".
د "خ" دوهمه نسخه: "که دې تن په لوېي لوی وی ته نه بې خه کړې".

(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "بوالهوس دې عاشقي ته نظر نه کا دا دروغ چې زور وزشي بوریاباف".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخې کې داسې دی: "دمکې په بزرګۍ کې شک نشته".

(۷) د "پ" لومړۍ قلمي نسخه: "ولې خربې حاجي نشي په طواف".

(۸) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که په سلو دریاب نه غسل د ځان وکا".

(۹) د "پ" لومړۍ مصحح نسخه: د مسرف به ځان بلا شه خپل اسراف.

(۱۰) په لومړۍ مصححه نسخه کې دا مصرع داسې ده: "نه څه عدل شته په چا کې نه انصاف".

داخلورمذهبه واړه سره ليو دي (١)
ماوتا پکې پيدا کړا اختلاف

دهمه واړه وملکونو خښتن يو دی (٢)
که دوزخ دی که جنت دی که اعراف

شهيدان نه دي هغه خون فروشان دي (٣)
که (٤) خوني ته خون بهانه کا معاف

دکاذب ژبه په خوله کې وچه سنه ده
لکه تورې دلرګيو په غلاف (٥)

د دپوال په سر به خوځلي ترکومه
دروغژن چې په دروغه کاندي لاف (٦)

آب وتاب دناکړه هر وي خومره
خونظر پرې شوی نه دی د صراف (٧)

د دنيا په دولت ناز مکړه رحمانه
دايموی دی په نظر دموی شګاف (٨)

مدحه اوهجوه د حبيب اود رقيب کړم (٩)
١٠٧ ح نه زده بله هجوه بله لاف ١٢٧٥

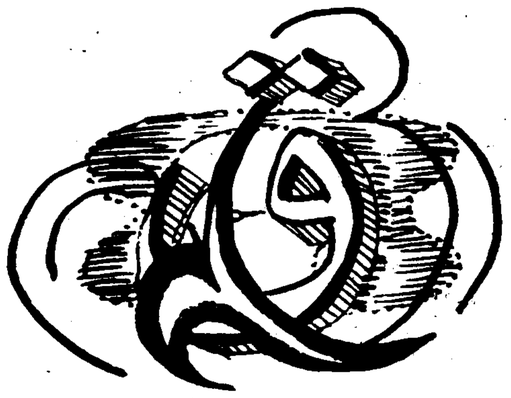

چې پای بند شو دليلی په اشتياق
مجنون واچاوه (١٠) ونوروته طلاق

چې دمیو دمطرب په خوند خبر شو (١١)
فراموش کړه صوفي نفل داشراق

جام دمیودی يا رقص دخوبانو
په هرځای چې وبله جمع شي عشاق (١٢)

په نسیاؤ نظر نه کاندي بې نقده (١٣)
که څوک حوري ورته ستايي که براق

چې حاصله د دلبريګانګي شي (١٤)
د دويمه خبرې نه کاندي مشتاق

---

(١) په چاپي ديوانونو اود "خ" په دوهمه نسخه کی دامسری دا دی ده: " داخلورواړه مذهبه سره يو دی ".
(٢) دامسرئ د "خ" په لومړی نسخه کی دا دی ده: " دا همه واړه ملکونه دخښتن دی. او په درې واړو چاپي ديوانونو کی د "يودی" پرځای "خدای دی" راغلی دی.
(٣) د "پ" لومړی نسخه: " شهيدان نه دی هغه خود فروشان دی ". د "خ" لومړی نسخه: " شهيدان نه دي هغه خود خون فروشان دي " اود "خ" دوهمه نسخه: " شهيدان نه دی هغه واړه خون فروشان دی ".
(٤) د "پ" له لومړی نسخې نه پرته په نورو ټولوکی د "که" پرځای "چې" راغلی دی.
(٥) په چاپي ديوانونو کی دا دی ده: " لکه تورې دلرګی وی په علاف ". (٦) په "پ" چاپ کی دامسری دا دی ده: " دروغژن چې به دروغو وهلی لاف ". د "ق، ک" چاپ اود "خ" په لومړی نسخه کی دامسری دا دی ده: " دروغژن به په دروغو کاندی لاف " (٧) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته دی بيت لومړی مسری د "پ" په لومړی نسخه کی دا دی ده: " آب وتاب دناسره مهر وی هومره " ، د "پ پ" چاپ کی دا دی راغلی ده: " آب وتاب دناکړه مهروی هومره ". اود "خ" په لومړی نسخه کی دا دی ده " آب وتاب دناسره مهروخوی هومره ". (د پاڼليک پاتې په ٨١ مخ کې)

حرکت له ځایه نه کا لکه شمع — که یې اورد عشق[1] بلبې په تاراق[2]

هسې خوښ وي د خپل یار په درد وغم کې — ته به والې چې بادشاه دی د آفاق

هسې محوه وي د عشق په میوناب کې[3] — چې خبر نه وي په وصل[4] په فراق

لاظاهر په صورت وي په معنی نه وي — لکه کښلی د "لا" لفظ وي په اوراق[5]

څوپې تن په کارو[6] زارکې فنا نه شي — نه ځار باسي مخ آسونه د عراق

د عراق آسونه کار په اشارت کا — په کوتل په وهل کار کوي اولاق[7]

چې خدای پوه کړ[8] د بنو په څنبل پوه شو — چې پوه نه شو نه پوهیږي په شلاق

که یې سر ځي که یې مال ځي خدای دې نه کا[9] — د طالب اود مطلوب ترمیان نفاق

د قسمت پاسي[10] په لاس نیولی ناست یم — نه پوهیږم چې به جفت شي که به طاق

ته چې پند وایې ناصحه و روا[11] ته — کاشکې نور کړې هغه کښلی د میثاق[12]

١٠٨ — ١٢٩٠

د (٨٠) مخ د پاڼلیک پاته :

(٨) د دې بیت لومړی مصرع د "خ" په لومړنۍ نسخه کې داسې ده : "په دنیا او په دولت نازمدکړه رحمانه"
په "پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ اود "پ" په دوهمه نسخه کې "موشکاف" راغلی دی .

(٩) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته خو دا بیت په "پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې داسې دی: "مدح وهجو د حبیب و د رقیب کړم
رحمان نه زده بله هجو نوز اوصاف".

د "پ پ" چاپ کې دوهمه مصرع داسې ده : " د رحمان نه زده بله هجوه بل اوصاف".
د "خ" په لومړنۍ نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی : "مدح خوبه د رقیب و د حبیب کړم رحمان نه زده بل سخن و بل اوصاف".

(١٠) دا مصرع په "ق ،ک" چاپ کې داسې ده : "مجنون واچوه لوز و بنځو ته طلاق". د "پ" په نسخو اود "خ" په لومړنۍ نسخه کې "واچول" راغلی دی.

(١١) "پ" چاپ : چې د محبه ود طرب په خوند خبر شه". د "خ" لومړنۍ نسخه : "چې د میو د مطرب له خوند خبر شه".

(١٢) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د دوهمې مصرع د "وبلد" پرځای ، په "ق ،ک" چاپ کې "سره" اود "خ" په لومړنۍ نسخه کې "خپله" راغلی دی.

(١٣) د "خ" په دوارو نسخو کې "نقد و" راغلی دی.

(١٤) د "پ" لومړنۍ نسخه : "چې حاصلې یې د دلبرو یې گانگی شی". په "ق ،ک" چاپ اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "چې حاصله
یې د دلبر یې گانگی شی". د "خ" لومړنۍ نسخه کې داسې ده : "چې حاصل یې گانگی شی د دلبرو" او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"چې حاصل یې یکا یکی شی د دلبرو".

---

(١) په چاپې دیوانونو کې د "عشق" پرځای "په سر" راغلی دی.

(٢) په "ق ،ک" چاپ کې "براق" ، د "خ" په دوهمه نسخه کې "په تاراق" ، اود "پ" په دوهمه نسخه کې "بلاق" دی.

(٣) د "خ" لومړۍ اود "پ" په دوهمه نسخه کې دا مصرع داسې ده : "هسې محوه دی د عشق په میونابو".

(٤) د "خ" په لومړنۍ نسخه کې "وی" راغلی دی.

(٥) دا بیت په "پ" چاپ ، "ق ،ک" چاپ اود "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی : "که ظاهر په صورت وی په معنی نه وی لکه کښلی د "لا" لفظ وی په اوراق".
په همدې ترتیب یې لومړۍ مصرع په "ق ،ک" چاپ اود "خ" لومړنۍ نسخه او مصوره نسخه کې په لږ تر لږه بدول راغلی ده . لومړۍ مصرع یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده :
"د اظاهر په صورت وی په معنی نه وی". او په "ق ،ک" چاپ کې یې دوهمه مصرع داسې راغلی ده : "لکه لیک وی د "لا" لفظ په اوراق".

(٦) د "پ" په دوهمه نسخه کې "کاروبار" راغلی دی. (٧) دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی ، دوهمه مصرع یې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده : "په وهل په کوتل کار وی دا یلاق". په "ق ،ک" چاپ کې داسې ده : "په وهل په ملښکل کار وی دا یلاق". د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "په وهلو په کوتلو کار وی دالاق". اولنۍ مصرع بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "د عراق کار وه کار په اشارت کا په وهل په کوتل کار وی د علاق".

(٨) دا بیت د "خ" په لومړنۍ نسخه کې نشته په لومړۍ مصرع کې یې د "پوه کړه" او په چاپې دیوانونو کې "پوه کړل" راغلی دی. (٩) دا مصرع د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده :
"که یې سر ځي که یې مال دې خدای دې نه کا". په چاپې دیوانونو کې دې بیت د دوهمې مصرع د "میان" پرځای "منځ" راغلی دی. (١٠) په "پ" چاپ او
"پ پ" چاپ کې "پاڼې" او "ق ،ک" چاپ کې "بازی" راغلی دی. (١١) دا مصرع په مصوره نسخه او د "خ" په لومړنۍ نسخه کې داسې ده : "کاشکې نور کړې هغه شوی د میثاق".

خدایه خه شوه هغه سنګلي سنګلي خلق
په ظاهر په باطن سپین سپینځلي خلق

هیڅ خندا مې له دې خلقه سره نه شي
ژړوي مې هغه تللي تللي خلق

خبر نه یم چې وکومې خواته لاړ شوه
لیده نه شي هغه مالیدلي خلق

لکه ځګ چې داوبو په مخکې دومي(1)
هسې دومي په جهان راغلي خلق

دریغه یو ځله خوبیا په جهان راغلی
له جهانه په ارمان وتلي خلق

هزار حیف دی چې په خاورو کې لاړه شي(2)
په چوواو په چندن لړلي خلق

١٠٩ وای ان هسې ګومنه خوند له خلقه بیا موند
١٢٩٧ چې هرګز نه دی داخوند موندلی خلق

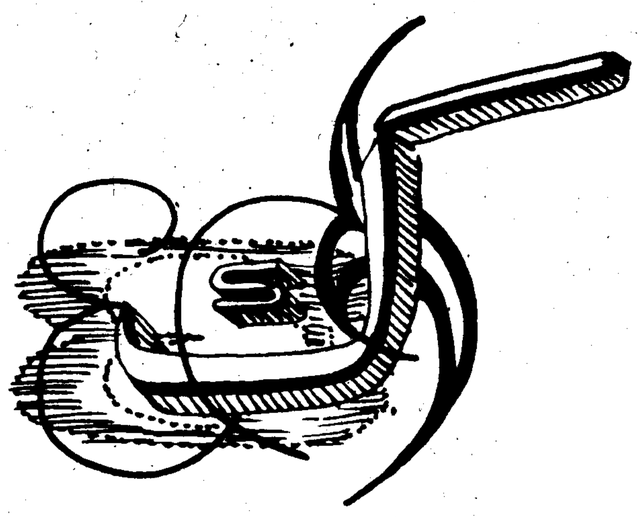

ځي په زړه مې تور لحد شي ډیل ډیل ځاک
بلې مزې شي هم مې خوب هم مې خوراک

چې د خوب او د خوراک مزه شي ورکه
نو له مرګه برابر شي هغه ژوند اک

غلط وایي چې څوک عمر ورته وایي
هغه عمر چې تیریږي په پخسانک

من سپیره په خاورو ډکه خوله جټریم
چې آخر مې دا خوراک دی دا پوشاک

ځای لري که ځان ژوندی په ځمکه خښ کړم
چې مې پس له مرګه ځای دی یو مغاک

ګویا شوي دي هغه چې شدني دي
زه پخوا تر هلاکت یمه هلاک

زړه چې روغ وي ګریوان کله څیراوه شي
له ګریوانه معلومیږي د زړه چاک

تن وځای وجامه پاک هله په کار دي(3)
چې دومبی شي د چا زړه له غیره پاک

سړی بویه چې درون بیرون یې یو وي
نو هغه چې بیرون زړوي درون لاک

---

(1) د "پ" لومړی نسخه ، د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " لکه نغر چې داوبو په زمله دومي ". او د "خ" دویمه نسخه : " لکه نغر چې داوبو په هغه کې دومي ".
(2) په " ق " چاپ کې " ګنده " راغلی دی.
(3) " ق " چاپ او " ق ، ک " چاپ : " تن وځای وجامه کله په کار پیږي ". د "خ" لومړی نسخه : " تن وځای جامه هاله د چا په کار وي ".

له سرپه غرض واړه سرېتوب[1] دی — که په سرکې يې طره وي يا مسواک
د دنيا چاري همه واړه فاني دي — خوک يو دوه ورځې خوشحال وي خوک غمناک
په ساعت کې خوک خوشحال کا خوک ملال کا — دا خو يونه لرغوني دي د افلاک[2]

۱۱۰ چې څه کاندې واړه خداى دى نور خوک نشته
۱۳۱۰ همان څه دى خدې واک دى خداى درک[3]

ماتوي مې خوله په سوک — خراشي مې زړه په نوک[4]
که ناري وهم که ژاړم — پروا نه لري[5] يوچوک
راشئ کورئ منصفانو — د دلبرو دا سلوک
لکه گل په لاس د طفل — زما زړه کا شوک په شوک[6]
د چشمانو په غمزه سې — ژوبل ژوبلېم ټوک ټوک
په توسن د فلک سورشي — دستارک پرې دي په سرهوک
هېڅ اثر ورباندې نه کا — د درد مې د درد و د داوک[7]

۱۱۱ ۱۳۱۸ ای رحمانه چې عاشق شي
خان دې ژاړي کوک په کوک

زړه مې تراشي د بنو په تېره نوک[8] — ماته وي مې د ودېرش غابښ واړه په سوک
په غمزو د تورو سترگو يم ورژلی[9] — ژوبل ژوبل پرې وکې يم ټوک ټوک[10]
که ناري هم که خاورې په سرلوم[11] — نارواشه که پروالري يوچوک[12]
لکه گل چې خوک د طفل په لاس ورکا — هسې رنگ دې زما زړه کړ شوک په شوک[13]

---

(۱) په "پ" چاپ او قلمی نسخو کې "سرې هوښه" راغلی دی.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو کې وهی دی: "په ساعت کې خوک خوشال کا خوک غمناک کا داخو يونه هميشه دي د افلاک".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "چې څه کاندې واړه خداى کاندې رحمانه سرې خه دى خدې واک خدې ادراک".
(٤) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لرم" راغلی دی.
(۶) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "زما زړه يې کړو شوک په شوک".
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د زړو دوک" راغلی دی.
(۸) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، او د پښتو "ق، ک" چاپ کې د "نوک" پر ځای "خوک" راغلی دی.
(۹) د "پ" لومړۍ نسخه کې: "په غمزو د تورو سترگو مې ورژلی". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې په دې شکل ده: "په غمزو د تورو زلفو مې ورژلی".
(۱۰) دا مصرع په "پ" چاپ کې داسې ده: "ژوبل ژوبل وکې پرېم ټوک ټوک".
(۱۱) د "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "نولم" راغلی دی.
(۱۲) په "پ" نسخو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "خوک" راغلی دی.
(۱۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "هسې رنگه زما زړه کا شوک په شوک". "ق، ک" چاپ: "هسې رنگه دې زما زړه کړو شوک شوک". د "ق" چاپ: "هسې رنگه دې کړ زړه زما شوک شوک". او د "خ" دوهمه نسخه: "هسې رنگ يې زما زړه کړ شوک په شوک".

١١٢

که له ډېره درد وغمه مې زړه وچوي — ورته هېڅ دي زما دردو زما دوا ک(١)
درست جهان يې په غم ډوب کړ سرتر پايه(٢) — که ګدای دی د ډې دهر که مالوک
د آسمان په نيلي سورلکه آفتاب شي — د زړ بفتو دستار کې ږدي په سرهوک
که انصاف لرئ په زړه کې منصفانو(٣) — راشئ ګورئ د دلبر و دا سلوک
زه به ولې د خپل يار ثنا نه وايم — چې سحر سحر ناري وهي تل غوک(٤)
چې عاشق د دلبرانو په جمال شي(٥)
ای رحمانه ځان دې ژاړي کوک په کوک

١٢٢٨

چې علاج کولی نه شي د قسمت خوک — تر وبه څه وايي وچاته نصيحت خوک(٦)
هغه چارې چې موقوفې په تقدير دي(٧) — کړی يې نه شي په محنت په مشقت خوک
که نظر کا وقضا وهم رضا ته(٨) — په هيڅا باندې دې نه کا ملامت خوک(٩)
د مطلوب جفا وفا وا په هنر دی — چې پوهيږي د حکما ؤ د حکمت خوک(١٠)
غم په ځان دچا پېر زوړی باری څه کا؟(١١) — چې د خدای په کړو کې نه لري قدرت خوک(١٢)
د ابليس وريا ضت نه دې نظر کا — څه غرور کا په طاعت په رياضت خوک(١٣)
علت لا څي عادت نه ځي له سړي نه — خدای دې نه کاندي په باد چار عادت خوک(١٤)

١١٣

زه رحمان د بېلتانه سېلاب يم وړی
که لاس را کاندي د خدای په محبت خوک

١٢٣٦

---

(١) دا بيت د "خ" په لومړی نسخو کې نشته . د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړی مصرع داسې ده : "که له ډېره درد وغمه مې زړه چوي ."
په مصوره نسخه کې داسې ده : " که له ډېره غمه مې زړه چوي".

(٢) دا مصرع د "خ" په لومړی نسخو کې داسې ده : " درست جهان يې سره ډوب کړ سرتر پايه ". اوس د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده :
" درست جهان په غم کې ډوب دی سرتر پايه ".

(٣) دا مصرع په "ق" چاپ کې داسې ده : " که انصاف لرئ په زړه د منصفانو".

(٤) دا بيت د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته . په "ق ،ک" چاپ کې يې دوهمه مصرع داسې ده :
"چې سحر سحر ناری وهي هم غوک ".

(٥) دا بيت په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی دی : " چې مين د دلبرانو په جمال شوی ای رحمانه ځان وژاړه کوک په کوک". او هم په ورسته مصرع د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " ای رحمانه ځان وژاړه کوک په کوک".

(٦) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته او دوهمه مصرع يې په "ق ،ک" چاپ کې داسې راغلی ده : " تر وبه څه وايي وما ته نصيحت خوک".

(٧) دا مصرع په "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده : " هغه چاره چې موقوفه په تقدير وي".

(٨) د "پ" لومړی نسخه : " که نظر کا وقضا و رضا ته". "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ : " که نظر کا هم قضا او هم رضا ته".

(٩) مصوره نسخه او "خ" دواړه نسخې ، "ق ،ک" او "ق" چاپ : " په هيڅا باندې به نه کا ملامت خوک".

(١٠) په ټولو چاپي ديوانونو ، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مصرع داسې ده : "څه پوهيږي د حکما ؤ په حکمت خوک".

(١١) دا مصرع په چاپي ديوانونو کې داسې ده : " غم د چا په ځان پېر زوړی باری څه کا". په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " غم د چا په ځان پېر نه زوړی ولی څه کا" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "غم پر ځان د چا پېر زو نه دی باری څه کا".

(١٢) د "پ پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې د " قدرت " پر ځای " طاقت " راغلی دی .

(پاتې په ٨٥ مخ کې)

په سنایست زما د یار نه دي خبر څوك
کـه خبر شي پري به نه ږدي دغه در څوك (۱)

د دنیا چاري همـه واړه فاني دي
نر ناحقه خاوري لوني په خپل سر څوك (۲)

چې قبول شي په درگاه د همـه رویانو (۳)
دهغـه (۴) په څېر به نه وي بخت ور څوك

کـه زما د یار په مخ د چا نظـر شي
وبه نه کا وبل مخ وته نظر څوك (۵)

کـه هر څو د لبران ډبر دي (۶) په جهان کې
بل به نه وي زما یار غوندې دلبر څوك

د دیدن طاقت یې هیڅا څخه نشـته
وآفتاب ته کتی نه شي برابر څوك

عاشقي یوه پایه ده عجا یبـه
دغه کار کولی نه شي هـم هر هر څوك (۷)

له هجرانه بله سخته بـلا نشـته
خدای دې نه کاندي زخمي په دانبستر څوك (۸)

مخ به بل خوا ته هـرگز ونه جاړ یاسي
چې شي ستا په خمار وستر گو ابتر څوك

وبه نه رسیږي تا ته په آسـانه
ستا په غم چې خاوري نه کاندي په سر څوك

ارمانونه به کوي زار زار به ژاړي (۹)
چې حاصله گونته نه کا په ششدر څوك

هومره نوم د عاشقي وربانديې مه ږده
چې د یار په غم کې نه شي قلندر څوك

هغه نه کاندي نظر وسیم وزرتـه
چې په لور د خپل آشنا کاندي نظر څوك

په گلونو د گلزار به میل نه کاندي (۱۰)
چې خو بونه کا د یار په خاکستر څوك

د (۸۴) مخ پاڼه :

(۱۳) په "پ" "چاپ"، "پ پ" "چاپ"، "ق" "چاپ"، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخې کې دا مصرع داسې ده: "چې غرور کا په طاعت په ریاضت څوك"
په "ق ك" چاپ کې د "چې" پرځای "که" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ریاضت" پرځای "عبادت" راغلی دی.

(۱۴) د "پ" لومړۍ نسخه: "علت لا رشي عادت نه څې له سره یه خدای دې نه کا په بده چاره عادت څوك".
"ق" چاپ: "خدای دې نه کاندي په بدچاره عادت څوك".
په مصوره نسخه کې دوهمه مصرع داسې ده: "خدای دې نه کاندي په بده چاره عادت څوك".
د "خ" په دوهمه نسخه کې نومورې بیت داسې دی: "علت لا رشي له سره ی نه عادت نه څې ـ خدای دې نه کاندي په بد و چار عادت څوك".

---

(۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "نر ناحق خاوري خه لوني په سر څوك".
په "ق ك" چاپ کې داسې ده: "نه ناحقه خاوري لوني په خپل سر څوك".
په "ق" چاپ کې: "د دنیا چاري فاني واړه فاني دی نر ناحقه خاوري لوني په خپل سر څوك".
مصوره نسخه: "پر ناحقه خاوري لوني په خپل سر څوك"
د "خ" دوهمې نسخه: "تر و ناحقه خاوري لوني په سر څوك".

(۳) دا مصرع د "خ" په لومړۍ نسخې کې داسې ده: "چې قبول شي په درگاه د خوبرو یانو".

(۴) د "خ" په دواړو نسخو او مصوره نسخې کې د "هغه" پرځای "هغوی" راغلی دی.

(۵) دا مصرع په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "وبه نه کاندی بل خوا وته نظر څوك".

(۶) د "خ" په لومړۍ نسخې کې د "دی" پرځای "شی" راغلی دی.

(۷) په قلمي نسخو کې د "هر هر څوك" پرځای "هر څوك هر څوك" راغلی دی.

(۸) دا بیت او په دې بیت پسې شپږ نور بیتونه په موجوده قلمي نسخو کې نشته.

(۹) دا مصرع په "ق" چاپ کې داسې ده: "ارمانونه بدکوي په زار زار ژاړي".

(۱۰) دا بیت په "ق ك" چاپ کې داسې دی: "په گلونو د گلزار یې مینه نه وی".

بې رهبره یون دعشق په لاړ ګران دی　　دلته بویه چې پیدا کاندي رهبر څوك (۱)

چې بیلتون په ستر ګو ویني آشنایي کا (۲)　　۱۱۴

د ان ح په څېر به نه وي بې هنر څوك　　۱۳۵۲

چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوك　　نور به څه کا په جهان کې اشتغال څوك (۳)

د بل خط په عبارت به څه نظر کا　　چې نظر کاندي دستا په خط وخال څوك (۴)

نور خوبان دستا ترمخ پوري دي هسې (۵)　　لکه بل کا د آفتاب په مخ مثال څوك (۶)

چې عنقا شو اهل دل په دا دنیا کې　　تر وبه څه والي وچا وته احوال څوك (۷)

که عاشق په عشق کې ژاړي هېڅ ګرمنه دی　　په داهسې درد کې نه لري مجال څوك (۸)

چې پې قیل وقال له یاره سره وشي (۹)　　له نور چا سره به څه (۱۰) کا قیل وقال څوك

چې په اصل کې خدای نه دی پیدا کړی　　تر وبه څه غواړي دستا مخ مثال څوك (۱۱)

سرخړوي دهر سړي په خپګر خون ده　　نه هغه چې په سر اچوي سور شال څوك (۱۲)

مخ رونې دی د عاشق (۱۳) په خپلو اوسنو　　په دانه شي چې پې مني په رومال څوك

---

(۱) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : " بې رهبره یون دعشق په لاړ کې ګران دی　　دلته بویه چې پیدا کاندي رهبر څوك ".
لومړۍ مسري پې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " بې رهبره یون په لاړ دهر چا ګران دی ". خو مصوره نسخې کې د (دی) پرځای " کښې " راغلی دی
اوهم دامسري د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " بې رهبره د سپیدو ویاړ ته ګران دی ".

(۲) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : " چې بیلتون وینې په ستر ګو اشنایي کا　　د رحمان په څېر بل نه وی رهبر څوك ".
لومړۍ مسري پې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " چې رقیب په ستر ګو وینې آشنایي کا ".

(۳) داغزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته !

(٤) دابیت په "پ" چاپ ، "پ،پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کې داسې دی : " د بل خط په عبارت به نظر نه کا　　چې نظر وکاندي ستا په خط وخال څوك ".
اولومړۍ مسري پې په "ق" چاپ کې داسې ده : " بیا بل خط وعبارت ته نظر نه کا " اود امسري د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده :
" د بل خط په عبارت به نظر نه کا ".

(۵) دامسري په چاپي دیوانونو کې داسې ده : " نور خوبان دی ستا ترمخه پوري هسې ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " نور خوبان دستا ترمخه پوري هېڅ دی ".

(۶) دامسري په "ق،ک" چاپ کې داسې ده : " لکه بل کا د آفتاب مخ کې مثال څوك ".

(۷) دامسري په "ق،ک" چاپ کې داسې ده : " نور به څه والي وچا ته دزړه حال څوك ".
په "ق" چاپ کې داسې ده : " تر وبه څه والي وچا ته د زړه حال څوك ". ګمړ په لومړۍ مسري کې د "چې" پرځای "که" راغلی دی.
اود "خ" په دوهمه نسخه کې په لومړۍ مسري کې د "عنقا شو" پرځای "عنقا شی" راغلی دی.

(۸) دوې بیت لومړۍ مسري په "ق،ک" چاپ کې داسې دی : " چې په اصل کې ژاړي هېڅ ګرمنه دی ".
لومړۍ مسري پې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : " که عاشق په عاشقي کې ژړا کاندي هېڅ ګرمنه دی ".
په مصوره نسخه کې پې ، په دوهمه مسري کې د " په داهسې " پرځای " بیا داهسې " راغلی دی.

(۹) په چاپي دیوانونو کې " نه دی " راغلی دی.

(۱۰) په مصوره نسخه کې د "څه" پرځای " نه " راغلی دی.

(۱۱) دابیت په " ق،ک " چاپ او مصوره نسخه کې نشته.

(۱۲) دامسري د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " پیدا نه شي چې په سر کاندی سور شال څوك ".
د "پ" لومړۍ نسخه " نه هغه چې په سر کاندی سور شال څوك ".
په "پ" چاپ اود "خ" په دوهمه نسخه کې د " کاندی " پرځای " واچوی " راغلی دی.

(۱۳) د "پ" په لومړۍ نسخه اود "خ" په دوهمه نسخه کې د "عاشق" پرځای "دهر چا" راغلی دی.

ددنیا چاري فاني دي مرد هغه دی[1] چې نظر کا په حرام او په حلال څوک
هرچې کر کا ذوربشو غنم غواړي له خاطره دي بېرون کا دغه[2] خیال څوک
سړی بویه چې په نیک عمل نازېږي[3] نه چې ناز کا د دنیا په ملک ومال څوک

۱۱۵ — ۱۳۶۵

که يې شعر د رماخ[4] مومند ترغوږ شي
غوږ به نه باسي په شعر دخوشحال څوک

که په بخت کم بختان نه واېسته دل څوک — په حضور به له تا ولې بېلېدل څوک[5]
ودیدن وته دي هرچا رضا کېږي — ولې حکم بې له تا نه لري بدل څوک
که يې لاس دخدای په چارو رسېدلی — بې مقصوده به یو دمرنه سمېدل څوک
دا یو سړی ما داستا شکرانه کړی — بس ناحق مې وېروي په سر ودل څوک
دا همه شومیت زما دی چې را رسي — گنه ته اودچا زړونه بدول څوک
که په مینه دلیلی مبتلا نه وای — خوار مجنون په دې بیدیا غرونه ځنگل څوک

۱۱۶ — ۱۳۷۲

مین هره بلا کاندي که با ور کړي
گنه زه عبدالرحمن هومره ویل څوک

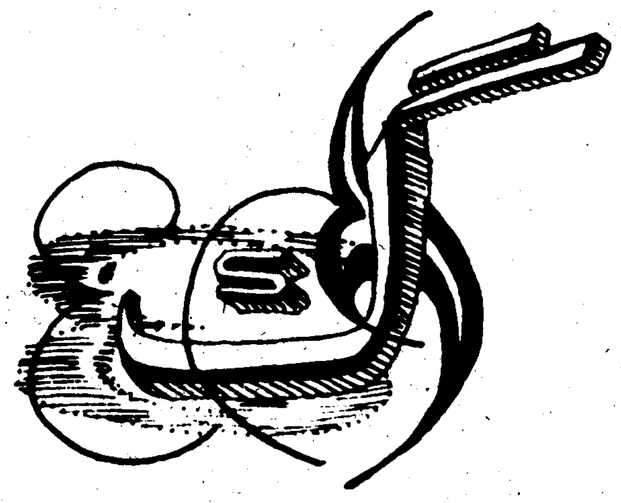

غره واغونده ملا وتړه په جنگ — دغه پسه[6] معرکه لوه دجنگ
وبې ننگ وته دننگ خبرې مدکړه[7] — پاڅان وگنه په خپلو وینو رنگ

(۱) دامسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده : "ددنیا چاري همه داره فاني دي".
(۲) په مصوره نسخه کی د "دغه" پرځای "هغه" راغلی دی.
(۳) په "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کی د "نازېږی" پرځای "یادېږی" راغلی دی.
(۴) دامسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده : "که يې شعر در همند رحمان ترغوږ شي". په "ق،ک" چاپ کی د "تر" پرځای "په" راغلی دی.
(۵) داغزل د "خ" له لیکمی قلمی نسخی څخه نقل شو.
(۶) د "خ" په لومړی نسخه کی "معرکې" راغلی ده اود "خ" په دوهمه نسخه کی "موکې" راغلی دی.
(۷) دامسری په مصوره نسخه کی داسی ده : "وبې ننگ وته دننگ خبره مدکړه".

ننګیالی چې یوځل مخ کا په یولوري[1] — نور هیڅ نه وینې کوهي وي که ګرهنګ[2]
هیڅ له ځانه له جهانه خبر نه وي — چې چراغ په نظر کښ بوځي د پتنګ[3]
د بلبلو چمن وته پرواز وي — داور پښتي وآتش وته غورزنګ[4]
که جهان وبې هنروته فراخ وي[5] — یولحد دی هنرمند ولره تنګ
هغه ښهر جوهري لره زندان دی[6] — چې یکسان وي پکې لعل ومردارسنګ
آسمان ځمکه دوارهٔ ژامي[7] د ځهنګ دي — څه[8] به زیست کا څوک په خوله کې د ځهنګ
په بنادی یې هیڅ بنا دمه شه که دانا یې — غم بنا دي دي[9] د دې دهر ځنګ په ځنګ

که ولاړ د ځهغو تللیو وصال مومي[10] — ۱۱۱ — ۱۳۸۲
تېر به نه کا په داد ورکې یو درنګ

پښتی مي په سر دی ستا د مخ د مینې ګل — بیا مې تور لېمه دي ستا د زلفو تور سنبل[11]
ته چې آینه په لاس کې واخلې حیرانیږې[12] — زه له کومه راوړم صبوري او تحمل[13]

---

(۱) دامسری په قلمي نسخو کې راغلی دی : " ننګیالی چې یوځل مخ په هغه لور کا ".
(۲) دامسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې راغلی دی : " نور یې هیڅ نه دي که کوهي دی که ګرنګ ".
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته .
(٤) دامسری په چاپي دیوانونو کې راغلی دی : " سمندر کا مدام اور وته آهنګ " . د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی : " داور پرستو وآتش وته غورځنګ " .
او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ کې د " وته " پرځای " وه ته " راغلی دی .
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د " پ " په لومړۍ نسخه کې : " که جهان وبې هنروته فراخ دی " . په " ق،ک " چاپ کې د " که " پرځای " دا " راغلی دی او دامسری د " خ " په دوهمه نسخه کې راغلی دی : " که جهان مې بې هنروته فراخ دی " .
(۶) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخې کې " دي " راغلی دی . (۷) په " ق " چاپ کې " حامنی " او د "خ" په لومړۍ نسخه کې " چا می " راغلی دی .
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "څه" پرځای "څو" راغلی دی . (۹) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې " د ه " راغلی دی .
(۱۰) دامسری په " ق،ک " چاپ کې راغلی دی : " که هغه ځهغي ښکلو وصال غواړي " . په "ق" چاپ کې هم د "هغو" پرځای "هغي" راغلی دی .
(۱۱) داغزل د " پ " په دوهمه نسخه کې نشته ، د " ب " په لومړۍ نسخه کې د "لېمه دی" پرځای " لېمه می " او په مصوره نسخه کې " لېمه شو " راغلی دی .
(۱۲) دامسری په مصوره نسخه کې راغلی دی : " ته چې آئینه واخلې مخ ته حیرانیږی " . او د "خ" په لومړۍ نسخه کې راغلی دی : " ته چې آئینې واخلې ځان ګورې حیرانیږې " .
(۱۳) دا بیت په " ق،ک " چاپ کې راغلی دی : " ته چې آئینه په لاس کې واخلې حیرانیږم زه له کومه راپیدا کړم صبوری او تحمل " ، او دوهمه مسری یې په " ق " چاپ کې راغلی دی : " زه له کومه طایه راوړم صبوری او تحمل " .

گرځې په چمن کې منګل دکه په ګلونو[1] — خدای زده چې ګلونه وړې یا زړونه په منګل
هم مې مښک لېدلی هم عنبر دی په جهان کې — شاباش شاباش شاباش ستا د زلفو په کاکل[2]
نه به ستا دمخ په څېر ګلشن وی چا لېدلی — نه به وی زما په څېر اهونه د بلبل[3]

۱۱۸ — هسې تغافل کاسته په جوړوې جفا کې — ۱۲۸۸
خلق[4] حیرانیږي د ځان په تغافل
هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل — هسې پاتې شوم مردود ونا قابل[5]
مالا بوی هم د وصال موندلی نه دی[6] — تش په توره مې[7] خدای نوم کړو واصل
هسې دوب یم د ګناه په ګردابونو[8] — چې په ستر ګو مې ونه لیده ساحل
له وطنه مې په هر زمان[9] وباسي — رقیبان یې راپسې کړل محاصل[10]
که بلاده که جفاده که وفاده — داهمه واړه په ماکړه خدای نازل[11]
د دنیا په پلیتی مې ځان پلیت کړ[12] — حیف دی دا چې نه عالم شوم نه عامل[13]

۱۱۹ — توره زیره مې شوه سپینه زه حیران یم — ۱۲۹۵
چې لا نه بالغ شوم نه عاقل[14]

---

(۱) دامړی په "پ" چاپ، "پ ب" چاپ او "ق،ک" چاپ کې داسې ده: "ګرځی په چمن کې منګل دکه وړې دګلو".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ګرځی په چمن کې منګل دکې وړې دګلو".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ګرځی په چمن کې. منګل دکه د ګلونو".
په مصوره نسخه کې د "دګلونو" پر ځای "له ګلونو" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "منګل" پر ځای "لمن" راغلی ده.

(۲) دابیت په "پ" نسخه کې داسې دی: "هم مې مشک لېدلی هم عنبر په جهان کې شاباش شاباش شاباش ستا په زلفو په کاکل".
په "ق،ک" چاپ کې "په دا زلفو په کاکل" راغلی دی او لومړۍ مصرې یې په "ق" چاپ کې داسې ده:
"هم مشک دی لیدی شی هم عنبر دی په جهان کې".

(۳) دابیت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه به ستا دمخ په څېر بل ګلشن وی چا لېدلی نه به وی ځما په څېر هم آهونه د بلبل".
په "ق،ک" چاپ کې دوهمه مصرې داسې ده: "نه ځما په څېر به وی آهونه د بلبل".
په "پ ب" چاپ کې د "آهونه" پر ځای "لاهونه" راغلی دی.

(۴) په "پ" نسخه، "ق،ک" چاپ او "خ" دوهمه نسخه او دریمه نسخه کې "چې" ترمخه ده.

(۵) راغلی د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۶) دامړی په "ق،ک" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی ستا د وصال موندلی نه دی". په "ق" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی د وصال موندلی نه وه".

(۷) په مصوره نسخه کې د "مې" پر ځای "یې" راغلی ده.

(۸) دامړی په "ق" چاپ کې دیوانونو او مصوره نسخه کې داسې ده: "هسې دوب یم ډګناه په دریا بونو".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "هسې دوب ډګناهونو په ګرداب یم".

(۹) په "ق،ک" او "ق" چاپ کې د "زمان" پر ځای "ساعت" راغلی دی.

(۱۰) دامړی د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړۍ، دوهمه، او دریمه نسخه کې داسې ده: "راپسې کړه حاکمانو مواصل". او په مصوره نسخه کې هم د "مواصل" پر ځای "محاصل" راغلی دی.

(۱۱) دابیت په مصوره نسخه کې داسې دی: "که بلاده که جفاوه که وفا دونه داهمه کړه خدای په ما باندې نازل".
په "ق،ک" چاپ کې او دوهمه مصرې داسې ده "داهمه کړه خدای په ما باندې نازل".

(۱۲) د "پ" لومړۍ نسخه کې دامړی داسې ده: "د دنیا په پلیتی ځامې پلیت کړ".

(۱۳) په چاپي دیوانونو کې د "عامل" پر ځای "جاهل" راغلی دی.

(۱۴) د "خ" په دوهمه نسخه کې دامړی داسې ده: "چې نه ځوان لا نه بالغ شوم نه عاقل".

مه غوږ باسه د نااهلو[1] قیل وقال — په کښ نه دی قیل وقال دبد سګال
یا به فخر په خپل اهل وپه نسب کا — یا به فخر کا په آل او په عیال[2]
یا به ذکر دلذت ود زینت کا — یا به فکر کا د مال ود منال[3]
یا به هسې پوچ ګوپي ساندي آغازه — چې مضمون یې نه مردار وي نه حلال
د دانا اود نادان صحبت دی هسې — لکه ګډشي وبله لعل وکوتی لال
لکه لعل وکوتی لال چې وبله[4] ګډشي — یا صحبت[5] شي د عیسی اود دجال
هغه[6] عمر چې تیرېږي بې هم جنسه — تر وبه خه وي د هغه عمر احوال
د دنیا چارې[7] فاني دي مرد هغه دی — چې خبر شي په ثواب او په وبال[8]
اباسینه[9] لاخه مجال لري په تله کې — د دنیا د چارو هیڅ نه وي[10] مجال
د دنیا چارې په مثل خواب[11] وخیال دي — څوك به خه کا اعتماد په خواب خیال
لکه ملك ومال په خوب کې ورځ ګندشي — خو چې ویښ شي نه یې ملك وي نه یې مال[12]
لکه ځنګ چې داوبو په سر لپده شي — که یې واخلي هیڅ ورنه شي په چنګال[13]
لکه دود چې غرونه غرونه خرګندېږي — تار په تار شي په یوه[14] نرې شمال
لکه یخ چې دسړو په زور شي جمع[15] — هیڅ یې نه وي د آفتاب په مخ مجال
په یوه ساعت باران بیا شین آسمان شي — لکه ابر د پسرلی د پشه کال[16]
په یوه ساعت یې ساز بیایي ویران[17] کا — خاورې خټې[18] دي په لاس کې د کلال

---

(۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، په مصوره نسخه، "پ پ" چاپ، او "ق" چاپ کې "نااهل" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهمې مسرۍ یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "یا به فکر کا د مال ود منال".
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته، د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "لذت" پر ځای "ولدیت" او مصوره نسخه کې "دولت" راغلی دی.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې" نه دی راغلی او د "ق" چاپ کې د "وبله" پر ځای "سره" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کې "قریب" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ کې د "هغه" پر ځای "هسې" راغلی دی.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "د دنیا چارې هم فانی دی مرد هغه دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې خبر شي په حرام وپه حلال" راغلی دی.
(۹) په چاپي نسخو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "آب دسیند" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" په دواړو نسخو، مصوره نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نشته" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه کې "خوب" راغلی دی.
(۱۲) دا مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "که یې خلي هیڅ ورنه شي په چنګال".
(۱۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "سر" پر ځای "مخ" راغلی دی.
(۱٤) په "ق" او "ق، ک" چاپ کې "نرۍ باد" راغلی دی.
(۱۵) "ق، ک" چاپ: "که یخ چې دسړه په زور دی جمع". "ق" چاپ: که یخ چې دسړه په زور شي جمع". د "خ" لومړۍ نسخه: "که یخ چې د سړی که په زور شي جمع". او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "که یخ چې دسړو اوبو شي جمع".
(۱۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته، لومړۍ مسرۍ یې د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په یوه ساعت باران بیایي شین دی". او دوهمه مسرۍ یې د "پ" په نسخو کې داسې ده: "لکه ابر د پسرلی د پشه کال".
(۱۷) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ورانه" راغلی دی.
(۱۸) په "ق، ک"، "ق" چاپ، او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خښتې" راغلی دی.

د مجاز په معشوقو[1] کې وفا نشته — ما هزار ځله وښکلی دی دا فال

اعتماد یې په سبا دی او په غم مه کړه — نه یې هجر په قرار دی[2] نه وصال

ګاهې ګورکودی په مخ باندې راکیښې شي — ګاهې راکیښې شي په مخ باندې رویمال[3]

لکه مالګه چې خوک کیږي په اوبو کې — زه هم هسې سرزده یم په مثال[4]

چې د مرګ وتاخت وباخت وته نظر کړم — صورت وینم دمیږي په څیر پامال

خراب دل مې هېچې غواړي بلا داشوه — چې کهې را معلومیږي په هر کال[5]

۱۲۰

که وصال مې دیار بیا موند هاله رسیالیم[6]

۱۴۱۸

ګنه نه یم زه ځان دهېچا سیال[7]

بېلتانه دې هسې خوار کړ زما دل — چې له ځانه یې وبزار کړ زما دل

لاس وپښې دخلقو نېسي دعاغواړي — مینې هسې منت بار کړ زما دل

عاشقي هومره داغونه دي پرې اېښي — چې تمام یې لاله زار کړ زما دل

بې سببه چا ازار موندلی نه دی[8] — تا په څه سبب ازار کړ زما دل

چې د زلفو په کمند سره دې راکیښې — په بلا دې ګرفتار کړ زما دل

ستا چشمانو یکې هسې مقام ونیو — چې له غېرو یې[9] وبزار کړ زما دل

۱۲۱

زه ځان خو منت بار دعاشقي یم

۱۴۲۵

چې مین یې په دلدار کړ زما دل

چې له نازه پوشیده لري چشمان خپل — څه به وینې مقتولان او مظلومان خپل[10]

چې کنځل راته په قهرقهر کاندې — دالا وګڼې په ما باندې احسان خپل

---

(۱) د "پ پ" چاپ او د "خ" لومړی نسخه کې د "معشوقو" پر ځای "معشوقه" راغلی ده.

(۲) د "خ" لومړی نسخه کې "وې" راغلی دی.

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ګاهې تورکودی په مخ باندې راکاږی ګاهې راکاږی په مخ باندې رویمال". په "ق" چاپ کې د "راکیښې شي" پر ځای "دابېلکې شي" راغلی دی.

(۴) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخې کې داسې راغلی دی: "لکه غونډ د مالګو کیږي دی په اوبو کې زه هم هسې سرزده شوم په مثال". او دوهمه مصرع یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "زه هم هسې سره زدود شم په مثال".

(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی. لومړی مصرع یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "خراب زړه مې زهېرېږي بلا داشوه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې د دوهمې مصرع داسې ده: "خراب زړه مې زهېرېږي بلا داشوه".

(۶) دا مصرع د "پ" په نسخو کې داسې ده: "که وصال دیار بیا موم هاله سیالیم". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که وصال زه دیار موم هاله سیالیم".

(۷) دا مصرع په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخې کې داسې ده: "ګنه اوس خو رحمان نه یم د چا سیال".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې دا مصرع داسې ده: "بې سبب انډاډ اخسته ښه نه دی".

(۹) د "پ" په نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دی" راغلی دی.

(۱۰) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

گفتگو په اشارت کاندي له نازه — کله اسم دچا اخلي په زبان خپل
په ګریبان باندې چې تلک وهي غوتۍ — عاشق کیباسي لاسونه په ګریوان خپل
خریدلې یې له حیرته بې شعوره شي — چې دحسن رخت څرګند کا په دکان خپل
چې خپل مخ په آیینه کې ورځرګند شي — خود پخپله سر فروکاندي په ځان خپل
چې هر څوک یې عاشقي وته هوس کا — ګویا لونې کا په دین او په ایمان خپل
هیڅ صرفه دچا په سرو په مال نه کا — مالیدلي دي پخپله مطلوبان[1] خپل
مجنون ملک دعاشقۍ هاله خپل کړه[2] — چې په اور باندې یې وسوخان ومان خپل
دامقام دی د هغو رنګه عالمو — چې هیڅ نه وینې په ستر ګو سود و زیان خپل[3]
آفرین دعاشقانو په همت شه — چې ورتېر ترسر ومال وینې جانان خپل[4]

۱۲۲ — هیڅ د ستر ګو غړولو خوندي نه وي — چې رنګ په ستر ګو نه وینې جانان خپل — ۱۴۳۷

تورلیمه مې دفراق په ژړا سپین شول — دوباره دزړه په وینو کې رنګین شول
ما وې زه به لا دیدن کړم د یارانو — خبر نه یم چې یاران په کوچ تعیین شول
چا پتنګ غوندې ځان واچوه او ورته — څوک ژوندي لکه بلبل په آتشین شول
ومرده وته دمرګ خواري شوې پیښې — اوژوندي په زندګۍ کې اندوهګین شول
د قضا سپاهیانو هسې لاس په تاخت کړ — چې پایمال هزار خسرو هزار شیرین شول
چې قدم یې په آسمان ایښود له نازه — هغه هسې نازپرور زیر زمین شول
چې مدام یې په سنجاب دپاسه خوب کړ — اوس په څمکه بې بستره بې بالین شول

۱۲۳ — د زمانې خاطر به ولې پریشان نه وي — چې پریشان ورځه جمع همنشین شول — ۱۴۴۵

---

۱) په "ق ،ک" چاپ اود "خ" لومړی نسخې کې "مظلومان" اود "خ" په دوهمه نسخه کې "مقتولان" راغلی دی.
۲) د "خ" په لومړۍ اوددوهمه نسخه کې "بیا موند" راغلی دی.
۳) (٤) دادوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

په لیمه کې مې مدام
تو ردستر گومې گلگون شوه
بې دستر گوله خونابه
په طلب د دلارام کې
زنخدان تې خدای کوهي کړ
که یې خال غلام د مخ دی
که په عشق کې ناکام د پر دی
خوښ یم زه په عاشقۍ کې
په یاری کې مې قبول دی
د دعا په عوض غواړم
ترینه کنځلو به یې زاړکړم
تا لخ گفتار تې راته خوږ دی
هم هغه مې مسیحا دی
مخ دیار ماه تمام دی
رخسان ولبه تمام

گرځي عکس دگلفام[1]
په ارزو دگل اندام[2]
نه باده لرم نه جام
ما ونه لیده ارام
ورپرپوځم[3] په هر گام
زه غلام یم د غلام
دانا کام دی زما کام
که نیک نام یم که بدنام
ملامت د خاص و عام[4]
د خپل یار د خولې دشنام
د غه خپل دعا سلام
ترکشمشو تر بادام
چې یې را کاندې پیغام[5]

۱۲۲

۱۴۵۹

---

(۱) د "خ" په لومړی نسخه کې "گل اندام" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ: "توري سترگې مې گلگون شوې په ازار د گل اندام". "ق، ک" چاپ: "توري سترگې مې گلگون شوی په فراق د گل اندام".
(۳) په چاپي دیوانونو کې "سبوځم" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته
(۵) په چاپي دیوانونو کې "سلام" راغلی دی.

که مې ومنانځې ساقي په یوه جام — تر دا هورته به نورځه وې احترام[1]
بس دی مالره[2] دا فیض د شرابو — چې پرې پرېږدم دا دلق ارزق فام
مه خواړې که په عالم کې بدنامي ده — ما ترپښو دی لاندې کړی ننګ ونام
په میزان یوسر لعل وي بل سر کانی — مساوي ده عاشقي په خاص وعام
عاشقان[3] د سپین رخسار د تور وزلفو — څه پروالري د کفر دا سلام
په مجنون باندې قلم[4] راغلی نه دی — که حلال یې په مخ ورشي که حرام[5]

۱۲۵ — ۱۴۶۶

حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی[6] — حلالولو کې مدام وي احترام

ومحمود وته نظر کوه مدام[7] — چې غلام کړو خپلې مینې د غلام
د نیکانو مدعا خو نیک عمل دی — ساعت نه ګوري که صبح وي که شام
چې د زړه حضور یې نه وي په نمانځه کې — په کار نه دی مقتدي وي که امام[8]
چې مجنون غوندې په مینه کې صادق وي — رحمان وایي په هغه باندې سلام[9]

۱۲۶ — ۱۴۷۱

هم نغمې کاندې هم رقص کاهم خاندي — د رحمان په شعر ترکې د باکرام

د هجران له دې ژوند ځمه ولې نه مرم — له دې هسې ژوند ماتمه ولې نه مرم
چې یو یار له بله یاره جدا کیږي — د دې دوړله[10] ستمه ولې نه مرم
چې هر هر سحر زما په ژړا خاندي — له دې هسې صبحدمه ولې نه مرم[11]
یار چې یار په ستر ګونه وینې خو مرګ دی — تر روزه بې خپله صنمه ولې نه مرم
چې په لږه ګرمۍ شا کاندي و ګل ته — له دې بې وفا شبنمه ولې نه مرم[12]

---

(۱) دامړی د "پ" په لومړی نسخه کې داسې ده: " تر دا پیمورته به نورځه وې احترام".
(۲) په ټولو چاپي دیوانونو کې "بنده دی مالره" راغلی دی.
(۳) په مصوره نسخه کې "عاشقي" راغلی ده.
(۴) د "خ" په دوهمې قلمي نسخې کې "کلنګ" راغلی دی.
(۵) په ټولو قلمي نسخو کې دامړی داسې ده: "که حلال په مخ کې ورشي که حرام".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په دواړو نسخو کې نشته لومړی مړی یې په نورو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی".
(۷) دامړی په قلمي نسخو کې داسې ده: "د محمود وسلطنت وته نظر کړه" او داغزل د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) دامړی د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخې کې داسې ده: "په کار نه دی مقتدی دی که امام".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او د "پ" چاپ او په لومړۍ نسخې کې داسې ده: "رحمان وایم پرهغو باندې سلام".
(۱۰) په ټولو چاپي دیوانونو کې د "دوړ" پرځای "دهر" راغلی دی او همدې بیت لومړی مړی په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې یو یار له بله یاره لرې یا سي".
(۱۱) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته، او لومړی مړی یې په نورو چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې په هر سحر زما په ژړا خاندی".
(۱۲) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخې کې دامړی داسې ده: "له دې هسې بې وفا شبنمه ولې نه مرم".

۱۲۷

چې د مرګ خواري په خوالري رحمانه[1]
لا پخوا تر دغه دمه ولې نه مرم

۱۴۷۷

که په سر دهغه يار له لاسه سنګ خورم
خداى دې نه کا چې به بلې خوا ته څنګ خورم

عاشقي اونام ونګ دي وبله لري
خو به عمر واړه غم د نام ونګ خورم

خداى وما وته شيرين تر نيشکر کړه (۲)
که د يار له لاسه غشي د خدنګ خورم

د آشنا د بې لتانه په کار وبار (۳) کې
هميشه په تندي توره د فرنګ خورم

نوکري د معشوقو کوم په عشق کې
هيڅ نه د هلول نه د اورنګ خورم (۴)

شين لوګي مې په سر چتر د وهه تخت دى
ګرد غبار د خپل دولت لکه ملنګ خورم

هم په دا چې له خودى شمه بې خوده
د هجران په غم کې لېې لېې بنګ خورم

لکه څوک چې نعمتونه د دنيا خوري
زه د يار د جفا زهر په دا رنګ خورم (۵)

واړه زهر شي زما ترستوني درو مي
بې له يار ه که همه لا چې لونګ خورم

۱۲۸

زه ران[ن]ا به خو ژوندى په جهان ګرځم[6]
چې په بله لمبه څرخ لکه پتنګ خورم

۱۴۸۷

سر مې په کار نه دى چې يې ستا تر سر قربان[ن] کړم
زړه راشخه نشته چې يې ستا په پښو د پرې[ن]ان کړم (۷)

کار د عاشقي اول د پېر راته آسان و
اوس هسې حېرانېم چې دا کار به په څه شان کړم

د پېرو خلقو لاني ستا د مينې دي وهلي
هېڅوک هسې مه شه لکه زه چې يې په ځان کړم (۸)

نه لرې رهم د عاشق[9] زخم بې تسليمه
داځه هسې د رد نه دى چې يې دفع په درمان کړم

نه کا هېڅ د بنمن په دې بنمانو هسې چا رې
ستا په عاشقي کې لکه زه چې يې حېران کړم (۱۰)

ولې کافر نه وي مسلمان به شي کې خداى کا
هرچا ته چې حسن و لطافت د ستا بيان کړم (۱۱)

---

(۱) په "ق ک" چاپ کې دا مصرى داسې ده : "چې د مرګ خواري په سر لري رحمانه"
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، په چاپي ديوانونو کې دا مصرى داسې ده : "خداى وما وته شيرين کړ تر شکرو".
(۳) په قلمي نسخو کې "کاروزار" راغلى دى.
(۴) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ کې دا مصرى داسې ده : "هيڅ د هلول نه دا ورنګ خورم".
(۵) چاپي ديوانونه : "زه د يار د کوڅې خاورې په دا رنګ خورم".
(۶) په چاپي ديوانونو کې "پايم" راغلى دى.
(۷) دا غزل په چاپي ديوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه ، مصورې نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دى : "د پېرو خلکو لا في ستا د مينې دى وهلى هېڅوک حېران مه شه لکه زه چې يې حېران کړم".
(۹) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د عاشقانو" راغلى دى.
(۱۰) دا مصرى د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "ستا په عشق کې لکه زه چې يې په ځان کړم".
(۱۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دى : "ولې کافر نه وي مسلمان شى که يې خداى کا وهرچا ته چې حسن لطافت دا ستا بيان کړم".

١٢٩

وړاندې وې کړه ورستو آخرهسې معلومېږي
ستاله بېرحمۍ[1] به زه رحمان لاس په ګرېوان کړم

١٤٩٤

زه داهسې دیوانه او مجنون چاکرم
له رواجه له رسومه بېرون چاکرم[2]
نه پوهېږم چې داچارې په ماشوك کا[3]
لېونی دخپل نګاه په افسون چاکرم
کومې سترګې کوم بانه کومه غمزه ده[4]
دوب شهید غوندې په خاك وپه خون چاکرم
توان توفیق خو فتنو راشخه نه وُ[5]
په فتنو دتورو سترګو مفتون چاکرم

١٣٠

هیڅ له خپله خانه خبر نه یم[6]
چې داهسې رنګ زبون ومحزون چاکرم

١٤٩٩

صبح وشام مې لاس نېولی دې دعا کړم
خواست[7] له خدایه ستا دهر دوفا کړم
هیڅ دروغ رښتیا مې نه زده که باور کړې
ستا دپاره هم دروغ کړم هم رښتیا کړم
واړه ته یې خندول که ژړول کړې
زه پخپله نه خندا کړم نه ژړا کړم[8]
که ته نه یې راته وایه باري څوك دې
زه داهسې رنګ سرتور پښې یبل چاکړم[9]
خوب خندا دبېلتانه په غمکه نشته
څه آرام[10] به په دا دشتِ کربلا کړم
هره ورځ چې مې تېریږي ستا په غم کې
زه په هره ورځ پوهېږم چې غزا کړم
یو وېښته مې د صورت کوږ شوی نه دی
هسې رنګ دې پټ پنځم په زړه ادا کړم[11]
زړه که یودی ما خو تالره درکړی[12]
مګر نور ولره نور زړونه پیدا کړم

١٣١

چې مې واغوست سروپای دعا شقې
زه رحمان دې سروپای بې سروپا کړم

١٥٠٨

---

(١) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بحرامی" راغلی دی.
(٢) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې دا مصرع داسې ده: "نه پوهېږم چې داهسې چارې خوك کا".
(٤) دا مصرع د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که مې سترګې که بانهو که مې غمزې دي".
(٥) دا مصرع د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "توان توفیق دفتنو هیڅ راشخه نشته". په "ق" چاپ کې داسې ده:-
"توان توفیق چې دفتنو راشخه نه وو". او د "خ" دوهمې نسخه کې داسې ده: "توان توفیق دفتنو هیڅ راشخه نه وو".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه رحمان له خپله خانه خبر نه یم چې داهسې رنګ محزون وزبون چاکړم". په "ق، ک" چاپ کې د "خانه" پرځای "یاده" راغلی دی. او د "پ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مصرع داسې ده: "چې داهسې زبون ومحزون چاکړم".
(٧) په "ق، ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.
(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته او لومړۍ مصرع یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٩) چاپي دیوانونه: "زه داهسې لېونی او مجنون چاکړم".
(١٠) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "څه بلا" راغلی دی.
(١١) د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه کې "تاراج کړم" راغلی دی.
(١٢) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمې نسخې: "زړه که یو دی خو وتا دی ماورکړی".

دستا درد به په هزار درمان ورنه کړم
دانسته به دغه سود په زیان ورنه کړم

که څوك راکاندي دنیا وعقبیٰ دواړه
عاشقي به دې په این و آن ورنه کړم

څومې تیغ په پهلو نه دی بلوسپدلی[1]
ستا پهلو به ورقیب آسان ورنه کړم

که یو څله مې ستا زلفې په لاس کښیوځي
یو وېښته به دې په درست جهان ورنه کړم[2]

که مې چېرې لاس دستا په بوسه برشو
دانعمت به دجنت په خوان ورنه کړم[3]

څوونه وینم ستا ستر ګې که پې خدای کا
عزرائیل لره به هومره ځان ورنه کړم

معشوقې دعاشقانو دین ایمان دی
زه به چالره خپل دین ایمان ورنه کړم

ستا ترزلفو پورې نورې زلفې څه دي[4]
په خاشاك به دچمن ریحان ورنه کړم

۱۳۲ | ۱۵۱۷

پر ناخ دستا دلبو می حرام دی
څو د خپلو وینو جام تاوان ورنه کړم

دا یو څرنګه ژوندون دی نه پوهیږم[5]
خوب دی خیال دی که افسون دی نه پوهیږم

جام دلبو یې[6] چې ځان په وینو مومم
تر و ژلال که جګر خون دی نه پوهیږم

د پتنګ او د بلبل ترمیان حیران یم
مخ دې اوردی که ګلګون دی نه پوهیږم

په شانه سره دې تار د زلفو بېل شو
که غوڅ شوی مې نارون دی نه پوهیږم[7]

عشق په هسې رنګ مقام باندې قایم کړم
که وصال دی که بېلتون دی نه پوهیږم

د خپل زړه وعلامت وته حیران یم
چې موسی دی که قارون دی نه پوهیږم

۱۳۳ | ۱۵۲۴

پر ناخ د خپل زړه پې ترکنګو کړه[8]
خدای زړه عشق دی که طاعون دی نه پوهیږم

بیا دې نوي شراب خښلي دي پوهیږم
په رخسار دی ګل کړلي دي پوهیږم

که هزار څله لاس سره کړې په نکریزو
تازما په وینو وللي دي پوهیږم

---

(۱) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "لګېدلی" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په نسخو کې نشته.
(٤) "ق، ک" چاپ: "ستا ترزلفو د خوبانو زلفې څه دی."
"ق" چاپ: "ستا ترزلفو پورې زلفې د جهان څه دی".
(۵) د "خ" لومړی نسخه: "دا یو څرنګ دغم ژوند ون دی نه پوهیږم".
(۶) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې د "لبو" پر ځای "میو" راغلی دی.
(۷) دا بیت اوورپسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کنګو" پر ځای "زعفران" راغلی دی.

معرکه زما د مرګ نه ده نوخه ده — رقیبان چې تا بللې دي پوهیږم
چې رقیب وتاغوښتو وبله وروره — ما هغه ساعت ژرلي دي پوهیږم (۱)
څه حاجت دی چې دی خط په ملالولم — چې زما په باب دې کښلي دي پوهیږم
ته خپل جور وجفا څه وایې وما ته — ما همه واړه لېدلي دي پوهیږم (۲)

۱۳۴ — رقیبان ځکه تېری په زما ځان کاندي (۳) — ۱۵۲۱
تا په خواپورې نېولي دي پوهیږم

چې له مرګه بې پروایې په هر دم — دغه هسې غم دې هېردی په کوم غم (٤)
نور همه واړه غمونه به دې هېرشي — که یو ځل دربانديې راشي (٥) دا ماتم
چې زخمي يې سبانه مومي په بیع — مفت مونده شي نن ساعت هغه مرهم
د مرهمو تیاري ورلره بویه — چې لانه يې داجل په تیغ کړم
چې دې تن له سرایه درومي تویه واخله — تر دا سرای په هورته سرای نشته محکم (٦)
د دې لارې تله څه هسې آسان نه دي — مشکلات دي په هر دم په هر قدم
که دې وېره شي له ظلمه له ستمه — ته هم مه کړه په هېڅا باندې ستم
که امید لرې له رحمه له کرمه — ستا هم بویه په هرچا باندې کرم
له هرچا سره چې کړې هغه به مومې (۷) — دهېڅ تخم میوه نه درومي برهم
اجر واړه د عمل په اندازه وي — دغه د واړه سره یو دي هم درهم (۸)
اوس دستار ضا نېکي کړې که بدي کړې — نېک وبد دې واړه کښوی شي په قلم
خدای د رزق په زېرمه مه هېروه کلک شه — ترسېرې د سېرې رزق دی مقدم
که ګڼې چې په حرص سره څه زیات شي — زیات به نه شي دیوې ستنې ترسېم
که هزار رنګه تالاش او تردد کړې (۹) — د قسمت شوي به نه کړې زیات و کم

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړی او مصوره نسخې کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "رقیبان به څه تېری په زما ځان کاندي".
(٤) دا غزل د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٥) په قلمي نسخو کې "درشي" راغلی دی.
(٦) په قلمي نسخو کې "دوهم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "په هرچا باندې چې کړې هغه به مومې".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "که هزار ځله تالاش او تدبیر وکړې".

ډېر هوا وحرص مه کوه خدای یاد کړه — دی کافي دی د عرب اود عجم
په تا فرض عبادت دخپل خښتن دی — نه لښکرې خزانې ملک وحشم
ټوک روټی یوه شړۍ درلره بس ده — نو همه واړه اسراف دی مسلم
له خوراکه غرض قوت اولا یموت دی — نه چې غوښې غوړې وریژې یا غنم
له پوشاکه غرض خپسر پټول دي — نه اطلس وسقلات تاج وعَلَم
دلحد دتاریکی علاج به څه کړي — چې ته دلته کې ویرېږې په تورتم
که حرص درباندې زورشي مرګ رایاد کړه — دا علاج دی دغه رنځ لره محکم (۱)
غفلت هیڅ مناسب نه دی دسپین ږیرو — خوب روانه دی په وخت د صبحدم
مار چې سوړې لره ورشي گوره سم شي — ته دگور په غاړه راغلې نه شوې سم (۲)
خم قامت د دنیا کار کړې عمر واړه — او په دوه رکعته نفلونه شوې خم
ځان پخوا ترهغه وژاړه که مرد یې — چې په تا باندې ژړا کا نور عالَم
نور عالم چې په تا ژاړي انصاف وکړه — بې انصافه ته په څه یې خوښ خرم
که زه نه وایم ته خودستګي رنځ کړه (۳) — کوردې خورشه ته چارپای یې که آدم

۱۳۵ — ای رحمانه لکه ته چې په خدای گرم یې — ۱۵۵۹

بل به نه وي په جهان کې هسې گرم — خوبه صبر پسې فساد یا رنګ وبوی (۴)
عاشقي او صبوري سره د روح ډي — زه د الاف په دروغ خرنګه وهم
ته وماته نصیحت مه کړه ناصحه — زه د اخپل تخم خپل ځان لره کرم
ما خوزده چې مینه اوردی خدای مین کړم — دانسته خپسر واورته اچوم
سر رشته مې خدای همه دیار په لاس کړه (۵) — په هر لور چې مې راکاږي پسې ځم
د آشنا د مینې لاس زما گریوان دی — زه په دا کار کې هیڅ عذر نه لرم (۶)
عاشقانو (۷) یانا رې حق د معشوقو دی — حق به ولې په باطلو بدلوم

---

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) قلمي نسخې : " ته د گور په غاړه گرزې نه شوې سم".
(۳) قلمي نسخې : " که زه نه وایم ته خپله ستړګې وکړه".
(۴) د "خ" لومړۍ نسخه : "عاشقي او صبوري ده سره لرې".
(۵) چاپي دیوانونه : " سورشته مې خدای د دیار په لاس کې ورکړه".
(۶) قلمي نسخې : " زه په دا معامله کې عذر نه لرم"
(۷) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " په عاشقانو " او د "خ" په لومړۍ نسخه کې " په عاشقو" اغلی دی.

۱۳۶

ما چې مینه دیار خپله په خپل خان کړه
تر وله فرضو غاړه څرنګ غروم

۱۵۶۸

داخه ژوند (۱) دی چې یار نه وینم په ستر ګو
زه رمانځ په جهان ستر ګې غروم

۱۳۶

په یوه غمزه د ستر ګو ې فنا شوم
سر تر پایه بې بنیاده بې بقا شوم

ما د یار له غمه د م وهلی نه دی
که مې دم وهلی نه دی هم رسوا شوم (۲)

ښه چې تن مې توی تو منه شو په عشق کې
هاله څاڅکی د شبنم وم اوس دریا شوم (۳)

زه دیار وم ته ګورم یار و ما ته
چې داخل په تماشا شوم تماشا شوم

په هجران کې پې ګدا وم کند په غاړه
په وصال کې پې پادشاه دامرا شوم (٤)

په خپل کلي په خپل کور کې مې خربت دی
په صدف کې یتیم د رغوندې یکتا شوم (۵)

مستورې راځه یووړه مست و ستر ګو
رحمان ځکه پیو ګړې کې رسوا شوم (۶)

۱۳۷

بادشاهي د ګدایانو په دعا شي (۷)
زه رمانځ ځکه بادشاه شوم چې ګدا شوم

۱۵۷۶

ترهغه حده په هوره ته بدسړی شوم (۸)
چې د درست جهان په ستر ګو کې اغزی شوم

دنیا واړه ځبله زیست او روزګار کاندي
خو یوزه په دغه بار کې کوډلګی شوم (۹)

تمامې جهان لمن راځه نغاړي
سپین زړی مې اغوستی تور کوډی شوم

هیڅ حاجت د هنر نشته ونصیب ته
غزا وشوه که مومند که داؤدزی شوم

---

(۱) په قلمي نسخو کې " داخه ژوند ون دی " راغلی دی.
(۲) دا بیت د " خ " په لومړی نسخه کې نشته .
(۳) دا بیت د " خ " په لومړی نسخه کې داسې دی : " ښه چې تن مې د ډې وړی شه په عشق کې هاله څاڅکی د شبنم وه اوس دریا شوم ".
د " خ " دوهمې نسخه : " ښه چې تن مې د تو تو منه شو په عشق کې هاله څاڅکی د شبنم وم اوس ګیاه شوم ".
او په " ق ک " چاپ کې پې دوهمه مصرع داسې ده : " اول څاڅکی د شبنم وم اوس دریا شوم ".
(٤) قلمي نسخې : " په وصال کې بیا خان وامراد شوم ".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته : او دوهمه مصرع پې د " خ " په لومړی نسخه کې داسې ده : " په صدف کې پنهم د رغوندې یکتا شوم ".
(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو او د " خ " په دوهمه نسخه کې نشته .
(۷) دا بیت د " خ " په لومړی نسخه کې د اوم نومړی غزل په مصوره نسخه او د " پ " په دوهمه نسخه کې نشته .
(۸) دا غزل په مصوره نسخه او د " پ " په دوهمه نسخه کې نشته . لومړی مصرع پې د " خ " په لومړی نسخه کې داسې ده : " ترهغه حده بیکاره بدسړی شوم ". او د " خ " په دوهمه نسخه کې دا مصرع داسې ده : " ترهغه حده پوري بدسړی شوم ".
(۹) دا بیت د " خ " په لومړی نسخه کې نشته لومړی مصرع پې د " پ " په نسخه کې داسې ده : " دا دنیا واړه وبله زیست و روزګار کاندی ".
د پښور په دوه نورو چاپي دیوانونو کې داسې ده : " دنیا واړه سره زیست و روزګار کاندي ".
د " خ " په دوهمه نسخه کې داسې ده :
" عالم واړه سره زیست و روزګار کاندی ".

دنوح ؑ زوی هم دیونیك نیکه نمسی وُ[1] — گنهـ زه هم دیونیك نیکه نمسی شوم
کل وسواس له احتیاطه پیدا کیږي — زه له دیرې هوښیاری نه لیونی شوم[2]

۱۳۸ — اوس عطا د آدمیت راباندې وشوه — ۱۵۸۳
چې رحمان دهغه یار دکوڅې سپی شوم[3]

په ښه خوی له بدخواهانو بې پروایم — په نرمی لکه اوبه داورسزایم
وهرچاته په خپل شکل څرگندیږم — آیینه غوندې بې رویه بې ریایم
دراز عمر مې حاصل شوله راسته — لکه سروم دام سبزه تازه پایم[4]
هم په داسپینو جاموچې معلومیږم — لکه ابرهم گوهریم هم دریایم
قناعت مې ترخرقې لاندې اطلس دی — پټ د درست جهان بادشاه ظاهر گدایم
دغونچې په څېر په سل ژبو خاموشیم — لکه بوی هسې په پته خوله گویایم
په ژړامې دخپل یار دیدن حاصل کړ — د شبنم په څېر له گل سره یکتایم

۱۳۹ — که چالره دعاشقی وی[5] ورکه کړې — ۱۵۹۱
زه له ځان دگراهانو رهنمایم

زه له دې جهانه[6] تلونی په شتاب یم — لکه پانه دخزان پسنه[7] په رکاب یم
که هزار آبادانی کړم په جهان کې — غرض داچې نهایت خانه خراب یم[8]

---

(۱) دامسری په چاپی دیوانونو او د "خ" لومړی اودوهمه نسخه کې داسې ده: "دنوح زوی هم دنیك نیکه نمسی وُ".
(۲) قلمنسخې: "زه له دیرې هوښیاری لیونی شوم".
(۳) "ق،ك" چاپ: "زه رحمان دهغې یار دکوڅې سپی شوم". د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه رحمان".
(٤) دا دوه بیتونه د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۵) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې د "وي" پرځای "ده" راغلی دی.
(۶) په چاپی دیوانونو کې د "جهان" پرځای "دنیا" راغلی دی.
(۷) "ق" چاپ: "پا".
(۸) دوې بیت لومړی مسری په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "که هزار آبادی کړمه په جهان کې".
د "پ پ" چاپ: "که هزاری ابادی کړم په جهان کې".
"ق،ك" چاپ: "که هزار آبادی وکړم په جهان کې".
دوهمه مسری یې د "ق،ك" چاپ او "ق" چاپ کې داسې دی: "غرض داچې عاقبت خانه خراب یم".

که مې اصل د حیا تو له او بودی
بیا خو دا چې دا وبو په سر حباب یم

دا جهان قصاب خانه کړه خدای وماته[1]
پای بسته ولامه په غولي د قصاب یم

چې د خدای له معرفته خبر نه شوم[2]
معلومېږم چې یا دیوم یا دواب یم

که صورت مې دسړي دی زه یې څه کړم[3]
په معنی کې د چا پایو په حساب یم

لکه بت چې په ریښو ستر گو اوده وي
هسې زه په بیداری کې وړی خوب یم[4]

په طاعت په عبادت مې زړه یخ نه کړ
همیشه د معصیت په اور کباب یم

سر د خدای وعبادت ته اپښوی[5] نه شم
مدام د وب د گناهونو په گرداب یم[6]

چې د خپلو گناهونو ته نظر کړم
سزاوار د هر عذاب[7] وهر عتاب یم

لکه څوک چې په خړ سودا وي مخ یې تور وي
زه هم هسې په خپل خدای[8] پورې بې آب یم

غزا وشوه که گفتار لرم[9] په ژبه
زه چې کردار نه لرم کذاب یم

۱۴۰ ۱۶۰۳

---

(۱) مصوره نسخه : "د اجمان خدای قصاب خانه کړو ماته".

(۲) "ق،ک" چاپ: "چې خبر نه شوم د خدای له معرفته!
په دوهمه مدی کې په مصوري نسخې کې د "یا ددیم" پرځای "یودد" راغلی دی.

(۳) د "پ" په نسخو کې دا مدی داسې ده: "که صورت یې دسړی دی به یې څه کړې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که صورت مې دسړی دی په داخه شو".

(۴) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۵) د "پ" نسخې: "وښکی نه شم".
د "خ" لومړی نسخه: "اپښبی نه شم".
دوهمه نسخه: "نیوای نه شم".

(۶) په چاپي دیوانونو کې "در یاب" راغلی دی.

(۷) د "پ پ" چاپ: "د هر سزا".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په "پ" چاپ، "پ، پ" چاپ او "ق" چاپ کې دا مدی داسې ده:
"زه هم هسې تر څښتن پورې بې آب یم".
"ق،ک" چاپ: "تر مولا پورې بې آب یم".
د "پ" لومړی نسخه: "زه هم هسې تر خپل یار ه پورې بې آب یم".
دوهمه نسخه کې: "زه هم هسې تر الله پورې بې آب یم".

(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کې "کوم" راغلی دی.

که هزار ځله نژدې دزړه په یادیم — زه چې یار په ستر ګونه وینم ناسنادیم (۱)
که یار سل ځله وعدې د وصال وکا — زه له دې تلوسې بې اعتقادیم
په جفا وپه وفايې لا رغه نه شي — پُرځدزناز پرور په کړی دادیم (۲)
د بې نیازوپه نیاز څه امید کړو دی — زه پرون سلطان خسرو ومرنن فرهادیم (۳)
که دیار له لاسه اور واندې بل وي — لکه شمع مستقیم په خپل استادیم
بې مینه قراري واندې زوګ دی — شپه اوورځ په حرکت کې لکه بادیم
که همه عمر مې یار په غیر کې ناست وي — زه له غمه به د هجر په فریادیم
یو زمان مې د زړه مراد موندلی نه دی — پیدا کړی خدای په اصل کې نامرادیم
د وصال په یوه کال مګر برپای شم — د هفتې په هجر هسې بې بنیادیم
چې پې نوره نتیجه نشته بې غمه — حق حیران دعاشقې په دادادیم (۴)
په وصال کې مې د هجر طمعه نه وه — اوس حیران متحیر په دافسادیم
بې له عشقه چې مې پرې شو د پوزې (۵) — ګنه نور له جملګي قیده آزادیم

۱۶۱۶ — که مې پیرې که مې پلورې چاره نشته — ۱۴۱
زه رانج د بنایسته وخانه زادیم

که مې خوک پر فقیرې شمېرې (۶) فقیریم — که مې خوک پر امیرې شمېرې امیریم
د دلبر وصدقې له رې غواړم — هسې نه چې په دنیا پسې زهیریم
د خرقې خدمت (۷) مشکل دی اوکه نه وي — زه هر دم رودغې چارې څه خپریم

---

(۱) دا غزل د "پ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې "قرارداد" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "زه همه عمر له هجره په فریادیم".
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ کې "د غاړې" راغلی دی.
(۶) په مصوره نسخه کې "بولې" راغلی دی او دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې "حرمت" راغلی دی.

هم پند اخلم هم پند وایم وهرچا ته زه د خپنو مرید د خپنو پیریم[1]

په هجران کې دیار خیال راسره مل دی[2] په زندان کې له یوسف سره اسیریم

په خندا کې مې ژړا ده لکه شمع له عالمه پټ پټم[3] د ځان په ویریم

آزادي تر دا په هورته نوره څه ده[4] چې بندي[5] دیار د زلفو په څنګ یریم

خوشحالي تر دا په هورته بله کومه چې مدام په خپل اشنا پسې زهیریم[6]

چې همیش په غوږ ناري د هجران اورم رحمان ځکه د خپل یار وخ ته ځیریم[7]

خوشحالا او دولتا مې غلامان دی[8]

١٤٢ زه د رحمان په پښتو ژبه[9] عالم ګیریم ١٩٢٦

زه دیار په درد وغم کې غرقاب خوښ یم په دا درد کې بې طاقت او بې تاب خوښ یم

که ډوبیږم په اوبه یا په اور سوځم دسر وشوند وه په آب خوښ یم

چې دیار د خال و خط نښې پکې وي زور زندسر په مطالعه د کتاب خوښ یم

تر دا پوچه گفتګو یه چې یې اورم[10] په نغمه په ترانه د رباب خوښ یم

د ریا تر نا قبوله عبادته دساقي په میو مست و خراب خوښ یم

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی:

"هم پند اخلم هم پند واخلم وهرچا ته د خپنو مرید د خپنو مرشد د خپنو پیریم".

د دوهمې مړۍ پې د "پ" په لومړی نسخه کې داسې ده: " د خپنو مرید د خپنو پیریم".

(٢) دا مصرع په "ق" چاپ کې داسې ده: " په هجران کې د وصال خیال راسره وي". او په نورو چاپي دیوانونو کې داسې ده:

" په هجران کې خیال دیار راسره مل وي".

(٣) په "ق، ک" چاپ کې "پنهان" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "تنها" راغلی دی.

لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٤) په چاپي دیوانونو کې "بله نشته" او د "خ" په لومړی نسخه کې "نوره څه دی" راغلی دی. او دغه دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٥) د "خ" په لومړی نسخه کې "بنده". راغلی دی.

(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کې نشته، لومړی مصرع یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده "خوشالی تر دا په هورته د نور کومه".

او په مصوره نسخه کې دا بیت داسې دی: " خوشالی تر دا په هورته نوره څه ده چې مدام په خپل اشنا پسې دلګیریم".

(٧) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته لومړی مصرع یې په "ق" چاپ کې داسې ده " همیشه په غوږ ناري د هجران اورم"

(٨) دا مصرع د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: " یوخوشال سل ختک نور مې غلامان دي".

(٩) د "پ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې "شعر" راغلی دی. (١٠) د "خ" دوهمه نسخه " تر دا نور وګفتګو یو چې یې اورم". نومړی بیت او وروسې بیت د "خ" په نیمګړی نسخه کې نشته.

چې نه علم نه تسبیح نه تلاوت وي — له دې هسې بیداري نه په خواب خوبن یم
خاموشي که هر څو لویه مرتبه ده — نه له یار سره په سوال وځواب خوبن یم[1]
د طوبیٰ دونې سیوري مې خوښ نه دي — ستا د مخ په لمبو سوي کباب خوبن یم

۱۴۳ دیار د پرې غم خواري یم عاجز کړی
۱۶۳۵ رحمان ځکه په خوږدن د شراب خوبن یم

زه د یار په درد وغم کې شادمان یم — لکه ګل د پرپشانۍ په وخت خندان یم
ته زما وبېکسي ته نظر مه کړه — خدای ساتلی لکه ګنج په بیابان یم
لکه ونه د ځنګل په میوه پوره — په ویرانه ویرانۍ کې آباد ان یم
یو وېښته مې د صورت بې عشقه نه دی — څوکیدار په هر نفس د خپل کاروان یم[2]
د وصال مرغه[3] د اوښکو دانو راکړ — لکه د رو لعل په غاره د خوبان یم
د کاملې عقیدې لږ برکته — د دوښې په غاره ناست شاه جهان یم
ژوښنایي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه اوږه لکه آفتاب په لاره روان یم
د آشنا د اوږدو زلفو صفت څوک کړم — پلی شریه لویه لاره د هندوستان یم[4]
بې مینه مې هیڅ حال د صورت نشته[5] — لکه بې مال ومتاعه تش دوکان یم
د هوس بلبل وپساه را باندې نه کا — دا فلاس په کبل پکې د خزان یم
ویارانو وته خاک تر تلو لاندې — د زر نور جهان په سر لکه آسمان یم[6]

چې د یار په مینه سر و مال بنده مه — خلقه واوري هغه زه عبدالرحمان یم[7]

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخې کې "دخپل کړدا یم" او مصوره نسخه کې "دخپل ځان یم" راغلی دی.
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "دوصال مزی داوښو دانې راکړ".
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړۍ مسري یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې صفت دتوروزلفو داشنا کړم".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسري داسې ده: "بې له مینې مې هیڅ حال دصورت نشته".
(۶) دا بیت او وروسۍ بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته، په مصوره نسخه کې لومړۍ مسري داسې ده: "د مارانو ترتلیو لاندې خاک یم".
(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

۱۴۴ په هر دم کې نوې نوې تماشې کړم
زه یې تماشې ان دخدای وکړه وته حیران یم ۱۹۴۸

چې هر دم له خپله ځانه ګرېزان یم
هم په دالکه د ریاب د دروکان یم (۱)

مرګی تریخ دی چې ژوندون دچا شیرین شي
زه خو رسنده دیار ترې وصل په هجران یم

نادانې مې دانایي شوه لکه طفل
په ناپاکو ګوهرې کې پاک دامان یم

چې د نفس د حرص ملک مې مسخر کړ
په هوا د پاسه تخت د سلیمان یم

تن مې څه کړې چې زړه یار را څخه یووړ
بې هوده د خالي خونې نګهبان یم

لکه ګل چې په نارمات کړې اوږاندوي
زه هم هسې د ژوند و د مړ و ترمیان یم

کله ځان راته ولي کله عاصي شي
نه خبر په خپل کمال نه په نقصان یم

خپل جانان مې هسې نقش دی په زړه کې
نه پوهیږم چې ګمان یم که جانان یم ۱۶۵۶

۱۴۵ ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم
تر دالا په د اغوښیږم چې پناه یم (۲)

چې یوسف (۳) غوندې هزار پکښې پرانه دی
بند یوان د هغه سیب (۳) ذقن په چاه یم

چې لې قد و قامت نه وینم په ستر ګو
عندلیب په سر د سروی د خپل آه یم (۴)

د سپین مخ د تورو خپلې رغبته (۵)
منت بار د هر سفید او هر سیاه یم (۶)

---

(۱) د غزل د "خ" له وړې قلمي نسخې نه نقل شو .

(۲) د غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د بیت په چاپي دیوانونو کې د هغه ردیف : "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه یم لا تر دانه زیات هوښیږم چې پناه یم".
په مصور نسخه کې دغسې دی : "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه یم تر دالا په د اعاجز یم چې پناه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دغسې دی : "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه یم لا پرد ازهیږم چې له ستر ګو پې پناه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دغسې دی : "ژوبلې ژوبلې دخوبانو په نګاه یم تر وخولا په د اغوښیږم چې پناه یم".

(۳) په قلمي نسخه کې د "سیب" پر ځای "سیم" راغلی دی او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "سیم په ذقن چاه یم" راغلی دی .

(۴) د پاسنۍ وړې قلمي نسخې نه علاوه چې پې قد و قامت نه وینم په ستر ګو عندلیب په سهې سرو د خپل آه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې د دوهمې مصرې دغسې ده : "عندلیب د سهې سرو د خپل آه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دغسې ده : عندلیب غوندې په سروې د خپل آه یم".
د معصر نسخې دا ډول ده : عندلیب هسې سرو د خپل آه یم . (پاتې په ۱۰۷ مخ کې)

لکه څوك چې په خره سور وي مخ يې تور وي — زه هم هسې ترخپل خدای پورې روسیاه یم[1]

درقیب خبرې[2] وړم دیار د پاره — دعاګوی هم دنیك خواه هم د بدخواه یم[3]

بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی[4] — نه[5] خبر په عبادت نه په ګناه یم

سباخ دزلفویې پخپله خدای راتیټ کړ — ګنهه زه دیار ترقد پورې کوتاه یم[6]

ځان هرګوره ناګاه راخرګندیږي — له هغې ورځې راهیسې چې آګاه یم[7]

بې صبری دیار په وصل کې مهجور کړم — د پسرلي په مرغزار کې وچ ګیاه یم

له اوله تهتر وو هم بیا آه کړم — په نارونارو[8] خروس د صبحګاه یم

په جذبو جذبویې راښکم زه وځان ته — هغه یار مې کاه ربا دی زه یې کاه یم[9]

لکه بار دونې پوخ شي ځنې رڼې — زه هم هسې بار ترلی سربراه یم

اوس مې ځای په دا جهان کې پاتې نه شو — خوځیدلی تر[10] چمل وتر پنجاه یم

د (۱۰۶) مخ د پایلیکونو پاته:

(۵) د "خ" په لومړی نسخه کې د "رخبته" پرځای "زینته" راغلی دی.

(۶) دامسری په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید دهر سیاه یم".
په "پ پ" او "ق ک" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید او دسیاه یم".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "منت بار دهر سفید ودهر سیاه یم".

---

(۱) دابیت په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسری داسې ده: "لکه څوك چې په خره سورشی مخ یې تورشی".

(۲) د "ب" په نسخو او د "خ" لومړی نسخه کې "خبرې" راغلی دی او دامسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "د رقیب خبره اوړم دیار دپاره".

(۳) دامسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دوعاګوی هم دنیك خواه هوم بدخواه یم".

(۴) دامسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "بې له عشقه که مې عشق که مې هنر دی".

(۵) په "ق" چاپ کې د "نه" پرځای "زه" راغلی دی.

(۶) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کې داسې دی: "سباخ دن لفوخپل خدای راته تهیت کړ ګنهه زه دیار ترقد پورې کوتاه یم".

(۷) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کې داسې دی: "ځان بنکاره راته هرګوره څرګندیږي له هغه ورځې راهیسې چې آګاه یم".
په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "ځان هرګوره ناګاه راخرګندیږي". د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهم مسری داسې ده:
"له هغې ورځې راهیسې چې آګاه یم". او په "ق ک" او "ق" چاپ کې داسې ده: "له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم".

(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نارو سورو" راغلی دی.

(۹) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ او مصوره نسخه کې یې لومړی مسری داسې ده: "په جذبو جذبو یې راکښوم وځان ته".
د "ب" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په جذبو جذبو یې راوځکولم وځان ته".
په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "په جذبو یې راښکمه خپل ځان ته".
او د "خ" په لومړی نسخه کې دابیت داسې دی: "په جذبه جذبه یې راکښوم وځان ته هغه یار مې کاه ربا دی زه ګیاه یم".

(۱۰) د "خ" په لومړی نسخه کې د "تر" پرځای "له" راغلی دی.

۱۴۶

۱۹۷۱

د رقیب علاج آسان دی بلا د اشوه[۱]
زه یې تماشاګر له خپله یاره نا وپساړه یم

زه یودم د ستاله غمه بې غمه نه یم
بې غمه ستاله ذکره فکره یودم نه یم[۲]

هر زیارت لره چې د روم[۳] مراد مې ته یې
زه زایر[۴] د بت خانې د حرم نه یم

ستا د در په تور وخاورو باندې[۵] خوښ یم
بې تا خوښ په تماشا د ارم[۶] نه یم

چې د ستا[۷] په تماشایم خبر شوی
نور خبر په تماشا د عالم نه یم

بې د ستاله زېبا مخه وبل مخ ته
منتظر دیوې ستنې قرسوم[۷] نه یم

که د ستا د سنګلي مخ عاشقان د پردې
زه په واړوکې اول یم د وېم نه یم

که له غمه دې ونه مرم هاله[۸] وایه
چې یا دیوم یا د واب[۹] یم آدم نه یم

سم قامت لکه الف یم په راستۍ کې
لکه غشی څه[۱۰] فساد له زړه سم نه یم

زړه مې ستا په غمزه غوښ دی غزا وشوه
که په لاسو په پښو روغ یم کرم نه یم[۱۱]

خم د زلفوم[۱۲] محراب د کښو د روځو
څه[۱۳] د مار و د لرم په څېړ خم نه یم

---

(۱) دا مصرع د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده : " د رقیب علاج آسان دی که یې خدای کړه ".

(۲) دا غزل په مصورې نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته .

(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې " حُمه " راغلی دی .

(۴) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې " زاهد " راغلی دی .

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "حرم" راغلی دی.

(۶) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې " دا " او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ن" راغلی دی .

(۷) په چاپي دیوانونو کې "سم" ، په "پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې " سپم " راغلی دی.

(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې " راته " راغلی دی.

(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې " دیوال" راغلی دی . .

(۱۰) په "پ" چاپ ، "پ پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې " زه " او "ق" چاپ کې " و " راغلی دی.

(۱۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : " زړه مې ستا په غمزه غوښ دی بلا د اشوه که په لاس په پښو روغ یم کرم ندیم ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مصرع داسې ده : " که په لاسو په پښو روغ یم کرم ندیم ".
" په "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده : " که په لاسو په پښو روغ خوګرم ندیم ".

(۱۲) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "یې" راغلی دی .

(۱۳) په "پ" چاپ ، "پ پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې "زه" راغلی دی او په "ق" چاپ کې دا مصرع داسې ده : " پیچ د خم په څېړ د مار و د لرم ندیم ".

که مې کم وبیش له لاسه واقع کیږي[1] یم سړی شکم لرم بې شکم نه یم[2]

زه کاڼ[3] د بېلتانه له لاسه ژاړم

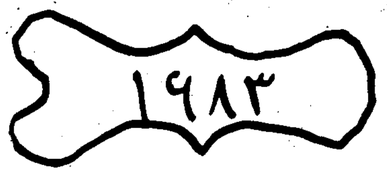

واقعه ده د پرهٔ ګرانه هیڅ ګرم نه یم[4]

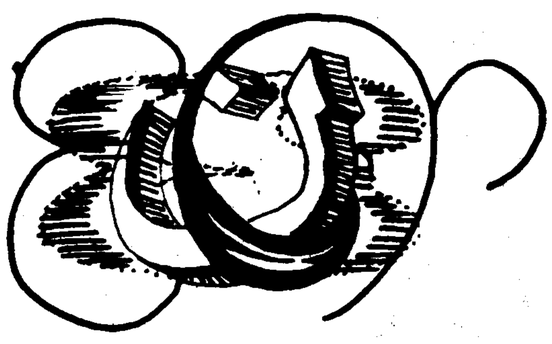

سپے تېز د رومي دوران ګویا برق دی د رخشان[5]

د آسیا په څېر[6] ګردش کا په زمین باندې آسمان

ککړه دي د سړو یو چې وړیږی تر دا میان

پیدا کېږي فنا کېږي نه یې سرشته نه سامان[7]

نه یې سرشته نه سامان شته نه یې حد شته نه پایان[8]

---

(۱) دامړی په چاپي دیوانونو کې داسې ده : "کم وبیش که مې له لاسه واقع کیږي".

(۲) دامړی د "خ" دوهمې نسخې کې داسې ده : "هم سړی یم نس لرم بې شکم نه یم".

(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "له لمسه" راغلې دی.

(٤) د "پ" نسخې : "دا واقع ده د پرهٔ ګرانه هیڅ ګرم نه یم"
د "خ" لومړۍ او دوهمې نسخې کې داسې ده : "دا واقعه ده د پرهٔ ګرانه هیڅ ګرم نه یم".

(۵) د "پ" نسخې : "هسې چې تېز د رومي دوان ګویا برق دی د آسمان".
د "خ" دوهمې نسخې : هسې تېز د رومي دوران ګویا برق دی د اجهان".
مصورې نسخې : "هسې تېز د رومي دوان ګویا برق دی د اجهان".
د "خ" لومړۍ نسخې : "هسې تېز د رومي روان ګویا برق دی د اسمان".

(۶) د "ق، ک" او "پ پ" چاپ کې "سیر" او د "خ" په دوهمې نسخې کې "دود" راغلی دی. (۷) قلمي نسخې : "نه یې سرشته نه سامان". (۸) "ق، ک" او "ق" چاپ
نه یې حد شته نه پایان شته نه یې سرشته نه سامان". "پ" چاپ : نه حد نه وې پایان شته نه یې سرشته نه سامان".
"پ پ" چاپ : "نه یې حد نه یې پایان شته نه یې سرشته نه سامان".

حُینې دِ وِلې وهي بنادي کا حُینې ویرکا د خپل حُان

حُینې شمع غوندې ژاړي حُینې کل غوندې خندان

کې پې گورې یو گلزار دی کې پې گورې یو بیا بان (۱)

کې پې گورې یو گلشن دی کې پې گورې یو زندان (۲)

یوه هسې تماشا ده چې پې هیڅ نه شي بیان (۳)

کیفیت پې مونده نه شي په دلیل او په برهان

چې پې کومه خوا رفتن دی (٤) یا پې چېرته دی مکان

۱۴۸ خدای خبر دی په داعلم (۵) ۱۶۹۶

هیڅ خبر نه دی یحیان

د پر یاران وو دگل خان او جمال خان په کار نه شو یو په وخت د زارستان (۶)

دهمه وارو یارانو مخ دې تورشي (۷) کې به څوك وبله (۸) یاري کا په داشان

چې یو یار په سیوري پروت (۹) وي بل په اورکې وهغوته به څوك څه وایي یاران

هیڅ تعریف پې په داژبه وایه نه شي صدرحمت شه په یاره دگل خان (۱۰)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه "ن ندان" . د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "کې پې گورې یو بازار دی کې پې گورې یو بیابان".

(۲) دابیت په "پ" چاپ ، "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته .

(۳) چاپې دیوانونه : "چې پې هیڅ نشته بیان". د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "چې پې هیڅ نه شی بیان". مصوره نسخه : "حُنې نه شي هیڅ بیان".

(٤) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې : "چې پې کوم خوا ته رفتن دی".

(۵) قلمی نسخې : "خدای عالم دی په داعلم".

(۶) داغزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . دوهمه مسرې پې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده :

"یوهم نشته دده کار په حُان راستان"

دوهمه نسخه : "یو پې هم په کار نه شو په حُای د راستان".

(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "دهمه وارو یارانو مخ پې ورك شه".

(۸) ق "چاپ : "سره".

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "ناست دي".

(۱۰) "پ" چاپ : " هیڅ تعریف مې په داژبه وایه نه شی- صدرحمت شه په یاره د گل خان".

د "خ" لومړی نسخه : " هیڅ تعریف پې نور په ژبه داوړی نه شی صدرحمت شه په یاره د گل خان".

د "خ" دوهمه نسخه : " هیڅ تعریف به پې په ژبه را وه نه شی صدرحمت شه په یاره د گل خان".

په داهورته[1] د یارۍ شرطونه خه وي — چې په اورکې دواړه وسوځي یکسان
چې له آله له اولاده سره و سول — خدای دې نه کاخې داهسې مظلومان
چې په اورکې یو د بل د پاره سوځي — مالیدلي نه ووهسې مخلصان
خه رنګ شوخ و وهغه اوراوهغه خلق — چې یې مړ نه کړ و داوښکو په باران[2]
الغیاث دی الغیاث دی الغیاث دی — چې انسان کاهسې ظلم په انسان
دنمرود چارې مې ولیدې په ستر ګو — چې یې اچول و اوروته نبیان[3]
هم دې ځمکې دې آسمان ته تعجب کړم[4] — چې نه ځمکه په نارو شوه نه آسمان
هم دې لویو لوپو غرونو ته حیران یم[5] — چې ونه لوښته له وېخه سرغلتان
له دې خپله سپینه نفسه مې زړه بد شو[6] — چې او به ځنبې یا خواره خوړې په جهان
عالَم وایي چې قیامت به په جمعه وي — ولیدما په یکشنبه په دا دوران
هزار حیف دی چې داهسې رنګه چارې — واقع کیږي د دنیا په سود و زیان
سر بنده نه وګویا د بنت کربلا وُ — چې سیلاب شو د سر و وینو پرې روان[7]
په عیسیٰ او په دجال کې ګناه نشته[8] — دا مکرونه دي د نفس و د شیطان

---

(۱) د "خ" دواړو قلمي نسخو، "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "تر داهورته" راغلی دی.

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "چې مړ نه کړم داوښکو په باران".
دوهمه نسخه: "چې یې اورمړ نه کړ داوښکو په باران".

(۳) "ق، ک" چاپ: "چې به یې اچول واوروته نبیان".
"پ" چاپ: "چې یې اچول واورته نبیان".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې یې اچول واورته مرسلان".
دوهمه نسخه: "چې یې اچول په اورکې مرسلان".

(۴) "پ" چاپ: "هم دې ځمکې هم اسمان ته تعجب کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "ودې ځمکې واسمان ته تعجب یم".
دوهمه نسخه: "ودې ځمکې واسمان وته حیران یم".

(۵) د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه: "ودې لویو لویو غرونو ته حیران یم".

(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "له دې خپله کم بخت نفسه مې زړه بد شو".

(۷) دا بیت د "خ" له لومړۍ اودوهمې نسخې نه نقل شو، په چاپي دیوانونو اونورو نسخو کې نشته.

(۸) د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه: "ګناه نه وه".

عزیزان پې ځبله[۱] ووژل پخپله — داهمه واړه تقدیر دی د سُبحان[۲]

هسې نه چې ذاتي وکړه نور به نه کړي — چې پې زړه شي هغه کاندي بادشاهان[۳]

شاه عالم اعظم وګوره چې پې سخاکړ — په خونونو واړه ملک دهندوستان[۴]

وداراا واورنګ زیب وته حیران یم[۵] — چې پې خه چارې واقع شولې ترمیان[۶]

د حسن حسین غزا دې څوک په زړه کا — چې همه واړه په تیغ شول شهیدان[۷]

د دوی غوښې اوښکو وینو رغړولې — بې حسابه هسې خلق شو توفان[۸]

هرچې اهل د دنیا دې حال پې دا دی[۹] — که سړی دی که پیرۍ دی که حیوان

آدم زاد په څمکه یوبل سره وژني[۱۰] — په دریاب کې وبله غوښې خوري ماهیان

لکه غوښې چې ماهیان خوري په دریاب کې — په هوا کې هم دغه کا ندي مارغان

خزنده اوپرنده دې د دې دهر[۱۱] — همه واړه یوتربل مشت وګربوان[۱۲]

مرداري د دې دنیا خوهم دغه ده — څکه بېرته ځني ګرځي دروپشان

---

(۱) د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره ووژل".
نومورې مسرې د "خ" په لومړۍ اودوهمه نسخه کې داسې ده : "عزیزانو به په خه وبله وژلو".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "داهمه واړه تقدیر د پاک سبحان".

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې پې زړه شي هغه کاندي په داشان".

(۴) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "شاه عالم اعظم وګوره چې پې سخاکړه — په خونونو واړه ملک دهندوستان".
د "خ" لومړۍ نسخه : "شاه عالم واعظم ګوره چې پې فسادکړ — په خونونو سره ملک د هندوستان".
د "خ" دوهمه نسخه : "شاه عالم اعظم وګوره چې بې خسا کړ — په خونونو واړه ملک د هندوستان".

(۵) "ق، ک" چاپ : "بیا دارا او اورنګ زیب وته حیران یم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "ودارا واورنګ زیب وته که ګوري".
د "خ" دوهمه نسخه : "ودارا واورنګ زیب ته دې څوک ګوري".

(۶) "ق" چاپ : "چې پې خه چارې واقع شوې په ځان".
د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه : "چې پې خه چارې واقع شوې ترډامیان".

(۷) د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه : "چې همه په توره ومړه شهیدان".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته اودوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "دوه غا ښې اوښې پې په وینو رغړولو — هسې بې حساب خلق شوله توپان".

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "هرچې آل د دې دنیا دی حال پې دادی".

(۱۰) د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه : "آدم زاد په مخ د څمکی وبله وژني".

(۱۱) د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه : "خزنده که پرنده دی د دې دهر".

(۱۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "همګې دي وبله مشت وګریبان".
د "خ" دوهمه نسخه : "همګې دي واړه مشت و په ګریوان".

۱۴۹ مکاري دزمانې څه هومره نه ده
چې يې کمالان يې چاته وکاندي بيان[1] ۱۷۲۵

دنيا دار ددنيا کارکا زه دد ين خوانين زما په ملك دي خوشحالين[2]
هيڅ کم نه دی ترسپين مخيو دلبرانو بلکه سنه دی زما شعر نمکين[3]
مرادله تورو سپينو وا ړه د لبري ده موقوف نه دی دغه[4] کار په تورو سپين
چې رنګين رنګين مضمون پرې کښلی نه وي څه په کار دی دبياض ورق رنګين[5]
مرتبه دسليمان چې چاله ورشي هيڅ پوره نيمګړی نه دی په نګين
خوند په خوله دی نه په څښنه نه په خواړه دی آب وخورکه دچا تلخ وي که شيرين
غرض خوب دی که په خس وي يا په خار وي څه حاجت دی په بستر وپه بالين[9]
مصری تورهم په بدغلاف کې زنګ شي خدای څوك مدکړه دبدانوهم نشين

۱۵۰ څه عجب که په ورځ هم په شپه ماشي ۱۷۳۴
د يمانې آشنا چنان دی يا چنين[10]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه ، " چې يې زه رحمان کړم وچا ته بيان ".
د "خ" دوهمه نسخه : چې رحمان يې کړه وچا وته بيان ".

(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته .

(۳) د "پ" لومړی نسخه " بلکه به دی دا نه ما شعر نمکين ".
د "خ" لومړی نسخه : " بلکه به دی زما سبز نمکين ".

(۴) د "خ" لومړی نسخه : " دلسته ".

(۵) د "پ" لومړی نسخه " کار ما رنګين ".

(۶) د "پ" لومړی نسخه : " چې خدای چاله مرتبه دسليمان ورکا ".
د "خ" لومړی نسخه : " که خدای چاله پخه دسليمان ورکه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که خدای چاله نتيجه دسليمان ورکه ".

(۷) د "پ" لومړی نسخه : "خوند په خوله دی نه په خوله نه په خواړه دی ".
چاپی ديوانونه "خوند په خوله دی نه په څښنه نه په خواړه دی ".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند په خوله په ژبه په خواړه دی ".

(۸) "پ" چاپ ، د "پ پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ : " خاوری ".

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : " څه حاجت دی دبستر و دبالين ".

(۱۰) چاپی ديوانونه ، او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " د رحمان آشنا چنان دی هم چنين ".

که تري ولوښته شاهان اوسلطانان — هېڅ نیمګړی په چا نه شو دا جهان"(١)
که هزار هزار فنا شي په یو دم کې — بیا پیدا شي په یو دم کې هزارا ن
درفتن دآمدن حساب يې نشته — لکه بحر چې لهېږي بې پایا ن
یو دبل په غم نه ترم وي نه ګرم — هم دهغه زده چې وریې شي په ځان
پیغمبر غوندې صاحب تردنیا تېرشو"(٢) — دا دنیا يې ورانه نه شوه په هجران
چې داهسې عالم لاندې شو تر خاورو — دچا یادوي ما وتا غوندې سګان
که غلبیل کړم د تمامې دنیا خاورې — بیا به نه مومم دارا او شاه جهان"(٣)
بوی دنام ودنښان يې پاتې نه شو — چې دعوی يې کړه د نام او دنښان
که دروغ وایم ته ورشه نظر وکړه — دخپل پلار او دنیکه په ګورستان
چې يې ته په دوارو ستر ګو ښکلولې — ګوره څه شوې هغه خولې هغه لبان
چې مدام يې په قربان قربان بللې — اوس دې غږ درباندې وکا چې قربان!

١٥١ — د رحمان وسوزان شعرته حیران یم"(٤) — ١٧٤٦

چې يې اوربل شوی نه دی په دیوان
ته چې هسې ګاه يې ترش ګاه يې خندان — له عاشق سره کینه کړې که احسان
له احواله دې چانه زده چې به څه کړې — کله جور کله لطف کړې عیان"(٥)
رنځ راحت دعاشقانو وا ره ته يې — دادروغ دی که وصال دی یا هجران
هغه شونډې چې خوږې دي تر شکرو — له کنځلو يې عار نه کا عاشقان
رجوعات دښایسته ځ چاته نه وي — هرګز نه وي سرکوزي دسروې شان

---

(١) داغزل د"پ" په نسخو اود "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته . د"خ" په نورو قلمي نسخو کې د "ولوښته" پرځای "ولښل" راغلی دی.
(٢) "ق ،ک" چاپ : "محمد علیه السلام تردنیا تېرشو".
(٣) قلمي نسخې : "که غلبیل کړې د تامې دنیا خاورې بیا به نه مومې دارا او شاه جهان".
(٤) "ق ،ک" چاپ : "دهجران دې سوزان شعرته حیران یم".
(٥) د"خ" دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه : "کله جور کله غوږې کړې عیان"! اود اغزل د"پ" په نسخو کې نشته.

دغه هسې رنګ ښایست لکه چې ستا دی — نشته دا رنګه ښایسته دهېڅ انسان[1]
قصد ترهسې حده ولې کړی ګل رخه — چې له دېره ناز وژنې عاشقان
د مړي صورت څه روغ له کانی نه وي — نشته کانې څخه ستا د جفا توان[2]
وهرچا وته[3] چې ستا قوت رسېږي — هلته نه رسي قوت د درست جهان[4]
ستاله جوړه زهره[5] نه لرې چې آه کا — که کشور د عاشقانو شي ویران
خواره حیران لکه عاشق دی ستاله درده — خدای دې هېڅوک هسې نه کا خوار حیران[6]
لکه دېر وایي د وصل راحتونه — د غه هسې د فرقت دی سخت زندان
د رخسار نښې دې واړه د خورشید دي — چې یې درست جهان له نوره دی روښان
له هوسه دې هر ګل کړه خندا شوه — چې یې ولېد ستا د حسن ګلستان
کله وي چې نصیحت کاندي عاشق ته — که له حسنه دې آګاه شي زاهدان[7]
رنګ د روی دې لرې رنګ د سرو ګلونو — توري څنې دې ښا خونه د ریحان
سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا — لکه سنبلې واړه توره د قرآن
وکوهي ته چې لغزش کا کل خطروي — کل خیریت[8] دی کوهی ستاد زنخدان
که د د روتجلی ده د بره د بره — د رتاریک شي چې ظاهر شي ستاد ندان
ته سلطان د ښایسته رُوې د لبره[9] — دا نور واړه ښایسته دې نوکران

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په قلمی نسخو کې د "مړي" پر ځای "سړی" راغلی دی.
(۳) په قلمی نسخو کې "وهرکارونه" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړنۍ نسخه کې "شاه جهان" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "چاره نه لري" راغلی دی.
(۶) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت او درېیمې دوه بیته د "خ" په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) "ق، ک" چاپ کې "خطر" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه کې "دا دا دره" راغلی دی.

۱۵۲ ۱۷۶۹

که دانور بنایسته ستوري ویل کیږي ته خورشید غوندې صورت لري عیان[1]
له هرچا چې اوریده شي دغه وایي چې بنایست دې زړه نه لري نقصان

درولعل شو ویل درحمان لکه[2] خکه
چې دی ستا دلعلو وشوند وشوګویان

۱۵۳ ۱۷۷۵

چې ته د یار شوندې چې ته غم ددل وجان چې ته کمتی لال او چې ته لعل دبدخشان
پاك ومنزه دی عشق دنفس له خاصیته چې ته چاه دګیدې چې ته چاه زنخدان
لږ تفاوت نه دی درندی د زاهدی چې ته خلمي جونه چې ته کونډې یتیمان
واړه بې وقوف دي که څوك دین په دنیا پلوري چې ته پنځه ورځې چې ته عمر جاودان
زارشه دهوا وحرص خیال ترقناعته چې ته ملك د مصر چې ته ده ر غلامان

نه شي د ملنګو دخانانو سره کلی[3]
چې ته عزیز خان چې ته ملنګ عبدالرحمان

فراموش مې دی دستا په مینه خان خان لاخه دی بلکه عمر جاودان[4]
لکه زه چې ستا د در په خاورو خوبن یم هومره عیش وطرب نه لري شاهان
لکه زه چې ستا د غم پند ونه اخلم هومره پند اخستی نه شي پهلوان[5]
هسې بې سروسامان یم ستا په عشق کې چې آګاه نه یم په سراو په سامان
هسې بې شرابو مست یم ستا په مینه چې خبر نه یم په څمکه په آسمان
دا به څرنګ شي چې ته دکال وعده کړې په مانه تیریږي بې تا یو زمان

---

(۱) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، ق، چاپ ، "ق،ک" چاپ ، د "خ" دوهمې نسخه او نیمګړې نسخه کې "روښان" او مصورې نسخه کې "تابان" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې : " تر د ویل دحمان درولعل شوه خکه"
(۳) چاپي دیوانونه : " نه شي دخانانو دملنګو سره کلی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "دبله کلی" راغلی دی.
(۴) واغزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " عیش جاودان" راغلی دی.
(۵) دابیت د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته ، په "ق،ک" چاپ کې " دسر پند ونه" راغلی دی.

تمامي عمر دستا په طلب ورك يم لټوم دي په هر بنهر په بيابان

۱۵۴ کله دره يې شې کيږي پرې بند دې ته (۱)

۱۷۸۳ د پرمين دي ستا پر مخ عبدالرحمان

خوبه شمېرم زه غمونه د هجران هومره د پرې دي لکه ريګ د بيابان (۲)

دسې دد بنمنۍ توان مې نه ؤ خداى را پيښه د بنمني کړه د آسمان

لکه څوك چې د اوښ بار په مېږۍ کېږدي هسې زه يم په خپل غم (۳) پورې ناتوان

لکه اور د بېلتانه چې په ما اورې (٤) چالبدلى ګنه اور دى په داشان

د يار غم به مې هغه سړى په شمار کړې (۵) چې شمېرلې يې وپښته وي د خپل ځان

که څوك والي حال دى څه دى په هجران کې په خاطر دې تصور کا د وزخيان

ناقرار زړه (۶) مې د يار په هوا والووت تش صورت مې په ځاى پاتې شو پريشان (۷)

د يار ياد (۸) مې زړه په غټو ستړ ګويوړ لکه بت په دېوال کښلى يم حيران

ما وې زړه د مومن عرش دى خبر نه وم چې به عشق زما داعرش (۹) کاندې ويران

عاشقې ترهغه حده پې هوش کړم چې نه هوښ لرم نه صبر نه سامان

لور دلوړه د تهمت په غوندې وېشت شم ملامت را باندې والي درست جهان

۱۷۹۵ چې دا حال ور باندې نه وي د رغلى

۱۵۵ په ويل به څه ګروهېږي د رحمان

---

(۱) قلمي نسخې : "چې له دره يې شړې ګناه يې کوم دى د پرې دستا په مخ مين دى يو رحمان". (۲) قلمي نسخې : "خوبه شمېرم - د رد غمونه د هجران هومره د پرې دي لکه شګې د بيابان ". د اغزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "ق ،ک" چاپ : " په خپل يار پورې ناتوان " راغلى دى. (٤) د "خ" په قلمي نسخه کې داسې دى : " لکه غم د بېلتانه چې په ما اورې". د "پ" لومړۍ نسخه : " لکه ستا د بېلتانه کاڼي په ما اورې". (۵) قلمي نسخې : " زما غم به د هغه سړي په شمار وي".

(۶) په "پ" چاپ او "ب پ" چاپ کې " روح " راغلى دى.

(۷) په چاپي ديوانونو ، د "خ" لومړۍ نسخه او نيمګړې نسخه کې "حيران" راغلى دى.

(۸) په "پ" چاپ ، "ب پ" چاپ کې "دم" ، "ق ،ک" چاپ کې "غم" راغلى دى او د بيت د "خ" په نسخې کې نشته . د دوهمې لپي په چاپي ديوانونو کې داسې دى: "لکه بت چې په د ېوال کې وي حيران".

(۹) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "زړه" راغلى دى.

ورکه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان
زه دعشق په کارکې تېر ترسره هم ترمال يم (۲)

کښېوتم دعشق په آدم خور وگرداېونو
رنځ دعاشقي چې زه ظاهر کړم وطبيبانه

شمېر ياران ددنيا واړه گدايان دي
نه مې حال وچانه وويې چې داخه دی

دعشق اور اباندې بل شو خدای خبر دی
راشه عاشقي مه کړه رحمان هم اوکه نه وي

تل په په اورناست يې که بادشاه يې دجهان
خان سلطان ددې جهان

دقضا په حُبل تر لی
شېرين حُان ورځخه دزومي

که سبندي مال وملک واړه
نه يې مل نه يې حامي وي

درمانده ورته ولاړ وي
هيڅ دارويې کړلی نه شي

زه يې هسې خوار کړم لکه شگي (۱) دبيابان
کشکې که په سرمې دامشکل کا خدای آسان

نه په وراندې تلی شم نه په بېرته گرېزان
هيڅ ويلی نه شي طبيبان او حکيمان

زه دعشق په اوږکې سوی سرگردان (۳)
عالم واړه په فکرت تللي حيران

اوس رسوا شوم په عالم کې چاک گريوان

۱۵۶ ۱۸۰۳

آخر دزومي خوار حيران
په مثال د بند يوان

نه يې زور رسي نه توان
هيڅ رنگ نه مومي امان

دردې وړشي په خپل حُان
وزيران او وکيلان (٤)

کوز کوز گوري حکيمان

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "خاک" اود "خ" په دوعمدنسخو کې "لوتې" راغلی دی.

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "زه دعشق په کارکې تېر ترسره مال يم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "زه دعشق په کاردبارکې ترسره تېر يم".
د "خ" دوهمه نسخه: "زه دعشق په کارکې ترسره ترمال تېر يم".
مصوره نسخه: "زه دعشق په کاروزارکې ترسره تېر يم".
نيمگړې نسخه: "زه دعشق په کارکې ترسره تېر يم باری خه کړم".

(۳) دابيت اود پسې دوه بيتونه د "خ" له دريمې قلمي نسخې نه نقل شول. او په وزن کې له اصل غزل سره برابر نه برېښي.

(٤) د "خ" په نيمگړې نسخه کې "اميران" راغلی دی.

بادشاهي پاتي کيږي — زره يې چوي په ارمان
چې يې روح له تنه بېل شي — نور پرې ژاړي فرزندان
يوساعت وربانديې ژاړي — آخر صبر کا خوا ران
بيايې غسل لـره واخلي — په تخته باندې عريان
په جامو يې هوسيږي[1] — مړه شوی اوغسالان
چې له قبره يې بازگشت شي[2] — مال يې يوسي ميراثيان
په مسند يې دعوی کاندي — هم دوستان هم دښمنان
سهيلی به يې تالاکا[3] — هغه خپل مصاحبان
نام نښان يې هسې ورک شي — لکه عين بې نشان
نه يې نقش پاتې کيږي — نه يې اسم په جهان[4]
دا دنيا آب روان ده — نه شي نقش په آب روان
که هزار رنگ ابادي کا[5] — نهايت خانه ويران
لکه بادهسې به تېر شي — کاروبار دې دوران[6]

دابيان دورود راز و کوتاه قطع کر رحمان

۱۸۲٤ — ۱۵۷

---

(۱) په چاپې ديوانونو کې "خوشالېږي" راغلی دی.
(۲) په قلمي نسخو کې "بازگشت کا" راغلی دی.
(۳) چاپې ديوانونه : "سهيلی يې تالا کاندي".
"خ" دوهمه نسخه : "سهيلی دده تالاکه".
مصوره نسخه : "سهيلی يې هم تالاکه".
(٤) په قلمي نسخو کې "زمان" راغلی دی.
(۵) "پ" لومړی نسخه : "که اباديې کر هزار رنگه".
"خ" دوهمه نسخه او نيمگړې نسخه : "که هزار آبادانې که".
(۶) چاپې ديوانونه : "هغه دورهغه دوران".
"خ" په قلمي نسخو کې : "هغه دور ددوران".

که پخوا ترآشنایۍ وی بېلتون[1] ما به نه وۍ له چاکرۍ پیوستون
چې مې یار په ستر ګو ولید ما ګومان کړ چې هم د اساعت مې بیا مونده ژوندون
په نیمګړي داد خبرد فلك نه وم[2] چې به بیا شي په ستنه راشخه ستون
نن ساعت چې له دې حاله خبردار شوم سکه ترنن وه چې بهتره وه پرون
هر زحمت چې پرما راشي شکرانه کړم[3] عاشقي ترهسې حداه کړم زبون
اوس که لاس پر بله من م هیڅ سودنه کا هغه چار چې مې له لاسه شوه بیرون
لکه نمر په څلورم آسمان څلېږي محبت یې له حجابه کړم بېرون[4]
چا چې رخه له سنه مخه را کوله اوس دې سوفر په نیلي ګرځي دګردون
په داهسې حال کې څرنګ صبور ې شي چې دښمن دې کامراني کا ته محزون
که په صبر سره تور کا مې لعل کېږي لعل یې مدکړې په داهسې شواخون[5]
د دنیا هوس په ما باندې حرام شو دهوسۍ هسې کړم شپه په مېږ تون[6]
د ریغه یوځله هغه زما په حال شوی چې وما وته لولوي صبر و سکون

ولما ان ته ځان هغه ګړۍ آسمان شي
چې دستا په غم کې[7] ناست وي سرنګون

۱۸۳۷ ۱۵۸

---

(۱) داغزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د پښور په چاپي دیوانونو کې لومړۍ مصرع داسې ده : " که پخوا له آشنایۍ نه وی بېلتون".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " په نیمګړی داد فلك د خبر نه یم".
(۳) دا بیت د "خ" په نیمګړی نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " شکرانه" راغلی دی.
(٤) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "ځیګر خون" راغلی دی.
(۶) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه ، نیمګړی نسخه او مصوره نسخه کې "چې دیار په غم کې" راغلی دی.

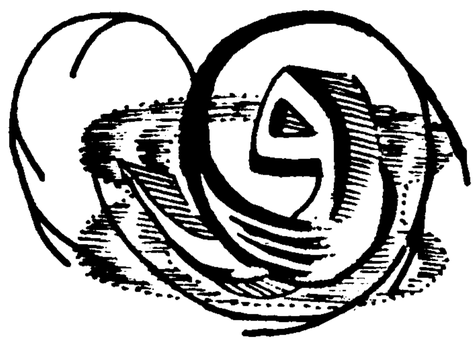

څوك مه شه گرفتار د تورو زلفو
مه اسیر شه[1] په کفار د تورو زلفو

هم په شان د تورو زلفو به پریشان وي
هرچې کاندي انتظار د تورو زلفو

د محشر په عالم کله قراري وي[2]
څوك به څه غواړي قرار د تورو زلفو

څوپي صبح[3] د قیامت دمیده نه شي
ودځ به نه شي شب تار د تورو زلفو

مگر شمع[4] د سپین مخ شي باندې بله
گنه نشته بل انوار د تورو زلفو

تار په تار کا د عاشق د خاطر خونه
چې حلقې شي تار په تار د تورو زلفو[5]

چې تمام جهان یې نښتی دی په دام کې
څوك به څه کاندي انکار د تورو زلفو[6]

زه له کوم، یوه کمنده سې وکا نم
کمند و نه دي هزار[7] د تورو زلفو

هومره زړونه یې پیلي په هر تار دي[8]
چې تسبیح کړه خدای زنار د تورو زلفو

په تندي د محتسب کا د ره ما ته
چې پرې راشي د ره دار د تورو زلفو[9]

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "اسیر مه شه".
(۲) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "د محشر عالم به کله په قرار وي"، خو "پ" چاپ کی د "کله" پرځای "څرنګ" راغلی دی.
(۳) د "پ" نسخی او د "خ" دوهمه نسخه : "ولی صبح".
(٤) مصوره نسخه : "کله".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "چې حلقه شي خلقه مار د تورو زلفو". او چاپي دیوانونه، مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کی "چې حلقه شی" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "څه به کاندي څوك انکار د د ر و پښانو".
(۷) د "پ پ" چاپ : "بسیار".
(۸) د "خ" لومړی نسخه : "هومره زړونه یې پیلی هر تار دي".
(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

ملك دهند او دحبش يې واړه زېرکړ[1] چې پېدا شو شهر يار د تورو زلفو
سپاما را نوغوندې گرځي په گنجونو[2] نه شي هېڅ په زړه کې پاردتورو زلفو
که بل مار چيچل په لاسو يا پر پښو کا[3] په زړه خوله لگوي مار د تورو زلفو

۱۵۶ د ... ترقلم مښک وعنبر وهري ۱۸۵۱
چې آغاز يې کړ اشعار دتورو زلفو

اوښکې نه لري حساب زما دستر گو بې حسابه شو سېلاب زما دستر گو
سياهي مې همدواړه سپېدي شوه هسې پر پولی شو کتاب زما دستر گو
که مې سره دي که مې سپين دي که مې تور دي[4] اوښکو يو وړ هر اسباب زما دستر گو
چې رخسار دهغه يار راتخنه پټ شو حبطه شو آب وتاب زما دستر گو[5]
چې گوزارمې په داگرموا اوښکو نه شو[6] مگر کانی دی حباب زما دستر گو[7]
که نور خلق د آفتاب په رنا زيست کا[8] مخ د ترکو دی له افتاب زما دستر گو
مايې خيال لره ابلق د ستر گو زين کړ قدم نه ښدي په رکاب زما دستر گو

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "ملك دهند دحبش واړه زېر زبرکړ".
(۲) د "پ" په لومړی نسخه کی "ملکو نو" راغلی دی.
(۳) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ اود "خ" دوهمه نسخه : "که بل مار چيچل په لاسو په پښو کاندی".
مصوره نسخه : "دبل مار چيچل پرلاس و يا په پښو وي".
(٤) دابيت په مصوره نسخه کی نشته لومړی مصرع يې د "پ" په لومړی نسخه کی داسی ده : "که مې سره دي که مې تور که مې سپين دي".
د "خ" لومړی نسخه : "که مې سره دي که يې سپين دي که يې تور دي".
د "خ" دوهمه نسخه : که مې سره دو که مې تور دو که مې سپين دو".
(۵) "پ" چاپ اود "پ پ" چاپ : "چې رخسار دهغه يار راتخنه پټ شي حبطه شي آب وتاب زما دستر گو".
"ق ،ک" چاپ : "پاتې نه شو آب وتاب زما دستر گو".
"ق" چاپ : "حيف چې پاتې شي آب وتاب زما دستر گو".
د "خ" دوهمه نسخه : "آبو تر شو آب وتاب زما دستر گو".
(۶) چاپی ديوانونه ، مصوره نسخه ، اود "خ" لومړی نسخه : چې گوزار مې يې په داگرموا اوښکو نه شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې گذران مې په داگرمو اوښکو نه شي.
(۷) مصوره نسخه اود "خ" دوهمه نسخه : "مگر کانی شه حباب زما دستر گو".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "که نور خلک دافتاب په مخ کې گرځي".

۱۶۰

چې مې[1] نقش په زړه سرې شوند دیار شوی — کان دلعلو شوګر داب زما دستر ګو

لکه تښتي وحشیان له مردمانو[2] — هسې وتښتېده خواب زما دستر ګو

۱۸۶۱

ماماځان چې ستر ګې رونې په خپل یار کړې[3] —

اوس محال شو[4] اجتناب زما دستر ګو

۱۶۱

هر ساعت زما دغوږ په تاوولو — د فلاک لاسونه شنه شوه تر څنګلو

هومره غم دبېلتانه راباندې را غی[5] — چې حساب یې نه په خوله شي نه په کښلو

هغه ستر ګې چې نرګس وې هم بادام وې — تېرې تورې شوې زما په قتلولو

هغه شونډې چې شېرینې وې تر قند و — ماهیڅ فیض تر یې بیا نه موند بې سنګ نخلو[6]

داکان ه کان ه بانه اوکښې ور وځې — نورڅه نه کا بې کښ وکښ و وهلو[7]

په شپه نوکې د عاشق په وینو سرې کا — سبا پورې کا نکر یزي په منګلو

دا زما د قاتل لاس دی نه پوهېږم — که تر باغ وتلی خانبس دی د سرو ګلو

د رېږه مرګ یې په دنیا کې نیمه خواشوی — سبا یسته غونچې یې پرې یسبتې د ګلو[8]

۱۸۷۰

۱۶۱

هسې بند شو په کمند د تورو زلفو

چې حیران یم د رحمان په خلا صولو[9]

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، مصوره نسخه : "چې یې نقش".

(۲) د "پ پ" چاپ : "لکه وتښتي وحشیان له مردمانو".
"ق ،ک" چاپ : "لکه تښتي چې وحشیان له مردمانو".
مصوره نسخه : "لکه تیښتند و حشیان که له مردمانو".

(۳) د "خ" لومړی نسخه : "ماماځان چې په ستر ګو رونې په خپل یار کړ".

(۴) چاپي دیوانونه ، مصوره نسخه اود "خ" دوهمه نسخه کې "محال دی" راغلی دی.

(۵) په مصوره نسخه کې "اوریږه" راغلی دی.

(۶) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "لونړشه نه کا بې کښ وکښ د ویلو".

(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۸) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "حق حیران یم زه رحمان په خلا صولو".

تا چې رنګ د مېو وركړ ولبانو
اوديې پورې كړې په كور د مېخوارانو

چې دې جوړه كړه لينده دكښ وورځو
خوبه شكار كړې په حرم د غزالانو[1]

چې دې اسمېد خنځير په زلفو كښېنود
معطر دې كړ دماغ د ديوانګانو

په رخسار چې دې د خط غبار څرګند شو[2]
سر بلنده شوه خرقه د خاكسارانو

ګاڼه غشي واړه بېرته ځي له نښې
ژه از آر كړم ستا كښ وكښ و[3] مژګانو

چې زما د يار ترمنځه جدايي كا
كاڼي پرپوتې په خونه د بدانو[4]

كه مې چېرې خواست د خداى په درقبلې
سوال به ژه د عمر كړم د هوشانو

سور پېزوان دې په سروشونډو هسې زېبا كا
لكه جېم په قلم سنګلي كاتبانو

د سرو تېلك دې شهزاده په جبين پروتې
شېنكي خال دې محاصل په بنديوانو

د واړه لېچې دې وكښلې مصرې تورې
د رپوهېزم سې به پرې كړې د خوارانو

ستاله غمه په ځان زه د حرمان سوځي
لكه شمع په زيارت د شهيدانو

١٦٢

١٨٨١

چې كوتلى وي په تېغ ستا د چشمانو
سر حلقه دى د جمله و شهيدانو

ستا وصال د سر پرېكړيو دى دلبره
ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو

د پېرۍ سورې عاقل لره ضرورې
دا مقام دى د سرتور و ديوانګانو

په سر پوښ محل[5] كې نور د آفتاب نه وي
دا دولت دى نازل شوى په ډاګيانو

هم په دا زماله ستر ګو وينې څاڅي
چې دې نقش پېكې رنګ دى دلبانو

---

(١) قلمي نسخې : " خوب دې ژوبن كړې د حرم په غزالانو ".

(٢) د " خ " په دوهمه نسخه كې " پيدا شو " راغلى دى.

(٣) د " خ " لومړۍ نسخه : " ژه اداكړم ستا كښ وكښ و مژګانو ".
د " خ " دوهمه نسخه او مصوره نسخه : " ژه اداكړم ستا كښ وكښ و مژګانو ".
او د " پ " لومړۍ نسخه : " ژه اداكړم ستا كښ و وروځومژګانو ".

(٤) دا بېت او ورپسې څلور بېتونه په قلمي نسخو كې نشته.

(٥) د " خ " په دوهمه نسخه كې " بازار " راغلى دى.

۱۹۳

مشکین خال دې په سر ولبو هسې زېب کا لکه مُهر په مخزن د درمرجا نو

۱۸۸۸

ماسیوالـه یاره هرچې دی رالـه نـه
واړه کفر دی په دین دعاشقانو

که نظر کا څوک په کار ددرویشانو خو به وویني وقار ددرویشانو
په دغه لارې به ودشي خدای رسول ته[1] که څوک یون کاندي په لار ددرویشانو
هر گفتار به یې دخدای په در قبول وي[2] چې قبول یې[3] وي کفتار ددرویشانو
په یوه قدم تر عرشه پورې رسي مالبدلی دی رفتار ددرویشانو
هسې گرم بازار بل په جهان نشته لکه گرم دی بازار ددرویشانو
هرمن خلق یې زیارت[4] کا پس له مرګه چې بازار وي په مزار ددرویشانو
بادشاهان ددنیا واړه پرې پراته دي[5] لکه خاوري په دربار د درویشانو
هر بهار لره خزان په جهان شته دی خزان نه لري بهار د درویشانو
دجنت دباغ ګلونه به یې هیر شي[6] که څوک وویني ګلزار ددرویشانو
چې دنیا یې کړه دخدای د پاره ترکه صدرحمت شه په روزګار ددرویشانو
د قارون وحال ته ګوره حال یې څه شو لاشه مه کوه انکار ددرویشانو
په هرچا چې دغضب لینده کا سنخه[7] خطا نه در وي ګوزار ددرویشانو

---

(۱) دابیت په مصوره نسخه کې نشته د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دامسرې دې ډول دی: "په دغې لارې به ودرشې وخدای ته".
(۲) "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "قبول شي" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ، "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ کې "چې قبول یې کړه" راغلی دی.
(۴) قلمدنسخه: "طواف".
(۵) چاپې دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه: "بادشاهان ددې دنیا واړه پراته دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "بادشاهان ددنیا ورته پراته دی".
مصوره نسخه: "بادشاهان ددنیا واړه پراته دی".
(۶) "ق،ک" چاپ: "به دې هیر شي". د "خ" لومړۍ نسخه: "به یې هیر دي".
(۷) په قلمدنسخو او د "ق،ک" چاپ کې "غرکه"، د "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "کشنه" راغلی دی.

۱۶۴

درست دیوان د ماتح زار تر داغزل شه (۱)
چې بیان یې کړ کردار د درویشانو

۱۹۰۱

د پښو وان غمی دې زیب کا پر لبانو
تو دې زلفې دې څنځیر د عاشقانو (۲)

داسو رتیک دې شهزاده پر اوربل پروت دی
شینکی خال دې معانی د بندیوانو

د واړه لب دې بنایسته ترسره یاقوتو
شر مولی ده ژبلۍ ستا د ندانو

د وه رخساره دې دوه سیب دسم قند دي
پر سینه دې دوه نارنج د رنځورانو

د واړه لیچی دې کړې کښلې مصری تورې
د ر پوهیږم سر به غوښه کړې د خوارانو (*)

تورې وروځې دې کړې پر جبین (زیب کا) (۳)
لکه جیم پر کاغذ کښلی کاتبانو

د پیرۍ سیوری عاقل لره خرورۍ
دا مقام دی د سر تو ر و ملنګانو (*)

ستا وصال دسر پریکړیو دی د لبره
څوندي یې نه مومي جنت بې مردګانو (*)

دلیلی د کوڅې سپی پر مجنون پښتون شو
په بار بار یې شکلاوه پر دو و عینانو

۱۶۵

ماسوا له یاره هر چې وي ما تح نه (*)
وا ړه کفر دی په دین د عاشقانو

۱۹۱۱

که هر څو په صحرا سر شوم هم په کلیو
بیا مې نه موند هیڅ خبر د هغو تللیو

خدای زده کومې خواته لاړل حال یې څوری
خبر نه یم د گرنګ له پریو تللیو (٤)

له دې غمه مې زړه چوي که څوک خبر وي (٥)
لږ په ما هم خبر وکړي څوک د خدای ساتلیو

پس له دې به چهرته د رومۍ خامو کوم دی (٦)
راته وایي د دنیا په سرای راغلیو

---

(۱) مصوره نسخه : "تر یو غزل شه".
(۲) د اغزل د "خ" له دریمې قلمی نسخې نه نقل شو.
(۳) په قلمی نسخه کې "پر جبین پروت" راغلی دی. (*) دا شعر جیتو نه په همکینیو غزلو کې تکرار راغلی دی.
(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" دوهمې نسخې "که څوک د هراشی" او په مصوره نسخه کې "که څوک خبر یې" راغلی دی.
(٦) دې نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چهرته د رومۍ خامو کوم دی". مصوره نسخه : "پس له دې به چهرته د رومۍ خای مې کوم دی."
د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چهرته د رومۍ خای دی کوم دی".

کوندې ستاسو په مخ زه هم بسنده شم[1]
لاس دخدای ودرته نیسی، پسند لیو

هیڅ خبرې په هیڅ لوري موندی نه شي
کدې غواړې شپه اوږدې په سپرو پلیو

له ناپوهه خلکه نه کیږي پوښتنه
زه وتاسې وته وایم پوهیدلیو[2]

خبر نه یم چې په باب مې کښلې څه دي؟
زه ماران پوهیږم له دې ښکلیو

۱۹۱۹ — ۱۹۶

ددلبرو په درګاه
نه حرمت[3] لرم نه جاه

غوڅوي مې دزړه ولې[4]
دچشمانو په نګاه

هومره قدر مې پرې نشته[5]
لکه قدر د ګیاه

یونظر[6] راباندې نه کا
از برای عند الله

هیڅ له ځانه خبر نه یم
چې یې څه لرم ګناه[7]

کله غمه یې سر پټ کړم
بل سر نه لرم پناه[8]

د ماران[9] په خبرو مه شه
حال احوال دچا تباه

۱۹۲۶ — ۱۹۷

---

(۱) چاپي دیوانونه اود "خ" قلمي نسخې: "ګوندې ستاسو په مخ زه هم پسند یده شم".
(۲) دا دوه بیته د "خ" له دریمې نسخې نه نقل شول اود هم بیت د "درودن" په مجموعه کې هم شته.
(۳) د "خ" دوهمې نسخې: "عزت"
(۴) د "خ" دوهمې نسخې: "دزړه دیني"
(۵) چاپي دیوانونه: "هم نشته"
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "تر دې نظر راباندې نه کا".
(۷) د "پ پ" چاپ اود "خ" دوهمې نسخې: "چې زه څه لرم ګناه". "ق، ک" چاپ: "چې یې زه لرم ګناه".
(۸) دا بیت په معموره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه اود لومړۍ قلمي نسخې: "د ماران په خیر دې نه شي".

وړځ دې تېره په شومۍ کړه شپه له خوا به — خدای به کله یاد وې خانه خرابه
په شتاب شتاب دې تله دې که پوهیږې — غافل مه شه د دې عمر له شتابه
دلته دم او قدم دواړه په حساب دي — پل غلط له لاړې مه نه ده بې حسابه
راستولی خدای حساب دی په کتاب کې — خبر زده کړه له حسابه له کتابه (۱)
ته وخپلو نیکو بد و ته نظر کړه — چې بدي دې خوتیږي کړي له ثوابه (۲)
په هغه جهان به څرنګ خواب وکړې (۳) — چې په داجهان عاجزي له جوابه
عاقبت به تور وخاورو له ده درومې — ځان به خوشحالې په گوته له ترابه (٤)
نه دې پټږم په اصل کې تراب یې — ته چې ځان څنډې په گوتو له ترابه (٥)
خو په داجهان او به له تندې نه شې — په قیامت به دې سینه نه شي سیرابه
چې آفتاب یو نیزه شي بیا به خه کړې (٦) — چې نن (۷) سیوړې لږه تښتې له آفتابه
د کاغذ په کشتۍ سیې کوې رحمانه — دا کشتۍ به دې مرګي کاندې غرقابه (۸)

۱۹۶ — په ازاد دچا راضي مه شه کاله نه
۱۹۳۸ — که خلاصی په قیامت غواړې له عذابه

په وړځ ناست یې بې طلبه (۹) — په شپه خوب کړې بې ادبه
لاس دې وخاته له دواړو — هم له ورځه هم له شبه

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهمه نسخو کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "ته داخپل نیك وبد وتله مخپله چې ثواب دې خوتیږي کاله عذابه".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هغه جهان به څرنګه خواب کړې". د "خ" دوهمه نسخه: "په هغه جهان به څرنګ ته خواب کړې".
(٤) دابیت په قلمي نسخو کې نشته.
(٥) دابیت او دوه پسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شو.
(٦) قلمي نسخې: "ته دبه خه کړې".
(۷) چاپي دیوانونه: "اوس چې".
(۸) دابیت د "خ" په دوه واړه نسخو کې نشته. لومړۍ مسرې یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "د کاغذ په کشتۍ سیل به کړې ته کومه".
(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "بې مطلبه" راغلی دی.

نه دلي شوي نه هوري شوي ترمنځ(۱) ورک(۲) شوي مذبذبه
عبادت دي په ریا شو په مذهب کې بد مذهبه(۳)
مدام بند دي په سبب کې بې خبر له مسببه
واړه تشې شړومبې شاربې خبر نه شوې له مطلبه
ته اوده وربانده سور(۴)یې آس دې یون کا بې جلبه
تن دې تش په توره وسو آس دې داغ کړې منصبه(۵)
دراکب چې واک پردی شي سودیې څه وي له مرکبه
له ژوند یو سړه ناسته(۶) له مړ ده ؤ مرکبه
هلک لوی شوې په اوبو کې اوبه نه پرځې کبه
لکه کانی یا کودری په دریاب کې تشنه لبه
ناآګاه ځان آګاه بولې(۷) دا خبره ده عجبه(۸)
مرادله زهده معرفتدی نه تش ځان وژل اقربه

۱۹۵۳ دمحمد شراب له عشقه ۱۶۹
نه له کدوله عنبه(۹)

ته شهلا(۱۰) یې شکر لبه کل رخساره سیم غبغبه

---

(۱) د "خ" دری واړه نسخې : " ترمیان".
(۲) چاپی دیوانونه : " ډوب شوی".
(۳) دا کلمه د "پ" په لومړی او د "خ" په لومړی نسخه کې " بې مذهبه" راغلی دی.
(۴) قلمی نسخی : " وربانديې ناست یې".
(۵) دابیت په مصوره نسخه کی نشته.
(۶) په "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، "ق،ک" چاپ او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کی " ناست یې" او د "پ پ" چاپ کی "ناست دی" راغلی دی.
(۷) قلمی نسخی : " ناګاه خپله ناګاه پوهې"
(۸) "ق،ک" چاپ او د "ق" چاپ : " داخبره عجایبه".
(۹) چاپی دیوانونه : "ندانګوړ نه له عنبه".
(۱۰) د "پ پ" چاپ کی " شهلا" راغلی دی.

په نادرو کې نادره — په عجبو کې عجبه
په جمله ؤ معشوقو کې — بوالعجب يې منتخبه
بې زپوره بنايسته يې[1] — بې ترتيبه من تبه
دغه داد د الهی دی[2] — بې تا لاشه بې طلبه
آب حيات چې حيات بيا موند — ستا د شوندو له سببه[3]
مخ دې سپين تر سپين سبا دی — زلفې تورې تر تور شبه
ستا د مخ عرق دانه وو — ز ينت را نيو له کوکبه[4]
د بنايست مخی دې نشته — تر مشرقه تر مغربه[5]
د وصال مونده دې گران دي — مگر فضل شي له ربه[6]
چې د رب فضل پرې وشي — هغه خلاص شي له غضبه[7]
داد ولت د خدای په داد دی — مونده نه شي له نسبه[8]
عشق څه هسې علم نه دی — چې حاصل[9] شي له مکتبه
مکتب حال د مذهب وايي — عشق سيوا دی له مذهبه
د عاشق مذهب هم دا دی — چې دم نه وي بې مطلبه[10]

ستاد حسن په تعريف کې
گونگ دی[11] له ادبه

۱۷۰

۱۹۶۹

---

(۱) قلمی نسخی : "بې زپوره دل فريبه".
(۲) د "خ" قلمی نسخی ، " دا يو داد الهی دی".
(۳) د " خ " لومړی او دوهمه نسخه او د "پ " لومړی نسخه : "آب حيا تو حيات بيا موند ستا د بوله سببه".
(٤) د پښتو چاپی ديوانونو : " ستاد مخ عرق دانه ده زينت دا ره له کوکبه".
(۵) دامسری په مصوره نسخه کی دا سی لوستل کيدای شی : " مگر مهر وشی له ربه".
(٦) دابيت په مصوره نسخه کی نشته ، په نوره قلمی نسخو کی دامسری دا سی ده : " مگر مهر وشی له ربه".
(۷) دابيت د " پ " په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۸) د " خ " لومړی نسخه کی "منصب" راغلی دی.
(۹) په قلمی نسخو کی "حاصليږی" راغلی دی.
(۱۰) دابيت په مصوره نسخه کی نشته ، د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کی : "يو دم نه وی بې مطلبه". په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کی د "نه وی" پرځای "مه وځی" راغلی دی.
(۱۱) په چاپی ديوانونو کی "شو" او د "خ" په دوهمه نسخه کی "يم" راغلی دی.

په هر زړه چې دیار مینه شي غالبه — بله مینه یې هیڅ نه وي مناسبه
نوري واړه مرتبې به ورته هیڅ شي — که خبر شي خوک له هسې مراتبه
لیاقت یې هر وګړي څخه نشته — عاشقي یوه پایه ده عجایبه
د طلب له کوتاهۍ وېره وکړه[1] — که هر څوک دې لار کوتاهه ده طالبه
عشق څرګنده خزانه ده خوارهغه شو — چې څرګنده خزانه شوه ترې غایبه
غوره[2] خط د مهر ویانې تر خط نشته — که هزار رنګ کتابونه کړې کاتبه
هیڅ یې مه پوښته له فرضوله واجبو — په هغو چې عاشقي کړې خدای واجبه[3]
عاشقان ترسره ماله یاړته تیر دي — خدای دې دا طالفه نه کاندي کاذبه[4]

۱۷۱ — ۱۹۷۸

زه ګمان کړم دخپل صاحب په رضا زیست کړم
څه په کار دی بنده بې خپله صاحبه[5]

تا چې په دا تور و ستر ګو وکاته وماته — زړه دې زما تور کړله دې نوره مخلوقاته[6]
ما څوچې ته ولیدې هغه ساعت مې ووې — نوره به مې مینه د زړه نه شي له تا ماته
شیخان او زاهدان چې نصیحت وماته وایې[7] — نه دي خبر شوي ستا د مخ له محسناته
څه وشوکه زه انګشت نما شوم ستا په مینه — لا تر ما نه خوښ یې وقاضي وهم ملاته[8]
مړم په دا چې ماله تا جار باسي هغه خلق — بیا دې په دیدن ترما وړنۍ ځغلي وخواته[9]

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "د مطلب له کوتاهي وېره وکړه".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "دور" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لهاتر" راغلی دی او هم دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته..
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "په هغو چې دیار مینه شوه واجبه".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په لوړو قلمي نسخو کې دوهم مسری دې ډول دی : "خدای به دا طایفه نه کاندی کاذبه".
(۵) چاپي دیوانونه : "څه په کار دی دا بنده بې خپل صاحبه".
(۶) دې ردیف قول بیتونه د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلي.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دې ډول دی : "شیخ و زاهدان چې نصیحت ولیې وماته".
(۸) دا مسری په "پ" چاپ کې دې ډول راغلی دی : "لا تر ما نه خوښ یې وقاضي وهم ملاته".
په "پ ب" چاپ کې دې ډول راغلی دی : "لا تر ما ته خوښ یې وقاضي وهم ملاته".
د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دې ډول راغلی دی : "لا تر ما خو مینه کړه قاضي او وملاته".
(۹) د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دې ډول راغلی دی : "بیا دې په دیدن ترما وړنۍ ځغلي وخواته".

۱۷۲

ز ه رحمان چې دې ویم یار ه وایم خدایه خیر کړې
گډه سنا پیړۍ ده دبنې آدم له ذاته (۱)

۱۹۸٤

که د عقل څه اثر لرې وس ته لاس په سر مه شه دهر ګپ ې ودر ته
په نظر د هغو خاورې سره زر کې نۍ هر چې نه لرې نظر (۲) وسیم وزر ته
بې منته جام د زهر و څښلی سنه دی نه هغه چې منت بار (۳) وې وکوش ته
د یوسف له حاله زده کړه د غه پسه وا یه حال د زمانې وبرادر ته
د ې فلك وچا ته هیڅ بسنلې نه دې چې یې نه دی را پرودی څنې بې ر ته
د خر وار د عوی یې وګنه ممکنه که یې پوه وې د یوې جوداني (٤) در ته
که له خدایه د ې وخلق وته مخ شې له فردوسه به د ې مخ شې وسقر ته
همیشه به د ې په درګه ځې رتلی داستوګنې ځای به بیا نه مومې چې ر ته (٥)

۱۷۳

د د ې سست بدن منت په زمان ه باندې
چې له خپله د ه تلی نه شې بل د ر ته

۱۹۹۳

چې نظر کړم د خوبانو د رخسار ته حق حیران د خدای په کړه شم و د ې کار ته (٦)
له دهشته د ې دیبار پوسنتیدلے (٧) نه شم خدای زده څه به د ې وې لې وې دیبار ته
خلوتیان لکه برده پکې خرڅ ې نۍ غږ یې نه خیږ ې د حسن و بازار ته

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې دې ډول راغلی دی: "نه رحمان چې یار وویم وایم خدایه خیر کړې گډه سنا پیړۍ ده دبنې آدم له ذاته".
په "پ پ" چاپ کې دا بیت دې ډول راغلی دی: "نه رحمان چې وویم یار وایم خدایه خیر کړې گډه سنا پیړۍ ده دبنې آدم له ذاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا بیت دې ډول راغلی دی: "نه رحمان چې یار وویم خدایه خیر کړې گنهه سنا پیړۍ ده دبنې آدم له ذاته".

(۲) په مصوره نسخه کې "حاجت" راغلی دی.

(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې "منت بار شې" راغلی دی.

(٤) چاپي دیوانونه: "که رتې یا جوداند به یې وې در ته".

(٥) قلمي نسخې: "داستون یې ځای به نه مومې هیڅ پر ته".

(٦) چاپي دیوانونه: "آئینې غوندې حیران شم و د ې کار ته".

(٧) د "پ" لومړۍ نسخه: "له دهشته د ې دیبار ته کتای نه شم".

ته چې ما پوښتې د یار له حقیقته — څوک د یار خبر په کاندي واغیار ته
د درد وغم د عاشقۍ څه هومره نه دي — چې یې عقل د چا رسي ومقدار ته
نه ویار چې سره خپل غمونه شمار کړو — یار وما ته حیرانیږي نه ویار ته
د دنیا چارې همه واړه په وار شي — ما د یار غمونه نه پرې بن دي ووار ته (۱)

۱۷۴ — ۲۰۰۱

ما د دهر غم وهلی دی په لته — د پیالې د صراحۍ له برکته
که اوبه دي د حیاتو په ظلمت کې (۳) — ساده رویو وما راکړې بې ظلمته (٤)
هغه یار چې وما جام د مینو راکړ — د سبنو وینې مې وڅښې بې شدته (۵)
بې خودۍ د دنیا له غمه خلاص کړم (٦) — لار مې بیا مونده بیرون له شش جهته
د دښمن په دښمنۍ مې خندا کیږي (۷) — لکه شمع د مقراض له خصومته
بې خیري مې کل په خیر باندې شمیرلې — دنمرې په خوله کې ناست یم فراغته
من بهتر دی تر هغه چې څوک بې پته شي (۸) — په یارۍ کې دې خدای نه کا څوک بې پته
داستې چې په اور سوځي مراد یې دادی — چې په اور کې سوی نه بې پته (۹)
خدای هاله د سړي یادشي چې دردمند شي — کمه نده د دردمندي تر عبادته

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته او د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "وار" پرځای "یار" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "په تودوم کې" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "بې منته" راغلی دی.
(۵) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "بې شدته" پرځای "بې شربته" راغلی دی.
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "بې خودۍ نه د دنیا له غمه خلاص کړم".
(۷) د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه: "خندا شي" او د "خ" دوهمه نسخه "خندا راشي".
(۸) مصوره نسخه کې "بې ننګ شي" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "داستې چې شیرین خان سیزي په اور کې مراد یې دادی چې په اور کې سوی نه بې پته". په چاپي دیوانونو کې دوهمې مسرې د "چې" پرځای "ز" راغلی دی.

پـه تـدبيـر وپـه تـلاش کـلـه مـونـده شـي　　چـې مـوقـوف وي هـغـه کـار پـه عـنـايـت[1]

کـه خـوک سـل نـصـيـحـتـونـه ورتـه وکـا　　غـوږ يـې نـه وي دهـيـڅـا پـه نـصـيـحـتـه

ستا پـه مـخ کـې خـه[3] حـسـاب د جـمـال نـشـتـه　　خـکـه مـا څـخـه د صـبـر مـجـال نـشـتـه

تـه دسـې وډمـال وېـرې پـه مـا مـه کـړه　　وېـرې مـا څـخـه دسـې وډمـال نـشـتـه

زه پـه دا سـبـب لـه وېـرې سـره ريـږ دم　　چـې سـتا وېـرې کـې ثـواب دی وبـال نـشـتـه[4]

کـه وعـده دې وي چـا سـره يـوسـاعـت کـړې　　دهـغـې چـا پـه امـيـد مـې پـه کـال نـشـتـه

د شـهـيـد وحـال تـه ګـوره حـال يـې څـه دی　　بـې تـاهـسـې حـال زمـا دی بـل حـال نـشـتـه

د وسـنـايـي مـې د چـشـمـانـو سـتـا ديـدن دی　　پـه دا کـور کـې بـل چـراغ او مـشـال نـشـتـه

پـه جـويـبـار زمـا دسـتـرګـو سـره وتـه يـې　　پـه دا نـهـر بـانـدې بـل څـه نـهـال نـشـتـه[5]

مـخ دې بـې خـطـه بـې خـالـه هـسـې زيـب کـا　　چـې يـې هـيـڅ حـاجـت پـه خـط وپـه خـال نـشـتـه

مـخ مـخ کـه راتـه ګـورې دلـبـره　　پـه کـاتـه کـې دې ثـواب دی وبـال نـشـتـه[6]

د آفـتـاب پـه مـخ کـې هـره وړځ زوال وي　　سـتـا د حـسـن پـه آفـتـاب کـې زوال نـشـتـه

پـه جـذبـه د مـحـبـت مـې ځـان تـه راښـکـه　　نـور حـاجـت مـې پـه ريـبـاز او دلال نـشـتـه[7]

ستا پـه يـاد و رحـمـان هـسـې رنـګ مـشـغـول دی　　چـې پـه زړه کـې يـې هـيـڅ غـم د وصـال نـشـتـه

---

(1) دا بـيـت اوور لـيـکـې بـيـت لـه قـلـمـي نـسـخـې نـه نـقـل شـول.

(2) چـاپـې ديـوانـونـه : " لادپاسه سوريږوان شوبله ننته ".

(3) پـه چـاپـې ديـوانـونـو کـې د " خـه " پـر ځـای " چـې " او پـه مـصـوره نـسـخـه کـې " هـيـڅ " راغـلـی دی.

(4) قـلـمـي نـسـخـه : " چـې سـتـا وېـره د ثـواب دی وبـال نـشـتـه ".

(5) قـلـمـي نـسـخـه : " پـه دا نـهـر بـانـدې غـيـر نـهـال نـشـتـه ".

(6) دا بـيـت پـه قـلـمـي نـسـخـو کـې نـشـتـه.

(7) دا بـيـت د " ق، ک " لـه چـاپـې ديـوان نـه نـقـل شـو او پـه لـومـړو چـاپـې ديـوانـونـو او قـلـمـي نـسـخـو کـې نـشـتـه.

مخ ته که دې نمس وایم د نمس زلفې تار تار نشته — سرو که ستا قد بولم د سرو پې یون رفتار نشته (۱)

هر څوك چې دې ستا وآتشین رخسار ته ګل وایي — پوچ وایي داورپه مخ کې وقر د ګلزار نشته (۲)

زلفې دې ناحقه څوك سنبل بولي دلبره (۳) — ولې چې له مسکو سره هیڅ د کیاه کار نشته

ماچې غږ په غوږ وستاد د سپیو واورپه — هسې رنګ بلبله په چمن کې په ګفتار نشته (٤)

ستا د پدن هغه کا چې پې سر په تنه نه وي — ولې چې د سر د څښتن حور و وته لار نشته (٥)

یار به د رقیب په لور ې خدای نه کا ما ح نه سم (٦)

ولې چې د سپیو فرښتو سره څه کار نشته

۱۷۲ — ۲۰۳۱

که څوك لاس له سوده وکان ې زیان نشته (۷) — په ملنګ باندې قلنګ اوتاوان نشته

دوفا خریدار ان دې بل خوا د رو مي (۸) — دامتاع د زمانې په دوکان نشته

جدایي له اشنایي نه پیدا کیږي — نا آشنا لره هیڅ غم د هجران نشته

مګر ځان وخدای ته وسپارې امان شي (۹) — که نه بله خوا د هیڅا امان نشته

---

(۱) د "پ" نسخې : "قد که دی سرو بولم د سرو یون رفتار نشته".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "سرو که ستا قد بولم د سرو خوش رفتار نشته".
د "خ" لومړی، دوهمه او مصوره نسخه : "قد قد که دې سرو وایم د سرو یون رفتار نشته".

(۲) د "خ" لومړی نسخه : "پوچ وایي داور په مخ کې بل هسې ګلزار نشته".
د "خ" دوهمه نسخه : "پوچ وایي داور په مخ کې قدر د ګلزار نشته".

(۳) چاپې دیوانونه : "زلفې دې ناحقه خلک بولي د سنبل صنم".

(٤) د "پ" لومړی نسخه : "ماچې واورېده غږ د ستا د سپیو — هسې رنګ بلبل هیڅ په چمن کې خوش ګفتار نشته".
د "خ" دریمې واړه قلمي نسخې : "ماچې غږ په غوږ و واورېد ستا د سپیو — هسې رنګ بلبله په هیڅ چمن کې خوش ګفتار نشته".

(٥) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته ، په نورو نسخو کې دابیت داسې دی : "ستا د پدن هغه کا چې پې سر په تنه نه وي
ولې چې سر د څښتن حور و وته لار نشته".

(٦) د "پ" لومړی نسخه : "یار به د رقیب په لور ې خدای نه کا رحمانه
د "خ" مصوره نسخې پې دوهمه سره دا سې دی :
د "خ" لومړی نسخه : "حق دی چې نر سپیو فرښتو سره روزګار نشته".
د "خ" دوهمه نسخه : "حق دی چې د سپیو فرښتو وته لار نشته".

(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "که څوك لاس له سوده واخلي زیان پې نشته".

(۸) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "دوفا خرید ار بل خوا ته دې در و مي".
د "پ" لومړی نسخه : "دوفا خریدلر وبله خوا ته در و مي".

(۹) د "پ" او "پ پ" چاپ : "مګر ځان وخدای ته پاسلي په امان شي".
"ق" چاپ : "مګر ځان وسیارې خدای ته په امان شي".

هغه یار به زه ګومې خواته غواړم — چې یې هیچیرې منزل ومکان نشته
دلبران که هرڅو دبرشي په جهان کې — زما یار غوندې دلبر په جهان نشته
چې هم قدلرې هم زلفې هم سرې شوندې — د غه هسې رنګ آفتاب په آسمان نشته (۱)
عشق عاشق لره یوهسې ګلستان دی — چې وباغ وته یې (۲) لاړ دخزان نشته (۳)
عاشقان په عشق کې واړه سلطانان دي — په دا نبهر کې نپستګار او ناتوان نشته
که مجنون غوندې په عشق کې خوار صادق شي (۴) — دلیلی په دروازه کې دربان نشته

۲۰۴۲

۱۷۸

دانایان بهد نماځ ان په قال پوهیږي (۵)
دلته کار دهر نااهل ونادان نشته

په دنیا کې مخ دیار دی نورخه نشته — هرچې دی دپار دیدار دی نورخه نشته (۶)
چې وهجر ووصال ته یې نظر کړم — یو دوزخ دی بل ګلزار دی نورخه نشته
کارخانې چې ددې دهر لیدی کیږي — همګي دعشق سرکار دی نورخه نشته
هرمژګان یې په ماهسې چاړې کاندي — وایم عین ذوالفقار دی نورخه نشته (۷)
بویه مرد چې یې له مخه زلفې واخلي — دغه ګنج دی دغه مار دی نورخه نشته
دمحسن دحسنات صفت به څوک کړم — کوتاه وایم چې بې شمار دی نورخه نشته
وهر لوري چې دزړه په غوږ وځیرشم — جوړ دمحبت بازار دی نورخه نشته
چې سپین مخ اوتوري زلفې یې لیدی شي — دغه ګنج دی دغه مار دی نورخه نشته (۸)

۲۰۵۲

۱۷۹

هرطبیب ته چې ځان وښیم دا وایي — چې له عشقه دې ازار دی نورخه نشته
خوار زمانه ګن که بې تامینه په بل چاکه — عین دقتل سزاوار دی نورخه نشته

---

(۱) دا بیت په "ب" چاپ، "ق،ک" چاپ، د "خ" لوړی او دوهم نسخو او مصوره نسخه کې "جهان" او په "پ پ" چاپ کې "دوران" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۳) د "خ" لوړی نسخه: "چې هغه باغ وته لاړ دخزان نشته". (۴) "ق" چاپ او د "خ" دوهم نسخه کې "صادق وی" راغلی دی.
(۵) د "پ" لوړی نسخه: "دانایان درجان په قال پوهیږی دلته کار دهر نااهل دناقوان نشته". (۶) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې او د زلمی صیواډل د څخی کتابخانې له قلمی نسخې څخه نقل شوی په نورو قلمی نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته. (۷) دا بیت او درې بیتونه د "خ" په نسخه کې نشته. (۸) دا بیت د زلمی صیواډل د څخی کتابخانې په نسخه کې نشته.

تاخو زده زما دزړه لـه احتیاجه نور[1] مې څه پوښتې چې څه غواړې محتاجه
د طالب و مطلوب راز به مادر وښود که ته نه وای خبردار له دې دواجه[2]
یار ته یار که حال په خوله نه وایي څه شو وحیم ته پټ څرګند وي له مزاجه[3]
که زما له حاله ما پوښتې حال دادی چې بې تامې ودځ تیاره ده ترشب داجه
اشنایي به ما په کوم قوت کـوله که څبر وی ستا د هجر لـه تاراجه
که له سلو به یو خواست دچا قبلیږي[4] خدای دې هیڅوک نه ځوړنه کا بې علاجه

۱۸۰ ۲۰۵۹

په ړ ما ځ ان بلا پسې که زهیرین ي
ته مشغول اوسه له خپله تخت وتاجه

چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه لکه مړی ملاقي شوم لـه ارواحه
زه چې زلفې دیار وویم په خوب کې په شپه منښ ک را باندې وو دې تر صباحه
سبا زبری د وصال په هجود کاندې د هیواد خبر مونده شي له سیاحه[5]
که د وا کا خون خوردن د عاشقانو څوک وتې شي د خوبانو لـه صلاحه
هر ساقي چې جام د عشق لري په لاس کې د اپیاله یې په مستانو ده مباحه
مخ بې مینې که څوک ستایي ستاید نه شي د ممدوح له قدره چا زده بې مداحه[6]

---

(۱) د "پ" نسخې : " بیا مې څه پوښتې " ، او د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې " تر دمې څه پوښتې " راغلی دی.

(۲) د "پ" نسخې : " د طالب و د مطلوب روش به ما د ر وښو که ته نه یې خبردار له دې د واجه ".
د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " د طالب مطلوب روش به ما د ر وښود که ته نه وای خبر دار له دې د واجه".
مصوره نسخه : " د طالب د مطلوب دود به ما د ر وښود که ته نه وای خبردار له دې د واجه".

(۳) د "خ" دوهمې نسخې : " و طبیب ته خو ر معلوم وي له مزاجه".

(٤) چاپي ډیوانونه : " که په سلو کې یو خواست دچا قبلیږي ".

(۵) دا مصرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده : " د مهجور خبر مونده شی صباح ".
همدا مصرې د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې داسې ده : " دهوا خبر مونده شي له صباح".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کې هم د "خ" دوهمې نسخې غوندې راغلی ده .

(۶) دا بیت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

۱۸۱

د دنیا ناوې په عقل کې دین غواړي
ای رامانه خان یې ژغوره له نکاحه[1]
۲۰۶۶

ولې تللی یې له ما مدام په څه
ترهېدلی یې هر صبح وشام په څه[2]

نه هر صبح وشام وتاوته دعا کړم
ته وما وته کوې دشنام په څه

همیشه لکه وحشي په وحشت گرځې
یو ساعت راسره نه یې رام په څه

دایماً راځمه درومې مخ په وراندې
لکه عمر بېرته نه بن دې گام په څه[3]

راته وایه زه به هم هغه کومه
رقیبانو[4] ته ښېي انعام په څه

لږ پرهېز کړه له رقیبه دخدای روی دی[5]
گډ وې سره حلال حرام په څه

۱۸۲

رحمان ستا په مخ بې څنو هم[6] مین دی
۲۰۷۳

بې هوده دې ورته کېښود دام په څه

ولې نه گوري وما ته سم په څه
زیاته وې دغم زده وُ غم په څه

ستا په غم کې چې ما وینې عالم ژاړي
ژړوې راسره نور عالم په څه

په مطلب دې دسر وشونډ ونه پوهېږم
چې مې وینې د زړه څښې هر دم په څه

ودې خپلو مستو[7] ستر گوته دې وایه
چې ودژنې[8] مې قلم قلم په څه

ستمگار چې ستم کا څه بهانه کا
ته په ما باندې کوې ستم په څه

---

(۱) دامسدی په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی : " اې رحمانه خان تر اې ژغوره له نکاح ".
د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې دا کې راغلی دی : " اې رحمانه خان ژغوره لـه نکاح ".

(۲) داغزل په مصوره نسخه کې نشته .

(۳) د "خ" لومړی نسخه : "لکه عمر په سرعت ن دې گام په څه".

(٤) په چاپي دیوانونو کې "خمازانو" راغلی دی.

(۵) چاپي دیوانونه اود "خ" لومړی نسخه : "لږ پرهېز کړه له رقیبه خدای دیارچ".

(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "څنو" پرځای "زلفو" راغلی دی.

(۷) چاپي دیوانونو اود "خ" لومړی نسخه کې "بوندوستر گو" راغلی دی.

(۸) د "پ پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "وژنې" پرځای "داوژنې" راغلی دی.

مه کړه خدای چې څوک بې یاره خونږ خرم وی — زه به اوسم بې تا خوږ خرم په څه
زه رحمان پخپله ګرم یم چې مین شوم — دغه نور عالم مې بولي ګرم په څه (۱)

۱۸۳ — ۲۰۸۱

لږ یې وپوښته چې حال یې دزړه څه دی
د ماتح رحمان لدستر ګو څاڅي نم په څه

که څه وایم له هجرانه وایم څه — له دې دردې درمانه وایم څه
توان دم وهلو نه لرم و یارته — چې توان نه لرم بې توانه وایم څه (۲)
چې یې وویلم له ځانه خبر نه یم — چې خبر نه یم له ځانه وایم څه
دخپل زړه له حاله هیڅ را ویل نه شي — له بې نامه بې نښانه و ایم څه (۳)
د عشق راز چې هیڅ نه دی بیان کړی — تر وبه زه له دې بیانه وایم څه
دخپل یار له غمه درست په اوښکو وتم — له دې هسې رنګ تو فانه وایم څه
زه چې پروت یم د هجران په تنا ره کې — د وصال له ګلستانه و ایم څه
سر و مال دسې یې لوټ کا زړه یې یوسي — له دې هسې دلستانه وایم څه
زاغان بولي بلبلان شړي له باغه — د دې دهر له باغبانه و ایم څه

۱۸۴ — ۲۰۹۱

هرچې وایم ترهمه واړه بهتر دی
زه ماتح رحمان به له جانانه وایم څه

څه شوکه خاموش یم ستاد عشق له آه سړه — ستا زمال له مینې خلقه واړه خبر ده
هیڅوک دې په خوله د عاشقۍ لافه ونه کا — کله هم پټیږي وچې شونډې یې ګونه زړه ده
اهل د دنیا واړه نامرد دي رنګ یې ورک شه — خدای دې ملاقات له هیڅ نه کا له نامرده

---

(۱) دا بیت د "خ" په قلمي نسخو کې نشته په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "رحمان خود پخپله ګرم یم چې مین شوم ولې نور عالم مې بولي ګرم په څه".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته
(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مصرع داسې ده: "دخپل زړه له حاله هیڅ ویلای نه شم".

کله بې دردانولره زړه دی چا ودکړی[1] — زه به صدقه کړم سل بې دردله اهل دردده
بې دستاد عشق د شهیدانو له خاکدانه — کله زرغونیږي سره لاله رهړه گردده[2]

یو خوشحال او یو کم سل ختک نور په طبیعت کې
زار شه د ډاګ سره بني له یوه فرده

١٨٥ — ٢٠٩٧

که زما مینه په تاده خطا نرده — که بې تاده نارواده روانرده[3]
څوك چې بې دستاله مخه بل ته گوري[4] — آیینه یې ناصفاده صفا نه ده
هر عاشق چې په خپل یار پسې ژړا کا — داژړا واړه خندا ده ژړا نه ده
د دنیا په تماشا چې څوك نازیږي — خو هم نن یې تماشاده سبا نه ده
که ته سل ځله له ما سره جفا کړې — ستا جفا واړه وفاده جفا نه ده
هغه تږې شو چې مې مینه په غلا غلا کړه — اوس په درست جهان رسواده په غلا نه ده[5]

معشوقه که د خپل سره په بها مومي
د ډاګ وتې ویړیاده بها نه ده

١٨٦ — ٢١٠٤

له اغیار سره خندا څه په کار نه ده — له اغیار سره سودا څه په کار نه ده
سل یاري له دیوه یار د یاره کړې شي — آشنایي د هر آشنا څه په کار نه ده
بدله بد وسره بویه نیك له نیکو — د جفا په ځای وفا څه په کار نه ده[6]
هر بلبل به دې ثنا کا که ته ګل شې — په خپل ځان خپله ثنا څه په کار نه ده

---

(١) چاپي دیوانونه اود "خ" دړې واړه قلمي نسخې : "کله بې دردانولره زړه دچا وردرومي".
(٢) دا بیت د "خ" په دړې واړه نسخو کې نشته .
(٣) "ق،ک" چاپ : " بې له تاکه په بل چا ده روانرده .
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه : " څوك چې بې دستاله مخه گوري وبل مخ نه".
د "خ" لومړۍ نسخه : " څوك چې بې دستاله مخ دبل سې گوري".
د "خ" دوهمه نسخه : " هر څوك چې بې داستاله مخه بل مخ گوري".
د "خ" مصوره نسخه : " څوك چې بې دستاله مخه بل خوا ته گوري".
(٥) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې : "هغه تږې شو چې مومینه په غلا غلا کړه اوس په درست جهان رسواشوه په غلا نه ده".
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته .

عشق دبوی[1] په خپرپه پټه خوله څرګندوی — په داچاروکې غوغا څه په کار نه ده
دعشق درد واړه عاشق لره راحت وی[2] — ددې هسې درد دوا څه په کار نه ده
عاشقان وحرص هوادي سره لړي[3] — د بیمار په ځان هوا څه په کار نه ده[4]
عاشقي نادره چاردې په جهان کې — ولې بې خدایه سودا څه په کار نه ده[5]
که یې کړم هم هیڅ یې نه ګڼم سوګند دی[6] — وابستګي ددې دنیا څه په کار نه ده
دنیا مینه بې کاره اوربده شي — چې مې ولېده د سبتیا څه په کار نه ده[7]

١٨٧ — که ماڼ ځان په جهان دې پایم دلبره
ژوندګي زما بې تا څه په کار نه ده — ٢١١٥

کوه بیا به خوک ادا[8] ګا په زړه غونده — چې داهسې مسته دروې مخ بې بنده
ته چې ګل د آشنایئ له باغه غواړې — خپل زده کړه د هجران له خار وخنده
طالبان که مردي هم پخلا دي — بې مطلوبه دچا نه ژسي داهنده
مارستم ددهر ولېده په ستر ګو — د خپل یار له جوړه ژاړي لکه کونده
د عاشق دلاغرۍ[9] سبب دادی — چې فرقه د معشوقو شوه په زړه تنده
زه به حوري د جنت بې یاره څه کړم — خدای دې سره د چا نه کاندې ارهنده
سخت ساعت د بېلتانه به مې هېر نه شي — که راپه کې شي د تور لحد ګورهنده

١٨٩ — زه ماڼ ځان د هغه حسن د عاګوی[10] یم
چې جرګه د عاشقانو وي پرې پنده — ٢١٢٣

---

(١) په "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې "ګل" او په مصوره نسخه کې "دبوه" راغلی دی.
(٢) "پ" چاپ ، "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ : "عشق ودرد واړه عاشق لره راحت دي"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "عشق ورنځ" راغلی دی.
(٣) چاپي دیوانونه : "عاشقي . حرص وهوادي سره لړي".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه : "د بیمار په ځای خندا څه په کار نه ده".
(٥) دا بیت په "ق،ک" چاپ کې نشته ، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سودا" پرځای "سیوا" راغلی دی.
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "که یې کړمه که یې نه کړمه سوګند هم دادی".
(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٨) د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې د "ادا" پرځای "اناره" راغلی دی.
(٩) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لاغرۍ" پرځای "دل آزارۍ" راغلی دی
(١٠) په چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې د "د عاګوی" پرځای "ثناخوان" راغلی دی.

ما چې جور وجفا بیا مونږه له یاره — دوفا طمع به څه کړم له اغیاره (١)
له دښمنه به د دنیا دی طمع څوك څه کا (٢) — چې د دوست له لاسه غم شي وړ د ځان ره
دل آزار که دل آزار شي مانه نه شي — حیف خو دا دی چې دل دا شي دل آزار ره (٣)
دا گله هم (٤) د بې د بې له هغو شي — هر چې طمع تر چې د بنو کې بې بسیار ره
اوس دا ستا رضا جفا کړې چې که وفا کړې — د واړه لاس مې اوس ختلي له اختیار ره (٥)
طالبان خو ترمطلوبه پورې پرې د ی (٦) — خدای دې تا بې وفا نه کا وفادار ره (٧)
چې له دې بې حیا نه ګوره چې وچا ته (٨)
څه خوښ کړه د ځان ده ژوندۍ د پاره

١٨٠ ٢١٣٠

(١) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی .

(٢) دا مصرې د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخې کې داسې راغلې دی : " له دښنو به د دنیا دی امید څوك څه کا ".
په "پ" چاپ کې داسې راغلې دی : " له دښنو به د دنیا دی طمع څوك څه کا ".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې دی : " له دښمن به د دنیا دی طمع څوك څه کا ".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې دی : " له دښمنه د دنیا دی طمع څوك څه کا ".

(٣) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخې کې نه دی راغلی په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی : دل آزار که دل آزار کړم مانه نه شي .
حیف خو دا دی چې دل دا شي دل آزار ".
د "پ" لومړۍ نسخه : " دل آزار که دل آزار کړم مانه تر نه شي
حیف خو دا دی چې دل سوزن شي دل آزار ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی : " دل آزار که دل آزار مانه تر چې نه شي
حیف خو دا دی چې دل سوزن شي دل آزار ".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی : " دل آزار که دل آزار که مانه نه شي ".
حیف خو دا دی چې دل سوزن شي دل آزار ".

(٤) په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "هم" پرځای "مې" راغلی دی .

(٥) دا بیت یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې راغلی دی او نور د کې نشته .

(٦) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې د "پورې دی" پرځای "پوره دی" راغلی دی .

(٧) دا مصرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : " خدای دې څوك بې وفا نه کا وفادار ه ".

(٨) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی : " که له دې بې حیا نه ګوره چې وچا ته
څه خوښ کړه د ځان دزړه د پاره ".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی : " که له دې بې حیا نه ګوره وچا ته
څه خوښ کړه د ځان دزړه د پاره ".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : " که له دې بې حیا نه شی کتې چا ته
څه خوښ کړه د ځان دزړه د پاره ".
دوهمه مصرې یې د "خ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دریمه نسخه کې په پوره شکل راغلې ده .

وخت دنو بهار دی زه جدا له خپله یار ه
او د خون ودم و نوچې دغره په سر لاسې بې (٢)

داځه عاجزي ده چې زه کښم په کاغذ باندې
داځه او سنکې نه دي چې بهې بې له چشمانو

زخم مې هسې سخت دی هر زمان په ما زیاتې بې
غروند دي نه پرې بې چې په حال زما خبر پې

نور څه نه دي واړه دانارې د بلتانه دي
زه یو خو اړو ذاریمه ټماخ په عاشقۍ کې

خپل دي که پردي دي را ته نه ګوري له علاه

ستا په عشق کې د روغ زړه یم سر تر سره
زه به ستا له غمه کله شو لا مړ وم

جدایي به مې یو دم قبوله نه کړه
شام سحر مې د غمه ستا زلفې رخسار دي

دریغه د دریغه چې بې یاره څې بهاه (١)
شنې لوخمې خټې لې نسته له چناه

راشه و وې پې ه دعاشقوله آزاره (٣)
(٤)
وینې دي لهې بې د زړه ګوتې له پرهاره

راشه اې طبیبه ګوندې مرم د ربه دیاره (٥)
سینه داو سنکو د مې چې راغلی له کهساره

راشه کې اودې د ریاب له دهره تاره

١٩٠

٢١٢٨

چې له غمه دي ژوندی ګرزم دلبره (٦)
باری دم د خدای په لاس دی نازپې وره
که چا مرګ او بللتون اسنې وې په غوږه (٧)
نور مې مه پوښته له شا مه له سحره (٨)

---

(١) داغزل په قلمي نسخو کې لنډه په "پ پ" چاپ او "ق" چاپ کې یې دوهمه مصرع داسې ده :
"دریغه د دریغه چې بې یاره شې لهاں".

(٢) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "بلپې بې" راغلی دی.

(٣) قلمي نسخې او نور چاپي دیوانونه : "راشه و وې پې ه دعاشق له دل آزاره".
"ق" چاپ : "راشه و وې پې ه دعاجز و دل آزاره".

(٤) د "خ" دوهمې نسخې : "داځه او سنکې نه دي چې پرې مخ زما لهې بې دي".
دا مې د زړه وینې چې لهې بې له رخساره".

(٥) د "خ" دوهمې نسخې : "درد مې نه کمې بې په زمان زمان زیاتې بې".
راشه طبیبه ګنه مرم د خدای د یاره".

(٦) د "خ" دوهمې نسخې : "چې له غمه دي لا مړ نه یم دلبره".

(٧) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ک" چاپ کې نشته.

(٨) د "پ" قلمي نسخې : "شام سحر یاره ستا زلفې ورخسار دی
هیڅ مې مه پوښته له شا مه له سحره".
د "خ" په نورو درې واړو نسخو کې یې لومړی مصرع داسې ده : "شام سحر زما داستا زلفې رخسار دی".

چې خبر دې[1] په وصال وې په هجران شوم — خبر نه دیم له فردوسه له سقره
بې دستاله مخه ورځ رابانديې شپه ده — روښنايي دورځې چې وي بې نمره[2]
هسې بې سر وسامان دې هیڅوك نه شي[3] — لکه زه چې بې سامانديم بې سره
یوهنرمې منظور ستا په نظر نه دی[4] — که زه وکړم ستا په عشق کې سل هنره

هیڅ اثر د ماځ دیګر اوښکې په یار نه کا
خدای دې اوښکې دچا نه کا بې اثره

١٩١ — ٢١٤٧

زه عار نه لرم په عشق کې له پیغوره — بې پروایم دستي په خپرله اوره[5]
بدي په خوله دسمندر هم دمومي[6] — څوك چې ما منع کوي د عشق له شوره
بې هجرانه زما بله خواري نشته — ولې نشته ترابله خواري نوره
لکه ته چې خدای هرګوره بنایسته کړې — زه یې هسې پرې بې صبره کړم هرګوره[7]
چې په تورو سپینو مې اړوي داڅوك دی — که قند دی په مخ سپینه په زړه توره
درقیب له بدخویه به څه وایم — چې لا یار ورسره مل شي هلته ګوره[8]

---

(١) په چاپي دیوانونو او مصوره نسخو کې "چې خبر یې" راغلی دی.

(٢) دابیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته. لومړی مصرع یې د "خ" په دوه نسخو کې داسې ده:
"بې دستاله مخه ورځ رابانديې شپه شوه".

(٣) د "پ پ" چاپ کې "نشته" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو کې "نه ستو" راغلی دی.

(٥) داغزل په مصوره نسخه کې نشته.

(٦) د "پ" په لومړۍ نسخې کې "موم" راغلی دی.

(٧) دا مصرع په دوارو چاپي دیوانونو کې، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده:
"زه یې هم هسې بې صبره کړم هرګوره".
د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه: "زه هم هسې بې صبرې کوم هر ګوره".

(٨) دابیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "درقیب له بده خویه بده څه وایم — لا چې یار ورسره مل شي هالته ګوره".
په "پ پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "درقیب له بده خویه بده څه وایم — چې لا یار ورسره مل شي هلته ګوره".
د "پ" په دوهمه نسخه کې: "درقیب له بدخویه بدخوزایم — لا چې یار ورسره مل شي هلته ګوره".
د "خ" لومړۍ نسخه: "درقیب له بدخویه بده څه وایم — لا چې یاد ورسره بل شي هلته ګوره".

چې يې پور د مرګ تر پوره لا بدتر وي[1]
هغې توبه د بېلتانه له بده پوره

دامې خپل نصيب طالع دی راسې يې
ګنه غم کله رسې يې له غم خوړه[2]

قاف تر قافه بادشاهي به يې روزي شي
چې په چاوشي داستاد زلفو سيوړه

عاشقي سړی مجنون کاندي
ګنه خوک په هوښياری وځي له کوره

١٩٢

٢١٥٧

نه رسې يې ستا وحسن وته حوره[3]
څه به رسي وې په من وته مزدوره

ستا تر قده تر قامته نه رسې يې
که نښتر که سپاري وي که کجوره[4]

تر قامت پورې دې سروه ده سرکوزې
تر رخسار[5] پورې دې شمعه ده بې نوره

هر سړی چې دې وحسن ته نظر کا
سبا پرې يې په نظر وي نا منظوره

چې تامی د خپلو شونډو وړې خوله کړه
طايفه دې د صوفيانو کړه مخموره

اوس ته وايه چې په څرنګ دې وستايم[6]
زه خو ستا په مينه لا هم له شعوره

دا جذبه د عاشقی نه ده نور څه ده
ګنه کله خوک وځي له دستوره

اوس به زه د شب خيزی څه منت وکړم[7]
چې څهره دې کړه په خوب کې لا حضوره

چې په ننګ وپه ناموس تر لوړه کم وي[8]
صدقه شه نا قابله زوی له لوره

---

(١) دا مصرع په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : "چې يې پور د مرګ تر پوره پورې چېخ دی".
د "پ" په دوهم نسخه کې : "چې يې پور د مرګ تر پوره هم بهتر وي".
د "خ" په لومړی نسخه کې : "چې يې پور د مرګ تر پور بهتر دی".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مصرع داسې راغلې ده : "چې يې پور د مرګ تر پوره لا بهتر دی".

(٢) دا بيت او د وروسې بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.

(٣) دا غزل د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.

(٤) د "خ" دوهمې نسخه : "که نښتر که صنوبر وي که کجوره".

(٥) د "خ" په دې وارو قلمي نسخو کې "تر صورت پورې" راغلی دی.

(٦) "ق، ک" چاپ : "اوس ته وايه چې په څرنګ به دې دوست کړم".

(٧) "ق" چاپ : "اوس به څه د شب خيزی منت باری کړم".

(٨) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "چې په ننګ وپه ناموس تر لوړه کم وي".
په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی او دوهمه نسخو کې دا بيت داسې دی : "چې په ننګ وپه ناموس تر لوړه کم وي خدای دی مور کاندی په هسې زوی نه بوره".

کـه سل ځله زویه غوره وي ترلوړه — خدای دي مورکا په داهسي زویه بوړه (١)
کـه سل ځله زوی رویاړه وي ترلونو — صدقه شه ناقابله زوی ترلـوړه (٢)
ننګیالي تر بروڼه سبه دي اوکه نه وي — ننګیالی ترله هم سبه ده لـه تربـوړه
خوږ ویي بې دلبرۍ څه په کار نه ده — لکه وڼي بې میوې په پانو کـوړه (٣)
کـه دغلوزی لباس وکا غزا وشوه — شهـد نه دي چا موندلي بې زنبوړه (٤)

١٩٣ — په مالح دبنایسته وُقدر پیر دی
٢١٧٢ — دطبیب له قدره چا زده بې رنځوړه

چې په وخت دځنګدن وکا بې ژیړه — تر وڼ ولې هسي نا ست (٥) یې بې تدبیړه
هر سړی چې ګانده غم (٦) په مخ کې وینې — له هغه غمه لانې ګرځي د لګـیړه
چې سبا ارمانه وي پند د پیرانو — ولې نن د پیر طلب نه کړي بې پیړه
دیار یاد به دي ځای څرنګ په زړه نه بسي — یاد دغیر چې لرې نه کړي له ضمیړه (٧)
چې د تولګ په طلب ګرځي خدای دي هیړۍ — فقیرۍ (٨) داهسي چا پرې وي فـقیړه
دغه غم دي خدای بدل کړه په بنـادۍ — زهیر مه شې په آشنا پسې زهـیړه
کـه هر څو بنایسته وُپیړۍ په جهان کې — وهر چا ته خپل آشنا دی بې نظـیړه
هر سړی دهغه مخ په رنـا ګـرځي — چې یې خونه دخاطر وي پرې منیړه
همیشه پراته په اوړو په اوبو وي (٩) — عاشقان دلعلولبو لـه تـاثیړه

---

(١) دابیت په "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، "ق،ک" چاپ اود "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
د "خ" په دوهمه نسخه اومصوره نسخه کی دهی دی : "کـه سل ځله زوی رویدار وی ترلونو صدقه شه ناقابله زوی ترلوړه !
(٢) دابیت په چاپی دیوانونو کی نشته.
(٣) په "ق" چاپ ، "ق،ک" چاپ اود "خ" په دوهمه اومصوره نسخه کی د "ګوړه" پرځای "پوړه" راغلی دی.
(٤) په "پ" چاپ ، د "خ" په لومړی اود دوهمه نسخه کی "له زنبوړه" راغلی دی.
(٥) په چاپی دیوانونو کی د "ناست" پرځای "رانګ" راغلی دی.
(٦) په "پ پ" چاپ کی "کان" ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کی "وراندی" راغلی دی.
(٧) دابیت په "ق،ک" چاپ کی نشته.
(٨) په قلمی نسخو کی "فقیری" راغلی دی.
(٩) قلمی نسخی : "تمامی عمر په اوږو په اوبو دی".

١٩٤ زه ماخ دان د آزادی په تالاش گرځم
باري نه دتوده زلفو ځنځيره ٢١٨٢

ستا په عشق کې هسې خلاص تم له شعوره
چې يوه خبره نه لرم منظوره

طبيبان وايي چې صبر دې دارو دی
خدای فرقه زمونږ پيدا کړه ناصبوره

توري هرچيرې ترلې په دښمن شي
ياره ستا ستر گې دوستان وژني په توره

معشوقې دزمانې شوې سره ټولې
دزړه خونه مې يې ولوټله چوره

زه تنها په خرورنه يم ستاله غمه
پيدا شوې عاشقي ده له خروره

هرې شپې لره ورځ شته په دنيا کې
زما عمر جدايی کړې بې لره نوره

هرويان وفاله هيڅا سره نه کا
داخبره په عالم کې ده مشهوره

چې خبر شي واړه گوتې په غاښ نيسي
په هجران کې خبر مه شي له مهجوره

درقيب له بد وستر گونه ځان ژغوري
هر عاشق چې نهره مند وي له حضوره

هومره توان او توفيق نه گنم په بخت کې
چې تائب کا ماله فسق اوله فجوره

په نظر د مدعيانو تود کودی وي
که يې کښينوم دکټ د پاسه حوده

١٩٥ د ماخ دان له ستر گونم به هاله وچ شي
که وچ شوی د چا نم وي له ناسوره ٢١٩٤

---

(١) په چاپي ديوانونو کې "طلب" راغلی دی.

(٢) د "پ" په دوهمه اوده "خ" په لومړۍ نسخه کې د "خلاص" پرځای " لاړ" راغلی دی.

(٣) دابيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مصرې داسې راغلی ده : "خدای زمونږ فرقه پيدا کړه ناصبوره" د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "زمونږ" پرځای "زما" راغلی دی.

(٤) دابيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په پښتور چاپي ديوانونو کې "په توره" پرځای "بې توره" راغلی دی

(٥) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "پچوزه" ، په دوهمه نسخه کې "پې خيوره" ، د "پ" په لومړۍ نسخه کې "مخبوره" او په "پ پ" چاپ کې دمصرې داسې ده : "دزړه خونې يې اولوتلې بې حبوره".

(٦) دابيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(٧) دابيت په "پ" نسخه کې داسې دی : "هرې شپې لره ورځ شته په دنيا کې زما عمر جدايی کړې بې لره نوره" . په "پ پ" چاپ کې د "کړې بې له نوره" پرځای "کړلو بې لو نوره" راغلی دی.
د "خ" په لومړۍ نسخه کې يې ورځ مسرې داسې راغلی ده : "زما عمر جدايی کړې بې لو نوره" ، په دوهمه نسخه کې "جدايی زما عمر کړې بې لو نوره" راغلی ده.

(٨) دابيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. (٩) دابيت په "پ" چاپ کې داسې دی : "له حيرته واړه گوتې په غاښ نسې په هجران کې چې خبر شې له مهجوره".

(١٠) دابيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې : "درقيب له بد وستر گو دې ځان ژغوري هر عاشق چې نهره مند شي له شعوره". (١١) د "خ" په لومړۍ اوده "پ" په دوهمه نسخه کې د "وي" پرځای "دی" راغلی دی. (١٢) په "پ" چاپ کې د "له" پرځای "د" راغلی دی. (١٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "هاله" پرځای "کله" راغلی دی.

زړه مدام راته ویل چې ژاړه ژاړه په ژړا سره د تللی اشنا غواړه (١)
مسلي دبې ننګۍ ورپسې لنګ کړه بې چا و نه ځه د ننګ کښې ږده وه يې نغاړه
که دیار په سر لوټئ د استارضا وي په خندا خندا راځه په لکه غاړه
د افلاک چې د آسیا په دود ګردش که په دنیا کې به پرې نږدیدا نه لواړه
په دنیا کې ګوره هر چې زنده سړی د اجل په تیغ به پرې کړدوی غاړه

١٩٦ دمکې څنځیر حاجیان په لاس کې نیسي ٢٢٠٠
ګاګ و نیوب* دیار زلفینې دواړه

ګاه په غارمه (٢) سوځي ګهې ږیږدي په ساړه کله مړي له لوږې کله مړي په ډیر خواړه
واړه په غوغا دي چې راغلي په دنیا دي نه يې هغه وږي په قرار دي نه مار ه
کله لاس په سر ځبله کیږدي تواضع کا کله وبله کیږدي لاس په توره په چاړه
خاوري د آدم چې خمیر کړې فرشتګانو درست يې په غمونو په درد و نو ولاړه
څه شوکه څوک نن ساعت وهل کړه یا ترک کړه پیښ به په هغه شي چې واهه شي هم تا ړه (٣)
خو به وي تندرسته دا نمونه بنا سسته زه يې درمانده یم په پښتی په اخا ړه (٤)
بنایي چې څوک پسله مرګه خاندي په لحدکې هرچا چې په داژوند ن کې خپسر وژا ړه (٥)

---

(١) داغزل یوازې اویوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته . (*) اصل : نیولي دي .

(٢) په چاپي دیوانونو کې "نمر" راغلی دی.

(٣) د "پ" لومړۍ نسخه "څه شوکه څوک نن ساعت واهه ویا تاړه شی پیښ به شي هغه چې واهه شی هم تاړه".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "څه شوکه څوک نن ساعت واهه شی یا تاړه شی پیښ به شي هغه چې هم واهه شی هم تاړه".

(٤) دابیت په "پ" چاپ ، د "پ پ" چاپ ، د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته . "ق ، ک" چاپ : "خو به وی تندرسته دا نمونه-
-و دا نه خونه د بر یې درمانده شو په پښتی په اخاړه". "ق" چاپ : "خوې تندرسته دا نمونه بنایسته زه یې درمانده یم په پښتی په اخاړه".

(٥) د "پ پ" چاپ : "هرچا چې ژوند ون کې خپل پښې سر وژاړه". د "پ" لومړۍ نسخه : "هرچا چې په داژوند خپسر وژاړه".
"ق" چاپ : "هرچا چې په ژوند ون کې خپسر وژاړه". "ق ، ک" چاپ : "هرچا چې په ژوند وکې ګوره خپل ځان وژاړه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هرچا چې په داژوند خپل پخپل سر وژاړه".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "هرچا چې په ژوند ون خپل سر وژاړه".

وینم واړه تلوني هېڅوك نه دی پاتې شوني — یون دی په دالاری هم دځوان هم د زاړه
زلفې د دلدار[1] دی چې هر څوك پې طلبګار دی — لوی دی که هلك دی که غټان[2] دی که واړه
سخ دهغه چادی چې په درکې پې قبول شي — زار دهغه چا چې پې له درده وشاړه[3]

ما ربنا عالم الرحمان غوندې جواب کړو ته سلو[4]
خدای خبر چې کوم یو هغه ترکي وپلاړه[5]

۱۹۷ — ۲۲۱۱

خوبه وران شي د دنیا بازاره ناره — هر نفس د بېلتانه په تاخت لتاړه[6]
لا غونچې په باغ کې ستر ګې سپېرلې نه وي — باد خزان پې د زړه مینه کړه وېجاړه[7]
هسې باد پرې د فنا له لوري والوت — د لالې خوله[8] پې پرې نیسته لنډاړه[9]
څه بزرګي به پې د بازو د همای وي — زباني ذکر که سل رنګ کاخ راړه[10]
که نه سل کاله پې تېر شي په اوبو کې[11] — په نرمه به نرمه نه شي وچه تراړه

---

(۱) "ق، ک" چاپ : "زلفې مې د یار دی" راغلی دی.
(۲) د "خ" په لومړی نسخه کې "پېران" راغلی دی.
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې پې دوهمه مصرې داسې ده : "زار دهغه چادی چې له درده پې شاړه".
(۴) "ق، ک" چاپ : "ما رحمان غوندې به سلو چې سلام ورته کولو".
په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ او مصوره نسخه کې د "جواب" پرځای "سلام" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لبیک" راغلی دی. او د "خ" په لومړی نسخه کې دا مصرې داسې ده : "ما غوندې رحمان غوندې زاړی وکړه ورته سلو".
(۵) په مقابله شوو کتابونو او قلمي نسخو کې "ولاړه" راغلی دی، خو "د عزم د په نظر کې نیولو او نیت" په معنی د "ویلاړه" په شکل سم دی چې دهمون د سنغلی "دوست" په قول پکې راغی.
(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. دوهم بیت لومړی مصرې یې په "پ" چاپ کې داسې ده : "خوبه وران شی د دنیا بازاره تاړه".
په دوهمه مصرې کې یې "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "نفس" پرځای "ساعت" راغلی دی. لومړی مصرې پې په قلمي نسخو کې داسې ده : "خوبه وران شی د دنیا بازار لتاړ".
او د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده : "خوبه وران شی د دنیا بازار تاړ".
(۷) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی : "هغې غنچې لا په باغ ستر ګې سپېرلې نه وی بد خزان پې د زړه مینه کړه وېجاړه".
"ق، ک" چاپ : "لا غنچو په باغ کې ستر ګې سپېرلې نه وي . چې خزان پې د زړه مینه کړه وېجاړه".
د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "هغو غنچولا په باغ ستر ګې سپېرلې نه وی بد خزان پې د زړه مینه کړه وېجاړه".
(۸) په "پ" چاپ کې "قوله" راغلی دی.
(۹) د "پ" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو کې "له تاړه" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی : "څه بزرګي به پې د بازو همای نه شی سر زباني ذکر که سل رنګه خراړه".
د "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی : "څه بزرګي به پې د بازو او همای وی سر زباني ذکر که سل رنګ کړه خراړه".
(۱۱) "پ" چاپ : "که سل نه کاله پرې تېر شي په اوبو کې" او د "خ" لومړی نسخه کې "که پې سل کالونه تېر شی په اوبو کې".

ترداهسی عمره نه عمر بهتر دی هرچې حال پې ژنکدن شي عمر واړه[1]

۱۹۸

ترخلاصي ځني بندي سنه پې ریماح نه[2]
که دشها[3] د زلفو ځیل دې شي په غاړه

۲۲۱۸

چې غرقاب شي تر ومژگان په یم دزړه نور خراب شي خانمان په نم د زړه[4]
عبث وایي غم دزړه و بوالهوس ته څه پوهیږي هلکان په غم د زړه
په بل مخ باندې سپوا دیارله مخه ماترلې دي چشمان محکم د زړه
چې یې عرش اوکرسي لاندې ترقدم دي بالاتر دی هسې شان قدم د زړه[5]
د خلیل ترکعبې د اکعبه ده لویه[6] که آباد کا څوک ویران حرم دزړه
که نور خلق قدمونه بدي په څمکه ما دی ایښی په آسمان قدم دزړه
د امکان چې د آسمان څمکې تر میان دی یوخلوت دی د امکان سلم[7] د زړه
نه ملهم دزړه له چا غواړم بې خدایه[8] چې کړی نه شي طبیبان ملهم دزړه

۱۹۹

صورتي همدمان پیردي په جهان کې

۲۲۲۷

ولې نه مومي ریماح همدم[9] دزړه

ساقي پورته شه دمیو جام تیار کړه عمر هیڅ معطلي نه لري تلوار کړه[10]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "ترودهسي عمر نه عمر بهتر دی هرچې حال په تنګدستی شی عمر وار ه".

(۲) دامړی په تولو وارو د چاپي دیوانونو کې دغسې راغلی ده : "تر ولد خلاصه بندی بنده پې ای رحمانه" ؛ خو په "پ پ" چاپ کې د "اې" په ځای "ته" راغلی دی. د "خ" په لومړی نسخه کې " ترخلاصی نه بندي بنده پې ای رحمانه".

(۳) په چاپي دیوانونو کې "یار" راغلی دی.

(٤) داغزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې دا بیت دغسې راغلی دی : "چې غرقاب شی تر ومژگان په یم دزړه نور خراب شی خان ومان په نم دزړه".
د پښتو په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دغسې راغلی دی : "چې غرقاب شی تر ومژگان په نم دزړه نور خراب شی خان ومان په نم دزړه".
د "خ" په لومړی نسخه کې : "چې غرقاب شی ترمژگانو نم دزړه نور خراب شی خان ومان په یم دزړه" راغلی دی.

(۵) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته او د "پ" په دوهمه نسخه کې دغسې راغلی دی : "چې یې عرش اوکرسی لاندې تر قدم دی تر سیوري بالادی هسې شان حرم دزړه".

(۶) د "خ" په لومړی نسخه کې د "لویه" پر ځای "بویه" راغلی دی.

(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سلم" پر ځای "مسلم" راغلی دی.

(۸) په چاپي دیوانونو کې "بې ربه" راغلی دی.

(۹) د "پ" په لومړی نسخه کې "ملهم" راغلی دی.

(۱۰) داغزل د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی ، د دې بیت په دوهمه مړی کې د "نه لوی" پر ځای په "پ" چاپ کې "نه کاندی" او په "پ پ" چاپ کې "نه کوی" راغلی دی.

هر دم تیغ داستا زما په گلو گرځی — هر نفس دخپل نفس له تیغه ډارکړه
ترخوږی چه ورته بله بلا نشته — خادمي د بخوږانو په دربارکړه
دا پنځه ورځې ژوند ون چې غنیمت دی (۲) — شکرانه په دا نعمت دکردګارکړه
که غم خوارغواړې په غم اوپه اندوه کې (۳) — سبسبه دکه د شرابو اختیارکړه
خوږي دوه ستر ګی غریبي په جهان کې — نندارې په هر ساعت دخپل نګارکړه
هغه څوک دی چې تهمت پرې وایه نه شي — غوږ په هیڅ باندې مه باسه خپل کارکړه
بې وفادي د دې دهر یاران وا ره — چې دې پس له مرګه یارشي هغه یارکړه
مدعي چې په زړه ورشي هغه وایي (۴) — کوش اوهوش دمحبانو په ګفتارکړه

۲۰۰ — ۲۲۳۷

ماران وایي د دنیا چاري فاني دي
البته په دا خبره اعتبارکړه

چې مې مینه خلای په تاباندې پیدا کړه — ترکه ما په هغه ورځ (۵) خپله رضاکړه
اوس دستا رضا جفاکړې که وفاکړې — ما دستا جفا قبوله په وفاکړه
کل په لعلو په ګوهر کله څوک پیري — بې له ما چې تا خندا کړه ما ژړاکړه
بې له ما چې داستا غم په هوس پیرم — کوم وګړي په هوس د غم سودا کړه (۶)
دوه یاران به دا رنګ نه وي چا لیدلي — چې یوه ورته سبکنځل کړه بل دعاکړه
ما ودرست جهان ته شا وتا ته مخ کړ — تا ودرست جهان ته مخ اوما ته شاکړه (۷)

---

(۱) دامصرع په "پ" او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده : "هردم تیغ دستا زما په گلو گرزې".
په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده : "زما ستا په گلو گرځي هردم تیغ دې"

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(٤) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : "مدعي چې په خوله ورشي هغه وایي".

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په هغه دم" راغلی دی.

(۶) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

د پرهند کي په جهان گرزي د چا یاد دي — عشق عالي پایه دهیرا ودرانجا کړه
هم په دایي ترهمه وو(۱) نام بلندش — چې قبوله عند لیب د گل جفا کړه
ناآشنا د بېلتانه له غمه څه زده — خدای د غه خواري په بخره د آشنا کړه
عاشقان د یار ترسپیو هم زاریږي — گمنه مادر قیبانو څه پروا کړه

۲۰۱ زه چې ستا د حسن ثنا خوان شوم(۲) ۲۲۴۸
ستاله رویه درست جهان زما ثنا کړه

باړه وتړه هاله کښت وزراعت کړه(۳) — تقوی دارشه هله طمع د جنت کړه
عاقلان په وراندې چې په ورستو گوري — په دنیا کې سرانجام د آخرت کړه
سم دلاسه کار هر گوره د پر مشکل دی(۴) — څولانه یې غریب زپرمه د غربت کړه
چې نور خلق ملامت د رباندې وایي — لاپخوا تر خلقو خپل ځان ملامت کړه
چې عقبی ته د دنیا په اجر مومې — خوهم دا عمارت هلته عمارت کړه
خوب به گوري د قیامت ودځوا وشپوته — خوهم دا جهان په ځان باندې قیامت(۵) کړه
چې نېکي بدي په تله کې تلل شي(۶) — خود په خپله تله واخله عدالت کړه
که لښکر د حرص هوا د رباندې زور شي(۷) — سر دننه په قلعه د قناعت کړه
دا به نه شي چې ستا څخه اود حق مخ وي — که حق غواړې ته هم مخ په حقیقت کړه

---

(۱) په قلمي نسخو کې "ترهایي" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "یم" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخې او مصوره نسخې : "باړه تر وجار باسه هلته زراعت کړه".
د "خ" دوهمې نسخې : "باړه وجار باسه هله کار د زراعت کړه".
د "پ" لومړۍ نسخې : "باړه تر وجار باسه هاله زراعت کړه".
(۴) مصوره نسخه : "سم له لاسه چاړې نه شي مرد هاله یې".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) د "پ" لومړۍ نسخې، د "خ" دوهمې نسخې او مصورې نسخې : "چې دې نېک وبد په تله کې تلل شي".
(۷) قلمي نسخې : "که لښکري د حرص وهوا د رباندې زور شي".

هغه زړه چې عرش الله دی ګوره کوم دی — څو دې توان شي د جمله زړونو خدای متکړه

وړاندینې هم واړه ستا په څېر سړي وو — ته هم پاڅه دهغو په څېر همت کړه (۱)

د دنیا چارې همه واړه فاني دي — باري پورته شه یو بل رنګه حکمت کړه (۲)

په طبیب (۳) د عاشقانو دا هنر شي — دا وهمه بل خواته دار او د خپل جرمت کړه

خو دې حق موندلی نه دی مه جار (۴) وحشه — په دامن ستر دا (۵) جهان واړه لت پت کړه

۲۰۲ — ۲۲۶۳

ای ټاخ رسالنه اول ته نصیحت واخله
دغه پسه بیا وبل ته نصیحت کړه

هسې یمه یاره ستا په غم تازه — لکه وي هره ګیاه په نم تازه (۶)

ستړګې وخورم که یې کړم له نمه وچې — کله مې کېږي په ژوند صنم تازه

زه به څه کړم د چا چارې بې له یاره — هر سړی په خپله ساه په دم تازه

دیار نوی نوی غم زېږي وي وصل — ر خوي سوی پر هر ملهم (۷) تازه

که دې زه له غمه وچوي د ګیږي مشه — کاتبان کا په چول قلم تازه

۲۰۳ — ۲۲۶۹

ښایسته یاران کلونه دي ټاخ رسالنه
بېلتانه کړه اکثر مراوي کم تازه

نه یم خوښ دسې وګلونو په سایه زه — خوښ یم ستا دمخ په اوربانده جلیا (۸) زه

په اودسوی ښهر وران دی څه حکمت دی — سوی ستا دمخ په اوربسیا زه

---

(۱) د "پ پ" چاپي دیوان کې د "همت" پر ځای "خدمت" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) په "پ" چاپ کې "طبیعت" او مصوره نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړۍ نسخې کې "مه نازېنه" او د "پ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "بې غم مه شه" راغلی دی.
(۵) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "په دامن شه"، د "پ" په لومړۍ نسخه کې "په دا زېرمه" او د "خ" دوهمې نسخې کې "مرداندشه" راغلی دی.
(۶) راغزل د "خ" په قلمي نسخه کې نشته او لومړۍ مصرې یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې زه یم یاره ستا په غم تازه".
(۷) قلمي نسخې: "راستوی یو نوی غم زېږي دوصل ر خوی د زړه پر هر ملهم تازه".
(۸) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمې نسخې: "خوښ یم ستا دمخ ونمر د ته جلیا زه". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "وخ دتورو" راغلی دی.

خپلوم به دې په هر رنګ چې خپله یې
که دې موم په دروغ که په رښتیا زه

نن راغلې په ځان یو که دیدن کړې
نه به ته په ځان راشې نه به بیا زه

دا اوبدې وعدې چې ته کوې صنمه (۱)
کاشکې بیا موم فرصت په دا دنیا زه

چې له دې ږیره حیا نه کوې وچا ته
غوښ کړم غوښ کړمه دې ستا دې ږیره حیا زه (۲)

چې له غمه له اندوهه دې مړ نه یم
سنګ آهن یم آدم نه یمه ګویا زه (۳)

که جوړه تلې شوک وقبر وته درباندې
ژاړم دا چې یا به ته نه یې اویا زه

همیشه د خپلوا وښکوله سپلابه
سرګردان یم تر فلکه تر آسیا زه

که شوک قیاس نه مادې پر دا وښکو وکا
هسې ګرځم لکه خس پاس په دریا زه (۵)

ده یار ثنا ګولی نه شم
کاشکې دا چې په ځان نه وی ګویا زه (۶)

---

(۱) د "پ" نسخې اود "خ" لومړۍ نسخه : " دا اوبن دې وعدې چې ته کوې منم یې ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " دا اوبدې او بن دې وعدې چې کړې صنمه".

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " چې له دې ږیره حیا نه ګوری وما ته غوښ کړم غوښ ستا دې ږیره حیا زه ".
د "خ" لومړۍ نسخه : "غوښ کړم وګوره دا ستا دې ږیره حیا زه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " غوښ کړم غوښ کړم دغه ستا دې ږیره حیا زه".

(۳) دا بیت په "ق ، ک" چاپ کې نشته ، لومړۍ مصرې یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "چې له غمه له اندوهه دې مړ نه یم ژوندی پاتې یم".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې له غمه دې مړ نه یم ژوندی پاتې یم".

(٤) دا بیت په "ق" چاپ اود "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، د "پ پ" چاپ کې لومړۍ مصرې داسې ده : "که جوړه شوک تللی وقبر وته درباندې".
"پ" چاپ : "که جوړه تللی شوک وقبر وته درباندې ".
"ق ، ک" چاپ : "که شوک قبر ته جوړه ورتللی درباندې ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که جوړه تللای شوک وقبر وته درباندې".
مصور نسخه : " که جوړه تللی شوک وقبر وته درباندې ".

(۵) په قلمي نسخو کې " په دریا زه" راغلی دی.
د "خ" دوهمه نسخه : په لوی دریا زه ".

(۶) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : " کاشکې نه وای په ځان کې څه ګویا زه ".
" ق" چاپ : " کاشکې په دا ځان نه وای ګویا زه ".
د "پ" لومړۍ نسخه : "کاشکې مدوی په ځان کې څه ګویا زه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې ځان دیار ثنا ګولای نه شم کشکې مدوای په دنیا کې نور ګویا زه".
د "خ" دوهمه نسخه : کشکې نه وای په ځان کې خو پیدا زه ".

ای زما دزړه آرامه راشه راشه — سروقده گل اندامه راشه راشه

چې همه واړه خوبان دې مقتدیان دی[1] — دهمه وار واړه امامه راشه راشه

بې تانشته هیڅ حرمت[2] دعاشقانو — دمشتاقو احترامه راشه راشه

خدای زده بیا به هسې وخت وی چې که به نه وی — زه وبه پرې زم له ایامه راشه راشه[3]

ځن[4] هنګام دی که جفاکړې که وفاکړې — چاړې نه شي بې هنګامه راشه راشه

داجهان دمسافرو یو رباط دی — تله دي تله دي له دې ګرامه راشه راشه

پرې رویه، سنبل مویه، ملک خویه — عنبر بویه لاله فامه راشه راشه[5]

شپه لا پرپرده بې تاوده رابانده چې شپه شوه[6]

۲۰۵ — ۲۲۸۸

په دوران مې[7] هسې رنګ دلبر پیدا شه — ګویا بل دلمر د پاسه لمر پیدا شه

یا طالع دزمانې یا بخت زما دی — چې داهسې رنګ شیرین بشر پیدا شه

چې قاصد دورک یوسف زپرې پرې وکا[8] — دیعقوب دستر ګو بیا نظر پیدا شه

عشق دې دا که یو فساد دی نه پوهیږم — په جهان کې چې داشور وشر پیدا شه

دریغه نخل دعشق مدوی زرغون[9] شوی — چې له شاخه یې دغم ثمر پیدا شه

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : " چې همه خوبان دې واړه مقتدیان دی"
نورې قلمی نسخې : " چې دا نور خوبان دې واړه مقتدیان دی".

(۲) د "خ" په لومړی نسخه کې د "حرمت" پرځای "حاجت" راغلی دی

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته اود "خ" په لومړی نسخه کې د "ځن" پرځای "دا" راغلی دی.

(۵) قلمی نسخې : "پرې رویه، فرښته خویه عنبر مویه سنبل مویه لاله فامه راشه راشه".

(۶) دا مصرع په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی ده : " شپه لا پرپرده دونا وړ رابانده چې شپه شوه".
د "خ" په دوارو قلمی نسخو کې د "شوه" پرځای "ده" راغلی دی.

(۷) په "ق، ک" چاپ کې د "مې" پرځای "کښې" راغلی دی.

(۸) د "پ" له لومړی نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "وکا" پرځای "وکړم" راغلی دی.

(۹) په مصوره نسخه کې د "زرغون شوی" پرځای "پیدا شوی" راغلی دی.

ملایك دعشق له غمه خبر دی[1] — خوهم مالره داسخت سفر پیدا شه
یو دتر کو بې نیازي بل عاشقي شوه[2] — په پرهر باندې بل پرهر پیدا شه
دنا اهل زوی پلار به څه ښادي کا — چې له پشته یې لئیم[3] پسر پیدا شه
بیا به روغ دعاشقی له رنځه نه شي — په هر تن کې چې دغم[4] اثر پیدا شه

چې هنر عیب کوي ، عیب هنر کا[5]
د ډاګ پاڼې په دود داهنر پیدا شه

۲۰۶ — ۲۲۹۸

چې نصیب[6] یې سینه چاکه زړه افګار شه — جرس څکه په فریاد او په چغار شه
چې نه دا دعاشقی په عاشق وشوه — دغفلت له خوبه پاڅیده بیدار شه
عبادت دریا کار څه په کار نه دی[7] — لکه غوك هسې په بحر کې مردار شه
دجاهل زهد په زهد حساب نه دی[9] — لکه مال په خمر خرڅ د خمرخوار شه[10]
مشقت دنادانانو واړه پوچ دی — لکه بې بارانه ابر تش غبار شه
علمیت دبې عملو عالمانو — لکه ګنج[11] دکتابونو په[12] خره بار شه
چې یې کاندي دنااهل وناقابل ته — نصیحت دناصحانو کوم[13] په کار شه

---

(۱) دامسری په "ق،ک" چاپ کی داسی راغلی ده : "ملائیك دعشق له زمه خبر نه دی"
(۲) دامسری د "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده : "یو دتر کو عاشقی بل بې نیازی شوه" اود "ق،ک" چاپ کی د "شوه" پرځای "ده" راغلی دی.
(۳) دابیت د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی اود "خ" په دوهمه نسخه کی یې لومړی مسری داسی راغلی ده : "دنا اهلو موړ ویلار به څه ښادی کا".
د "خ" په لومړی نسخه کی دوهمی مسری د "پسر" پرځای "بشر" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړی نسخی نه پرته په نورو ټولو کی "دغه" راغلی دی.
(۵) په "ق،ک" چاپ کی دامسری داسی ده : "چې هنر په عیب کوی عیب په هنر کا".
(۶) د "پ" په لومړی نسخه کی د "یې" پرځای "مې" راغلی دی.
(۷) دامسری په چاپی دیوانونو کی داسی ده : "عبادت دریا کار هیڅ په کار نه دی". د "خ" په دواړو قلمی نسخو کی، د "پ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کی داسی ده : "عبادت دریا کار و په کار نه دی".
(۸) په "ق،ک" چاپ کی "غوندې" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه اود "خ" په لومړی نسخه کی دامسری داسی ده : "دزاهد زهد په زهد حساب نه دی".
(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کی دامسری داسی ده : "لکه مال چې په خره خرڅ دخمرخوارشی".
(۱۱) د "خ" په لومړی نسخه کی "پینډ" راغلی دی.
(۱۲) په قلمی نسخو کی د "پهر" پرځای "د" راغلی دی.
(۱۳) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی، په "پ" چاپ، "ق،ک" چاپ، مصوره نسخه، د "پ" دوهمه نسخه اود "خ" په دوهمه نسخه کی د "کوم" پرځای "څه" راغلی دی.

۲۰۷

د ماناخ کلام په غوږ دې هنر و
لکه دُر(۱) په لاس د طفل هسې خوارشه

۲۳۰۶

په دنیا کې له دنیا کوښه کنارشه
سمندر غوندې په اوږکې ګلعذارشه

پس له مرګه کډ ژوند غواړې سرګیا کړه(۲)
په پرپکړي سر بیا نوی مرغزارشه

داترخې او به بڼه کوې دبحر
خو د څپلې دګوهر په څېر آبدارشه

بې له خدایه نور دهیڅا منت مه کړه(۳)
په وچ کانې باندې ونه د کوهسارشه

که دونې په خبر کل او میوه غواړې
خان په نمر کړه سایه بان دهر خاکسارشه(۴)

دست په دست کډ د خپل کار په دستوړي
لاتر خان وړومبی ولاړ دبل په کارشه(۵)

که دې وینه شي له خپلې درماندګۍ
د درماند و دستګیرۍ کړه خبردارشه

که هوادې د جنت په خاطر ګرځې
خاک نشین په آستانه د هغه یارشه

که په تورې تارېکۍ کې رڼا غواړې
نندارچې د یار د زلفو درخسارشه

که په کار دې د سروشو نه شې ویښ وې
د خپل خان په وینو سودګه انارشه

که راضي یې چې دې باغ شي دزړه سبز(۶)
په ژړا لکه باران د نوبهارشه(۷)

۲۳۱۸

۲۰۸

د ماناخ په عاشقۍ کې ستړګې وشوې(۸)
چې څوک والي عاشق روند دې هغه خوارشه

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کل" راغلی دی.
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ته سرپې کړه" راغلی دی.
(۳) د "پ پ" چاپ : "بې له خدایه دهیڅا منت بار مه شه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه : "خان کړه څمکه سایه بان دهر خاکسارشه".
(۵) چاپي دیوانونه : "لاپخوا تر خان ړومبی دبل په کارشه".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "لاتر خان ړومبی روان دبل په کارشه".
(۶) د "پ پ" چاپ : "که دې زړه وی چې دې باغ دزړه سبزه شي".
(۷) د "پ" په نسخو کې : "کوهسار" راغلی دی.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "واشوې" راغلی دی.

بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه — چې وړاس مې د حبشو تور لښکر شه
هر طرف مې د دغاغشي ګوزار کړه — ولې یوهم هسې نه وُ چې کار ګر شه
وهر لور ته چې غوږ باسمه غوغا ده — یا ناري د بېلتانه دي یا محشر شه
واعظان خو وعظ کاندي باري څه کا — چې د عشق په لیونیو یې ګذر شه (۱)
چې پدر غوندې یې ما ته نصیحت کړ (۲) — په دې بدن دستا هغه زما پسر شه
ستا په درکې چې پراته دي نیکبختان دي — چې دستالـ د ډ ووت در په در شه (۳)

۲۰۹ — ۲۳۲۵

د عشق زخم به څوك څه ګڼي رحمانه (٤)
چې ګڼون یې په پرهار باندې پرهر شه

هیڅ مې نه زده نه پوهیږم داخر پرشه — چې دلدار مې داغیار په شکل وخیږ شه
زمانه مې درقیب له لاسه وژني — چې مې سپی ګانه هغه را باندې شیږ شه (۵)
د هجران غمونو هسې په عذاب کړم — هغه عمر (۶) چې مې لږ ګانه اوس د پر شه
چې په تیغ مې لوبې کړې سزا مې دا ده — سبه چې غوښ مې زده د ترکو په شمشیر شه
تر ساعت به د هجر اپه لاس کښې سوزي — اوس به څه وایم وچاوته چې تیر شه (۷)
چې مې نوشه د هجران پیاله کړه تلخه — د وصال لذت مې ټول زهر ګڼه یې شه (۸)

---

(۱) دامسرې په پښتو چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی : " چې د عشق په لیونو باندې ګذر شه"
(۲) دامسرې په پښتو چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی : " چې پدر غوندې وما ته نصیحت کا".
(۳) دابیت په ټولو قلمي نسخو کې نه دی راغلی او یوازې د ورد چاپي دیوانونو کې راغلی دی.
(٤) دامسرې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی : " د عشق زخم به دې څوك څه کړي رحمانه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی : " د عشق زخم به څوك وګڼي رحمانه".
(۵) دامسرې د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی : "چې مې نه ګانه هغه را باندې تیږ شه".
په مصور نسخه کې داسې دی : "چې مې سپی ګانه را ته شیږ شه".
(۶) په "پ" چاپ کې د "عمر" پر ځای "عیب" راغلی دی او په "ق، ک" چاپ کې دامسرې داسې دی : "هغه عیب چې به مالږ ګانه اوس د پر شه".
(۷) دامسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : " اوس به حال وچا ته څه وایم چې تیر شه".
(۸) دابیت د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې ، او هم د "خ" په لومړۍ نسخه او مصور نسخه کې نشته . د "خ" په دوهمه نسخه کې یې وروستۍ مسرې داسې دی :
"د وصال لذت مې هسې رنګ ګڼه یې شه". په "پ" چاپ کې دامسرې داسې دی : "د وصال د دولت مې کل زهر وګڼه یې شه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې دی : " د وصال لذت مې کل وا زهر ګڼه یې شه".

۲۱۰

چې يې نه په وفا ياد نه په جفا وي
سکه رحمان دهغه يار له دله هيرشه (۱)

۲۳۳۲

پاخه يو خله سيراب د عشق په جام شه
پ ساغر د ماه وهم مې آشام شه

له اوله بندګي بيا ازادي ده
که مقصود د آزادۍ لرې غلام شه

د صياد له وحشتو نو خپس خلاص کړه (۲)
لکه مرغ خانګې پخپله رام شه

ژوندۍ خان په خمکه خښ کړه لکه تخم
که لويې غواړې د خاورو په مقام شه

درست جهان د کمينې په خوې وخوړه
لکه خمکه هسې لاندې تر اقدام شه

په نيستۍ کې د هستۍ مرتبه ګوره
نندارچې په ويرانې کې د خپل بام شه

د دښمن وته پخپله حيب مه وايه (۳)
خان پخوا ترمرګه د وژنه مدام شه

په مستانو کې د عقل څښتن خلدۍ
که په نور د خلقو خاص تې د لته عام شه

۲۱۱

۲۳۴۱

اې رحمانه د بلبلو زبه زده کړه (۴)
د غه پسه په صفت د ګل اندام شه

د دنيا د سود د پاره غمګين مه شه
غم د دين و د ايمان کړه بې دين مه شه

هر ګره ګره کشاى لرې کم بخته
نا اميد له خدايه غوښته جبين مه شه

د بې خفتې دې دا رنده چې دانه چين شې
خو دې آب و دانه شته دانه چين مه شه

---

(۱) د "پ پ" چاپ : "جوړه رحمان دهغې يار له دله هيرشه".
د پښتو "ق ، ک" چاپ : "رحمان خمکه دهغه يار له دله هيرشه".
د "خ" لومړۍ نسخه : " سکه رحمان دهغه يار له دره هيرشه".
د "پ" دوهمه نسخه : " سکه د رحمان دغه يا دله دله هيرشه".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې يې نه په جفا ياد نه په وفا وي سکه رحمان دهغه يار له دله هيرشه".

(۲) "ق ، ک" چاپ : " له اوله د صياد که خان خلاص غواړې".
مصوره نسخه : " د وصال له د وحشتو نو خپل سر خلاص کړه".

(۳) چاپي ديوانونه : " د دښمن وته خپل حال پخپله وايه". د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : " او د دښمن ته عيب خپل پخپله وايې".

(۴) قلمي نسخې : " اې رحمانه د بلبلو لفظ زده کړه".
د "خ" لومړۍ نسخه : " اې رحمانه د بلبل لفظ زده کړه گوره".

هر من غه چې دبل غوښې خوړې مردار دی — ځان حلال کړه لکه زانې شاهین مه رشه
دذرې په څېر آفتاب په طلب خپل کړه[1] — لکه تیږه هسې پروت په زمین مه رشه
کار په تش لاستو نې نه کېږي بې لاسه — لاس په ټوله کړه بې لاسه آستین مه رشه[2]
عاشقي او خوږ بیني دي سره لرې — که مطلب دې عاشقي ده خوږ بین مه رشه
په خپل کور کې دې سفر دی که پوهېږې — مسافر دهند وستان او چین مه رشه
خپل تابوت درته ولاړ زینې کړی آس دی — ته په زین مه ږدبل آس وزین مه رشه

چې تقوی دیانت نه لرې ۲۱۲ ۲۳۵۱
دډې هسې همنشین، همنشین مه رشه[3]

په امید دګانده وخ زیږدمه رشه[4] — نقد نسیه ځبله بېل کړه اوترمه رشه
په امید امید کې خلق نا امید کړل — دفلک له رهزنې بې خبر مه رشه
دډنیا بادشاهان خواست کړي له فقیره[5] — ته بادشاه دهسې ملک شه خواستګر مه رشه
دهمای په څېر طعمه کړه وچ هډوکي — لکه چې طالب دشهدو شکر مه رشه
ځان صدف غوندې وخاوره ته کړه څرمه — لکه ځګ هسې دبحر په سر مه رشه
په پرعزیزدي موم دلان ترسنګدلانو — ته یوځاځکی شه[6] داوښکو ګوهر مه رشه
حیوانات هم په تسبیح دخدای مشغول دي — ته انسان یې تر حیوانه بتر مه رشه
نفس شیطان سړی وکفر ته ویاسي — رحم فهم په ځان وکړه کافر مه رشه[7]

---

(۱) "ق" چاپ او مصور نسخې کې د "خپل کړه" پر ځای "ګرزې" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ : "لاس په توره کړه بې لاسه آستین مه رشه".
مصور نسخه : "لاس پکښې کړه بې لاسونو آستین مه رشه".
(۳) چاپی دیوانونو او مصور نسخه : "دډې هسې هم نشینو نشین مه رشه".
(٤) چاپی دیوانونه : "په امید دآینده و زیږدمه رشه".
(۵) قلمی نسخې : "دډنیا پادشاهان خواست کا له فقراؤ ته پادشاه دهسې ملک یې خواستګر مه رشه".
د "خ" په یوې نسخې کې د "فقراؤ" پر ځای "قصرونو" راغلی دی.
(۶) قلمی نسخې : "یوځوځاځکی شه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یوځوځاځکی شه" راغلی دی.
(۷) دا بیت په قلمی نسخو کې نشته.

تپ رانده وي عاشقان ديار په عيب ته تپ رونـدد هغه يار په هنر مه ر شه

۲۱۳ دغه خای دبيد لانوی نسخ نـه

۲۳۶۱ ددلبر و په کوڅه د لا ور مه ر شه

چې له ستر گو مې خوناب د زړه عيان شه له نظره مې هر سنگ د رومرجان شه

خراب زړه چې مې ژړل د يار له غمه بيا په اجر دهغې ژړا خندان شه (۲)

کمينې له جمله آفتو خلاص کړم (۳) لکه خاوری د دښمنو په چشمان شه

د غصې زهريې شهد شول په صبر (٤) د خليل په څېر آتش پرې گلستان شه

عشق يو دا دی په عاشق له خپله خدا هسې نه چې وهرچا وته عيان شه (۵)

چې ديار زلفې رخسار مې په زړه نقش شو خپل خلوت مې خراسان وهندوستان شه

د نخو علاج تا رخه تا رخه دا روډي دغه د ردی چې هم درد وهم درمان شه

چې داستاد خولو بوی و رباندې راغی د عطار په مخ داوښکو رود روان شه

علامت داستغنا به يې څرگند وي همغه خوک چې تر ترخان وترجهان شه

دگريوان په چاک کولې خه لار غروی (۶) چې څېگرې ړومبی چاک ترگريبان شه

عشق ديار په رانه وچولې ولجه دی خو چې وچولې غوښه کړ تا وان شه (۷)

نادانان به دنيا خمونه کاندي مرد هغه دی چې په زړه مرد خپل څان شه

---

(۱) په "ق" چاپ کې "روان شه" راغلی دی.

(۲) دابيت په مصوره نسخه کې نشته.

(۳) "ق، ک" چاپ کې لومړی مصرې داسې دی: "کمينې له جمله افتو خلاص کړم".

(٤) "ق" چاپ: "د خصې زهريې شو بدل په صلح".
د "خ" دوهمه نسخه: "د عيسی زهريې شهد شو په صبر".

(۵) دابيت په قلمي نسخو کې نشته

(۶) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "ق، ک" چاپ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "لارغه" پر ځای "پروا" راغلی دی.

(۷) دابيت د "خ" له لومړۍ نسخې او مصورۍ نسخې نه نقل شو.

نشانه دنادانی به نوده څه وي　　چې سړی په خپل ګوزار[1] باندې پښیمان شه

آدمیّت څه په دولت نه دی ځای کښې

۲۱۴　　بت ګه جوړشه دسی وزدونه انسان شه　　۲۳۷۵

ګه په عقل پسې لاړم په کار نه شه　　ګه له بخته مې یاري غوښته یار نه شه

غروند غروند خوب په څاخکي اوبو تښتي[2]　　یار په سینه زما اوښکو بیدار نه شه

معلومه بې زه کم بخت د درست جهان یم　　چې د درست جهان دلدار مې دلدار نه شه

ما غندي او رقیب ستایي طالع ګوره　　چې سړی ورته دسې په مقدار نه شه[3]

ګه یې سل ځله اقرار راسره وکړي[4]　　دا زما ناقرار زړه په قرار نه شه

د بې غمونه دی چې یې وخورمه بخپله[5]　　په دنیا کې مې بل هیڅوک غمخوار نه شه

ګه مې سل نصیحتونه ورته وکړل[6]　　هغه خدای بې لاړې کړی په لار نه شه

۲۱۵　　سهل ګمان دی ګه ځای په زړه ازار شوم　　۲۳۸۳

چې خاطر دهغې مستي ازار نه شه

هر ساعت ګه څه ګوزار دی بې مخلصه　　هزار ربا ارمان ارمان دی بې مخلصه[7]

ګه څوک وایي چې له ځانه شیرین نشته　　ولې ماته ځان تاوان دی بې مخلصه

لکه شمع په ورځ مرمه د شپې سوځم　　تمام عمر مې نقصان دی بې مخلصه

په بلبل ګله بهار ګله خزان وي　　په ماګل واړه خزان دی بې مخلصه

---

(۱) په "ب" "چاپ"، "ق" "چاپ"، "پ" لومړنی نسخه او "خ" په نسخو کې "کردار" او په "ق، ک" چاپ کې "عمل" راغلی دی.

(۲) "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "غروند غروند خو په یوڅاخکی اوبه شي".

(۳) دا بیت "خ" په "همه نسخو" کې نشته.

(۴) "خ" "همه نسخو": "که سل ځله نه اقرار راسره وکړي".

(۵) دا بیت "خ" په "همه نسخو" کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې لومړی مصرع یې "بې غمونه چې یې وخوړه څبله".
"خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "بې غمونه چې یې وخوړ یو دبله".

(۶) قلمي نسخې: "که مې سل نصیحتونه ورته وکړل".

(۷) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

که شبنم همیش دنوړ اباندے وړی په ماکامی د آسمان دی بې مخلصه
په غمونه د هجران راباندې ټپر دی اوس یو دم راباندې ګران دی بې مخلصه
د آشنا دمینې اور وما ته ګل دی ګل دا ور په دود سوزان دی بې مخلصه
په وصال کې مې نه مرګ لیده نه تبه اوس مې مرګ په هر زمان دی بې مخلصه
زه حیران د هغو خلقو په روزګار یم چې څوندون ورته آسان دی بې مخلصه

۲۱۶ — د ماښام دان دنده دمه په هیڅا نه شي
۲۳۳ — مسافر غوندې حیران دی بې مخلصه

(۱) (۲) (۳)
چې بنکاره شو راته راز دیارله پطه پریشان شوم په نده حیران له دی نمطه
خوک به څه د وفا طمع کاله بنکلیو چې د طمع لفظ خالی دی له نقطه
په کشتۍ د عاشقۍ به پل کښې نه دم که شم دا ځله خلاص د غم له شطه
پرې کړه سر چې شي منصور وهرا شیانه تېره والی د قلم راځی له قطه
بیا به خوزره ونه محبوبه په منګل وړې هسې را ځله لکه تکه سپینه بطه
دیار غم به دې هاله په زړه میشته شي که دې غیر غمونه شي له دله حطه
نن کاغذ راته ولیږه دیار راوړی ګوره څه به شي معلوم له دغه خطه

۲۴۰ — چې مې قد د یار دراز اونه کوتاه دی
۱۷ — د ماښام دان واخسته په لاس ځکه اوسطه

(۴)
دهغو چې په هجران شي سینه داغه نور یې څه دی له ارامه له فراغه
د غه ځای دی د بلبلو د توتیانو د چمن له ګلو بې برته اوسه زاغه

---

(۱) داغزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۲) دیار له پطه = دیار له پته، د قافیې د تسمون په غرض یې "پت" په "پط" لیکلی دی.
(۳) نمط = نمت = دالې هم د قافیې د تسمون په غرض په "ط" لیکلی دی.
(۴) داغزل د "خ" له دوهمې قلمی نسخې نه نقل شو.

پـه شـمام يې سرتن پايه معطر شوم ‌ ‌ ‌ تن د يار دزلفو بوی راغی له باغه
تر قيامته به محمود بې خوده اوسم ‌ ‌ ‌ که يوگوت راکا ساقي له دې اياغه
نه به ستا په درکې عمر واړه تېر کړم ‌ ‌ ‌ د مجنون مې تل روزگار کېده له راغه

ستا په نوم به زه تاج صوفيت ستي کړم ‌ ‌ ‌ (١) يار ان
که يې وويم يوځل جبين چراغه

٢١٨

٢٤٠٧

ما به ولې کړو فرياد اوفغان د ريغه ‌ ‌ ‌ که آشنا وی راسره جا ودان د ريغه
له فراقه مخ دزړه په وينو ويځم ‌ ‌ ‌ کاشکې نه وی مرگ بېلتون پنهان د ريغه
فرزانه بلبل په وخت د بهار ژاړي ‌ ‌ ‌ چې آخر به باندې راشي خزان د ريغه
زه حيران ودته ولاړ په ستر گو ويم ‌ ‌ ‌ چې دا يم راځنی دروي يا ران د ريغه
يوذره مې په طاعت کې تېره نه کړه ‌ ‌ ‌ گران بها عمر مې لاړ رايگان د ريغه

سر کښې کې تېر ترحده بېچاره يم ‌ ‌ ‌ (٢) يار ان
که قوت د طاعت راکړو رحمان د ريغه

٢١٩

٢٤١٣

که يوځل مې هغه يار ولېدی د ريغه ‌ ‌ ‌ سرفراز مې سرگردان ولېدی د ريغه
چې تمام جهان په عقل غلبيل کړمه ‌ ‌ ‌ د ريزمريزه مې پيکان ولېدی د ريغه
د وجود گلزار يې درست سره اغزی شو ‌ ‌ ‌ خارستان مې باغستان ولېدی د ريغه
د روغ صورت لکه بادشاه صحت يې تخت دی ‌ ‌ ‌ ناست په تخت مې شاه جهان ولېدی د ريغه
د تن شهر يې خرابه خرابی شوه ‌ ‌ ‌ بيا مې داخراب ودان ولېدی د ريغه
لکه زه چې له مخلوقه گرن يزان يم ‌ ‌ ‌ سگ مې هسې گرن يزان ولېدی د ريغه
داسبق راته تعليم شکستگي کړه ‌ ‌ ‌ چې روغ کار مې شکستگان ولېدی د ريغه

---

(١) داغزل يوازی اويوازی د "پ پ" چاپی ديوان کی دغلی دی په نورو چاپی ديوانونو او ټولو قلمی نسخو کی نشته.
(٢) داغزل د "پ پ" چاپی ديوان نه نقل شو.

سخت ساعت څمکه آسمان راته یکسان کړه — فرق د څمکې د آسمان ولیدی دریغه
و دې خپلې حیرانۍ وته حیران یم — چې حیران صورت شادان ولیدی دریغه
د قرآن او د حدیث په کتو خوښ شوی — بیا په لاس حدیث قرآن ولیدی دریغه
چې زما زحمت پیغور گڼي وما ته — ما هغه د څان په شان ولیدی دریغه
خپل یاران مې له زحمته په ژړا دي — ما د غه یاران خندان ولیدی دریغه
د آشنا زلفې مې ولیدی په لاس کې — بند په لاس د همدوستان ولیدی دریغه
صبح وشام مې گدایي دیار د در کړی — په دا کار مې څان مهمان ولیدی دریغه
د رخانۍ او آدم څان په ارمان لاړل — لرې ماله زړه ارمان ولیدی دریغه
مخامخ مې گفتگوی له یار سره کړی — دیار ما د غه احسان ولیدی دریغه

چې خطا دې واړه عفوه کړي ټولې نه — (۲۴۳۰)
۲۲۰ — یار مې هسې مهربان ولیدی دریغه

ته ناحق په ما کینه کړې کینه ناکه — په کینه به آیینه نه کړې ته پاکه (۱)
څوك بې وجهې چا ته تور تیره اخلي؟ (۲) — خپل عمل دی چې د نیا یې کړه هلاکه
چې خندایې د بلبل په آه سرد کړه — خدای د گل گریبان پاره کړ سینه چاکه
څکه سپینې شوې اول د حباب ستړګې — چې له بغضه په د ریاب چوې تنها کړه (۳)
که تن څمکه کړې زړه تخم باران اوسنګې — لکه غنم سر به وکاږې له خاکه

---

(۱) د "پ" نسخې : " په کینه به آئینه نه کړې څیې اکه ".
د "خ" لومړۍ نسخه : "په کینه به آئینه نه کړې خپل پاکه".
په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " په کینه به آئینه نه کړې څه پاکه".
د "خ" په دوهمه نسخې کې داسې ده : " په کینه به آئینه څه کړې پاکه".

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخې کې دامسې راغلی ده : "څوك بې وجهې چا ته تور تویې اخلي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "تور څه تیرې" راغلی دی او د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخې کې د "بې وجهې" پرځای "ناحق" راغلی دی.

(۳) دامسې په **ټولو** چاپي دیوانونو کې په لاندې ډول راغلی ده : " چې له بغضه په د ریاب کې چوې تنها کړه ".

بالا دست به شي هاله په نود و نو (۱) که تعليم دن پر دستي و اخلي (۲) له تاکه
بيا به نه مومي د ترکو والك وحکم خو وته وي د جهان له جمله (۳) واکه
د هغه جهان ژوندون به هغه (٤) مومي چې لاس وکاني دي جهان له ژواکه (۵)
ته چې ژغوري سر و مال په عاشقي کې عاشقي داهسې چيرې وي کا واکه (۶)
چې داهسې بزرګ مبلمه وکوته بيايي اول غولي پاکيزه کړه له خاشاکه (۷)
په دوي کې به وزنه شي تن توحيده خو ضمير دي خالي نه شي له اشراکه (۸)
داهمه واړه حجاب دي چې لپه شي نور دي حسن بالاتر دي ترافلاکه (۹)
په ظاهر لباس غلط د سړي مه شه مينځ يې ګوره له چغزي اوله متاکه (۱۰)
اولياء په جهان ځکه څرګند نه دي چې پاك ژوي خپسر (۱۱) نغاړي له ناپاکه

۲۲۱ هيڅ وفايي له هيڅا سره ونه کړه
تر و ماح (۱۲) له ان به څه مانه کاله افلاکه ۲٤٤۵

---

(۱) د "پ" په دوهمه نسخه کې "خلق" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخې ـــــــــ کې "اخلی" راغلی دی.
(۳) په چاپي ديوانونو کې د "د ست جهان له واکه" راغلی دی او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "له جمله ژ واکه" راغلی دی.
(٤) په چاپي ديوانونو کې "هاله" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مصرع داسې ده: "چې ځان وباسي ددې جهان له شر اکه".
(۶) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "عاشقي داهسې چيرې ده کا واکه".
او په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "عاشقي داهسې کله ده کا واکه".
مګر په مصوره نسخه کې داسې ده: "اول غولي پاکيزه کړه له خاشاکه".
(۷) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخې کې نشته.
لومړۍ مصرع يې په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "چې داهسې لوی مبلمه ته کورته بيايي".
(۸) دا مصرع په مصوره نسخه کې داسې ده: "خو د خپلسر خالی نه شی له اشراکه".
(۹) په چاپي ديوانونو، مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "له ادراکه" راغلی دی.
(۱۰) قلمي نسخې: "په ظاهر لباس غلط د دنيا مه شه ميان يې ګوره چې چغزی دی که متاکه".
د "پ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مصرع داسې ده: "په ظاهر صورت غلط د دنيا مه شه".
(۱۱) په مصوره نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپل سر"، او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خپل ځان" راغلی دی.
دوهمه مصرع يې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې پاك روی مخ سر نغاړی له ناپاکه".
په "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې پاك روی پسنه وس نغاړی له ناپاکه".
(۱۲) په "پ" چاپ کې "مانه" راغلی دی.

هسې نه چې زما یاں واړه جفاکې — صد چندان لکه جفا هومړه وفاکه (۱)
لکه نه چې په خپل یار باندې مین یم — یو په سلګه هومړه مینه یار په ماکه
نړۍ (۲) یې وړې په احسان دے نه په جود — مجنون ځکه په لیلی پسې ژړاکه
درست جهان دخوبې ویانو ناز بردارۍ (۳) — نه یوازې دغه نان (۴) په ما او تاکه

۲۲۱ — ۲۴۵۰

څشکل نه ګوري تاځ (۵) دغه مخ ته
چې فرښتې یې هم د حسن تماشاکه (۶)

چې خیمه یې (۷) د سیلاب په مخ شوه لکه — د حباب تماشا ګوره تر دمکه
هیڅ وپسا نه ده په کار دیاں په سیوړے — که تړې لاندې وې دا وسپنو ګوډیکه (۸)
دا دلاندې به همه واړه چیت پیت شي — مګر سر وې چا وکښلی تر فلکه
چې په اصل خدای نسکور وې پیدا کړی — څوک به څه خوري دې په دهر له سبانکه (۹)
چې دښمن یې وې له دوسته اړ ولی (۱۰) — د هغوا حتیاط بویه له کومکه
راشه واچوه د نفس وخولې ته خاورې — خوږې نه ده خوله د ګور په خاورو کې
هرچې د که یې د ګور په خاورو خوله شي — په هغو باندې حرام ده نوره څکه

(۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "پ" په نسخو کې د "یې" پرځای "مې" راغلی دی.
(۳) په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "نان پرور" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "سیاړ" راغلی دی.
(۵) دا مصرې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "د نه به ګورې رحمان څشکل هغه مخ ته".
د پښور په لوړ دوه چاپې دیوانونو کې داسې ده: "د نه به ګورې رحمان څرنګ هغه مخ ته".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "څښکله به د نه ګورې رحمان دهغه مخ ته".
(۶) دا مصرې په چاپې دیوانونو کې داسې ده: "فرښتې چې یې هم د حسن تماشا کا".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې فرشته یې هم د حسن تماشاکا".
(۷) په قلمي نسخو کې "چې یې خوند د سیلاب په مخ شوه لکه" راغلی دی.
(۸) چاپې دیوانونه: "لاتړې لاندې وې د څولرګو کوډلکه".
د "خ" دوهمه نسخه: "که تر لاندې څوک دا وسپنو کړیکه".
(۹) قلمي نسخې: "څوک به څه خوري د سپهر له سبانکه".
په "ق" چاپ کې لومړۍ مصرې داسې ده: "چې په اصل خدای نسکور دی پیدا کړی".
(۱۰) قلمي نسخې: "چې دښمن یې دوست نه ای وې اړ ولی"

۲۲۳

که نور خوك مبارکی کا وبله نوري
وداع دان ته دې خپل یار وي مبارکه

۲۴۵۸

گډه وتره په پرې سره کلکه (۱)
هر سایل چې سوال دنان کا له آسمانه
له آسمانه چې خوك طمع د دنیا کا
له باران سره یې هسې نلې وري
که په چایې شفقت او مرحمت شي

مومبه نه شي هیڅ سړی بې قناعته
بیا به نه مومي کمال بې کمینه
که جهان په نور عالم باندې فراخ دی
د دې دهر په یارانو کې آب نشته
تر څې اوښکې د عاشق آب و نمك دي (۸)

چې هر زخم یې بد تر وی (۴) تر توپکه
ظلم جور یې بد تر وی (۵) تر . . .
که یې خونه وي په سیم وزند پکه
که خیمه یې وي (۶) په عرش دپاسه لکه
په تنګ چشم باندې تنګ شي تر څپکه (۷)
که یې غواړي ترسما وتر سمکه
خدای دې نه کا خوك بې آب وبې نمکه

۲۲۴

۲۴۶۹

دا در ازې اندیښنې مه کړه نالې
د دنیا چارې په قلد دي تر دمکه

که په هجر کې خوك ما پوښتي له حاله
زه دیار په دیدن ځکه شتابي کرم
حال خو دا دی چې ناتوانیم بې مجاله
چې دعمر بقا نه وینم تر کاله

---

(۱) داغزل په مصوره نسخه کې نشته .
(۲) "ق" چاپ او "ق، ك" چاپ : " گویا خیر غواړی لچکول کې له اوزبکه ".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "گنم" راغلی دی .
(۴) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې "تیږه وی" راغلی دی .
(۵) دابیت په "ق، ك" چاپ او "ق" چاپ کې نشته په لږو چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې د "بترې وی" "پرځای" "تپرې وی" راغلی دی .
(۶) په چاپي دیوانونو کې " دې دي " راغلی دی .
(۷) په چاپي دیوانونو کې " تر چشمکه " راغلی دی .
(۸) په "ق" چاپ ، "ق، ك" چاپ او "خ" لومړی نسخه کې " تر شې " راغلی دی او "خ" په دوهمه نسخه کې " دپرې " راغلی دی .

Nasser Ahmad (Aziz)
NASEER AHMAD (AZIZ)

چې تر حسن تر جمالـه يې زان نه شوم
شرمنده يم د خوبانو تر جمالـه

ته وما ته نصيحت مه کړه ناصحه
عشق بې نيازدی لـه ثوابه لـه وبالـه

بې دخپل آشنا د حسن لـه تعريفه
هېڅ مې مه پوښته لـه نوم قيل وقالـه

ما د عشق په درس کې نور څه لوستي ندي
بې لـه زلفو بې لـه خطه، بې لـه خالـه

په دنيا په آخرت مې دې خدائے نه کا
بې نصيب د هر ويانو لـه وصالـه

۲۲۵ کـه يار سر په ډيدن غواړي مرا روحه
۲۴۷۷ دغه حکم د ساحر ان کړی دی دلالـه

خو تر ميانه وړانه نه کړې د تن پولـه
وبه نه رسې تر خدايه تر رسولـه

خداى وتا ته دين دنيا په غوړه کښوه
تا دنيا کړه په داد وار وکې قبولـه

تر حرص پورته بلـه بلا نشته
دا بلا دستا په خونه شوه نزولـه

يو ساعت د خداى په ذکر مشغول نه شوې
تمام عمر د خپل ځان په غم مشغولـه

چې باقي زندګاني په فاني پلورې
ځان په کوم دانش دانا بولې مجهولـه

لـه خالقه روګردان شوې او مخلوق ته
بيا وځان ته عاقل وايې نامعقولـه

نصيحت لکه هلک د باندې تر نخې شو
د دنيا په شيرينۍ پسې مـاولـه

۲۲۶ چې ساحر ان غوندې خوسنده نه شې په نوک کې
۲۴۸۸ خلاص به نه شې په هېڅ رنګ د زړه لـه زولـه

خبر نه يم چې يې راوستم لـه کومه
بيا مې کوم خواته استوې چې د رومه

لکه پوهيدم چې لاس دبل په اوبه کې ليکي
هېڅ ژوره لوړه نه وي و د معلومه

خداے را پيښه نړۍ لاړ کړه نالپدلې
لکه وړانه ما شوه چې وې[1] سرګومه

---

(۱) په قلمي نسخو کې د "چې وې" پر ځای "هسې" راغلی دی.

خراب زړه مې تور د زلفونه هوس کړې
چې بې هیڅ له خدایه ترس اووېره نه شې
کله راکاندې شراب دلعلو لبو

باري کېږوت دمارغه په څېر په لومه (۱)
الغیاث د دلبرانو له رسومه (۲)
کله جام د زهر و راکاندې چې شومه (۳)

د مطلوب له طالبانو چې ځان شمېرې (٤)

۲۲۷ ۲۹۳

اې ځان له اول سیال شه بیا یې مومه

اعتماد (٥) به په دنیا کوې تر کومه
خو به پت له مرګه ګرزې سپینه زېره
چې د دهر له یارانو وفا غواړې
د پېرۍ علاج په دانګ په لوبه نه شې (٦)
په غفلت به خه امید د مرحمت کړې

دار فتاد به په پسې شا کوې تر کومه
په روښانه ورځ به غلا کوې تر کومه
صیادي به د عنقا کوې تر کومه
دغه کار به په عصا کوې تر کومه
د ناسور د رنځ د وا کوې تر کومه (۷)

ته چې پند وایې ناصحه و ځان ته

۲۲۸ ۲۹۹

شکایت به د قضا کوې تر کومه (۸)

شمع د دلبرستګې عاشق پرې پروانه
مطرب په معنې کې د دلبر د مېنې بحر

ځان پرې خپل جلیا کا شې یې خونه ویرانه
شو صدف د ستګو واړه پرې په درانه (۹)

---

(۱) دا بیت د "پ" په نسخو کې داسې دی : "خراب زړه مې تور د زلفونه هوس کړې ولې کېږوتم د مرغه په څېر په لومه".
د "خ" په درې وارو نسخو کې یې دوهمه مصرې داسې ده : " ولې کېږوت د مرغه په څېر په لومه".

(۲) قلمي نسخې : " الغیاث دی د دلبر وله رسومه".

(۳) په مصوره نسخه اود "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مصرې داسې ده : "کله جام د زهر و راکه چې بې شومه".

(٤) قلمي نسخې : " ته چې ځان طالب شمېرې د مطلوبانو اې بې ځمانه ترکه سیال بې بیا بې مومه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مصرې داسې ده : " چې یې ځان طالب شمېرې له مطلوبانو ".

(٥) په ټولو قلمي نسخو کې "اعتبار" راغلی دی.

(٦) دا مصرې په قلمي نسخو کې داسې ده : " د پېرۍ علاج په دانګ وبه لوبه نه شې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " د پېرۍ علاج په دانګ وبه د ول نه شې .

(۷) دا بیت یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی په څو ر ټولو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته .

(۸) دا غزل یوازې او یوازې د "پ" په لومړۍ نسخه اود "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی . د دې بیت دوهمه مصرې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " ځان په خپل جلیا کړه شه یې خونه ویرانه".

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .

غم مې دزړه وینې تر چشمانو رابهیږي
اوښکې نه دي وینې ولې شوې دانخانه (۱)

زه په داله ستر گو سپیندا اوښکو بیایم
یې چې ماهي دوصال دی په آب خانه (۲)

شوه چشمه دستر گو ستا غم په وینو صاف
حکمه مې همیش اوښکې لهچې بې روانه (۳)

خیر دبدن وخوارۍ عاشقانو ارزانی کړه
ته دلبر غني یې دخپل مخ په خزانه

اوښکو دفراق دې باندې زور وکړ زما
هیڅ پروایې نه شي بې پرواهه مستانه (٤)

عقل د ماڼ دې په جفاسره مسلوب کړه
مکړه مکړه مکړه هسې بده یارانه (۵)

۲۲۹

۲۵۰۷

دې عمر مې تېر کړ بهوده په زمانه
نور دې زما سر وي او در ترکو آستانه

هیڅ مې حاصل نه کړه په شیخي او په تقوی کې
پس له دې مې وار دی هرچې شي په میخانه

شیخ و شیخي وِرد و وظیفه اوذکر فکر
زه او ساقي جام وباده چنگ وترانه

زه و زاهد انو ته حیران یم دوی وما ته
دیوانه به ده خندا دوده به دیوانه (۶)

گنج ددروزارشه دعاشق تر شاخلي اوښکو
نه خرد لاره دعقل نه دعشق یوه دانه (۷)

تیغ دیارله لاسه په مړي دعاشقانو
هسې لذت کاندي جوړ دمیو پیمانه (۸)

خدائے لره به ودرشم په سودا دیارله مخه
بل مقصود مې نشته په کعبه په بتخانه

زه له دین مې مینې په تش لوی دیار شیدا شوم (۹)
تل دلمد وختولسن اوبه دي بهانه

---

(۱) د "خ" دوهمې نسخې : "غم مې دزړه وینې له چشمانو رابهیږي ولې چې بهیږي دوصال دی آب خانه".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" دوهمې نسخې : "شوې چشمې دستر گو ستا دغم په اوښکو صافې حکمه همیش اوښکې تر چې بهیږي روانه".
(٤) د "خ" دوهمې نسخې : "هیڅ پروایې نه شي بې پروا یار دی مستانه".
(۵) د "خ" دوهمې نسخې : "عقل د حسان دنیا سره مسلوب کړ مکړه یاره مکړه هسې نده یارانه".
(۶) قلمي نسخې : "دیوانه به ده ښکند دوده به دیوانه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه : "هسې لذت کالکې دمیو پیمانه".
(۹) په چاپي دیوانونو اود "خ" په قلمي نسخو کې "شیدایم" راغلی دی.

"څکه زاهد زهد کا دیوجنت دپاره — سر بند لی نه شي په اوربل دجانانه (۱)
ګوره دمنصور هسي په دار نه شي رمانه — مکړه دا دعشق خبري مستي زندانه (۲)

۲۳۰ بله نښانه دعاشقي نشته ناخ (۳) ۲۵۱۸
بې نام ونښان شه کړي غواړې نښانه

تل ژړا فرياد کړم د دلبر پر آستانه — کله به وما ته مخ سنګاره که مستانه (٤)
زه لکه مجنون ولاړ په لمنځ دليلا يم — اوس به ليلى راشي پر سپين مخ زلفې شانه
راغلم ستا زيارت له کړي زما يقين نوره نشي — تيک پاتې وان مې دواړه پيره ستا دي شکرانه
تيغ دمعشوقې په ګردن دی عاشق اينبى — هسې رنګه زيب که لکه مې په پيمانه

۲۳۱ چيرې دمنصور په دود سنګسار نه شي رمانه — ۲۵۲۳
مه کوه دعشق خبرې دپرې رندانه

کله مخ دیوه خوا کا حجابونه (۵) — خدائے به ورکا وخوبانو ثوابونه
کله وي چې يو په رنګ دهغه يار شي — که هزار شي په آسمان کې آفتابونه (۶)
په ګرداب د زنخدان کې هسې غرقيم — هيڅوک مه شه غرق په هسې ګردابونه (۷)
لکه زه چې يم له غمه په عذاب يم — خدائے دې نه بن دي په چا هسې عذابونه
ګفتګوی مې چې څه اش ورباندې نه کا — کله غمه يې تصنيف کړم کتابونه
په يوه خواب مې ردکا هزار سواله — هسې کاندي د سوالونو خوابونه

---

(۱) دا دوه بيتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمې نسخه: "مه وايه رښتيا خبرې دپرې رندانه".
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۵) د "خ" نيمګړې نسخه: "سکه يوه خوا کاله مخ حجابونه".
(۶) د "خ" نيمګړې نسخه: "که هزار شي افتابونه هستابونه".
(۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

هیڅ پایاب[1] دفن فریب پے موندہ نہ شے — څوک بہ څہ غواړي دبحر پایا بوینہ
کہ لږ ستړے وبلہ کیږ دم راتہ وایي — پہ یاړہ کې عالم نہ کاندي خوبونہ[2]
مال وملک پے همدواړہ او بہ یوسي — دهغو ستړے گوڅې درومي سپلابونہ
دکن وور وخو محراب تہ یې حیران یم[3] — څہ نسبت لري بتان ومحرابونہ
ماهالہ لہ پارسایي وولاس وکښلی[4] — چې پہ لاس کې مطربانو ربابونہ

۲۳۲ ارغواني جامې یې واغوستې ناڅ نہ
۲۳۵ بیایې جوړ کړل ستا دقتل اسبابونہ

راکوي دبیدیاڅہ[5] پیچورونہ — بلوي مې پہ تندي باندې اوړونہ
نوڅہ نشتہ واړہ غوښې دي دزړونو — چې وذلی[6] شي د ترکو پہ تیغونہ[7]
هرنګاه یې پہ وکښود زړونو شړدی — همیشہ رابانديې آزمایي زوروونہ
خدائے دې تورد تورو ستړگو چاتہ نہ کا — عالمونہ یې وکړې پہ تورونہ[8]
یودحسن اوربیے بلکړم پہ جهان کے — پہ دا اوړ باندې[9] یې وسوله پرکوروونہ
نہ دیار پہ مینہ غلکړم رقیبانو — گنہ نورپے کوم راپورې روپوروونہ

۲۳۳ د ناڅ دعاشقې هسې غږ وشو[10]
۲۵۴۲ چې برپائے شوہ پہ هرښهر کې شوروونہ

---

(۱) پہ "ق" چاپ اود "خ" نیمګړي نسخې کې "پایان" راغلی دی.
(۲) دابیت پہ مصوره نسخه اود "خ" پہ نیمګړی نسخه کې نشته.
(۳) دپښور چاپي دیوانونه اوقلمي نسخې: "دابرولو ومحراب مه یې حیران یم".
(٤) پہ چاپي دیوانونو، مصوره نسخه اود "خ" پہ دوهمه نسخه کې "وللی" راغلی دی.
(۵) "ق، ک" چاپ کې "راکاوه ښتی دبیدیاڅه دوپیچوروونه". پہ مصوره نسخه اود "خ" پہ دوهمه نسخه کې "بې ننګۍ" راغلی دی.
(۶) دپښور چاپي دیوانونو کې "وذلی" راغلی دی.
(۷) پہ قلمي نسخو کې "پیچوروونه" راغلی دی.
(۸) دابیت د "خ" پہ لومړی نسخه کې نشته.
(۹) پہ چاپي دیوانونو کې پہ دواړو مصرعو کې د "یې" پرځای "دې" راغلی دی.
(۱۰) پہ "ق" چاپ کې "زوښ شو" راغلی دی.

په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه — لږ د خدای د پاره کېږ ده قدمونه
څه خو قیاس زما د پرواو سنګوړه — چې مې چېرې وو په تن کې دا زلمونه (١)
هر چې ستا په دم څوندي وي نه غږېږي (٢) — که بې تا په ځان پوکي هزار دمونه
که هزار هزار دمونه په ځان پوکا — نو به نه کا په دمونو قسمتونه (٣)
له قسمته خلاصېدې هېڅا نشته — که داخل شي دمکې په حرمونه
سړی کله په کوښښ تر ځایه رسي — خو خدای له لاسه نه وي (٤) کرمونه
چې توانګر د قناعت په خزانه شي — نو به څه کاندي دینار و درهمونه (٥)

قسم وخوړي له خوبانو بیا پې مات کا
٢٣٤ — ٢٥٥٠
څه باور دی د ښځې (٦) په قسمونه

ژوندي کاندي د دنیا کاروبارونه — په مړو پرېږدي واته د خاورو انبارونه
خوک سر تور، پښې یې لخا وي د ژوندو مې — چاکان ورکړي په سر لېږي دستارونه
نه استوګنه (٧) د دوو روڼو سترګو نه شي — بلکه یو ځپلې اخلي از ارونه
دیوې وڼې له سپاخه پېدا کېږي — په چمن کې هم ګلونه هم خارونه
هومره خلق مړه وړ له دنیا د روي — چې یې نه په چا حساب شي نه شمارونه
یو یو وار دی په هر چا باندې ټېرشوی — همېشه په هېڅا نه وي دا وارونه
د پرتو نه کې بازارګې مې ترسره دي — خوک دې نه کا په ما قحبه وبازارونه

---

(١) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "ږ و دونه" راغلی دی.
(٢) د "پ پ" چاپ: "ستا د حسن مارچې یې وخوري نه رغېږي".
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "قبلمونه" راغلی دی.
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او "ق. ک" چاپ کې نشته.
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کاروروزګارونه" راغلی دی.
(٧) په قلمي نسخو کې "سینه تو سینه" راغلی دی.
(٨) د "پ" په نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دیوې د ښانې" راغلی دی.

۲۳۵

جدایي د آشنا یانوهر دم کا ندي
په تاج بانديې دتوره و گو زارونه

۲۵۵۸

پټ پناه مې په خاطر لګي اودونه
چې رایاد شي د مینو لښ رونه (۱)

تل جرس درته واهه دکوچ د لیال شئ
پرد بسانو زلمو وتړئ بار و نه

راشه ورشه حال یې وګوره چې خه دی
پر مینو باندې پر پواته قبرونه

تاچې داشپږین بشر خاورې بیابان کړه
ترشپږین بشر یې وخانه خاروونه

هامین چې تالیده اوس لیده نه شي
دې بند شوې دلحد په حصارونه

۲۳۶

یوه ذره د محبت ودکړه تاج تلک

۲۵۶۴

چې بې تا یې په زړه نور نه شي فکر ونه

دریغه ولیدی یو ځل هغه مخ نه (۲)
چې دراز لرې مژ گان دراز خد ونه

دراز قد دراز مژ گان دراز یې زلفې
ودې شوندې وړه خوله واړه غاښونه

د آسمان شحسن و قمر به تړې قربان کړم
هم د ځمکې په سر واړه سره ګلونه

چې یې وویښم په مخ مې اوښکې درومې
د سپرلي له مخه ودې بارانونه

که یو ځل دې مخ وویښم په ستر ګو
ما په زړه کې قبول کړي دي نذرونه

د هجران په شپه سوړکټ راته سوړ اوښي
یو زمان مې باندې نه لګي ارخونه (۳)

چې په سپینو اننګو دې زلفې زانګې (۴)
بنامارا ان دې د چند نو په بناخونه

۲۳۷

که خدای غم د جدایي ودته آسان کا

۲۵۷۲

و تاج وته اسان دي نو غمونه

---

(۱) داغزل د "خ" دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) د "پ پ" چاپ : " د ریغه وې لیدی یو ځل هغه مخونه".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ : " د ریغه وویښم یو ځل هغه مخونه".
(۳) دا او درپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۴) "پ" چاپ : " لوړې زلفې دي په سپینو لښو زانګې".

که ستا خپله سیاه روي نه وي دښمنه — آیینه زما دزړه نه ده ښځنه (۱)
ته چې ما ته په نظر د عیب ګوري — دغه عیب واړه ستا دی عیب جنه
خپل صورت په آیینه کې هر څوک وینې — که څېره دچا صفا وي که ړیلنه (۲)
چوهاړي دحلال خور په نامه بولي — له سو خلق بد ګویي نه ده ممکنه
ته چې بدله بله والي زه وېرېږم — چې پې خپله بدي نه کړې معینه
ترهغه به یې وي عیب ستا څرګند شي — وهرچا وته چې کړې دچا غندنه (۳)
هر رنګ تخم چې کړې هغه به اخلې (٤) — خپله خپله میوه نیسي هره ونه

۲۳۸ — که خپله عیب حان څرګند کړې — ۲۵۸۰ — دهچا له عیبه مه کوه پوښتنه

ما وې زه نه کړم په خویا نو باندې مینه — مینه دخوبانو چې دصورت وینه (۵)
خدای زما په بخښه عاشقي کړه له ازله — خوښ م په دا بخښه که تن خړده که شېنه
څمکه هغه سوکه هرچې اوري وربانديې بل وي — دغه خلقه شوه درنګه وتماشه بینه
سبه توسبه مې نه شي په تش داد کودو کلي — مرد بویه چې واخلي دغم پېښتی له غمګینه
نور عالم به خه کړم زه مرید دهغه کښم — هرچې وما راکا یو پیغام له نازنینه
خوبه سوک په ستر ګو غړوم له هسې غمه (۶) — خوبه مې تل وینې دزړه خاخې له آستینه
سرد رحمان دروي دهجران په تېره توره (۷) — ته یې نګاهبان شې یا الله العلمینه

---

(۱) داغزل د "خ" په دوهم نسخې کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړۍ نسخې کې "پلنه" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "چې هرچا وته دې کړې ده خندنه".
د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "دچا" پر ځای "دخان" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو کې "یوسي" او د "خ" په دوهمه نسخه او په لومړۍ نسخه کې "موږي" راغلی دی.
(۵) قلمي نسخې: "زه به نوره نه کړم په بنا نو باندې مینه — کشکی که مې څوک کښلی توره وراته کاله مینه"
(۶) دابیت د "خ" په نسخې کې نشته او د پښور په چاپي دیوانونو کې لومړی مصرع یې دا ده: "خوبه دوارې ستر ګې غړوم له هسې غمه".
(۷) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخې کې نشته. د چاپ لومړی مصرع یې دا ده: "سرد رحمان دروي دهجران په تېره توره".

۲۳۹ اورد جدایحه په ماخ دی لګیدلی (۱) ۲۵۸۸
وخت دی که مدد کړي یا میران محی الدین

یادوي په خوله مکه اومدینه نسکور په روت یې دعوتي په سینه
نوروند سړکه غونچه مراقبه کړي پت دي نقش دزړه رخت دی رنګینه (۲)
داطلسو قبا غواړي نه یې مومي (۳) له ناکامه دي خرقه کړه پشمینه (۴)
عبادت دي خوښ ترمعصیت کا (۵) خه خونیسه وځانته آیینه
کینه بده ده بې شکه جنګ حرام دی نه له نفس وله شیطان سره کینه (۶)
ترناپاکو نارینه وي (۷) بهتره پاک دامنه پرهیزګاره ارتینه
دمردانو کار له نفس سره جنګ وي نه زنان غوندي له نقش ونګینه (۸)
ددیندار ارتیني تریوي کوښې صدقه شه سل بې دینه نارینه (۹)
نیکوکار سړی بهتر دی که خورد سال وي ترسپین ږیره، بدکردار که صدساله وي

۲۴۰ بدکردار، که صدساله شي (۱۰) د ماخ ته ۲۵۹۸
خرګند پرې لکه طفل شبینه (۱۱)

بیا دې مخ دی جارو تلی خه بلاشوه دابلاله کومه لوړیه راپیدا شوه

---

(۱) دابیت په چاپي دیوانونو کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: "اورد جدایحه په رحمان دی لګیدلی نه یې ننګیان شي یا الله العلمینه".
(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مصرع داسې ده: "پت دی نفس دزړه رخت دی رنګینه".
د "خ" دوهمې نسخې: "اندیښون دی لکه نقش رنګینه".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخې: "جامه".
(۴) "ق، ک" چاپ: "یې".
(۵) دابیت په مصوره نسخه کې نشته، لومړۍ مصرع یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "معصیت به دې خپل تر عبادت کړی".
(۶) دابیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه: "ده"، مصوره نسخه: "دی"، د "خ" دوهمې نسخې: "نه".
(۸) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "نه ښځو غوندې له نقش ونګینه".
د "خ" لومړۍ نسخې: "نه نانو غوندې نقش ونګینه".
(۹) دابیت په مصوره نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوښې" پرځای "نوکه" راغلی دی.
(۱۰) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې: "وي".
(۱۱) "ق، ک" چاپ: "بدکردار که صدساله وي خورځان ته هسې ښکاري لکه طفل شبینه".

وړځ چې واوړي دغه هسې نه وي خړوبې — لکه نن چې دخپل یار وماته شا شوه (۱)
دازما په یار کې هر و وفا نشته — که دنیا واړه بې هره بې وفا شوه
چې یې هیڅ له خدایه ترسا او ویره نه شي — په نصیب مې پوره هسې دلربا شوه
چې وحسن ته یې ګورم حیرانیږم — راڅرګنده یوه هسې تماشا شوه
څه حد او حساب خبره نه ده — بې صبرې مې ترحسابه زیاته لا شوه (۲)
قراري مې په طلب کې شوه حرامه (۳) — بې غمي مې په مذهب کې ناروا شوه
چې راښکلی مې پرې غشی د دعا وُ — هغه نښه مې وخته وپشته خطا شوه
لکه پوچ بادام بې مغزه بې حاصله — هسې پوچه بې حاصله مې دعا شوه
عاشقي چې مې له خلقو په غلا غلا کړه — هغه غلا مې په تمام ځهان رسوا شوه
څه خبره به له نسیا معاملو مو مم — چې مې نغده په وړغوي کې نسیا شوه
د ربې ته جار وتوشو راته پورې — په نصیب مې بله نده داوه داشوه (٤)
یوه بخره هرسړي له خدای ورکړه — زما بخره آشنایي دخپل آشنا شوه (٥)
د تدبیر په دام به څه شکار کښې پوزي — معشوقه چې مې په مثل د عنقا شوه
وړځ چې واوړي دغه هسې نه وي خړوبې — لکه نن چې دخپل یار وماته شا شوه (٦)
چې یې زرکې زپرې خسار زما دخاوند — عاشقي نده په باب زما کیمیا شوه
څه حکمت د یار په مینه کې خدای کښې وي — چې عاشق لره هم درد شوه هم دوا شوه

دابارانزی چې وړیې له آسمانه — دمرغانو په ټاټ باندې ژړا شوه

۲۴۱ ۲۶۱۶

(۱) دابیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "په هغه خوا شوه" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "قراري مې په طلب کې یې حرام شه".
(٤) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "هراشنا" راغلی دی.
(٦) دابیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

چې په نورځه پورې زړه تړې بې خدایه
خه پوهیږې چې په ځای کړې که بې ځایه (۱)

داخونشته چې به تل ترتله پاتې
که بیا پاتې خوتر سلوکالو پایه

که دې سل کاله شي عمر خو به تېر شي
دغه پسه بیا به څه کړې راته وایه (۲)

سم لدلاسه (۳) چاړې نه شي مړ دهغه دې
چې ببدار وي وغلیم وتله ورایه

ته په اصل کې سړی یې خار وی نه (٤) یې
دچار پایو چارې مه کوه دوپایه (۵)

مړتبه به دې د چې اودمې یې شي
زړه په غوږ وغوښو مه ترې همایه (۶)

مور به نه شې ته په حرص بې قناعته
اې په تخت داورنګ زیب ناسته گدایه (۷)

وړاندې سړے لږه توښه ترې (۸) ځنګه
خوسفر دې کړی نه دی (۹) لږ دے سرایه

٢٤٢

٢٦٢٤

په حالت د عاشقانو نظر نه وي
په زیارت د شهیدانو گذر نه وي

بې مرشده خبر څوک د مریدا خلي
غوڅ په غم د خرزندانو پیدا نه وي

بې ریاړه رسیده ویاړ ته گران دې
په کوڅه د هر و یا نو رهبر نه وي

بې هنره چا دولت موندلی نه دی
په خدمت د صاحبانو هنر نه وي

ستا له ستر گو مې هر گوره ملاخطه شي
له دې هسې سیاه دلانو (۱۰) حذر نه وي

---

(۱) د "ق، ک" چاپ : "راته وایه دا په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" لومړی نسخه : "خه دې زده چې خدای په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" دوهمه نسخه : "خه دی زده دی چې په ځای کړې که بې ځایه".
د "پ" لومړی نسخه : "خه دې زده چې دا بې ځایه کړ کا بې ځایه".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : " دغه پسه به نورځه کړې راته وایه".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : " هم لدلاسه".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "چار پای نه یې". مصوره نسخه : " خار وی مدشه".
(۵) "ق، ک" چاپ : " خودرایه". "ق" چاپ : " مدشره چار پایه".
(۶) قلمی نسخې : "زړه په غوښو په غور مدتره همایه".
(۷) د "پ" نسخه : " مور به نه شې په حرص بې قناعته که بې په تخت داورنګ ناسته گدایه".
(۸) د "خ" لومړی او مصوره نسخه : " واخله".
(۹) د "خ" لومړی نسخه : " نه وی".
(۱۰) د "خ" په لومړی نسخه کې د "سیاه دلانو" پرځای "سیاه مارانو" راغلی دی.

۲۴۳

سنه چې ستر ګې خدای ملالې کړې دې ترکو — لږ په زړه د ظالمانو اش بویه
ستا په داغ[1] به هر یو زړه مشرف نه شي — دغه تاج د بزرګانو په سر بویه

۲۶۳۲

چې خبر د ځان نه اخلي یار بد کا — بادشاهان له ګدایانو خبر بویه

---

۱) "پ پ" چاپ کې د "داغ" پر ځای "یار" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "تاج" راغلی دی.

چې خدای کاهغه به وشي — نه بل خدای لرم نه ځای
بې دلبره به وې نه کړم — بل هیڅا ته زړه رای[1]
پای بوسي به یې پرې نه ږدم — خو مې ړسي د ست و پای
یا خدا ده په جهان کې — یا ژړا ده په وای وای[2]
تر دا دوو چارو پرهورته — نور څه نشته په دا سرای
عاشق بویه چې صادق وي — نه خود کام و نه خود رای
خالے دې نه کا څوك په عشق کې — جو فروش کندم نمای

۲۶۴۳

زه ځان پرې کار پوهیږم
که مې ملشي کار فرمای[3]

۲۶۴۴

کشلې زه خاوري ایرې دستا در وای — چې قدم دې همیشه زما په سر وای
خو یو څله زما ستا وبله مخ شوی — نور مې موخه ستا د غشیو په تهتر وای[4]
تمام تن مې درنجو په څیر اوړه شوی[5] — خو په ما د تور و ستر گو یو نظر وای
په زړې رنګ په سپینو اوښکو به ما بیا مومنده؟ — که د ترکو ملاقات په سیم و زر وای
ملامت به په ما څه لره وایه شو — که دستا د دلبرۍ نه څوك خبر وای[6]
مرتبه که ستا د عشق شي د درګنده — ملایك به واړه والي چې بشر وای[7]
تماشا به زما هله در سنګاره شوه — که ته ما غوندې بې بدل وای زه دلبر وای

---

(۱) قلمي نسخې : " نور وهیڅا د زړه رای ".
(۲) دا بیت د " خ " په لومړۍ نسخه کې نشته .
(۳) د " پ " په نسخو او د " خ " دوهمه او مصوره نسخه کې د " ملشي " پر ځای " مل وي " راغلی دی.
(٤) قلمي نسخې : " لورې مې موخه ستا وغشیو ته تهتر وای ".
(۵) د " خ " قلمي نسخې : " تمام تن مې درنجو په څیر وړ وړ وای ".
(۶) دا بیت د " خ " په لومړۍ نسخه کې نشته .
(۷) په قلمي نسخو کې " که بشر وای " راغلی دی.

پہ خونبار بہ زما ستر گو غوندې نہ وې کہ پہ مخ مې دتیې و تود و پرهر وائے

ستا پہ درد کې طبیب والي و حیران ۲۶۵۲

۲۶۵ لا بہ بنہ وې کہ دې حال تر دا بتر وائے

یو یو داغ پہ تہ تر اپنې دهر چا دی کہ بادشاہ د ولایت[1] دی کہ گدا دی

سپرلي پہ سر چشمہ د دنیا نشتہ تشنہ لب یې گوښې گوښې پہ غوغا دی

لږ راحت پہ دې ژمت باندې مونده شي د دې دهر خس حرام شہ[2] کہ دریا دی

د دنیا ښادي بې غمہ مونده نہ شي لږ خپرات د شوم لہ کورہ پہ بلا دی

فراغت پرې باندې ولې حرام نه وي چې داخل پہ سراچہ د دې دنیا دی

د مجنون د حال پوښتنہ بہ څوک څہ کا جهان وارہ کور اکور مجنون لیلا دی

عشق یو هسې رنګ افسون پہ عالم پوکې چې عاشق پہ تود و ستر گو نابینا دی

دهر چا یې بخرہ د کرہ گوښې گوښې خپل قسمت دهر سړي جدا جدا دی

د کرہ را کرہ حسګي د بل پہ لاس دي دلتہ دخل نہ ژما دی نہ دستا دی[3]

پہ هر څہ[4] چې د صاحب د زړہ رضا شي پہ بندہ کہ ناروا دی هم روا دی

خوا ناخوا کہ یې رضاوي کہ یې نہ وي د قسمت رسېدہ[5] رضا او نارضا دی

څان جهان سپارلی بویہ د هغہ تہ[6] چې یې حکم جاری شوی پہ هر چا دی

---

(۱) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې د "ولایت" پر ځای "زمانې" راغلی دی.

(۲) پہ چاپي دیوانونو کې "حرام دی" راغلی دی.

(۳) دابیت د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې نشتہ پہ "پ" چاپ کې دابیت داسې دی:

"د کرہ را پرې وده ټول د بل پہ لاس دی هلتہ دخل نہ ستا دی نہ ژما دی".

"ق، ک" چاپ: "د کول او اخستل د بل پہ لاس دی".

"پ، پ" چاپ او "ق" چاپ: "د کول را پرې ود ل د بل پہ لاس دی".

د "پ" لومړی نسخہ او د "خ" لومړی نسخہ: "د کرہ را پرې وده هم د بل پہ لاس دی".

(۴) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ او نیمګړې نسخہ کې "پہ هر کار" راغلی دی.

(۵) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې "د قسمت شوی" راغلی دی.

(۶) د "خ" دوهمہ او نیمګړې نسخہ: "څان ایمان سپارلی بویہ د هغہ تہ".

دهرچا په لاس چې حکم حاکم ورکا — جهان واړه دهغه په مدعا دی
چې مولا ودسره مل نه وي — که لښکر يې ودسره وي يک تنها دی
هسې رنګ نعمت راکړی خدائے وما دی — چې هيڅ خيز ځايې نشته بې بها دی (۱)
يوخوا چې يې په شکل د آدم کړم — دويم دا چې محمد صلعم مې رهنما دی
لاس وپښې غوږ وستګې خوله اوژبه (۲) — يو صورت مې په خواسم مسما دی
آسمان ځمکه، لمر، سپوږمۍ اودوښاستوری — درست جهان مې ونظر ته تماشا دی
شپه اوورځ دماه ومهر له پرتوه — مخ د ځمکې راته درست نقره طلا دی
په شپه مسبک په ورځ کافور راباندې وړی — درست صورت مې پکې غرق سرتپا دی
په هردم زندګاني بخښي وما ته — هر نسيم ديار له لوري مسيحا دی (۳)
د چمن وس وګلونو ته چې ګورم — هر هر ګل راته د خدا يه په خندا دی
د ګلګونو مينو نا وې راته ناسته — زنګاري قميص اغوستی دمينا دی
خپلې وينې په ورغوې کې نيولې — هر ساغر دمی فروش جان فدا دی (٤)
د شنه رود (۵) په غاړه ناست سرود په لاس کې — هر مطرب لکه بلبل هسې ګويا دی
سپين مخونه سرې لښتی ددلبرو — هر ديدن يې د آفتاب په څېر رنا دی (۶)

---

(۱) قلمي نسخې : "چې هيڅ هيڅ ځايې نشته بې بها دی".
"ق، ک" چاپ : "چې ځايې هرګز نشته بې بها دی".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه "لوړه" راغلی دی.

(۳) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" دوهمه نسخه : "هر ساغر دمی پرمست جان فدا دی".
د "خ" لومړی نسخه : "هر ساغر دمی پرخښکو ځان فدا دی".

(۵) په چاپي ديوانونو کې "سند رود" راغلی دی.

(۶) دابيت په "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "ق ، ک" چاپ کې نشته . په قلمي نسخو کې يې لومړی مصرع داسې ده :
"سپين مخونه سرې لښتې ددلبرو".

٢٤٧

چې داهسې معرفت يې پرې پېرزوکړ[1]
په ځان باندې منت دپاک مولا دی

٢٦٧٩

داچې مست په میو راغی یار دچا دی
بیا به تاخت کا په کوم غولي ولاړ دچا دی[2]

چې زه سوی يې دحرم په صید هم نه شي
دابې دردا وبې صرفې گوزار دچا دی[3]

ما خو نه دي شوک بې وجې آزار کړي
داچې ما آزار وي آزار دچا دی[4]

چې يې درست جهان دمخ په رنا زیست کا
دا آفتاب غوندې روښان رخسار دچا دی

چې بلبل ته رسېدې تر گلو نه شي[5]
دا دنه په حرم گلزار دچا دی

٢٤٨

چې هیڅ ترس په زړه کې نه لري[6]

٢٦٨٥

دانا ترس او بې پروا نگار دچا دی

غواصان که گوهر غواړي گوهر دادی
بیدلان که دلبر غواړي دلبر دادی[7]

زما یار غوندې به بل یو دلبر نه وی
دجمله و دلبرانو سرور دادی[8]

خوند دلبو او دچاه زنخدان يې[9]
داشه گوره زمزم دادی گوښ دادی

چې يې وصل او هجران وته نظر کړم[10]
زه گومان کړم جنت دادی سقر دادی

---

(١) د "خ" او همه نسخه : " چې نعمت دمعرفت يې پرې پېرزوکړ".
(٢) داغزل د "خ" په مصوره نسخه او د "خ" په "همه" نسخه کې د "غولی" پر ځای "لوړی" راغلی دی.
(٣) قلمي نسخې : " چې زه سوی يې دحرم په صید نه شي دادغښي بې صرفې گوزار دچا دی".
د "خ" "همه" نسخه : " دابې دردغه بې صرفې گوزار دچا دی".
(٤) دابیت د "پ" په لومړی نسخه کې نشته".
(٥) د "پ" په قلمي نسخه کې " تر گلو" راغلی دی . د "خ" لومړی نسخه : " چې بلبل يې رسېدی نه شی تر گلو".
(٦) د "خ" لومړی نسخه ، " چې هیڅ ترس يې په زړه نه کېږي رحمانه دانا ترسه نا فرمان نگار دچا دی".
د "ق ک" "چاپ" او "ق" "چاپ" : " دانا ترسه بې پروا گوزار دچا دی".
(٧) داغزل په مصوره نسخه او د "پ" په "همه" نسخه کې نشته .
(٨) د "خ" "همه" نسخه : "زما یار غوندې به بل پرجهان نه وی دجمله و دلبرانو سردار دادی".
(٩) د "خ" لومړی نسخه : " خوند دلبو ودچاه زنخدان دي".
د "خ" "همه" نسخه : " خوند دلبو يې او چاه يې زنخدان دي".
(١٠) د "پ" نسخې : " چې ووصل وهجران ته يې نظر کړم".
د "خ" لومړی نسخه : " چې دوصل وهجران وته يې گورم".
د "خ" "همه" نسخه : " چې وهجران ووصال وته يې نظر کړم".

ته خطبه په منبر څه لوړې خطیبه — قدم کېږده په ځان باندې منبر دادی
د کعبې سفر آسان دی مردهاله ټې — کله خانه سفر وکړې نو سفر دادی (۱)
هرمنم چې دلجوئي د قلندر کا — هغه نه دی قلندر ، قلندر دادی
چې توانګر د قناعت په خزانه شي — بل توانګر په جهان نشته توانګر دادی

۲۶۹۴ ۱۴۹

دا هنر نه دی چې خاورې شوړ سره ګډ کا
چې زر خاورې کا لاړ نه هنر دادی

هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی — که مرهم ورباندې کېږدې د ثواب دی
حجابونه له اغیارو مناسب دي — دیدارانو په یاري کې څه حجاب دی
بې له تا چې ښایست ریې بې حسابه — نور ښایست د جهان واړه په حساب دی (۲)
ښاپیرۍ که هرڅومره پرې ښایسته دي — په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی
لکه ګل (۳) چې تر آفتاب پورې خجل دی — د غه هسې ستا تر مخ پورې آفتاب دی
دا دمیو څه مستي او سرخي نه ده (٤) — تېغ د ستګو دي په وینو کې غرقاب دی

۲۷۰۱ ۱۵۰

زه چې ځان به خواب څه کوم ویاړ ته
وځوندیو ته دمریو څه خواب دی

دساقي په لاس کې جام دمیو ناب دی — مطرب ایښی په زانو باندې رباب دی
ته چې ما وته توبه والې ناصحه (۵) — په دا وخت کې چا څه د تو نې تاب دی
زه چې ځان منعه کوم د عشق له کاره — په دا هسې کار کې کوم سود او ثواب دی (۶)

---

(۱) چاپي دیوانونه : " دمکې سفر آسان دی مرد هغه دی چې له ځانه سفر کا ندی سفر دادی ".
(۲) چاپي دیوانونه : " په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی " یعنی دری بیت د هم مصرعی او درېیم بیت لومړی مصرع په چاپي دیوانونو کې نشته .
(۳) په قصه خوانی چاپ او " ق ، ک " چاپ کې د " ګل " پر ځای " شمع " راغلی ده .
(٤) قلمي نسخې : " دادمیو د مستۍ سرخي نه ده ".
(۵) د " خ " لومړنۍ نسخه : " ته چې ما وته توبه فرمایې ناصحه ". مصوره نسخه : " ته چې ما وته توبه ښیې ناصحه ".
(۶) دا بیت اوله دیې نه وروسته بیځایه په مصوره نسخه کې نشته . په " ق ، ک " چاپ او " ق " چاپ کې د " کاره " پر ځای " لاړې " او د " خ " په دوهمه نسخه کې " اوره " راغلی دی .

د آسمان چې لوی په عقل کې بالـه شي — په محیط د عاشقی کې یو حباب دی (۱)
محتسب په رقص گډ شو باك یې نشته — صوفي پرې وت په میخانه کې مست خراب دی (۲)
هرچې ژغوري سر و مال په عاشقی کې — هغه کسری کور په مخ کې دسپلاب دی
په رقیب باندې غفلت راغی وېده شو — یار پلوله مخه واخیست بې حجاب دی (۳)
ته چې خوب غواړې (٤) په عشق کې راته وایه — کوم چاکړی دمزدې په خوله کې خواب دی
بې عمل که کتاب کېږدي په سرخه شو — گویا اینبی یې تر پښو لاندې کتاب دی
چې دشرله عملونو نه خیر غواړې — تشنه لب غوندې سرشوی په سراب دی (۵)
د دښمن له مکارۍ نه و ویږېږه — په نرمۍ یې غلط مه شه سنگ دراب دی

۲۵۱

عبادت په شتاب هسې کړه — دانه ماح (۹)
لکه غم چې دې تلونی په شتاب دی

۲۷۱۳

چې ترسنگ وترآهنه یې زړه سخت دی — زړه هغه لره ورکړی مالک بخت دی
خدایه کله به هغه غل راته اسیل کړی (۷) — چې لوتلی یې زما د خاطر رخت دی
هومره غم به نور په هیڅا باندې نه وي — لکه غم چې د خپل یار په مایل لخت دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : " په محیط د عاشقی یو حجاب دی ".
(۲) دا بیت د "خ" لومړی او دوهمې نسخې څخه نقل شو .
(۳) دا بیت د "خ" لومړی او دوهمې نسخې څخه نقل شو .
(٤) "ق ، ک" چاپ : "کوی" او "ق" چاپ کې " وایې " راغلی دی.
دا مصرع د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " ته چې خوب په عاشقی کې له ما غواړې ".
(۵) د "خ" لومړی نسخه : " که س و لعلونه خبر خبر غواړی ".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې دشر عې له عملونو خبر غواړی تشنه لب غوندې سر شوی په سراب دی ".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : " عبادت په شتاب کوه رحمانه ".
(۷) په قلمی نسخو کې " یاغیان " راغلی دی.

مگر بیل په تیره تیغ شي یاں له یاره ګنه ښاخ له خپله شاخ سره درخت دی(۱)
د پالنګ او دپیرۍ(۲) حاجت یې نشته د یارانو نشستن دنده په تخت دی

۲۵۲ چې له دیره درده وخت پټ اندی نه شي
په ټولو(۳) باندې بې یاره هسې وخت دی ۲۷۱۹

ستاله لاسه په ماجور دی که داد دی زما مراد خو واړه ستاد خاطر مراد دی(۴)
ستا په مینه کې زماله مخه تښتي که آفت دی که آسیب دی که فساد دی
هرهدا چې راکاوه شي ستا په مینه په لیمه زما قبول هغه اهداد دی
که تمام جهان می پریږدي په لیمه کې بې تا نه راځګندیږي نه می یاد دی
ماچې غوږ داستاد عشق په ترانه کړ نصیحت می نه ورد زړه په غوږ ویاد دی
اوس زماله ننګ و نامه سره خبردي چې دې نام د عاشقۍ رابانديږ زیاد دی
هرګلشن چې له ګلرخه بې بهره وي د عاشق په نظر غولی د صیاد دی

۲۵۳ د ټولو(۳) وتوان ته ګوره هومره نازکه
چې داوسپنو روځ نه دی آدم زاد دی ۲۷۲۷

که یې هر ومحبت که یې عنا دی ما دیار په یاری کړی اعتماد دی(۵)
زه او یار که په تن دوه په معنی یو یو هزار خونې واړه ښه یو بغداد دی
هیڅ بې لتون زما دیار و بله نشته کار همه واړه موقوف په خپل میعاد دی
زه خپل آه آتشین له خدایه غواړم د آشنا خاطر که موم دی که فولاد دی
هیڅ موقوف د معشوقې په حسن نه دی د عاشق خاطر په خپله مینه سناد دی

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . په نورو قلمي نسخو کې یې دوهمه مصرع داسې ده : "ګنه ښاخ له خپله درخته سره درخت دی".
(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "شپږ" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې : "په دحسان دیار له غمه هسې وخت دی".
(۴) په چاپي دیوانونو کې "زړه" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کې "اعتقاد" راغلی دی.

چې د آه و د فریاد طاقت یې نه وي
هر سکوت دې طاقتوآه فریاد دی

سل په دا ننګه نو مونه د عشق نو ردي
لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد دی

چې یې زړه شي هلته کښې هلته پاتې
عشق د عقل و د هوش کړه دا ماد دی

بادشاهان په عاشقي کې ملنګان شي
ما او تا غوندې وګړی د چا یاد دی

چې پریشان دیار د زلفو په خبر نه وي
جمعیت د هغو زړونو لوی فساد دی

که رښتیا له خرابه سره ګنج وي
خرابات دې بنیاد و بیخ بنیاد دی

که کمال د کمینې په اندازه دی
فوقیت د شاګردانو په استاد دی

که په یار پسې ترځان ترجمان تېر شي
په رحمان زمون ه هسې اعتقاد دی

۲۵۴ چې دا نور شاعران کاندي هغه نه کا
ما ان کړی نوی نوی اجتهاد دی ۲۷۴۱

په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی
همیشه مې په زړه پروت انبار انبار دی

که رهبر وي ګمراهانو لره خضر
عاشقانو لره خضر ستا ریبار دی

ګوندې چې ډیرې خوښ د خدای په درقبول وي
ستا له لاسه مې فریاد په هر دیار دی

د شهید و پرهار و نوته نظر کړه
هسې رنګه مې له دوستر ګو خونبار دی

چې د غم په بار تې زړه دی زما کښلی
هم هغه مې په زړه کښلی په بار بار دی

چې هر دم مې د غمزو په تورو وژني
لا مې زړه د هغه ستر ګو منت بار دی

دا آسمان دې د هغو په مدعا وي
چې په ما باندې یې کړی ستا اخبار دی

۲۵۵ که یار سل ځله جفا و رسره کاندي
د ځان داهسې کله اعتبار دی ۲۷۴۹

---

(۱) دا بیت په "پ پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې نشته.
(۲) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . د "پ" په لومړی نسخه کې د هم مصرع داسې ده: "لا مې زړه د هغه ستر ګو منت بار دی".
(۴) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.

کمینې یو نادر کاردی — چې کمال ځنې اظهار دی
چې اختیار پې کمینې کړه — په دانه کې پټ خروار دی
چرګ په دوه پیسې حلال شي — بان په سل روپۍ مردار دی
چې آسمان شو سرګردان شو — چې زمین شو برقرار دی
نښتر ګوره سرکښې کا — انګور ګوره نګونسار دی
ذره خواره شوه آفتاب شوه — ابر خورب دی غبار دی (۱)
کوه بلند شو سیه سنګ شو — لعل وډېر شو بې ګواه دی (۲)
لوی آسمان تورې تبې شو — هلک لمر څوره انوار دی (۳)

۲۵۶ وډېر سړی ګوره ۲۷۵۸ دانه
چې لوی فیل پې بار برداری

زلفې دې له دیر دې دراز یې — یا د بنفشې لښتې خوږې په صنوبر دی
لب دې آب حیات دی یا شکر دی یا نبات دی — یا خوږه غلط شوم (۴) ترهمه وا وږه تر دی
قد ته دې خوک نه شي رسیدی له بلندی — ولې چې معراج وته خاته د پیغمبر دی
ما چې ستا ښایست ولمر سپوږمۍ سره په تول کړه — تللی په میزان کې تر آسمانه سپوږمۍ لمر دی
څا څکې له آسمانه په هرچا وږی یکسانه — پرځه په واښه شي په صدفوکې ګوهر دی (۵)
بخت دې چې پې خوک متملق کړه په تخت باندې — خوک دغم په خار سره پاره پاره جګر دی (۶)

---

(۱) قلمي نسخې : " ذره ضعیف شوه افتاب شوه ابر خورب شو تش غبار دی".
(۲) په "ق، ک" چاپ کې "ابدار دی" راغلی دی.
(۳) "ق، ک" چاپ : " نمر هلک نور الانوار دی"
نور چاپي دیوانونه : " هلک لمر شوخره انوار دی".
د "پ" لومړی نسخه : "هلک لمر شوخره انوار دی".
(۴) په قلمي نسخو کې "سیم" راغلی دی دې بیت لومړی مصرع په "ق" چاپ کې داسې ده : "لبې ستا آب حیات دی یا شکر دی یا نبات دی".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

۲۵۷ د

۲۷۶۷

با دچې دې په زلفو باندې قصد د پریشانۍ کړې ۔۔۔ څکه یې ګردونه د جهان واړه په سر دي

هله به سړی شې چې دې نوم عبدالرحمان شي ۔۔۔ اوس سړی په څه یې که دې لوستی زیرو زفر دی (۱)

سپینې اوښکې، زیړ خسار دې لرد ولته (۲) ۔۔۔ ای د ماتح انته دا د عاشقانو سیم وزر دی

دنیا دار که مستغني په سیم وزر دی (۳) ۔۔۔ هنرمند و څخه ګنج د خپل هنر دی

بهوده به (٤) زوروړ وخان ته وایي ۔۔۔ د دنیا سړی که هر څو زور ور دی

هسې مه وایه چې زه یم په جهان کې ۔۔۔ پیدا کړی خدای دس د پاسه سړی

حُیني حُیني پې ولیان پیغمبران کړل ۔۔۔ نه چې هر سړی ولي اوپیغمبر دی (٥)

جودا نه قدر یو لعل پکې پیدا شي (٦) ۔۔۔ نور جهان واړه د تور وکانو نور غر دی (۷)

یو بادشاه دی چې لښکرې پسې د لاړې ۔۔۔ نه په هر یوه سړي پسې لښکر دی (۸)

پیدا کړي خدای سړي په تفاوت دي ۔۔۔ هسې نه چې جهان واړه برابر دی (۹)

که د عمر و رفتن ته څوک نظر کا ۔۔۔ دا به وایي چې آفتاب د نماز دیګر دی (۱۰)

چې یې (۱۱) سر په حمکه اینبی وي و یار ته (۱۲) ۔۔۔ په آسمان باندې ختلی لکه نمر دی

---

(۱) دا بیت په قلمی نسخو کې نشته .

(۲) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نشته .

(۳) د "پ" لومړی نسخه : " دنیا دار که دنیا دار په سیم وزر دی ".

(٤) د "پ" لومړی نسخې کې د "به" پر ځای "و" راغلی دی .

(٥) د "پ" لومړی نسخه : "حُیني حُیني پې ولیان پیغمبران کا هر سړی نه اولیا نه پیغمبر دی".
د "خ" لومړی نسخه : " نه چې هر یو اولیا، اوپیغمبر دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "حُیني حُیني اولیا، حُیني نبیان وو نه چې هر یو اولیا وپیغمبر دی".
مصوره نسخه : "حُیني حُیني اولیا و پیغمبران کړه نه چې هر یو اولیا وپیغمبر دی".

(٦) د "پ" لومړی نسخه : "جودا نه قدر چې لعل پکښې پیدا کا ".
نورې قلمي نسخې : " جودا نه قدر یو لعل پکښې پیدا کړه ".

(۷) د "خ" دوهمه نسخه : " نور جهان واړه تور کانې او نور غر دی ".

(۸) د "پ" لومړی نسخه : " نه په هر چا پسې کړی خدای لښکر دی ".

(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . لومړی مصرع یې په "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کې "سړي" پر ځای "هر څوک" راغلی دی.

(۱۰) د "خ" دوهمې نسخې : " دی به وایي چې د رفتن د نماز دیګر دی ".

(۱۱) "ق،ک" چاپ : " چا چې ".

(۱۲) "پ پ" چاپ : " خپل یار ته ".

۲۵۸

تعجب زما د پرو او سنکو مه کړه[1] — ما موندلی په دا بحر کې گوهر دی

دریا خرقه یې خدای[2] مه کړه په غاړه — ۲۷۷۸

۲۵۹

دواړه ستر گې مې کړې دستا په لور دي — مدام د وني د فراق په آب شوردي

زه یوسپي یم چا[3] چشمه دستاله سپیو — چې مې ستا و در ته دوه ستر گې څلور دي

کنه ولې مې دوو ستر گو ستا په طمع — وهر در[4] وته نیولې کور په کور دي

چې مې خال دترکو ولید په خپل زړه کې[5] — دواړه کسي مې وزړه وته نسکور دي

اعتبار دزمانې په اشنا مه کړه — همگې واړه دخپلو رختو چور دي[6]

ما قبول در قیب نازکړ ستاد پاړه — سود و زیان په دا جهان کې خو اوورته دي

۲۷۸۵

په ما[7] باندې گمان داهسې مه کړه — چې بې تا په نورځه غولېږې هغه نوردي

ستاله غمه مې په سر کې هسې شوردي — گویا میشت[8] مې په سر شهر دلاهوردي

په افسون و په جادو د تودو ستر گو — خراب دل مې له جمله عالمه توردي

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : " ته زما په دې واو سنکو عیب مه کړه ".
د "خ" لومړی نسخه : " ته زما دې پرو او سنو ته عیب مه کړه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " ته زما دې پرو او سنکو غیبت مه کړه ".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : " دریا خرقه دې خدای مه کړه په غاړه ".

(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته. د "خ" لومړی نسخې لومړی مصرع داسې ده : " زه یوسپی چارچشمه یم دستا دسپیو ".
دوهمه مصرع په مصوره نسخه کې داسې ده : " چې مې ستا ولور ته مې دوه ستر گے څلور دی ".

(٤) چاپي دیوانونه : " دهر لور ته ".

(٥) مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : " چې مې خیال دترکو ولید په خپل ځان کې ".
د "خ" دوهمه نسخه : " ما چې خیال دترکو ولید په خپل ځان کے ".

(٦) دا بیت د "خ" دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(۷) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې : " په رحمان باندې داهسې گومان مه کړه ".
د دوهمه مصرع د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې ده : " چې بې تا به په نورځه غولېږي لوردی ".

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "جور" راغلی دی.

کړې زده له غمه چې رانه وایي — غم دهجر دغه مه ګنه لا نور دی
دهجران په بیماري کې را معلوم شو — چې اخستی مې آزار دپلار و مور دی
دا دنیا په مثال کور شو دغمونو — چې په هسې کور نا زین بې هغه کوردی
دا جهان نه دچا خپل دی نه به خپل شي — چا په خپله رضا پرېښو چا په زور دی
چې دمرګ په پور و دیو کې یو ومري — دی دوا ډو پو رو دیون وي او ورور دی

۲۶۰ — ۲۷۹۳

که دلدار په دلداري نه ما قدم ښ دي — ګویا هر قدم په لاري دحرم ښ دي
ځای لري که بې منته بوسه را کا — کوم کریم په چا منت دخپل کرم ښ دي
معشوقه مشفقه بویه مهربانه نه — نه قارون چې په ځان اسم دحاتم ښ دي
خلای وما وته ګلونه دجنت کړل — که داغونه مې په لمنه باندې دغم ښ دي
هسې پټ الم دانې پر ځسار له خلقو — لکه زر چې خوک له خلقو پټ پنهم ښ دي
هیڅ مانه دې خوک له مستو ستر ګونه کا — کوم یو مست دی چې قدم په لاره سم ښ دي
راحت بې زحمته نه دی چا موندلی — کوم طبیب دی چې په دوغ صورت مرهم ښ دي

---

(۱) دابیت د "خ" په دهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "که رحمان په عاشقي کې غیرت نه کړی".
(۳) مصوره نسخه: "په لوړی".
(۴) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) "ب" چاپ: "معشوقه شفیقه بویه مهربانه".
د "خ" دهمه نسخه: "معشوقې مشفقې بویه مهربانې"
(۶) "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "پټ ګرانم".
"ق، ک" چاپ او مصوره نسخه: "پټ سالم"
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "بې بند وستې ګو".
(۸) چاپي دیوانونه: "راحت نه دی بې زحمته چا موندلی".

۲۹۱

زه هر گوډ ترخپل صمد پورې شرمېږم (۱)
بر همن چې سر په پسنو دخپل صنم بندي

۲۸۰۳

واسمان ته لاس دعقل نه رسېږي (۲)
داخو عشق دی چې په عرش کرسي قدم بندي

۲۹۲

زه ځان ته پې تاج ګنم دیاں له لاسه
کړمې پندا په سر د جود دستم بندي

۲۸۱۰

دا نا اهل همدمان دي نه پوهېږم
کړمې د ځان پندې په ګوګل دي

---

(۱) "پ" چاپ او د "خ" لومړی نسخه : " زه هر ګوډه تر خپل صنم پورې شرمېږم ".
"ق" چاپ : " زه هر ګوډه خپل صنم پورې شرمېږم".
"ق ک" چاپ : " زه هم ګوډه خپل صنم پورې شرمېږم".
"پ پ" چاپ : " زه هر ګوډه تر صنم پورې شرمېږم".
مصوره نسخه : " زه هر ګوډه تر خپل یار پورې شرمېږم ". نورې بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته .

(۲) "پ، پ" چاپ : " واسمان ته لاړ دعقل مه رسېږي".
"ق ک" چاپ : " دې اسمان ته لاس دچا مه رسېږي".

(۳) "پ پ" چاپ : " د دنیا چاړې همه واړه غولول دی". د "پ" لومړی نسخه : " د دنیا وزګار همه وبله غولول دی".
د "خ" لومړی نسخه : "د دنیا وزګار همه واړه غولول دی". د "خ" دوهمه نسخه : " د دنیا کار وبار واړه غولول دی".

(۴) د "خ" دوهمې او مصوره نسخه : "هیڅ مزه په داجهان کې طمع مه کړه دایخ خوړی په اوبو پورې کول دی". د "خ" لومړی نسخه :
"هیڅ مزه په داجهان کې طمع مه کړه د "خ" خوړی داوبو پورې کول دی". چاپي دیوانونه : " دیخ سوړی په اوبو پورې کول دی".

(۵) د "خ" لومړی نسخه : " په کنډ ول کې".

(۶) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "دایي".

(۷) مصوره نسخه : "سر".

(۸) چاپي دیوانونه : "یوا و دوه". د "خ" لومړی نسخه : " دوه دیرې". د "خ" دوهمه نسخه : " دوې ناڅې"، مصوره نسخه : " دوه ".

(۹) چاپي دیوانونه او نورې نسخې : " سل ".

(۱۰) قلمي نسخې : " بیهوده د سړې اوسپنې کوتل دی".

سپين رخسار ومشکين خال دي وبله ضم دے
که دي مخ په زلفو پټ شو باک يې نشته (١)
ستا د زلفو له رخساره له سر و شوند
په دهن کې دي غاښونه تجلي کا
نه چې اوس زما نده غوښ ستا په غمزه دي
بې ژړا وچاته نه ګوري سيه چشم
راحت نه دي چا موندلی بې زحمته
ستا حسن د تعريف لـه برکته
د ٢٩٣ د ديوان د شعر کوکې پر عالم دي
چې د څنګه مې دلبر په لاس کې جام دي
مدام کله وي دنيا د دنيا دارو
دهارون خرخ پای نيلی دي د سپهر
د دنيا چارې په مثل دي د سيوري
که يې صبح سنا يسته دي خنده روبه
نه په مهر کې آرام شته نه په ماه کې
بيغمي په دنيا چې ده
٢٦٣ يو بيغم دي خوک را وښيي کدام دي
ما دستا ولمن ته اچولی دا چيل ځان دي

سپين رخسار ومشکين خال دي وبله ضم دے
يا محمود اوايان ناست سره حمد دي
که دي مخ په زلفو پټ شو باک يې نشته
د حيات او به هم پټې په توره دي
ستا د زلفو له رخساره له سر و شوند
پيدا شوي شام شفق د صبحدم دي
په دهن کې دي غاښونه تجلي کا (٢)
يا غوتې په غونچه کې د شبنم دي
نه چې اوس زمانده غوښ ستا په غمزه دي
چا غوښې لا قديم سره په غم دي
بې ژړا وچاته نه ګوري سيه چشم
د نرګس غوړيده د جوی په نم دي
راحت نه دي چا موندلی بې زحمته
ستا جفا و وفا دواړه منقسم (٣) دي

ستا د حسن د تعريف لـه برکته
٢٨١٨ د ديوان د شعر کوکې پر عالم دي
چې د څنګه مې دلبر په لاس کې جام دي
نن او رنګ د نمانې زما غلام دي
مدام کله وي دنيا د دنيا دارو
بې له عشقه چې دولت يې مستدام دي
دهارون خرخ پای نيلی دي د سپهر
خوبه دوکا چې يې دو په سر د بام دي (٤)
د دنيا چارې په مثل دي د سيوري
د آفتاب په مخ د سيوري خه مقام دي
که يې صبح سنا يسته دي خنده روبه
بيا يې هسې په هر صبح پسې شام دي
نه په مهر کې آرام شته نه په ماه کې
په دنيا را ځلي هريو بې آرام دي

بيغمي په دنيا چې ده
٢٦٣ يو بيغم دي خوک را وښيي کدام دي
ما دستا ولمن ته اچولی دا چيل ځان دي
ستا دي زمانده ي که دانا دي که نادان دي

---

(١) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که دي مخ په زلفو پټ دی باک يې نشته".
(٢) د "ق" "چاپ" او "ق، ک" "چاپ" : "يا غوتې چې په غونچه کې د شبنم دی".
(٣) قلمي نسخې : "مغتنم".
(٤) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

خپله سرکشي لويي مې واړه خاموش دي
هسې مې ځان ستا ولوی قامت ته حيران دی

بې له تاکه سيل[1] په گلستان کې م دگلونو
نه پوهيږم هيڅ چې گلستان دے که زندان دی

چا پيژاندم زه چې عاشق ندوم په جهان کې
اوس مې ستاله رويه نوم رسوا په دست جهان دی

دې همزولي تر شول د مجنون بې نام ونقشه[2]
عشق دی چې عاشق لره هم نام دی هم نشان دی

لوی ترکوم چينجی دے پس وانه چې افسانه ش
واړه په سبب د عاشقی دی نمايان دی

۲۶۵ واړه د خپل ځان په نظر گوره که دانايي
۲۸۳۲ اې عبدالرحمانه جهان دربست عبدالرحمان دی

په نامه د هغه خدائ مې دا بيان دی
چې يو نوم يې په نومونو کې سبحان دے

هم[3] بادشاه دی د جمله و بادشاهانو
هم دهريوه سلطان په سر سلطان دے

هغه کار چې وهرچا وته مشکل دی[4]
هغه کار واړه وده وته آسان دی

څوک آفتاب شي په آسمان لاخپل ولی[5]
ده آفتاب لاخپل ولی په آسمان دی

څوک دنمر په مخ حجاب شي غوږ ولی
ده پټ کړی نمر په ابر کې پنهان دی[6]

څوک په شپه کې شي مهتاب[7] پيدا کولی
ده په شپه کې پيدا کړی ماه تابان دی

څوک يوځاځکی پرېستی شي له آسمانه
نزول[8] کړی ده په مونږ باندې باران دی

څوک شي روح نوپستی په يوه ما شي
ژوندی[9] کړی ده په روح تمام جهان دی

---

(۱) "پ" او "ق" چاپ کې "سير" او په قلمی نسخو کې "گذر" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړی نسخه کې "نام ونشانه" راغلی دی.
(۳) د "پ" په لومړی نسخه کې د "هم" پر ځای "دی" راغلی دی په "پ پ" چاپ کې يې دويمه مصرع داسې ده: "هم دهريوه په سر باندې سلطان دی".
(۴) د "ق، ک" چاپ: "هغه کار واړه په ده باندې اسان دی".
(۵) "ق" چاپ: "څوک افتاب شی واسمان ته خپل ولے".
(۶) له مصوری نسخې نه پرته په لوړو نسخو کې "پنهان" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړی نسخه: "افتاب". او دا بيت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
"څوک په شپه کے شي مهتاب لاخپل ولے ده په شپه کے خپل ولی ماه تابان دی"
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "نازل" راغلی دی.
(۹) قلمی نسخه: "زنده".

خوك وسنگ شي رنگ دگلو وركولی — ده وسنگ وركړی رنگ دارغوان دی (۱)
خوك له خاورو شي يو گل پيدا كولی — ده له خاورو پيدا (۲) كړی گلستان دی
خوك له اوړه شي او به پيدا كولی — ده له اوړه پيدا كړی زمستان دی (۳)
خوك له سنگه شي گوهر پيدا كولی — پيدا كړی ده له سنگ درومرجان دی (٤)
خوك شي رزق وهر (٥) مخلوق ته رسولی — دی دهر يوه مخلوق روزی رسان دی
خوك بنده له ايمان شي وركولی — ده وركړی هر مؤمن له ايمان دی (٦)
خوك له خمكي وآسمان ته شي ختلی (٧) — ده عيسیٰ له وركړی دامكان دی
خوك له خدای سره خبرې شي كولی — ده موسیٰ مشرف كړی په داشان دی (٨)
خوك ايسنو دی په توسن دهوا زين شي (٩) — ايسنی ده په هوا تخت د سليمان دی
خوك په سپينه زيره پايي تر قيامته (١٠) — ده په خضر باندې كړی دا احسان دی
چې په ده شي هغه كار په هيڅا نه شي — هر توانا د ده تر توان پورې ناتوان دی
په اوبو كې يې دكانی كوټ بنا كړ — ده وركړی پكې اوړلره امان (١١) دی

---

(۱) "ق، ک" چاپ: "خوك شي سنگ ته وركولی رنگ دگلو سنگ ته ده وركړی رنگ دارغوان دی".
"ق" چاپ: "خوك شي سنگ ته وركولی رنگ دگلو ده وسنگ وركړی رنگ دارغوان دی".
د "خ" لومړی نسخه: "خوك شي سنگ له ده گلو رنگ وركولی ده وسنگ وركړی رنگ دزعفران دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "ده وركړی سنگ ته رنگ دارغوان دی".

(۲) د "خ" له دوهمې نسخې نه پرته په لورو نسخو کې "زرغون کړی" راغلی دی.

(۳) دابيت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته

(٤) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "وكل مخلوق ته". په "ق" او "ق، ک" چاپ کې دمخه دې ده: "خوك شي رزق رسولی هر مړی ته".

(٦) دابيت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته. د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه کې د "مومن" پرځای "بنده" راغلی دی.

(٧) قلمي نسخې: "خوك له خمكي وآسمان وته ختی شي".
"ق" او "ق، ک" چاپ: "خوك له خمكي وآسمان ته دی ختلي".

(٨) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٩) په چاپي ديوانونو کې د "هوا" پرځای "اسمان" راغلی دی.

(۱۰) "ق" چاپ: خوك ته ډېره به وپايي تر قيامته".

(۱۱) چاپي ديوانونه: "مكان دی"
لومړی بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "پ" چاپ او ډېرو په چاپي ديوانونو کې د "كوټ" پرځای "گوټ" راغلی دی.

په سجده[1] يې خملې سردی لګولی — هم يې زورند په رکوع سره آسمانونه دی
هره ورنه په قيام ودته ولاړه — هر ګياه يې په تسبيح سره زبانونه دی[2]
همه واړه په تسبيح دده مشغول دی — که ملک دی که پيری دی که انسانونه دی[3]
هرماهي يې په درياب کې حمد[4] وايي — هرمرغه يې په چمن کې ثنا خوانونه دی
حق په حق يې ثنا هيڅوک کړې نه ده[5] — نه له هيڅوا واقع شوی دا بيانونه دی
مخلوقاتو هسې نه دی پيژندلی — لکه ده سره[6] چې قدر دخيل ځانونه دی
حد پايان يې هيڅ سړي موندلی نه دی — معرفت يې هسې بحر بې پايانونه دی
نه هيڅوک دده په خبر دده په شان دی — او نه دی دچا په خبر دچا په شانونه دی[7]
نه يې زيان نه يې زوال نه يې نقصانشته — دی[8] بې زيانه بې زواله بې نقصانونه دی
نه يې مثل نه مثال نه يې مکانشته — دی بې مثله بې مثاله بې مکانونه دی[9]
پاک يې وګمنه بې شکه بې ګمانه — له هغوچې دچا شک دچا ګومانونه دی[10]
نه يې خوک په ستر ګو وينې نه لېدشي[11] — اونې چونه بې چوګونه نمايانونه دی
کرخوک وايي لېده نه شي لېدشي[12] — اوکه وايي وهرچا ونه عيانونه دی

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "سجود" راغلی دی.
"پ پ" چاپ کې دوهمه مصرع داسې ده: "زورندې هم په رکوع سره آسمان دی".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "ګويان دی"
(۳) قلمي نسخې: "که سړی دی که پيری دی که حيوان دی".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه کې د "حمد" پرځای "ثنا" راغلی دی.
(۵) "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "حق په حق يې هيڅوا نه ده ثنا کړې".
"ق، ک" چاپ کې دوهمه مصرع داسې ده: "نه هيڅوا نه واقع شوی دا بيانونه دی".
(۶) قلمي نسخې او "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سره" پرځای "شخه" راغلی دی.
(۷) دا بيت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه کې د "دی" پرځای "او" راغلی دی.
(۹) دا بيت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه يې مثل نه مثال نه يې پايان شته دی بې مثله بې مثاله بې پايانونه دی".
په "ق، ک" چاپ کې يې دوهمه مصرع له "ق" چاپ سره يوشان ده په لوړو چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې يې لومړۍ مصرع داسې ده: "نه يې مثل نه مثال نه يې مکانشته".
(۱۰) مصوره نسخه: "له هغوچې دچا فکر په بل شان دی".
(۱۱) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "که يې خوک په ستر ګو وينې لېدی نه شی".
(۱۲) د "خ" دوهمه نسخه: "که خوک وايي چې لېده شي لېده نه شي".

منزه دی له جمله وجهتونو — او بیا هر جهت پرده باندې ودان دے (۱)
بې پردې به حسن چا نه وي لیدلی — که څوك وایي چې لیده شي تش ګومان دے (۲)

۲۶۶ له زر ګونو صفتونو راشه ګوره
۲۸۶۸ چې یې کړی نیم صفت عبدالرحمان دی (۳)

زړه مې ستا په ذکر فکر ګلستان دی — تن مې ستا له غمه پاڼه د خزان دی
ستا د غم له هجره هسې نهره مندیم — چې په ستر ګو کې مې جوړ د (۴) روان دے
ستا کتو (۵) مې عجب زخم په زړه وکړو — چې هم وینې تړې نهې هم خندان دی
هسې رنګ مې د خپل زړه له وینو واخست — چې ځان د هست راته په شکل د جانان دی
که د ستا د زلفو مار کاندي خونونه — ما موندلی ځنې عمر جاودان دی
ځنګدن که هر څو تریخ وتلخ وایه شي — ستا د لبو په مدد آب حیوان دی
آشنایي تر جدایۍ کمزور دے نه ده — معطر په بوی د مصر د رست کنعان دے
لکه لمر په خلو د م آسمان لیده شي — محبت په سل حجابه کې عیان دی
نور د شمع په فانوس کله پټیږي — عشق د عقل په پرده کې نمایان دے
که د ستا په مخ کې بوی د حجاب نشته — زه له دې ځلې (۶) واړم چې نهان دی

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۳) د "ب" لومړی نسخه: "له هزار د صفتونو باور مه کړه چې یې کړی دا صفت عبدالرحمان دی".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "له زر ګونو صفتونو راشه ګوره یو صفت یې کړی ما عبدالرحمان دی".
د "خ" لومړی نسخه: "له هزار صفتو یې ادا نه کړه چې یې کړی دا صفت عبدالرحمان دی".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "له هزار د صفتونو باور وکړی چې یې کړی نیم صفت عبدالرحمان دی".
(۴) دا بیت او د پسې دوه بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې دی: "ستا د هجر په غم هسې لهره مندیم
چې په ستر ګو کې مې جوړ د روان دی"
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مصرع داسې ده: "چې له ستر ګو مې د میوجوی روان دی".
(۵) په "ق، ک" چاپ کې "ستا لپدو" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "مینې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "حیا" راغلی دی.

طاوس رنګې زلفې چادې سهي کړې (۱)
چې هر موی یې په خو رنګه په خوشادی

بې پردې چې بې حسن نه وي چا لیدلی
که خوک وایي چې لیده شي تش ګمان دی

سبا دي غم خوندې اسانه مونده نه شي
سود په خپلو وینو لعل دبدخشان دی

که وصال په هر زمان وای هسې دریغه
لکه غم چې د هجران په هر زمان دی

بې دستاله ملاقاته چې مشکل شو
نور مشکل واړه په ما باندې اسان دی

هم په دارالته اسان شوه نور غمونه
چې ستا غم د حد په هورته راته ګران دی

قافله د صبر هیڅ وسایې (۲) نه کا
ستاله غمه مې منزل دنده ویران دی

یو نفس به دې له دره بې ته نه شم
خو مې یو نفس (۴) باقي په دا جهان دی

لکه سر وسامان ستا د زلفو نشته
هسې زړه نما بې سر و بې سامان دی

لکه تا چې تور ګیسو په مخ پریشان کړه
هم مې هسې خراب زړه پسې پریشان دی

خواږه خاطر به د صبح سلامت شوې
چې ګذرې ستا په چاه زنخدان دی

۲۶۷

۲۸۸۹

ستا د عشق حرفونه تور نه دي ګلګون دي
هم په دا چې نوشته په جګر خون (۵) دي

تش به نه شي هغه غم د عشق له میو
چې یې خاورې د فرهاد و د مجنون دي (۹)

د دنیا چارې همه واړه فاني دي
دا دستا جور و جفا ولې افزون دي

مقتولان ستا د غمزو دي لاله نه دي
چې په سر ه کفن له خمکې را پورون دي

---

(۱) چاپي دیوانونه : " طاوس رنګه زلفې دې چا هسې ګړه کړې".
د "خ" دوهمه نسخه : " طاوس رنګه زلفې نه دي چا لیدلی که خوک وایي چې لیده شي تش ګمان دی".

(۲) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه اونیمګړې نسخې کې نشته.

(۳) د "پ" لومړۍ نسخه اود "خ" په لومړۍ نسخې کې : " ما باندې نه کا" راغلی دی.

(۴) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "دم نفس" راغلی دی.

(۵) داغزل په قلمي نسخو کې نشته.

(۹) "ق، ک" چاپ : "یاره ستا جور و جفا ولې افزون دی".

چې يې هيڅ بها زلمیو څخه نشته — جونه نه دي سکه ګنجونه دقارون دي
بادشاهان په يوه دم کې ګدايان کا — مالپدلي فسادونه دګربون دي

۲۶۸۰ د ځاځ دزړه خوناب مګر قبول شي — ۲۹۹۶
چې مخونه د دلبرو پرې ګلګون دي

غم دې هسې غلبه شوې په ما باندې — چې مې ځای نه شي د ننه نه دباندې
له زګ پرويه مې نور خلق په عذاب شول — تل د وچولې کبله سوځې تاندې
زه دستا په غم کې شمع غوندې ژاړم — ته زما په ژړا صبح غونډې خاندې
زړه مې هسې ستا په لورې آويزان دی — لکه زلفې دې په مخ دي آويزاندې
ما دې ستا دانه پښتو په اوږه کې سوی — د دنيا اندپښتې واړه لکه سپاندې
دا دستور دی چې لوی "غم په سړي ورځي — نور غمونه يې همځي تر پښو لاندې (1)
هرچې ما په نصيحت له تا جاريا سي — بيا دې ستا په لورې د روې تر ما وراندې (2)

سړه لمبه ګوده چې خه کا په وچ کې — ۲۹۰۴
مخ دیار په ځاځ هسې چاري کاندې

په دنيا کې چې خه کار دی خو دين دی — د دې کار په کنده ؤ آفرين دی
چې تقوی او ديندارۍ پې شي په بخره — دهغو د سعادت ستوری قرين دی
قناعت مې هسې خوند په خوله کې کښود — چې وچ تولک مې په دهن کې انګبين دی
بې هاتيانو بې اوسنو بادشاهي کا — د زړه پوزې تر سکر کې قالين دی
چې په خواست د حاجت پوره ته کالاسونه — د آسمان د ملايکو پرې آمين دی
چې قبوله کهتری کا په دنيا کې — دهغو په بهتری باندې يقين دی

---

(1) په ټولې نسخو کې "يو" (غلی دی).
(2) د ځ "دوهمه نسخه": "هغه تله کا ستا ولوره ترما وراندې".

تل دلوړي اوبه دروي وڅڅدته ۔ حق تعالی کمال وکړي وکمين دي
خاکساري دخاکسارانو مرتبه ده ۔ که نه دوکي يې خيرن وي زه يې سپين دي
دسر کښو سر که وڅڅي وآسمان ته ۔ په دوه وڅو پسې ځای زين زمين دي
چې سنبوه يې وي په سر کې اولوي کا ۔ د رحمت لياقت نه لري لعين دي
که صورت يې ډېري ، سړي بالڅي ۔ په معنی کې سړی نه دی شيطين دي

۲۷۰ که راځ کنې سره متاع د دنيا نشته ۲۹۱۶
شکر دا چې نه خودای دی نه خودبين دي

مخ دياران شمس وقمر دي واړه يودي ۔ قد دسرو وصنوبر دي واړه يودي
حاجت نه لرم په شهد وپه شکر و(۱) ۔ لب دياران شهد وشکر دي واړه يودي
که بې ياره په بستر دپاسه پرتو يم ۔ نار وخار ودابستر دي واړه يودي
چې ودرو ودبوار ته يې نظر کړم ۔ باغ بوستان اوغرد دي واړه يودي
چې غبار يې د کوڅې راباندې راشي ۔ دا غبار مشک وعنبر دي واړه يودي
خدای دياره هجره هيڅوک خبر مه کړه ۔ تاخت وقتل داخبر دي واړه يودي
هغه دم چې سړی دروي له جهانه ۔ تور دي خاورې سيم وزر دي واړه يودي
قلندر چې په رښتيا قلندري کا ۔ خان ، سلطان وقلندر دي واړه يودي
وردي نه شي په پردي ملک حمکه هيڅوک(۲) ۔ کور وکراو مبصر دي واړه يودي
چې دې نه پکې يو يار نه دي آشنا وي ۔ هغه شهر بحر وبر دي واړه يودي
په دکان دنابينا وُ جوهر يانو ۔ خرڅوي لعل وگوهر دي واړه يودي
پسران دي عار زما له عشقه نيکا ۔ پاک عاشق پسر(۳) پدر دي واړه يودي

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "حاجت نه لري په شهدو په شکرو".
(۲) په قلمی نسخو ، "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "پ پ" چاپ کی دا مصرع داسی ده : "وردې نه شي په پردې حمکه هيڅوک".
(۳) دابيت په "پ" چاپ کی نشته او په مصوره نسخه کی د "پسر" پر ځای "پيړ" راغلی دی.

۲۷۱

په سبب د ظالمانو حاکمانو — ګورواوبد او پښور دنړۍ واړه یودے (۱)

غزا وشوه که ځان ستایلی وی ګنه — ۲۹۳۰

بې هنره ګا وخر دنړۍ واړه یو دي

چې داهسې لاس په لاس دنیا پرېښودي

دا دنیا په مثال پوله مرګ سیلاب دي

جل ځلمی لاوادۍ ندوي سره کوندوي

قافلې چې په دنیا کې شوې داخلې

داسفر به په هغو باندې آسان وي

چې بې وخته ارمان کا په وخت اوده وي

په هر شان چې یار خوښ نه ي زه هغه کرم (۳)

دیار غم مې لکه تاج وي په سر البته

معشوقې په عاشقانو خود پوهېږي

۲۷۲

۲۹۴۰

د میخانې شراب دخښودي

زه بلبل ستا د وصال یم بوستان خړدی

ستا د وصل په نسبت ګلستان خړدی

چې آشنا شي ستاله دره له دیواړه

انتظار یې په روضه درضوان خړدی

چې روزي یې شهادت شي ستاله تیغه

احتیاج یې په چشمه دحیوان خړدی

چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي

وهغوته دعطار د دکان خړدی

---

(۱) دا بیت د "خ" په نسخو کې نشته، په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د مصرې دی ډول "ګورا وکورا وپښور دې واړه یودی".

(۲) "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ، په "مصره" په او د "خ" په دوو نسخو کې "دتلودي" راغلی دی.

(۳) قلمي نسخې: "په هر رنګ چې یار خوښ نه ي زه یې کرم".

(۴) د "خ" دوهمه نسخه کې "ابنودي" راغلی دی.

هرچې لاندې خپل وجود تر خپل قدمه کا
عرش يې لاندې تر قدمه شي آسمان خه دی

بوالهوس که بوسه غواړي له تا خه شو
هر رنګ هر رنګ ويل کاندې نادان خه دی

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فرياد کړم
برق وړعد چې کا ره دي باران خه دی

ځان جهان مې هسې ستا په مينه هېر دے
نه پوهيږم چې ځان خه دی جهان خه دی

ته چې نه گورې وما ته لږ مې پوه کړه
په داسې کار کې دې ضرر او نقصان خه دی

که ستا ستر گې دي قاتلې زه مقتول يم
وايه نو ردې په خاطر کې ارمان خه دی

زه بې صبره يم که مهر دستا نشته
له دې دوارو دې په زړه کې گومان خه دی

چې مې وينې تر و مې خه پوښتې له حاله
له عيانه احتياج د بيان خه دی

هرچې والي ستا رسې د ټولو ځانه
٢٧٣ وتوانا وته حجت د نا توان خه دی ٢٩٥٣

ښېخ[1] مې ستا د بنو غښي په سينه دي
پورې وورې مې وتلي ترا ينه دي

تل يې مخ د يار په مخ باندې وي ايښی
هغه زړونه چې بې زنګه آ ينه دي

هسې نه چې زه نن ورځ په تا شيدا يم
ستا غمونه مې په زړه کې د پرينه دي

لکه ستوري چې بريښنا کا په آسمان کې
په تا مې ستا داغونه نگينه دي[2]

درته وايم چې له آهه يې پرهېز کړه[3]
دهغو چې پوشاکونه پشمينه دي

که د ستا رخسار سوزاني لمبې نه وی
ولې کسي نه ما تو د سوي نبنه دي

خه به سم په صبحدم گورې وچا ته
چې دې ستر گې په مې مستې شبينه دي[4]

هغه ستر گې چې پيدا کړې خلای خونړۍ
بې غضبه[5] په غضب او په کينه دی

شرابيان[6] چې شراب مومي خوږې شومي
کله منعه په اختر[7] په آدينه دی

---

* . دې مخ پاليکونه دې په (٢٠٥) مخ کې وکتل شي.

٢٧٤

چې تمام د ښکلا ګيڼ په وينو رنګ شو
د تماح خپل خپه حُله رنګينه دي

٢٩٦٣

(١) دعاشق نظر په خوږ دوپه خواب نه دی — مراد يې بې ديار له دره (٢) بل باب نه دی
ته نظر په خپل هنر په عقل مه کړه — دا اسباب په عاشقي کې اسباب نه دی (٣)
چې ديار سره حساب د دنيا کا ندي — د غه هيڅ په عاشقانو حساب نه دی (٤)
چې عاشق په عاشقي کې ارباب نه شي (٥) — که د دست ګان ارباب شي ارباب نه دی
هر چې يار منعه کوي له خپله يار ه — دا کتاب د عاشقانو کتاب نه دی
دا حجاب چې نور عالم يې حجاب بولي (٦) — دا زما د يار ترمينه حجاب نه دی
که ثواب دی هم سيوا د يار له مخه (٧) — ما ګنهلی د غه کار په ثواب نه دی
که لېدلی زليخا يوسف په خوب کښ — ما په ويښه دی لېدلی په خواب نه دی
صبر و نيسه په مخ کې که مراد غواړې — هيڅ اګر د غه کار په شتاب نه دی

٢٧٥

٢٩٧٣

سوال د بوسې ګړی دی له يار ه
لا يې هيڅ ځنې موندلی جواب نه دی

(٨) د عشق زخم څه د زخم په شان نه دے — د بل زخم په څير سهل و آسان نه دی
عاشقان و معشوقې سره پوهيږي — د غه راز و نور عالم ته عيان نه دی (٩)
عاشقي نه ده که ګودې چيرانې ده — کوم سړی په د غه کار کې حيران نه دی (١٠)
يو عاشق دې خوک راوښيي په عشق کې — چې يې رود په مخ دا وښکو روان نه دی (١١)
هو نه اوښکې د عاشق په ګريوان وه ري (١٢) — ته به وايې چې يو سيند دی ګريوان نه دی
دا هجران دی چې يې مرګ په عاشق ګران کړ ما — که هجران و سړی نه وی هيڅ ګران نه دے (١٣)

---

* وډې مخ د تن پاڼيکو نه دې په (٢٠٥) مخ کې وکتل شی.

نور غمونه که په ځان دسړي بد دی ۲۷۹ غم د ترکو بد دی چا په ځان نه دی (۱)

دد وزخ داوګه تا ولته حده تیر دی برابر د بې لتانه لـــه نیران نه دی (۲)

چې باله شي څوک په عشق کې کم عقل دا کم عقل د پیر هوښیار دی نادان نه دی

چې بې یاره ځهان وته نظر کړم ۲۹۸۳ تماشا وایم چې ویران دی ویران نه دی (۳)

د (۲۰۳) مخ د متن پایلیکونه :

(۱) په قلمی نسخو کې "څرخ" راغلی دی.

(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته . په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "داغونه" پرځای "غمونه" راغلی دی.

(۳) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه : " ورته وایه چې له آهه مې پرهیز که".
د "خ" دوهمه نسخه : " ورته وایه چې له آهو یې پرهیز که".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٥) "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې "بې سببه" راغلی دی.

(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "می خوران" راغلی دی.

(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "به جمعه" راغلی دی.

د (۲۰٤) مخ د متن پایلیکونه :

(۱) دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې " دیار له پایه" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " دا اسباب د عاشقۍ اسباب نه دی".

(٤) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " دغه چیخ په عاشقۍ کې حساب نه دی.

(٥) د "خ" نسخې : " ارباب نه وی".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : " عام عالم"

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : " که ثواب دی هم ثواب دیار په عشق کې".

(۸) "ق،ک" چاپ : " د عاشق زخم د زخم په شان نه دی
دغه راز د نور عالم ته عیان نه دی".
"ق" چاپ : " دغه راز د بیا نه عالم ته عیان نه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : " د عاشق زخم خو د زخم په شان نه دی".

(۹) "ق،ک" چاپ : " دا د عشق اسرار په هاخا مان نه دی".
"ق" چاپ : " دا د عشق اسرار په چا ما یان نه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "دغه راز د هر سړي ته عیان نه دی".

(۱۰) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته .

(۱۱) "ق" چاپ : " باران نه دی".

(۱۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " هومره اوښکې د عاشق په ګریوان درومي".
"ق،ک" چاپ : "هومره اوښکې د عاشق په مخ راوړومي".
د "خ" دوهمه نسخه : "هومره اوښکې په ګریوان د عاشق درومي".

(۱۳) چاپ دیوانونه : " که هم طالب د ګنځ دسړي چیخ ګران نه دی" (پاتې په (۲۰۶) مخ کې)

هرنگار چې بې وفا دی نگار نه دی
په گلزار کې چې گل نه وي گلزار نه دی (۱)

هغه یار چې اخلاص نه لري یار نه دی
هغه کار چې بې فایدې دی څه کار نه دی (۲)

په تلخې دمیومست خلق (۳) مې خوښ دی
هغه خار چې بوی د گل لري خار نه دی (۴)

دیندار یې دنیا داري ده حُبله (۵) لرې
مالپدلی هیڅ دیندار دنیا دار نه دی (۶)

که روزګار دی پنهان کې عاشقي ده
دې نو عالم روزګار څه روزګار نه دی

چې تصدیق یې په خپل زړه کې محکم نه وي
دا په خوله ظاهر اقرار څه اقرار نه دی (۷)

په هر زړه چې د خپل یار دغم غبار نه وي
د غه اېن د لمت دی غبار نه دی

چا په کسب بې له عشقه نور څه نه کړل
باري ګنج دی چې هر چا یې اظهار نه دی (۸)

معشوقه وفا له هیڅا سره نه کا
ګنه کوم یو دې څخه خریدلی نه دی

د ۲۰۵ مخ د متن پا یلیکونه :

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "خ" لومړی نسخې پې لومړی مصرې دا یې ده : " لور غمونه که په ځان دهر سړی دی ".
(۲) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته .
(۳) "ق،ک" چاپ : "زړه رحمان والیم چې وران دی ودان نه دی ".

د دې مخ د متن پا یلیکونه :

(۱) . دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . د دې غزل لومړی بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا سې دی : "هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی
هغه کار چې بې بقا دی څه کار نه دی

د "خ" دوهمې نسخې : لدا غیار سره سودا څه په کار نه دی
له مکار سره روزګار څه روزګار نه دی

(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو .
(۳) "ق،ک" چاپ : "انسان".
د "خ" دوهمه نسخه : "په تلخې دمیومست عالم خرم وي"
(۴) دا مصرې د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا سې ده : "هغه کار چې بوی د خار لري خار نه دی".
(۵) "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره".
د "خ" لومړۍ نسخه : "وسله".
(۶) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "که روزګار دی په دنیا کې د عاشق دی "
(۷) د "خ" لومړۍ او دوهم نسخه : " چې بنا یې د تصدیق محکمه نه وی
د ظاهر په خوله اقرار څه په کار نه دی

((پاته په (۲۰۷) مخ کې))

د دلدار وصال دخدای په دادمونده شي (۱) — دغه کار مې دهیڅا په اختیار نه دی

۲۷۷ — په تاج بانديې منت د معشوقو دی (۲) — ۲۹۹٤

دې حسن و معشوقو منت بار نه دی

هغه یار چې بې وفا دی خه یار نه دی (۳) — هغه کار چې بې بقا دی خه کار نه دی

که دسې ښندل د شوا د په ما وتا دی — دا په عشق کې سهل کار دی دشوار نه دی

اند پښه سړی بیدار کاندي له خوبه — کم اند پښه که بیدار دی بیدار نه دی

که څه عمر دی عاشقانو وصال دی — د هجران عمر د عمر په شمار نه دی (٤)

د چشمانو په خنبل (٥) کې تیر وبې شي — اعتبار د نامانې اعتبار نه دی (٦)

که د سلو زو یو پلار شي به یې خه کا (۷) — بې وقوفه زوی د پلار خه په کار نه دی (۸)

۲۷۸ — معشوقې هیشه ناز په عاشق کاندی

تاج له خپله یاره آزار نه دی (۹) — ۳۰۰۱

عاشقان دې په اور سوی یاد یې که نه دی — ستا د عشق په اور الوی دي که نه دی (۱۰)

د (۲۰۶) مخ د پایلیکونو یا ته پرخه :

(۸) "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : "باري ګنج دی چې هر یوته اظهار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه : "چا به کسب د عشق نه کړی باری خه کړی چې دا ګنج وهر یوه ته اظهار نه دی".

د دې مخ د متن پایلیکونه :

(۱) "پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ : "دخپل یار وصال دخدای په داد مونده شي".
"ق" چاپ : "دخپل یار وصال دخدای په امر مونده شي".
د "خ" لومړی نسخه : "دخپل یار وصال دخدای په داد مونده شی د غه کار و هیڅ بنده ته اظهار نه دی".

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) د "خ" لومړی نسخه : "که دسې ښندل د شوا دی وتا ته".

(٤) د "پ" لومړی نسخه : "د هجران عمر په عمر خه شمار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه : "د هجران عمر په عمر شمار نه دی".

(٥) د "خ" دوهمه نسخه : "وهل".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : "اعتبار د نامانې خه اعتبار نه دی". اوهم دا بیت اوورپسې بیتونه د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۷) "ق ، ک" چاپ : "که د سلو زو یو پلار شي خوک به یې خه کا". "ق" چاپ : "که د سلو زو یو پلار شي خوک به یې خه کا نه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "که د سلو زو یو پلار شي څه به یې خه کمې"

(۸) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "بې وقوفه زویه زویه د پلار نه دی".

(۹) د "خ" لومړی نسخه : "معشوقه هیشه ناز په عشاق کاندی دا رحمان له خپله یاره آزار نه دی". په "ق" چاپ کې هم معشوقه داخلی ده.

(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه ، مصوره نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته.

زحمتونه دهجران واړه په عشق کې — تاوما وته ښو ولي دي کړه نه دي
په دنیاکې خویاس ومال ویل شي — دواړه ما په تا بایللي[1] دي کړه نه دي
تل دودحُو په لېندو د ښو غشي — تا په ما باندې راکښلي دي کړه نه دي
چې مدام يې زمانده له غمه چوي — تورې زلفې دي پېچوي دي کړه نه دي
راشه وګوره احوال د عاشقانو — مړه د عشق په تېغ کوتلي[2] دي کړه نه دي
ناصحان چې نصیحت وما ته[3] کاندي — چېرې دوی هم مین شوي دي کړه نه دي
ښایسته که په ښایست کې ملایك وي — په وکښه د زمونږ دوی دي کړه نه دي

٢٧٩ بلبلان پسې ناري وهي ... نه
دنهاران ګلونه شوې[4] دي کړه نه دي

٣٠١٠

داژوندۍ چې معلومېږي واړه مړه دي — کړه خه دي هم هسې وایه چې خه نه دي[5]
یاد باد په مخ کې خاوري دي دا تورې — یاد اوده په مخ کې واړه وچ واښه دي
دخپل عمر شپې اوورځې چې په نه پوهه کړم — هسې د ړوي ګویا بهنده اوبه دي[6]
غافلان که وینې اوري به يې خه کړي[7] — دا يې خوب دی نه لپه نه اوربده دي
چې د خدای له معرفته خبر نه وي — هغه واړه که بېدار دي هم اوده دي[8]

٢٨٠ د ... دزړه له حاله خدای خبر دی
چې په زړه کې يې دیار له غمه خه دي[9]

٣٠١٦

---

(١) په قلمي نسخو کې "پاسلوي دی" راغلی دی.
(٢) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "په شیر کوی دی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "په ستر ګو کوي دي" راغلی دی.
(٣) په "پ" چاپ او "ب، ب" چاپ کې "ویاړته" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخو کې "ټوي دي" راغلی دی.
(٥) راغلی د "پ، پ" چاپ کې نشته.
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "هسې د ړومي چې دسیند ګویا اوبه دی". د "خ" دوهمه نسخه: "هسې د ړومي ګویا بحردی اوبه دی".
(٧) "ق، ک" چاپ: "غافلان چې ویني اوري عمل نه کړي".
(٨) د "خ" لومړۍ نسخه: "بېدار نه دی".
(٩) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې په زړه کې داشنا په غمه خه دی".

په ظاهر صورت چې ستا د درګډای دی — په معنی کې د جمله وګډ خدای دی (۱)
مجنون بید غوندې رونق د ګلستان شي — چې يې ستاله غمه سر په پشت پای دی
چې له غمه د جرس غوندې نالان دی — د جمله ګمراهانو رهنمای دی
چې څوک زنده دستا وتوه وستر ګو وړکا (۲) — ستا دوړو خو تر محراب لاندې حای دی
چې مسکن يې د زنده ستا د زلفو خم شي — دهغو ناستی په سيوري دهمای دی
چې تا وويني وما ته نصيحت کا — شک پرې مه کوه بې شکه چې خدای دی

۲۸۱ — که زړدار دي آشنايان د زړدارانو
۳۰۲۳ — د ټولو آشنايانو تکيه خدای دی

که مطلب ومدعا د سړي خدای دی — هر هر مړی د ژوندیو رهنمای دی
مسافر چې په رحلت کې حبله غن کا — هر اوان يې خواب آلود لره درای دی
که سړی د حقيقت وته نظر کا — ژوندی خلق واړه ناست د مړو په حای دی
دا خو بخت دی څوک يې سپين او څوک يې تور کړه — ګنه عيني لکه زاغ هسې همای دی
لکه فرق چې د همای اود زاغ نشته — هم دغه دليل د شاه ودګدای دی
ته نظر د کار ګير وپه کار مه کړه — کار همه واړه موقوف په کارفرمای دی
سالکان چې د جهان تماشا کاندي — له جهانه يې مطلب جهان آرای دی
که څوک خپل دست وپای وباسي له ميانه — خدای پخپله د بې دستو دست ويای دی
په هغه جهان ننګي وبدي نشته — هر مطلب د طالبانو په داسرای دی

۲۸۲ — زه د ټولو يوازې ندیم په داکار کې
۳۰۳۳ — همېشه دیار په يار پسې وای وای دی

---

(۱) قلمي نسخې: "په معنی کې د جمله جهان کد خدای دی".
(۲) د "ب" په لومړۍ نسخه اود "خ" په نيګړۍ نسخه کې "توره و زلفې" راغلې دی.

که د خلقو ونظر ته آدمی دی — خوار عاشق د معشوقې دکوڅې سپی دی
هرچې خان دیار په سپیو کې داخل کا (١) — تر وهاله به ورته وایم چې سړی دی
ما د خدای دیار له غمه بې غمه نه کا — دا په ملاک د عاشقی کې لوی وړانی دی
زه دیار په غم کې زیره خوښیم — دا زما خزان خزان نه دی سپرلی دی
زه ژوندون دیار د وصلت ته وایم — که هریو دوزخي په ژوند ژوندی دی
ته چې ما منعه کوې دیار له دره — کوم یو دیر له دغه دره بریالی دی (٢)
زه دیار مینې په یار باندې شیدا کړم — که څوک ما ګڼي زه نه یم وایه دی دی
چې وحشي مجنون یې بنهر له راوست — دلیلی د زلفو هسې غرونه دی دی (٣)
زړه داران که او به څښي په جام د زرو — خوښ زما داخپل د خاورو کندو لی دی
او رنګ زیب که د دېلي په تخت ناز ین یې — خپله خونه هر ګدای له دېلی دی
چې له خپله کوره و وځي مسافر شي — څوک یې پرې نې ساهو دی که من دی
چې یې خاوري شي له خاورو سره ګډې — تر وچا خه زده چې د کوم نیکه لمسی دی
ته وه شپه په آشنا یانو رنها وړځ ده — رنها وړځ په ناآشنا ؤ تر وډ نه دی
نه دي ستر ګې پوزه غوږ د کم شناخت — په معنی کې یو د پوال سوری سوری دی (٤)
عاشقان یې د دنیا له غمه خلاص کړه — عشق په مثل د سلیمان بادشاه غمی دی
هرچې حب د عاشقی لري په زړه کې — که په قطع (٥) صد ساله وي هم ځلمی دی
دا هلال دی چې لپده شي په شفق کې — که په لاس د ګل ندامې سپین وینی دی (٦)
ناآشنا به بهره خسته کل ځني مومي — چې مدام یې په آشنا باندې غوږ نی دی

---

(١) د "پ پ" چاپ کې "حساب کا" راغلی دی
(٢) دا بیت د "خ" په نیګړی نسخه کې نشته.
(٣) دا بیت د "خ" په "همه" نسخه کې نشته.
(٤) دا بیت په نیګړی نسخه کې نشته.
(٥) په "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې "عمر" راغلی دی.
(٦) په "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې "نه بیرګی" راغلی دی.

خربوي مې قربانۍ لرې پوهېږم — دا چې کړی دې په ما باندې زما سوی دی

چې په نوم باندې باله شي لپدې نه شي — معلومېږي چې نر حور یا ښاپیرۍ دی (١)

چې دخط په دود خلق یکې پرېږدي — زنخدان یې تر سبزې لاندې کوهی دی (٢)

٢٨٣ — زه یې تا لره یاره خوښ یم که جفا کا — ٣٠٥٥

که جفا نه کا وفا کا خو تېرې دی

ستالې غمه مې په مخ باندې ولې دي — لږ مې وپوښته له حالې چې ولې دي؟

زه په تا پسې مجنون یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا وغیلې یا غلې دي (٣)

هغه کوڅې لکه تا دي په ما کړې — کله کمې په مجنون باندې لیلې دي

لکه ما چې مصلي درپسې لنګ کړې — کوم ملنګ هسې لنګ کړي مصلي دي

بوی هم ستا د وفا نه دی را الوتی (٤) — ما څېله خپلې کړې تسلي دي

نصیحت اثر په زړه د عاشق نه کا — ګڼه یادې زما د پېرې مسلي دي (٥)

٢٨٤ — که یې د عاشقی په تېغ شهید شي — ٣٠٦٢

د جنت حوري همه واړه ولې دي

چا چې کړي د دنیا وته اسرې دي — د همه والړو په سر خاورې اېرې دي (٦)

نادانان که د دنیا په چاړ نا زېږي — د دانا ته واړه وشتې (٧) مسخرې دي

چې بې خدایه محبت کا هغه خلق — نا پېنه یې واړه خره او ښځې خرې دي

د سپین زېږي وته مه وایه سپین زېږې — همګي واړه طفلان دګوارې دي (٨)

---

(١) دا بیت په نیګړۍ نسخې کې نشته ، "خ" په لومړۍ نسخې کې دا مصرې دا سې دی : " معلومېږي چې نه حور نه ښاپیرۍ دی".

(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .

(٣) "پ" چاپ : " زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا وغیلې یا ګلې دي".
د پېښور چاپي دیوانونه : " زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا ، غلې او یا ګلې دي".

(٤) په قلمي نسخو کې "را بلودلی" دا غلی دی .

(٥) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نشته .

(٦) چاپي دیوانونه : "دهغو په سر همه خاورې اېرې دی" . (٧) "ق ، ک" چاپ : " تو کې" ، "خ" لومړۍ نسخه : "نشتی" .

(٨) د "پ" لومړۍ نسخې : "دا همه واړه طفلان دګوارې دی". د "خ" دوهمې نسخې : "وسپین زېرې ته مه وایه چې سپین زېرې".

۲۸۵

هسې وایه چې څمې دې د زنانو — که یې اینبې په دستار کې قرقې دې
نه څه فیض نه ظهره ځنې مونده شې[1] — همګې واړه بې فیضه بې بهره دې

۳۰۶۹

ذخیره د دنیا مه کوه ای ناخدا — دا همه واړه د خاوند و ذخیره دې[2]

په هر ځای چې ستا شتا شي ښېوه ګرې — خرڅه شي هلته د رو من غاړې
دهغوستر ګو به او ښکې وي ګلرنګې — هر چې ستا په ګل رخسار وي منتظرې
هغه کله د نا صحې خبرې اورې — هر چې اوري ستا خوبې خوبې خبرې[3]
مرور کاندې عاشق له جمله خلق — معشوقې له هیڅا مه شه مرورې
په ساعت کې سلګې مرګم یې ژوندۍ کا[4] — طایفې دې د خوبانو سحر ګرې
زه ځان د وب ګنم بې تا په خپلو وینو — که مې د وب کا څوک په شهد و په شکرې
لرې لرې غم دې واړه رانژدې کړ — چې له مخه دې ججاب کړم راته لرې
چې مې نوم دستا د تورو زلفو واخیست[5] — راپسې شوې د بلا تورې لښکرې
هیڅ په حق د خدای انونه ګروهې — همیشه زما د زړه په وړو منکرې[6]
زما ستا مینه څرګنده په جهان ده — ولې دا رنګه څرګنده ګواهې[7] نغرې

---

(۱) چاپي دیوانونه : " چې نه فیض نه څه ظهره ځنې مونده شي ".
مصوره نسخه : " نه څه فیض نه څه ظهره ځنې مونده شي ".

(۲) د " پ " لومړۍ نسخې : " د همه واړو په سر خاورې ایرې دې ".
د " خ " دویمې نسخې : " د دنیا ذخیرې کل خاورې ایرې دي ".
مصوره نسخه : " د همه دا یرو خاورو ذخیرې دې ".

(۳) د " خ " په دویمه نسخه کې " وړې وړې خبرې " راغلې دې.

(٤) چاپي دیوانونه : " په ساعت کې سلګې مرګم یې ژوندۍ کا ".
د " خ " دویمې نسخې : " په ساعت کې سلګې مرګم بیایې ژوندۍ کا ".

(۵) چاپي دیوانونه : " چې مې نوم دستا د زلفو په خوله واخیست ".

(۶) د " پ " لومړۍ نسخې : " همیشه زما په زړه وړې منکرې "
مصوره نسخه : " همیشه زما په وړې زړه منکرې ". نومورې بیت د " خ " په دویمه نسخه کې نشته.

(۷) د " خ " په دویمه نسخه کې د " ګواهې " پرځای " دعوې " راغلې دې

زه چې ستاله غمه ژاړم آه فریاد کړم — درقیب کړه هم د دل وي هم سندري (١)
چې مېوه يې د کابل خوږلې نه وي — د هغوله خمه وخکې شي ګرګرمې (٢)
د رند (٣) وستګو حاجت د رانجه نه وي — په بد رنګه ناوي خه والي سندري
که په غړه په سمه ګرزم باک مې نشته — مزدي تل ګرزي په لوړې پاڼه زوړي

٢٨٩ د ياري شعر به ولې نادر نه وي — ٣٠٨٤
چې ښا کاندي د تاغوندې نادري

عاشقي را باندې سوري کړې مړي — هېڅ مې نه د رومي بې يارې تر مړي (٤)
خه اش به يې د عقل وي په سر کې (٥) — د هغو په سر چې کيني سبا پيري
د مژګانو په پنجو مې زمه راکاږي — د خدای د ترکو برندې (٦) ستړګې کمې نه مړي
عاوفه به يې بې غمه نور خه نه وي — هرچې کاندي د خوبانو چاکړي (٧)
لږ د صبر سبق مالره هم راکړې — که په عشق کې خوک د غه طاقت لري (٨)
خدايه خه دي د کوتوال په لاس کې درکړم — چې شپه و ورځ مې غږوي لکه توتي (٩)
په صورت مې نړۍ ته به شوه ولاړه — تاچې د واړه ستړګې توړې کمې نړۍ (١٠)
د وصال د لالان کوم طرف ته غواړم؟ — چې بندي شوم د هجران په کچړۍ
نور د شمع په فانوس کله پتېږي — تاچې واغوستي د خيال جامې نړۍ

---

(١) د "خ" د همه نسخه : " نړه چې ستاله غمه تل ژاړم فریاد کړم درقیب کړه هم د دل شته هم سندري".
د "ق، ک" چاپي ديوان کې د همه مړي دا ډې ده : " درقیب کړه مې د دل دی يا سندري".

(٢) دا بيت او درېمې دوه نور بيتونه په "پ" چاپ ، "ق، ک" چاپ ، "ق" چاپ ، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

(٣) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " په رند د ستړګو" راغلی دی.

(٤) د "خ" د همه نسخه : "عاشقي را باندې سيوري کړې ژوندۍ هېڅ مې نه د رومي بې يارې تر حلقي".
په "پ" چاپ او "پ ب" چاپ کې لومړۍ مړي دا ډې ده : "عاشقي را باندې سوري کړې مړي".

(٥) مصوره نسخه : "خه اش به يې په سر کې وي د عقل".

(٦) چالي ديوانونه : " مستي".

(٧) د "خ" لومړۍ نسخه : " که په عشق کې خوک د غه طاقت لري".

(٨) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٩) دا بيت په لوړو قلمي نسخو کې نشته په نورو نسخو کې دا ډې دی : "خدای د عشق د پيرو دا دي په لاس کې درکړم
شپه و ورځ مې نغمه وي لکه توتي

(١٠) دا بيت او درېمې دوه نور بيتونه په قلمي نسخو کې نشته.

٢٨٧ زه تاج ران په ندیه نری کمرم هغوتر کړو (١)
٣٠٩٤ چې يې ملاوې دوه پښتو په دودنړۍ

که له تا يې شرم نه کېدی هرې مخ به پټ نه وو دحورې پادپړۍ (٢)
چې آفتاب دې تر خسار پورې نجل شو له دې وېښ زيست په شپه کاڼړۍ
ستا تر حسنه پورې حسن وايه هېڅ دی نېست به څه له هستو کا برابړۍ
بې دستاد تو دوستر گو جادوګر و کوم آهو دبيابان زده وې دم ګړۍ
ستا د عشق د تورې هسې پنګ ګوزارې چې له مخه يې حباب شي ککړۍ
دلبرې او دلجوې لکه چې ستا زده چا زده هسې دلجوئ او دلبړۍ
حسن وايه د عاشق په عشق موقوف دی معشوقه که خرسنه روې که چوړۍ
وعاشق ته دیار غم وايه سنا دې ده د رضا په ملک کې نشته دلګيړۍ

دا دستور دی چې له درده ژړا ګيړو خپړۍ

٢٨٨ ګنه خه ؤ د ناخ لرشاړۍ ٣١٠٣

ستا د تو دوستر گو په یاد امې اوښکې اوبدی (٣) حق دی که پر پوځې په شبرات د غم ستوړۍ
زلفې دې سايه کړې مخ دې اوږه پرې ګلابل کړ (٤) هرچا ته چې ګودم نيم په نود وې نيم په سيودې
خوړ دې په وصال کې ګنده نبات خوړ خپړ خون خوړۍ چا وکړه ديدن د چا شوه سپين دستر ګو توړۍ (٥)
اوږه ستا د رخسار دې ما په خپلو اوښکو بل کړو (٦) تل په آتش سوزې آيينه چې لمرته ګودۍ
ستر ګې مې د استا له خيالې پر پوتې وندې ته خه شو که مې بې ستر ګو صورت ځې په بل لوړۍ (٧)

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "زه ترجمان په زړه هغوتر کوم خې کمرم" په مصوره نسخه او چاپي ديوانونو کې د "ترکو" پرځای "جونو" راغلی دی.
(٢) داغزل په قلمي نسخو کې نشته.
(٣) داغزل د "خ" په نسخو کې نشته، او د ښاغلي مسرې يې په "ـــ پ" چاپ ـــــ کې راغلی دی : "حق دی که پر پوځې په شبرات د غم ستوړۍ".
(٤) د "پ پ" چاپ او قلمي نسخې : "زلفې دې سايه کړې مخ دې اوږه پرې ګلابل کړ"، د "پ" لوړی نسخه : { زلفې دی سايه کړی مخ دی اوږه پرې ګلابل کړ / اوږه دی کم دی مخ دی نه پوهيږم په دا سيودې }
(٥) د "پ" لوړی نسخه : " يواصل دی چې خوک قند نبات خوک ځيګر خون خوړی حال ستا دلبا نو اوز ما دستر ګو توړۍ"
(٦) د "پ" لوړی نسخه : " اوږه ستا د رخسار په ما دخپلو ستر ګو بل کړ ".
(٧) د "پ" لوړی نسخه : " خه شو که مې بې ستر ګو تش دوډۍ په بل لوړۍ ".

کله رقیبانو ته نظر کړې کله ماته ستا باران دهر په سنو بد ویکسان اوري

٢٨٩

ځان په مستو ستر گو باندې مه غولوه رحمانه (١)

٣١١٠

دامستان هوسیارۍ یې له حکمته سره سنو ډې

غمخواري داهسې چېرې وي غمخورې (٢) چې به ما دلته کې ناست لرې ته ډورې

هغه خدایې چې یې ستا مخ بله لمبه کړه دالمبه یې کړه زما په ګوګل پورې

هم هغه ډې زما توره لېمه سره کړه چې یې ستا لاسونه سره کړه ستر ګې تورې (٣)

غل دس و دمال غلا په توره شپه کا ته په وړځ زما دس و دمال چورې

اصیل نه دې چا پیر و دې نه یې پلورې ته اصیل په دیدن پیرې هم یې پاورې

دا کوم رنګ دآشنایۍ اودیاري دې (٤) چې زه ستا د مخ ثنا کړم ته مې زوندې

د رخانې په سل غمونو خدای اختر کړه زه به ولې له تا زار کوم که ګورې (٥)

زه وتا وته دستاله جوړه زارم ته ولې واخلې (٦) سل ګیلې نادرې نورې

٢٩٠

دلمانځ په عاشقۍ به آخرین کړې

٣١١٩

که لمن مخ په آئینه کړې ځان وګورې (٧)

ته په هره ګړۍ غم دسیم وندخورې (٨) زه دې هره ګړۍ وینم چې خپل سر خورې

عاقبت به دې یو خندل ترسیني وړې ته چې تل په هر هر (٩) شاخ باندې ثمر خورې

---

(١) د "پ" لومړی نسخه : " مه غولیږه دستر ګو په وهلو یې رحمانه".
(٢) قلمي نسخې : " چې ما دلې وته ناست لرې ته دورې ".
(٣) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .
(٤) په چاپي دیوانونو کې د "یاري" په ځای " وردې " راغلی دی.
(٥) دابیت د "پ" په لومړی نسخه ، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړی نسخه کې دوهمه مصرې داسې ده :
" زه به ولې له تا زار کړم خپلې مورې "
(٦) "ق" چاپ او "ټ ، ک" چاپ کې " راوسنګې " راغلی دی.
(٧) د "پ" لومړی نسخه : " که لمن مخ وآئینې ته کړې وګورې "
د "خ" لومړی نسخه : " که لمن مخ وآئینې وته وګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : " که ته مخ وآئینې وته وګورې".
(٨) د "خ" دوهمه نسخه : " چې په هره ګړۍ ".
(٩) چاپي دیوانونه : "هر یو سناخ" ، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "په هر سناخ".

معلومیږي چې خپل غم دې سره نشته — څکه غم دې بل دا ودې پسې خوږې (١)
په عوض يې کوم طاعت کړې راته وايه — دا نعمت چې (٢) په هر شام په هر سحر خوږې
روژې هم په خلور پارسو افطار کا — ته خاوره څله طعام په هر پهر خوږې (٣)
که يو څله تر کمالې ورسيږې — نور به غوښې د خپل ځان لکه قمر خوږې
بې هنره له قند هم زهر قاتل دې (٤) — قند يې وګنه که زهر په هنر خوږې
که ښه ښه دنام ورنګ دې شي تر څنګه — دهر چا په کج روي به خپل ځيګر خوږې (٥)

٢٩١ — ٣١٢٨

خيال په زنده دصبر (٦) نخل کړه زما نه — چې (٧) مدام دې بر خوردار وې په خير بر خوږې

له چشمانو مې د غمه را وبنيې اوږې — چې اغيار (ته) يار زما له قصده ګوږې (٨)
سر و مال به د قاصد تر اتلو جار کړم — چې خبر الله را وړي دې يار له لوږې
تر سر کې پښتانه يې جار شه قلنده — لکه مست هاتي مدام په څنځيږ سوږې
ته چې راغلې خوبان وارې پسې شا شول — نر چې وخيژي نور ځي پټې يې ستوږې
شينکي خال دې د جبين په مخ کې زيبا — لکه حوره د طوبا وني تر سيوږې

٢٩٢ — ٣١٣٤

په ما ځ (٩) دې يوه ساعت حرام شو — لکه بيد مجنون بې شماله سوږې

---

(١) دابيت په چاپي ديوانونو کې نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "چې ته به هر شام"، "ق" چاپ او "ق ک" چاپ: "چې ته په هر شام د سحر خوږې".
(٣) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق ک" چاپ: "ته به خر نګه روژه نيسې په صبر چې خلور څله طعام په هر پهر خوږې".
په نورو چاپي ديوانونو او د "خ" دوهمې نسخې کې لومړۍ مصرې داسې ده: "روژې تې په خلورم پهر افطار کا".
(٤) د "ق ک" چاپ او قلمي نسخې: "بې هنره له قند زهر قاتل دې".
(٥) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته لومړۍ مصرې يې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "که ښه ښه دنام ورنګ ده تر څنګه".
(٦) مصوره نسخه: "د خير نخل کړه".
(٧) "ق ک" چاپ او "ق" چاپ: "که مدام".
(٨) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو په نورو نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

ترابده ودې پودې به جفا کړې — که به مهر وفا هم چېرې پیدا کړې
معشوقې کله جفا کله وفا کا — مېبا ید چې کله هغه کله دا کړې
ماستاخوی دی وهرچا وټرستا یلی[1] — چېرې نه چې دروغژن مې ترهرچا کړې
ستاخه لاس راباندې نه رسي دلېره — چې په لاس درقیبانو مې سزا کړې[2]
مرم په دا چې درقیب[3] په رضا درومې — نه په دا چې ته په ځان خپله رضا کړې
چې دغه اوښکې زما دغه خوستاوي[4] — دا پټ راز به مې په درست څوک رسوا کړې
په درست عمر به هیڅ البدلې نه وي[5] — هغه چاري چې ته هر ساعت پرې ما کړې
مارنځور په کټ کې پرېږدې چې کمېږم — ته لاګرزې درقیب سره خندا کړې[6]
لاس ترغاړې درقیب سره خندا کړې — چې ما وینې له قصده راته شا کړې[7]

٢٩٣ هر بېګاه وایې چې خوله به سبا درکړم[8] ٣١٤٤
دا بېګاه به په ما څه کله سبا کړې

په پیرۍ کې چې هوس دمې وناب کړې — بې هوده ګمان په صبې دهتاب کړې[9]
بې طاعته عنایت له خدایه غواړې[10] — د عتاب په ځای امید د ثواب کړې
دانسته ګناه کوې تو نې وکان یې — لکه بت هسې په غټو ستر ګو خوا ب کړې
په هغو غوږو چې ذکر د خدای اورې — بیا سماع په هغو غوږو درباب کړې

---

(١) د "پ" په نسخو کې "وېلي" راغلی دی.
(٢) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٣) په چاپي دیوانونو کې "اغیار" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه: "چې دستا دغه خصلت دی زما اوښکې".
(٥) د "خ" لومړۍ نسخه: "په درست عمر به یې هیڅ لېدلے نه وي".
(٦) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کمېږم" پر ځای "نولېږم" راغلی دی.
(٧) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(٨) چاپي دیوانونه: "هر بېګاه وایې سبا له به خوله درکړم". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "خوله" پر ځای "حق" راغلی دی.
(٩) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(١٠) د "پ" لومړۍ نسخه: "په طاعت عنایت له خدایه غواړې". په "پ پ" چاپ کې دا شکل راغلی دی: "بې طاعته عنایت غواړې له خدایه". او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا شکل راغلی دی: "بې طاعته عنایت له خدایه غواړم د عتاب په ځای امید د آب وتاب کړې".

په هغو شوندو چې حمد وثنا وایي
هم هغه شوندې بیا دوني پرې شراب کړي

علم وکړي هیڅ[1] عمل ورباندې نه کړي
لکه طفل هسې لوښې په کتاب کړي

په شپه پروت یې دمغان په میخانه کې
او په وړځ مخ په لوړې دمحراب کړي[2]

تمام عمر دنیا په طلب کړې
بیا دخدای په طالبانو حساب کړي

له خالقه دې نه شرم نه حجاب شي[3]
له خلقه دې نه ځان ته حجاب کړي

٢٩٤ | ٣١٥٣

چې مدام دبل وعیب وته نظر کړي[4]
خدای له خپله عیبه ولې ناخبر کړي

که یوه جودانه عیب وینې په بل کې[5]
هغه یوجودانه عیب به یې لوی[6] غر کړي

کړدې خپله ګناه لویه لکه غروي[7]
په حیله حیله به غرد چې وندکړي[8]

که څوك تله دانصاف په لاس کې درکا
خپل تنه او دبل آس به برابر کړي

تولعنت دې په داهسې منصفې شه
چې له حقه وباطل وته ګذر کړي

خدای وتا دملائکو مقام درکړ[9]
ته داخپل صورت پخپله ګاوخر کړي

په نعمت یې شکر انه کولی نه شي
چې زحمت درباندې درشي شور[10] کړي

---

(١) د پښتور په "ق، ک" چاپ کې د "هیڅ" پر ځای "بیا" راغلی دی.

(٢) دامسري په "پ" چاپ کې دې راغلی دی: "اودوړځې مخ په لوړې د محراب کړي"
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دې راغلی دی: "درځ دوزې مخ په لوړې دمحراب کړي".

(٣) دامسري په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې دې راغلی دی: "له خالقه دې نه شرم نه حجاب دی".
د پښتور "ق، ک" چاپ کې دې راغلی دی: "دخالقه دې نه شرم نه حجاب شته".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دامسري دې راغلی دی: "له خالقه دې هیڅ شرم حجاب نه شي".
اود "خ" په دوهمه نسخه کې دې راغلی دی: "دخالقه دې نه شرم شي نه وېره".

(٤) داغزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ناخبر" پر ځای "کور وکړ" راغلی دی.

(٥) د "خ" په لومړۍ اودوهمه نسخه کې "دنورو" راغلی دی.

(٦) د "خ" په لومړۍ اودوهمه نسخه کې "تورغ" راغلی دی.

(٧) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٨) د "پ" نسخې اود "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه: "که څوك تله دالضاف درته په لاس کا".

(٩) د "پ" لومړۍ نسخه: "خدای دتا ته ملائکو مقام درکړو".

(١٠) دابیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.

چې خدای ستا په رضا کار کا ستا هم بوی
چې دا خپله رضا واړه وخدای ودکړي (١)

نه هغه چې دی به ستا په رضا کار کا
ته خپل ځان دده په کار کې مقصر کړي

کړي يو وښته د ځان د پاسه کوښي
ځان هغه ساعت له خدایه مرور کړي

چې سندلی دې په خدای وی یو کوډی
نمایان يې په ځان کې لکه نمر کړي

لکه څوک ترمکې لاندې ښه ژاړي
د دنیا د پاره هسې لوی سفر کړي

که یوه رتی دې ژړه په لاس کې کښیوځي
خرڅ خرواړ د عبادت په رتو وکړي (٢)

د ځوانۍ عمر دې تېر کړو په غفلت کې
په پیرۍ کې به څه زښه مرد محشر کړي (٣)

په دنیا پسې دې لمړي دې رنګ کړي
ځان وخلقونه درویش وقلندر کړي

لکه واړه چې دنیا لوبې ته ښې شي
اوس تو ښې له ضرورته پرېږده سر کړي

په پیرۍ کې د ځوانۍ چارې (٤) نه شي
ته په وخ د عاشوري به څه اختر کړي

لکه ښځې دنیا وې چینجۍ وخودۍ
په دا تېر عمر به څه ښاخ وثمر کړي

د غه باغ به دې خلاص نه شي له خزانه (٥)
که چا پرې ورځنې سد د سکندر کړي

٢٩٥

ویښ خواږه وته څوک نیک نصیحت نه کا
ته ځان ته ستا په غم شریک دی که باور کړي

٣١٧٣

خدایه مه کړه ناامید هغه وګړی
چې امید يې وی د ستا په کرم کړي

ستا له رحمه به نه ولې نومید يې کرم
چې دې ځان دی د رحیم په نام نومړی (٦)

خواست زما قبول کړې ای ملک الملکه
ستا د اسم عظم روی مې دی درودی (٧)

---

(١) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه کې يې دوهمه مصرې داسې ده: "خرواړ د عبادت په رتو وکړي".

(٣) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مصرې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "د پیرۍ په وخت به څه نګدا اختر کړي". د "خ" دوهمه نسخه: "د پیرۍ په وخت به زښه مرد محشر کړي".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په "ق، ګ" چاپ کې د "چارې" پر ځای "کار ومنه" راغلي دي.

(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "له زاغانو" راغلی دی.

(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دې ځان دی د رحیم په نام یادکړي".

(٧) داخلور بیتونه په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته د ملا سبا یسته خان په نامه له قلمي جونګ څخه نقل شول. نومورې قلمي جونګ د سبا غلی رفیع په شخصي کتابتون کې شته.

خلاص یې مه کړه بند پوان نه دے چې مې نه
چې په غاړه یې وي ستا دمینې پرې

همیشه به رنځوړی او ریمن گرځې
چې یې ځوان وي په سینه دمینې زړې

که ملاح ستا د الطاف وي چې خلاص کا
گڼه نه شي خلاصیدې د عشق سیند ولې

دا نیمگړي سړي ننګ هم دخیل نام کا
ته خو خدای یې چې په هیڅ نه یې نیمگړی (١)

هیڅ بنده دې په بندګۍ (٢) کې لپده نه شي
چې تا خط د ازادۍ (٣) نه دی ورکړی

دا همه واړه شومیت دی د شومانو
گڼه ته د چا په زړه نه یې ستړی

چې بې تابي په زړه بله هوا گرزي
تر مقصوده به وننه رسي وگړی (٤)

٢٩٦

هر چې ستا په لاره قدم دراستی کېږدي
که یې زیان وي یا نه لاهان یې پوره دے

٣١٨٤

د آشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی
په فلوس مې په کان نه دی د رست وگړی

چې په ژوندي طمع پرېکړه شي له ژوندۍ (٥)
نو په څه باندې وېرېږي سړی پرېکړی

که ژوندون د عاشقانو په وصال وي
زه مهجور یم په دغه روایت مړی

خو ژوندون مې جدایي هسې را تېر نه کړ
چې د غم له تلخي دمه نه شم را نغړی

دا صورت (٦) په مثال خس محبت اوښ شو
تر وادیه مخ کې څه کاندي خسړی

لا علاج به لکه اوښ باربرداري کا
چې په پوزه یې پېزوان ش د عشق پرې (٧)

٢٩٧

له احواله یې وه دوه ویشتۍ یارانو
بېلتانه د لاهان واړه دی خطا کړی

٣١٩١

---

(١) د "پ پ" چاپ : "نه خوخدای وي چې په هیڅ نه وی نیمگړی".
"ق ،ک" او "ق" چاپ : "ته خوخدای یې په هیڅ څیز نه یې نیمگړی".
(٢) د "پ پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ : "بزرګۍ".
(٣) د "پ پ" چاپ : "بزرګد".
(٤) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "دووړی" ـ د "خ" دوهمه نسخه "خوب وړی".
(٥) د "خ" لومړی نسخه : "په ژوندون چې طمع پرې کا له ژوند ونه".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "دا ژوندون".
(٧) د "ق ،ک" چاپ : "دغم پرې".

خو به هسې آزادي په داځمان کړې
چې خبرې به دسر و دسامان کړې (۱)

همیشه به داځمان دربانديې نه وي
چې به سیل په بوستان په ګلستان کړې

واړه دُردي بدلوي (يې) په مشکنیو
هر تلاش چې د دنیا په سود و زیان کړې

غمخواري د آل عیال دې حمقي ده
چې دبل په زړې مړ ګرځې خپل نقصان کړې

په نفاق کې به ضایع شي مړ دهاله ي
که څوک ترې دښمن جمع خپل کاروان کړې

چې په دوو بیړیو پښې بندي هغه دوب شي
بهوده دلبستګي په این و آن کړې

د تېر عمر ارمان مه کوه ځمانه
چې نه وي چې بیا د ساعت ارمان کړې

۲۹۸

۳۱۹۸

خدایه زړه درقیب نرم په حسان کړې (۲)
ماله یاره ، یاره ماسره یکسان کړې

هغه درد چې د آشنا د بیلتانه دی
دفع (۳) رفع يې د وصل په درمان کړې

ته چې ما منع کوې د یاره لورې
کشکې باد د سحر منع په بوستان کړې (٤)

غم د هجر چې تیرې ، تر اوږه سخت دی (٥)
له دې غمه مې په امان کړې

کار و بار د عاشقې په مشکل دی (٦)
دا مشکل زما په ما باندې آسان کړې

حجاب لرې کړه زما د یار تر میانه (٧)
بې حجابه مخ د یار راته عیان کړې

که مطلب د نور چا نورې من تې دی
ماګدای په آستانه د خپل جانان کړې

که دا نور عالم وبله خواته ګوري
ما په لوري د دلبر (٨) نګران کړې

---

(۱) داغزل د "خ" له دریمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) داغزل په مصوره نسخه کې نشته . د دې بیت لومړی مصرع د پښور په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې داسې ده : "خدایه زړه د مهر د یانو مهربان کړې".
(۳) په "پ" چاپ کې "د فع و رفع" راغلی دی.
(٤) دا بیت په قلمي نسخو او د پښور د قصه خوانې "ق ، ک" چاپ کې نه دی راغلی
(٥) دا مصرع د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "غم د هجر چې بتر تر کا فی اور دی".
په پښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده : "غم د هجر چې تیرې تر کافی اور دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "غم د هجر چې تیر تر کمر اوږې دی".
(٦) د پښتو ټولنې د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مصرع داسې راغلی ده : "کار و بار د عاشقې چې د پر مشکل دی".
(۷) دا مصرع د پښور چاپ کې داسې راغلی ده : "حجاب لرې کړه زما له یار تر میانه"
(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "د لبرانو" راغلی دی.

نه به ما منع کړې ته، له خپله یاره — نه به کوزپه څمکه ستوري د آسمان کړې (۱)
نه چې یار له ره ورځم په هغې لاره ې — هم خضر هم الیاس مې رهبران کړې (۲)
تا ریکې د معصیت راځنه واخلې — د طاعت په رڼو بنالیو مې زنه روښانوې
چې زما په پریشانۍ (۳) نړه سنه کیږي — زما یې ما غوندې په یار پسې پریشانوې
چې زما په چمن راشي گستاخي کا — د شبنم په څیر یې عمر یو زمان کړې (٤)
چې له ازاده دمنکر ترسره پرې پوهیږي — د فلک په څرخ مې تور د زبان کړې (٥)
هغه غشي چې د ترکو د غمزو دی — هر کلام مې د هغه غشي پیکان کړې (٦)
چې کشور دافغانانو معطر کا (٧) — د هر بیت مسرۍ (٨) مې زلفې د خوبان کړې
چې هر حرف مې د نافې په څیر خوشبوی شي (٩) — برکت مې په جزدان په قلمدان کړې

الهي د خپل حبیب له برکته (١٠)
دا ساده انشا رنګینه د لیکنې کړې

۲۹۹ — ۳۲۱۶

ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړې — ته لا بیا په ما گومان د نام و ننګ کړې (١١)
هیڅ اثر دې په سنګین خاطر و نه شو — که هر څومې مصلې د پسې لنګ کړې (١٢)

---

(١) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(٢) دا مسرۍ د "پ" په چاپ کې داسې راغلې ده: "هم خضر او الیاس مې رهبران کړې".
د "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه چې یار له ره ورځم په کومه لاره ې هم خضر او الیاس مې رهبران کړې".
(٣) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "یې" پر ځای "دې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٥) دا بیت د "پ" او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٧) په "پ" چاپ او په پینبور قلمي چاپي دیوانونو کې د "کا" پر ځای "شي" راغلی دی.
(٨) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٩) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې هر حرف یې د نافې هسې خوشبو دی".
د "پ" چاپ: "چې هر حرف یې د نافې په څیر خوشبوی دی"
د پینبور "ق، ک" چاپ: "چې هر حرف د نافې هسې خوشبو دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "هر چې حرف یې د نافې په څیر خوشبوی دی". دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(١٠) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "الهی د پیغمبر له برکته".
(١١) دې بیت لومړۍ مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ما په تا پسې دا خپلې جامې رنګ کړې".
دوهمه مسرۍ یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "ته لا بیا گومان په ما د نام و ننګ کړې" او نورې غزل په معمورې نسخې کې نه دی راغلی.
(١٢) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "هیڅ اثر یې په سنګین خاطر و نه شو که هر څومې مصلې د پسې لنګ کړې".

دلسوزي به دې په نور وګړي خو وي (۱)
چې له ما غوندې مخلصه سړه جنګ کړي

ته په عشق کې ما هاله دروغژن بولې
که (۲) یو بل هم هسې ما غوندې ملنګ کړي

دا نارې سورې غمازې دې په عشق کې
ګنه ما به د بلبل په څېر آهنګ کړي (۳)

عاشقي ومعشوقي ته سپینه لاره ده
ته وما وته دا سپینه لار ګرېنګ کړي (۴)

چې یودم مې له نظره پنا ه کې (۵)
دا جهان لکه لحد را باندې تنګ کړي

په سبه خوی سړه د خلقو افسانه وې
خدای زما له کم بختیه په زړه سنګ کړي (۶)

۳۰۰

دادې څوک له څنګه ناست دی نه پوهیږم (۷)
چې خبر یې له ما سړه په څنګ کړي (۸)

۳۲۲۵

ګډ د عشق شکرې تېرې تر ګلو کړي
نو رلذت به لکه زهر هسې تو کړي (۹)

ګډ دې وشي ملاقات له سړو قدو
د فاختې په څېر به کوکي په کوکو کړي (۱۰)

عاشقي به د عشق تود ه د په لاس کا
تر ودصبر د سکوت په ملک به هو کړي (۱۱)

په انصاف په عدالت به نوشېروانۍ
هر عمل به (۱۲) د خپل ځان په ترازو کړي

---

(۱) دامسری په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده : " دل سوزی به دې په لور وګړی څه شی ".
په "ق ،ک" چاپ کی داسی راغلی ده : " دل سوزي به دې په لور وخلکو څه شی ".

(۲) د "خ" په دوارو نسخو کی د " که " پر ځای " چې " راغلی دی.

(۳) دابیت په دوارو چاپی دیوانونو کی داسی راغلی دی : " دا نارې سورې غمازې دي په عشق کی گنه تل به د بلبل په څېر پتنګ کړي ".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی : " دا نارې سورې غمازې دي په عشق کې گنه تل به د بلبل په دود په ننګ کړي ".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی : " دا نارې سورې په عشق کې دي غمازې "

(۴) دابیت په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی : " د عاشق ومعشوقي ته سپینه لاره ده ته وما وته دا سپینه لار ګرېنګ کړي ".

(۵) دامسری په تولو دارو چاپی دیوانونو کی داسی راغلی ده : " چې یودم مې له نظره ته یو خواشي ".
د "خ" په لومړی نسخه کی دامسری داسی راغلی ده : " چې یودم مې له نظره یوه خوا شي ".

(۶) په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی : " په سبه خوی سړه د خلکو افسانه شي خدای زما له کم بختی نه په زړه سنګ کړي ".
د "خ" په لومړی نسخه کی : " چې سبه خوی بوی د خلکو افسانه یې ".

(۷) په پېښور چاپی دیوانونو کی او د "خ" په لومړی نسخه کی " را نه ووایه " راغلی دی.

(۸) د "پ" په لومړی نسخی نه پرته په تولو کی "جنګ" راغلی دی.

(۹) دا رډیف په مصوره نسخه کی نه دی راغلی .

(۱۰) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی " ګډ په قد د سړو قدو د دې گډ شی د قاضی په دود به کوکې په کوکو کړي ".
په "ق ،ک" چاپ کی په لومړی میرمن کی د " په څېر" پر ځای "هسې" راغلی دی.

(۱۱) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی او په تولو دارو چاپی دیوانونو کی یې دوهمه مسری داسی راغلی ده : " تر ودصبر د سکون په ملک به هو کړي ".

(۱۲) په "ب" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه او "ق ،ک" چاپ کی د " به " پر ځای " چې " او په "پ" چاپ کی " ګډ " راغلی دی.

دسکندر په خیر جهان به درخ رگندشي (١)
که سرکوز په آیینه د خپل زانو کړي

ترپنځو لوګی به یې دقند وپه خپر نغږ شي (٢)
که صورت د عشق په اوږه یې تماکو کړي

وبه منډو یې د ترکو مستي ستر ګي
مګر ځان په خپلو وینو کې سالو کړي (٣)

که یو ځله توري زلفي په شانه کړي
خاکستر به په چمن کې کستالو کړي (٤)

د ست جهان به قاف تر قافه معطر شي
که یو ځله شانه ګډه په ګیسو کړي (٥)

ستا د زلفو مار خولی به روغ نه شي
که افسون د مسیحا او رباند یې پوکړي

لاس و پښې دې بې زپورې سنا یستر دي
خرمنت به د پایلو (٦) د باهو کړي

که سوزن د بنو راوړي تار د زلفو (٧)
د ساحر ان دنده ګي زخم به رفو کړي

٣٠١

تا چې مخ د پرې ستر ګې د آهو کړي
نه پوهیږم چې آهویې که جادو کړي (٨)

د عا ګوی چې د چا وهږي خه بنا دي ده (٩)
ته په خه زما وهږ ګې وته ار زو کړي

په محراب د عاشقانو کا ني وو دي (١٠)
ته چې چین د جبین غوته په ابرو کړي

تا چې رنګ د ګلو د اخیست نه پوهیږم
زرغونه به په چهره زما کنګو (١١) کړي

ستا له د بره د خوره معلومه یږي
چې به ما په خپلو وینو (١٢) کې لاهو کړي

٣٢٣٧

---

(١) دامسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "دسکندر په خیر جهان به دې روزې شي"، په "پ" چاپ او "خ" لومړی نسخه کې "دسکندر په خیر شاهي به دې روزې شي" او د پینور "ق، ک" چاپ کې "دسکندر په شان جهان به دې روزې شي" راغلی دی.

(٢) د "پ" په لومړی نسخه کې "نغږه"، په "پ" چاپ کې "نغږده" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نغږ" راغلی دی.

(٣) د "پ" لومړی نسخه: "مګر ځان په خپلو وینو کې لاهو کړي".

(٤) دا بیت په درې واړو چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې په درېیمه ردیف کې راغلی دی.

(٥) دا بیت په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې په درېیمه ردیف کې راغلی دی.

(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "پا و لیو" راغلی دی.

(٧) لومړی پنځه بیتونه په چاپي دیوانونو کې په "تا چې مخ د پرې ستر ګې دې آهو کړي" غزل کې راغلی دی.

(٨) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی. او دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی: "تا چې مخ د پرې ستر ګې د آهو کړي تر و پرې که آهویې که جادو کړي"
د دوهمې مسرې په د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "نه پوهیږم چې پرې یې که آهویې که جادو کړي".

(٩) د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "بنا دي ده" پر ځای "بنا دي که" راغلی دی.

(١٠) د پینور "ق، ک" چاپ کې "پر یو حې" راغلی دی.

(١١) په "پ" چاپ کې "کنګو" راغلی دی.

(١٢) په "پ" چاپ، د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "وینو" پر ځای "اوښو" راغلی دی.

(۱) زوغ به نه شي بې دیار له ښه دیدنه — که سل پنده سپیلنی ځان ته لوکړي
د غفلت لیچن لیمه به دې روښان شي — که دیار دکوڅې خاورې ته څښکو کړي (۲)
دا دارو ته بد دوایي کوې طبیبه — چې دیار په درد وغم کې مې دارو کړي (۳)
نصیحت په عاشقانو اثر نه کا — دا محنت واړه بې ځایه بې قا بو کړي

۳۰۲ — په ماښام باندې بې یاره خوب رام دی
۳۲۴۷ — که ړي سل پالنګه (۴) لاندې تر پهلو کړي

که نظر په ما تو ګوره و د روزګار کړي — هومره نه دي چې حساب یا به یې شمار کړي (۵)
په هر غم کې خاموش اوسه او که نه وي — د بد خواه خاطر به ښه ددوست (۶) ازار کړي
صبر و نیسه په مخکې که مراد غواړې — په تلوار به هیڅ ونکړي که تلوار کړي (۷)
رضا پاسله وقضا ته فراغت شه — او که نور څه نور څه والی ځان به خوار کړي (۸)
آزادي او کاروبار دي وبله (۹) لري — لاس له کاروبار واړه وباسه که کار کړي

۳۰۳ — چې پخپله یې فاني بولې ماښانه
۳۲۵۳ — تر وبیا څه په هغو چارواعتبار کړي (۱۰)

---

(۱) دې مخ لومړنی پنځه بیتونه ، په زوړ دارو چاپي دیوانونو کې په "که د عشق شکرې تیرې تر ګلو کړي" غزل کې راغلي دي.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ او د "ق ، ک" چاپ کې دې ډول راغلی دی: "د غفلت لیچن لیمه به دې بیناشي که دیار دکوڅې خاورې دې څښکو کړي".
په "پ" لومړنۍ نسخه کې یې درویشتمه مصرې دا ډول راغلې ده: "که دیار دکوڅې خاورې څښکو کړي".
"خ" په دوهمه نسخه کې دا مصرې دا ډول راغلې ده: "که دیار دکوڅې خاورې په څښکو کړي".
(۳) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا ډول دی: "دا دوا که بد دوا کوې طبیبه — چې دیار په درد وغم کې مې دارو کړي".
په "پ پ" چاپ کې دا ډول راغلی دی: "دا دارو ته بد دوا کوی طبیبه — چې دیار په درد وغم کې مې دارو کړي".
"خ" په دوهمه نسخه کې دا ډول راغلی دی: "دارو دې دا دی که دوا کوې طبیبه — که دیار په درد وغم کې مې دارو کړي".
(۴) په قولیو زوړو چاپي دیوانونو کې د "سپالنګ" پر ځای "بالښت" راغلی دی.
(۵) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې دا مصرې دا ډول راغلې ده: "هومره نه دی چې حساب او یا یې شمار کړي".
(۶) په "پ" چاپ ، د پیښور "ق ، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "مبنا د" او "پ پ" چاپ کې "خو بن" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړۍ مصرې یې په "پ پ" چاپ کې دا ډول راغلې ده: "صبر و نیسه په مخکې مراد غواړې".
(۸) دې بیت لومړۍ مصرې په "پ پ" چاپ کې دا ډول راغلې ده: "رضا وسپاره قضا ته فراغت شه".
(۹) دا مصرې په چاپي دیوانونو کې دا ډول راغلې ده: "آزادي او کاروبار دي سره لري"؛ خو په دوهمه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "وبله" او "سره" پر ځای "طبله" راغلی دی.
(۱۰) دا مصرې د "خ" په دوهمه نسخه کې دا ډول راغلې ده: "تر وبیا څه په هغو چارواعتبار کړي".

ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې
ستادې دېرې حیا دېرکوونه وران کړل
ستا په دېرحسن مې دا عقیده نه شې
ته پلوسه مخه واخله زه ضامن یم
زما هر زمان هردم په تاګذرلے
لکه ته چې دلاوند زما په مرګ یې
زه دستا په جفا خوښ یم تل تر تله
ګذشته جوړ وجفادې اواره وې[4]
هغه څوک دی چې په ستاله دره درومې
سنګدلې ده هغو خلقو لره ختمه
ستامینې رسوا کړې باري حیف دی

٣١٤

چې ته هیڅ په داخبره باور نه کړې[5]

٣٢٦٤

وخوبانو وته ولې نظر نه کړې[6]
دانهار چې دېرست هغان یې معطر کړې
رضا ولې په قضا سپارلې نه شې
جلك زده[7] چې په نارو دمرګ خبرېږې
چې دنود خلقو په سر اچوې خاورې[8]

دیمن په ګلو ولې ګذر نه کړې
دماغ ولې په دابوی معطر نه کړې
دغه زهر په ځان ولې شکر نه کړې
ځان پخوا تر مرګه ولې خبر نه کړې
ته په خپله خاورې ولې په سر نه کړې

داګدای[1] په دېدن ولې توانګر نه کړې
چې هیڅ ته ګاته برابر نه کړې[2]
چې دا دروغ وګړې واړه اوتر نه کړې
که اورنګ دزمانې قلندر نه کړې[3]
ته یودم زما په لوړې ګذر نه کړې
چېرې دارنګه رقیب دلاور نه کړې
که غمازې لرې راته خبر نه کړې
که داجور وجفا بار دیګر نه کړې
کړې ته له خپله دره بدر نه کړې
چې ته په مجلس وشې اثر نه کړې

---

(١) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خوار ګدای" راغلی دی.
(٢) د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا دې دېرې حیا دېرکوونه وران کړل چې هیڅ وته ګاته برابر نه کړې".
(٣) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته
(٤) چاپي دیوانونه: "ګذشته جفادې واړه آواره وې". د "خ" لومړۍ نسخه: "ګذشته جوړ وجفا واړه معاف دی".
(٥) مصوره نسخه: "چې ته په داخبره باور نه کړې"
(٦) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. لومړۍ مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ولې ولې په خوبانو نظر نه کړې".
(٧) په "ق، ک" چاپ کې "خواب آلود" راغلی دی.
(٨) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې لوند خلك دې په سر اچوي خاورې". د "خ" دوهمه نسخه او "پ" لومړۍ نسخه: "چې دې بلخاورې په سر اچوی لوند خلك".

پس له مرګه چې پیامرې له لوبې ښندې ولې نن ساعت توبه د محشر نه کړې

۳۰۵ ۳۲۷۱

داویل چې د اشرکانې په نوم[1] دا ویل چې اشرکانې په نوم
اې تاج نه په ځان ولې اشر نه کړې اې تاج نه په ځان ولې اشر نه کړې

چا چې لمړې وې په خپلو وینو ولې[2] د شبنم په څېر به تل وې سپین سپېځلې
چې صیاد څخه دا وښکو دانې نه وې د هوا مرغان هیڅ نه دي نیولې
هر یو مخ کله لایق د آبرو یې وې اوښکې نه درومې په مخ د هر نا ولې
هره شپه به شمع خدله ژړا کا کې یې نه وې په ژړا کې خه موندلې
چې سیلاب د عاشقې د باندې راځي مخلوقات په مخه لاړل لکه خلې[3]

۳۰۴ ۳۲۷۷

ما تاج ریځ به ژړا نه کړه له خوبانو
کې مې نه وې په قسمت دا هسې نه ښکلي

د لمر مخ چې ستا له مخه نه شرمېږي تر دا نګه ولې نه پرېږدې غوږ ښکارېږي[4]
دا سپوږمۍ چې نه یې سرشته نه یې پښې شته په کوم حسن به له تا سره سمبالېږي[5]
زما مې یو د ستا د مخ په ډنډا زلفو باران غلې سپین سبا کله پټېږي[6]
خم ابرو یې د پناه د زلفو تم شو د لرم له نېشه مار حلبه تاویږي[7]
که قامت[7] دې خوک شمشاد بولي غلطې د لرګیو په نرخ سپین زر نه یا فتېږي
وږدې انوته دې دُر ویلی نه شم[8] کا ځې کله د بې ښنا په دود حلېږي

(۱) چاپې دیوانونه : " دا ویل دې اشر کله کا په نوم".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې لومړۍ مصرع داسې ده : " چا چې لاس وې په خپلو او ښکو ولې".
(۳) دا بیت د "ق ، ک" له چاپې دیوان نه نقل شو په لوړ د چاپې دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته .
(٤) چاپې دیوانونه : " لمر سپوږمۍ کې ستا له حسنه نه شرمېږي تر دوی ولې نه غوږونه اوږد ښکارېږي".
(٥) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "سمبالېږي" راغلی دی.
(٦) دا بیت او دوه نور بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی : " خم ابرو یې د پناه د زلفو یم تم شو د لرم له نېشه مار حلبه تاویږي".
(۷) په چاپې دیوانونو کې "ستا قامت" راغلی دی.
(۸) "پ" چاپ : " وسپین غا ښونه دې دُر ویلی نه شم".

ستا د زلفو د ابرویو له وحشته (١)
همګي لرم ماران دي چې ودیږي

لکه لوند زمدګی تاوکړي نویې وده
ستاله غمه مې رنګ زیږ پوښت دی چې ویږي (٢)

سپوږمی هم هدا هسې تا وخوري ستاله مخه
چې په هره میاشت کې دوه دوه نیمه کیږي

مخ دې او د خط دې سبزه ده زه حیران یم
چې سبزه په اوږو کې څرنګ زلف غوڅیږي

او د اوبه سره چاګډ لپدلې نه دي
دا قدرت دی ستا په لبو کې نمایین دی (٣)

٣١٧

باریک خطي زلفو لاندې کړم ستاله مخه
٣٢٨٩

مورچګان دې سپې له مخه پامالین دي

صبحدم چې هغه یار راباندې راشي
عجب لمر دلمر د پاسه هویدا شي

سنګلي مخ نه حاجت د سینګار نشته
بې ترتیبه چې لمر وخیږي رڼا شي

چې یې وینم له ورایه پورې نښلم
لکه پیښې چې وبله کاه وګرځا شي

ماله دې پرې ناڅامه ویارته شاګرده
ناروا د ضرورت په ځای روا شي

نه په وصل کې خواري د هجران ژاړم
د هر کار فکر ترکاره لاڅواښي

لاڅواتر جدایي نه ژړا بویه
ګنه هلته هر یو زاري چې جدا شي

وصال نه دی چا په سر ومال موندلے
مګر غاړه په داکاږ دچا ادا شي

نه به سر ومال د یار تر نامه جاړ کړم
دا په عشق کې سهل کار دی که په داشي

٣١٨

د ساج پاڼې په اوسنګ هسې رنګ پوهیږم
٣٢٩٨

چې آخر به په تمام ځان رسوا شي (٤)

کړد ګلو کړه چې سیمه دې ګلزار شي
اغزي مه کړه په پښو کې به دې خار شي

---

(١) په قلمي نسخو کې "له ورېځې" راغلی دی
(٢) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "سنګار پیږي" راغلی دی.
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې دا پټ راز به په تمام ځان رسوا شي".

ته چې بل په غشو ولې هسې پوه شه — چې هم داغشی به ستا په لسو ورګوزارشي
ګوهی مه کنه د بل سړي په لاړ کې — چې ري ستا به د ګوهی په غاړه لاړشي
ته چې هر چا ته په خوا رو ستر ګو ګورې — لاهومبی به ستا صورت ترخاورو خواشي
آدم زاد په معنی واړه یو صورت دی — هر چې بل ازار وي هغه ازار شي
که ته نه ګوې نظر د چا وعیب ته — هر سړی به ستا د عیبو پرده دار شي
دهقان کر په لوړه ځمکه باندې نه کا — سرکوزې کوه چې بن دې من غزار شي (١)
د مات لوبنې آوازه کله ثابت خیژي — د هر چا عمل څرګند په خپل ګفتار شي
نن چې صبح دی روښانه لاړ هیڅ کړه — ناګهان به دې د اصبح شب تار شي (٢)
لږ یې مه ګڼه که هر څو ګناه لږ وي — چې لږ لږ وبله جمع کړې بسیار شي
که بل بد کاندي ته ښه کړه مه رنځېږه (٣) — هر یو نخل چې میوه لري سنګسار شي
تل وښو وته آزار د بدو رسي — هر چینجی ونرم چوب ته د وخار شي (٤)
هغه زړه به له طوفانه په امان وي — چې کښتی خوندې د خلکو بار برداشي

٣١٩ — خدای دې بد له لاسه مکړه اوکه وې هم
٣٣١٢ — د صالح دې له کل بد واستغفار شي

هر ګډې چې منصور خوندې په دار شي — دا ریې پس له مرګه نخل میوه دار شي
روغ صورت که روغ عالم له کمال دی (٥) — لږ وني لږه کمال دے چې سنګسار شي
هر ګیاه چې وکمال ته ورسیږي — سر وځمکې وته کوزوي نګونسار شي
نړی باد به یې په خپل منزل داخل کا — که څوک پانه د خزان خوندې ظیار شي (٦)

---

(١) قلمي نسخې : " سرکوزی کړه چې پښتی دې من غزار شی ".
(٢) دا بیت په " ق،ک " چاپ او " خ " په " دهمه نسخو کې نشته .
(٣) قلمي نسخې : " که بل بد کاندي ته ښه کړه مه رنځېږه ".
(٤) ب چاپ او " ب پ " چاپ کې " چوب ته ور د وخار شی " راغلی دی .
(٥) " خ " په " دهمه نسخو کې " په کار دی " راغلی دی .
(٦) " ق " چاپ او " ق،ک " چاپ کې " ګذار " راغلی دی .

غفلت هیڅ مناسب نه دی په سپین زیږو — صبحدم که ځنا وړی هم بیدار شي

چې یو موتی اېرې ناز په آیینه کا — په دغه خبره فخر د خاکسار شي (١)

کریمانو سود موندلی دی په زیان کې — لکه ښاخ دونې وتراشي بار دار شي

خزانه په سخاوت سره زیاتیږي — د کوهي اوبه چې وکاږې بسیار شي

مزول دوږي ګیډې مشکل نه دی — مزول دوږیو ستر ګو مشکل کار شي

کم خوراکه سړی نژدې کا فرښتو ته — هر سړی چې بسیار خوار شي بسیار خوار شي

صاف دلانو لره لږ نصیحت بس دی — د ګوهرو پوستون په نږي تار شي

غلبه د عشق بانه د حسن غواړي — توره شپه په عاشق زلفې د خپل یار شي (٢)

د توفیق له مخه هر مشکل اسان دی (٣) — وستي وته دا ولمې ګلزار شي

ناز د حسن پرودش مومي له عشقه (٤) — هسې نه چې د خوپانو په سینګار شي

راحت بې محنته نه دی چا موندلی (٥) — د وصال خوښي د هجر په مقدار شي

عاشقانو لره واړه سعادت دی — ګډې سرومال دیارتر نامه زار شي (٦)

یاره! یاره! هر څوک وایي په ځان کې — زه به پس له مرګه وایم چې یار یار شي (٧)

لکه د ارکاندي د غوږي له ګرګانو — هسې رنګ له جدایي نه زما د ار شي

د ... داپوچ ګویي څه په کار نه ده
عاشقي په ګفتار نه شي په کردار شي

تبسم مې دوګړی په روزګار شي — چې یې نه له خدایه ویره نه یې دار شي (٨)

٣١٠

٣٣٣١

---

(١) د بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) د بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) د بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او د "خ" په نیګړۍ نسخه کې د "توفیق" پر ځای "توکل" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه: "نازد عشق پرودش مومي له عشقه".
(٥) چاپي دیوانونه: "بې محنته چا راحت موندلی نه دی" او د بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٦) په "ق، ک" چاپ کې "ځانه" راغلی دی.
(٧) د بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٨) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې له مرګه یې نه ویره نه یې دار شي".

له ده وزېږي دده د وړاندې وړې — لايې مينه د دنيا په کار وبار شي
که يې هر قدم دمړيو په سر لاړوي — يو قدم هسې وا خلي چې په لار شي
د ژوند يو نصيحت پرې اثر نه کا — مګر مړ له قبره پاڅې په ګفتار شي
دا ميد مزې يې هسې رنګ د راوړي — چې له خضره د ته خپل عمر بسيار شي
سپينه ږېره په اور نه يې کړي زوی را واخلي — چې به مالړه سپاهي او منصبدار شي (۱)
د خما ند يې نهال کا و ته ګوري — چې د اسيوري دا مبوه به مې په کار شي
هر هر فصل چې ترې ربې هوسيني (۲) — چې به ګانده را ته بل فصل تيار شي
لايې له تخم هم کرلے نه وي (۳) — ناکِشته يې ځنې طمع د خرواړ شي
غمونډی د ناز وکړي يو خسيو غمي — چې سبا بيګاه به مالړه ګوهار شي
لکه وړکی کمورې غواړي له زانې — په داهسې پوچ ګويي يې اعتبار شي
چې هرګز په عمر نه وي چېرې شوي — د هغو ناشد نيوا ميد وار شي (٤)
هلکانو غوندې پاس په کوته ځغلي — خو چې د وه قدمه وا خلي نو رحصار شي
په زحمت د تن له مالګې هم پرهيز کا — هغه ند کا چې له نهې پرهيزګار شي
د ژوند ون په ټېږه يې نظر نه وي — چې د اګنج به مې له لاسه تار په تار شي

خه دی خه به پند وايي وچا ته — هدايت د هر بنده په کردګار شي (٥)

۳۱۱ — ۳۳٤۷

چې شهيد د تو د ستر ګو په خنجر شي (٦) — خوشنودي يې د سر د شوند و په کوټ شي
چې را يادې سپين رخسار د را زمژګانو کم (۷) — هغه دم مې زړه سپند سينه بمبر شي

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۲) قلمي نسخه: "هر هر فصل چې تېرين يې هوسيني".
(۳) "ق" چاپ: "لايې پا نه تر ينده م نه وي راپلې".
(٤) دا څلور بيتونه په چاپي ديوانونو کی نشته.
(٥) د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "هدايت د هر بنده په خپل کردار شي".
(٦) دا غزل د "ب" په لومړی نسخه کی نشته
(۷) "ق" چاپ: "چې را يادې لوړمژګان او سپين رخسار کم". "ق ک" چاپ: "چې را يادې تورې ستر ګې سپين رخسار کم".

عند لیب خاطر مې الوزي په ګلو کې د ترکو سنبل زلفې یې شهپر شي
که یار سل حُله جفا راسره کاندې زما کله په جفا د یار باور شي
دناصح په نصیحت به منع نه شم که هزار حُله مې ودوا (۱) او برادر شي
د رقیب او زما صلح سره نشته که موچې یې لاس ودست وبله برشي (۲)
صبرې او قرارې له ما خطا دي (۳) ترهغه ساعته پورې چې محشر شي
تر ساعت به دهیڅ په لاس کې نوزي مګر تجلی آشنا بیا په آشنا ورشي

۳۱۲ خوبرویان به د سپونږمې تو کړه واخلي (۴)
که ستا د لچکول په لاس کې قلندر شي ۳۳۵۶

چې غبار د ستاله لارې په خواوره شي (۵) که په دوا او روستر ګو روندوي مبصر شي
تازه نوی سرپیدا کا لکه شمع چې یې غوڅ دستا په مینه د زړه سر شي
چې کیمیا د قناعت یې په لاس کې وي که ګدای وي د قارون په څیر توانګر شي
ستا د درګدایان واړه بادشاهان دي خو چې ستاله دره وي د یې در په در شي
تل یې مخ وي له عالمه جار وتلی دهغو چې ستا په مخ باندې نظر شي
که د درست جهان له حاله خبر دار وي چې تا وینې له واړو بې خبر شي

۳۱۳ آیینه که د جمال کمي ورځ ګنده د اګدا مے د لچکن به شاه سکندر شي ۳۳۶۳
که دې غم د درست جهان تر زده چاپیر شي دلګیر مه شه هسې وایه چې به تیر شي

---

(۱) د "خ" دوهم نسخه : "یار".
(۲) "ق ،ک" چاپ : "که موچې یې لاس په یو بل سره بر شي".
"ق" چاپ : "که موچې یې لاس وبله سره بر شي".
د "خ" لومړی نسخه : "که دم لاس ودست چې وبله برابر شي".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "له صبورې له قراري زما توبه ده".
(۴) د "خ" لومړی نسخه : "خوبرویان به د سپونږمې تو کړه وا واخلي
که د جهان لچکول په لاس قلندر وشي".
(۵) په "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې "په چا وشي" راغلی دی.

دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.

غم هغه دی هر چې خبره وي وچاته[1]
وهومبی واړه تر وده وستیره پوري هیر شي

بې له خدایه چې مدام په یوه حال دی
سړی کله شهر شاهی شي کله سپر شي

یو آدم دی چې په خو رنګه جلوه کا
یو رقم دی کله زور شي کله زیر شي[2]

د دنیا چاري مدام په قرار نه وي
د بنو په څنبول کې په بل پیر شي

په لږ غم کې د بې غم له کومه راغی[3]
خوله خپلې بې صبرۍ په سړي پیر شي

خریدار و فروشنده چې سره خوښ شي[4]
په سودا کې سختي نه کا تیر و بیر شي

۳۱۴ ۳۳۷۱

بنا یسته په جهان دې بې حسابه
باړۍ څوک به د یار[ان] دیار په څیر شي

۳۱۵ ۳۳۷۷

له دې کتې له پوزې خوبه ولاړ شي
تر وبیا خدای خبر چې کومه خوا به لاړ شي[5]

په ظاهر صورت خوښ[6] معلومیږي
چې به خسن غوندې تر پسنو لاندې لتاړ شي

دا آسمان څمکه به وي اوته بدنه یې
په وداند وداني کې به وچاړ شي

دې هاړ دګلونو مدام نه وي
عندلیب غوندې به پاڼې پاڼې هاړ[7] شي

په ویلاړ ویلاړ به څان وپسې ورک کړي[8]
چیرې نه وي چې د تړکو په ویلاړ شي

۳۱۵ ۳۳۷۷

که لیلی غواړې د ځانه باید ډاډې[9]
چې مجنون غوندې ساکن د کوه و کار شي[10]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : " غم هغه دی هر چې خبره وي وځان ته".
(۲) د "خ" د محمد قلي نسخه : " یو قسم دی کله زور شی کله زیر شي".
(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " په لږ غم کې د بې غم له کومه راغی".
(۴) قلمي نسخې : " خریدار و فروشنده ډیره راضي شي".
(۵) د "ټ" نسخې او د "خ" د محمد نسخه : " له دې کتې له پوزې خوبه لاړ شي تر وبیا خدای نه ده چې په کومه خوا ته لاړ شي".
مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : " تر وبیا خدای خبر چې کومې خوا ته لاړ شي".
(۶) په "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې " داسې " راغلی دی.
(۷) "ق ، ک" چاپ : " په سوړه هار شي"
(۸) د "خ" لومړی نسخه او "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ ، " په ولاړ ولاړ به څان وپسې ورک کړي".
د "خ" د محمد نسخه : " په ژړا ژړا به څان وپسې ورک کړي " او نورې بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه : " که لیلی غواړي باید دی داډ ځانه " او نورې بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) د "خ" لومړی نسخه : " کوهسار"

که دنده ومیړ وسړي خوچې مړ شي
نه يې نوم په خوله اخیست شي نه نومړ شي (١)

که هیڅ پرکړی نه وي په جهان کې
واجل ته لکه خر په خته پرشي

راشه راشه دا ډیر ناز او کبر مه کړه
یاره څو به دې دا ناز په جهان وړشي

دا رخسار چې دې روښان تر آیینې ډې
عاقبت به د لحد په خاوړ خړ شي

مراد خو واړه دلبرې دي غزا وشوه (٢)
که دسړي په څیر څوک په قامت لوړ شي

نیکنامي له نیک خویې نه پیدا کیږي
دغه چاره نه په سوک نه په لوړ شي (٣)

عاشقان چې پښیمانیږي هغه نه کا
هغه سوک دنیې هنر وي چې خیړ شي (٤)

دهوا په نغوته مه ځه که دانا یې (٥)
دا خو زه له شفقته تا ته وایم

وړان به نه کاندي یو حرف د خپلې بخړې
په تدبیر به د تقدیر کښلی نه نړۍ کړي

٣١٤ پاڼه

په ناح بې یاره صبر هسې ګران دی (٧)
لکه زهر چې دیده دانسته نغړ شي

٣٣٨٩ پاڼه

هغه دم چې زړه مسلال شي
یو ساعت وړ باندې کال شي

حیران تللی وي په فکر
فراموش یې قیل وقال شي

نه یې ګفت نه یې شنود وي
په غوږ کوڼ په ژبه لال شي

نه خواب وچاته کاندي
نه یې غوږ دچا په سوال شي (٨)

---

(١) چاپي ډیوانونه : "که دسړی وړ دسړي وي خوچې مړ شي نه یې نوم په خوله څوک اخلی نه نومړ شی".
(٢) قلمي نسخې : "مراد همه له دلبرې دی غزا وشوه".
(٣) دا بیت په "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې نشته.
(٤) قلمي نسخې : "عاقلان چې پښیمانیږي هغه نه کا هغه سکوی دبې هنرو وي چې سپړ شی".
(٥) "خ" لومړۍ نسخه : "دهوا په فریب فهم کمزوړ که دانایې".
(٦) په قلمي نسخو کې "هوایې" راغلی دی.
(٧) چاپي ډیوانونه : "په همدې باندې بې یاره صبر ګران دی".
(٨) "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ : "قال شي".

علم عقل خُني لاړ شي درست صورت يې خواب وخيال شي[1]
په رنمو ستر گو ويده وي لکه نقش د ديوال شي
قوت يې وينې د جگړو وي[2] هم دغه يې اشتغال شي
د چشما ټوله بارانه[3] په رخسار يې پشکال شي
په سبب د عاشقي تېر[4] تر آل وتر عيال شي
هم تر آل وتر عياله تېر ترمال وترمنال شي[5]
په خپل درد و په خپل غم کې له[6] عالمه فارغبال شي
که ژوندی وي په جهان کې د مړه ؤ په مثال شي
نه طاقت نه يې مجال وي بې طاقت وبې مجال شي
په خشکی کې ماهي گوره هسې بې تېغه حلال شي[7]
پاخېدی نه شي له خايه په زړه غوښ په تن کمال شي
د وېښتليو په څېړيون کا د کل خلق په د نبال شي
لکه خس د لوېدې لاړی تر قدم لاندې پايمال شي
خدای له غمه سړی ژغوره[8] بيالاکوه چې[9] خوشحال شي

---

(۱) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې د لومړۍ مصرې د "لاړ شي" پر ځای "پاڅي" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "خوږي".
(۳) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "له باره شه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "هم تر آل وتر عيال شي".
(۵) مصوره نسخه: "هم تر آل تر عيال تېر شي هم ترمال وترمنال شی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هم تر آل تر اولاده هم ترمال وترمنال شي".
په چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مصرې دغسې ده: "هم ترمال وترمنال شی".
(۶) "پ" چاپ، "ټ" چاپ او "ق" چاپ: "تر عالمه"
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "هم بې تېغه حلال شی"
د "خ" دوهمه نسخه: "دماهي په څېړ بې گوره هسې بې تېغه حلال شی".
(۸) "ق" چاپ: "ژغورې".
(۹) چاپي ديوانونه او نورې قلمي نسخې: "بويه".

چې دزړه وينې شي و چې نوې وينې په محال شي[1]
د باغبان سترګې کا سپينې[2] چې تازه ځل و ځمال شي
روئيدن[3] د کښت آسان دی پرورش يې لوی[4] جنجال شي
ويرانې په يوه دم شي آبادي په دير اشکال شي
چې پلار ومري بيا لاويږه چې يې زوی باکمال شي[5]
څوک خبر دی له دې دوه چې په ما به پېښ ځه حال شي[6]
چې په حال کې يې حال نه وي خامخا به استقبال شي[7]
ديوه ساعت له مخه خدائے زده څه رنګه احوال شي[8]
د دنيا چاري فاني دي رفت آمد يې په يرغال شي[9]
په مثال لکه د سيوري خو وشادهر د پوال شي[10]
اعتماد په اوبو مه کړه چې استاد يې په غربال شي[11]

---

(۱) چاپی ديوانونه : " چې دزړه ولې شي غوښتې لوز ژوندون يې په اشکال شي "
د "خ" دوهمې نسخه : " دزړه ولې يې شي غوښتې دوا کول يې په محال شي ".
مصوره نسخه : " لوز يې ولې په محال شي ".

(۲) د "خ" دوهمې نسخه : " دباغبان کمه سترګې سپينې ".

(۳) د "پ" لومړۍ نسخه : " دروئيدن ".
د "خ" دوهمې نسخه : " داروودن ".

(۴) چاپی ديوانونه : " دير جنجال شي ".

(۵) قلمي نسخې : " چې يې زوی په کمال شي "
د "خ" دوهمې نسخه : " چې فرزند يې په کمال شي ".

(۶) " ق " يک چاپ : " څوک خبر دی له خپل دردونه چې به پېښ راته څه حال شي ".
قلمي نسخې : " چې زمان لره څه حال شي ".

(۷) مصوره نسخه : " بې طاقته بې مجال شي ".
د "خ" دوهمې نسخه : لومړۍ مسوده : " چې په حال کې يې تد وينې ".

(۸) " پ " چاپ او " پ " چاپ : " خدای زده څرنګ به احوال شي ".
مصوره نسخه : " ګوره څرنګه احوال شي ".

(۹) د "خ" دوهمې نسخه : " رفت آمد يې په ځربال شي ".
مصوره نسخه : " رفت آمد په دير غال شي ".

(۱۰) د " پ " لومړۍ نسخه : " دهر د جال شي ". د "خ" لومړۍ نسخه : " ددې ديوال شي "
مصوره نسخه : " دهر د جال شي ". مګر دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .

(۱۱) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . (پاتې په ۲۳۷ مخ کې)

د بنو په حُنبول کې شال شړی کاشړی شال شي
که بادشاه د ولایت وي کندولی په لاس کنګال شي(۱)
په ثواب یې غلط مه شه په یوه ساعت(۲) وبال شي
په کمال یې مه نازېنه په یوه ګړۍ زوال شي
دهاتیانو سوداګر وي بیادګاوخړ دلال شي(۳)
جوهري وي د ګوهر و(٤) خاوري اغزی دکلال شي(٥)
کلالي او ګِل کاري کا فروشنده دمات سفال شي(٦)
په هستۍ کې یې اشراف وي په نیستۍ کې یې ارزال شي(۷)
دځوانۍ په وخت کې شپږ وي د پېرۍ په وخت شغال شي(۸)
چې مشهود په صداقت وي پوچ ګویي واخلي بطال شي
محتسب وي احتساب کا کوتوالي واخلي کوتوال شي
نیکوکاره نیک افعال وي بدکردار او بدافعال شي(۹)
سرنوشت د سړي ګوره(۱۰) یوعیسی وي بل دجال شي
چې نیک بخت وي نیکویي کا چې بدبخت وي بدسګال شي(۱۱)

د (۲۳٦) مخ د پایلیک پاته برخه:
- په چاپي دیوانونو کې د "اعتماد" پر ځای "اعتبار" راغلی دی.
د "پ پ" چاپ : "استاده به په عزبال شی"
د پېښور لور دوه چاپي دیوانونه : "چې ولاړې په عزبال شی".
د "خ" لومړی نسخه : "چې استادی په سفال شی".
مصوره نسخه : " چې استادي په دپرغال شي".

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : " په یوه ګړۍ".
(۳) قلمي نسخې : "ګاوخړ دلال شی".
(٤) چاپي دیوانونه "جوهري وی جوهر پلوري"
مصوره نسخه : "جوهري دي ګوهر پلوړی".
(٥) د "خ" لومړی نسخه : "خاوري اغزی دکلال شی".
د "خ" دوهمه نسخه : " فروشنده دمات سفال شی" (پاتې په ۲۳۸ مخ کې)

لاس وپښې د هغو نيسه — چې خوش خوی وخوش[1] خصال شی
په هجران کې ناامیده مرشه — خدای قادر دی که وصال شي[2]
په حرامو کې امید کړه — ګوندې مخ دې په حلال شي[3]
کافر وبا سي له کفره — په یوه ساعت ابدال شي[4]
تورهستی کاندي ترسپینو — په سپین مخ باندې تور خال شي[5]
ارزومند د یوه خره[6] وي — خداوند د ملک ومال شي
چې سیالي پې کړې نه وي — له سیالانو سره سیال شي
چې په عمر مفصل وي — په ساعت کې اتصال شي[7]
ممکنات به منع نه کا[8] — که څوک سل ځله سنبال شي
چې د خدای رضا شي پیښه — رمل پاتې د رمال شي

فال به څه ګوري نه
خپل افعال[9] د سړي فال شي

٣١٧ ٣٤٤٣

د (٢٣٧) مخ دپاڼلیک پاتې برخه :

(٦) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته . دوهمه نسخه : " خاوري اغزی کلال شی ".
(٧) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته .
(٨) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته . د "خ" دوهمه نسخه : " دځوانۍ په ساعت شپږوی دپیرۍ په وخت شغال شی ".
د "پ" لومړی نسخه : " په پیرۍ کې شغال شی ".
(٩) دابیت په مصوره نسخه کې نشته اوپه چاپې دیوانونو کې لومړی مسرې داسې ده : " منکو کار وي منګ عمل کا ".
دوهمه مسرې په "ق" چاپ کې داسې ده : " او بد کاره بد افعال شی ".
(١٠) دابیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپې دیوانونو او لاس نوشتو قلمي نسخو کې یې لومړی مسرې داسې ده : " سرنوشت دسړي خپل دی ".
(١١) دابیت په مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړی نسخه کې یې دوهمه مسرې داسې ده : " چې بد بخت شی بد شکال شی ".

---

(١) دابیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپې دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسرې داسې ده : " چې خوش خویه خوش خصال شی ".
(٢) دابیت د "پ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته لومړی مسرې یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " په هجران کې نا امیده شی ".
(٣) دابیت په مصوره نسخه کې نشته . د "پ" لومړی نسخه : " په حرامو امید مدکړه ګوندې مخ دې په حلال شی ".
د "خ" لومړی نسخه : " په حرام کې امید وار شه " او د "خ" دوهمه نسخه : " په حرام امید وار مدشه ".
(٤) دابیت او درپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته . (٥) قلمي نسخې : " په سپین مخ دپاسه خال شی ".
(٦) په چاپې دیوانونو او د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې "خس" راغلی دی .
(٧) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" لومړی نسخه ، "پ" چاپ او "ق" چاپ کې لومړی مسرې داسې ده : " په دیر عمر منفصل وی " . د پښتو په لوزو دوو چاپې دیوانونو کې داسې ده : " په دیر عمر معضل وی ". (٨) ، د "پ" لومړی نسخه : " ممکنات به منع نه کا ".
(٩) د "خ" دوهمه نسخه : " ممکنات یې طبع نکه "
"ق ، ک" چاپ : "عمل".

هرچې ستا په زنخدان کې[1] يې منزل شي
لکه خس په تنارې کې به جلبل شي

چې خولۍ نوم دستا دشوندو په خوله واخلي
کې يې زهر وي په خوله کې هم عسل[2] شي

په عاشق باندې ګمان داهسې مه کړه
چې يار زړه وي د شخه يې تش کوګل شي

زه په هجر کې بې برګ وبې نوا[3] يم
لکه کښت چې اوبه نه مومي شړل شي

په هغه ترآشنايۍ خواږه خه نشته
ولې حيف دي چې هجران پکې حنظل شي[4]

په خپل حسن باندې مه نازېږه ګله
دغه رنګ به دې په دوو ورځو بدل شي[5]

٣١٨ زه په هجران کې بې يارې هسې شول وشل م[6] ٣٤٥٠
لکه کب چې بې محيطه شول وشل شي[7]

کسل خلۍ هم کنار وهم بغل شي
د دنيا مين به وارې سره بېل شي[8]

داچې اوس په يوه کوره کې سره ناست وي
عاقبت به يې جدا جدا منزل شي

داګلونه چې يې خادۍ په دستار کې
همه وارې به تر پسې لاندې غوبل شي[9]

داپې مخې چې يې مخ دلمر په خېر دے
تود وپسته به يې په مخ باندې ځنګل شي

داشېرين شېرين شربت چې دوصال دے
د هجران په وخت به[10] زهر هلاهل شي

مادیار په بېلتانه کې دی لېدلی
که دا نادان زمانې وي مبدل شي

---

(١) د "خ" همه نسخه : "زنخدان باندې منزل شي"
(٢) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که يې زهر وي په خوله کې يې عسل شي"
(٣) چاپی ديوانونه : "په هجران کې زه بې برګ وبې نوايم".
د "خ" لومړی نسخه : "زه په هجر کې د ترکو بې نوايم".
(٤) د "پ" لومړی نسخه : "په همغسې کې تر آشنايۍ خواږه نشته ولې حيف چې په هجران کې يې حنظل شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "پرهغسې د آشنا يا نو خواږه نسته ولې حيف چې يې هجران د زړه صيقل شي"
(٥) رابېت د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو چې لومړی نسخه کې نشته او چاپی ديوانونو کې لومړی بېت
(٦) د "پ" چاپ : "شېم".
(٧) د "پ" لومړی نسخه : "لکه کب چې بې محيطه شل وشل شي".
د "خ" لومړی قلمي نسخه : لکه کب چې بې محيطه شل وشول شي".
د "خ" دوهمه نسخه : لکه کب چې په محيط کې شول وشل شي".
(٨) چاپی ديوانونه : "د دنيا په مينه واړه سره بېل شي.
(٩) رابېت د "خ" په نسخو کې نشته.
(١٠) د "پ" په لومړی او د "خ" په لومړی نسخه کې "کې" راغلی دی.

پښه له وېرې د وصال په ځمکه نه ږدي — چې خبر د جدايۍ په دلبدل شي (1)
ددې همسې رنځ علاج به څوک په خدکا — چې نه فهم د چا سې نه اتکل شي
کړد غرونو په سرګردي سر يې تېت وي — هرچې زده يې د خويانو يې غمل شي

د ياران خاطر غمونو هسې زنګ کړ — ٣١٩
مګر جام د مينو اب وي چې صيقل شي — ٣٤٦٠

کړ دزده په وينو رنګ د چا ګوګل شي — چې ببلتون پنجمان شته د خو به ببل شي (2)
کړ داو سنګو په دريابونو باندې ځمال کړي — نپشکر به نپشکر شي نل به نل شي
مشقت دسړي واړه ابتر دی — په سنوره کې چې د ګل بوټی ځمل شي
د دنيا ياري دوستي څه په کار نه ده — له اوله يار او دوست وي پسې غل شي
که هر څوپې وبله هر د محبت وي — نهايت سړه په جنګ وي په جدل شي
په مثال د دن وغزنې مرغلرې — آب وتاب يې په دوه ورځې کې بدل شي
که يې زنه د خوانۍ په وخت سبا وي — هغه سيب يې په پيرۍ کې بيا حنظل شي
د رقيب له بده خويه به څه وايم — تر وداګوره چې لا ياران د سره مل شي (5)

ز ياران
نه په سنه وبد ديار پوهيږم — ٣٢٠
کشاپ زهر په دهن د چا عسل شي — ٣٤٦٩

هغه زده چې خداى روبيان کا جام د جم شي (6)
په آدم کې د حيوان خويونه هم شته (7) بيا هالر يې آدم بوله چې آدم شي

---

(1) "ق" چاپ : "چې خبر د جدايۍ په تن لزل شي".
(2) چاپي ديوانونه ، د "خ" لومړی ، ناقصه او مصوره نسخه : "چې ببلتون په جهان ګرزي خو به ببل شي".
(3) د "خ" په دوهمه نسخه کې "جويبار" راغلی دی.
(4) په چاپي ديوانونو او د "خ" په نيمګړې نسخه کې "ابتر کا" راغلی دی.
(5) دابيت د "خ" په لومړی نيمګړي او مصوره نسخه کې نشته.
(6) د "خ" لومړی نسخه : "جام د جم دی".
(7) د "پ" نسخې : "په آدم کې د حيوان خويونه هم شته دی".
/ د "خ" په دوهمه نسخه کې د "حيوان" پر ځای "چارپای" راغلی دی.

چې خولیونه دچا پایو پکې نه وي[1] — سړي هوښیار په سړي هاله مسلم شي[2]
چې اغوستي پې لباس وي د پاکانو — دنا پاکو چا پې کاندي خوبه ګرم شي
که هر څوله لذیذ طعام وي مزه نه کا — چې یوه ذره نمک پې زیات وکم شي
سنادي هر چې د غم په اندازه وي — دهغوبه څه سنادي وي چې بې غم شي
هر چې خپله رضا پاسلي[3] وقضا ته — که هر څوپه ځان ناخوښ وي خوښ خرم شي
عاشقي چې ترکمالې ورسیږي — دخپل یار له لاسه زخم[4] پې مرهم شي

٣٢١ — که په ځان باندې قدم کیږدي تا له نه
٣٤٧٨ — نه فلکه به دې لاندې ترقدم شي[5]

چې مجنون غوندې یو موتی استخوان شي — په قوت د عاشقۍ به پهلوان شي
عاشقانو په شکست کې بری بیاموند[6] — دلته توان دهغه سړي چې ناتوان شي
زیړي رنګ د عاشق هسې من تبه دی[7] — چې آفتاب غوندې څرګند په درست جهان شي
له چشمانو یې باران درحمت وودي — نو ځغونږې پې څېره باندې زعفران شي
له رخسار حال د زړه نو معلومیږي — له بهار نه نیک وبد د کال عیان شي
له نکتې نه تمام علم حاصلیږي[8] — درست خراب له دې نه مشته نمایان شي
په کار نه دي مخالف هزار تقریر — موافق له حاله نیم کلام داستان شي
لکه مړله کار وبار وي وتلی — دهغوخاوند پې په سر چې غافلان شي

---

(١) د "خ" دوهم نسخه : "چې خصلت دچا پایانو پکې نه وي".
(٢) د "پښور چاپي دبو الونه" سړي یوب په سړي هاله مسلم شي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "له سړي" راغلی دی.
(٣) "پ" "چاپ او "پ پ" "چاپ : "پاسلوی". "ق ک" چاپ او "ق" "چاپ : "وسپاري".
(٤) د "خ" دوهم نسخه : "پرې مرهم شي".
(٥) "پ پ" "چاپ : "آسمانونه به دې لاندې ترقدم شي".
(٦) دابیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته ، د "خ" په لومړۍ نسخه کې لومړۍ مصرې دې ډول دی : "عاشقانو په خپل هیښت کې بری بیاموند".
د "خ" نیمګړی نسخه : "عاشقانو په خپل شکست بری بیا موند" او د "پ" په لومړۍ نسخه کې دې ډول دی : "عاشقانو په خپل شکست کې بری بیاموند".
(٧) د "پ" په لومړۍ ، د "خ" په لومړۍ او دوهم نسخه کې "مراتب دی" راغلی دی.
(٨) د "پ پ" لومړۍ نسخه : "له یوې نکتې تمام علم حاصلیږي".
د "خ" قلمي نسخه : "له یوې نکتې حاصلیږي تمام علم".
(٩) د "خ" په نیمګړۍ نسخه کې "یو کلام" راغلی دی.

کړي دې عمر په کار دې غفلت مه کړه
پرېږده باندې سل کاله یو ماشي

د غفلت بنیاد دا وښکو په موج خپې
یو څو پکې خواب آلود له طوفان شي

روند په خپله عصا پر پوځي وکوهي ته[1]
خپل دلیل دکم دلیل دځان تاوان شي

سرکښي د عاجزانو په کار نه ده
هر مېړنی چې وذر وکاندې پښیمان شي

موم دلان به یې له شړه لمن ژغورې[2]
سنګدلان که عین لعل د بدخشان شي

چې کیمیا د قناعت یې په لاس کښې
دشړې[3] په خرقه کې بادشاهان شي

بل پوشاک یې په کار نه وي بې لمده
هغه زړه چې آیینې غوندې روښانه شي

عاشقي ده ترجمه د بلاؤ زیاته[4]
د مجنون ته دیو ودد وارې حیران شي

پرې یې به ورکا دُرد تان[5] خپلو غوښو
کړي تېر تر غوږ وشعر د مې شي

٣٢٢

٣٤٩٥

آشنایي بده بلاده آشنا مه شي[6]
جلالي به دې فنا کا فنا مه شي

د غم[7] به دې د زړه ولې کا غوڅې
ګرفتار په درد و غم د جانا مه[8] شي

په زیړ رنګ به دې تل سړې اوښکې هیڅ[9]
د ورنګو په څېر ګل د رعنا مه شي

---

(١) د "پ" لومړی نسخه : " روند په خپله عصا پر پوځي په کوهي کې".
د "خ" لومړی نسخه : " روند په خپله عصا پر پوت وکوهي ته".
د "خ" دوهمه نسخه اونیمګړی نسخه : "روند په خپله عصا پر پود شي پخپلګه".

(٢) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "پ" په لومړی نسخه کې د "شړه" پر ځای "شرم" راغلی دی.

(٣) د "خ" په لومړی نسخه کې "دشرابو" راغلی دی.

(٤) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په لومړو قلمي نسخو کې د "زیاته" پر ځای "پهورته" راغلی دی.
د "خ" په لومړی نسخه کې یې دوهمه مصرع داسې ده : " د مجنون ته دیو ودد څکه حیران شي".

(٥) د "پ" لومړی نسخه : " پرې یې به ورکا تبان درد خپلو غوښو".
په "پ" "پ پ چاپ کې : "کاتبان به ورکا دُرد خپلو غوښو".
د "خ" دوهمه نسخه : " ښایسته په درد خپلو غوښو ورکه".
"ق" چاپ او "ک" چاپ : " هر ویان به ورکه درد خپلو غوښو".

(٦) داغزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د لومړی مصرع "بده بلا" په چاپي دیوانونو او لومړو قلمي نسخو کې "توره بلا" راغلې ده.

(٧) چاپي دیوانونه : "درد و غم".

(٨) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "آشنا مه شي" او د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه "جانان مه شي".

(٩) د "خ" لومړی نسخه : " په زیړ رنګ به دې تل سړې اوښې هیڅ ډیرې".

هم (١) په دا چې د روغړن د خدای دښمن دے
وهچا ته د روغړن په ویینا مه شې

که اعلیٰ مرتبه غواړې عاشقي ده
نو هم له وارې ادنی دی اړنا مه شې (٢)

٣٢٣

همیشه به سرنګون په فکر ناست یې
د [illegible] په خپر مشغول په شنا مه شې (٣)

٣٥٠١

د عاشق بې خپله یاره قرار نه شي
بې طبیب قراري د بیمار نه شي

چې په لوح محفوظ کښلی لیونی وي
په تعلیم د معلم به هوښیار نه شي (٤)

د خپل پلار په غېږ کې پروت وي (٥) [illegible] یې
د قضا علاج په مور او په پلار نه شي

د هغو چې خدای کمال حسن روزی کړی (٦)
هېڅ نقصان یې د منکر په انکار نه شي

د درد و غم د عاشقۍ چې دې مشکل دی (٧)
هېڅ سړی دې په دا رنځ کې رغتار نه شي

زه هم له عمر د غه له خدایه غواړم
چې دې یار له یار له لاسه ازار نه شي (٨)

یار له یار سره جفا کا هسې د پیره
چې هېڅ فرق یې د اغیار او دیار نه شي (٩)

٣٢٤

که هر څوک دلبري او دلجوئي کا (١٠)
د [illegible] په ترکو هېڅ اعتبار نه شي

٣٥٠٩

---

(١) د "پ پ" چاپ : "غم په دا".
(٢) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٣) چاپي د یوانونه : "د [illegible] مشغول په ثنا مه شې".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د لومړۍ مسدي یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې د دې شکل ده : " چې په لوح د محفوظ سنګلی لیونی دي".
(٥) چاپي د یوانونه : "زه دی د پلار په غېږ کې پروت دي روح یې لاړ شي".
(٦) قلمي نسخې : " د هغو چې خدای کمال د حسن ورکا".
(٧) قلمي نسخې : " د درد و غم د عاشقۍ د پر مشکل دی".
(٨) چاپي د یوانونه : " زه هم له عمر له خدایه دغه خواست کړم چې دې یار له خپله یاره بې زاره نه شي".
د "خ" لومړۍ نسخه : "زه هم له عمر د غه شان له خدایه غواړم چې یو یار دیار له لاسه ازار نه شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "زه هم له عمر له خدایه دغه خواست کړم چې یو یار دیار له لاسه ازار نه شي".
مصوره نسخه : "زه هم له عمر د غه خواست له خدایه غواړم چې دې یار دیار له لاسه ازار نه شي".
(٩) دا بیت په "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت دې شکل دی : "یار له ما سره جفا کا هسې د پیره
چې هېڅ فرق مې د اغیار او دیار نه شي".
(١٠) د "خ" لومړۍ نسخه : "که مې هر څو د لبري او د لجوئي کا"

دسکوت په تیغ چې ژبه بریده شي
لاقلم غوندې په قال کې دوېده شي

هومره اودعاشقي په زړه کې یوسي
چې لالۍ پاڼه تربته دمیده شي

همیشه یې دخپل یار په لوري دوه وي
نهایت چې په داډوکې رسیده شي

خم ابرو دیار مې نقش په لېمه دي[1]
لکه میاشت چې په لوی بحر کې لېده شي

څه حاجت دي چې زه یار وپاڼه ستایم
کار همه دخپلو ستر ګو په دیده شي

کله وي چې یو بل په ویل غولېږي
مګر صافه دچا خپله عقیده شي

خو دځرګند وي لکه صبح پنهان ګے
هر ګرېوان چې په یارۍ کې دریده شي

آب وې دعاشق هلته ځان ځرګند کا
چې یې نم دنده له ستر ګو چکیده شي

داه غشي یې په څمکه کله لګی
هر قامت چې کمان طوره خمیده شي

بې مطلوبه یې هیڅ فهم په چا نه وي
هر طالب چې په طلب کې فهمیده شي[2]

هر چې زړه په هر ویا انو باندې بایلي
بې درمه بې دینانه خریده شي

ما دیاں په څې بل مخ لېدلی نه دی
مګر پس چې له نن ورځ آخریده شي[3]

٣٢٥

یا به شهد یا به قند یا به نبات وې
هر کلام چې له ما سره شنیده شي

٣٥٢٢

چې سړی له بله بد وایي بدګوی شي
لا تري بله خوا روان دده بدبوی شي[4]

مرده شوی چې هوس کا دبل و مرګ ته
بل هم پس دده له مرګه مرده شوی شي

دوست دښمن دسړي وا ده خپل عمل دی
هم په دامقدار یې اجر موی په موی شي

هره ونه چې کږه په یوه لوري وي[5]
عاقبت یې پر پوانه په هغه سوی شي

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "خم ابرو یې دیار نقش وي په زړه کې".
د "خ" لومړی نسخې اود "ب" لومړی نسخه : "خم ابرو یې دیار نقش وي په لېمه کې".
(٢) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٣) قلمي نسخې : "مګر پس له نن ورځې آفریده شي".
(٤) قلمي نسخې : "لا تري بله خوا روان دده بدبوی شي".
(٥) د "ب" لومړی نسخه : "هره ونه چې کږه وي په هغه لوري".
د "خ" لومړی نسخه : "هره ونه چې کږه په هغه لوري وي" اودابیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

په لوتي کې نور څه نشته بې زواله
هلکان دهلکتوب په سبب لوی شي (١)

داوبو اصل له خاورو پیدا کېږي
خاکساري د خاکسارانو آبروی شي

هومره زیان له خوګ وخرسه نه رسېږي (٢)
لکه څوک په آدمیانو کې بدخوی شي

سړي هوښ چې دسړي له تنه پاڅي
دسړیو په جامه کې خربشوی شي

٣٣٦ وهغوته چې خدای پخپله وښود
٣٥٣١ څه حاجت دي د ماڼ پرګفتګوی شي

وخت د عیش وطرب تېرشو خزان راغی
څنګدن د بلبلانو په ځان راغی

دلداري مې ترامیدو ه باري څه کمام
هغه یار د دلبرانو په شان راغی

آشنایي مې په هوس وه خو چې بېل شوم
د واړه لاس مې وبله منسوارمان راغی

سود سود ادعاشقي ګه نفع مند وي
ما هیڅ سود پکې ونه لید تاوان راغی

تمام عمر ګه وصال و هومره نه وو
لکه یو زمان د سنګلیو هجران راغی (٣)

ګوی زما د زمه یې یوه وه په چوګان کې
بیا دنان په نیلي سود په جولان راغی

غونچه لب چې په خندا کاندي پریشانه
په شیبو زما د اوسنګو باران راغی

٣٣٧ د میرزا دارزاني دعوی به پرې کا (٤)
٣٥٣٩ قدردان د شاعرانو تمام ان راغی

په اول کې تا د عشق وهلې لافې
هغه لافې دې اوس وې کمې خلافې

اوس خپل سر ودته محکم نیولی اوسه
چې دغم مصی دې ځان ته کمې مصافې

سپین چلتار په یوه تکي بدنما شي
دا زالو چارې مه کمه ګه اشرافې

---

(١) په "پ" او "پپ" چاپ کې "پوی شي" راغلی دی.
(٢) د "خ" لومړی نسخه: "له ستمه یې په هر لوري غوغا وي"
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "د میرزا د شاعرۍ قدر به کم کا".
(٥) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.

بې تمیز خو معرفت کولای نه شي
تذکره او کوت معلوم کړه که صرافي

ځان دې ولې بې حیا کړې بې ځایه
چې پټ کړی دی دمینې په غلافي

که دا هسې لوټي غواړې لوټي داده
که په اصل کې منصور غوندې ندافي

دد و دان له فساد و نو امان غواړه
که په عقل دخیل فکر موی شګافي

د تقصیر سبب یې کوم دی را معلوم کړه
مین وژنې بې الجرمه نا انصافي

کوم صفت به زه د ... داستا بیان کړم
په کامل صفت موصوف په کل اوصافي

٣٣٨

٣٥٤٨

یا داستا چشم وابرو و ینم په خواب کې
یا مستان دې اوده شوې په محراب کې (١)

یا په جام کې استاد مخ عکس لیده شي
یا خوښ دې تجلی کړه په حباب کې

یا تر خط الا ندې غوښتې ستا د خولې دي
یا ګوګب دی غرق شوی په شهاب کې

یا دې زلفې په مخ دواړه را خوري کړې
یا سنبل دی ګنجک شو داوږه تاب کې

یا دې زلف په مخ تور ه تا ریکي کړه
یا خوښ دې ځان څرګند کړه په آفتاب کې

یا داستا پیرزوان زما په جګر ښخ دی
یا سیخونه دي پیلې په کباب کې

یا خوستا په غم کې غرق زما صورت دی
یا خسې دی جاړه وزې په ګرداب کې

چې دیار کا تر یې وزې بیا له ستر ګو
د ... به څه عزت وایې په حباب کې

٣٣٩

٣٥٥٦

ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې
مګر بیا موندشي داوښکو په دریاب کې (٢)

که ته وینې زما پټې څښتې دلبره
رنګ دلبو دې ګواهي لې په داباب کې

په هر ځای چې ستا دلبو نام آغاز شي
دلالې و باران وزي په حباب کې (٣)

---

(١) داغزل یوازې اویوازې د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې راغلی دی.
(٢) داغزل د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې نشته.
(٣) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

له خسته زړونو به څه دلستاني کا ... د خراج ګنجایش نشته په خراب کې

زه حیران دستاد وه وځو په تو خالیم ... کافر څه شکل سجده کا په محراب کې (1)

ګل له دې پرې باریکې په شبنم خوشې ... نازک زړه مه بدوې په صاف خواب کې

دبهار په ګلو اوري بارانونه ... د څو پیکې طاقت نشته په حباب کې

د تاج غلطي وبسنه اې خدایه

۳۴۰ داوتر وچاري په ندوي په حساب کې ۳۵۶۴

زده مې بایلوستا په هر محبت کې ... عاشقي دې زهر ګڼه په شربت کې (2)

لار زما و یار ته مه ترې ناصحه ... ما موندلی دی دایاں په دې محنت کې (3)

که صورت د هغې مستې درښکاره شي ... عقل هوښ به دې هیڅ ندوي په صورت کې

که د عشق ترکس لګي غابن به بایلې (4) ... ته چې ما ته غابن چې به نصیحت کې

زه توبه په هغه تېر عمر وکړم ... چې صرف شوی دی بې یاره په غفلت کې

د آشنا دمینې پت به راڅات نه شي (5) ... که مې سر له تنې درومي په داپت کې

له ادبه یې وخې ته کتی نه شم ... خدای را پسنه جدایي کړه په وصلت کې

په قیامت که څوک له نیته پوښتنه شي (6) ... زه دیار د کوڅې خاوري یم په نیت کې

لکه زه چې یې دد ر په خاورو خوښ یم ... خوښ به نه وي سلطانان په سلطنت کې

د درګاه په خاک نشینو یې تل سخې وي (7) ... د غمونو دخل نه وي په جنت کې

---

(۱) د "خ" دوهمې نسخې : "کافر هیڅکله سجده نه کا په محراب کې".

(۲) د دې غزل پاڼه په مصوره نسخه کې څیړې شوی ده .

(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته .

(٤) چاپي دیوانونه : "که د عشق ترکس پرې پوزې سره به بایلې".
د "خ" لومړۍ اودوهمې نسخې : "که د عشق ترکس پرې پوزې غابن به بایلې".

(٥) چاپي دیوانونه : "پت به مې مات نه شي"

(٦) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نشته په لوړو چاپي دیوانونو کې یې لومړۍ مصرې دا ډې ده : "لکه زه چې ستا دد ر په خاورو خوښ یم".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې د "تل سخې وي" پر ځای "سختي نه وي" راغلی دی.

٣٤١

د نیالیه دولتونو بې پروا یم[1]
زه د رحمان دعاشقی په سند دولت کې[2]

٣٥٧٥

مغرور مه اوسه د عشق په کار وبار کې[3] هر خسمنی تیره تیغ وي په دالار کې
داسو رګل به دې دستار په وینو سور کا چې دې اینبی زمانې دی په دستار کې
مخ دتر کوچې تر آب حیات صاف دی زه دې آب حیات سوی یم په نار کې
چې او سپینه آیینه پرې اوبه کیږي تر وزما هستي یې خړه په دیدار کې[4]
په هر وار چې یې وستر ګوته نظر کړم لاس مې والي دے له خانه په هر وار کې
یاره ته چې له ما صبر وقرار غواړې عاشق کله وی په صبر وپه قرار کې
کې مې سر ومال دستا په مینه دروی زه تر سر وتر مال تیریم په داکار کې
هیڅ صرفه مه کړه د زمونږ تر آزار څخه کې دچا سود دوستي شوی په آزار کې[5]
عشق د عقل په کوڅه استوګنه نه کا چا موندلی نه دی یار په دا دیار کې[6]
ستا له دره له دربانه به وانه وړم خو وند مرم ستا په در وپه دربار کې[7]
کم بختان دیار په وصل کې هم بدي دي دوچ دکې خړه نه وي په هسار کې
مفلسانو له غین کوهستان دی کې هم عمر تیر کوی په بازار کې
وهغو چې خدای حق بینې ستر ګې ورکړي دیوسف تجلی وینې په دیوار کې[8]

---

(١) د "خ" په دوهمه نسخه کې "فراغت یم" راغلی دی.
(٢) قلمي نسخې: "زه د رحمان دعاشقی په دولت کې".
د پېښور چاپي دیوانونه: "زه د رحمان دعاشقی په دا دولت کې".
(٣) د "ب" په نسخه کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) د "پ" چاپ او "پ ب" چاپ: "چې داوسپنو دانه پرې اوبه کیږي تر وزما دهستی خړه دی په دیدار کې.
د "ق ک" چاپ او "ق" چاپ: "چې داوسپنې دانې پرې اوبه کیږي تاب د زما دهستی خړه دی په دیدار کې"
د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې داوسپنې آهین پرې اوبه کیږي".
(٥) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٧) چاپي دیوانونه: "ستا له دره له دیاره به وانه وړم خو وند مرم ستا په دره په دیار کې"
(٨) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

وعیب جن ته واړه عیب څرګند ښکاري (١)
چې هنر دعاشقۍ ږي خدای نصیب کړي (٢)

سبا یسته که ځان یوسف کا په سینګار کړي
بې هنره نور څه نه وینې په یار کې

٣٤٢

دا داغونه د خپل زړه ودلره بس دي (٣)
څه حاجت دي د تاج پ لالهزار کې

٣٥٩١

مدام ناست یم وچ ګوګل ستر ګي په نم کې
ماچې ستاد توري زخم په خوله (٤) سنګل کړم

عشق را وښود نحر وښ په خپل حرم کې
نور مې دالذت بیانه مونده پرهم کې

خواږه مجنون چې سر په پسنو دلیلی کښود (٥)
نه ورته مدام غالب وي په کمزوري

سرفراز شو په عرب په عجم کې
زړه نه لره غم خلاص یم ستا په غم کې

لکه زه چې ستا په غم کې مستغرق یم
لکه مړی د ژوندیو ترمیان پروت وي

بل به نه وی په جمله بني آدم کې
هسې بې بله م له عالمه په عالم کې

هیڅ صحت (٦) مې د دمګړو په دم نه شي
نه مې بې تا تاګ وپوی نه جستجوی شته

هم په دا چې زما دم دی ستا په دم کې
مراد مې ته یې په هر دم په هر قدم کې (٧)

که نصیب مې شي کوغالی ستا د سپیو
وبه نه کړم نور نظر په جام د جم کې

زړه مې هسې ستا په زلفو پسې وړاندې شو
لکه غوټه د چاپیر یو ځي په تورم کې

سر په وینو دسې وګلو په دودانګي
هزار زړه و نه ستا د زلفو په هر خم کې

٣٤٣

زه تاج کناره خو بس یم له عالمه
باري ستا ستاسو ګورسواکړم په عالم کې (٨)

٣٦٠٣

---

(١) چاپی دیوانونه : "وعیب جوته واړه عیب څرګند ښکاري".
"خ" لومړی نسخه : "عیب حق واړه عیب څرګند ښکاري".
(٢) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "که هنر دعاشقۍ دی رب نصیب کړي".
(٣) قلمی نسخی : "خپل داغونه د خپل زړه ودلره بس کا".
(٤) "ب" په لومړی نسخه کی "زړه" راغلی دی.
(٥) "خ" دوهمه نسخه : "چې مجنون سرخپل په پسنو دلیلی کښود" په چاپی دیوانونو کی "خواږه" پر ځای "خود" راغلی دی.
(٦) "خ" په دوهمه نسخه کی "صحت" پر ځای "دمه" راغلی دی.
(٧) دا بیت "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(٨) "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "باري ستاکتق رسواکړم په عالم کی".

هسې بې یارې خفیم په څمان کې (١)
چې مې ځای نه شي په څمکه په آسمان کې

سره ګلونه د چمن راته سودا ود شي (٢)
چې قدم بې یارې کیږدم په بوستان کې

چې یې مې نه یم له دې بې نیازۍ (٣)
حیرانیږم د ناتوان صورت په توان کې

که هر څو فکر له ځانه سره وکړم
هیڅ د صبر طاقت نه وینم په ځان کې

هیڅ ساتنه د سرکښ خاطر رانه شي
څوک ساتلی شي بحري په ګرېوان کې

تر هغه به نادان بل په څمان نه وي
چې څوک مهر وفا غواړي په نادان کې

که یې سل ځله په زاړه (٤) وقربان بولم
غوږ رانه باسي په زاړه په قربان کې

هسې رنګ نما په دې ژبه ځاندې
لکه ګل د سپرلي خاندي په باران کې

جوهري شي د ر و لعل کاندي بر سېره
چې مې کښي د دوشتر ګو په دکان کې (٥)

چې مې هیڅ یې په خوا په خاطر نه وي
زمانه یې راځرګنده کا په زمان (٦) کې

٣٤٤

چې په وصل کې یې اوښکې نه وچیږي
تر و به حال د تاج خروي (٧) په هجران کې

٣٩١٤

د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې
بیا د ګاونډي تماشا کړه په بوستان کې

خو دې تېره تلخالي ترستوني نه شي
شیرینې به خوند د رنه کا په دهان کې (٨)

ما په هجر کې لذت د وصال بیا موند
له یوسف ملاقي شوم په زندان کې

لکه متن له معنی، معنی له متنه
یار هم هسې دی نما په دل و جان کې

عاشقي اسانه مه ګڼه خبر شه
سر یازي ده هر نفس په دامیدان کې

---

(١) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "هسې بې له یاره زه یم په څمان کې".
(٢) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "دی" راغلی دی.
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې رحمه" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "نانه" راغلی دی.
(٥) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٦) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "یوآن" راغلی دی.
(٧) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "خرشی" راغلی دی او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٨) مصوره نسخه : "شیرینې به دې خوند د نه کا په دهان کې"

د ناتوان له ناتوانی نه وویږه
که هزار خلد توانایی په خپل خان کې (۱)

هم هغه به پسله مرګه ازار یې
هر چې بل ازار وي په داجان کې

۳۶۲۲ ۳۶۴۵

په ماتم کې باندې بې یاره هسې حال دی
لکه حال دې نه ندانیانو په زندان کې

زړه مې دوب دوب کېږي ستا غم په غلبو کې
هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې (۲)

ستا عشق له مونږ په هیڅ لوري وتی نه شم
دوا مه لاس مې پرې واته د عشق (۳) په لامبو کې

سل توبې مې ماتې کړې واړه وښتم له عشقه
ساه ویساه مې نوره پاتې نه شوه په توبو کې

ته چې له ماڅې دا وښکو باران ګوره
رنځ د سفر هیڅ نه دی په داګهنو شیبو کې

نه یوه سیمون نه په سمان کې هزار ستوري
بې تا به څوک څه کاندې د خلق په جنبو کې (۴)

عشق و عقل دوا مه سره ضد دی که پوهیږې
کله کړې ارام دا وهڅې مې په لمبو کې (۵)

هر څوک چې د عشق په آتش حاسې یې کمکه (۶)
خدائے دې ابراهیم غوندې څوک نه کا په لمبو کې

۳۶۲۹ ۳۶۴۶

هسې خو بې یم ستا د در په خاکساری کې
لکه خو بې وي سرداران په سرداری کې (۷)

عاشقی که نور و خلقونه خواري د ه (۸)
ما موندلی دی دولت په داخواری کې (۹)

وبیمارته که نا خوبې والي وګړي
خو بې یم زه د ستا د عشق په بیماری کې (۱۰)

---

(۱) د "خ" په لومړی اود دوهمه نسخه کې "په خپل توان کې" راغلی دی.

(۲) د اغزل د "خ" په لومړی نسخه او د مصوره نسخه کې نشته د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی بیت داسې دی: "زړه مې دوب دوب کېږي ستا غم په غمو کې هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې"
د "پ" لومړی نسخه: "زړه مې دوب دوب کېږي ستا غم په خلغلو کې هسې رنګ لکه چې څوک مستغرق شي په اوبو کې".
د "ق، ک" چاپ: "زړه زما دوبیږي ستا غم په غلبو کې هسې لکه څوک چې شي غرقا به په اوبو کې".

(۳) په قلمي نسخو کې "عقل" راغلی دی.

(۴) قلمي نسخې: "نه یوه سیمون مه نه هزار ستوري له آسمانه بې تا نه به څوک څه وکا د خلق په کښو کې

(۵) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې د "لمبو" پر ځای "چنبو" راغلی دی.

(۶) قلمي نسخې: "هر څوک چې د عشق په اتش سوی دی رحمانه".

(۷) د اغزل د "پ پ" چاپي دیوان کې نشته.

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقی که نور و عالم وته خواري ده".

(۹) چاپي دیوانونه: "ما موندلی دا دولت دی په خواریکه کې".

(۱۰) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې نشته. دوهمه مصرع د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خو بې یم زه د عشق په درد په بیماری کې".
"ق، ک" چاپ: "خو بې یم زه دیار د عشق په بیماری کې".

دخپل بام وروزیږ وته نظر کړه — هسې ستړګې دي زما په بیداري کې (۱)
یار دیار له ستړګو اوښکې پاکیزه کا — تا در یاب (۲) کړې زما اوښکې په یاري کې
ماله دې پرې ناچاري ویاړ ته شاکړه — سړی (۳) عذر دی په دې ناچاري کې
غم به ځیځ یوه هوښیار خو بې کړی نه وی — ما خو بې کړی دے ستا غم په هوښیاري کې

۳۴۷ — دلالخ اوښکې به څرنګ په قرار وی
۳۶۳۷ — چالبدلی دی دریاب په قراري کې

سپین مخونه تور کودی شي په پیري کې — سم قدونه کوبل لګی شي په پیري کې (۴)
لکه شمع د سحر آفتاب د ژ مي — هم بې تاب وهم زیږی شي په پیري کې
یو طرفته یې سر پرې دي بل خوا در وی (۵) — خپل صورت تمام پرې دی شي په پیري کې
دمړه ؤ په حساب وي خزاوشوه — که څرګند لیده ژوندی شي په پیري کې
مړ لاسنه دی پس له مرګه بیا ژوندے شي — نشته داچې څوک ځلے شي په پیري کې
که څه وخوړے لکه زهر نه هضمیږي (۶) — نه څه څښنې نه څه خوړې شي په پیري کې
دا ځوانې ده چې څه اوږې یا څه وینې — نه لیده نه اوریدې شي په پیري کې

۳۴۸ — اې دالخ پیري هسې عاجزې ده (۷)
۳۶۴۵ — که رستم وي نده پرې سوې شي په پیري کې

یو ځل ولیدای دیار پریشانې زلفې — په عارض باندے حلقه پیچانې زلفې (۸)
که تور تم لرې ظاهر سیاهي د زلفو — حقیقت لرې سپیدې روښانې زلفې

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په چاپی دیوانونو او نورو قلمی نسخو کې یې لومړی مصرې داسی دی: "دخپل بام وروزیږ وته نظر کړه".
(۲) په چاپی دیوانونو کې "جاري کړې" راغلی دی.
(۳) د "خ" په لومړی نسخه کې "څرګنده" راغلی دی.
(۴) چاپی دیوانونه: "سپاسته مخ دې تور کودی شي په پیري کې سم قامت وي کوبل لګی شي په پیري کې".
(۵) قلمی نسخې: "که پل یوسې بن دي بل خواته در وي".
(۶) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "پ" په لومړی نسخه کې "اړ بږ بن دي"، د "خ" په لومړی نسخه کې "ور بږ بن دي"، په مصوره نسخه کې: "چې تیر بږ دي" او د "خ" په بیمګړی نسخه کې "وته جور بږ دي" راغلی دی.
(۷) په قلمی نسخو کې "زړه سوی شی" راغلی دی. (۸) - داغزل د "خ" له دوهمې قلمی نسخې نه نقل شو.

داقدرت الهی دے راشه گوره
د دانا د گردن طوق نادانې زلفې

هم په خپې د خپل ځان په زنه حیرانم
په اوبن و دیار پرتې حیرانې زلفې

۳۴۹

په شمیم د خوشبوئیې زه خوشبو شوم
خدای دې نه کا په خپل دا د پښیمانې زلفې

په کوم لوري به زه سر ترپنه وکاړم
وگردن ته مې پرتې د پښیمانې زلفې

خکه زاړم له دوو ستر گو اوښکې وینې
چې د ژوند وینې دیار خندانې زلفې

۳۶۵۲

چې وصال د خپل جانان مې دی موندلے (۱)
گنج د در و د من جان مې دی موندلے

هومره طمع مې له خپله بخته نه وه
نه پوهیږم چې څنګه مې دی موندلے (۲)

که په دې مشقت لاس له خدای (۳) راوست
زه خو وایم چې آسان مې دی موندلے

چې مې یو نفس وصال د یوې وشې (۴)
وایه اجر د هجران مې دی موندلے

څه عجب (۵) دی که تمام جهان زما شے
چې بادشاه د درست جهان مې دی موندلے

۳۵۰

زه ډیر ګنهګار یم په خپل شعار شکر ګذار یم (۶)
چې داهسې رنګ د دیوان مې دی موندلے (۷)

۳۶۵۸

ما چې ستر ګے وګرځې ته واړولې
په هغو ستر ګو مې وینې وژندلې (۸)

د عمل جزا یې بیا مونده برحقه (۹)
د ستور دی چې کړې هغه اخلې

ترخمن ولې یو په سله زړه قاتل دی
تل چې ته وې په کاڼې تیږ ولې

---

(۱) مصوره نسخه : "وایه اجر د هجران مې دی موندلی".
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "نه پوهیږم په څه شان مې دی موندلی".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "که په دې مشقت لاس له راغی".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه : "د یوې وشې".
(۵) "ق، ک" چاپ : "څه تعجب دی".
(۶) د "خ" دوهمه نسخه : "زه رحمان په خپل شعر مدام خوښ یم"
(۷) "ق" چاپ : "چې داهسې رنګ داستان مې دی موندلی".
(۸) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۹) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "د عمل جزا مې بیا مونده برحقه".

خودکرده به څتا وان له چا نه غواړي
چې يې غوښې په خپل تېغ کړي سپينې خپلې

ما دا مرګ داسته په مينه کې هاله ليد
چې ګدای د بادشاهۍ لاڅې وهلې

له خوبانو به څوک څرنګ وفا غواړي (١)
سروی کله کشمشي مېوې نيولې

په درباريې سندا سې شه ورته کېنه
تار په تار دسر وېښته ايرې مسلی (٢)

که دفتر دخپل قسمت دچا په لاس وي
بدې بخرې به چا کله قبلولې

چې ننګي يې د ګولې و نېکانو
دې بدانوخه بدي نه وه غوښتلې (٣)

څوک له خاورو ايرو پاڅوي تخت وتمکري
څوک له تخته دايرو په ډيرانولې

ستا چې نيت د آشنايۍ نه وُ صنمه
درځمان ستر ګې دې ولې نه ګنډلې

٣٥١

دازل په وړځ دبخت وجوړيې وه
اې ياره چا بايلو دې چا ګټلې

٣٦٧٠

بدلو يې په دنيا دين وايمان ولې؟
نه پوهيږې په خپل سود او په زيان ولې؟

همېشه په ځای دشکر شکايت کړي
منکرين يې په عطا د سبحان ولې؟

د ربنايۍ خدای دهر يې چاري توان دی
په دې توان کې خپسر بولې ناتوان ولې؟

مدام اوښکې تويوې د رزق له غمه
در ګوهر په ځها پلورې ارزان ولې؟

چې په هر بېګاه سامان دهر سبا کړي
کور دوکر شوې د محشر په سامان ولې؟

هېڅ ګياه له ځايه نه خوځي نم مومي
ته د رزق په طلب مني ځمان ولې؟

چې څوک تر قضا خپله رضا غواړي
بهوده په لوتو ولې آسمان ولې؟

په ژوند و مړه چې د مرګ له غمه خلاص شي
اسان کار دې کم په ځان باندې ګران ولې؟

غيرې مينې دې په زړه باندې انبار کړي
په کعبه کې ننه بلپه بتان ولې؟

---

(١) په "ق" چاپ کې د "وفا" پر ځای "مېوه" لاغلطي دی.
(٢) دا بيت او درېيمې څلور نور بيتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(٣) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ "دې بدانوخق بدي نه دې غوښتلې".

Nasser Ahmad (Aziz)
NASSER AHMAD (AZIZ)

نه‌مه د نفس په پیروی درځه لاړشو — دخبیث په لاس دې وکړم قرآن ولې؟
چې یوسف د حبشي په بهامو مې — د مطلوب په بها نه‌بیندې حان ولې؟ (۱)

۳۵۲ — بد په بد و پښیمانی کاندې کله نه
۳۶۸۲ — ته په خپلو بدو نه‌شوې پښیمان ولې؟ (۲)

په نوخه (۳) پسې نې خلیږه ژاړې ولې؟ — د چا پای په خپل خایه نا‌ړې ولې؟
چې روښتی مینه کوې په شوخو د خو جوړې نې — تر وخې نې کوې لوا‌ړې لوا‌ړې ولې؟
ته د اخپل کلام مینه په د اخپل شوخو نکړه — تا د ا‌ر لوته تیرې کړې د ا‌ر ې ولې؟
هغه کار چې دې په نرم ویل کیږې — بهوده په بېرته ولې لا‌ړې (۴) ولې؟
نیک له نیکو بدله بدو منا سب دې — نیک و بدو بله پر بله نغا‌ړې ولې؟
یو قدم د خدای په لور اپسو دې نه شې — تمامې عمر په پرله لا‌ړې ولې؟
تل دې طوق د تعلق په غاړه کیږوست (۵) — وکښې نه شې د غه طوق له غاړې ولې؟

۳۵۳ — چې په فرځ د شپې لافې کړې له صبا نه
۳۶۹۰ — په شپه مې له میږه وشه غواړې ولې؟

ته چې خپله نې عقلي هوښیاړې (۶) بولې — کاشکې (۷) بیا مومې د غوښتو په نرخ شوې
عشق یو داد دی په عاشق باندې له خدا یه (۸) — هسې نه دی چې پیرې یا یې پلوړې (۹)
زلیخا غوندې به بله شیدا نه وې — که د مصر مستورې شي واړه ټولې

---

(۱) د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یې" راغلی دی.
(۳) په قلمی نسخو کې "لوړچا" راغلی دی.
(۴) دا او وړسې بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړی او د "پ" په لومړی نسخه کې "لونې لاړې ولې" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ګرزی" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ: "هوښیارتیا".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "دریغه".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "رب". دوهمه مصرع یې په صدې کتا بونو کې داسې ده: "هسې نه‌دې چې یې یا پیرې یا یې پلوړې".
(۹) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که د مصر مستورانې شي راتولې".
د "خ" لومړی نسخه: "که د مصر مستورې کمې واړه ټولې"
په مصوره نسخه کې د "واړه" پر ځای "حُبله" راغلی دی.

همغه بحر څه په بحر حساب نه دی — چې اوبه يې خاک آلوده وي څښلې (١)
له همغوسره به څه فکر دیاں وي — چې په غم وي دکاله یا دهکولې
عاشقي دخپل غږي په غاړه نه شي — څوپه یار پسې وانخلي ځلي ځولې (٢)
دوصال په نعمتونو غړه مه شه — جدایۍ يې خلقي کړې په زړه زمولې

٣٥٤

٢٧٩٨

درگوهر په تله نه دی چا تللي
د ... شعر گوهر دی څه يې تولې

هسې د وب لم ستا د غم په دریاب تللی — چې ماهي غوندې يې تېغه ریم کړې تللی
مالپدلې چې لپنده دې وه راکښلې — تا د وږو څوپه لپنده ویم نه وپشتلې (٣)
په خپل ځان مې ترهغه پورې نظر نه وې — څومې ته په نظر نه وې کېږې تللی
اوس مې ستا په مینه ځان وهان هېر شوا — دسپلاب په مخ کې لاړم لکه خلی
عاشقي به يې دباد په مخ بنه کا — که چا ځای وې کوه قاف غوندې نېولی (٤)
چې د عشق له بحره روغ سلامت وځې — نه يې نن ګمنم له موږه زېږ پدلی
هرچې واورې په بلا د تورو زلفو — همغه بیا ترکوره (٥) نه دی ورغلے
چې له غږونه پرېوتلی وي بیا پاڅي — پاڅېدے نه شي له زړونو پرېوتلی
چې د اوږدلمبو هلی وي بیا روغ شي — نه رغېږي د آزار (٦) لمبو وهلی

٣٥٥

٣٨٠٨

نه ... يې هردم وینم ستا په غم کې
که خپل مرګ په ستر ګو نه دی چا لېدلی

---

(١) د "خ" دوهمې نسخې : "یا ختولې".
(٢) د "پ" لومړۍ نسخه : "څلي څولې" "پ پ" چاپ : "څلي ژولې" "ق ک" چاپ : "زالي ژولې".
"ق" چاپ : "زالي ژولې" د "خ" لومړۍ نسخه : "زمۍ ژولې" او د "خ" دوهمې نسخې : "ژالي ژولې".
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "راکښلې" او په "ق ک" چاپ کې "وژلې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) د "پ پ" چاپ کې "تر موږه" راغلی دی.
(٦) په چاپي دیوانونو کې "هجران" راغلی دی.

هرچې کښت يې په باران اوپه سيلاب وي — دهغوئ به واړه په عذاب وي (۱)
هغه ملک چې يکې سيند اودونه (۲) باران نه وي — دهقانان به يې همه خانه خراب وي
وآسمان ته به يې ستر گې وي ختلي (۳) — دباران له انتظار به نې خواب وي
لکه څوک چې کرې يې په کرهې کې (٤) — دهغه ماهي په طوس به کباب وي
لا به کله باران ونه پرې نه ول شي — چې نخيل وزراعت به يې سيراب وي (٥)
همېشه له خدايه خواست داوبو کاندي — کې يې چې يې خواست په ځمستاب وي (٦)
لکه تل چې يې په زوند داوبو غوښتې (۷) — هومره غوښې نه په چنگ نه په رباب وي
کې همه غم باران وربانديې وړي — لاگرمي يې په صورت کې د آفتاب وي (۸)
دگرمۍ اودخشکۍ له دهشته — د آفتاب په خبر گومان يې په مهتاب وي (۹)
داوبو له ډېرې قيمتۍ نه — لرگي لونې يې مردار په منجلاب وي (۱۰)
فرق دپاکو دناپاکو اوبو نه کا — کې اوبه يې گډې وي دې په پيشاب وي
داوبو په وېش چې وشي انصاف نه کا (۱۱) — کې په لاس يې وي قرنده کتاب وي

---

(۱) داغزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "سيلاب". "خ" په لومړۍ نسخه کې دامسرۍ داسې دی: "هغه ملک چې يې په سيند په نه وربارنه وي".

(۳) "خ" دهمه نسخه: "و آسمان وته يې ستر گې وي ختلي".

(٤) "پ" چاپ: "لکه څوک چې کرې وي يې په کرهې کې".
"ب پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لکه څوک چې تله وي په کرهه کې".
"خ" لومړۍ نسخه: "لکه څوک چې تله وي په کتورې کې".
دهمه مصرۍ يې په دهمه نسخه کې داسې ده: "د هغې په طوس به درست سره کباب وي".
"ق، ک" چاپ کې دامسرۍ داسې ده: "دهغې ماهي په شا نې به کباب وي".

(٥) "خ" لومړۍ او دهمه نسخه: "چې يې نخل وزراعت به يې سيراب وي".

(٦) "خ" لومړۍ نسخه: "کې يې کاندي خواست به چې يې مستجاب وي".

(۷) "خ" لومړۍ نسخه: "لکه تل چې يې په غږ داوبو غږ وي".
"ق، ک" او "ق" چاپ: "لکه تل چې يې په زوند داوبو غږ وي".

(۸) "خ" دهمه نسخه: "له گرمۍ يې په صورت کې هسې تاب وي".

(۹) دابيت "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "د گرمۍ اودخشکۍ له ډېر دهشته — په افتاب باندې گومان يې دمهتاب وي".

(۱۰) قلمي نسخه: "لرگي لونې يې مردار دمنجلاب وي".
"خ" دوهمه نسخه: "لونې کودي يې واړه منجلاب وي".
"پ" لومړۍ نسخه: "لونې لرگي يې مردار دمنجلاب دی".

(۱۱) "پ" لومړۍ نسخه: "انصاف پرې نه وي".

داوبوپه غلاچې ودشي نه جارودي
که ساکن دخانقاه او دمحراب وي

داوبوثواب يې نه کيږي له لاسه
که په گوت اوبه يې عين دج ثواب وي

دباران اميد يې نه کيږي له خدايه
که يې شپه اوده پرسر باندې سحاب وي

پلپتي به يې له تنه څه رنگ درومي
چې اوبه پکې نايابې تر گلاب وي

چې دنوګو اچولو په ځای ودشي
تر تنې يې ځان بتر کاکه عقاب وي

هيڅ يې مه پوښته له غسله له اودسه
چې يو څاڅکی پرې گوهر غوندې نايابوي

په سبب د دې ده تيمم
همېشه يې سپېره ځمکه په تراب وي

دللمي سړي په مخ کې وي آب چيرې
همغه خلق چې بې آب وي خو بې آب وي

په آنې کې لامم وي خونه ويرانه
همغه کلي چې دبل کلي پاينا ب وي

يو به نسي هيڅ بې له سړي ودخه
پاينا ب سړی که زوی دار باب وي

سم حساب له عزيزانو کله مومي
تل تر تله يې دبل لاندې حساب وي

نه طاقت دبد ويل لري نه صبر
لکه مار په ملا وهلی پيچ وتاب وي

نه يې مرګ نه يې فتنه له لاسه کيږي
لاس ترلی دخپل شرم په طناب وي

چې يې نه ريست روزګار په کار وي تحمل کا
همېشه يې له بده ډيره اجتناب وي

---

(۱) د "خ" دهمه نسخه : "که يوګوت اوبه عين دج ثواب وي".
(۲) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) "ق"، او "ق،ک" چاپ : "دوړ شي"
(٤) دابيت په چاپي ديوانونو او "خ" په قلمي نسخو کې نشته.
(٥) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، لومړۍ مصرې يې په "ق،ک" چاپ کې داسې ده : "په سبب ددې چې دې پر تيمم کړي".
"خ" په دوهمه نسخه کې د "سپېره ځمکه" پر ځای "سپېنه ځمکه" راغلې ده.
(٦) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې په "ق" او "ق،ک" چاپ کې د "سړی" پر ځای "ځمکې" راغلی دی د "خ" په لومړۍ نسخه کې يې دوهمه مصرې داسې ده : "هغه خلك چې دبل کلي پاينا ب وي".
(۷) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهمه مصرې يې په "پ" چاپ کې داسې ده : "د پاينا ب سړی که نه وی هم دار باب وي".
"ق،ک" چاپ : "پاينا ب سړی که نه وی هم دار باب وي".
(۸) قلمي نسخې : "تر بل لاندې".
(۹) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ق،ک" چاپ کې داسې دی : "نه طاقت يې د کنځلو وي نه صبر لکه مار په ملا وهلی پيچ وتاب وي".
نورې قلمي نسخې : "نه طاقت دې د بدل لری نه صبر لکه مار په ملا وهلی په پيچ وتاب وي".
(۱۰) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې په چاپي ديوانونو او "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مصرې داسې ده : "چې يې نه ريست يا يې روزګار په تحمل شي".

که یوه بده ویناپی ترخولې وزي — هغه دم یې په خپل ځان باندې عتاب وي (۱)
یوهغه سړی تېری ور باندې کاندي — چې په عمر نه د سوال نه د ځواب وي (۲)
همسایه وي چې یکار د پښتنا نه شي — او په اصل یا موچې وي یا قصاب (۳) وي
ملایم ویل اش په هغوځه کا (۴) — چې په زړه کې یې نه شرم نه حجاب وي
لکه دیو چې د سړیو په صورت (۵) شي — ته ګومان کړې چې سړی ولې دی دواب وي
په هیڅ رنګ له بده خویه نه جارودزي — هسې مست د جاهلې په شراب وي
چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېږي — نو خلاصی به یې له خونه په کوم باب وي (۶)
هسې رزق دې خدای چې الړه ودنه کا — که به رزق د چا په هسې رنګ اسباب وي (۷)
تر دا هسې زمیندار ه هغه بنه دی — چې نوکر د یوه تور کافر کلاب وي (۸)
نوکري د یوه سپي ولړه بنه د ه — هغه پرې پرې ده چې لا نوم یې د نواب وي (۹)
د خشکی له غمه قوم د ماشخ خوښ د ے — که رفتن یې له هغه نه په شتاب وي

۳۵۶ ۲۷۴۵

تل دې ستا د خواب آلود وستر ګو خواب وي — چې فتنې په خوب او د ې شي د پر ثواب وي
لکه مې چې په مینا کې تجلی کا — نور د حسن په حجاب کې بې حجاب وي

---

(۱) د بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته د دوهمې مسرې یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "هم هغه یې په خپل ځان باندې عتاب وي".
(۲) د بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته لومړی مسرې یې په نورو نسخو کې داسې ده: "یو هغه سړی تېری ور باندې و کا".
(۳) د بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "همسایه یې چې یکار و پښتانه شي او په اصل به موچې یا به قصاب وي".
"پ پ" چاپ: "همسایه او چې یکار و یې پښتانه شي او په اصل به موچې یا به قصاب وی".
"ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "همسایه یې چې یکار او پښتانه شی او په اصل به موچې یا به قصاب وی".
(۴) چاپي دیوانونه: "ملایم ویل اش ور باندې نه کا".
(۵) د "خ" د دوهمې نسخې د "صورت" پر ځای "صفت" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ: "چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېږي نو خلاصی به یې له خونه په کوم باب وي".
د "پ" لومړی نسخه: "چې اشراف د هسې حریصو په میان کېږي تر و خلاصی به یې له خونه په کوم باب وي".
د "خ" لومړی نسخه: "چې شراب د اهسې حرصو مینا ګورې- تر و خلاصی به له هغونه په کوم باب وي".
د "خ" د دوهمې نسخه: "چې د اهسې اشراف د حرصو په میان کېږي تر و خلاصی له هغونه یې په کوم باب وي".
(۷) د بیت د "خ" په د دوهمې نسخې کې نشته د دوهمې مسرې یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې د چا رزق په هسې رنګ سېلاب وي".
(۸) د بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۹) د بیت د "خ" په د دواړو نسخو کې نشته.

تر چې ما ته لولوې پتې دصبر — نه هم دې په دا راضي يم که مې تاب وي
نه په دا سبب په ترکو پسې ژاړم — چې ژړا دعاشقانو مخ آب وي
که نادان وي هم دا هومره خو پوهيږي — چې خوک نه ژاړي په يار پسې کذاب وي
دعاشق ستر ګې په دا سبب شوې پاکې — چې مدام دجوي په سر لکه حباب وي
لخالي خونې به څه ودې چې څه نه وي — که ختلی دحباب په سر سيلاب وي
هم په دا يې دغمې اثر پيدا شو — چې په تشه ګيده صبر درباب وي
دحريص لخپله نقده ګټه نشته — لکه مار دګنج دپاسه پيچ وتاب وي
کاملان تعلقات د دنيا نه کا — لکه پانې دخزان پسه په رکاب وي
غفلت هيڅ عجايب نه دی په دنيا کې — ساکنان دخرابات واړه خراب وي

چې سنا دې غواړي بې شمارې بې حسابه — ۳۵۷
په دغمونو خه حساب وي

۳۷۵۷

دهغو چې وبله هر و محبت وي — په هستۍ او په نيستۍ کې فراغت وي
عاشقي ده ترهغه مقام پورې — چې دچا مقام په رنځ يا په راحت وي
څه داوږه لمبو سوې څه په واوړو — واړه عشق دی که هجران وي که وصلت وي
چې مطلب ومدعا دسړي خدای شي — ناست ولاړ يې همه واړه عبادت وي
که په دوه قدمه ومړي هم حاجي شي — چاچې کړي دمکې په لورې نيت وي
هغه څوک چې پيروي داولياء کا — دايې واړه په معنی کې ولايت وي
خاوري نه پسې واړه برابر شي — هغه دم چې له جهانه په رحلت وي
که دنيا په تخت کښې غزاوشه — وفهيم وتدکم فهم نې غزت وي

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهم نسخه کې "په کوم سيلاب وي" راغلی دی.
(۲) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "درقيب" راغلی دی.
(۳) چاپی ديوانونه: "ساکنان ددهر کل واړه خراب وي".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې فهمه" راغلی دی.

۳۵۸

دد انا و نادان ترمیان یوحد دی — هوښیاري تر حده پورته حماوي
تجاوز له خپله حده په کار نه دی — دهرچا په خپله خونه کې حرمت وي

۳۷۶۸

نو د عالم که د دنیا غمونه کاندي — له دې سره دې غم د آخرت وي
دهغې بنا چې نوم محنت آباد وي — تر وخاطر به پکې څرنګ دچا شاد وي
په خوارۍ او په خښو کله وینې نښې — هر مرغ چې په قفس کې د صیاد وي
د نخود په خوله کې کله مزه کاندي — که سل رنګه نعمتونه پکې معتاد وي
پای بسته ولره هرچیري زندان دی — هغه هرچیري آزاد دی چې آزاد وي
عشق تغیر و تبدیل نه لري یو رنګ دی — د آشنا له لاسه داد وي که بیداد وي
د بنادی نښه هغه وي په جهان کې — چې په یار پسې بې بیخه بې بنیاد وي
بودۍ هغه بالښت په معنی کې — چې د تن په نابودۍ کې اعتقاد وي
نقصانې وي د دنیا عمار تونه — که تر بې لاندې سل ستونه د فولاد وي
زندګي که څوک پوهیږي حضور دم دی — آینده د رفته کله د چا یاد وي
دا دنیا لکه سیلاب هسې بهیږي — نه پې چا څخه استوګنه نه استاد وي
د هغوته چې خدای خود پخپله وښود — څه حاجت دي په سنو نه د استاد وي
چې کامله اراده لري په زړه کې — د مرشد له اشارته نې ارشاد وي

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "په خوارۍ او به خښه کله غوښه نه نیسي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په خوارۍ په خښه به کله وینه نه نیسي".

(۲) د "ب" لومړۍ نسخه : "بیخې وبنیادي هغه دی په یاره کې".
د "خ" لومړۍ نسخه : "بنیادي بیخې هغه دی په دنیا کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "د بنیادي بیخ هغه دی په یاره کې".

(۳) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "په دنیا کې" لاسلی دی.

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، لومړۍ مصرې یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی : "وهغوته چې خدای پخپله وښود".

(٥) دا بیت هم د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته .

۳۵۹

په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وي
پس له مرګه بیا د رښتیا صورت بند بند وي

نه به وخودم په داباب هزار قسمه
که باور دې په قسم او په سوګند وي

یا به وداندې تر تا ډیر وي یا دوه سوه
که دې وي دوه که دې عزیز که دې فرزند وي

نمانه به یې تر پښو لاندې پایمال کا
که په قطع تر آسمانه سر بلند وي

هم یې هسې پیمانه ګنه په خاوند
که دې وي دوه که خوله تمام عمر په قند وي

هرچې کاندې آزادي په داجهان کې
پس له مرګه به همه واړه په بند وي

هرچې غواړې وحق تعالیٰ نه وي
همیشه به یې په غاړه کې کمند وي

داچې نه وتاته وایم که یې خدای کا
په آیا تو په حدیث کې به څرګند وي

تر چې نه کوې باور په آیتونو
تر روزما ویل به څه درلره پیوند وي

ناپسند به دمنکر په انکار نه شي
هر کلام چې دلپذیر او دلپسند وي

۳۶۰

خدایه ګنج د قناعت و تا سره کړې
چې بې ملکه بې حشمته دولتمند وي

که د درستې دنیا غم مې په سر باروي
واړه سهل دی که یار راسره یار وي

هزار واره به یې دیار تر نامه زه کړم
که په قطع مې دا یو صورت هزار وي

هغه نه دی په شمار د عاشقانو
چې د خپل تېښ داغونه یې په شمار وي

مشکل کار د عاشقي چې خدای پیدا کړ
که بل به کله په جهان هسې مشکل کار وي

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "که یې دکه خوله" راغلی ده.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "خدایه ګنج د قناعت ته درکړې".
(۳) قلمي نسخې: "چې بې ملکه بې حشمته دولتمند وي"
(۴) "پ پ" چاپ کې "هغه کس" راغلی دی.
(۵) "ق، ک" چاپ: "بل به کله په جهان داهسې کار وي".

خوتچې اوښکې په مخ لاړې روغې نه کا
دهغو ومعشوقو ته کله لاړوي

ته چې گل زمادیاں په شکل(۱) غواړې
کله دا رنگه گلونه په گلزاروي

نه مونده شي په بازار کې نه په بنهر
هغه رخت چې دخوبانو په بازاروي

نه دیار په څېر مخ نه وینم په ستر گو(۲)
که په هره خواخوبان هزار هزاروي

دعاشق نظر په دېرو په لږ نه روي
که د بدن دیار په لږ که په بسیاروي(۳)

شته هزار هزار خوبان ولې سوګند دی
که زمادیار په څېر به دچا یاروي(۴)

مرګ له هېڅا سره وار نه کا
یار به ځان تر یار ډوډۍ کا که په ولاړوي(۵)

۳۶۱

۳۸۰۳

له هغو سره به څه فکر د یار وي
چې یاران یې په هر لوري هزار هزاروي

په آشنا پسې وېشتلی هم هغه وي
چې له نورې آشنایۍ یې استغفاروي

صبر د یار او قرار دې په ما نوم شي(۶)
که نې تا به مې یا صبر یا قراروي

هر څوند ون دیار په وصل سره یسته وي(۷)
بې مینه که څوند ون وي څه په کاروي

په یاري کې آزار نشته خدای دې نه کا
که ذره به زما زړه له تا آزاروي(۸)

وهغوته عاشق نه ویلی بو یه
چې یې فکر یا دسې یا د دستار وي(۹)

که دیار له لاسه او په یار بلېږي(۱۰)
هغه اوس وعاشقانو ته گلزاروي

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "رنگه" . د "خ" په دوهمه نسخه کې "حسن" ، په "ق" چاپ ، د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "جنس" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "نه د دیار په څېر بل نه وینم په ستر گو". او د "پ" په لومړۍ نسخه کې ه "د بلاخ" راغلی دی.
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۴) په قلمي نسخو کې " په بل دیار" او " په هېڅ دیار" راغلی دی.
(۵) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : " که یې دا روي " او "ق، ک" چاپ کې " که یې یار وي " راغلی دی.
(۶) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "زون" ، د "خ" په لومړۍ نسخه او نیګړۍ نسخه او "ق، ک" چاپ کې "زوه" او "ق" چاپ کې "گم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : " لږ څوند ون دیار په وصل کې سبا دي ده ".
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه : " که هزار خله مې زړه له تا آزار وي ".
(۹) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۱۰) د "پ پ" چاپ ، د "خ" په دوهمه نسخه او نیګړۍ نسخه کې "په ما" او په "ق، ک" چاپ کې "په چا" راغلی دی.

خای یې اودشي چې زناري یې شي په غاړه ... ولې نه چې ستا د زلفو زنار دار وي (١)
ستا د زلفو زنار دار که په اوږه سوځي ... دغه اوږه هم همه ستا د رخسار وي (٢)

٣٩٢ چې ما ران غوندې مجنون یې په دیار وي (٣) همغه چې نه به لیلی غوندې رسواشي ٣٨١٣

که دستا د خاطر مینه په اغیار وي ... ستا د پاره دې اغیار هم زما یار وي
چې سړی په یوه مخ باندې مین شي ... له یوه مخه یې سل مخه په کار وي
هرچې کاندي نوکري د بادشاهانو ... خواږه ناخواږه به د ډیر یا نو منت بار وي
زه به ستا له رقیبانو څه مانه کړم ... دا دستور دی چې له ګله سره خار وي
خو سل خاره یې خښې نه شي په تښتر کې ... کله وي چې د بلبل و ګل ته لار وي
سجاده به د ساقي دلاري فرش کا ... هر صوفي چې دسر و ستر ګو (٤) خریدار وي
په جذبه د عاشقي به لیونی شي ... که په قطع افلاطون غوندې هوښیار وي

٣٩٣ په ما ران باندې به هیڅ ملامت نه کا ٣٨٢١
هر سړی چې ستا له حسنه خبردار وي (٥)

د وصال په هوا والوتی مرغه شوی ... د هجران په اور کې درست صورت او به شوی (٦)
نه وند کا، له هوس، نه مري له غمه ... سړی سخت دی ګنده لیواش پرې وشوی (٧)
زړه که چا وند کړی هم له دې غمه به وچاوړ (٨) ... چې دیار د بېلتانه خواري په زړه شوی

---

(١) د بیت اوږه پښتی بیت، د "خ" په لومړی اوږده نسخه کې نشته
(٢) چاپي دیوانونه: "دغه اوږه هم رښتیا ستا د رخسار وي".
(٣) د "پ" په لومړی نسخه کې "دربار" راغلی دی، او دا سړی د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "چې رحمان غوندې خوانان یې په دیار وي".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې "دسر و شونډو" راغلی دی.
(٥) "پ" چاپ او "ب پ" چاپ: "هر سړی چې ستا له مخه خبردار وي".
"ق" چاپ او "ک" چاپ: "هغه شوک چې ستا له مخه خبردار وي".
(٦) د غزل د "پ" په لومړی نسخه کې، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صورت" پرځای "سړه" راغلی دی.
(٧) د بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې، لومړی مصرع یې په "ق" چاپ کې داسې ده: "نه وند کا له هوس مري له دې غمه".
او په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نه وند کېږي په هوس نه مري له غمه".
(٨) د "خ" لومړی نسخه: "که دچا نه زړه له غمه چا وند کړی له دې وچوي".

د رقیب وناکړو ته چې نظر کړم — د عاشق له آهه وېرېږند په تور لیمه شوې
هیڅ پوره به دې نیمګړې نه شي خدایه — که بېلتون ددوه یارانو وبله نه شوې
چې بېلتون ددوه یارانو وبله کاندې — د هغو خلقو له مرګه واوږده شوې (۱)
خدای رضا لره چا هسې تعویذ ولکړی — چې لږ زه د هغه یار تر قدمه شه شوې
یو ځل یار په ستر ګو ولېدلې (۲) چې داړی — د غه پسه هر چې شولی بیا هاله شوې
نوم یې یو ځل زما واخستی په ژبه (۳) — نور مې نوم په دا جهان کې پاتې نه شوې
لکه درست عمر په خوله د رقیب کار کا — د غه هسې یو زمان زما په خوله شوې (۴)

۳۶۴ — زه یو زمان له (۵) په دا خبره حیران یم — ۳۸۳۲
نه پوهیږم چې دیار له غمه څه شوې؟

چې په مخ باندې چا د اوښکو یوه قدم وړی — عین د تور د ولې په هره سره سم وړی
که ګریوان مې د سپون مې د نمر مشرق شي (۶) — زه چې یار په ستر ګو نه وینم تور تم وړی
کې ن و د و خو غوندې نیښې وهلې نه شي — که په زړه د پاسه پروت د چا لرم وړی
دلته سر پورته کول د چا رسېږي — چې پخپله د یار زلفې خم در خم وړی
معشوقه چې د عاشق په غم وي غوښه — د عاشق ستر ګې دې وي چې بې غم وړی
هلته مې د د و ه مد مو هسې بو یه — چې د د و ار و زندګي په یوه دم وړی (۷)
که د رست جهان خو نه وي د باندې راشي — مګر د خدای چې څوک بې یا له خوشحاله وړی
بل ستم د بېلتانه د پاسه نشته — که لږ لحه چا په سل زنګه ستم وړی

---

(۱) د بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "وویم".
(۳) د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "خو لږ نوم یې جانان زما واخستی په ژبه".
مصوره نسخه: "خو چې نوم یې زما واخستی په ژبه".
(۴) د بیت په "پ پ" چاپ کې نشته.
(۵) د متن "قلمي نسخې": "دا معامله"
(۶) د "خ" لومړی نسخه: "که ګریوان مې د سپون مه له نوره غرق شي".
(۷) چاپي دیوانونه: "چې د د و ار و هدي په یوه دم وي".

دا قضا څه په قاضي موقوفه نه ده — خو دې څپلې یاران تر یاره پورې ګرم وي
راحت هر چې په غوله لازم وي — چې په درد وي په محنت کې مقدم وي
چې خو ناب یې د چشمانو می ناب شي — پیوسته له دغه جامه سره جم وي
هیڅ حاجت د هنر نشته و نصیب (۱) ته — که په اصل خو ک عرب وي که عجم وي
هنر مه غواړه طالع له خدایه غواړه — بې سلیمانه په کار نه دی کرخام وي

۳۶۵ — د یاران خندا په اجر د ثنا ده — ۳۸۴۶
تازګي د ګل په قدر د شبنم وي

همیشه دې زما سر او ستا قدم وي — تر هغه ساعته پورې خو مې دم وي (۲)
ستا له لاسه وانه مال نافع دي — که مې زهر (۳) بندې په زخم که مرهم وي
زه بې تاهسې ګومان کړم چې سفال دی (۴) — که نسکور مې په لبانو جام جم وي
نور عالم که د دنیا په سنا دی سنا دوي — زما زړه دې مدام سناد داستا په غم وي (۵)
که په زړه باندې مې سل غمونه راشي — داستا غم دې تر همه و مقدم وي (۶)
ما دې خدای داستا له غمه بې غمه نه کا — تر هغه ساعته پورې خو مې دم وي

۳۶۶ — د یاران ستا په مخ مین دی خدای خبر دی (۷) — ۳۸۵۳
که په ډاکې به هیڅ چې زیات و کم وي

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "و رقیب ته" راغلی دی
(۲) راغزل په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) د "پ" چاپ: "که مې زهر وي".
(۴) د "ق" چاپ: "زه به بې هسې رنګ ګومان کړم چې سفال دی"
د رفیع صاحب د څخې کتابخانې نسخه: "زه په تا پسې ګومان کړم چې بې حاله یم".
د "خ" د همه نسخه: "زه ګومان کړم چې په تا پسې بد حال یم".
د "خ" مصوره نسخه او دوه نورې نسخې: "زه بې تاهسې ګومان کړم چې هیڅ نشته".
(۵) د "خ" د همه نسخه: "زما زړه دې مدام خوښ دیار په غم وي".
(۶) د "خ" د همه نسخه: "داستا غم مې تر همه و مقدم وي".
(۷) د "ق" چاپ "رحمان ستا په مخ مین دی باور وکا که په ډاکې به هیڅکله زیات و کم وي"
د "خ" مصوره نسخه، د رفیع صاحب د څخې کتابخانې نسخه او د "خ" دریمه نسخه: "رحمان ستا پر مخ مین دی که باور وکړې".

ته چې ماته وایې چې په چاباندې شیدایې — زه په تا شیدایم وایه ته چې یار دچایې (1)
زه به تا په کومه زیرکۍ شم پرولې — چا زده لکه تا زده هومره وایه چې څه وایې
زه چې کیږم جن وم عاشقي مې گرد مات کړه — ته چې لکه وې هم هغه هسې کبریایې
څان که ستا په مینه کې فاني کړم څه بد کړم (2) — ته چې په داهسې رنگ له آهه بې پروایې
مرگ مې په تا ولې خدایۍ اختر کړه نه پوهیږم (3) — خو دې حاصل هم شته که مطلق په مرگ زمانې
څه شوکه زه یم انگشت نما په مینه ستا کې — زیات له ما نه خو ښ ته د قاضي هم دملایې

٣٨٦٠ ستا د عشق تر توره پرې کړې د درمان نه زار شه — ٣٦٧
دا هم سهل کار دی زما یاره که په دایې

چې پخته شي آشنایي — تر میان دوزي جدایي
وطالب وته وفا شي — د مطلوب بې وفایي
بادشاهي کاندي بدله — د د پدن په گدایي
خاني پلوري په وډبشو — میرزایي په میرزایي (4)
نظر نه کاندي هیڅ چېرې — په لوټي په بدایي
وته کفر څرگند ښې — خود بیني او خود رایي
خود رایي په عاشقي کې — له عاشقه نه سنایي
معشوقي که بې وفا دي — عاشقان خوږې ستایي
غوږې کې کون ستر گې (5) زندې وي — د خپل یار په خطایي

---

(1) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته .
(2) "ق" چاپ : " کړم نه ځان ستا په مینه کې فاني کړم څه به وکړم".
(3) "پ پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او قلمي نسخې ، "څه دې په مرگ هم شته که مطلق په مرگ نه مایې".
(4) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته .
(5) د "خ" لومړۍ نسخه : " په غوږو کې په ستر گو یې وندوي !
د "خ" دوهمه نسخه ، " په غوږو کې کون په ستر گو یې وندوي !
د "پ" لومړۍ نسخه : " غوږې کې وي ستر گې زندې وي "

کډې کړې وې سل علمه هم دیني هم دنیاوي
همه واړه فراموش کا چې پرې وشي شیدایي
ومطلب تر نه رسیږي په شپې په ملایي
اواړه ننګ وناموس کا په سر واخلي رسوایي
تر ناموسه ودته به شي بې ننګي، بې ننوایي
هره چا چې په اخلاص وي نه په دوی ودریایي
قبلوي په دوا روسته ګوي هرچې یار پرې فرمایي
نصیحت پرې اثر نه کا کړ څوک سل ځله وایي
فایده نه لري په عشق کې د دانا ؤ دانایي[1]
مشکل کار د عاشقۍ اسان چې پرې دی بایي
دغه کار کولی نه شي هرکم فهم وکجایي
هرکم بخت یې کله موې د دلبر وهمتایي
خه په کسب مونده نه شي[2] دغه کار دی عطایي
چې د عشق په لومړ کې نور یې نه وي رهایي
بې دیار له مخه نه شي د عاشق دلکشایي
د خپل یار په طلب ګرزي غاړې غرونه پیمایي
له عالمه وي وتلی لکه صید صحرایي
تل تر تله یې وطن وي ګوشه کنج وتنهایي
مدام سوی لوڅ من وي د خپل آه په ګرمایي
هر زمان یې په اوښکې د خپل یار تمنایي

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "ودانا نه دانایي".
(۲) چاپی دیوانونه: "خه په کسب موقوف نه دی".

نه يې ملك وې نه يې مال وې — نه يې زهد و پارسايي
په داهسې گرانو چارو — معشوقې يې از مايي
په يو ديدن يې يوسي — د درست عمر کمايي
هم مې هسې رنگه وژني — يا ره ستا بې وفايي
چې په (١) نده کرم نده مې چې — دغه ستا خودنمايي
هم خودي لرې بې قياسه — هم د حسن زيبايي
ضرر نه لري بې نفع — ستا دمينې سودايي
ستا سودا مالره سوده — حق به وايم خدايي
په هيڅ مخ کې ليده نه شي — ستا د حسن صفايي
لمر به څه له تا سيالي کا — په دابې سروپايي
ادراک نه رسي د سروې — ستا د قد په رعنايي
لکه ستا قد و بالا دی — نشته هسې بالايي
که د ستا وصال دريادی — زه ماهي يم د دريايي
د مګسو زندګي ده — په دوکان د حلوايي
زه تو تا شکرپرست يم — د استا شونډې متايي

٣٦٨ دا ګمان په ما ترک مه کړه
٣٩٠٥ چې بې تا به وپايي

خو زما په وديعه ما تول شين يې — که په مرګ د رقيب هم هسې شمشير يې (٢)
مرګ خو د بې چې پخپله را پسې دی — څه محتاج زما و مرګ وته د پس د پس يې
که د خيال خو لاله حايه ستا عادت دی — او که نن زما له قصده په بل پسې يې (٣)

---

(١) له مصوری نسخې نه پرته په نورو قلمی نسخو کی "له نده کرم" راغلی دی.
(٢) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(٣) دا بيت په "ق ، ک" چاپ کی نشته.

د ابې شمارې عاقلان به شي کم عقله[1]
ستا خویونه به پخپله ځان څرګند کا

له حیرته دې تعریف کولی نه شم
ما[2] چې ستا دلبر خوند بیا مومند محظوظ شوم[3]

۳۶۹

د ځمان سنګلي که وایمه ما[4] شي
خدای دې نه کا چې ته له دله هیر یې

۳۹۱۳

ته چې دا رنګه په زړه وسنګه دلبر یې
زه به څه وایم چې ته ټول بلا تیر یې[2]

چې په خرنګ دې ستایم دچا په څیر یې
که سل ځله په تر خه ویل ګناه پر یې

پریږده زړه به وړې یا به موړ یې
که ځواني له خدایه غواړې ځوان به مړ یې

بندګان خو کله جوړ کله ناجوړ یې
عاشقي به دې آسمان غوندې څرګند کا

بدي واړه په سړه ونیسه رحمانه
عاشقي بې جذبې چیرې ده ما[4] ګانه

۳۷۰

ته مجذوب دیار په هر کې لاهوړ یې[5]

۳۹۱۹

---

(۱) د "پ" لومړۍ نسخه : "کم بخته".
(۲) دا بیت او درپسې دوه نور بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "ته" پر ځای "څوک" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ : "محفوظ".
(۴) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمې نسخې د "یې" پر ځای "وي" راغلی دی او نومورې غزل په مصورې نسخې کې نشته.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) "پ" چاپ : "سړی کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي خدای خوند ړې چې به تل تر تله جوړ یې".
د "پ پ" چاپ : "سړی کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي خدای خوند دی چې به تل تر تله جوړ وي".
(۷) د "پ پ" چاپ : "وي".
(۸) دا بیت په چاپې دیوانونو او لوړ د قلمي نسخو کې نشته.
(۹) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "ته مجذوب دیار په هر کې مړ وړ یې".
د "پ پ" چاپ : "د مجذوب دیار په هر کې مړ وړ وي"
"ق" چاپ : "ته مجذوب دیار په عشق کې کړ وړ یې!
د "خ" لومړۍ نسخې : "بدی واړه په سړه ونیسه رحمانه چې پای بند دیار په هر یا په مړ وړ یې".
د "خ" دوهمې نسخې : "عاشقي بې جذبې چیرې وی رحمانه چې مجذوب دیار په مینه کې مړ وړ یې".

خدای دې وژغوړه له هري پریشانۍ — اې زما دکمړو کلي ودانۍ
عاشقي چې ماګنله نا دانۍ وه[1] — اوس خبر شوم له دې خپلې نادانۍ
تر ودې تېرې اوبه بېرته نه جاړې — خه په کار ده پوچ بې ځایه پښېمانۍ
ودانۍ په یوه دم کې شي ویرانه — مړ دهغه چې کمې دورانې ودانۍ[2]
لکه باد چې ځان وهي له کوه ودشته — زه په تا پسې کوم سر ګردانۍ
داخوزه دستالۍ غم سر لوڅېږم — څوك له دیوه سړه کا پهلوانۍ[3]
چې په آب وه په آتش په خاك و باد وې — خه امید دی په هغې ژندګانۍ
ته چې دا رنګه اوبندې او بندې وې — کشکې ژاړې وما خط دامانۍ
که زه ته په هغه وخت وې چا به نه کړې — د مجنون او د لیلۍ قصه خوانۍ
نه ماستا و نه ځواب ته به خپلان وو — که ژوندې وې آدم خان او درخانۍ

وه چا وته چې وایم حیرانېږې — خه به وایم د دې حیران له حیرانۍ

۳۷۱ ۳۹۳۰

په خوانۍ کې بد دماغ بدګمان یې — چې پیړۍ در باندې درشي بیا ناتوان یې[4]
که په دادې زړه سنه کېږې داخونشته — چې به تل تر تله ژوې هم به خوان یې[5]
چې هرګز دې په لاس نه دي کبوتو نې — بهوده دهغو چا و په ارمان یې
چې بې خدایه زړه تړې په نوخه پورې — هم په خدای هسې باور کړه چې نادان یې[6]
پښېمانې تر پښېمانۍ لاس نخوا بویه — نه هغه چې بیا په تېر ساعت پښېمان یې[7]

---

(۱) په قلمي نسخو کې "دانایۍ" راغلی دی او د "پ پ" چاپ کې د "ګنله" پر ځای "کوله" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې: "مړ دهغه دی چې ودانې کې ورانې".
(۳) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لوڅېږم" پر ځای "نخښېږم" راغلی دی.
(۴) په قلمي نسخو کې "درشي ناتوان یې" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې به هم تر دې زوې هم به خوان یې".
(۶) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته
(۷) دابیت او درپسې او دوه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

هسې رنګ دې وهغه جهان ته شاکړه
گویا تل به مستقیم په داجهان یې

هومره سر دې وخپل خدای وته نیت نه دی
لکه نیت په لوی دخان ودسلطان یې

یوه شپه په طاعت نه شې ږوندولی
هره شپه په مال وملك باندې پاسبان یې (۱)

په تسبیح دې تاندې ژبه وچ لرګی شي
پوچ ګویې لره بلبل غوندې ګویان یې

ولمانځه ته چې لمر خیږي هاله پاڅې
په قلبه پسې لانیمې شپې ږوان یې

اوداسه لره کوزه اخستی نه شې
چې په لوا وپه لوی وخشې پهلوان یې (۲)

دهلك په خیر لاس اچوې واوږه ته
نه خبر په خپل ځان شه نه په نقصان یې

پښې ستړې لکه ستوري په ګانۍ ګرزې
که پر پوزې وکوهې ته هم دوان یې (۳)

چې ویل ته نصیحت کاحسان یې هیروې
نور څوك نه دې هغه ته عبدالرحمان یې

۳۷۲

۳۹۴٤

زه دستاله غمه ژاړم واړه وینې (٤)
واړه وینې ، واړه وینې ، واړه وینې

خو مې وینې چې په تش کاته دې من مه (٥)
لاخنجر په کاڼي من یې دل سنګینې

هر زمان مې په حضور دستګو وژنې
لا یقین دې دنده نه شي بې یقینې

عالم ستا په مینه ژوې نه پوهیږم
زه په څه سبب وژلی یم ستا مینې

د پرعالم به نور دې (٦) رنګ کا معلومیږي
تا چې هسې جامې واغوستې رنګینې

پښې یې نه وې چې وبله خواته درومې
هسې سکنې په غمزه د عاشق سپینې (۷)

که صورت مې پر بله پورې معلومیږي
زه مې ستاله غمه چاوې نا نیسې (۸)

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "پسې" راغلی دی.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "چې دلتو په لوړې وخشې پهلوان یې".
(۳) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه : "زه دیار په غم کې ژاړم واړه وینې"
(٥) د "خ" په لومړۍ اود "پ" په لومړۍ نسخه کې "مې نیم" راغلی دی.
(٦) د "خ" په لومړۍ، دوهمه نسخه او "ق ،ک" چاپ کې "نمړې" راغلي دي.
(۷) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دابیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

هغه شوك دی چې تر تا به هتر ین وی — ای ټن وا ید و مړ و یا نو بهتر یې (۱)

چې دې زلفې د ماښام پرته وتلے کړې (۲) — ۳۷۳

تر ښوې خکه څاڅې او به سپینې — ۳۹۵۳

ورك شو ورك شه بدکردار او بد سړی — کله دې وه د کله دې غږین وی کله پرې

تر هغه لاسپکو کار بیګانه سړه دی — چې بدکارشي د چا زوی او یا لمسی (۳)

لرګي لونې هم واړه پرې مردار وي — بدکردار دی سوله لنډې یا وږې سپی (۴)

هغه خلق هم واړه لبو نې کا (۵) — چې په کلي کې یو سپی شي لبونی

بل علاج د لیونیو سپیو نشته — بې له مرګه چې تر ډك کاندې کوهی (۶)

حرام خورد مخنثو په حساب دی — که په توره یا په تیغ وي مړ نی

مړ نی ویلی بونه وهغه ته — چې بې وجه آزار نه کاندي یوشی (۷)

دیګ پې اینبی په دیګدان روږی تر تیغ وی — چې پې سوله په آه سړه نه شي نغړی (۸)

هسې فیض پې وهڅا وته رسیږي — چې باله شي د خپل وخت حاتم ثانی

۳۷۴ — ای ماشه چې بدفهم بدکردارشي

۳۹۶۳ — راته وایه سپی بهتر دی که سړی

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "چې دې زلفې د رحمان په زندګی ویرې کړې".

(۳) د "پ" لومړی نسخه: "چې بدکردارشي د چا زوی او یا لمسی"، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړی نسخه: "چې بدکارشی د چا زوی چا لمسی".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې بدکارشی د چا زویه یا لمسی".

(۴) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته. د "پ" لومړی نسخه: "لونبی لرګی هم واړه مردارشی بدکردارې لکه سولنډی یا وږی سپی".
"ق" چاپ: "ګونبي ګونبي پرې هم واړه مردار وي بدکردارې سولنډی او وږی سپی".
د "خ" دوهمه نسخه: "لونبي کودرې هم واړه مردار که بدکردارې لکه سولنډ وږي سپی".
مصوره نسخه: "بدکردار نه وي لکه وږی سپی".

(۵) د "خ" لومړی نسخه: "هغه خلك هم واړه پرې مردارشي"

(۶) د "پ" لومړی او د "خ" لومړی نسخه: "بې له مرګه چې ډك کمی یو کوهی". د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "بې له مرګه چې پرې ډاشی یو کوهی".

(۷) "ق" چاپ: "چې بې وجه آزار نه کاندي سړی"
نور چاپي دیوانونه: "چې بې وجه آزار نه کا هیڅ سړی".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "پ پ" چاپ کې د دوهمې برخې دا ډول دی: "چې پې سوله په آه تیغ نه شي نغړی".
د "خ" لومړی نسخه کې پې لومړی مصرع دا ډول ده: "دیګ پې اینبی پر دیګدان اور تړې لاندې".

کله د پرهٔ غمد دم د چا ختی
نه مې هسې رنګ په تودو زلفو بایلو
په یوه ساعت مې د دم مې قبول کا
په یوه لاس یې مرهم په بل خنجر وي
که په مرګ د عاشقانو دې رضا وي
خون ناڅا مې دستي په مثل نشته
وکوم دم ته به ادراک د پاڅو رسي
شوک دې چې غم زما د پرې واوښکو نه خوري
د هجران په توره شپه کې نه وې پې م
دیار غم لکه مزري را باندې راشي
چې پرې غم غلطومه د شپې پاڅم
ګاه کتاب ګهې رباب په لاس را واخلم
همسایه مې واړه وواته له خوبه
که عاشق ترمعشوقې پورې یوسې وي

(1) نه به مرومه ستا په غم کې لرغونی
لکه ورک په توره شپه کا خوک کالی
نه پوهیږم چې یې خپل یم که پردی
نه په مرو کې حساب یم نه ژوندی (2)
خدای دې ما کا ترهغه وا ډوبې
ما پخپله قبول کړې دی خپل سوی (3)
هر وپښته یې د کا کل شو منګری (4)
کم به نه کا په خوږ دن سره نه دی
چې یې نه وینم د وصل سپین سپوږمی
خدای دې پلښ په هیڅ نه کاندې مزري
کله مې په شوند وکړ بند م کله نی
باري د ردمې په هیڅ رنګ نه کا کمی
که په سل کوتو دننه کړم ځګیږی
خدای د هجر په تیغ مه وژنه یوسې

٣٧٥ نه ډیاں په غم کې هسې ډوب یم
چې هیڅ نه وینم په سترګو مګر دی ٣٩٧٨

چې دا رود د غم دې هغه می
ساقیې راکړه یو دوه جامه پیاڅې
می د خپلو لبو را نه د انګور د
چې اوّل یې نوشیدن وي پسې قی

---

(1) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې: "نه به مرومه په عشق کې لرغونی".
"ق" او "ق ک" چاپ: "نه به مرومه په غم کې لرغونی". د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "نه به مرومه په هجران کې لرغونی".
(2) دا بیت په "ق ک" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(3) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(4) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

په هر تیغ کې چې آب نه وي د شرابو ... خوک د غم په غلیم نه موميږي بن ی[1]
جام د مي وچې غم خوار د کل جهان ش ... زه به اوسم[2] په دا غم کې تابکی
راشه د یو ځله مې هسې مست خراب کړه ... چې خبر نه شم[3] له حاله د هیڅ شی
بیخودي هسې پناه ده زوروره ... چې له هره غمه خلاص کاندي سړی
زه هغه تحصیل تمام کړم په عشق کې ... چې یې دوغ وګرې بولي لیونی

٣٧٦ — له آشنا سره د رقیب سره پیدا کړه

٣٩٨٦ — آشنا سره دی البته خو ونکی سې

د پرې خولې زما په یاد شکر خوږ شې ... بیا زما[4] په زمانه خاوند پاڼې شې
یوه بخره د خدای هر چا له وکړې ... د چا بخره خاموشي د چا نارې شې[5]
د چند نو وني و سولیدې لارې ... هزار خانګې د شمشاد و په اړې شې
په هغو ځمکو چې دوغ پرې مانی وې[6] ... دا یام په ګرد شونو هدیرې شې
په دنیا کې چې بنیاد د آشنایي کا ... د هجران تورې هغوله تیرې شې
دا فلک چې خدای پیدا کړ دا یې خو ځدی ... چې وچا وته دعا چاته بیړې شې

٣٧٧ — د دنیا د محلونو خښتې واړه[7]

٣٩٩٣ — د رحمان ته د سر ونو منارې شې

---

(١) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "خوک له غمه په غلیم موميږي بړی".
(٢) په "ق، ک" چاپ کې "سوځم" راغلی دی.
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په نورو قلمي نسخو کې د "نه شم" پر ځای "نه یم" راغلی دی.
(٤) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "زهوبه" راغلی دی.
(٥) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(٦) قلمي نسخې : "په هغو ځمکو چې دوغې وی مانی".
(٧) د "خ" لومړۍ نسخه : "د دنیا د محلونو خښتې واړه ـ
د رحمان ته د سر ونو منارې شې"
د "خ" دوهمه نسخه : "د رحمان د محلونو خښتې واړه ـ
د عالم ته د سر ونو منارې شې"

بوصل تو مارا کجا ہاتھ ہے — کہ وصل تو خیلی بڑی بات ہے
ببوی تو گفتم کہ مسکن کنم — ولی کی مرا این درجات ہے
خم زلف تو گوشۂ ابروان — دلم را عجائب مقامات ہے
مکن پیش من وصف خورشید و ماہ[1] — کہ از حسنت این کم علامات ہے
همی دادی دشنام و گالی مرا[2] — بسویم همین از تو سوغات ہے
نگاهت نه امروز خونم بریخت — کہ دائم ترا همچو عادات ہے
زآغوش رحمان مرو بار قریب — کہ این سفله بدخوی و بدذات ہے[3]

۳۷۸

قصیدہ

خه یان چی بنایستدی ترا آفتابه — مخ به کله راځرګندکا له نقابه[4]
بپلتانه پرنده نه هیر کړم بې حسابه — یوسبب وکړې مسبب الاسبابه
چې نه ملاقات وشي له احبابه

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "خورشید و ماه را".
(۲) د "پ" لومړی نسخه : "همه داد دشنام و گالی مدام".
(۳) د "پ" لومړی نسخه : "که این سفله بدکار و بدذات ہے".
(۴) د پښتو چاپی دیوانونه : "حجابه". د غزل په "پ" چاپ کی نشته.

ملاقات دښايسته ؤ مې نصيب کړې　　دښايست په ګلستان مې عندليب کړې
عندليب مې په ګلشن دخپل حبيب کړې　　خدايه ما په دلبرانو کې قريب کړې
ومې ژغورې ددې اهل له عتابه

هغه يارچې زه يې مينه په ديدار کړم　　هميشه يې ودېدن ته انتظار کړم
شپه او ورځ پسې نارې وهم کو کار کړم　　که په روی تمام جهان ودته رويدار کړم
ستړګې نه پوته کوي د نا نله خوابه

بېلتانه يې پټ پنجه په زړه تاراج کړم　　ودېدن تړې په هسې رنګ محتاج کړم
چې غرقاب يې د غمونو په امواج کړم　　هيڅ پاياب يې مونده نه شي خو علاج کړم
د آشنا دمينې غم شو نا پاياب به

ته چې کس يې د جمله ؤ نې کسانو　　هم کارساز يې د جمله ؤ کارسازانو (۱)
الهی (۲) په بزرګ د بزرګانو　　زه وصال په دعا غواړم دخوبانو
لا به کله داد عا کړې (۳) مستجاب به

اسير کړی دې د زلفو په تناب يم　　تکبير کړی دې د ستړګو په قصاب يم
د کشتی (٤) غوندې مدام په اضطراب يم　　لکه زه چې ستاله غمه په عذاب يم
خبر مه شه هيڅ بنده له دې عذابه

د ريغه مه وی په دنيا کې پيدا شوی　　اوکه وی هم په داهسې شان خو مه وی
لکه زه يم د هجران په لمبو سوی　　خو به ګرزم په داهسې (٥) اور الوی
چې سينه مې په درست غمه شوه کبابه

---

(۱) په "پ" چاپ ، "پ پ" چاپ او د "خ" په قلمی نسخو کې "خام کارانو" راغلی دی.
(۲) د "پ پ" چاپ : "هم په روی او"
(۳) چاپی دیوانونه : "شي".
(٤) "پ پ" چاپ : "دماغي په شان"
(٥) چاپی دیوانونه : "د هجران په اور"

همی هی خه مې دا[1] خراب خاطر نا ښاد شو زیست روزګار مې همیشه آه وفریاد شو
عمارت مې دنده هسې رنګ بن باد شو چې حباب غوندې بې بنخه بې بنیاد شو
دبنیاد[2] طمع به خوکرم له حبا به

پت پت ګرزم د ناصح له نصیحته راته کاندې نصیحت په خوصورته[3]
چې توبه کرم د خوبا نو له قربته هیڅ جواب یې په مانه شي له غربته
درمانده وم ته ولاړیم لاجوابه

دا جواب څه هسې نه دی چې په خوله شي د عشق راز څه هسې نه دی چې وایه شي
دا مشکل حکایتونه په ما نه شي د دې بحر بې پایان حساب په څه شي
چې یې زه وچاته وایم له حسابه

چا موندلی[4] د دې بحر پایان نه دی د غم راز وهر سړی ته عیان نه دی
هیڅ کار ی د دې چارې بیان نه دی د غم واړه عاشقي ده ګمان نه دی
۳۷۹ چې په خوله کې در ولعل لري سیرابه ۴۰۲۷

ستا جفا تر حده پورته رده صنمه تل مې اوښکې موج وهي دنده له یمه[5]
خو به پته دا قصه اوسي پنمه هسې دوب په فکر[6] ت یمه بې دمه
نه پوهیږم چې په غره یم که په سمه

که خبر وی[7] له دې هسې رنګ خوارۍ ما به نوم اخستی نه وی د یارۍ
ستا د غم په دریاب دوب یم تر مړۍ بې تا نه لرم هیڅوک د دستګیرۍ[8]
مګر ته په خپله لاس راکړې همدمه

---

(۱) د "پ پ" چاپ : "ستا په هجر می"
(۲) په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "بنادي" راغلی ده.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په خوکرته".
(٤) "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ : "ماموندلی"
(۵) "پ" لومړی نسخه : "دزیره له نخمه" ، "ق" چاپ ، "ق ،ک" چاپ او د "خ" قلمی نسخې : "دزیره له نمه".
(۶) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، "ق ،ک" چاپ او د "خ" قلمی نسخې : "هسې دوب په فکر تللی یم له غمه".
(۷) قلمی نسخې : "که مې نه ده دي" (۸) د "پ پ" چاپ : "دادګیري"

ما وې نور به آشنایي له هیڅ چا نه کړم — هم په دار ننګه مې نیت ق باري څه کړم
د قسمت علاج په چاشني چې په نه کړم — که په سل ننګه تالاش وتدبیر کړم

خلاصی نه مومم له لوحه له قلمه

خو بر ویان که بې وفایي خو هم وه دي — عاشقان که وفادار دي خو هم په دي
ستاله غمه هر چې دي زما په زړه دي — اوس به حال وچاته (۱) وایم چې مړه دي

غرض دادي چې نه ګرم یم ته ناګرمه

یو خو دا چې په صورت یې پرې لویه — هم په خوی وپه خصلت فرشته خویه
هم په قد وپه قامت هر ګوره لویه — بیا به نه مومې خوک تا غوندې دلجویه

که یې غواړې په هر ده هزار عالمه

ستاله غمه (۲) زه په ځان کړم هسې چا ریې — چې د بښنې یې ویلې نه کا ګل عذارې
ته په څه سبب له ما نه دل آزارې (۳) — دا زما ګناه راوښیه دلدارې (۴)

چې توبه کړم نصوحا غوندې محکمه

لاس ترغاړې له رقیب سره خندا کړې — چې ما وې وینې له قصده راته شاکړې
خدای یې وینې هغه چا ریې چې پرما کړې — ترابدې وې چې پورې به جفا کړې

که (۵) به کلیم هم جاروزې له ستمه

تا چې هسې بې نیازي د ځان پیشه کړه (۶) — په عاشق دې د خندا څمکه متره کړه
بیا دې وې په غربانو توره شپه کړه — نو د اهسې د جفا خویونه مه کړه

خلقه به دې له جوړه شي برهمه

---

(۱) د مخمس په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. څلورمه مصرع یې "پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې داسې ده: "اوس به حال وچاته وایم چې څه دي".
(۲) قلمي نسخې او "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ستا د پاره".
(۳) قلمي نسخې "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "له ما لاسته"
(۴) د "پ" لومړۍ نسخه: "ته یاري"
(۵) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته به کله" (۶) "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تو سبد کړه"

زما ستاله مینې هر څوك خبر دارۍ داخبرې کوه اکوه په هر دیارۍ
چې فلانا فلانا سړي سره دوستدارۍ اوس په بېرته جارواته وما ته عارۍ

چې رسوا شوم تر عرب وتر عجمه

چغه ژوې "چې په تا باندې مین وې په وګرې کې رسوا لکه کوهکن وې
همېشه انګشت نما په مرد وزن وې چې دا نبې پاکې نه وې دروغژن وې

که په هره ګړۍ مخ دې هزار قسمه

نښانه د عاشقانو اول داده چې مدام یې سر په کار وي له خپله ده
تل نامرد بدنامۍ وي پرې زیاده نه وې رین یې له پېغوره له اهداده

بې دیاره د جدایۍ له ما تمه"

هر چې زړه یې مبتلا شي په بتانو زیست یې نه شي یو ساعت بې هېر دیانو
که څوك د کابا د پادشاهي د باد شاهانو په نسبت د هغو سویو سوختګانو

دا متاع ده تر یوه خسړۍ کمه

که سلیمان غوندې مسند یې په هوا وي په سبب د عاشقۍ به خاکپا وي
همېشه به په فریاد و په غوغا وي چې داهسې نښانې یې کې پیدا وي

تر هغه له پرې عاشقي ده مسلمه

عاشقي دې هېڅوك نه ګڼي آسانه داخبره ده له حد پرهون ته ګرانه
وصال نه دې چا موندلی بې هجرانه ته له خان "سره اتکل وکړه رحمانه

پ ٢٨٠ په دنیا کې سنا دې چې یې ده بې غمه ٤٠٦٢

(١) د پېښور چاپي دیوانونه : "هغه ژوبه".
(٢) د "خ" لومړي نسخه : "نه بنکارېږي دیوې ستنې تر سومه".
"ق، ک" چاپ : "بادشاهي ده له دې خسړۍ کمه".
(٣) په قلمي نسخو کې "له زړه سره" راغلی دی.

(c) ketabton.com: The Pashto e-Library

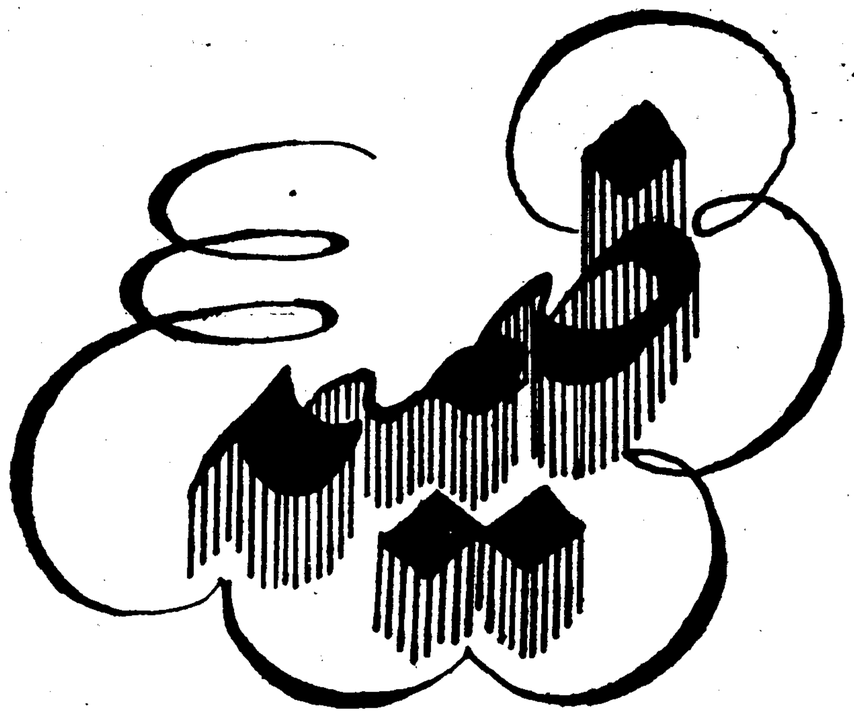

ویوستي لاسرته راغلي

غزلونه او بیتونه

٤١

تېر شوپه داطمع په دستا عمر زما
گوندې چې ېې کېږدې يو قدم په سر زما (١)

تاوې چې د عشق پياله خوږه ده ترشه وه
وسو په هجران کې دې پيالې ځيګر زما

سل جفا که وې ونم په ستر ګو ستا له لاسه
ستا په جفا نه کې يې هر ګز باور نه زما

٣٨١ يا له ما سره ستا جفا مه کړه دلبره
يا بې تا راوښيه يو بل دلبر زما

٤٠٦٩

٤٢

هر ګفتار هره ويناچې خوک عبس کا
تر عبس ويل دا بده چې يې بس کا (٢)

په هغې ويناچې د دوسته پښيمانۍ نه يې
له اوله دې خوله هسکه (له نفس) کا (٣)

هره چا نچې له اختياره وي وتلي
بيا هوده به يې خوک لاف د دست و درس کا

فقير يې د خدای په هر مونده کې نه يې
داهن په کې نه شي چې يې نس کا (٤)

آدم زاد په معنی وايه يو وجوده دی
يو وجود دی هم يې پاک هم يې نجس کا

که يې اصل يو وجود دی (په دې) خه شو
د ګلونو هغه کله خار و خس کا

په اخلاص د نماز ګذار و دی جنوب دے
هر نماز نه چې (په) ريا تيمم (٥) اودس کا

٣٨٢ (که خو د باين وې) ته بې خه کوې ګمانه
د خو د بينو سره اخپله خو دې بس کا

٤٠٧٤

---

(١) دا غزل د زلمی هيوادل د شخصي کتابخانې له قلمي نسخې نه نقل شو.

(٢) دا غزل د حبيب الله رفيع د شخصي کتابخانې له قلمي نسخې نه نقل شو په دې بيت کې د "عبث" کلمه د قافيې د سمون په غرض د "عبس" په شکل راوړل شوې ده.

(٣) اصله نسخه : " لا اول دې خوله هسک". چاپي ديوان : "للاوله دې يې نکه تر خوله هسکه

(٤) اصله نسخه : " داهن په کې نه شي چې يې نصق کا"

(٥) په اصله نسخه کې " تيمون " راغلی دی.

۳۸۳

دلربا که دخیل حسن مخ عیان کا
دین بې غمزه جمع زلفونه به لرزان کا

په کشور دصبا برانو به قیامت شي
اسرافیل غوندې آواز به هر نالان کا

چې یې چا جام دلعلو وي نوشلی
پیمانه چغلګیري په دانادان کا[1]

دجبین په چین یې هسې رنګ پوهیږم
چې محراب به دګایلو زلفونه وران کا

دپریشان ګیسو دلیل یې عین دادی
چې وابست زلفونه په دا رنګ پریشان کا

که جلوه یې دجمال شي معینه
په شعله به لمن، سپوږمۍ سوي نانان کا

که دبادګذر (یې) وشي وخاکپای ته
دمرغانو ستر ګو دار و به خدای اسمان کا

که شانه په تورو زلفو باندې کیږدي
مښک عنبر (به) دیوې پیسې دیران کا

تورې زلفې یې هم مښک دی هم عنبر دی
خو زمالګم بختی (یې) خدای ماران کا

۳۸۳

که پلوله مخدلرې که دمانه
په دیدن به هندوان وایه مسلمان کا

۴۰۸۴

۴۰

که په بخت کم بختان ندوایه خسته دل خوشک
په حضور به له تا ولې بې لیدل خوشک[2]

ودیدن وتد د هرچا رضا کیږي
ولې حکم بې له تا ندلرې بل خوشک

که یې لاس دخدای په چا کې سپدلے
بې مقصوده به یودم نه سهیدل خوشک

دا یوسر دی ما داستا شکرانه کړی
نور ناحق مې ویږي په سر وهل خوشک

دا همه زما شومیت دی چې را رسي
گنه[3] تا او دچا نه وو نه بدول خوشک

---

(۱) اصل نسخه: "پیمانه چغګیږي په نادان کا". او داغزل در فیض دکتابخانے له نسخے نقل شو.
(۲) داغزل در فیض دمختصر کتابخانے له چاپی دیوان او قلمی نسخے نه نقل شو (۳) در فیض کتابخانے چاپی دیوان: "نه"

ددیدن په طمع وغلیدم بندي شوم — گنهه زه او دهجران سختی زغمل څوك

په هیڅ رنگ بدې له مینې منکر نه شم — هرشان قصدچې مې کوي په قتلول څوك

کرمې زده ستا مینې نه وای (۱) پیدا ودی — په رضا له سره کله تېر بدل څوك

کراثر د محبت ورسره نه وي — روغ صورت د اهومره زده زهیر بدل څوك

که په مینه دلیلی مبتلا نه وای — (دا) غریب مجنون بېدیا، غږونه څنگل څوك

٣٨٤ — مینه هره بلا کاندي (که باور کړې (*)) — ٤٠٩٥

گنهه زه عبدالرحمان هومره ویل څوك

٥

دخپل ځان له خاکساری (نه) بلند شوم — لکه گرد هسې شمسوان دهر هوایم (٢)

کمینی هسې کامل کرم چې زه دروم — لکه څمکه درست جهان راسره بیایم

ما چې خپل معراج د دا ن د پاسه ولید — د منصور په څېر سنتیا وپنا (به) وایم

د منصور او زما هومره تفاوت دی — چې ده نارې کړه پاپه ځهر زه خفیایم

٣٨٥ — له عیانه هیڅ حاجت د بیان نشته — ٤١٠٠

زه د سبحان ته په خوله څه وایم چې دایم

٤

هرچې خپلې مینې خوار کړ خوار یې مه گنهه — عشق د رحمت ابر دی غبار یې مه گنهه

کله تور سنبل کله تور مښك کله عنبر شي — زلفې که دمار په څېر دي مار یې مه گنهه

---

(١) قلمي نسخه : " زما پېدا ودلی "

(٢) د دې غزل مطلع په نسخه کې نشته او دا غزل " په سینه خوری له بدخواها نو نې پروایم " له غزل نه وروسته راغلی دی.

(*) چاپي دیوان : " مینه هره بلا کړی پر عاشقانو — گنهه نه ده عزیز سبحان هومره ویل څوك ".

يو مخ يې د سوزدی سل مخه (يې) دسان دی — عشق په اصل ناري دی ناري مه ګنه
د بې بېدا ر ويده دی لکه بت په غمو ستر ګو — بت که د ر ته غټ ګودي بېداري مه ګنه
مراد خو يواځې دی د خوبا نو له رخساره — هرچې اثر نه لري رخسار يې مه ګنه
خاڼ چې په ګل پوري (وي) د ګلو په حساب کې — خدوشکه نام د خار دی خار يې مه ګنه
پوه خلك هغه دي چې اقرار په ناپوهۍ کا — هرچې ځان هوښيار ګڼي هوښيار يې مه ګنه
بدخو هم هغه دی چې خپل بد و ر څرګند نه کړي — هرچې ځان بدکار ګڼي بدکار يې مه ګنه
هرچا چې اقرار د يار له زلفو سره وکړ — تل به ناقرار وي په قرار يې مه ګنه

٣٨٦ — هرچې کمال غواړي کمښي (دې) درځان کا
٤١١٠ — عين د غه چار ده بله چار يې مه ګنه

٧٤

اې د نفس او د حرص په هوا لپوه — په ظاهر صورت ملك په معنی دپوه
شدادي خصلت دې و نپوه د ظلم — خبر نه شوې د مسکين د زړه له غربپوه
تا چې خپل مخ د فرعون په دود تو کړ (١) — په دې خوی به برابر نه شې له نیکپوه
پر وجود به دې په څه رنګ حاصل پرې — چې لږ پرې د يار له د ره د د و د پوه
په ظاهر صورت تندرست په روح رنځور — د ريغه وسوی تر دغ پوست لاندې معتبوه (٢)
د نبستی له مکافاتو هغه خلاص شول — چې هستي يې د فنا په مخ ا ير پوه

٣٨٧ — اول دي پاڅا وه له خوبه (باور وکړه)
٤١١٧ — و ځان وتنه په خپله په نار پوه

---

(١) اصله نسخه : "تا چې فرعون په دود مخ تو ر کړ". (٢) چاپي نسخه : "د ريغه وسوی تر دروغ پوست لاندې مختبوه"

۸۸

یاداستاچشم ابرو وینـم په خواب کې
یا مستان دي وېده شوی په محراب کې
یا په جام کې ستادمخ عکس لیده شي
یا خورشید دی تجلاکا په حباب کې
یا ترخط لاندې غوښتی ستا دخولو دي
یاکوکب دی را دوب شوی په شهاب کې
یادې زلفې په مخ دواړه راخوره ب کړې
یا سنبل دی کنجلکي دا ورپه تاب کې
یادې زلفو په مخ تورې تارېکي کړه
یا خوتندر ځان څرګندکړ په آفتاب کې
یاداستا مژګان زما په خاطرخښ دي
یا سیخونه دي پټ شوي په کباب کې
یاخوستالـه غمـه غرق زما صورت دی
یا خسړی دی جاروزي په ګرداب کې
تـه ددې رحمان خطاکړه وربمعـافه
دا وتر وچاره نه وي په حساب کې[1]

۳۸۸ چې د یار دمخ کاته له میانه ووزي
د ماتح به څه عزت وي په حساب کې ۴۱۲۶

---

(۱) دابیت د ملی هیوادمل د مخصی کتابخانی د قلمی نسخی نه نقل شو .

٩٤

مست دهغه مخ يم چې مستانې لرې ستر گې
بې تودې، بې تېغه، قاتلانې لرې ستر گې

بې ليدو کتو غايبانه زيږوونې ودې لرخلکو
هسې چشمان بندې ساحرانې لرې ستر گې

هر څوک چې پې وينې نو دې ستر گې کتې نه شي
سنګلې پرې يوال غوندې حيرانې لرې ستر گې

لب آب حيات دي او نفس (يې) د عيسىٰ دي
هيڅ عجب نه دي که خوبانې لرې ستر گې

هر چې عاشقان دي هغه ځله بل خواګودي
واړه ستا په لوري نګرانې لرې ستر گې

ای چې ټول جهان اونبکې هم له تبسم د باران دي*
٣٨٩ کښت د هغه شين شو چې ګريانې لرې ستر گې ٤١٣٢

١٠٤

که په قطع د تمام جهان ملک يې
چې له ځانه خبر نه يې لاهلک يې

آدميت خو څه په مال او په شال نه دي
تر چې خيال په شال په مال کې يې حکمه سپک يې

منصفان دې د انصاف خبرې وايي
څه شو څه شو که په خپلو کې شريک يې

که دلم په څه څرګند شي پر جهان کې
خو په زما نو پسند يده نه شي لا ورک يې

بزرګي په دلجوئي کې ده د خلکو
تر چې خلک د وبو يې څرنګ بزرګ يې

په لويې کې لوئي چې نه ده لا يقه
کمينې روتر مت کمزه که سالک يې

فلک تا غوندې پيدا کړي بيا فنا کړي (١)
تر لانوی خواست کوې په ناز نازک يې

دانايان به په ديوان سنګلي پند اخلي
٣٩٠ چې تا ليدل په خوار نظر ګوري فلک يې ٤١٤٠

---

(١) اصله نسخه : "فلک تا غوندې هزار پيدا کړي بيا فنا کړي". (*) چاپي ديوان : "ای چې جهانه اونبکې دې هم تبسم هم باران دی".

دزړه حال وتا تدخه وایم په ژبه — ته خبر دخون و زړو نوپه منزل یې (1)
هم دګل په څېر بلبل سېچې په مینه — هم مین لکه بلبل هسې په ګل یې
بې لپده و درخ ګند بن یې عیب واړه — په کمال د ښکلګی چار و کامل یې
هم قاضی یې هم ملا هم محتسب یې — هم ساقي دمی پرستو په محفل یې
یو دي ذات په دوا ډکونو کې شهره دی — بل په نام له هرچا لویږي پرسل یې
چې ته مخ په عبادت کې نه جار باسې — دا ستا شپه دي (نفس) بدی کاته یې خپل یې
ډکول اوپه رو دل دي په خپل لاس دي — که وچایې ډکوې که یې اخل یې
جار ترهسې رنځ نبولوشه همانه — چې شهی یې په پوښتنه وي راغل یې

خدای طاعت، عبادت څه کوي تا نه
خوږې مینه دسړي ده ازمیل یې

٣٩١ ٤١٤٩

بیتونه:

په "چې یې نقش په زړه خیال شي داشنا" غزل کی:

ترابده به یې بخره ملالي وي — له هغو چې زړه ملال شي داشنا

په "ته چې ماته وایې چې په څه کوې زړا" غزل کی دریم بیت:

خو به دا جفا کړې نه پوهیږم څه بلاشوه — خو به وي ترکومه دا جفا او دا بلا

په "سبه ده سبه ده دا دنیا" غزل کی له مقطع نه دمخه بیت:

که یې مال د دنیا د پیسو وي — هیڅ پرې نه کاندي پروا

په "لاس مې و تړې د زلفو په تناب" غزل کی:

---

(1) د دې غزل مطلع په اصل نسخو کې نشته.
(2) اصل نسخه: "هیڅ د نه کاندي پروا"

له فراقه چې يې آه کرم سوک په ستر گو يو لستو نی مې گرداب (شي) بل گرداب

په "هر مطرب چې غوږ يې تا و کا در باب" غزل کې دوهم بيت :

هومره تاوديې نه راباندې نه وشي چې حساب يې بيان نه شي په کتاب

په "چې می يار وليد په سيمه دا غيار گډ" غزل کې لسم بيت :

سخت سفر د عاشقي خوک اوزه خوک خدای ناخاپه پرې راگډ کړم په دالان گډ

په "نظر دې بصر" غزل کې اوه څلوېشتم بيت :

نه څخلا نه مرور وي پريشان گرزي در په در

په "زه تر شوی يم تر سر" غزل کې ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ بيتونه :

که مې غواوي که مې وژه وي که مې آس وي که مې خر

که مې مين وي که مې من وي که مې اوښ وي که غا تر

که په کوڅه کې مې کالي وي که لنگی وي که تغر[1]

په "پس له مرگه که خوک ارت غواړي خپل گور" غزل کې يوولسم بيت :

په يقين به بدکردار بدکردار کا کشيده شي د بدکردار سړي پيغور

په "بد اختر به نيک اختر نه شي هرگز" غزل کې اووم بيت :

که تدغر د باندې وکړي کار به کې يې مرغچه[2] به درگوم نه شي هرگز

په "چې پای بند شه ليلی په اشتياق" غزل کې :

د ځمان خوښ دی د خپل يار په درد و غم کې ته به وايې چې بادشاه دی د افاق

په "چې مشغول نه وی د ترکو په جمال خوک" غزل کې پنځلسم بيت :

بې بنده خو بيده مخ د روڼی له هيڅا نه شي که هر خوک پاکيزه کا په د ويښ خوک

په "مه غوږ باسه د نا اهلو قيل و قال" غزل کې نولسم بيت :

---

(۱) اصل نسخه : "که د ننگی وی که تغر"

(۲) په اصل نسخه کې "مرغاچو" راغلی دی . پښتو قاموسونو "مرغچيچه" خښتی دی اصل شکل يې "مرغچه" ده چې د "مصنوعی مرو" يا "مشکنبو" معنی ورکوی.

خراب دل مې نهمې غواړي بلادا شوه چې نهې راسره معلومېږي کال په کال

په "په یوه غمزه دستر گویې فنا شوم" غزل کې ۶-۷ بیتونه :

په خپل کلي په خپل کوډکې مې غربت دی په صدف کې دریتیم غوندې یکتا شوم

مستورې راشنه یوده مست ستر گو ځمان څکه په ګریو کې رسوا شوم

په "چې له مرګه ئې پروایې په هر دم" غزل کی ۲۸ بیت :

پس له مرګه به دې هوډې هم خانه وې خه پوهیږې یا به ماروې یا لرم

په "ته چې مسې گامې ترشر گامې خندان" غزل کی اتم بیت :

دسړې صورت خدوغ دکاني نددی نشته کاني څخه ستا دجور توان

په "څو به شهرم زه غمونه دهجران" غزل کی شپږم بیت :

لکه غم دآشنایې په ما وې بن یې یا دبه نه وې دچا هسې ګن باران

په "تا چې رنګ دمیو درکړولبانو" غزل کی ۶-۷-۸ بیتونه :

ستا دخولې له حقیقته صوفي خه زده لږدې راز نه څوک خبر وې بې زدانو

دپښو وان غمې دې زیب کا پر لبانو دوارې زلفې دې چوړې دملنګانو

تورا وربل دې لکه مار په جبین پروت دی شینکی خال دی مواصل درنخورانو

په "که هر خو په صحرا سر شوم هم په کلیو" غزل کی دیرم بیت :

هر اشنا چې مخ پنهان کا ندې مو مم کله دې غوارم شپه اوورځ په سپو پلیو

په "ورځ دې تیره په شومې کړه شپه له خوا به" غزل کی اتم اولهم بیتونه :

لندرون به دې له اوده هسې دک شي چې نن دک شي په شرابو په کبابو

چې دمخ وآب وتاب تردې نظر کړم راته هیڅ شي دګلونو آب و تا به

په "ته شهالي شکرلبه" غزل کی :

نر دلې شوې نه هوډې شوې ترمیان ولاړې مذبذبه

په "خو به وران شي د دنیا بازار التساره" غزل کی ٤-٥-٦-٧ بیتونه :

یو هسې بې سوزي مې شوه په بن خه — چې سردي یې لا بتره ده ترسا ره
مصلي دې ننګی ودیسې لنګ کړه — دهوس مصلی قطع کړه ویې نغا ړه
یار زما دستر ګو تود پس بې ګرزید لم — په هجران کې مې دستر ګو رنها لا ړه
په خوارحه موند نه شي له سګانو — په لوڅ سر سره د روزي له بګا ړه

په "ما وې زه به نه کړم په خو با نو باندی مینه" غزل کې پنځم بیت :

دا رشه نجومي زما د یار فال وګو ره — تللی یار به کله له سفره رایشینه

په "کشکې زه خاورې ایرې دستا د ور وای" غزل کی نهم بیت :

یا شبنم د صبحدم یا عندلیب شوې — چې دا ستا په ګلشن زما ګذر وای

په "ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی" غزل کی اووم بیت :

د ردو غم د عاشقی جوړه سړه کړه — خدای د ذکری و دنیا ته یې سر ودی

په "زلفې دې له دیرې درازی پای ترسر دی" غزل کی اووم بیت :

دا خو زه له کم بختی له تا نه ارکړم — ستا له نیک خوی کا نې بو تې هم خبر دی

په "چې د څنګه مې د لبر په لاس کی جام دی" غزل کې اووم بیت :

نه چې خپل فراغت غواړې په جهان کې — فراغت خاطر را وښیه کدام دی

په "چې د امسې لاس په لاس دنیا پریښو دې" غزل کې نهم بیت :

په خپل خای به یې هر هر کلام په کار شي — جهان . . . . طالبان د سنګو دی

په "خبر مې ستا د بنو غښی په سینه دی" غزل کی لسم بیت :

نه شها زما په ستر ګو کې جلوه کا — ماه وهر یې سینه مخې یې آینه دی

په "غم دې هسی غلبه شو په ما باندې" غزل کې اووم بیت :

زه جهان یې شدنې په خان ګنمه — که یار سل خله ناشدې چار یې کاندې

په "آشنایي توره بلا ده آشنا مه شی" غزل کې څلورم بیت :

خپل څربسبت وهرځاروي وته قصاب دی توانایي دتن تاوان دی توانا مه شې

په "ولی ولی د عاشق ته نظر نه کړې" غزل کې دریم او اووم بیتونه :

خښتاتن لاس دسپیي په سر باندې راکاږي ته تش سیوری د مخلص په سر نه کړې

زما هر زمان په تاباندې گذر وي ته یو دم زما په لور ې گذر نه کړې

په "مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې" غزل کې اووم او دوولسم بیتونه :

هیڅ صرف نه کړي دزړونو ازار اخلي د چا سود دی لږ دنیا شوی په آزار کې

وهغوی چې خدای حق بینې ستر گې ورکا دیوسف تجلی وینې په دیوار کې

په "دغې بنا چې نوم محبت آباد وی" غزل کې شپږم بیت :

هیڅ بنیاد به دهغوي په یاري کې چې دتن په نابودی یې اعتقاد وي

په "که درستی دنیا غم مې په سر باروي" غزل کې ۶ ، ۷ او ۱۱ بیتونه :

زه به ستاله رقیبانو څه ماته کړم دا دستور دی چې له گلدسته خار وي

که یې هر زمان په آب زمزم وینځم بې مینه مې په زړه باندې غبار وي

څوبې سل خاره خښتن شیې په تاش کې گلدوي چې د بلبل وگل قرار وي

په "د وصال په هوا والوتی مرغه شوی" غزل کې شپږم بیت :

چې بېلتون د ته اسان دی هغه خلك از میښت لره په بند د بېلتانه شوی

په "د بړې خولې زما په یاد شکر خوږې شوې" غزل کې څلورم بیت :

خپل قسمت په سړي کاندې هر چې کاندې د چا بر خه خاموشي د چا نارې شوې

په "چې په مخ باندې داد بنکو یو رسم وی" غزل کې ۱۴ بیت :

قاعده د دردمندۍ همسې نه ده

چې په درد کې یو د دمن تر بله کم وي

په "ته چې ماته وایې چې په چا باندې شیدایې" غزل کې له څلورو بیتونو نه وروسته لاندې بیتونه:

هر چې په حیات صورت له مرګ سره اشنا شي — خلاص به د قیامت لپاره خو خښوې په دې دنیا ایې
سنخ دهغو ګلو چې برګ د ژوند یې په بها لري — ګل سرابنې وکا له خزانه استغنا ایې
غم (خو) هم (هغه) ګډ چې هېڅ غم ورسره نه وي — ولې چې ناګاه به یوه ورځ ورباندې زیا ایې
حکم د نیستۍ په هغو دې هر (چې) هست دي — هر چې هستي پرې بن دې له نیستۍ څخه پرې وا ایې
زړه د عاشقانو د دښمن له لاسه بېغم دی — لکه شمع د مقراض له خصومته په خندا ایې
لوبه تنده نشته د قانع په قناعت کې — ډاکه میاچې زده کا په خرڅ د کې امرا ایې
هېڅ اسې چشمې د حاصلي نه کړي په خرمن کې — بلکه د قحطۍ په ملک کې شاه یې هم ګدا ایې
ما به رښتیا نه وې اې یارانو باري څه کړم — حقه کلمه نغره ده هر ګوډ سخته بلا ایې
زړه د خاموشۍ په ځای له نه (چې) ګویا ایې — آه و فریاد واړه په مقدار د تمنا ایې
زړه د رقیب چار و ناوې سا کړم له حبیبه — زلفې په نسبت د مار خو زلواړه ها ایې

اې د ماتم د انسانانو هر راحت په اجر د زحمت دی
هر چې دې (دې) خاندې هسې دې (دې) په ژړا ایې

په "چې پخته شې آشنا یې" غزل کې له مقطع نه ورسته بیت:

په پښتو کې رحمان وې — په فارسي کې سنا یې

په "یوه زړه به وړی یا به موړیې" غزل کې پنځم او شپږم بیتونه:

عبادت خو په ځوانۍ کې ښه کا رحمانه — په پیرۍ کې به څه زهد کړې چې زوړ یې
بدي واړه په سړو نیستو ماتې نه — چې پای بند د یار په هر یا په مړ یې

په "هر گفتارهره وینا چې څوک عبس کا" غزل کې شپږم بیت: [1]

معتقدله اعتقاده مقصود بیامونه دهغوطاعت غلط دې چې وسوس کا

په "که پخت کم بختان نه وای خسته دل څوک" غزل کې ۹ او ۱۲ بیتونه:

زه لا رغد دستا په مینه کې شهره یم ندچې نن کاندې خبرې پردې خپل څوک

ما دا یوسر دې ذاستا شکرانه کړې که دسر ماغزه مې خورې په دا ویل څوک

په "دزړه حال وتا ته څه وایم په ژبه" غزل کې ٤ او ٥ بیتونه:

که دې لاس ددغه خدائ په چاروسپدلی بدې بخرې به چا چیرې قبلول دې

څوک له خاورو وایږ وباڅوې تخت وړکړې څوک له تخته دایږ وپه ډیران ولې

د کمال بابا دیوان د (١٣٥٥) لمړنۍ کال دنمرې په میاشت کې
د نصیرهنرې پښتون په قلم خطاطي او نقاشي څپرکۍ

(١) دا بیتونه د سبغلي رفیع د شخصي کتب خانې له یوې زړې چاپي نسخې څخه لاس ته راغلل.

تنظیم و تنکی: شیرزیار محمد عارف غروال

ویی یا گه تی اس وی سی یی برخه

لغت معنی

لف

ابته (حبطه)		عبث، بی‌معنی، بی‌حایه.
ابلق		آس، برگ.
اختلاط		گیدون، خبر بی‌کول
ارهنده	arhánda	بیدا نجیر.
آدینه		جمعه.
اشام		؟
اشراق		دخابت لمونځ، طلوع کول لمونځ.
الوی	aláway	وریت شوی.
اعراف		دجنت او دوزخ ترمنځ ځای.
افسون		جادو، اوده، دم.
الغیاث		پناه غواړم، فریاد.
الوس (اولس)		تبر، قوم، طایفه.

آماج		موخه، هدف، د توپك غشی اونښان.
آماس		پرسوب.
اوتاد (د لوتد جمع)		یوه روحاني مرتبه، مون بې، میخونه.
اودنی	odánay	یو دول ښځینه پوډنی دی چې غالباً یې په وډولونکې پسروي
اوراد (د ورد جمع)		دوعاګانې.
اورپښتی	orpəstay	پتنګ، پروانه.
اوزمکه	ozmáka	میاشت، ماه.
اولاق (اُلاغ)		خر.
اهار		داوړي د سختې ګرمۍ موسم.
اهداد (هیداد)		سزا، پاداش، سزنش.
اياغ		د شرابو پیاله اوګیلاسه.

ب

باده		شراب.
بارۀ	bāṛá	یو مشهور خور.
بايي (بهایُی)		ویدور.
بتان (بت)		مجازاً پوهې، سنګلي.
بدسګال		بدذاته، بدجنس.
برنا		ځوان، زلمی.
بساط		د مکې خې فرش.
بطال		بدویونکی، باطل ویونکی، غلط ویونکی.

بگار (بگیر) bagāṛ — لپوه، شرمنې.

بیچاونی (بیچاونه) bičāwṇa — دعزت جامې، بستره، روجایي.

پ

پارسا — پرهېزګار، زاهد.

پارچي pārci — دجواړو کولودانې.

پاسلل — سپارل.

پایله — پایښیب.

پخساك — پریشاني، غم اوخپګان.

پرانته — پرته، بې ځایه، بې موږده.

پسندل — غوره کول.

پکو — په ځان پوهېږې تنګ اوله ځانه ستړی.

پنم — پټ.

پېخل pecél — زغمل، حبر کول، تحمل کول.

پیچوي (پچوي) — دمخنوغزې پرې (بچوکي) مجازاً اوږدې څنې اوږدوالی.

پیړی — دکښناستو تخته، دناستې کټګی، کټنی.

پیشاب — متیازې، بولې.

ټ

ټبرا — بېزارېدل، تپراکېدل.

ټاړه trāṛa — تېږه، کانی، ډبره.

ټاهي trāhí — ویره

ترو — *tru* — نو.

توسن — نیلی.

تولا — محبت، دوستي، دښتینګلوي، مینه.

تیزل — *tezál* — ځغلول، پرمې سپرېدل.

ټ

تو کړکی — دپوزي یوه توته یا توتکی.

تند — *tánd* — پرزه مور، سخت، محکم.

چ

چلیکان — هغه کس وند گرچې په تاکلې خبره یا من دوري دچا ځمکه کري.

چندن — صندل.

چوړه — چوړه، چوارې.

چوک — یوکم شی، لنډ څه.

چوګان — نیزه، دړه، یا تونا دنده.

چووه — *čowá* — عطر، خوشبویه مواد.

ح

حط — ایستګول، لیرې کول، دیوبار کوزول، پرېښودل.

خ

خاصا — نیک خویه، خاص الخاص، وتلی.

خاکروب — جاروکښ.

ختول		ختلرونکی، ناپاك.
خپسر	xpəsár	خپل ځان.
خدنګ		غشی، خندق،
خړوبه	xrāṛa	یو ډول دښتي وړه مرغۍ ده.
خرام		نازاونزاکت (غالباً له تګ سره اړیکی).
خمر		شراب، مُل.
خمسور	xamsor	همراز-همراه.

څ

څښکو	caṣkó	یو بوتی دی چې میده کوي یې اوبه لیچنو ستر ګو کې یې اچوي (چشکو)
څړی	caṛáy	دکپړی دسر اوږده وښتان.
څلې څولې	cale-cūle	ګنډه ګونډه، زوړ سامان، ګند او ګچکول.

ځ

ځبله	ǰabála	سړه، یولړ بله.

د

دد		ځناور.
دښمن	daṣən	دښمن.
دراج		تنځری (تمځری) یو مارغه دی.

درامے		زنغرنجی، گونگرو، ژدژری، جرس.
دلق ارزق فام		زرغون کند، گودری.
دمک		یوه لحظه
دواب		څاروي، څلور پولي، بوده گان.
دوڅار	*ducār*	څرگند، ښکاره، درڅانځ، نمایان.
دیبا		درپښمین ښکلی توکر. میلك

ډ

ډبر	*ḍabár*	ټباه، ټپس، کهول.
ډلیال	*ḍalyál*	د ډلې ملګری.

ر

راج		راجا (واکمن)
راڅ		خوښي، نشاط، مجازاً شراب.
رتی	*ratáy*	ډیرلږ، ناڅیز، کم وزنه شي.
رسن		رسۍ، تناو.
رصاص		قلعي، سرب.
رعنا		ښکلی او متناسب اندام.
رنجوری	*ranjóray*	رنځور، ناروغ، علیل، مجازاً زیرنگی.
رڼین	*remán*	خیرن، بدرنګ، ناولی.

ز

زیاد		اثبات.

زبن		یاد ، په یاد .
زمول	zmol	مړاوی ، بچی سپکه ، ضعیف .
زوند	zwəž	ژوند ، نابود ، جرام .
زوم		کم ، کمی .
زیرمه		تدبیر ، ذخیره ، پانگه ، پاسره .

ژ

ژغورل	zǧəw	ژغورلی .

س

سالکان		زاهدان ، عارفان .
ساهو	sāhú	آزاد ، اصیل .
سترغلی	stərǧláy	کوتک ، دستر گوغاتی ، (کاسهٔ چشم)
ستوه	stwar	څاڼوی
سنجاب		نولی .
سرابین	srāə	حریص
سفال		تیت ، بی قدره ، پستی او بی همتی ، کودړی
سقلات		خپل ځان پتول .
سکه	ska	نو ، ځکه ، گویا ، لکه چې .
سمک		کب ، ماهی .
سندرسي		واندې کېدل ، ملنگ ، کیمیالتو نکی ملنگ .
سولند	swáland	حریص ، بخیل ، ممسک ؛ لکه سولندسپی .

سوها	sohā	یو ډول ښوانی توکی دی.
سپپاري	sepāri	یو لوښی دی چې په تودوسیمو کې شنه کیږي.
سیم		یو ګران قیمته فلز دی.

ش

شب داج	توره شپه ، دتروږی شپه .
شط	سیند ، هغه ستر رودچې دریاب تر ګډیږي.
شهاب	ستور ، ستوری.

ط

طره	جوغه
طوق	غاړکی ، امپل

ع

عتاب	قهراوغصه
عرعر	سپیدار

غ

غبغب	دچرګ جنجر ، دچرګ ځیږه .
غربال	غلبیل ، پرویځی .
غزاوشوه	اصل معنا : دایوشوق دی ، په دې نوخدوشول ؛ (یوتکیه کلام دی).

غور	ğor	برخه، نصیب، قسمت، مجازاً میراث.
غوږي		په زوړه چینی ایستل، په اتن کې تویونه اوچتي ایستل.
غوږی	ğwazáy	سخت انتظار، غوږ نلکی، دچا د اړنګ د زیږیدو انتظار.
غوك		لویه څنګښه (چونګښه)، شلاندۍ.
غوندی	ğúnday	دوزغنو جوال.
غونډ ژبی	ğwənḍ_žəbay	فصیح، بلیغ.

ف

فلوس		د فلس جمع، دیوې ونې میوه ده چې په تودوسیمو کې شنه کیږي زیږي ترڅو اوبه طب کې کارځې اخیستل کیږي

ق

قرقره		د چرګ تاج، چرګ خولی، تاج، شوغه.
قنج (غنج)		ناز.

ك

کار		دوروکانو دیره.
کام		هدف، مرام.
کاواك		ډډ، ګوګ.
کړور	Kror	سخت، محکم.
کړیکه	Kríka	چیغه، وږو وونکی غږ.
کښیده		نقشه، انځور.
کلاب (کلب)		سپی.

کنگال		مفلس، نیستمن، مپنځل شوی.
کوتل	Kutál	ذبح کول، حلالول، پوستکی تری ایستل
کودیکه		یو دول خاورین دیګ دی.
کورمه	Kormá	کورنۍ، اهل بیت.
کوله	Kolá	دساتې د پاسه د ګل برخه.
کوی		چم، کوخه، مالت.
کهی	Kaháy	ډنګر، لاغر.

ګ

ګانده	gánda	سبا، د اتلونکې ډډ.
ګایل		ژوبل، زخمی، پرهار ژلی.
ګرام	grām	کلی، سیمه، استوګنځی.
ګرهېدل	grohedə́l	عقیده لرل، معتقد کېدل.
ګریال	garyā́l	زنګ.
ګورهنده	gorhánda	وړه تیاره کوټه، په غره کې باندې دوله څپړی هجازاً قبر
ګونته	gontá	دشطرنج دانه.
ګوهار		د غواوو پاده.
ګوی		پنډوس، پنډ وسکه.
ګنګو	gongú	زعفران.
ګېدی	gedáy	ناپوه، بیرل، احمق.

ل

لاړغه	lāngə́	د نګ، ځنډ.

لال		گونگ ، یو دول انگور دی .
لگام		واگي ، قبضه .
لو	lu	لوگي .
لوخپدل	locedál	یوه داسي اوږده مبارزه کول چې یوه سیاله دله هم نهایي بریالیتوب ته نه رسیږي ، خو له مبارزې څخه هم لاس نه اخلي .
لوښتل	lostál	په کوچ پیل کول ، لیږد پدل .
لونډل		پاشل .
مال ومنال		شته - هستي اودارایي .
ماوا		استوګنځی ، مسکن .
متړه	matrá	نایاب ، نشت ، زوړ .
مټ	mət	بازو ، هاند ، همت .
مجذوب		جذب شوی ، عاشق شوی .
مجمر		نغرې ، دیګدان .
مخمور		مست ، نشه .
مخنث		نر ښځی .
مذمت		بدویل ، غیبت .
مرسته		طلب ، لټون ، کومک
مرغچه (مرغنجي)		کونجکه ، خرموده .

مستدام — همیشه، تل.

مشاطه — دمه، سینگار وونکی.

مشگیرك — دیو مار غه نوم دی.

مصحف — کتاب، هغه پانځه چې یوځای یې سره تړلې وي.

مطر — باران، ورښت.

معتیو (معتوه) — غیر مکلف، لیونی وړوکی.

مغاك — ګودال، ژور غالی.

مقراض — بیاتي، قیچي.

منجلاب — خوسا ډنډ.

منزه — پاك، سپېڅلی، پاکیزه.

مواس — چوغلګر.

میثاق — ژمنه، وعده، عهد، پیمان.

میزر — پروني، چادری.

محوت — پیلبه، پیل والا

معیشی — معاش - تنخوا.

ن

ناروون (نارو) — یو ډول دانه ده چې دچتلو او بوله خسلو پیدا کېږي او په منځ کې یې د تار غوندې نری چینجي وي.

نار		دندان، ساقه.
ناغه		دستگوسه رگونه.
ناوك		غشی، شتی
غل		دخم ماوند، خجوړ.
ندا		غږ، آواز
ندی	*nadáy*	ناوده، وړوکی سیند.
نغمول		نغل، په یوه ساتیږل.
نغوتل		غوږ نیول، دخبرې منل.
نغوته		اشاره، تلقین.
نمړي		جامې، لباس، کالي.
نمط		طریقه، نوع، روش، رویه
		هغه دله خلك چې په یوه فکر اوروش وي.
نول		غم، پریشاني، اندوه.
نومس		یادشوی، نومول شوی.

و

واړه	*wāṛə*	وړه، وړ
وبله		یوتر بله.
ودژلی (وړژل)		ړیږه ړیږه کول، مړل.
وشتي	*wášte*	توکي تکالي، لطیفي.

وقر (وقار)		طاقت، تحمل، درنبیت.
ویلار	welár	عزم، اراده، نیت اومراد.

ه

همیانه		هغه تیلی چې پیسې پکې اچوول کیږي، کیسه.
هنده	hánda	مضبوطه اراده، دزړه غوښتنه، په زړه کې یوه خبره غوښتل کول.
هوك	huk	نیغ، شخ.

ی

یرغال		بیړه، یرغل، حمله، برید.
یسار		کیڼ، اسان.
یمین		ښی.

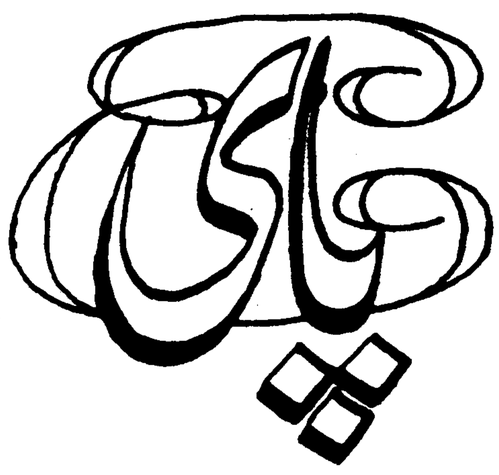

(c) kotabton.com: The Digital Library

یادونه :

دتن ترتپا ، پدو وروسته ، درحمن بابا دډیوان لخینې نورې نوې خطي
نسخې ترلاسه شوې ، په دغو نسخو کې لخینې داسې غزلونه وو ، چې دتن له غزلو یې
بلیتونه زیات وو ، اویایې توپیر سره درلود ، نوځکه موږ نوې لاس ته راغلې غزلې
په ضمیمه کې ونیولې ، په دې ضمیمه کې لخینې داسې غزلې شته ، چې په متن کې یې
نیمګړې شکل مسلم خوندي دی ، لکه دتن د ۸۷ مخ غزله ، چې بشپړه
ضمیمې په ۲۸۳ مخ کې راغلې ده ، اویالکه دتن د ۲۴۶ مخ غزله ، چې په بشپړه
توګه د ضمیمې په ۲۸۶ مخ کې راغلې ده ، نومحترم لوستونکي به دغه کار زموږ
تېروتنه و نه ګڼي .

ادارہ

PROPERTY OF ACKU 4499

(c) kotabton.com: The Digital Library

COLLECTIVE WORKS
OF RAHMAN BABA

PUBLISHED

BY

PUSHTU ACADEMY

Government Printing House

1977

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library